

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

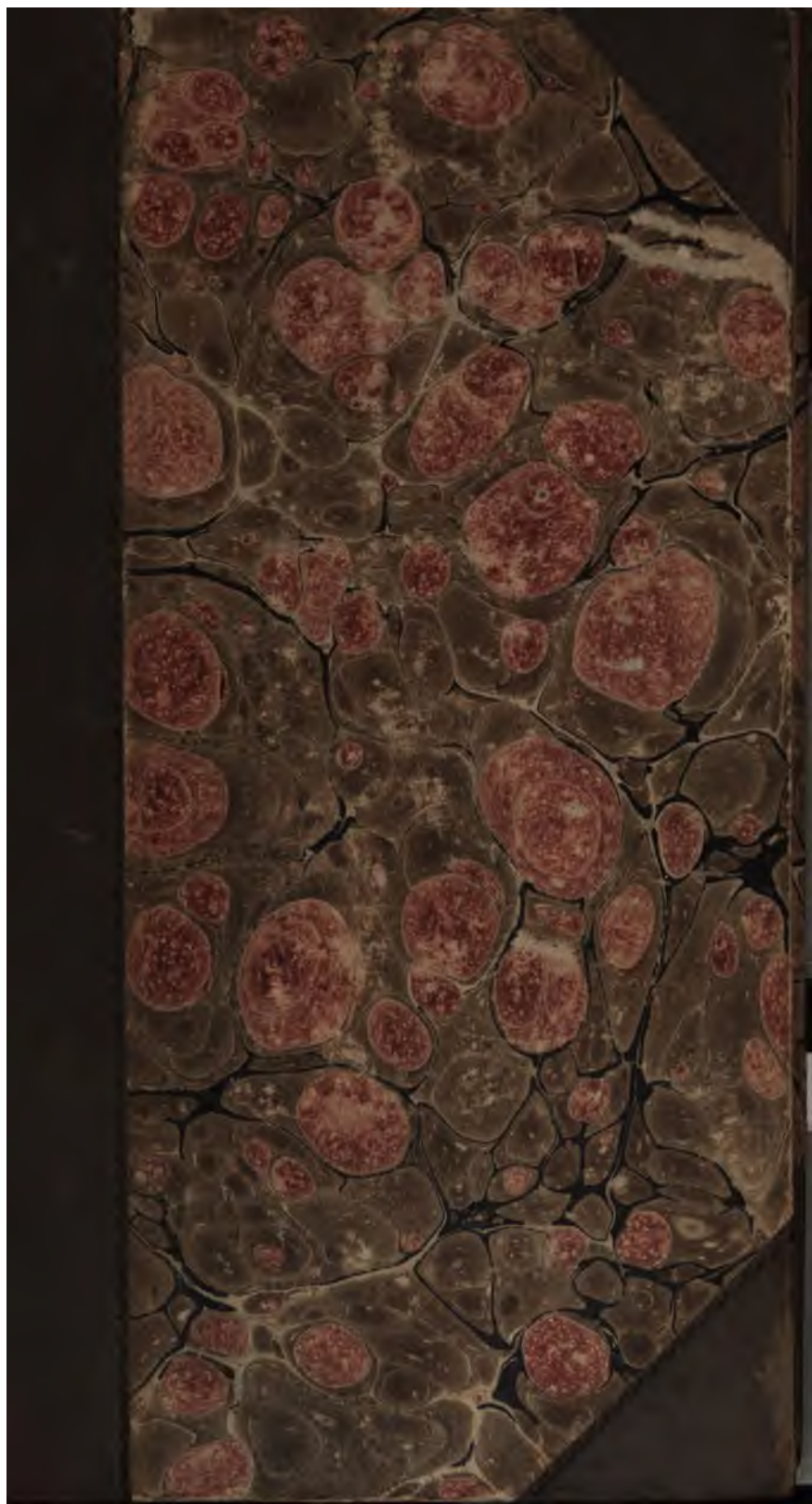
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

1830

A.

K,

TEX-

6000051421

28

300.

6000051421

28

300.

R

NO

C

VE

AL

—

—

6
H O S E A S 1830
P R O P H E T A.

INTRODUCTIONEM PRAEMISIT,

VERTIT,

COMMENTATUS EST

JOANNES CHRISTIANUS STUCK,

**PHILOS. D. AA. LL. MAG., SACRORUM APUD CAVERTITIEN-
SES IN SAXONIA MINISTER.**

L I P S I A E

PROSTAT APUD C. H. RECLAM.

1828.

300.

71.31

ANNALE

Prooemium.

Duo potissimum erant quae cum in eo essem ut opus hoc meum exegeticum in vulgus emitterem, maximopere sum veritus, scilicet ne aut post tot tantorumque virorum prophetam Hoseam interpretandi conamina, superfluum aliquid susceperim, aut ubi eorum conamina mihi nondum suffecisse visa fuerint, arrogantiae mihi culpam contraxerim. Vicit tandem pium animi desiderium, ut in quo amore et reverentia erga sacerrima SSae monumenta per omnem meam vitam elaboraverim, nimirum ut magis magisque eorum sensum et significationem ab omni partium studio liber intelligerem, civibus meis proponerem atque ab iis edocerer, utrum ea ratione, qua opus meum perfeci, et ipse propius ad

*

verum scriptorum sacrorum sensum accesserim, et mecum bene de Vetere Testamento sentientes adduxerim, nec ne.

Duplex est modus sacros Hebraeorum prophetas tractandi, vel ut luce per Christianam religionem hominibus accensa eorum sensus et vis quaeratur, utque omnia eorum dicta, sententiae atque praecepta et ad verbum et allegorice cum historia dogmatibusque N. T. prorsus consentire iubeantur, vel ut ex iis via et ratio cognoscatur, qua gens humana inde ab infimis culturae primordiis ad felicissimum Iesu Christi aevum praeparata atque educata sit, utque sic magis magisque intelligamus, qui fieri potuerit, ut novi foederis institutio non violento et humanas cogitationes excedente Dei actu hominibus contingerit. Ita vel Vetus Testamentum e Novo, vel Novum Testamentum e Vetere interpretes illustrarunt. In illo pii patres ecclesiae Christianae usque ad saeculum praeteritum versati sunt; huius causam gesserunt recentiores theologi. Idque vario successu. Quemadmodum enim illi Novi et Veteris Testamenti rem saepenumero ita inter se miscuerunt, ut postremo nil nisi caeca dogmatum ecclesiae antiquitate sancitorum admiratio relinqueretur, sic no-

strorum studia nonnunquam Iesu Christi aevum a Mosis et prophetarum aetate ita separarunt, ut de neutro haberent, quid probe statuerent.

Mihi quidem omnis institutio Veteris et Novi Testamenti unum continuum et in se cohaerens divinae providentiae opus esse videtur. Cuius ut saluberrimum humanisque rebus accommodatissimum et consilium et processum probe existimemus, ante omnia eius ministros interpretesque divinitus quidem ductos verum temporum vicissitudinibus obnoxios pia reverentia et sedulo studio cognoscamus necesse est. Qua de causa scriptorum sacrorum peculiaris sentiendi et intelligendi ratio pervestigari debet, ita tamen, ut quae fuerit vis antiquiorum magistrorum temporumque in excitandis illorum animis, diligenter ponderetur. Tali modo omnes Graecorum et Latinorum scriptores tractamus. Postquam enim ingenium unius cuiusque percepimus, quae quisque temporis, magistris et disciplinis debuerit, perscrutamur, cum reliquis eius aevi monumentis comparamus, ut denique aptum et verum de eo existat iudicium. Eadem est divini spiritus scriptores sacros impellentis sana admiratio, ut intelligamus, quomodo is viribus vicibus-

que humanis usus fuerit ad eas cogitationes, mores et spes procreandas, quarum ope paullatim animi verae emendationis Deique gratiae per Christum nobis reconciliandae compotes fieri poterint. Gens enim humana nullo temporis momento saltu aliquo inopinato et non praeparato ad meliora evecta est. Christiana religio ipsa triumphos de vitiis, erroribus et miseriis tunc demum agere potuit, cum pluribus saeculis interiectis temporum occasio multorumque piorum virorum studia accederent. Nec Iesus Christus munus praeclarissimum perficere potuisset, nisi iisdem praesidiis fuisset adiutus.

Scripta V. T. fontem nobis aperiunt, unde Iesu Christi salutaris institutio fluxerit. Pingunt parva primordia, e quibus vera et Deo accepta pietas excrevit, pingunt fundamenta et rationes, quibus proborum hominum cum Deo se reconciliandi studium nitebatur, pingunt desideria divinae gratiae et redemptionis inter tot tantasque calamitates enata, pingunt varios casus, quibus mentes quondam summis erroribus obcaecatae ad meliorem Dei cognitionem magis magisque evectae sunt.

Hominum ingenium ut primum vires sentire coepit, nil ardentius habuit

nisi ut de causa, origine, consilio et fine omnium rerum cogitaret. Ut enim ipsa hominis ratio, ab omni dementi casu eventibusque fortuito ortis vitam felicitatemque redimens, consilio res suas ducere et ad optimum successum volvere operatur, ita in instituendis omnibus rebus rationem aliquam supremam omnia consilio et vi perfectissima efficientem et gubernantem non poterat non suspicari. At duplex fuit via ab hominibus inita: altera eorum, qui de rerum auctore et gubernatore dissererent, in modum, quo omnes res ab eo creatae cum eo coniunctae essent et ab eo regerentur, inquirerent, inventa in qualemcunque vel philosophicum vel mysticum ordinem redigerent; altera eorum, qui in simplicissimis notionibus iisque ad instar indolis humanae formatis subsisterent, verum supremi numinis vi et magnificentia animo percellerentur, id vel timore tremoreque colerent, vel pietate sibi propitium reddere studerent. Illa res divinas tractandi ratio in regiones occidentales migravit. Phoenices, Aegyptios et Graecos auctores habuit; haec in oriente radices egit, Omnis institutio sacra et politica Iudaeorum tali fundamento gaudet. Abrahamus pia observantia Deum revereba-

tur. Animo eius infixæ erat persuasio, se suasque res a numine sibi suisque amico regi, nec amplius de eius natura et indole quaerens in omnibus suis fatis eius vim et efficaciam agnoscebat, cum eo colloquebatur, carissima sibi ei committere promptus paratusque quamquam maiestatis eius portentis penitus commotus tamen fide et spe quaelibet bona sibi ab eo esse impetranda credidit. Quem de Deo cogitandi eumque pio animo colendi modum quasi splendidissimam hereditatis posteris reliquit partem. Nec postea extirpatus est; quin ipse nepos Iacobus, postquam varios aliarum gentium de summo numine errores degustaverat, ad pium animi sensibus ac benefactis exhibendum Deo cultum rediit. A nemine autem eius posterorum ita civibus commendatus et necessarius factus est, quam a Mose, qui totus in eo elaboravit, ut omni subtili arrogantique divini numinis pervestigatione, quam ab Aegyptiis didicerant, animis suorum evulsa summa et pietate et reverentia et fide ad Deum admoverentur. Itaque Deum omnibus docuit vi et efficacia esse notissimum, natura autem et essentia prorsus ignotum, nec ullo signo imagineve comprehendendum, et quemadmodum eum

genti suae peculiari modo propinquum et propitium exhibuit, ita domicilium divinae sanctitatis et in describendo, et in constituendo aliquo eius exemplo, nimirum tabernaculum sanctum exstruendo, tantis terroris arcanorumque rituum mysteriis circumdedit, ut vulgo nunquam accessus ad Deum patere posset.

Talibus de Deo sentiendi cogitandique modis e Mosis consilio propterea omnis reipublicae institutio nitebatur, quod pietas inde orta aptissima ipsi visa erat ad robur civium excitandum et confirmandum. Pietate enim illa effectum iri opinatus est, ut fiducia et fortitudo animis infunderetur, ubi in acie esset conflictandum, ut concordia servaretur, ubi de salute publica esset deliberandum, ut caveretur, ne corpora libidinis moribus lascivorum barbarorum exhausta praeda fierent insidiantium hostium, ut amor patriae incenderetur, ubi in magnis periculis versarentur, ut nominis gloria et celebritas etiam bonorum morum fama augeretur, ut leges ab omni violatione tutae vindicarentur, ubi seditiosi homines fundamenta rei publicae evertere studerent. Omnibus de republica bene sentientibus id curae cordique fuit, ut illam pietatem vel tue-

rentur, vel ubi debilitata esset, restituerent. Sed temporum vicibus Moses eiusque institutiones oblivioni traditae sunt, errores terram sanctam intrarunt, mores depravati, leges neglectae sunt. Tunc pernicies reipublicae contento gressu sequebatur. Abrahami posteri ante victores ab hostibus victi sunt, publica securitas aufugit, barbari et urbes et opes et cives ceperunt, reges sibi tributarios fecerunt, dissidia et interni motus miseriam auxerunt, gens stupida et desperans in interitum ruere coepit. Tantis rerum calamitatibus nil restitit nisi quod pauci probi homines adhuc superstitēs, Mosaicarum institutionum sagacissimi tutores, causam malorum suis ostenderent, quod et reges et sacerdotes et plebem iterum iterumque ad pristinam patriamque pietatem provocarent, quod exemplis ex historia patria desumptis monita sua confirmarent, quod spem adnecterent fore ut Dei auxilium populo restitueretur, modo ad eam formam et indolem redirent, quam solum Deo placere iam dudum a sanctis viris monitum fuisset.

Harum adhortationum monumenta in prophetis Veteris Testamenti habemus. Earum ratio et indoles non ea est, ut novi aliquid doceant utque de

rebus divinis philosophice disserant, sed ut populo notissima suo modo exponant. Cum enim omnis de Deo cogitatio in eo consisteret, ut simplicissimis dogmatibus sensus timoris, fiduciae et amoris erga eum excitarentur, prophetae quoque in orationibus nil gravius exhibent nisi animum illis sensibus commotum. Commotionis autem occasionem et fata reipublicae et mores civium prae-buerunt. Hi indignationem eorum, propterea quod natio tantopere a Deo amata Deique benevolentiam tecta tantam insaniam et improbitate Deo adversari posset, illa et querelas de eo, quod mutari non poterat, et metum maiorum calamitatum deperdito populo imminentium, et spem fore ut in melius tandem eorum res restituerentur, excitarunt. Cum autem in re ipsis sacerrima versarentur, non mirum est quemque suo modo commotum omnia poetice et vidisse et descripsisse et pinxisse. Ut rem planam et centies dictam civibus suis commendarent, fervor animi, gravitas orationis, elegantia imaginum accederet necesse erat. Eo modo curas et vota sua proponentes sanctam divini numinis vim sibi inesse senserunt, et, quod etiam a Graecis poetis non alienum erat, Dei impetum esse probarum et grandium cogitationum gra-

vem et efficacem significationem, id suis orationibus singulari modo tribuerunt, idque Novi Testamenti effatis gravissimo modo confirmatum esse neminem latet.

Itaque opera prophetarum vere poetica appellantur, siquidem grandes eorum de Deo deque salute publica cogitationes non ex eruditionis sed ex intimi atque divinitus excitati animi fonte hauriuntur, sublimi sermone edicuntur, imaginibus exornantur semperque ad excitandos pudoris, pietatis et spei sensus proponuntur. Ut autem quae unusquisque sacrorum vatum voluerit probe intelligantur, et ad linguam qua scripserint, et ad ingenium singulorum scriptorum, et ad occasionem quam status reipublicae temporumque necessitas iis suppeditaverit, denique ad relationem quae inter eorum scripta et institutiones sacras, maxime monumenta antiquorum sacrorum scriptorum, intercesserit, sedulo respiciendum est.

Periculum facturum meam qualemcunque partem ad interpretationem nostrorum mihi quoque sanctissimorum auctorum conferendi, e catalogo vatum selegi Hoseam, et quoniam primum omnium fuisse putaverim qui monumenta reliquerit, et quoniam simplex eius om-

nem antiquitatis venustatem involvens
pingendi et scribendi ratio mihi prae
ceteris placuerit, et quoniam multa esse,
quae etiam nunc de eo dicenda et com-
mentanda restent, senserim. Plures qui-
dem habui praevios interpretes, quibus
quae debeo gratissimo animo prosequor.
Imprimis in iis quae ad historiam in-
terpretationis pertinent, habui ducem Il-
lustrissimum Nostratem Rosenmuellerum,
cuius sollertissimum et doctissimum stu-
dium viam mihi ita stravit, ut saepe-
numero vestigia eius sequi mihi in me-
am rem suffecerit. Ubi fontes eius in-
spicere e literarii mei apparatus penuria
non licuit, respectus autem ad eos mihi
labore dignus visus est, eius praeclarum
opus, Scholia in V. T. Part VII. Vol. I.,
citavi. Ceterorum de interpretatione me-
ritorum antiquioris et recentioris aevi
scriptorum a me laudatorum nullum
non perlegi, nisi Sebastianum Schmid-
tium, cuius Commentarium in prophe-
tam Hoseam 1687. invenire non potui.
Cum tamen saepius eius verba repetie-
rim, id e glossis marginalibus I. H. Mi-
chaelis ad editionem V. T. Halae 1720.
me fecisse profiteor, qui magna diligentia
et reverentia commentarium eius lauda-
re solitus est. In quo id moneam, me
brevitatis causa fere semper nude Schmid-

tium et Michaellem nominasse, ut ab aliis interpretibus alter a Johanne Schmicke alter a Johanne Davide Michaelle secretaretur. Eiusdem I. H. Michaelis editio in V. T. et in commentandis Hoseae vaticiniis et in locis sacris V. T. citandis usus sum.

Restat ut modum exponam, quem in tractatione mea spectavi. Id enim egi, non ut doctam et omni apparatus eruditionis philologicae Orientalis instructam, sed popularem e mente veterumque scriptorum sacrorum consensu petitam interpretationem exhiberem. Itaque quod ad linguarum Orientalium cognitionem pertinet, hanc maxime tenuem operis mei virtutem esse probe sentio. Viri Illustrissimi, quorum earum eruditione excellunt, facile intelligent, me fere nunquam mihi soli fuisse in illas regiones sublimiores ascendisse et mihi ignoscant, quod in sedibus multis solitariis, in quibus a literarum felici commercio remotus hucusque studiis meis privatis vacavi, eorum eruditione aequare non possum. Quantum vel mihi licuit, ut linguae Hebraicae scientia instructus in publicum procederem, in eo omni studio elaboravi.

Porro ingenium et rationem scriptis sentiendi et de sua re cogitandi c

gnosceret studui. Quae animum eius mo-
visse curae et spes ex omni vaticinio-
rum eius libro intelliguntur, eas ita il-
lustrare et componere conatus sum, ut
in singulis locis simplicissimus idearum
et sententiarum nexus cum omni mo-
do eius disserendi inveniretur. Qua in
re potissimum in id inquisivi, quod ora-
tionis vel, ut ita dicam, poeseos genus
ipsi maxime placuerit, unde et quomo-
do colores, imagines et reliqua orna-
menta composuerit, ne speciale pondus
in verbis quaeramus, ubi poematis for-
ma levis et, ex Lowthii verbis, modica
est, neque contra humilis et vulgaris
oratio substituatur, ubi sublimior animi
exultatio ex omni sententiarum nexu
emicat, neque gnomice et, ex Hieronymi
verbis, commatice eum locutum esse su-
picemur, ubi omnia facile, sed subtili
modo inter se cohaerent. Ex quo fa-
ctum est, ut prophetam nostrum non ex
verbis et meris commatibus, sed ex tota
orationis serie captui lectorum proposue-
rim, verba autem et commata ita tra-
claverim, ut eorum vis et significatio ma-
gis e vatis ingenio, quam e critica dis-
quisitione de eorum etymologia et ana-
logia intelligeretur. Idioma enim lin-
guae ita antiquitatis simplicitate signa-
tum est, ut omnino nunquam interpre-

tum de eius vi et potentia consensus oriri possit, nisi ab illa anxia subtilitate, qua recentiores linguas tractamus, recedatur. Nec possum non Lowthii gravissima verba hic repetere: „Ab hoc errore,“ inquit, „semper cavendum est, et incommoda compensanda sunt, nec modo perdiscendus eorum sermo, mores, ritus, disciplinae, sed intimi etiam sensus pervestigandi, cogitationis modi nexusque eruendi, eorum oculis ut ita dicam cernenda sunt omnia, eorum opinionibus aestimanda, id denique enitendum, ut Hebraea quantum fieri potest tanquam Hebraei legamus. Idem propemodum hic nobis faciendum est, quod Astrologi solent in ea suae disciplinae parte, quam vocant comparativam: qui, ut clariorem in animo forment imaginem, et totius mundi et singularum eius partium fingunt sese universum obire et perlustrare, de alio planeta in alium migrare et uniuscuiusque paulisper incolas fieri, atque ita clare contemplantur et accurate aestimant quid quisque sibi habet proprium, cum ex loco, celeritate et satellitio suo, tum ex conspectu ceterorum, quale et quam diversum cuique mundi spectaculum pro diverso cuiusque situ exhibetur. Similiter is quoque, qui poematum Hebraeorum

propriam et interiores elegantias percipere velit, ita se comparet oportet, ut sese putet eodem in loco positum quo ii, quorum causa ea scripta sunt, aut qui ipsi scripserunt, ut cogitet, non quas rerum imagines suo proximo animo iam offerant certae quaedam voces, sed quaenam Hebraeo iis temporibus in ea regione constituto, asidem dicenti et audienti obversari lebuissent. Quoad id poterit consequi,atenus vim earum et potestatem intelliget. Id quidem in multis difficile erit, in nonnullis nullo modo fieri poterit. In omnibus tamen unice erit spectandum, ac praecipue in iis locis, qui maxime figuris exornantur.“ Vid. Cowth. de sacra poesi Hebraeorum ed. ips. 1815. pag. 55. 56.

Statum imperii et conditionem civitatis non minori studio persecutus sum, ut quae voluerit vates intelligerem. Prophetiae sacri omnem scribendi et discedendi materiem e temporum ratione petiverunt. Anxietas animi iis orta est e misera conditione reipublicae olim florentissimae tunc maxime deperditae. Omnis civitatis institutio cum cultu divino a Mose instituto arctissime cohaeret, et mole Iacobiticae pietatis perrupta omnes calamitates instar elluviei

in terram patriam effusae sunt. Ut res patriae restituerentur, illae moles reparandae erant; qua autem ratione id fieri posset, id historiam sui temporis secuti docuerunt. Porro omnium piorum Abrahami posterorum spes non universales erant, sed tantum patriae e patriis calamitatibus ortae, memoria superiorum temporum sustentatae et ad patriae gloriam directae. Temporum vicibus spes illae vel auctae vel labefactatae sunt, et quamvis nunquam collaberentur, tamen variis formis et modis inter patriae fata mutatae sunt. Ut autem sensus et directio earum capiatur, probe secernendum est, quae mala tempora vates minati sint, et quae bona promiserint. Denique prophetarum ordo ita intextus erat in reliquas civitatis gubernandi provincias, ut principes eorum auctoritate uterentur, ut ipsos reges adire, eos vituperare, ad Iehovae iudicium provocare, consilia iis dare valerent. Ahab, maxime improbus rex Israelitarum, Eliam veritus iussa eius pati dignatus est. Eadem diligentia eius filii Elisam reverebantur, cuius tanta erat dignitas, ut evectionis Iehu in thronum Samariae auctor esset. In tanta prophetarum vi et auctoritate, cum propius ad solium regis vocati divinae voluntatis interpre-

tes haberentur praesertim ubi eloquentia, ingenio et virtute excellabant, nec intima rerum publicarum cognitio eos fugere, nec summae rerum moderandae studium deesse poterat. Itaque eorum quae nobis supersunt orationes peculiarem quendam characterem eumque politicum prae se ferunt. Non enim modo vulgus docere et emendare, sed ad id eniti studuerunt, ut reges, principes, sacerdotes ad sanam mentem reducerentur. Cuius consilii ut compotes fierent, iterum occasio dissertationum e vicibus publicis et e factis gestisque maximam vim in res patriae exercentibus repetenda erat. Saepe quidem evenit interpreti, ut has vices investigaturus in caliginosam noctem abripi videatur, utque quae fata illorum temporum tulerint, magis e cantibus et sermonibus sacrorum scriptorum modo simili vero divinare, quam e certis historiarum testimoniis eruere cogatur. Verum licet pauca et exigua sint, quae ita inveniuntur, tamen nullo modo sunt negligenda. Qua ratione autem Hoseas factorum Israelitici et Iudaici regni respectum habuerit et quomodo eorum gravitate et periculis ad sua vaticinia suo modo edicenda provocatus fuerit, id paucissima, quae nobis in libris historicis re-

licita sunt, vestigia secutus exponere studui, nec melius sermonum eius sensus et vis intelligi posse mihi videtur, quam si ita historiae luce eos perlustramus.

Denique consensus vatum cum scriptis priorum sacrorum virorum maximi momenti est ut ponderetur. Vatibus monumenta illa tantae auctoritatis erant quantae nobis omnia scripturae sacrae monumenta. His innitebantur, haec semper coram oculis habebant, eaque in omni rerum discrimine consulere solebant. Primordia gentis Iacobiticae mythis erant circumvoluta, qui ubique posterioribus scriptoribus materiam et explicandi et ad suam rem transferendi et arcanum sensum perscrutandi suppeditaverunt. Hic sollerti negotio sed quilibet suo more versati sunt. Cognoverant familiam Abrahae, ex qua magna natio processerat singulari Dei benevolentia tecta, miraculoso auxilio a minimis initiis ad maxima incrementa evecta. Quid mirum eos exemplis inde petitis usos esse et ad novam spem animis suorum excitandam, et ad eam pietatis fiduciaequae indolem describendam, quae sola et olim praeclarissimos fructus tulisset et nunc eosdem latura esset. Prae ceteris scripta Mosis, leges ab eo promulgatae, minae ab eo pro-

latae non tantum ipsorum manibus, sed memoriae erant reconditae. In omnibus significationem divinae voluntatis summa reverentia colendam intelligebant, idque eo certius, quo praeclarius omnia illis scriptis contenta eventu fuerant confirmata. Genti bene fuerat quoad legibus Mosis se subiecerat, male ut primum, ab iis declinaverat. Ita auctoritas illorum scriptorum in dies aucta erat, nec melius quid se proferre posse vates intellexerunt, quam ut iterum iterumque populum ea sentire cogitareque monerent, quae iam dudum a Mose essent significata. Quibus diligenter ponderatis saepenumero eveniet, ut in locis vexatissimis et impeditissimis, ut videtur, argumenti nil nisi monita Mosis recitata temporibusque adaptata reperiamus. Qui respectus ad antiquissima superioris foederis monumenta praeterea nos docebit, quomodo animus vatum experientia et diuturna de rebus sacris meditatione excultus compedibus pristinae imperfectae et ut ita dicam politicae pietatis ruptis ad meliorem de Deo sentiendi rationem evehi conatus fuerit. Quae autem mihi ea in re notatu digna visa sunt, ea sedulo collecta et in introductione et in commentario ipso exhibui.

Dum autem hunc in modum inceptis satisfacere studueram, nimirum ut prophetam nostrum populari et simplici modo tractarem, opus meum ad maiorem magnitudinem exorevit quam ipse et exspectaveram et volueram. Idque potissimum propterea, quoniam nonnunquam in historiam interpretationis locorum vatis nostri difficiliorum excessi, adeo criticam aliorum interpretum recensionem exhibere non dubitavi. Istius tractationis has causas habui: alteram, ut iuvenibus, a quibus legi optem, unde factum sit, ut quaedam usitatiores de vatis ingenio et sententia cogitandi rationes praevaluerint, ostenderem, utque ita eos monerem, ne in verba alicuius magistri iurarent, vel si mea sententia non omnibus probaretur, ut iis aliam vatis sensum inveniendi viam ingenue aperirem; alteram vero, ut caverem, ne negotium meum cum negligentia quadam erga aliorum doctissimorum virorum monita suscepisse viderer, utque iis maximam meam reverentiam testificarer, vel eorum auctoritatem meam qualemcunque interpretationem confirmaturus, vel ab iis recedere coactus modestissime dubia mea prolaturus. Sunt interpretes et quorum auctoritas in ecclesia nostra antiquitatis existimatione nitatur, et quorum erudi-

nis praestantia cum magno et pio eorum res divinae nostrae religionis tuendi studio eandem auctoritatem bene mereantur. Illorum habemus praesertim tres, interpretes Alexandrinos, paraphrasin aldaicam Ionathanis, Hieronymum, ad summum auctoritatis fastigium in ecclesia Christiana evectos. Eorum ope usus sum, ubi loci difficiliore ubique circumspicere iussèrunt, ut tandem ad simplicissimum et vati maxime consentaneum interpretationis punctum pervenire possem; verum notavi eos ubi cavendum erat, ne eorum indubitati errores, libris et linguam et ingenium vatis seorsorasse significant, omne interpretationis negotium depravarent et corrumpèrent. Recentiorum inde a Luthero recte et eleganter vates interpretandi studia, temporum vicibus et eruditionis incrementis adiuta, in dies feliciore processu gavisa sunt. Quae ex eorum conatibus mihi notatu dignissima visa sunt, attuli, et quamquam nec prorsus nec semper iis assentiri potui, tamen et in iis, quae aliter sentio, me plura eorum lucubuisse nunquam oblitus sum. Viri in defuncti meritorum praemia praestantissima et immortalitatis suae gloriam coelestem nacti sunt. Viris autem Illustrissimis adhuc interpretationis operae vivido et felicissimo studio

incumbentibus, Eichhornio *), Kuinóelio Boeckelio, Rosenmüllero, Gesenio, de Wettio, gratias pro meritis omni qua par est observantia et pietate refero. Quod autem opus meum attinet, id Ipsorum et reliquorum Eruditissimorum Virorum criticæ disquisitioni censuraeque subiiicio.

Faxit Deus ut amor et labor, quibus hoc meum opus exegi, fructibus non careat, utque monumenta sacra veterum prophetarum in dies cariora fiant omnibus, qui docendis emendandisque hominibus et munere et ingenio et eruditione prospicere vocati sunt. Sunt enim illa monumenta et manent divinae sapientiae fontes, quorum cognitione destitutus nemo vim et magnitudinem institutionum per Christum absolutarum nec cognoscet nec sentiet. Equidem vero ab opere incepto non discedam, atque si quem aggressus sum poetas sacros tractandi modum, is Viris Doctis probatus fuerit, otium meum in id impendam, ut reliqua quoque monumenta imprimis *Minorum*, qui dicuntur, *Prophetarum* ea quae contigerit sollertia et rerum sacrorum cognitione illustrare pergam.

*) Hic quoque praestantissimus Vir, dum opus meum imprimebatur, omnibus flebilis ad superos abiit. Ἀναπαύεται ἐκ τῶν κόπων αὐτοῦ τὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ ἀκολουθεῖ μετ' αὐτοῦ.

Conspectus operis.

Introductio.

	Pagina
De historia Hoseae eiusque temporis . . .	1.
De ingenio et indole vaticiniorum Hoseae . . .	13.
De argumento vaticiniorum Hoseae . . .	24.
De singulis vaticiniorum Hoseae partibus . . .	42.
De modo scribendi vatis observationes philologicae . . .	99.
De historia vaticiniorum Hoseae . . .	129.

Commentarius.

scriptio operis.	140.
cap. I, 2 — II, 3.	142.
- II, 4 — 25.	168.
- III, 1 — 5.	193.
- IV, 1 — 14.	207.
- IV, 15 — V, 9.	231.
- V, 10 — VI, 3.	256.
- VI, 4 — 11.	269.
- VII, 1 — 7.	281.
- VII, 7 — 16.	293.
- VIII, 1 — 10.	305.

XII.	Cap. VIII, 11 — IX, 7.
XIII.	- IX, 7 — 9.
XIV.	- IX, 10 — 17.
XV.	- X, 1 — 15.
XVI.	- XI, 1 — 11.
XVII.	- XII, 1 — 15.
XVIII.	- XIII, 1 — 15.
XIX.	- XIV, 1 — 10.

Tabula chronologica rerum ad vi-
tam et sermones Hoseae perti-
nentium.

IN VATICINIA HOSEAE INTRODUCTIO.

I.

De historia Hoseae eiusque temporis.

„Qui veritatem,“ ait Lactantius div. instit. l. 4. c. 5., „studet comprehendere, non modo intelligendis prophetarum vocibus, animum debet intendere, sed etiam tempora, per quae quisque illorum fuerit, diligentissime inquirere, ut sciat, et quae futura praedixerint et post quot annos praedicta completa sint.“ Valet igitur temporum cognitio ante omnia ad fidem prophetis habendam. Ex historia evincitur, utrum illi libri, qui nomina celebrata vatum sacrorum in fronte gerunt, ad tempora, in quae incidere feruntur, vere pertineant necne. Divinitus inspiratos eos tum demum censemus, ubi temporum ratio cum omni nexu prophetiarum facili et simplici modo consentit, spuriis contra iudicamus, ubi is consensus vel vi extorqueri debet, vel nusquam inveniri potest, ubi mores, res gestae, instituta pu-

blica in iis commemorata plane aliud saeculum aliumque populum produunt. Verum ut fides eorum ab historia pendet, ita et eorum intellectus eundem habet fontem. Omnes enim vates et a temporibus, quibus vixerunt, occasionem scribendi petiverunt, et ipsi fecerunt vel ad temporum mores formandos, vel ad salutem publicam prospiciendam, vel ad res cura consiliove suo sublevandas. Scripta igitur et effata eorum peculiari modo temporum vicibus originem debuerunt, qua de causa sine luce e temporum historiis adpersa nullo modo perspicui possunt. Omnes autem in intelligendis prophetis difficultates nos fugerent, si plura eorum historiae haberemus documenta.

Sed ubique eius fontes parci et impuri fluunt. Quod vatem nostrum attinet, de eius historia nullum documentum historicum superest, nisi inscriptio fasciculi effatorum: „Effata Iehovae, quae contigerunt Hoseae filio Beeris, temporibus Usiae, Iothami, Abasi, regum Iudae, et temporibus Ierobeami filii Iohasi, regis Israelis.“ Quae inscriptio si orta esset ab auctore ipso, fortasse aliquid habere videremur, quo niti possemus. Tum enim ex ea appareret, Hoseam maximam certe partem vaticinia sua edidisse in regno Iudaico, quoniam admodum accuratus fuerit in describendis rebus Iudaicis, res contra Israelitarum *ὡς ἐν παρόδῳ* levi tantum notula attigerit. Fuerunt adeo; qui hoc modo de eo statuerent eumque vitam in Iudaicis tribubus degisse mallent. Verum ut S. V. Rosenmüller in prooemio ad Hoseam p. 26. bene monuit, huius argumenti omnino nulla est vis. Apparet enim ex toto prophetiarum Hoseae volumine, ipsi intimum commercium cum

Israelitis fuisse. Novit mores populi cap. 4, 1. 2. 18. 6, 8. 10. 7, 14. 9, 9. 13. 10, 13. 12, 9., novit mores sacerdotum cap. 4, 15. 6, 9. 9, 8., novit mores regum et principum cap. 5, 10. 7, 3—5. 9, 15.: quae quidem omnia eum fugissent, nisi diutius et civis inter eos commoratus fuisset. Maioris etiam momenti est intimus amor erga hunc miserum populum, quem quavis pagina vaticiniorum loquitur. Licet enim acerrime invehitur in Israelitas, inculpans eorum mores, detegens eorum flagitia, semper redit ad preces ardentissimas, ut tandem salui suae consulant cap. 2, 4. 6, 1—3. 10, 12. 12, 7. 14, 2. 3., ad significationem curae pro salute publica cap. 2, 4—25. 5, 13—15. 9, 3—6. 10, 7., ad aperiendum animum spe meliorum temporum exhilaratum cap. 2, 1. 3, 5. 5, 15. 11, 9—11. 12, 10. 14, 7—9. Quae autem ex ore Iehovae refert, ea ipsam vasis benevolentiam mentemque de sorte patriae maxime afflictam luculentissime declarant cap. 2, 18—25. 5, 1. 11, 1—11. 14, 5—9. Adeo si reprobatur perversos mores, tanto fervore corripitur v. c. cap. 9, 14., ut facile intelligi possit, gentem, ad quam ita loquatur, maxime ad eum pertinuisse eique peculiari studii patriaeque vinculo fuisse iunctam. Accedit peroratio cap. 13 et 14. ad Israelitas singulari modo conversa. Continetur enim in ea ultima curarum et votorum declaratio quasi testamento deposita, quam, quin nemini nisi civibus suis deposuerit, nullus dubitabit.

Quae cum ita sint, patriam vasis magis ex indole operis quam ex inscriptione cognoscere oportet; inscriptionem autem inter additamenta posteriorum temporum numeramus, de quibus infra §. VI.

Eodem modo de annis muneris eius prophetici statuendum est. Innuunt singulae partes vaticiniorum postrema tempora felicitis imperii Ierobeami II. regis Israelitarum, vel annos proxime huius obitum subsecutos cap. 1, 4., designant interregnum post mortem Ierobeami cap. 3, 4., tempora Sachariae cap. 4, 1 — 5, 9., tempora Menahemi cap. 5, 9 — 6, 3. 8, 1 — 10., tempora Pekahiah et Pekahi cap. 6, 4 — 7, 7., tempora ante Tiglath-Pileserem cap. 8, 11 — 9, 7., tempora Hoseae ultimi regis cap. 7, 7 — 16. cap. 10 — 12.

Familiam vatis recenset inscriptio, ita tamen ut nil nisi nomen patris exhibeat. Vocatur Hoseas filius Beer. Quis autem fuerit pater et quo loco ortus sit filius, ea omnia nos fugiunt. Verum quae in libro ipso desiderantur, ea commentatores antiqui vel fabulis vel coniecturis supplere studuerunt. Ita Pseudo-Epiphanius et Dorotheus vatem oppido Belemoth s. Bethsemes, in tribu Isaschar sito, ortum esse tradunt. Alii putant, patrem eius fuisse principem Rubenitarum, qui a Tiglath-Pileser in Assyriam abductus sit 1 Chron. 5, 6. Alii a patre propheta eum natum esse contendunt, secundum regulam Hebraeorum, quam Nicolaus de Lyra laudat: „quando in principio alicuius prophetae patris nomen exprimitur, propheta fuisse intelligitur.“ Alii eum ortum esse Hierosolymis statuunt, quia patria eius non disertis verbis nominetur.

Mittamus talia commenta et sequamur id, quod ex omni contextu vaticiniorum Hoseae elucescit. Hoseas natus fuit temporibus ultimorum regum e familia Iehu, nimirum regnante Ierobeamo II. „Vixit diu“, commemorat Grotius, „et prophetam

„egit, itaque multos habuit prophetas συγγοράς,
„ut Esaiam, Amosum, Obadiam, Ionam, Micham,
„viditque populum decem tribuum florentem,
„vidit eiusdem partem non exiguum translatam
„per Tiglath-Pileserem.“

Vita igitur Hoseae eiusque vaticinia in tempora Israelitis maxime calamitosa inciderunt, quibus interitus huius regni et per tumultus interuos, et per perversissima consilia regum populi-que, et per maximam depravationem gentis praeparabatur. Vaticinatus est paulo post obitum, Ierobeami II. regis Israelitarum, usque ad excidium Samariae (quod utrum viderit necne incertum est), spatium circiter quinquaginta quinque annorum¹⁾. Rex ille per 41 annos tam felici successu regnaverat, ut pristinam gloriam nominis Israelitici restitueret. Occupavit enim plures urbes ab antecessoribus amissas, finesque regni versus septentrionem usque ad Damascum et Hemath, quae pars erat Libani et Antilibani, versus occidentem autem usque ad mare mediterraneum ad urbem fere Tyrum promovit. Populus hac vice rerum elatus in negligentia erga Iehovam perseve-

1) Lightfoot in chronologia V. T. p. 53. septuaginta, Heidegger in Enchiridio biblico sexaginta, alii adeo (vid. Ursinus in prolegg. ad Hos.) nonaginta annos vatem nostrum munere prophetico functum esse putant. Rosenmüller (in prooemio p. 27.) 40 tantum annos statuit, et tamen enim ab extremis annis Ierobeami II. usque ad priores Hiskiae vaticinatum esse censet, quem calculum non sum assecutus. Eichhorn (d. hebr. Propheten Tom. I, p. 71.) Hoseam a morte Ierobeami II. usque ad expeditionem Tiglath-Pileseris prophetias edidisse contendit, quod spatium 43 annorum est.

ravit, et quoniam ipse Ierobeam idololatriae deditus erat, triumphos eius et felicia, quibus eo regnante fruebatur, tempora (cf. 2, 7. al.) insigni deastrorum favori se debere opinatus est.

Ierobeamo, qui fasces tam depravati generis valida manu tenuerat, defuncto, statim Israelitarum res prolapsae vasisque patria bello vexata civili, cuius singula momenta nos fugiunt. Hoc unum scimus, anno duodecimo *) post patris obitum ultimam familiae Iehu progeniem Sachariam eo pervenisse, ut ab omnibus

-
- 2) Magna difficultas inest in constituendo tempore 2 Reg. 15, 1. ubi narratur anno 27 Ierobeami Asarias Amasiae filius regnum Iudaeae suscepisse, annum tum degens 16. Viri Illustr. Eichhorn et Rosenmüller ad eam non attendisse videntur. Ille de 12, hic de 11 annorum interregno verba facit; difficultatem ambo tacent. Illustriss. Kuinoel in tabula synchronistica libro suo (Vaticinia Hoseae Lips. 1792) pag. XXII. annexa pariter atque in praemissa historia temporum illo loco commotus interregnum 23 annos duravisse contendit; verum in commentario ad Hos. 1, 1. recessit et de interregno undecim tantum annorum locutus est. Fertur nempe 2 Reg. 14, 23. Ierobeam imperium obtinuisse anno Amasiae decimo quinto, v. 17. autem Amazias Ierobeamo adhuc regnante vixisse 15 annos. Ut hi 15 cum illis 27 annis conciliarentur, nonnulli in Iudaico quoque regno interregnum undecim annorum fuisse statuerunt. Ita utique latius promoveretur ordo tumultuum in regno Israelitico et vaticiniorum Hoseae nostri. Prodiret inde interregnum 23 annorum, et a morte Ierobeami usque ad occupatum per Hoseam regem imperium numerandi forent 64 anni, ubi e vulgari ratiocinandi modo 53 tantum efficiuntur. Quam intolerabilem temporum perturbationem Petavius notavit in Rationario

tribubus Israeliticis rex agnosceretur: renitenti-
bus quidem primatibus, quorum quidam nomine
Sallum sexto mense post regni initium detestabili
protervia eum in concione publica trucidavit 2
Reg. 15, 10. At ipse Sallum lucro tanti sceleris
non gavisus est. Exstitit Menahem Gadi filius
caedis vindex, a quo expugnata urbe Samaria
interiit Sallum post unius mensis imperium.

temporum Part. 2, p. 92. ita difficultatem removens:
„Ierobeami II. duplex fuisse initium conicimus.
„Primum a patre Ioaso in communionem adscitus
„est regni anno circiter illius sexto, qui fuit Amasiae
„quartus. Ita undecim annis cum Ioaso patre re-
„gnavit Ierobeam: eoque mortuo et Amasiae quinto-
„decimo novum imperii primordium habuit, a quo
„41 eius anni proficiscuntur. Porro Amasias, qui
„29 annos regnavit, obiit anno 15 Ierobeami a po-
„steriori initio, qui 26 a priori numerabatur. Hinc
„Azarias anno 27 Ierobeami regnasse legitur.“ Quem
plures Viri Docti secuti sunt, v. c. Michaelis ad 2
Reg. 14, 23. Alius exstat modus difficultatem tol-
lendi, qui quidem mihi probabilior videtur. Quod
si Asarias anno 27. Ierobeami habuit 16 annos, tem-
pore, quo pater occisus fuit, 5 tantum habere potu-
it: diserte enim pater 15 annos regnante Ierobeamo
vixisse narratur. Donec pervenit ad eam aetatem,
qua solus et pleno iure imperio praeesse pote-
rat, 11 annos sub tutela fuit. Qui impubertatis
anni ad posteriores relati ita computantur, ut non a
decimo sexto, sed a quinto aetatis anno 52 annos
regnasse putandus sit. Decimo igitur quinto anno
Ierobeami sub tutela procerum regnare coepit, vi-
cesimo autem septimo sui iuris in imperio factus
est. Tali initio pacto revera interregnum 11 annor-
um in civitate Israelitica habemus. Omnes tempo-
rum descriptiones in libris regum demonstrant, au-
ctores in iis designandis non satis fuisse accuratos.

Menahem tumultus quidem composuisse videtur, verum neque populi amorem benefaciendo sibi conciliavit, neque virtutis et sapientiae estimationem sibi paravit. Crudelis eius animi testes fuerunt incolae oppidi Tiphstae, Sallumi partibus fidem servantes, quos omnes sine discrimine sexus et aetatis occidi, oppidum destrui et confinia eius devastari iussit. Eo regnante primi Assyrii hostili manu terram Israeliticam intraverunt, a Tiphstahitis ut videtur obsidione pressis invitati. Quibus resistere non potuit nisi solutis **אֶלֶף כֶּכֶר — כֶּסֶף**. Hoc ingens argenti pondus a populo, ut Phulii Assyriorum regis amicitiam emeret, durissimo modo exegit, immo extorsit; quod quo lubentius cives paterentur, eorum nefariae idololatriae indulget 2 Reg. 15, 18. eosque omni gentilium impietate praeivit. Cuius effoeminati regis imperium per decennium protractum est.

Menahemum mortuum secutus est filius Pekahiah, fortasse imbecillior patre, quippe qui altero imperii anno coniurationem contra se factam tanta securitate sopitus succrescere passus sit, ut inopinatus in ipso palatio suo Samaritano posset opprimi.

Dux coniurationis Pekah regem se creavit, vir strenuus et fortis, qui quidem bellis perverso et impio modo susceptis vires nervosque populi magis magisque exhausit. Foedus perniciosissimum cum Rezino rege Syriae contra Iudaeos iniit, vinculum prorsus solvens, quod utramque gentem stirpe, dialecto, cultu et legis sanctitate coniunctam omnibus barbaris inviolabilem et invictam praestare debebat. Regi Iudaeorum Ahas multas magnasque clades intulit, donec Ahas

obsidione urbis Hierosolymae pressus et ad incitatus paene redactus, propheta quidem Iesaia debortante, auxilium Assyriorum imploravit. Tunc iterum Assyrii duce rege Tiglath-Pileser fines Israelitarum transgressi, Damascum occuparunt, maximam partem superioris Canaanis, regionum potissimum Trans-Iordanensium vastarunt, eiusque cives secum captivos abduxerunt. Pekah his eventibus suis exosus, quarto Ahasi anno interceptus est ³⁾.

At parricida Hoseas post 8 demum annos auxilio Assyriorum adiutus (vid. infra §. IV., ad cap. 11.) ad tranquillam et firmatam iniperii possessionem pervenire poterat⁴⁾. Quo regnante funestus et diu praeparatus regni Israelitici interitus evenit. Rex illud fortasse inevitabile fatum perfidia acceleravit, qua vindictam Salmanasseris regis Assyriorum a se repetendam excitaverat. Postquam enim huic tributum annuum solvere pro-

3) 2 Reg. 15, 30. iterum obscura est chronologia. Pekah ibi usque ad 20 annum Iothami regis ludaeorum regnasse dicitur. At Iotham iam anno decimo sexto diem supremum obierat v. 33. Unde intelligitur, verba ita esse explananda, ut Pekah 20 annos ab initio Iothami regnaverit.

4) Est tertia difficultas in recensendis annis imperii regis Hoseae. 2 Reg. 15, 30. legitur regnum eius initium cepisse anno Iothami vigesimo i. e. Ahasi quarto, sed 2 Reg. 17, 1. eum regem factum esse anno Ahasi duodecimo. Quae ita concilianda sunt, ut statuamus iterum octo annorum spatium tumultibus et bellis civilibus contaminatum fuisse, quae quidem Hoseas ope Salmanasseris regis Assyriorum ita composuerit, ut tandem rex constitutus se potenti suo amico tributarium reddiderit.

miserat, clam auxilium Aegyptiorum quaesivit. Qua re audita Salmanasser periurium bello ulcisci decrevit. Itaque ingressus exercitu regnum Israeliticum in deditionem accepit, capite autem eius Samaria consumptis in ea oppugnanda tribus annis vi potitus, regem cum universa gente decem tribuum in exilium abduxit. Quo facto Samariam et universam terram Israeliticam barbaris incolendam dedit. Annus erat a nece Pekahi decimus septimus, nonus ab initio regni Hoseae, Hiskiae autem filii Ahasi regis Iudaeorum sextus, quo fata imperii Israelitici impleta sunt.

Inter tot tantasque calamitates patriae propheta noster oracula sua edidit. Licet monumenta historica admodum manca sint et magnam divinandi materiam nobis relinquant, tamen historia omnium similium barbarum, quas experitae sunt gentes, satis nobis exemplorum perhibet, ex quorum ratione ea supplere possimus, quae ad intelligendum auctorem in historia Israelitica ipsa desiderantur. Quid mirum in tot interregnis, in tot coniurationibus, in tot sanguinolentis caedibus, in tot denique crudelissimis stragibus mores civium penitus depravatos esse cap. 4, 1. 4. 13. 18. 6, 9. 10. 7, 1. 16. 9, 1. 2. 15. 10, 13. 12, 9., ius fasque funditus sublatum fuisse cap. 4, 2. 8. 6, 8. 9, 9. 10, 4. 12, 1., quemlibet protervum et callidum ducem animos inflammatos ad scelera sua commovisse cap. 5, 1. 7, 4. 6., omnes probos et bene de republica sentientes contentu et odio vexatos esse cap. 5, 4. 7, 15. 11, 2. 13, 13. gentemque deceptam cap. 7, 11. insidiis illorum falsorum prophetarum et sacerdotum succubuisse cap. 4, 4. 14. 9, 7. 8., qui inania idolorum auxilia promittentes cap. 2, 7. 10, 5. 15. suum modo lu-

rum e perverso Dei cultu et e nationis depravatione quaerebant.

Dum regnum 10 tribuum ad interitum pro-
ruebat, aliquanto feliciore sorte reliquae 2 tribus,
Iudae et Beniaminis, fruebantur, quibus reges e
familia Davidis praeerant, quamvis pristina virtus
et pietas iam inde a temporibus Salomonis ni-
mia indulgentia regum erga mores exterorum fue-
rit hebetior facta. Etenim nonnulli quidem regum
illorum melioris indolis bene de civibus merue-
rant: verum tempore nostri res eo erant adductae
ut dulcis et luxuriosa superstitio vicini imperii
Israelitici Iudaeorum mores magis magisque con-
taminaret. Unâ autem cum Ierobeamo regnavit
adhuc 14 annos Asaria, qui in libris Chronico-
rum Usia vocatur: rex quidem prudens et fortis,
aeque bellorum gerendorum atque gubernandae
reipublicae peritus, qui consilio usus est Sacha-
riae viri divinis monitis attendentis 2 Chron. 26, 5.
et quamdiu hunc sibi ducem esse passus ipse Dei
legibus obtemperavit, res bene gessit. Vicit enim
Philistaeos, Arabes, Ammonitas; patriam et muni-
tionibus et instructo exercitu defendit, urbes
auxit et locupletavit, culturam agrorum studiosis-
sime sustentavit. Verum Sacharia mortuo, post-
quam vires auxerat, sibi ipsi nimis fidere coepit,
superstitionem et idololatriam civium suorum ne-
glexit, instituta templi Iudaeis sanctissima illu-
sit, superbia elatus ipse rebus sacris praeesse con-
stituit. Verum cum protervam prodidisset volunta-
tem subornandi sub praetextu pietatis religionem
patriam sibi suisque violentis consiliis tamquam
ministram, lepra tactus supplicium dedit. Quod
foetidum morbi genus cum lue sua infectum ho-
minum societate excluderet, pontificibus regem

ipsorum auctoritati perniciosissimum imperio summovendi sceptrumque filio eius Iothamo tradendi occasionem suppeditavit. Annos 52 imperio functus vidit Samariae regnantes Ierobeamum II, Sachariam, Sallumum, Menahemum, Pekahiahum et Pekahum.

Patri similis fuit Iotham et sagacitate imperandi et fortitudine bellandi. Idem barbaros coercuit sibi tributarios fecit multaque praeclare in republica gessit. Verum pari ut pater circa cultum divinum levitate versatus est. Ipse quidem legis praecepta servans, civibus indulgit cum idolis sacra facere tum moribus esse iusto libidinosioribus et protervioribus. Post 16 annos regnante Pekaho rege Israelitico decessit.

Ahas patrem secutus modum et prudentiam patris et avi servare recusavit. Non enim solum civium superstitionem aequo animo tulit, sed eius particeps factus est. Adeo insanus fuit, ut maxime nefariam cultus Baalitici partem, immolationem infantium, ipse suo exemplo probaret 2 Chron. 28, 4. Propterea imperium eius civibus funestissimum fuit. A rege Israelitarum Pekaho socio regis Syriae Rezini vexatus, monitis prophetae Iesae non obediens ad regem Assyriae Tiglath-Pileserem misit, qui eius auxilium implorarent: a quo quidem adiutus, verum auro et argento spoliatus, ipsi adeo tributarius factus est; qua molestia laborandum adhuc fuit filio et successori Hiskiae 2 Reg. 18, 7. Vixit usque ad tertium annum Hoseae, ultimi regis Samariae, et successorem habuit eximia pietate et virtute res Iudaeorum restituentem.

Quae rerum descriptio intelligendis iis locis, quae in Iudacos valent cap. 1, 7. 4, 15. 5, 5. 10

— 12. 6, 11. 10, 11. 12, 1. 3. sufficiat. Historiae convenientissimum videtur, ubi sub initium poematis civitas Iudaeorum cum laudis significatione commemoratur, ubi vates postea magis magisque vituperando in eos invehitur, donec in postrema vaticiniorum parte eos eo pervenisse pingit, ut continuo cum Iehova ligarent: יהודה (יְד) רב עם — אל נא.

II.

De ingenio et indole vaticiniorum Hoseae.

Opus nostrum dictione et argumento in poematibus antiquissimi aevi, maxime Hebraeorum, locum honorificentissimum occupat. Qui in eflatus eius mysterium tantummodo futurorum temporum quaerit, vatem aequae non intelligit atque, qui nexum orationum eius dilacerat, eumque sententiosas tantum et aenigmaticas nec ullo vinculo coniunctas enunciationes sparsisse censet. Ita de eo Illustr. Eichhorn (Einleitg in d. A. T. B. 4. §. 555): „die Reden sind mehr strafend und ermahnend als prophetisch, doch kann man sie wegen des Vorgeföhls der bessern Zeiten nach den ausgestandenen Strafen, womit der Prophet an verschiedenen Stellen endet, auch prophetisch nennen.“ Quamquam autem omnes laborant difficultatibus antiquissimae linguae nobisque ignotae historiae, ita ut multae nos deliciae effugiant, quae in aliis antiquis poetis facilius sentiuntur, tamen ingenuae et liberae vatis contemplationi plurima relictas sunt, quae elegantiam et venustatem poematis nostri testificentur. Quae

ut percipiamus, ante omnia opus est, ut e collatione dictorum in varia capita sparsorum inter se et cum aliis V. T. locis huc pertinentibus aliquid certi eruamus, ut mente ac cogitatione ad illa tempora vetustissima ascendamus, quorum mores simplices a nostris maxime diversos fuisse ex aliis profanis scriptoribus satis notum est, ut coelo et indoli hominis in illis uberrimis Orientis regionibus degentis sua demus, ut denique in textu ipso spuria et dubia a genuinis nullique omnino dubio obnoxiiis seiungamus.

Signa peculiararia et quasi characteristicae poematis nostri sunt suavis ardor orationis, clementia et benevolentia animi ubique elucens, ubertas imaginum, levis et fere idyllica forma, praecisa denique sententiosaque dictio. Est aliud genus orationis quod in Iesaia, aliud quod in Ioele et Amoso, aliud quod in aliis prophetis habemus. Verum ut ille et gravitate et severitate ingenii et vi energica, hi arte grandia excelsaque in animo lectoris producendi eaque multiplicibus splendidisque coloribus pingendi eminent, ita noster suis ornamentis mentem lectoris haud minore dulcedine sibi devincit.

Atque *ardor orationis* non tam in graviter vituperandis flagitiis inque minandis eorum poenis, sed in eo versatur, quod aequae fertur ira sanctissimam in scelera atque amore in perversissimos patriae cives. Commotio animi semper fluctuat inter utriusque significationem vatesque propterea per sententias loquitur, nonnunquam adeo obscuritatem non satis cavet, quod maxima indignationis vehementia non minore amoris impetu frangitur. Ex eadem causa indignatio eius neque in indecentes obiurgationes, neque in opinio-

as exaggerationes abijt. Commemoratur flagitia,
quae vidit, describit ea gravibus sed e com-
muni vita sumtis imaginibus, poenas minatur et
de ipsa et e vaticiniis antiquis in vulgus notis
haustas, eodem studio suos vituperans eosque
ad morum emendationem provocans. Semel
modo cap. 9, 14. in extremum indignationis fer-
vorem abripitur, ut Deum populum punire obse-
cretur. At in tanta ira diu commorari nequit,
eique finem imponit loco communi: *contemnit*
Deus non attendentes eius monitis. Omnino
pectus est, quod eum disertum facit, non impetus
affectuum. Ex quo fit, ut praecipuum orationis
momentum semper repetat, nil antiquius, nil sa-
tius habens quam patriae sortem deplorare. Huc
pertinent interrogationes in Dei sermonibus du-
bium animum significantes 4, 14. 6, 4. 11, 8.,
varii modi exhortationis Iehovam ante om-
nia esse cognoscendum 2, 22. 5, 4. 6, 3. 6. 8,
4. 13, 4. 14, 4., monitum idololatriam cau-
sam esse omnis miseriae 2, 15. 4, 16. 17. 5, 2.
8, 4. 7. 9, 15. 10, 15. 13, 9., increpatio foederis
cum barbaris nationibus 5, 13. 7, 8. 11. 8, 9.
10. 10, 4. 12, 2., declaratio totum Israellem penitus
esse depravatum 4, 1. 2. 4. 5, 1. 6, 10. 12, 1.
eaque modo loquendi irridente significata, quo do-
lorem animi de eo, quod immutari nequeat, gra-
vius exhibet 4, 17 — 19. 10, 5.

Inter haec omnia *clementia* et *benevolentia*
mini elucet, nostrumque in vatem excitat amo-
rem. Cum enim patria eius ita corrupta esset
perversitate incolarum, ut proni essent ad omnia
scelera, ut omnem a Deo sibi paratam salutem
consilio repudiarent, utque damnum domus Is-
raelis irreparabile videretur, vates iis praesto fuit,

non modo consilia daturus eosque admoniturus, verum etiam spem meliorum temporum iis propositurus. Quam bene autem erga eos animatus fuerit, id non dulci verborum copia significavit, sed clarius etiam dolore, quo ipse sentire visus erat morbum Ephraimi et vulnus Iudae, cum ipsi nondum iis attenderent. Descriptiones eius miserimum suorum statum pingentes nec criminationes sunt nec merae increpationes, sed iudicia e factis eorum ipsis ducta. *Idololatria in os eos criminatur* 5, 5. 7. 10. *Inpetus pravorum libidinum eosprehendet* 4, 19. *Ipsi vinculum amoris cum Deo solverunt* 2, 4. 5, 7. *Non sursum redeunt, ideo cadent* 7, 16. *Similes sunt columbae pellectae, cui mens deficit, ergo capientur* 7, 11. *Impietatem colunt, ergo fallacibus fructibus vrescentur* 10, 13. *Barbaris se commiscent, ergo ab iis devorabuntur* 7, 8. 9. *Ipsi sibi daturi sunt perniciem, in quam irruant* 9, 14. *Sanguis, quo contaminati sunt, iis inhaeret* 12, 15. Ex quo fit, ut semper redeat ad fontes miseriae eorum, nimirum ad perversissimam idololatriam, ad foedera cum barbaris icta, ad libidinosum animum, qui tantum commodis abundare cupiat, ad defectum cognitionis Dei, ad insanam separationem tribuum Iacobiitarum: non ita quidem ut eorum animos confringat, ut olim factum erat per prophetas, cap. 6, 5., sed ut eos tangat dulcissima commemoratione pristinae divinae benevolentiae 11, 1 — 5. 12, 10. 14. 13. 15, 4 — 6. 10. 14., curae Iehovae in posterum iis benefaciendi 2, 16 — 25., scelera iis condonandi 11, 8. 9., hostes eorum terrore percutiendi 10. 11., securitatem patriae iis concedendi 11., gloriam patriae restituendi, ut firma sit quasm

Libanon cap. 14, 6. et latissime effusa ut oliva. v. 7. Quin ipse sibi persuasum habet, fore, ut populares miseriis convicti et emendati ad Iehovam suum et ad veram salutem redeant, utque tandem digniores fiant meliore sorte a Deo ipsis tribuenda 3, 5. 5, 15. 6, 1 — 3. 10, 12. 14, 2 — 9. Tota denique symbolica narratio factorum suorum domesticorum cap. 1 — 3. eiusdem animi signa exhibet. Nam quocunque tandem modo eam interpretemur, primum in quo descriptio et comparatio versatur est benevolentia. Amore se pingit pessimae mulieri iunctum, amore Deum erga ingratum populum agentem. Ita legendo et relegendo vate nostro non potui quin eum huius amoris, qui non e corde molli et lacrymoso ut lamentationes Threnorum nonnullorumque Psalmorum, sed e virili et forti pectore fluxit, prae ceteris vatibus V. T. nota insignirem.

Ubertas imaginum iam a V. D. Eichhornio in introd. in V. T. B. 4. §. 555. iusta et vere poetica laude celebrata est, ut pauca tantum iis addenda habuerim. Omnes quidem poetae V. T. imagines amant, noster autem vates peculiari et ab omnibus diversissima ratione. Neque enim iis utitur allegorico modo ut quasi filum habeat et materiem, quibus animi cogitationes captui lectorum significet easque varie tractet, quemadmodum Ezechiel, Amos, Sacharias; neque corollarii modo, ad grandia memoratuque digna effata earum fulgure et splendore magis illustranda, ut saepius in Iesaia; neque tantum ubi occasio fert, ut vestitum poeticum adhibeat. Nostro poemati imagines ita innexae sunt, ut partem integram orationis efficiant. Earum ornamento vates omnes cogitationes et enunciationes circumdat, animi

autem sui sensus non illustrat, nonnunquam adeo intellectu difficiliore reddere videtur. Quorum quidem gravitatem certius assequi non possumus, quam ita, ut semper artem spectemus, qua elegantissime imaginum suarum significationem non exponit (nam ardor animi ampliore enarrationem non patitur), sed lectoribus ex toto orationis nexu inveniendam relinquit. v. c. 4, 19. 8, 6. 7. 11, 9 — 11. 12, 15. 14. Vatem nunquam comparationes effugiunt, altera enim ab altera quasi protruditur, altera alteri occasionem praebet, 10, 11 — 12. 13, 12. 15. 9, 10 — 16. Nec altius repetitae sunt illae imagines, neque opiniosa fragmenta, verum omnes e communi vita et ex historia gentis desumptae, tum subtilissimae et elegantissimae, 2, 18. 23. 24. 9, 4. 10. 10, 10. 11. 11, 1. 2. 4. 14, 6., tum severiores et asperiores 2, 5. 14. 4, 16. 5, 12. 14. 15. 7, 4 — 7. 10, 9. 13, 3. Modò tangit lineam imagine, 4, 10. 5, 1. 10. 6, 4. 11. 7, 8. 11. 14. 16. etc, modo copiosius eam exornat; 2, 7 — 12. 18 — 23. 4, 16. 6, 1. 2. 8, 7. 9, 9. 10, 9. 10. 12, 8. 13, 15. 14, 6 — 8 etc.; at omnes istae imagines altiore sensum involvunt quam copiosissimae descriptiones. Nonnunquam quidem luxuries imaginationis poetam ita abripit, ut in tenenda translatione arti criticae non probetur, v. c. cap. 7., ubi qui v. 4. massa fermentata in clibano coquenda erant, v. 7. clibano ipsi similes fiunt; cap. 5, 12 — 14. ubi Deus vocatur tinea et putredo, mox autem leo ferox, discerpens et abducens praedam in habitaculum; cap. 13, 15. ubi natio Israelitica comparatur puerperae dolores partus sentienti, mox autem infans fit, qui tempus maturitatis expectare nequit; cap. 14, 6 — 9. ubi Israelitae resututi ceu lilium

pullulabunt, tantas radices acturi ut denique fiant arbor latissima et suavissima, fructus autem sumturi ex alia arbore, quae Deus sit, eaque abiete, quae fructus non fert. Verum probe observandum est: 1) versari nos inter poetas Orientis, de quorum ingenii aestu ad regulas nostrorum Orientalium iudicare minime fas sit, et in temporibus antiquissimis, ubi forma poeseos nondum artis legibus coercita et emendata fuerit; 2) vatem nostrum rem comparatam magis curae habuisse, quam comparisonem ipsam; 3) talia exempla suo in nexu cum reliqua orationis serie plane alium colorem induere, quam in nuda recensione, ubi e textu evulsa narrentur; 4) multos locos errore librariorum et eorum, qui accentus addiderunt vitiatos esse, ubi leni emendatione imaginis elegantia restitui possit, id quod imprimis de illis cap. 7, 4. et 8, 7. valere mihi videtur; 5) in vate nostro ubertatem imaginationis ita largam fuisse, ut allegoricae descriptiones ei displicuerint. Pingit planam sententiam imaginibus, sed totus modus eas adhibendi ita comparatus est, ut diu in uno tropo persistere prorsus non potuisse videatur. Quandoque imagines eius allegoriam attingunt, simplex eius venustas aufugit, ipse vel e metaphora excidit vel obscurus fit. Quae potissimum de metaphora massae clibanique 7, 4. 7., arborum cap. 14. et de ea cap. 4, 1 — 6. valent. Magis vati placuisse videtur, rebus simplicibus et eventibus in vulgus notis arcanum sensum subiicere typumque rerum futurarum in nudis illorum eventuum formis et modis invenire, quod quidem etiam genus imaginum est. Qui rerum gestarum usus symbolicus vocatur, et imprimis in tribus eius prophetiarum partibus locum habere videtur: cap. 1 — 3,

cap. 5, 10 — 15. et cap. 12. Verum et in his typicis expositionibus a perspicuitate et facili orationis amoenitate recedit, maxime capite duodecimo.

Formam poeseos levem et fere idyllicam 5) dixi. Neque enim visiones fingit, neque solennibus descriptionibus res celebrat et ex ingenio et ex historia depromtas, neque exsultante fervore in inusitados sentiendi et scribendi modos abripitur, neque vi didactica mores castigat, neque spem feliciorum temporum epico poemate proponit. Plurima pars sermonum eius tabulae pictae similes sunt gratis figuris et suavis coloribus decoratae. Omnes imagines, omnes descriptiones morum et temporum, omnes exhortationes e communi vita desumptae a lectoribus et auditoribus facile comprehendendi possunt. Dum autem intellectu facillimis formis animos suorum

5) „Graecorum carmina nonnulla generali titulo *εἰδῆ*, „inscripta fuisse accepimus, qui nihil aliud denotat, „nisi quasdam poematum species s. diversa quaedam „carmina, absque aliqua vel formae vel argumenti „certa designatione. Quodsi quae aut levioris „modi aut styli submissioris aut generis quomodo- „cunque inferioris esse viderentur, nec item ab una „materia inscribi possent, ea diminutivo vocabulo „*εἰδύλλια* appellabant, qualia Latini *eclogas* malebant „vocare, quasi poemata quaedam habito e pluribus „delectu edita. Quamquam autem sit *εἰδύλλιον* no- „men vagum et commune, usu tamen et consuetu- „dine suum quemque et proprium charactera obti- „nuisse videtur et fortasse ita describi potest, ut sit „poema modicae magnitudinis, styli medii ad suavi- „tatem et elegantiam potissimum comparati, dispo- „sitionis facilis, rectae, apparentis.“ Lowth de „sacra poesi Hebr. edit, Lips. 1815, pag. 326.

commovet, non ei opus est latiore expositione. Impetu studii et amoris ab altero orationis argumento ad alterum fertur, non metuens ne auditores grandi verborum pondere obtusi, orationis gravitatem non capturi sint. Quodsi fata suorum temporum commemorat, neque historice ea illustrat, neque poetice exponit. Sufficit eorum mentionem fecisse quasi quae omnibus nota sint. In eo tantum subsistit, quod unicuique civium pariter atque ipsi curae cordique est. Licet autem eae res sint gravissimae, ita tamen eas tractat, ut gravitas neminem terreat, verum omnium animos commoveat. Ubi v. c. de scelestissima superstitione liberorum immolandorum agit 9, 10 — 17., gratissima expositione et rei obscoenitatem temperat, et turpitudinem designat. Ubi instans periculum ex insana idololatria ortum comminatur cap. 10, eodem modo severissimis sermonibus leniora et mitiora verba immiscet, v. 7. 8. 11. 12. cf. cap. 2. 11. 13. et 14. Quodsi de Iehova loquitur, eum pingit amoris benevolentiaeque plenum, applicantern se animis hominum, ut eius infinitam benevolentiam sentiant: cap. 2, 16 — 25. 6, 1 — 5. 12, 5. 6. 14. Ubi vero eius maiestatem describit, imaginibus utitur e natura desumptis: cap. 5, 12 — 14. 11, 9 — 11. 13, 7. 8. Idem in recitandis poenis, quae refractarium populum manebant, ita agit, ut vel defectum bonorum iis iucundissimorum ante oculos ponat cap. 2, 11 — 14. 3, 4. 4, 16. 8, 13. 14. 9, 1 — 6. 11. 12. 10, 6 — 8., vel defectum favoris divini variis iisque e populari vita petitis descriptionibus animo infigat cap. 1, 2. 9. 4, 6. 10. 5, 6. 7. 12. 7, 10 — 13. 8, 5 — 10. 11, 6. — 8. 13, 9. Pari modo descendit ad captum diversissimi ge-

neris hominum et in vituperanda scelerum magnitudine, 3, 1. 4, 11 — 14. 6, 4. 7, 3 — 7. 9, 1. 9. 10, 1 — 5. 9. 11, 2 — 7. 12, 8 — 13. 13, 13., et in exhortando populo 3, 1 — 4. 6, 1 — 3. 10, 12. 11, 9. 10. 12, 4 — 7. 14, 1. 2., et in promittendis felicioribus temporibus, 2, 1. 2. 3, 5. 11, 9 — 11. 12, 10. 14, 5 — 9. Habemus igitur in Hosea nostro fasciculum poematum ex intimo animi affectu depromptorum et levi manu designatorum. Sed praestantissimum eorum ornamentum est simplicitas. In omnibus brevis est. Quoniam enim quasi per aures et oculos animis suorum sensum veri et recti, pudorem scelerum, necessitatem sapienter et probe agendi infundere studet, veritatem effatorum intelligendi copiam lectoribus relinquit. Talis pingendi modus, ut in Homero, ita in omnibus poetis nos oblectat, qui eodem mentis candore, eadem pietate, eodem amore, eadem denique elegantia dignitateque orationis carmina composuerunt, quemadmodum nostrum habemus exemplum. Huic quidem sententiae de simplici et levi forma vatis nostri non repugnare videtur, quod ab omnibus interpretibus difficillimis et obscurissimis libris V. T. adnumeratus est. Difficultas enim non formae et ingenio poematis inest, sed et rebus quas tractat, et linguae qua utitur antiquissimae in primis culturae rudimentis versanti, et textui depravato. Vid. p. 19. Vates lectores et auditores brevi et sollerti negotio in medias res ducit. At illae res nobis saepius aequae ignotae sunt atque verborum vis et constructio. Accedit, quod plures operis loci et longo temporum intervallo, quo procul dubio occulti iacuerunt, et tractatione librariorum et culpa primorum interpretum maxime Alexan-

drinorum corrupti et depravati sunt. Unde Lowth de sacra poesi Hebraeorum p. 244. 45. acute describit: „Hoseae stylus vetustatem redolet, acer, „acutus, concisus, eminenti quadam poeticae compositionis nota signatus, pristinam nimirum generis sententiosi brevitatem et compressionem retinens, a qua vates aetate inferiores aliquid remiserunt. Verum hoc ipsum, quod in principio suam procul dubio vim habuit et peculiarem elegantiam, tanta iam in historiae Hebraicae ruinis obscuritas consecuta est, ut quamquam huius vatis universum argumentum sit satis apertum, tamen aliusquisquam haud aequè sit difficilis et involutus. Est etiam aliud in causa, cur eius stylus adeo iam videatur impeditus. Vaticinatus est per longissimum annorum spatium: modicum habemus volumen, vaticinationes eius ut videtur praecipuas continens, easque inter se sine ullis temporis notis et argumenti distinctione connectas, ita minime mirum est, si Hoseam perlegentes in sparsa quaedam Sibyllae folia incidamus.“

Hinc facile efficitur, quid de illo iudicio, *dictionem vatis esse sententiosam*, deque saepius repetito illo Hieronymi edicto: „fuisse eum comicum et quasi per sententias loquentem,“ statuendum sit. Uique sententiosus fuit, siquidem forma poeseos, qua vates noster oracula sua edidit, omnino insulsa esset, et merus verborum tinnitus, si brevitatis eius vi sententiarum destituta esset. Verum neque ita abrupte locutus est, ac si meditationes sine ordine et nexu calamo essent elapsae, neque locos communes conseruit, neque inventa strenuae cogitationis edere voluit, quemadmodum *γνώμαι*, et dicteria aliorum veterum sapientum. Sententias tenero et subtili vin-

culo iunxit, parenthesibus quidem interiectis semper ad argumentum rediit. Ex quo factum est, ut fere nunquam sollertis elegantisque compositionis studium in eo desideremus. Quae sensit vates de turpitudine scelerum, de inclinatione Dei versus impium populum, de fatis suorum temporum, de spe futuri aevi, ea scripsit; et sic habemus poetam sententiosum i. e. qui sensus suos aequi et boni brevibus sed semper inter se cohaerentibus enunciationibus exhibuit. Interpretis est, intimum connexum horum animi sensuum inter se, eorumque translationem et ad historiam illius temporis et ad historiam effataque legis Mosaicae investigare atque illustrare. Quo pacto non solum nubes illae orationis diu in vituperium vocatae evanescent sed et poematis venustas in honorem poetae iucundior elucescet. Cuius rei periculum nos certe fecisse ingenue profitemur.

III.

De argumento vaticiniorum Hoseae.

Omnes vere prophetae V. T. unum idemque vaticiniorum et scriptorum habent argumentum: videlicet ut castigent aberrationem a Deo ex idololatria, perniciosis consiliis et pravis moribus conspicuam, ut poenas minentur ex hoc discessu de Deo oriundas, ut spem melioris aevi annectant tum, cum Abrahami proles ad meliorem frugem redisset.

Vates noster eandem occasionem vaticinia sua edendi habuit. Conditionem publicam et privatam totius gentis maxima vituperatione dig-

nam conspexit, eamque castigationibus notavit. Poenas iam imminere sensit, immo initium earum vidit easque pinxit. Meliora tempora speravit eaque promisit.

Vitia imperii civiumque conspiciebantur 1) in pernicioso commercio cum barbaris inito, 2) in petito inde cultu idolorum, 3) in nefaria separatione tribuum Iacobitarum, 4) in depravatione morum, 5) in simulata fucataque pietate.

Moses et priores rerum Israelitarum moderatores, omni modo in eo elaborantes ut nimia suorum proclivitas a cultu severo et pio unius Iehovae in idololatriam aliarum gentium, quam imprimis inter Aegyptios amare coeperant, ab eundi animis eorum evelleretur, nulla re facilius consilii sui compotes fieri se posse opinabantur, quam separatione eorum ab omnibus populis barbaris. Hinc solitaria eorum peregrinatio per Arabicum desertum, cuius ope ita tractandi erant, ut natio fierent, quae viribus suis et auxilio Dei fisa amicitia aliarum gentium non solum supersedere, sed eas etiam sibi subiectas reddere posset, utque paullatim ab usu et sollertia societatem eorum quaerendi desuefierent. Hinc leges, quae peculiarem aliquam indolem populi a Deo ipso electi eiusque patrocinio muniti civibus iniicerent. Hinc iussa Mosis omnem cum iis consuetudinem vitandi Deut. 7, 2. 3. Hinc ipsae Iehovae nomine prolatae exhortationes, ut sanguinem hostium in bellis iis inferendis absque misericordia, sexusque et aetatis discrimine profunderent Deut. 20, 16 — 18. 7, 22 — 24. Hinc crudeles caedes, quibus pristini incolae Canaanis funditus extirpabantur Ios. 10, 28 — 40. Quibus horrende factis et Israelitarum animi exterorum odio magis

magisque confirmarentur, et exteræ nationes ipsæ eodem odio in perpetuum ab iis removerentur. Eorum demagogi Mosaicis institutionibus ita initiati erant, ut poenis divinis eos afficerent, qui aliquantulum ab illa duritia et crudelitate lege sancita remitterent. Itaque Saulus cecidit, postquam aliquantum misericordiae erga Amalekitas eorumque regem Agagum prodidit. 1 Sam. 15. Quod odium ex mente Mosis quasi aeneus murus erat, quem barbarorum impietas transilire nequiret. Vanum consilium! Male enim sibi et patriæ consulit fulcimina saluvis virtuti et naturæ hominum contraria substituens. Iacobi posteriam in deserto Midianitis et Moabitibus, saepius sub Iudicibus antiquis Canaanitis se adjungebant. Davides fundamenta quibus omnis institutio patriæ niteretur bene perspexit eaque animo probavit. Prout autem ipso regnante vires et divitiæ augebantur, ita populus pristinam feritatem exuebat, navigatio et mercatura exercebatur, artes et industria patriam intrabant, ita quidem, ut illud ab auctoribus reipublicae tantopere impeditum commercium intermitteri amplius non posset. Salomonis imperium hanc novam historiae Israeliticæ periodum inchoavit. Ipse opifices ex variis terris vicinis ad templum aedificandum invitavit, foedera cum regibus barbaris icit, cum aliis adeo amicitiam iniit, filiam regis Aegypti in matrimonium duxit, naves ad littora remota misit, mulieres electissimis variarum nationum sibi adscivit. Res in peius etiam versae sunt, postquam vires populo perpetuis irruptionibus inimicorum resistendi defuerunt, maxime postquam tribus Israeliticæ ipsae internis contentionibus semet ipsas consumere coeperunt. Tunc adeo in auxilium belli reges

bari, inter quos Syri, post Assyrii, emto
um favore magno auri et argenti pondere vo-
sunt 1 Reg. 15, 18. 19. 2 Chron. 16, 2 — 4.
leg. 20, 54. 2 Reg. 15, 19. Vidit vates noster
riam his legi repugnantibus amicitiiis macula-
t, easque in causis pernicipi et depravationis
probe sensit. Tali autem pacto gens Deo
ata barbaris se oppigneraverat, fiduciam in
um minoris momenti habebat, quam copiam
iliorum, ope eorum freta patriam sanguine
um inundabat, cum amicitia barbarorum per-
ios eorum mores excipiebat, poenasque Dei
violatum eius iussu in dies magis magisque
trahebat. Itaque aequae vana atque impia de-
bit propheta suorum consilia, quod confugiant
regem Iareb cap. 5, 13., quod gentilibus
commisceant 7, 8., quod Aegyptios vocent et
Assyriam abeant 7, 11., quod conducant mer-
le amorem Assyriorum et Aegyptiorum 8, 8. 9.
, 2., quod vicinae Tyri flagitia adoptaverint
13.

E nefario enim cum barbaris commercio
olatritia orta erat. Moses veri Dei cognitio-
n, cui a superstitione barbarorum vindicandae
Abrahamus piam operam navaverat, cuius
am quasi hereditariam possessionem familiae
re reliquerat, obumbratam et erroribus Aegyp-
rum contaminatam deprehenderat. Rudi et
usu vi agitato populo cultus ille, ubi ima-
nem Dei oculis intueri et ipsis manibus con-
tactare poterat, multo acceptior erat illis subli-
oribus dogmatibus de Deo invisio nulla ima-
ne pingendo, nullo terrarum spatio includendo.
egyptiorum quoque religio omnibus illis dogma-
us commendatis ab Abrahamo nitebatur. Ve-

rum singulae eius partes ope symbolorum, imaginum et sacratorum mysteriorum sensuum captui accommodabantur. Summum numen iis Apis erat, taurus pompa, solennibus festis et sacrificiis celebratus, cui cultui ut studiosissimi posteri Abrahæ inhaerebant ita Mosi nihil antiquius fuit, quam ut eius amorem animis suorum evelleret; sed iterum iterumque populus ad eam redierat. Quamquam acerbe, adeo crudeliter Moses sacerdotesque ab eo constituti in eos saevirent qui correctionem recusarent, tamen temporis intervallum octo saeculorum reliquias illius Aegyptiacae superstitionis evertere non poterat: quin ipse Ierobeam auctor separati imperii decem tribuum cultum Apidis quasi fundamentum institutionum suarum ita restituit, ut duo vitulos aureos in urbibus Dan et Bethel poneret. Verum ista Aegyptiaca superstitio non erat errorum a populo impubere adamatorum pessimus. A Moabiis et Midianitis primi discebant multo rudiorum et insaniorum cultum Baalium originis Babylonicae, qui et animum emendandi vi et pia erga supremum numen reverentia, quod obscœnis figuris statuisque significabant, destitutus, aequè libidinibus satisfaciebat atque terrores iniiciebat. Eadem crudelitate qua in Aegyptiacum, etiam in hunc Baaliticum stuporem Moses grassatus est, verum eodem inani studio. Siquidem ipse Salomo plurimis illius idoli speciebus altaria et templa sacravit, e quibus superstitio in omnes regiones terrae sanctae manavit, eamque post Salomonis obitum divisi imperii cives amplexi sunt, prae euntibus adeo regibus, maxime famoso Ahabo iuxta delubra vitulorum in nova regia Samariae templum Baalis splendidissimum exstruente, itidemque Io-

ramo et Ahaso tribus Iudae et Beniaminis nefario exemplo ad eandem impietatem provocantibus, Utrique regno non defuerunt quidem reges melius de rebus sacris sentientes. In Israelitico enim rex Iehu studium cultus Baalitici extirpandi prae se tulerat; verum ipse incertus Iehovae cultor non solum idololatriam Ierobeami retinuerat, sed post deletam Ahabi familiam e nimia facilitate omni gentis superstitioni pepercerat, quae regnantibus eius posteris nova incrementa cepit. In Iudaico autem Hosea vaticinante pietas iam sub Usia labefactata ab impio eius filio et magis etiam impio nepote plane eversa visa est, cap. 6, 11. 12, 1. 3. Utriusque igitur et Aegyptiacae et Asia-ticae superstitionis damnum in dies crevit, omnes institutiones Mosaicas delevit, et radices patriae ipsas everit, 9, 16. Cum enim aequae detestabiles Iehovae redderentur atque ipsa idola 9, 10., ne senserunt quidem perniciem 7, 9. eorumque ope freti 2, 7. copia altarium et magnificentia cultus gavisi sunt 10, 2. 5., Iehova felicitatis ipsorum auctore prorsus abiecto 8, 3. 14. 7, 13. 14. Hanc Israelitarum perfidiam nomine scortatus et adulterii vates designat cap. 1, 2 sqq. 2, 4 sqq. 3, 1. 4, 12. 5, 7. 6, 10., appellat defectionem de Deo 11, 7., scelus Israelitarum 10, 8., insaniam vocat, lignum et metalla hominum manibus excusa divina reverentia colere 8, 4 — 6. 13, 2. 14, 4. et proterviam, Iehovam idolorum causa negligere, cum signis summi eius favoris circumdati sint 2, 10 — 15. 11, 2 — 4. 13, 6. 9., ita obcoecatos idololatria pingit, ut nec Iehovam cognoscere nec eum invenire possint 5, 4 — 6., denotat locum ubi superstitionis negotia tractabantur infausto nomine Bethaven 4, 15.

etc., reprehendit Gilgal et colles ubi arae erant exstructae, Mizpah, Thabor, Gibeā, Rama, 5, 1. 8. 9, 15. 12, 12. ita rem tractans, ut fontem omnium malorum ibi reperisse satis luculenter appareat.

Accessit aliud scelus posterorum Iacobi, *separatio et dissidia tribuum inter sese orta*. Ingens erat Mosis opus exiguam familiam unius patris, spatio quidem 500 annorum incredibili modo auctam, ita instituendi, ut inter ipsos bellicosos populos patriam occuparet et imperium evaderet vi sua et copia civium munitum, ita autem comparatum, ut omnibus finitimis hostili animo et studio se opponeret. Simplicitas morum et fiducia in Deo posita rem difficilem ita expediverat, ut temporibus Davidis et Salomonis imperii auctoritas satis firmata videretur. At irrepsit discordia et qui vinculo familiae et patriae iuncti superiores barbaris fuerant, contentione civium inferiores facti sunt. Rehabeam Salomonis filius insolentia sua decem tribus a se abalienavit. Nec dux iis defuit, siquidem Ierobeam filius Nebathi facem civilis belli accendit, quae extingui non potuit, nisi ut separatim iuxta Hierosolymitanum imperium existeret, cuius sedes initio Sichemi, postea Samariae fuit. Iehovam ipsum huic separationi adnuisse, ut poenas familiae Davidis in peius versae immitteret eamque separationem posthac Iehu rege a Iehova in vindictam impii Ahabi ad longiora tempora protractam esse, libri sacri narrant 1 Reg. 11, 29—39. et 2 Reg 9, 1—7. 10, 30. Verum neque in Dei consilium erat ut haec infelix separatio semper duraret, quippe et Ierobeamo rege constituto diserte pronunciatum erat: *Davidis progeniem premam sed non semper* 1 Reg. 11, 39. et Iehu tantum trinepotibus imperium

etum erat 2 Reg. 10, 30, neque pii mores re-
 Israelitarum deesse poterant ut Deus iis pro-
 s esset 1 Reg. 11, 38. Quoniam autem Iero-
 ni eiusque successorum mores tantum aberant
 ii essent, ut illi magis magisque superstitioni-
 ies insaniori sese et populum committerent, nil
 eparatione effectum est nisi ut robur gentis
 eliticae frangeretur. Ierobeam, ut civium ex
 iis patriarum legum et carissimae sibi Hiero-
 mae amorem submoveret, novum Dei cultum
 que symbolico modo ad exemplar Aegyptiaci
 elubris, collibus et lucis magnifici templi Hie-
 dymitani vicariis exhibendum constituit. His
 m institutis et idololatria auctoritate regum
 agogorumque hucusque coercita, quasi rupto
 ere in omnem terram sacra se effundebat,
 erra ipsa incursui hostium patebat. Neque do-
 stica bella Ierobeamo mortuo composita erant.
 imus quidem nonnunquam utriusque imperii
 es contra barbaros fuisse coniunctos, v. c. Aha-
 a, Ahasiam et Ioramum reges Samariae cum
 aphate, Ioramo et Ahasia regibus Iudae. Quae
 dem amicitia incrementa idololatriae in regno
 rum tribuum auxit, unde a prophetis vehemen-
 me improbata est 2 Chron. 19, 2. 3. cf. 21,
 6. 22, 2 — 4. Plura tamen bella a regibus
 iusque imperii invicem gesta sunt, v. c. a Baesa
 Assa, Ioaso et Amazia, Pekaho et Ahaso.
 od autem ad idololatriae incrementa attinet, ab
 abo, strenuo sed crudeli rege Samariae, cul-
 Baalium cultui vitulorum e lege additus est,
 ns insania et pravitas inde ab hoc tempore in
 vissimis causis publicae et privatae perniciiei
 t. Vates noster tanta damna perspicuens et
 iuniorum 1 Reg. 11, 39. 2 Reg. 10, 30.

memor nil magis curae cordique habuit, quam ut tandem illa miseranda separatio tolleretur. Nullum enim aliud auxilium rebus labefactis totius gentis mederi posse pie sensit. cf. Heider Geist d. Hebr. Poesie ed. Iusti II, 404 sq. Huc potissimum tria priora capita spectant. Spem eius tunc adhuc in interitu familiae Iehu posuerat. Et quamquam ea exstirpata plebs insipiente auxilium Syrorum, Assyriorum et Aegyptiorum petere, quam sanctissimum familiae vinculum recipere mallet, tamen iterum iterumque vates a hanc tristem suorum conditionem reduit, 8, 10, 3. Eaque fere semper notio subest verbi **יְהוָה אֵת — בָּקַשׁ אֵת**, 5, 15. 7, 10., **יְהוָה אֵת — יָשַׁב אֵת**, 10, 12., **יְהוָה אֵל — הָלַךְ וְשָׁכַן אֵל**, 6, 1. 14, 2. Iehovae enim peculiare domicilium putabatur urbs et templum Hierosolymae. Qui ad eum reverti eumque invenire volebat, favoris et semper parati auxilii conspicuum signum non in aris et fanis idolorum, sed in eo loco, ubi eius interpretes vel sacerdotes oracula petebant, quaerere poterat.

Aliam indignationis ansam praebuit vati nostro *morum depravatio*. Scelera enim et idolorum cultui innexa erant et eum sequebantur. In flagitiis cultui Baalis inhaerentibus vates libidine venereas cum luxuriosis compotationibus infantiumque immolationem commemorat, illas 4, 11 — 18., hanc 9, 12. 13. Cultum quidem Baal Peoris ut ab accusatione rerum venerearum in eo commissarum liberaret operam dedit Seldenus de Diis Syris Syntagm. I, p. 162. Id quidem certum est, quae Rabbini e derivatione nominis a **פָּעַר** *operire, hiare*, vel a **פִּי עוֹר** *in ore habens pellem* somniarunt, illud idolum vel foetido hiatu oris et natium, vel turpissimum

denudatione immensi membri virilis fuisse de-
honestatum, vel obscoenitate his figmentis re-
spondente cultum, ea ad nugas Rabbinicas
esse ableganda. Nomen eius potius repetitur a
Moabitarum monte Peor Num. 23, 28. Deut.
36, 6., unde Baal Peor nulla alia ratione a reli-
quis idolis nomine Baal obviis differt, quam Ju-
piter Capitolinus a Jove Olympio, Dodonaeo etc.
Verum venereas libidines aliaque flagitia ad cul-
tum illius idoli pertinentia ex antiquissima Asiae
incolarum superstitione in gentem Iacobiiticam ir-
repsisse, satis superque e locis Num. 23, 2 sqq.
et Hos. 4, 11-18. apparet. His optime respon-
dent, quae apud plures profanos scriptores de
Orgiis, Saturnalibus Lupercalibusve in honorem
Deorum celebratis et de obscoenitatibus circum-
feruntur, quibus cultus paganorum religiosus pol-
lutus fuerit: v. c. Babylone fas fuisse, ut omnes
virgines ad annos pubertatis provectae semel circa
templum se prostituerent ibique zonis virginali-
bus cinctae in cellulis sedentes exspectarent dum
vir libidine incensus zonam solveret vid. Ba-
ruch. 6, 41. 42. Herodot. 1, 199., apud Byblien-
ses autem in Syria lege imperatum fuisse, ut festo
Adonis, quod luctu propter eius obitum cele-
brabatur, mulieres aut capite tonderentur, aut
corpus per totum diem festum coitui cuiuscun-
que peregrinorum traderent vid. Lucian. de Dea
Syr. Utrobique quaestus qui inde fiebat in usum
templi cedebat cf. Mich. 1, 7. vid. quae de
meretricibus Graecorum et Corinthiorum narrat
Athenaeus deipnosoph. lib. 13. et ad vocem
קִישוּת cap. 4, 14. Eandem libidinosam obscoe-
nitatem cum sacris quibusdam gentilium con-
iunctam fuisse testatur institutum exsectorum s.

eunuchorum, qui nomine קדשים in libris sacris cum abiectissimae turpitudinis nota occurrunt v. c. 2 Reg. 23, 7. 1 Reg. 15, 11. 12, a Luciano autem in eodem tractatu de Dea Syr. Galli vocantur, Hierapoli in cultu Astartes sustentati, ut exsecto signo virilitatis clam tanto foediores libidines sancto suo nomine a periculo invidiae et aemulationis maritorum tui exercerent. — De altero scelere in sacris Israelitarum commisso, immolationem infantium dico, saepius SSa loquitur, ita ut omnibus 12 tribubus familiare id fuisse appareat cf. 2 Reg. 17, 17. 23, 10. 2 Chron. 28, 3. Nitebatur stolidi opinione de Deorum terribili ira terribili poenitentia placanda, quod illo Carthaginiensium exemplo probatur, qui teste Pescennio Festo ap. Lactant. div. Instit. 1, 21. cum ab Agathocle tyranno Siculorum victi essent, iratos sibi Deos rati, quo efficacius piaculum offerrent, ducentos nobilium filios immolarunt. Nitebatur quoque fanatica pietatis iactatione, cuius plures ineptias calidiorum Orientis et Africae regionum incolas commisisse ex historia satis constat. Ut enim devotissimum Deo sensum significarent, carissimis cordis deliciis, liberis suis, non parcendum esse, quin sacrato igni tradendos opinabantur. Cuius falsae pietatis vestigium in historia Abrahami filium Isaacum sacrificaturi luculentissime habetur, istamque sceleratissimam insaniam ex Asia interiori, Babylonia et Syria in terram sanctam immigrasse locis citatis confirmat Selden: de Diis Syris 1, c. 6. eiusque Israelitis praecipuos auctores fuisse Phoenices Hos. 9, 13. significare videtur. — Non autem mirum est, talem idolorum cultum, ut qui ad intimos verecundiae et benevolentiae sensus

irpandos faceret, ad plurima alia flagitia de-
tum populum abripuisse. Ita victimis suis
perfidiam erga Deum profundiore red-
erunt cap. 5, 2. et pudendo idolo addicti
ne abominabiles ac illa quae adamaverunt idola
sunt cap. 9, 10. Nam ad quaevis flagitia
ni fuerunt 4, 1. 2. 8. 18. 6, 8-10. 7, 1. 8,
9, 9. 15. 10, 13. 12, 8. 9. 13, 12., ipsi leges
ex arbitrio tulerunt 5, 11. 8, 4. 13, 1., li-
nibus indulserunt 2, 7. 4, 11. 7, 14. 9, 1.
tati et decepti a regibus principibusque suis
7, 3. 5. 9, 15. adeoque ab ipsis sacerdo-
s, prophetis, vel quicumque eorum loco sacra
Israelitas administrarent 4, 4. 7. 13. 14. 5,
6, 9. 9, 7. 10, 5.

Malum ex his omnibus posteris Jacobi or-
tantiò gravius fuit, quanto crebrior monitis
regum atque sacerdotum evulgatio *opinio*
literat, *Iehovam esse, quem idololatria colerent.*
am simulatam pietatem ut e pluribus SSae lo-
novimus, ita vates noster severissima vitupe-
one rependit. Aaron princeps sacerdotum
s auctor fuit, utpote qui supersticioso suo
studio nimium indulgens cultui Apidis Ie-
rae cultum artificioso modo conciliare stu-
erat. Cum enim eorum iussu aureum vitulum
ficatus esset, aram ante vitulum posuit, diem
e Iovae festum in posterum diem indixit, quo
to postridie holocausta *עֹלֹת* et sacrificia pro
ute *שִׁמְחָה* quemadmodum *Iovae* ferebantur
ri curavit Exod. 32, 5. 6. Tanti sacerdotis
emplum posterì imitati esse videntur, qui Io-
m coli, si conspicuis eius signis sacra face-
nt, docerent. Inter quos imprimis Ierobeam,
i cultui vitulorum reliqua sacra Mosaica ad-

iunxisse videtur. „Volebant nempe Ierob
 „et consiliarii eius Iehovam in vitulis coli,
 „religionem corruptam, sed in meliorem co
 „moditatem redactam, ne populus cogeretur
 „ingenti molestia Hierosolymam ascendere
 Seb. Schmidt ad Hos. 8, 4. Nemini quidem
 superstitionum institutionum auctori in men
 venerat cogitatio simulacra e metallis et li
 confecta Deum ipsum esse. Apidis cultu
 taurum suum symbolum omnipotentiae divi
 Baalis autem Baalim suos patris et regis ipsos
 inter divos relati effigiem referre contenderunt.
 sterioribus temporibus, ubi artes floruerunt,
 vis et reliquorum numinum divino honore
 signitorum statuæ confectæ sunt dignæ ma
 ficientia personæ: rudis autem populus rudia s
 ptilia in templis collocavit. Verum ut illi paga
 rum deastri (אֱלֹהִים, in libris sacris אֱלִילִים, אֱלִילִים
 אֱלִילִים appellati) procul a Iehova Zeb
 summo omnium gubernatore distabant (vid.
 12, 4), ita et omnino Deum imagine ali
 fingere lege Mosaica cautum erat. Exod. 20
 Aaron et Jerobeam quidem, dum alteram l
 partem: *ne simulacrum tibi facito!* illi
 rant, non veriti erant, ne alterius: *nul
 alienos Deos praeter me habeto!* even
 sponte sequeretur. At secutum est maius de
 mentum. Ut primum effigies prolata erat, pl
 insipiens a Iehova recessit cap. 2, 4. 7, 14.
 8, 3., oblita est creatoris sui 8, 14. 13, 6.,
 perniciosissimos idololatriæ errores abrepta fic
 ciam in Iehovam deposuit cap. 2, 7. 5, 7. 9,
 10, 13. cultumque Deo vere acceptum sinc
 tate animi et probe factis בְּחֵסֶד וּבְצִדְקָה exhibe

dum tamquam alieni quid consideravit 8, 12. 6, 6. Nihilominus tamen iidem impii Israelitae foedus suum cum Iehova magnificerunt 6, 7., ad Iehovam eiularunt 7, 14., per eum iurarunt 4, 15., aerumnae et doloris signa ei praestiterunt 10, 3., vociferati sunt: mi Deus cognovimus te! 8, 2., de oblationibus suis Deo oblatis gloriati sunt 8, 13., Baalium nomine Iehovam significari contenderunt 2, 18. 19. Tali modo non solum idololatriae scelus vere commiserunt, sed etiam neque ad culpae sensum, neque ad sanio-rem mentem reduci potuerunt, quoniam sibi ipsi opinionem, esse sese Iehovae strenuos cultores persuaserunt. „Adeo“ ait Schmidius ad 4, 4. „idololatræ hypocrisis Israelitarum eos de-
„mentaverat, ut iustos se et religiosos existima-
„rent, nec suam agnoscerent malitiam, sed stre-
„nue potius contradicerent, et falsi accusarent red-
„arguentes.“ Plures praeterea loci SSae sunt, e quibus eandem falsam pietatem prophetarum vehementissimam indignationem commovisse intelligitur v. c. 1 Reg. 18, 21. Ies. 29, 13. 48, 1. 2. Ier. 4, 1. Nusquam autem tantus increpationibus notata est, quam apud nostrum. Vocantur mendacia et fraudes, quas ad Iehovam preces effundunt 7, 13. 10, 4. 12, 1. 12., comprantur ipsi nubi et rori matutino cito evanescenti 6, 4., arcui relaxato qui non sursum redit 7, 16.

Tanta autem vitia tantosque errores non impune a civibus esse conflatos, vates noster et divinarum institutionum divinaeque voluntatis sagacissimus interpret et experientia edoctus probe sentiebat. Itaque descriptionibus annectit minas et e statu imperii et e pie de Deo eius-

que iustitia sentiente animo et e monitis a Mose editis petitas. Status imperii ad interitum vergebat, tempora Ierobeami II. praeterierant, excipientes ea tumultus civitatis vires consumserant, securitas atque tranquillitas civium aufugerat, principes deerant, qui pietate et sapientia rem labefactatam restituerent. Contra Assyriis regni fines patebant, tributarium sibi fecerant Menahemum, depopulati erant regiones Transiordanenses, incolas earum in exilium abduxerant, et paullatim ita rebus Israeliticis potiti erant, ut ultimus rex Hoseas sceptrum pacemque ipsis debuerit, eorum autem favorem magno pretio sibi redemerit 11, 5. Quae omnia depravationem universi populi tam publicam quam privatam sponte sequebantur. Eadem nostri prophetae vaticinia variis coloribus pingunt prouti imperii vices ipsi occasionem praebebant 5, 10-15. 7, 1-7. 8, 1-4. 8. 10. 10, 6-8. 14. 15. 11, 5. 6. 12, 15. 13, 3. 15. Sed quae evenerant et adhuc eventura erant, alio modo evenire non poterant. Deo omnipotente derelicto spem Israelitae in idolis posuerant, quae ipsa opus fragile et ab hominibus confectum auxilium ferre non valebant 2, 12. 5, 5. 7, 10. 8, 5-7. 10, 6. 15. 15, 2. 3., flagitiis se dederant unde radices eorum exaruerant, omnia niscuerant, miseriam et contumeliam auxerant 4, 10. 19. 6, 8-10. 9, 14. 16. 10, 13. 12, 13. 14., senio confecti facillime succubituri erant barbaris 7, 9., ipsi omni pietate et sapientia recusata 4, 6. adhuc impuberes 13, 13. sibi et consiliis suis fisci nil nisi ludibrium et detrimentum capturi erant 7, 16. 5, 5, barbaris se sponte prostituerant, quorum odium et dubia fides pristinarum caedum

ultionem ab iis repetere iam dudum moliebatur 5, 13. 7, 8. 9, 8, 10. 10, 14. Praeterea qui iustissimus Iehova Zebaoth, cuius severitatem olim Moses suis inculcaverat Exod. 20, 5. 6., tantam pravitatem ultra ferré potuisset? Decepti quidem Israelitae Deum non noverant, et quemadmodum se inde a temporibus Aegyptiacis gentem fuisse Deo peculiarem audiverant, ita tunc adhuc foedere eius superbiebant 5, 6. 6, 7. 8, 2. Verum propheta non eodem stupore captus et Iehovae consilia melius intellexit et pia mente eorum sapientiam reveritus est. Itaque divinitus admonitus, quae ipsi sibi paravissent mala a sancto iustoque Deo iis esse immittenda significat 4, 9. 5, 2. 9, 11. 8, 12-14. 9, 7. 11-17. 10, 8. 10 sqq. Ut autem tam severae comminationes eorum animum melius commoveant, imaginibus utitur nil nisi certissimas poenas indicantibus 2, 11-15. 3, 4. 4, 16. 5, 12. 7, 12. 16. 10, 9. 10. quae tamen omnia non ita premenda sunt, quasi singula fata Israëlitis futura indicentur. Veteres quidem interpretes maxime Hebraei arcanum sensum iis inesse, eaque potissimum ad exilium Assyriacum tendere putaverunt. Verum ut hic sensus non sine vi prophetae verbis adhibita elicitur, ita in omnibus illis locis nexus rerum simplici modo verba sic intelligi iubet, ut significatio tantum divinae indignationis et meritarum poenarum in universum inde prodeat. Unde etiam Eichhorn. Einl. ins A. T. tom. IV. §. 555. omnino de exilio populi in terra alicuius victoris subeundo apud vatem nostrum sermonem esse. prorsus negat, quae vero sine quadam rei limitatione non dixerim. Utique sunt loca, quae de aliquo peculiari fato univer-

sum populum manente agere videantur, non ut idem Vir illustrissimus vult, tantum de abductione singulorum captivorum, quorum praecipua 8, 13. 9, 3-6. 15. 17. Vates noster et ipse divinitus admonitus et monitorum a Mose iam editorum memor, imperio ad interitum ruenti ea imminere sensit, quae Moses in futuram impietatis poenam, si forte aliquando eam contraherent, indicaverat, nimirum Deut. 28, 45-51. 62-68. ubi Deus comminatus fuerat: *excitabit Iehova remotum populum usque ab extremis orbis terrarum finibus, gentem ita crudelem, ut neque senes reveatur neque puerorum eam misereatur. Itaque exterminabimini e terra quam occupatum itis, vosque disperget Iehova in omnes nationes, ut ubi servietis et apud illas gentes neque conquiescatis, neque ubi pedis vestigium requiescat, habeatis. Vosque in Aegyptum classe reportabit in servos et servas inimicis sine ullo assertore vendendos.* Cuius eventus momentum adesse vates noster sentiens illis Mosais monitis sua vaticinia de certo aliquo Israelitarum fato superstruxisse videtur, quae locis laudatis copiosius exponemus.

Iam vates noster prorsus naturae convenienter locutus esse videtur, cum, causa omnium malorum sublata, mala quoque cessatura ipsosque suos pristinam felicitatem recuperaturos fore promisit. Quae spes in animo tam pio tamque benevolo, qualem in Hosea cognovimus, non poterat extinguere. Quonam enim pacto cogitaret animum hominum ita esse deperditum et obstinatum, quin vel in summo rerum discrimine resipisceret? quo pacto desperaret de docilitate deque poenitentia suorum, quos, licet satis abiectos

propter grandia peccata, magni aestimabat, gentem, in cuius historia vestigia divini auxilii veremirifica exhibita erant, et cuius bonam indolem a tantis eximiae virtutis patribus propagatione posteris quasi traditam non funditus extinctam esse censebat? Promisit igitur suis pristinam felicitatem ea quidem conditione, ut ad pristinam pietatem erga Iehovam redirent 3, 4. 5, 15. 6, 1. 10, 11. 12. 14, 2-5. Quam quidem felicitatem iterum variis involvit imaginibus v. c. coniugii 2, 21., secunditatis terrae 23. 24., revocationis in vitam 6, 2., restituae pacis et securitatis in propriis sedibus 11, 11. 12, 10., herbae graminum pullulantis et radices agentis, sub cuius umbra et odore undique accurrentes habitaturi sint 14, 6-8., potissimum reditu separati imperii Israelitici ad regem e stirpe Davidis ortum et ad cultum veri Dei in templo Hierosolymitano instituendum 2, 1. 2. 3, 5. At Israelitae nec ad urbem Hierosolymam, nec ad familiae vinculum reversi sunt, nec omnino divinis monitis obediētes mores perversos deposuerunt. Propterea Samaria interiit cum omni imperio, nec unquam antiquam gloriam recuperavit, multo minus felicitatem et libertatem incolis Abrahami posteris reddidit. Deficientibus igitur illis desideratis commodis spes piorum Hebraeorum ad serius venturum Messiam directa est. In quam nos Christiani ita consentimus, ut quaecunque felicia piis in Deo fiduciam ponentibus promissa sint, in Iesu Christi redemptione nobis contigisse credamus. Non quidem quod vates de tali redemptore cogitaverit, sed quod omnia Deo duce eo sermone dicta sint, ut de felicitate morali per Christum nobis parata valere suo tempore intelli-

potuerit ⁶⁾. Nonnulla eorum N. T. commemorat, quod ubi autem et quomodo factum sit, ad loca ipsa annotabimus.

IV.

De singulis vaticiniorum Hoseae partibus.

In constituendis libelli nostri partibus interpretes magnam operam impenderunt. Hieronymus tres constituit cap. 1, 1-5, 7., 5. 8-10, 4., 10, 5-14, 10.; causam vero huius divisionis nullam attulit. Fortasse ingenium ducem secutus est, quod ita optime egisse senserit. Verum composuit, quae non uno tempore a vate edita sunt, et seiunxit, quae inter se cohaerent. Certe 10, 1-8. praeter omnem dubitationem unam orationem continet. Est divisio antiquissima prophetae in *conciones legales* cap. 1-10. quippe in quibus lex animis Iudaeorum inculcetur, et in *conciones evangelicas* cap. 11-

- 6) „Das ganze A. T. ist eine fortgehende Weissagung „auf Jesum; aber kein einziges Messianisches Orakel „hat seinem grammatischen Sinne nach eine voll- „kommen zwingende Beweiskraft, wenn nicht die „Realerklärung des N. T. hinzukommt, über die in „einer christlichen Hermeneutik noch viel zu sagen „ist; das hat die Christologie des A. T. bewiesen, „und das Urtheil der grössten Exegeten, die sich „zu einem gedoppelten Sinne der Messianischen „Weissagungen bekannten, bestätigt die Wahrheit „dieser Ansicht.“ Illustr. D. v. Ammon: die unveränderliche Einheit der Evangelisch. Kirche. Heft 2. pag. 51.

14. in quibus amor Dei in Christo filio praedicetur. Verum et haec divisio fundamento caret, quod alii intellexerunt, eam non omnino *exclusive* verum *synecdochice* esse capiendam contententes. Etenim in priore parte nonnulla sunt membra, quae a probatissimis theologis nostris Messiana vaticinia vocantur, quorum v. c. locus 3, 5. a Wahlio in historicopractica introduct. in scripta biblica Tom. II. p. 31. maxime disertis vaticiniis adnumeratur, et in posteriore si sanam interpretationem sequimur capp. 12. et 13. omnino nihil de Messiae temporibus inveniri potest.

Alii ratione temporis totum opus in singulas partes descripserunt. Lightfoot in Chronologio V. T. p. 102 sq. duo priora capita sub Ierobeamo II. et Usia prolata videntur, cum propheta adhuc iuvenis fuerit et de coniugio cogitarit; capp. 3. et 4. eodem tempore, quoniam 4, 3. locustarum mentionem fecerit, de quibus Joel et Amos simul cum eo egerint. Capp. 5. et 6. temporibus Ahasi edita esse censet; cap. 7 sqq. circa ultima tempora regis Hoseae s. sub initium regis Hiskiae ponit. Seb. Schmidius 10 sectiones profert: I, cap. 1. 2. II, c. 3. III, c. 4. IV, c. 5. 6. V, c. 7. VI, c. 8. VII, c. 9. 10. VIII, c. 11. IX, c. 12. — 14, 1. X, c. 14, 2-10. Sed illi beati viri omnes dubiam et admodum incommodam nostrorum capitum normam tenuerunt. Recentioribus temporibus illa segmenta nimium sero orta nec semper ingenio critico facta liberius tractaverunt interpretes, ita ut v. c. Dathius 17, Boeckelius 14. rhapsodias nulla capitum ratione habita distinguarent. In alteram partem abiit Hermann v. d. Hardt, qui in opere: Ho-

seas antiqua chaldaica Ionathanis paraphrasi, quae veterum Iudaeorum — scripturam explicandi modum refert, illustratus Gottingae 1775. prafat. pag. 7. contendit: *volumina prophetarum exhibere plurimas distinctas minutas conciones sive parvos sermones, aut breviter effata et oracula, exiguos libellos, multis annis in gente isthac publicatos uno dein volumine comprehensos.* Ita v. c. vult primo capite post totius voluminis inscriptionem 4 libellos diversis prorsus annis ipso propheta nuntiante editos in Israel et ad notitiam communem divulgatos, addita semper occasione scripti oraculi s. carminis exhiberi I, v. 2. II, v. 3-5. III, v. 6. 7. IV, v. 8—11. Verum omnis orationis concinnitas interiret et propheta vere commaticus foret, si teneram quidem sed elegantem exstructionem singulorum carminum tam crudeli dilaceratione demoliremur. In eo errasse videtur, quod segmenta poetica cuiusque carminis cum carminibus ipsis permiscuit, et carmen vocat, ubi modo novum comma alteri adiicitur. Ab eiusdem dilacerationis culpa non prorsus immunem iudicare possumus doctissimum et elegantem interpretem V. Ill. Eichhornium. Constituit in libro Einleit. ins A. T. Tom. IV. §. 554. p. 282. inde a cap. 4. sedecim diversissimi ambitus sectiones; in uberiore autem vatis nostri tractatione: die Hebraeischen Propheten Tom. I. p. 71-143. has quoque partes in suas particulas dissecat, v. c. VI. X. XI. et ubi continuum sermonem exhiberi censet, orationis intermissione, notis quiescendi, inopinato transitu vatem ita turbat, ut nonnunquam singulis versibus ab altera in alteram rem abripi videamur. Sic expositio capi-

us septimi, cuius quidem 2 partes in unam coniungit, singulorum commatum nexum tollit, qui ubi quaeritur duas arte compositas tabulas nos invenire iubet. Eodem modo in tractatione loci 4, 1–5, 10. versatur. Gravissimas illas capitis noni increpationes quasi fortuito collectas exhibet. Caput duodecimum in 3 partes disscindens partem hanc intellectu difficilem difficiliorem adhuc reddit. Tali modo argumentum quidem didacticum et complexus singularum grandium sententiarum manet, quae autem ad poematum venustatem maxime faciunt, consensus plurium imaginum, descriptionum et sententiarum ad unam rem, lectori adimitur. Simplicissima mihi videtur eorum sententia, qui vatem nostrum pluribus brevioribus carminibus iisque inter se cohaerentibus et absolutis consistere putant. Qua quomodo ad illustrandum vatis nostri ingenium usi simus, iam exponamus.

Omnes fere recentiores interpretes consentiunt scriptionem duabus partibus consistere, una symbolica s. allegorica, tribus prioribus capitibus, altera thetica, undecim capp. posterioribus comprehensa cf. Eichhorn. Einleit. l. I. §. 554.; verum quamquam illa 3 capita unum e tribus partibus compositum poema efficiant, tamen ista divisio ipsa fundamento caret. *Argumento* non differunt, quod omnibus 14 capitibus idem est. Quod autem ad *vestitum poeticum* attinet, sunt aliae expositiones symbolicae in fasciculo vaticiniorum Hoseae, quas iam p. 19 sq. commemoravimus, de quibus etiam suo tempore uberius agemus cf. V. III. Boeckelii Hoseas p. 9.: „zwey Haupttheile, deren erster sich mit dem dritten Capitel schließen soll, anzunehmen, wie es gewöhnlich ge-

„schieht, dazu ist kein hinreichender Grund vorhanden; denn wenn gleich vom 4. Capitel an keine eigentliche Rücksicht auf die im ersten und dritten Capitel enthaltenen Allegorien genommen wird, so ist diess doch eben so beim zweyten Capitel der Fall, ob gleich Anspielungen auf das Hebräischen Dichtern so gewöhnliche Bild: Jehova ein eifersüchtiger Ehemann des treulosen jüdischen Volks, hier wie späterhin häufig vorkommen.“

Haud difficilis mihi videtur quaestio, quo tempore prima prophetia priora tria capita complectens confecta sit. Quae 1, 2. leguntur, narrationem de matrimonio et quae huc pertinent principium omnium vatis poematum fuisse significant. His ingenue assentiamur; plura enim indicia adsunt, e quibus idem efficiatur. Vates de familia lehu ita sermocinatur, ut eam tempore vaticinii adhuc exstiterisse cogitemus necesse sit. Porro tota descriptio status reipublicae Israeliticae nondum testimonia illius perniciiei exhibet, quae in posteriore parte gravissimis verbis indicatur. Loquitur contra de abundantia panis, aquae, lanae, lini, oleae et potus 2, 7., de ubertate camporum et vinearum v. 10., de inauribus et monilibus splendoris et divitiarum signis v. 15., de gaudiis et festis v. 13.: quae omnia hilarem honorificamque conditionem indicant, quam triumphis Ierobeami II. gentem debuisse facile censeamus. Verba quidem de periculo interitus facit, verum non tam diserte ut in posterioribus, ita tantum, quasi securus excitetur, ne prorsus sopiri patiatur. Periculi autem alicuius exilii omnino nulla mentio est; quae enim de illo exilio e tribus prioribus capp. eruuntur, minime ad

id pertinent vid. ad 3, 4, 5. Omnia mala vates populo adhuc in patria ipsa subeunda esse fingit. Quid quod ne Assýriorum quidem meminit. Denique Iudaeorum res cum maxima honoris nota commemorat, ex quo apparet, tunc temporis adhuc Usiam regem eiusque amicum et magistrum Sachariam 2 Chron. 26, 5. studiose et cultum Iehovae ipsos observasse et cavisse, ne cives depravatione Israhelitarum abriperentur. Verum ut haec omnia temporibus Ierobeami II. conveniant, tamen illis ipsis temporibus vaticinia app. 1 - 3. non edita esse, probabile videri potest. Loquitur enim propheta de proximo interitu familiae Iehu. At regnante Ierobeamo II. illos istius regiae familiae maxime splendescere imperiumque Israheliticum tanta vi et honore fruebatur, ut nemo facile de mutatione imperii cogitaverit. Alio modo res post eius mortem habuit, cum filius praeterea superstes esset Zacharias, patre indignus, a plurima parte civium recusatus. Tunc ubi populus, cuinam novo regi sese subiiceret, incertus haesit, ubi imperii salus inter contentiones et seditiones principum pendit, simplicissimo modo pii Israhelitae mentem subire potuit cogitatio, solam felicitatem in regibus stirpis Davidicae maxime in Usia esse quaerendam, illudque vaticinium 2 Reg. 10, 30., quo successio patris Iehu quatuor tantum eius posteris promissa erat, deo iuvante ita eventu comprobatum iri, ut tandem faustissimo pii regis Usiae auspicio iterum una natio et unti Iehovae cultus isque Hierosolymitanus restitueretur. Ex quibus omnibus 3 priora capita non diu post obitum Ierobeami, prioribus interregni annis, facta esse efficitur.

Forma est symbolica: nam occasione et exemplo a suo matrimonio sumto mores, periculum et spem infidelis populi describit. Cohærent priora capita et unum carmen efficere videntur cuius si partem demseris, vênustas aptaque totius carminis compositio interibit. Constant autem in his singularibus poematibus 1, 2-2, 3., 2, 4- et cap. 3., quæ licet non uno tenore confecta, et datim res Israelitarum pingunt prout fata domestica prophetae aptissimam occasionem fecerunt. Primo capite narrat, quomodo maritus Dei similis fuerit v. 2., quomodo nominibus liberorum spuriorum præcipua momenta correctionis Israelitarum significaverit: scilicet nomine Iesreel, teritum regiae familiae v. 4. 5., nomine Lo Ichama, poenas populo inferendas v. 6. 7., nomine Lo Ammi, amoris divini defectum v. 8. Porro cap. 2, 1-3. paratam iis restitutionem melius pronunciat, ubi coniuncti cum Iuda quos Deo acceptos appellaverat 1, 7., ex seorsum una genuina et vera Dei familia evaserunt. Altera parte lenissimo modo scilicet in colloquio et cum liberis et cum uxore animi populi commovere studet, ut quemadmodum matrem liberorum misereat, ita sortem suorum et aequalium et posterorum doleant 2, 4., ut veritatem Dei timeant, quemadmodum uxor marito ritum gravitatem, utque imbecillitatem et vanitatem amicorum cognoscant v. 5-16., ut denique indignum Dei animum agnoscant et spe melius aevi ad Deum aequè confugiant atque uxor marito trimento suo perculsa maritum iterum quærit v. 17-25. Tertia pars modum cum Deo se reconciliandi iterum poetica descriptione periculi uxoris quod subiret propositi, eamque secuturi repara-

matrimonii cap. 3. pingit, aptissima ratione illorum temporum habita, ubi, sacris iam a Ierobeamo I. ademptis (cf. ad 3, 4.), deleta regia familia rege quoque et principibus privandi erant, ubi adeo iam ob diuturnum interregnum bellaque civilia imperii capite destitutos se sentiebant. S. V. Eichhorn hoc nostrum poema suo more ita dissecat, ut non modo non cohaerere sed tamquam tria diversa carminum conamina a se invicem distare contendat, quorum alterum altero imperfectius res Israelitarum a Iova antea auxilio ornatorum, postea vero propter flagitia interitui maturorum allegorice pingat, quae adeo casu in collectione poematum ita congesta sint ut caput tempore primum, ordine tertium exsuerit. vid. Einl. ins A. T. edit. 4tae Tom. IV. p. 273 sqq.

At maxima est interpretum dissensio, utrum vates de matrimonio suo verba faciens visionem habuerit, an allegoriam finxerit, an rem in facto positam narraverit. A prima harum opinionum, quae fuit doctorum Hebraeorum, omnes recesserunt. In toto enim vaticiniorum Hoseae fasciculo neque verbum neque similis orationis forma neque ullum aliud vestigium, unde visio probari possit, reperitur. Visiones eodem modo alienae sunt a vate nostro, quo simplex, omnia clare perspicuens eius ingenium ab omni furore poetico abhorret. Quod autem ad alteram pertinet opinionem, contineri parabolam s. allegoriam, ea ab antiquissimis temporibus interpretibus placuit. Siquidem Chaldaeus iam ad eam accessit ita initium orationis exponens: *Vade, profer vaticinium contra habitatores civitatis idolatricae, qui addunt peccare: — et abiit et prophetavit contra eos: quodsi conversi fuerint*

remittetur iis, sin minus, defluent sicut defluunt folia ficulnea. At addiderunt et fecerunt mala opera et dixit dominus ad eum: voca nomen eorum dispersos. Dav. Kimchi de hac particula verbis utitur: "מִשַּׁל לְיִשְׂרָאֵל הָאֵלִים מֵאַחֲרָי" effatum propheticum s. parabola Israelitis prolata etc. Hieronymus autem postquam veritate facti sumta et Deum excusaverat, quod prophetam meretricem ducere uxorem iusserit, et Hoseam, quod sine mora perrexerit ad lupanar scortumque adduxerit ad torum: alioquin, addit, si omnia quae praecipuntur ob causas ut in similitudinem fiant, vere facta contendimus, ergo et Hieremias accinctus lumbari, vestimento muliebri inter innumerabiles nationes et Assyrios et Chaldaeos gentes inimicissimas Iudaeorum ivit ad Euphratem, ut ibi absconderet lumbare suum et post multa tempora invenit illud computruisse. Quomodo exire potuerat et ire tam longe, obsessa Hierosolyma, exstructis per circuitum munitioibus, fossa, vallo atque castellis? Si illud in typo, quia fieri non potuit, ergo et hoc in typo, quia si fiat turpissimum est. vid. introduct. in Hos.; idem ad 1, 8. si illa et cetera, quae in SSa legimus, facta non poterit approbare, et aliud quid significare contenderit, ergo et meretrix ista mulier non turpem stupri coniunctionem, sed sacramenta indicant futurorum. Hunc secuti sunt probatissimi recentiores interpretes v. c. Drusius, Eichhorn, Kuinoel, Rosenmueller cet. Nec potest negari prophetas saepissime usos esse talibus allegoriis, praecipue illa a matrimonio petita. Profertur Dei amor erga gentem Iudaicam imagine coniugis Ier. 2, 2. maximeque c. 3. et 31, 3, 4., conjunctio quae inter-

cedebat inter Deum et populum imagine foederis coniugalis Ez. 16, 6 — 8. Ies. 54, 5., impietas autem eorum et propensio ad cultum idolorum imagine adulterii Ez. 23, 4 sqq. Sic in nostro loco allegoria non inepte adhibita videretur, nisi quaedam essent, quae impedirent quo minus in ea subsisteremus.

E nulla enim alia scriptionis parte, vati nostro tales allegorias placuisse, effici potest. Exornat quidem orationem plurimis imaginibus, verum ita, ut diutius in eodem tropo commorari indoli ipsius repugnasse videatur. Animus Hoseae ardens nimia luxuria imaginum fere oppressus vehementi cursu descriptionum lectorem undique abripit neque in ulla tabularum suarum nos morari patitur, unde est quod eum iterum iterumque translationibus excidissee conquerantur. cf. pag. 19. Verum tantum abest ut inde venustas poematum evertatur, ut eorum nota et indole sinde appareat, quacum usus allegoriae per 3 capita protensae non conspirat. Quod ipse Eichhorn sensit, qui sententiam de allegoria defendens libere profitetur: tria haec capita differre a genio, qui in reliquis Hoseae partibus deprehendatur (l. l. §. 556.).

Porro finis totius enarrationis cap. 3. ita comparatus videtur, ut intelligatur parabolam non fuisse excogitatam ad certa et indubitata civitatis Israeliticae fata allegorice describenda, sed rebus quibusdam, quae vere evenerant, symbolicam translationem ad populum Israeliticum adiunctam fuisse. Certe quae de futuris fati Israeliticis praedicuntur, eiusmodi sunt argumenti, ut ex historia matrimonii facile quidem elici poterint, verum proximo eventu caruerint.

His accedunt, quod idem 8. V. Eichhorn monuit l. l., nomina mulieris eiusque patris omnis symbolicae significationis expertia. Cum summi poetae aliquando dormitaverint, *quid mirum*, inquit Eichhornius, *quod nostro Hoseae aliquid humani acciderit?* Verum maximopere mirarer, si Hoseas nominum symbolicorum studiosissimus 7) in isto loco occasionem suos talibus nominibus designandi neglexisset. Res ipsa monuit, ut allegoriam, si quam exhibere vellet, nominibus et confirmaret et commendaret. Non enim modo lectoribus remotiorum temporum, sed, quod maioris momenti est, aequalibus vaticinia edidit. Iam ista נָמֵר בֵּית-דָּבָלִים aut uxor eius fuit, aut non fuit. Si fuit et tota tamen narratio de eius liberis deque eius dimissione excogitata, male profecto egisset vates mendacio suo vel erga uxorem, quam omni existimatione, vel erga se ipsum, quem fide verborum privasset. Si non fuit, qui sperare poterat sensum parabola a civibus intellectum iri, cum in nomine meretricis nihil lateret, quod eos fabulam de ipsis narrari moneret? Quin de luxuriosa vita vatis persuasi: cur iste, dicturi fuissent, nobis meliorem partem designat, aut cur iste gaudia nostra luxuriosa vituperat, qui ipse non modo clam scortatur, sed omni abiecto pudore cum abiectissimis meretricibus rem habuisse fatetur? Res ita in oculos incurrit, ut quomodo vatem fugere potuisset, non intelligam.

7) Exemplo sunt nomina infantium: 1, 4. 6. 9.; porro עֶמֶק עֲכוֹר 2, 17., בֵּית-אֵן 4, 15. 5, 8. al., בַּעַל 2, 18. et symbolicus usus nominis עֶמֶק 12, 4., מֶלֶךְ יִרְבֵּה 5, 13,

Omnes difficultates tolluntur ubi rem in facto positam narrari statuimus; idque contendunt interpretes ecclesiae nostrae Lutherus, Calovius, Gerhardus in loco de prov. Dei 129., Glassius, Dathius, nec non Grotius et Liveleius, simulque indicant, quod verissimum e Hieronymi verbis laudatis apparet, veteres, maxime Hebraeos, e nostro loco visionem aut parabolam propterea elicuisse, ut Deum contumelia impij praecepti, et Hoseam culpa fornicationis liberarent. Lutherus in comment. ad Hos. 1, 2. ita Deum vatemque excusat, ut contendat uxorem Gomer fuisse honestam e proba gente ortam eiusque tres liberos legitimo matrimonio procreatos, sed eos dici אִשֶּׁת זְנוּנִים et זְנוּנִים אִשֶּׁת ad designandam conditionem miserabilem civitatis Israeliticae, cuius omnes cives ob flagitiosam idololatriam moechi et adulteri fuerint, utque populus cogitet: si vates uxorem et liberos tam contumelioso nomine appellare a Deo iussus est, quanto abiectiores et contumeliosiores coram Deo nos esse oportet! Propterea etiam fuerunt, qui אִשֶּׁת זְנוּנִים mulierem paganam et זְנוּנִים אִשֶּׁת liberos e pagana uxore procreatos indicare statuerent. Sed istam mulierem Gomer non honorifico nomine commemorari, eiusque liberos in adulterio procreatos esse, totus nexus docet. Ergo alii nodum ense dissecnerunt, et illud Grotii ad cap. 1, 2. centies repetitum legimus: uxorem ducere, quae meretrix fuerat, non erat illicitum nisi sacerdotibus Lev. 21, 7. Videri quidem id poterat subturpe, sed quicquid iubet Deus, idem iubendo honestum facit; et Calov. ad v. 2. fuerunt, inquit, Deo sapientissimo causae graves, cur id mandaret, tum publicae, ut nempe po-

pulo idololatriam non tantum vehementius exprobraret, sed etiam eundem moneret suamque benevolentiam et μακροθυμίαν, quod ipsos, etsi fornicarios, ferat et beneficiis adficiat, ob oculos poneret; tum privatae, ut nempe scortum illud a procis suis advocaret et per prophetam converteret. Neque id sanctitati prophetae adversum. Ioh. Schmidius in Comment. in prophetas minores ad Hoseam p. 72. adfert Theodoretī sententiam notatu dignam. *Universorum Dominus beatum Hoseam ornat et comparat ad ducendam uxorem impuram et impudicam, ut hoc genere facti impietatem populi coarguat, et suam tolerantiam incredibiliter ostendat. Etsi ergo Deus libidine proditam adulteram Synagogam suscepit, non tamen contaminatus sanctitatis fons ex impura hac et execrabili, neque propheta ex illa stupri plena uxore maculam suscepit. Hoseas enim non libidini serviens, sed nutui divino et arbitrio parere studens, accepit meretricem, atque omnibus nuptiis gratior et laudabilior haec societas fuit. Neque ob id solum, quod ex Dei nutu et arbitrio facta fuerit, sed quod Deum expresserit et designatione quadam retulerit.*

Verum est multo honorificentior ratio vatem de illo matrimonio excusandi. S. V. Eichhorn l. l. ita de ea re disserit: quis potest contendere, **אִשָּׁת זְנוּנִים** foeminam prorsus abiectam et meretricem significare? Interpretes nostri tantum auctoritate Hieronymi aliorumque celebratorum nominum capti ita contumeliose de ea statuerunt. Meretrix verbo **זְנוּנָה** signatur. Ubi autem Gomer **אִשָּׁת זְנוּנִים** vocatur, in substantivo **אִשָּׁת** novio uxoris inest, et epitheton **זְנוּנִים**

conditionem indicat, in quam vel post nuptias incidit, vel quam ante nuptias occultissimam habuit. Porro, si ante matrimonium iamiam luxurians et scortatui dedita fuisset, qui veram gentis Israeliticae imaginem exhibere potuisset? Ubi Deus foedus cum Israelitis pepigerat, quod passim matrimonii nomine in SSa designatur, illa gens casta erat et malis moribus nondum contaminata. Ier. 2, 1. 2. Talem esse aut certe videri sponsam prophetae oportebat, ut in ea imago gentis Israeliticae agnosceretur.

Firmiter teneamus hunc idearum nexum, nec, ut Eichhorn, nimium subtilibus dubitationibus turbati ab eo discedamus. Neque enim Deo, neque propheta indignum videtur Hoseam nostrum uxori fuisse matrimonio iunctum, quae postea eum fefellerit, cuius autem mores et fata retulerit, ad illa effata saepius pronuntiata de novo commendanda: „Vos estis ingrati et impii, „qui ubi respiscere recusaveritis, sine misericordia puniemini.“ Modo ne singula in historia nostra premamus, nec vatem, ut plerique censent, omnino vitam et matrimonium symbolicum egisse contendamus. Vates neque dogmaticum neque historicum opus edere voluit, omnes eius orationes facultatem ingenii simplicissimis rebus vim quandam eliciendi iisque grandia monita adnectendi significant. Cum autem omnes eius imagines e communi vita repetitae sint, eum vel e domestica vita imaginem hausisse, quis est qui neget? Nam quid simplicius esse potest, comparatione factorum, quae in matrimonio passus erat, cum illa perfidia, qua Israelitae contra Deum peccaverant? Verba וְנָתַתִּי et וְנָתַתִּי iam e more usurpabantur de impietate et idololatria populi, siqui-

dem omnes fere prophetae iis usi sunt cf. Exod. 34, 15. Num. 14, 33. Ps. 73, 27. Ies. 57, 4. Ier. 5, 7. Ez. 23, 30. 37. Itaque vates imagine sua prolata nil novi exhibuit, vestitus tantum poeticus novus est. Res ipsa plurimae parti civium nota erat; ergo non erat, quod nomina simularet. Vates amaverat Gomer filiam Diblaim, in matrimonium eam duxerat, susceperat ex ea liberos, donis et opibus eam dotaverat. Sed amore eius indigna sanctissimum matrimonii vinculum libidinibus violaverat, ipsi liberi erant spurii, quippe ex adulterio orti. Quā de re certior factus eam dimittit. Verum et pristini amoris memor et misericordia commotus ad ingratham uxorem redit, signa poenitentiae studiique favorem mariti sibi reconciliandi probat, iterati matrimonii cum ea restituendi periculum suscipit. Res utique per se exigui momenti fuisset, nisi typicus sensus ei vim et significatum dedisset.

Prophetae non solum *dictis* divina monita exhibere solebant, verum etiam *factis et fatis* typicam divinae voluntatis significationem referre putabantur. Sic Iesaias narrat, se rem habuisse cum prophetissa i. e. cum uxore sua, et ex ea genuisse filium, qui typus esset liberationis regis Ahasi a Pekaho et Rezino. Ies. 8, 1 — 4. Eodem modo Ieremias cap. 32. Hierosolymae a Babyloñis obsessus, agrum in stirpe Benjamin ab hostibus iam occupata situm emit, ut signum esset sperandae restitutionis rerum Iudaicarum, et tantae incolumitatis terrae, quae tunc nationi prorsus erepta videbatur, ut copia fructuum inde capiendorum rursus foret. Ioh. Schmidius in commentar. p. 73. loca patrum idem affirmant.

ium adscripsit, *Deus turpitudinem idololatriae hoc ipso facto omnibus palam declarare et ante oculos ponere voluit, ut tanto citius flecterentur hominum animi ad eius detestationem. Res ipsa mirabilis et nova satis excitabat ipsam quoque multitudinem imperitam et rudem, ut quid tandem portenderet inquirerent. Huc accedit quod Prophetæ fere omnes non solum sermone qui audiebatur et visione quæ videbatur, sed conversatione, factis et vitæ ratione prophetarunt. cf. Irenæus adv. hæreses, 4, 37. non solum, ait, Deus per visiones quæ videbantur et sermones qui præconiabantur sed et in operationibus usus est prophetis ut per eos præfiguraret et prædemonstraret futura. Propter quod et Hoseas propheta accepit uxorem fornicationis per operationem prophetans. Tertullian. de resurrect. carn. 28. Augustin. contra Faustin. 4, 22. et 22, 23. Hoseæ autem nostro fatorum suorum gravitatem contemplanti facile subvenire poterat cogitatio, se quoque esse a Deo vocatum, ut his suis vicibus domesticis effigies esset et per acta gesta que sua vaticinia impio populo exhiberet. Comparavit sua fata cum fatiis Israelitarum; et in dies certius ipsi de arcana eorum significatione persuasum est. Has cogitationes divinitus excitationes literis mandatas civibus proposuit, qui imagine improbae uxoris se ipsos agnoscerent atque intelligerent, quemadmodum maritus diu perfidiam adulteræ ferat et non sentire videatur, ita se etiam a Deo esse clementia et misericordia tractatos: quemadmodum maritus animum uxoris et serio et blando colloquio commoveat, ita ipsorum quoque animum a Deo monitis prophæ-*

tarum commotum esse: quemadmodum uxor se liberosque libidinibus suis perdat, ita se liberosque perniciem manere propter libidinosum idololatriae furorem: quemadmodum uxori ea tantum relicta sit mariti favorem sibi reconciliandi ratio, ut abstineat ab omni prava consuetudine utque castitate et fide probata marito se adiungat, ita eam tantum esse salutem deperditae gentis, ut post susceptam a Deo correctionem mentem iterum advertat ad Iehovam, seque sacris Hierosolymitanis regique a Deo constituto adiungat. Quae comparationis momenta poetico vestitu ornavit, 1) descriptione divinorum iussuum subinde acceptorum 1, 2. 4. 6. 9. 3, 1. 2) notis symbolicis infantium 1, 4. 6. 9. 3) colloquio cum uxore 2, 4—25. 4) enarratione modo, quo sese cum uxore reconciliaverit 3, 2. 5. 5) vaticiniis de immensa prole 2, 1, de transitu infelicitis ominis nominum illorum infestam significationem 2, 1—3. 25., de bonis in terra Israelitica recuperandis 2, 20. 23. 24.

Non obstat huic sententiae magnus ambitus quo Hoseas effigiem circumscripsit; de qua re S. V. Rosenmueller Scholl. ad 1, 2. „eiusmodi“ ait „actionem symbolicam simplicem esse oportet, brevissimo temporis spatio absolvendam et paucissimis signis gestibusque circumscriptam“⁸⁾. Exempla eius a profanis scri-

7) Cf. Staendlin: neue Beiträge z. Erläuterung d. bibl. Proph. p. 129: „Eine symbolische Handlung „muss überschaut, bemerkt werden können, sie muss „nicht lange dauern, sonst ermüdet sie die Zuschauer. „Am besten erreicht sie ihren Zweck, wenn sie „simpel, rasch und feierlich ist.“

ptoribus desumta utique sunt brevissima et sententiosa. Verum si illa regula *formam descriptionis* definit, etiam propheta ex suo more brevis est. Brevissimis commemorat iussum Dei, sententiosa sunt nomina liberorum, simplicissima descriptio rerum Israeliticarum, denique quid est quod brevius dictum inveniri possit illa spei designatione 2, 1 — 3. 5, 5? Nec omittendum est (cf. Rosenmuell. in praef. ad Hos. pag. 27. et nostrae introduct. §. 6.), oracula Hoseae olim dispersa serius demum collecta esse, unde facile efficitur tria priora capita tres particulas, diversis diebus s. annis editas complecti, quarum singulae nullo modo profusione et nimia luxuria laborant. Si autem regula *de facto ipso* valet, quod describitur, tum magis contra allegoriam huius loci quam pro ea allata est, et sententiae de veritate rei novum pondus addit. Nam si vates ex ingenio effigiem hausisset, ut Idanthura Scytharum rex vel illi qui Delphis oracula signis edebant, in signo ipso fortasse brevis adhibenda fuisset. Verum ea ipsa esset allegoria, vel signis, vel verbis ea exprimeretur. Tum autem regula ita sonaret: si vates allegoriam de matrimonio sumere voluisset, hanc simplicem brevissimo tempore absolutam et paucis signis gestibusque circumscriptam esse oportuisset. Atqui non brevis est: ergo non est allegoria. Vates non voluit, sed habuit rem. Nec habuit modo rem, habuit in animo divinum afflatum, תהלת יהוה, persuasionem: in isto infelici matrimonio contentum fuisse monitum sibi et populo Israelitico de turpitudine idololatriae deque eius certissimis poenis exhibitum.

Itaque re ipsa aliud vituperium cadit: *miam esse similitudinem facti et rei signatae*. Adempto vestitu poetico res plana et simplex restat: descriptio infelicis sed in melius restituti matrimonii, quae quomodo exhibere potuerit conditionis Israelitarum exemplum, e tractatione vatis nostri videbimus. Reliqua exstructioni poematis debentur. Sin autem placet dissimilia requirere, habes in modo, quo vates pactum cum uxore restituit. Uxor accepit favorem marito ipsi oblatum (3, 2. *וְאֶכְרָה לִי*), populus Israeliticus semper aequè perversus et Deo non obediens fuit. Uxor sponte correctionem paratam iniit, Israelitae bellis internis et postea Assyriorum vi eam perpeti coacti sunt. Vates conduxit uxoris amorem pretio nummorum granorum, Israelitis nil nisi miseria contigit.

Qualiscunque res est, neminem fugit, scriptores sacros nil magis amasse, quam ut rebus gestis arcanam significationem, de qua tum, cum gererentur, nondum cogitatum sit, substituerent: ita nec Melchisedeco (Gen. 14, 18.) in mentem venit cogitatio se de rege Davide (Ps. 110, 4.) vel de futuro generis humani servatore (Hebr. 5, 6, 6, 10, 7, 17.) vaticinari, nec Mosi serpentem in pertricam efferenti, ut qui eum adspiceret sa-

-
- 9) Eichhorn Einl. ins A. T. I. I. „Trägt eine Erzählung das Gepräge einer wahren Geschichte, wenn sie nach allen ihren Theilen eine Anwendung auf eine ihr ganz fremde Sache leidet? — Kurz die einzelnen Züge des Ehegemäldes unsers Propheten scheinen zu gewählt, als dass man bloß eine zufällige Uebereinkunft des Bildes und Gegenbildes annehmen kann.“

retur (Num. 21, 9.), praedicere aliquid de Iesu Christo cruci affigendo (Ioh. 3, 14. 15.), nec Ioniae ventre piscis versanti (Ion. 1, 17.) isto eventu resurrectionem Christi praesagiri (Math. 12, 39. 40.), nec sacerdoti Christi mortem decernenti se ipso decreto prophetiam edere de Christi redemptione (Ioh. 11, 50. 51. 52.). At Deo gubernante et mentem hominum movente ille symbolus sensus in animos sacrorum scriptorum venit. Non igitur video qui aliquem offendant, Iosephum nostrum symbolicarum expositionum audiosum (cf. p. 19.) de suo matrimonio bonae et ex solo amore suscepto, postquam omnia propter mentem et expectationem geri animadvertenterat, typice cogitasse (cum vates, qui singulari divino favore gaudere et divino spiritu se inflatos esse scirent, in omnibus suis rebus mysticum divinae providentiae ductum, non tam suum, sed hominum, ad quos missi essent, causa exhibitum pie et probe agnovisse satis constet,) eumque, licet spes proximorum eventuum ad res israeliticas pertinentium ipsum fefellerit, gratiora edidisse de salute Novi Testamenti vaticinia¹⁰⁾. Cf. pag. 41.

10) Hieronymus quamquam nostram sententiam non probat: *nec mirum, inquit, si in figura Domini salvatoris et ecclesiae de peccatoribus congregatae haec facta memoremus, cum ipse in hoc eodem dicat propheta: loquar ad prophetas, ego visiones multiplicavi et in manibus prophetarum assimilatus sum, ut quicquid prophetae iubentur operari ad meam referatur similitudinem.* Prooem. ad Hos.

Sensu et dictione aequae cohaerent cap. 1—6, 3. ut illa prior pars hucusque laudanda. Constant autem iterum variis particulis variis temporibus ortis. Licet huius varietatis signa feratamen ad unum scopum tendunt, unde apparet vatem aliquando argumentum antea omissum petiisse et sic varias particulas adiecto epiphonemate 6, 1—3. in unum opus coniunctis. Argumentum autem, quod tractant, est dolor anxietas vatis de crescente depravatione Iudaica stirpium, orta ea et aucta exemplo illecebris Israelitarum, utrique regno aequae perniciose. Quod exemplum ut caveant Iudaei, in *prima particula* 4, 1—14. gravissima increpatione describit non solum perversitatem sed etiam turpitudinem, detrimentum eius designans, non solum insaniam populi sed malitiam et insidias sacerdotum quae specie pietatis effrenatissimas libidines omniaque scelera impudenter propagavissent 4, 4. 15. 16. detegens. In *altera* autem propius ad scopum accedit, commonefaciens Iudaeos, ne illi se adiungant 4, 15., sed infectos ipsos iam esse illorum lue indicans 5, 5. et aucta feroris vehementia perniciem ab Israelitis adtractam tanquam tubae sonitu in aures Beniaminitarum vociferans v. 9. Illecebras autem a sacerdote et a principibus structas pingit 4, 18. 5, 1. detrimentumque inde oriturum vividis coloribus designat 4, 16. 17. 19. 5, 2. 6. 7. In *tertia* denique habet iam illas Iudaicas tribus vehementer depravatas, habet principes terminos removens officii 5, 10., habet domum Iudaei matura quae absumatur v. 12., habet Iudaeos ulcerum plenos v. 13. simul cum Israelitis par poenas a Deo iis illatum iri comminatus v. 14.

idem utrisque consilium idemque solatium impertiens 6, 1—3.

Civibus degenerantibus in solis stirpibus Iudaicis vatis fiducia erat posita, fore ut vel earum auxilio res Israelitarum ad incitas redactae aliquando restituerentur, vel illis certe promissa felicitas et foedus Dei cum Abrahamo factum servaretur 1, 6. 2, 3. 5, 5. Verum Iudaei ipsi a patria pietate magis magisque aberrabant. Rex Usias, Sacharia et pio et sapiente amico et tutore mortuo, in severitate morum et candore cultus sui remissus errores populi facilius ferebat 2 Chron. 27, 5. 16. cf. pag. 11. Omnino cultum divinum, ubi non ad consilia politica pertinebat, neglexisse videtur, quod certe tristis vitae finis significat. Haec a rege suo destituti et ab Israelitis invitati in omnem illam superstitionem irruere incipiebant, cuius incrementa regnantibus Usiae successoribus Iothamo et Ahaso ingravescabant. Decedit igitur illud unum solatium, quod vates nosse hucusque constanter tenuerat. Hinc animi angor, qui poetae copiam dicendi suppeditavit, qui autem gravior factus est, postquam fata et finis regis Usiae innotuerant. Intellexit denique et Iudaeos esse a Deo reprobos nec rem esse ita comparatam ut antea, ubi patria pietas peculiare solum sibi in terra duarum tribuum stravisset, contra, antequam denuo salus sperari possit, utrique genti eundem reditum ad meliorem frugem esse instituendum.

Quodsi de origine cuiusque harum particularum quaeritur, prior, 4, 1—5, 9. tempore cohaerere videtur. Descriptio depravationis Israelitarum 4, 1—14. praeparat orationem

c. 4, 15-5, 9., quae ipsa semper ad illam respiciuntur. Exhibita est non multo post vaticinium c. 1-3. In promptu erant vati symbolicae formulae de adultera matre deque spurio c. 4, 5, 5, 7. Verum depravatio populi poribus calamitosis interregni percrebruerat, descriptio scelerum multo severior et vehementior est illis trium priorum capitum. Regnum Iudaicum adhuc florebat, verum ita ut singulari divina benignitate dignum esset, quemadmodum 1, 7. Concordia utriusque regni nondum turbata erat scelestio illo:edere Pekahi regis Samariae cum Rezinò regis Syriae contra regem Iothamum et Ahasum, siquidem ex universa oratione prophetae commercium utriusque stirpis iusto familiarius fuisse apparet. Si de calamitatibus, quae 4, 5. commemorantur aliquid in libris historicis nobis memoriae pretium esset, ducem haberemus in tenebris hisce. Iamquam Ies. 24, 3 sqq. Ioel 1, 10: Amos 1, 2, 4, 6. de iisdem poetice loquuntur, fulcistas, siccitatem et ignem, quae frugibus corporum destructis terrorem incolis utriusque imperii iniecissent, quae praeterea plagae divinae immissae fuissent, tamen neque ex illis locis neque e libris historicis aliquid efficitur. Nam isti quidem famem et temporibus Iothami filii Ahab regis Israel 2 Reg. 8, 1. et temporibus Iosabab regis Iudae Ier. 14, 1. 2. terram vexasse, sed ut quae res nihil ad nos pertinet. Maioris momenti sunt, quae 4, 1. 2. referuntur de statu imperii corrupto, qui procul dubio durante interregno fuerat, et 5, 1. de domo regia, unde apparet familiam regiam adhuc exstitisse, quod quidem non alia nisi regis Iehu esse potest.

Simili honoris significatione 1, 4. בית יהוא appellata erat. Erat enim utique regis familia eaque a Deo vocata 2 Reg. 9, 2. cf. 10, 30. Postea prophetae Israelitarum nil de regia aliqua familia sciverunt, quippe qui post Sachariam imperium usurpantes nomine regio ornatos ne reges quidem agnoverunt. Fuerunt enim Deo non intercedente ex solo plebis arbitrio constituti. Itaque etiam vates noster de ultimis Israelitarum regibus loquens multo contumeliosioribus modis utitur cf. 7, 5. 8, 4. 9, 15. 10, 15. Sed h. l. regiae familiae commemoratio optime illis descriptionibus ad tempora interregni pertinentibus convenit.

Fortasse tum, cum vates hanc prophetiam edidit, vix tandem interregni motus composi tierant. Sacharias ultima Iehu soboles solum patris ascenderat. Verum tantum aberat, ut pietate sua rem publicam restitueret, ut ipse impudenti idololatriae se dederet. Flagitia interregni adhuc inhaerebant civibus nec legibus nec cultu Dei coercitis, rex ipse laxa manu res Israelitarum moderatus est, non tutor salutis, sed *laqueus* 5, 1. ad perdendum suum sibi que cognatum populum paratus, qui vix dignitate regia potitus brevi ab ea removendus erat. Itaque Deus omnibus e regia domo *correctionem paraverat* 5, 2.; *etenim, ait, labentur inter peccata sua* v. 5. Qui propterea, quod c. 4. regis et regiae domus non fiat mentio, cum tamen eius copia sit praecipue v. 4. (ubi neminem esse qui pravos increpet et reprehendat legatur, postea autem v. 4. et 9. sacerdotes tantum pari contentione contra Deum deprehensi nominentur), contendere vellet v. 4. nullo tempore confectum fuisse quam 5, 1., nimirum tempore ubi nemo rex fuerit: is regulam

migraret, *de silentio non valere consequentiam*. Vates gradatim disserit, et quemadmodum ante sacerdotes increpauerat, ita tunc eius increpati ad domum regiam processit. Veritati igitur propius accedere putamus contendendo totam particulam c. 4, 1-5, 9. circiter 7-8 annos post 1 — 3. statim post constitutum regem Sachariam esse compositam.

Ceterum de isto rege et regia familia pluraliter statuerunt interpretes. Putant Lightfoot i chronol. sacr. p. 102. Seb. Schmidt in comment. a h. l. p. 205. et Rosenmueller in argumento ad c. p. 167. tempore Ahasi integrum caput quintum editum fuisse, postquam Menahem se tributarium fecerit regi Assyriae et Ahas auxilium Tiglath Pileseris imploraverit. Verum tempore Menahemi et Ahasi non in unum idemque momentum incidunt. Ahas enim certe 18 annos post Menahemum insignibus regis vestitus est. Deinde temporibus Ahasi plane aliud auxilium ab Israelitis quaerebatur, auxilium Rezini regis Syriae, cf. ad 5, 13. Denique 5, 13. omnino de alio rege sermo est, quam v. 1.; nam licet cum argumento et consilio vatis uterque loci cohaereat, tamen tempore non idem fuit.

Anni enim labebantur: familia Iehu extincta erat: Menahem usurpando imperio Israelitarum potitus aequè nefarius erat atque antecessore Usiae regis Iudaici superbissima impietas ita innotuerat, ut a Iehova lepra plecteretur. Israelitae auxilium quaesiverant ab Assyriis, quorum rege illi tributarios fecerant. 2 Reg. 15, 19. Jam in eo erant vaticinia Hoseae, ut eventu probarentur. Itaque denuo redit vates ad illud argumentum, de quo prius et fortasse pluries inau-

verba fecerat. Addit graves improbationes principum et populi utriusque imperii, eorum impietatem aptis coloribus pingit, donec finem toti poemati imponit hac quidem sententia: omnem miseriam a Deo iis esse appensam, ut poenas luant peccatorum, utque commoveantur ad Deum in tantis rerum angustiis studiose quaerendum, qui semper revertentibus propitius sit 5, 10. 6, 3. Itaque haec particula ad tempora Menahemi pertinet, quo regnante id evenit, quod 5, 13. commemoratur. S. V. Kuinoel in historia temporum ad Hoseae oracula p. XVI. „haud dubie“ inquit „Tiphshatae, incolae urbis quae partes trucidati regis adhuc tenebat, in summum discrimen adducti Phulis Assyriorum regis auxilium implorant. Hic saltem paulo post expugnationem oppidi illius magno exercitu stipatus Israelitarum regiones invasit. Sed Menahemus probe intelligens, si belli fortunam experiri vellet, inferiorem se discessurum, ad hanc calamitatem avertendam solvit mille talenta.“ Huius Menahemi temporibus turpissimo morbo Usias adfectus est; quonam vero anno, non liquet¹¹⁾. Cum igitur utrumque factum tempore

11) Non intelligo unde V. III. Kuinoel in commentario saepius laudato sumserit id evenisse 4 annis ante mortem eiusdem Usiae regis cf. historia regum praemissa pag. XV. nisi ex eo, quod 2 Reg. 15, 30. dicitur Pekah Israelitarum rex mortuus esse vicesimo anno lothami filii Usiae, quem tamen tantum per 16. anos regnavisse ex aliis locis constat, et quod ita Kuinoel 4 reliquos annos consortio imperii lothami cum leproso patre tribuit. — In meo certe exemplo illius commentarii magnus error deprehenditur. Tabula

conveniat, eodem modo, ut vituperationes utriusque regni nostro loco coniunguntur, vatem huc respexisse totus verborum nexus suadet. Suppeditat enim illud triste fatum Usiae regis facillimam expeditionem rei, quae interpretes vexavit, scil. unde tertium comparationis in verbis **לְהוֹרֵת שָׂרֵי יְהוּדָה בְּמַסְגֵּי גְבוּל** petendum sit. Mutavit Usias rex Iudaeorum terminos regiae dignitatis, ubi huic sacerdotale officium adsociandi consilium cepit. Nec offendere nos potest, quod nomine **שָׂרֵי** usus sit, cum de rege, **מֶלֶךְ**, criminatio valeat. Nimirum et propter reverentiam regi Iudaeorum eiusque familiae debitam id disertis verbis designare noluit, quod illis temporibus neminem vel lectorum vel auditorum fugiebat, et poetice tribuit pluribus **שָׂרִים** quod de uno tantum **מֶלֶךְ** valuit, cf. 7, 7. Quod autem imagines atinet, earum vis nullo alio modo vere aestimari poterit: *effundam super eos ceu aquam indignationem meam* **עַל יְהוּדָה אֶשְׁפֹּךְ בַּמַּיִם**, *absumam domum*

enim synchronistica omnino regem Pekahum omittit, trucidationem Pekahiahi illius antecessoris in annum 3454 ponit, quo secundum nostram computandi rationem Pekah occisus est. In praemissa autem regum historia ex eodem errore iterum iterumque Pekahiah loco Pekahi legitur. — Verum ex omni Kuinoelii narrationis nexu procedit, cruentum facinus Hoseae, quod ille trucidationem Pekahiahi, libri sacri 2 Reg. 15, 30. trucidationem Pekahi appellant, 3 annis post mortem lothami vel secundum ipsius Viri S. V. sententiam evenisse. Ex quo porro eundem Virum S. V. ut omnes interpretes libris historicis V. T. ducibus annos Pekahi non a consortio imperii lothami, sed a morte Usiae numerasse apparet.

Iudae quasi putredo כְּרִקְבִּי, sentiet Iuda vulnus suum כְּצוּרִי, discerpet Deus ceu leo rugiens Iudam אֲנִי אֶסְרֶהּ. Vati quodlibet verbum diligentissime ponderanti aliquid casu excidisse, quod tantopere ad rem peculiarem tendit, vix credam. Eleganter illae imagines pingunt, ubi foetidorum ulcerum Usiae regis lectorem commonefieri existimaverimus. Obiciant interpretes easdem imagines et de altera stirpe Iacobitica, cuius nemo principum pari lue infectus fuerit, adhiberi. Verum quid, si propheta in illo regis fato effigiem factorum utriusque stirpis vidit coloribusque ex eodem fato petitis usus fuit ad hanc effigiem significandam? Verba certe hanc sententiam probant. De iis quae ad Iudaeos spectant iam diximus, sed etiam Ephraimum vocat מְשִׁיכֵי וְרָצוּן כְּשֶׁמֶץ eodem modo, ut in rege iudicium lege constitutum impletum sit. Num. 18, 7. Addit causam iudicii: quoniam sectatus sit אֲחֵרֵי-נֶפֶשׁ *mandata humana*, pariter atque rex, qui divinis mandatis neglectis legem sibi faciens morbo percussus sit. Sentit Ephraim morbum, quemadmodum ille rex. — Cum autem nemo civium ei mederi possit, ad gentes externas mittit qui peterent auxilium. Frustra! Deus inflixit vulnus, solus Deus sanare potest, sicuti leprosi nulla medicina nisi Deo intercedente sanari poterant. Deus morbo regem adfecit, ipse curam huius morbi arcanam sibi, i. e. sacerdotibus vice ipsius fungentibus asservavit. — Quae huius nostri loci explicatio ut verbis et tempori convenit, ita optime ingenio vatis respondet, quem tales symbolicas expositiones amare iam ex initio vaticiniorum cognovimus.

Inde a c. 6, 4. usque ad c. 12. mera habemus fragmenta e reliquiis vatis collecta, quae nullo vinculo inter se cohaerent. Confecta videntur prouti tempus et animi impetus prophetae occasionem suppeditaverunt.

Atque in primo fragmento 6, 4-11. iterum invehitur auctor in utriusque stirpis pravitatem. Impatientes omnium divinorum monitorum omnem pietatem veram probatamque esse opinabantur, modo sacrificia offerrent, quae ipsa non Deo omnipotenti sed idolis oblata erant v. 10. Cuius erroris culpaе utraque stirps obnoxia erat, maxime Israelitica, quae exemplo et insidiis suis Iudaicam in eandem perniciem abduxit v. 11. Repetit igitur vates virorum sacrorum monita, qui dudum iam, longe alia pietate opus esse quam sacrificiis et holocaustis, nimirum benevolentia et benefactis, docuerant, quos quidem et intelligere et sequi illi recusaverant. Quam alieni ab ista pietate sint, exemplis terribilibus morum depravationem significantibus describit v. 8. 9. Quorum unum nobis tempus indicat, e quo fragmentum nostrum ad nos pervenerit. Gileaditarum flagitia sanguinolenta commemorat. Cum autem Gileaditae fuerint, qui in nefaria trucidatione regis Pekahiahi successorem eius Pekahum iuverant 2 Reg. 15, 25., omnes fere interpretes in eo consentiunt, vatem h. l. id ipsum factum respexisse orationemque habitam esse primis temporibus Pekahi regis Israelici. Quam aptissimam sententiam nos quoque retinere satius duximus. Genus autem dicendi simile est prioribus partibus: aequae breves enunciationes, quibus quamquam obiter tantum attingere videtur illorum temporum conditionem, tamen, ut ipse

dicat v. 6., penitus confringit et percutit suorum animos.

Hoc excipit aliud fragmentum 7, 1-7. in quo tamquam tabula depicta est pars vitae Pekahiah, regis Israelitarum. Pauca de eo nobis restant 2 Reg. 15, 23—25. Sed sufficiunt, quibus regem effoeminatum, libidinosum, ignavia obsopitum cognoscamus, qui fiduciam collocans in principibus et dilectis suis, gravissima eorum conspiratione oppressus est. Dum enim inter convivia et pocula bono animo sedens, ludibriis et adulatione callidorum coniuratorum delectatus eorumque petulantiae particeps fit, ex inopinato a Pekaho ducibus Argod et Arie et 50 Gileaditis stipato oppressus in ipso palatio trucidatur. De nullo alio regum, qui tempore Hoseae vixerunt, tam apte descriptio loci nostri valet, vel mores vel finem vitae eius respiciamus. Totus verborum contextus docet, sermonem esse, de gravi aliquo seditioso molimine. Rex comminationibus impeditus est quominus motus circum se praeparatos animadvertat v. 5. Auctor seditionis tamquam fur intrat, consortes facinoris effundunt se foris v. 1. At insidias parans securitatem, amicitiam regis iocosque simulat v. 3. Ita quasi dormiens versatur, machinationes noctis tenebris tegens v. 4. 6. Coniurati vigilant, sicut massa ad fermentationem excitata v. 4. et quanto propius accedit facinoris tempus tanto fervidius ardent in sanguinolentis consiliis v. 6. 7. Cum autem hora edicta venit, omnes prorumpunt et in interitum rapiunt sanctissima reipublicae capita. Pluralis שְׂפִיחִים אֶת— iterum ut 5, 10. שָׂרִים

poetice pro nomine regis positus esse patet. Certe utrum hac an ulla alia seditione Israelitica simul cum rege principes ei familiares ceciderint nescimus. Ceterum vates omnem rem ita imaginibus circumvolvit, ut prudentiam cautumque eius animum in describendo inde cognoscamus. Unde equidem omnino non effecerim, utrumne Hoseas, quem fortasse illud facinus dum prae-
parabatur non fugit, hoc sermone regem et amicos eius ut sibi caverent aut resipiscerent monuerit, an postquam eruperat suo modo pinxerit, ut omnium tantorum flagitiorum odium exciteret exemplumque ederet, ad quem finem protervia, ignavia et luxuries illorum temporum perducere possit.

Elegantia huius poematis e facultate vatis simplicibus levibusque imaginibus graves res significandi ponderari debet. Si quem vilis pistoris et fornacis offendit, is profecto etiam Homerum magnas descriptiones iusto nimium exiguis imaginibus ornasse accusabit. Qui autem vatem propterea vituperat, quod e metaphora exciderit, et quod antea massa fuerit ad fermentandum excitata subito in flammam et clibanum mutaverit, is aliquantulum ignoscat fervido eius ingenio regularum subtilium nostrarum de venustate poematis impatienti. In toto fragmento nil interpretem vere, opinor, offendet, nisi participium **וְהָיָה** v. 4.; nam quid moechi s. idololatrae h. l. sibi velint, nulla arte expeditur. Verum facillima verborum emendatione haec quoque difficultas amovebitur. cf. ad 7, 4.

Mihi certe huius fragmenti verba ita comparata videntur, ut omnia ad unam rem spectent, ad effigiem aulae regiae effoeminatissimae, et ad

secretas machinationes scelestissimorum hominum. Unde S. V. Eichhornio non assentiar, qui eorum nexum ita discerpsit, ut fere in quolibet versu nova sententia deprehendatur, quique vatis increpationem ubique ad universum populum directam censuit cum tantummodo de aliqua scelerata eius parte sermo valere videatur.

Monet pronomen **אֲנִי** medio versu septimo novam orationem inchoari, vel potius fragmentum multo seriore tempore ortum exhiberi. Ceciderant reges Israelitarum deinceps. Respublica magis magisque ad interitum vergebat. Verum nemo erat qui unam et veram salutem quaereret, auxilium, puta, Iehovae. Contra ut columba pellecta quam mens deficit, modo huc modo illuc se contulerant, modo Assyriorum amicitiam magno soluto pretio sibi conciliaverant, modo istius foederis taedio capti ad Aegyptios confugerant. Ita vere senio fuerunt confecti v. 9.; senes enim vi et firmitate in factis consiliisque carent, et obitus iis iminet v. 13.

Huius igitur fragmenti argumentum ab argumento prioris cap. 7. particulae prorsus differt. Vates sibi saepissime illam spem 2, 1—5. et 3, 5. animo repetuisse videtur, fore ut extincta regia familia Iehu Israelitae rege Iovae probato destituti se regi e familia Davidis subiicerent. Tunc enim simul rediissent ad verum Iehovae cultum Hierosolymae inquilinum, et ita cum universa gente Iacobitica bene actum fuisset. Verum et Iehu progenies extirpata erat, et plures reges deplorabili nece perierant. Israelitae tantae aversationi Iehovae tantoque Iudaicarum rerum odio

se dederant, ut adeo terribile bellum regibus Iothamo et Abaso inferrent. Et quamquam aliquoties calamitatibus oppressi ad Deum conclamabant, non tamen favor Iehovae, sed triticum mustumque et quicquid voluptatibus satisfaceret, curae cordique iis erat. Spes autem auxilii et ab idolis v. 10. et a barbaris v. 9. exspectati eos frustrata erat. Vates hunc suorum stuporem carmine fere elegiaco luget, penitus, ut videtur, spe privatus, quam aliquando foverat. Nil enim auguratur nisi detrimentum idque proxime instans. Atque quid mirum, tam inepta consilia in eorum interitum cessisse? Postquam enim inbecillitati rebusque dissolutis perfidiam addiderant, facile Hoseas divinare poterat, fore ut Assyrii hac perfidia ad iram provocati cruentam sumerent eius vindictam.

Haec de argumento et occasione carminis cogitanti paucae temporis notationes temporibus regis Hoseae id assignare suadent. Historia regum Israeliticorum nihil praeterea de commercio cum Aegyptiis refert. Syri quidem saepius commemorantur et hostes Israelitarum, et foedere iis iuncti, Aegyptii nusquam, siquidem ipse regni situs cum iis commercium reddebat certe molestissimum. Inter regnum Israeliticum et Aegyptiacum terra duarum tribuum interiacebat, quam ut praeteriret Aegyptiorum exercitus, vel navibus ad Israelitas traiceret, vel angustum terrae tractum a Philistaeis occupatum permearet necesse erat. Quo factum est, ut Israelitae Iudaeos oppugnaturi Syrorum, non Aegyptiorum opem implorarent 2 Reg. 16, 5. E coniectura autem commercium aliquod Israelitarum cum Aegyptiis sumere cum historiae vestigiis careamus, non

placet. Quamobrem vel S. V. Eichhornio assentiri nequeo, qui naturale commercium iam antiquitus inter Israelitas et Aegyptios, finitimas nationes, exstisse contendit omniaque oracula Aegyptios pertinentia in antiquiora tempora ablegat (*Habr. Propheten* Tom. I, p. 102. 112 sqq.). Hoseam autem regem ab Assyriis iusto durius tractatum legatos ad Aegyptios misisse certo scimus 2 Reg. 17, 4. Quae historiae commemoratio cum argumento carminis nostri conveniat, id ipsum carmen temporibus Hoseae regis adscribere non dubito.

Cur autem inter multo antiquiora vatis fragmenta locum obtineat, id si quem offendit, causam in eo reperio, quod serus Iudaeus fragmenta Hoseae congerens, similitudine et initii, ubi de regum interim sermo est, et imaginis v. 8. cum praecedentibus deceptus utramque particulam inter se cohaerere censuit. Inepte quidem; nam inde a medio versu septimo de longe alia re sermonem esse, quam ab initio capitis, illustratione argumenti effecimus. Malim igitur ineptiarum accusare Iudaeum congerentem, quam cum plurimis interpretibus prophetam criminari omnis boni sensus expertem imagines ita miscuisse, ut, qui paullo antea massa fermentata postea ignis et fornax fuerint, eos iam placentae non versae uno colore assimilaverit.

Ab initio capitis octavi usque ad v. 10. nova oratio exhibetur, quae, quod tempus adinet, post 5, 9. collocanda videtur. Incipit enim ut illa desierat. Vates nempe clangore tubae minas instantium poenarum edens animos suorum ter-

ret, ita ut ne edicat quidem, quae sonitu tubae indicentur, minas illius buccinae nondum obliuioni traditas esse probe sentiens.

Evenerat id quod patriam vatis ad perniciem concito cursu rapiebat. Assyrii pellecti erant in terram Israeliticam v. 9. 10., Israelitae Deo non addicente sed reditum ad reges Davidico postulante, spatio unius anni reges sibi constituerant Sallumum et Menahemum v. 4. atque si et infelix separatio a regno cultuque Hierosolymitano invaluerat, et idololatriae vis novum incrementum ceperat v. 4. Quid iuvat nunc mendax eorum eiulatus v. 2.? Deo se subtraxerunt v. 3.; videant quibus bonis illi, quos Deo praetulerint, remtneraturi sint v. 3. 4. At vitulus in pulverem conteretur, quem ventus absorbebit, quocum simul absorbebitur Israel v. 6-8., barbari hostili animo irruent v. 3., eorum oneri regnum succumbet v. 10.

Vati haec oracula vel sine divino afflatu et statu imperii et e conditione civium petere licuit. Reges imbecilles erant, et domi impotentes et foris crescenti vi finitimarum gentium impares. Arcessitus barbarorum vitium erat politicum, quod aequae imperii fundamenta labefactaverat (cf. p. 25.) ac Dei iram provocaverat; cf. Deut. 7. Assyrii, ferociiores Syris et Aegyptiis, clementiam ignorabant. Libidinosus Baalium cultus animos et corpora debilitaverat. Omnia eventu comprobata sunt. Assyrii simulatque opes et amoenitatem Israeliticae terrae degustaverant, imbecillitati regni illuserunt, cives captivos abduxerunt, reges sibi subiecerunt.

Itaque videmus, omnia in eo convenire, referenda esse huius particulae effata ad tempore

et imperii statum sub Menahemo, ubi spes restitutionis universae gentis Iacobiticae post extinctam familiam Iehu vatem fefellerat, ubi loco promissorum bonorum 2, 2. Assyrii terram sacram intraverant, ubi res in peius conversae erant. Quas peculiaris et singularis argumenti notas observaturi poematis elegantiam magis percipiemus quam illi, qui vatem spem universalem tractasse censent. Hieronymus v. c. vituperationem spontaneae regum electionis v. 4. de temporibus Ierobeami I. interpretatur. „Non enim,“ inquit, „quia „Deus Salomoni iratus regnum eius dividi voluit, „idcirco Israel bene suscepit regem. Debuerat enim „iuxta legis praecepta Deum interrogare an vellet „hoc fieri.“ Quem secuti plerique interpretes vatem nostrum proterviam Israelitarum in separato regno sibi constituendo in universum spectavisse negligentiamque divinorum praeceptorum quovis tempore inter Israelitas conspicuam vituperasse contenderunt. Quod quidem Seb. Schmidt ad h. l. ita restringit, ut dicat: non tam accusari Ierobeami I. etiam a populo factam electionem, quam solii regii impiam constitutionem. In qua sententiam Eichhorn quoque abit (Hebr. Proph. I, p. 109.): „Durch wie vieles verschuldete sich Israel, durch Abfall vom Hause Davids, durch Abgötterey, durch Bilderdienst“ et not. ad h. l.: „Wer Davids Haus vom Throne verdrängte, war nicht nach Gottes Willen König.“ Verum et 1 Reg. 11, 29—39. Dei decretum fuisse fertur, ut 10 tribus a regno Davidico avellerentur, prophetamque Abiam ab eo missum esse, ut regnum illarum tribuum ad Ierobeamum I. deferret; et 2 Reg. 9, 1—9. Iehu filius Iosaphati per Elisam Deo dilectissimum pro-

phetam rex ungitur. Ex quo de plane alia arbitraria populi actione h. l. sermonem esse facile intelligitur, quam quidem in Sallumo et Menahemo habemus,

Nova oratio a 8, 11. usque ad 9, 7. porrigitur. Quae in ea continentur neque temporis neque historiae aliqua notatione insigniuntur. Itaque ea universalis argumenti fuisse videntur. Serius scripta sunt, verum non ultimis regni temporibus, omnino temporibus, ubi Israel fertilitate terrae et abundantia frumenti mustique gauderat. Fuerunt, qui dicerent, his indicari regnum Ierobeami II., cuius aetati descriptio illa de opibus, divitiis ac florente populi conditione conveniat, v. c. Kuinoel ad 9, 1. Verum cum illa sententia nulla alia re nitatur, nisi quod altarium, arcium, copiarum, quibus repletae sint areae, argentearumque deliciarum mentio fit, totus reliquus nexus ei repugnat. Palatia arcesque et e temporibus Ierobeami II. supererant, e temporibus diuturnioris imperii, quod v. c. Menahem per decem, Pekah per viginti annos obtinuerunt, tanto faciliori negotio exstrui poterant quanto audacius illum civium aere usum fuisset e 2 Reg. 15, 21., hunc opibus suis ita superbiisset ut bellum contra reges Hierosolymitanos moliretur e 2 Reg. 16, 5. intelligimus. Fortasse uterque rex latentem miseriam tali splendor-textit. Idem splendor de Iudaeis refertur 8, 14 quorum reges et Usiam et Iothamum copiarum urbium et arcium munitarum in montibus silvisque auxisse 2 Chron. 26, 9. 10. et 27, 3. 4. legimus. Est autem nostrum fragmentum primum

vaticiniorum Hoseae locus, in quo instans exilium diserte commemoratur. Vidimus p. 39. et videbimus in explicatione singulorum commatum posse quidem verba c. 3, 4. ita tractari, ut tandem ad minas exilii veniamus. Verum tempore illius loci, haud multo post Ierobeamum II., cum praeter recentem Ioahasi et Ierobeami triumphorum memoriam fines Israelitarum ab exterorum hostium vi incolumes essent, nondum vati eximio amore patriam amplectenti tantae rerum vices in mentem venire poterant. Itaque c. 1-3. in universum tantum de correctione ipsi destinata loquitur, et ubi dictiones occurrunt, quae posterius fatum attingunt, eae tantum in gratiam symbolici matrimonii suo modo compositae videntur. Eadem est reliquorum locorum p. 39. laudatorum ratio.

Multo apertius nostro loco pronuntiatur: *non manebunt in terra Iehovae: redibit Ephraim in Aegyptum et apud Assyrios immundis cibis vescuntur.* Evenerant igitur multa, quae hoc exilium imminens promoverent. Assyrii a civibus Israeliticis invitati invaserant patriam, et tanta erat imbecillitas contumeliaque Israelitarum, ut rex Menahem magno argenti pondere soluto amicitiam regis Assyriae redimeret. Fortasse inde ab hoc tempore Assyrii Israelitas vexare non desierunt. Quid, si vates in tanto rerum periculo clarius vidit tempus instare, quo antiquum vaticinium Mosis Deut. 28, 15-68. eventu comprobaretur: *abducat vos Iehova, pateriter atque regem, quem vobis creaveritis, in gentem et nobis et maioribus vestris ignotam, ubi Deos alienos ligneos et lapideos coletis?* v. 36. cf. p. 40. Verum eo vaticinio diserte monitum erat, fore

ut in Aegyptum abducerentur: *vosque in Aegyptum Iova classe reportabit, in se vos servasque inimicis vestris sine ulli assertore vendendos.* v. 68. Quamquam igitur adhuc cum Aegyptiis pacati degebant, tamen vates praevio tanto vaticinio anceps haerebat, utrum ab Assyriis an ab Aegyptiis illa praedicta perniciosa ventura sit. Certe a partibus Assyriorum periculum propius aberat, de quibus adeo illa v. 3 verba valebant. Aegyptios autem vaticinium appellaverat. Hanc ambiguitatem vates sentiens utrumque Aegyptios et Assyrios coniunxit, ita tamen ut fidem Mosi debitam servaturus magis Aegyptios timeret 8, 13. 9, 6.

Quibus omnibus animo perpensis hanc vatis orationem vel in posteriora tempora Menahemi vel in media Pekahi incidere putaverim, ubi res pericatiores fuerunt, ubi populus et praeteritarum calamitatum oblitus, et de abundantia messium laetus, et magnificis sacrificiis superbiens, palatium arcibusque exstruendis libenter opem tulit. Tunc occasio fuit Hoseae suos monendi, ne securitatem se committerent; instare enim tempus, quo propter perpetuam improbitatem id perpessuri sint quod Moses iam vaticinatus esset; Assyrios iam esse paratos ad perdendum populum; Aegyptios esse illum formidabilem inimicum, quem ad vexandum Iacobi prolem Iehova iam dudum excitaverit, quemque ad vindictam sumendam secundum illud vaticinium nisi resipiscant suo tempore evocaturus sit. Id unum praeterea moneam vaticinium nostrum ante irruptionem Tiglath-Pileseris propterea prolatum videri, quoniam Aegyptii multo sollemniori commemoratione quam Assyrii laudantur. Quodsi vates iam tot cive

superioris Galilaeae et tribuum Transiordanensium ab illo rege barbaro abductos vidisset 2 Reg. 15, 29., res non amplius anceps fuisset. Assyrii ipsi fuissent hostes maxime formidabiles et exilium Assyriacum eadem diligentia a vate certo facto indicatum fuisset, qua a dubitante Aegyptiacum laudatur 9, 6.

Ceterum argumentum totius carminis egregia expositione tractatur. Gloriatierant Israelitae de florescente statu reipublicae, qui nostri aliorumque v. c. Amosi, Iesaiæ vaticinia regno interitum minantia mendacii coarguere videbatur. Dixerant fortasse: non solum sacrificia Deo obtulimus, sed plura etiam quam olim, plura enim altaria extruximus 8, 11: 13., conspice palatia nostra atque Iudaeorum v. 14., degustate panem et vinum, quibus torcularia nostra areaeque abundant 9, 1. 2., num ea omnia signa sunt iratorum numinum? His respondet vates: et altaribus vestris contra Dei praeceptum utimini cf. Lev. 17, 4. 5. 9. Deut. 12, 5. 8: 11. 13., et leges pietatis benevolentiaeque illis sacrificiis multo praestantiores cf. 6, 6. tamquam alieni quid consideratis 4, 12. Itaque sacrificia vobis peccato sunt v. 11. Deo punienda v. 13. Quod autem et ad palatia, et ad sulcorum vinearumque proventus pertinet, nec in illis secure sedebitis 8, 13., nec area torcularique pascemini 9, 3. Memores estote illius Mosi vaticinii: exilium vobis minantis, cui obnoxios impietate vestra vos ipsos praestitistis. Inter barbaros cibum et potum inquinatum capietis, nec erit unde Iovae sacra faciatis 9, 4.; palatia igne consumerentur 8, 14.; eorum loca urticae occupabunt spinaeque 9, 6., dies autem festus nece vestra celebrabitur 5. 6. Nolite igitur

vindictam Dei provocare, nam illius vaticinipus instat v. 7.

Iterum medio versu 7—9. aliud fragm sequitur, idque brevissimum, quod sensu e praecedenti et cum sequenti incommode commentar. ad 9, 7.), optime contra cui parte cohaeret. Itaque a 10, 9. avulsum suo loco reponendum putamus.

Cohaerens et in se absoluta particula betur 9, 10—17., cuius argumentum fac cognoscitur, nimirum vehemens increpatione lestissimi cultus Baal-Peoris. Quoties Israel pietatem erga Iehovam strenuamque ei de reverentiam prae se tulerunt, toties facta ips tradixerunt. Quid enim Iehovae cum illi dinosis moribus ad cultum Baalis pertinentibus quibus iam 4, 11—14. vates locutus est, cum liberorum immolatione? Verum rudi institutionisque per prophetas impatienti et tissimum placuerunt, quae cogitatione et veridia non egentia sensus solidiore modo tang. In his et sacratae voluptates libidinibus iuciet et immolationes liberorum e stupidissimantia divinae iustitiae ortae. cf. p. 32 sq. rum sacrificiorum insaniam Iacobitae iam ierto adamaverant Lev. 20, 2—5. Dent. 18, 10., vehementius etiam eandem amplexi, quam Baalis cultus terram sacram intravit, mentissime, postquam ille cultus ab impio Ahaso sacris publicis lege adnexus est. 2 17, 17. 2 Chron. 28, 2. 3. Ez. 20, 51. 2

Quamquam post familiae Ahabi eiusque sacerdotum cruentam trucidationem 2 Reg. 10, 1-28. ab illo Baalítico cultu aliquantulum remissum erat, tamen iterato furore natio eius scelestissima sacrificia repetiit, postquam Ierobeam II. bellis feliciter gestis pristinisque suis occidentalibus et septentrionalibus provinciis receptis novum commercium cum urbe Tyro instituit. Inter Phoenices potissimum infantes immolari solitos fuisse ex historia constat (vid. ad 10, 13). Vates expectaverat, fore ut reges et principes meliora sentientes illam insaniam vi et auctoritate sua tollerent. Frustra! Principes omnes refractarii fuerunt v. 15. siquidem vel Iudaicos reges eisdem furoris consortes fuisse legimus 2 Reg. 16, 3. Itaque nil relictum erat, quam ut vates accerrimis comminationibus populum coërceret, quibus id adiecit, quod tunc denum, ut supra pag. 79. vidimus, animo eius patuit, fore ut cives ob tanta flagitia patria et libertate indigni inter barbaros servi et captivi emitterentur v. 15. 17. Cum autem et in nostro loco illud fatum imminens nondum accuratius describatur, haec quoque prophetia ante tempora Tiglath-Pileseus edita videtur.

Plerique interpretum de hoc scelestissimo sacrificiorum genere non cogitarunt, fortasse quoniam in aliis SSae locis non ad Baalis, sed ad Molochi cultum refertur. Sed ex historiae documentis effici potest utrumque sacratis ritibus et institutionibus non multum inter se dissimilem fuisse. Moloch idolum vocatur Ammonitarum 1 Reg. 11, 7., Baal Peor Midianitarum et Moabitaram Num. 25, 1. 3. 6. 17. 18. Paulo ante Ammonitas et Moabitas finitimas stirpes Canaan-

nem incoluisse legitur 21, 13. 23. 26. cf. Deut. 2, 18. 19. Ios. 13, 25. 32. ex quo eosdem ritus sacros ex altera terra in alteram transmigrasse et existimari potest, et exemplum Mesae regis Moabitarum confirmatur 2 Reg. 3 27., qui ad Deos placandos filium immolavit. Unde etiam Oecumenius ad Act. 7, 43. Molochum *ἰδωλον Μοαβιτῶν* vocat. E pluribus locis V: T idem apparet: Ps. 106, 28—39., ubi de Baal Peore sermo est, una serie eiusdem immolationis scelus recensetur; 2 Reg. 17, 16. 17. itidem commemorationi Baalis adnectitur; Ier. 19, 5. e 32, 35. illa excelsa, in quibus liberi comburebantur, diserte excelsa, Baalis vocantur; adeo Ier. 52, 35. nomina Molochi et Baalis alternis vicibus leguntur, dum Iudaei sacella in valle Ben-Hinnom Baali construxisse ad natos natasque Molochi ibi traiciendos narrantur. Itaque idolum illud Ammonitarum proprie Moloch appellatum, cui profana sacra in valle Ben-Hinnom fiebant, quin nomine tantum a reliquis Baalium generibus, quae ab omnibus illis barbaris nationibus divino honore colebantur, diversum fueri vix dubitari potest. Idem confirmat Selden de Diis Syris Synt. II, 1. p. 227. exemplo idoli Syrorum Alagabali s. Agli-Beli, quod idem puerorum immolationibus placabatur, cf. Synt. I, 6 p. 176.: „uti igitur Baal i. e. Dominus, ita et Melech s. Molech aut Moloch i. e. Rex Ammonitarum hoc numen denotabat, unde et is ipse, forsitan fuerit, qui rex Deorum βασιλεὺς Θεῶν titulo singulari vociferatur in Phoenicum vetustissima Theologia.“

Si autem ita de argumento carminis statuimus, ut abominabilem cultum Baal-Peoris in

maxima depravatione conspicuam vates descripserit, non possumus non elegantiam et castitatem admirari, qua propositum argumentum persecutus fuerit. De re horrenda ita caute et venuste locutus est, ut vix quisquam recentiorum. Fingit proavos Israelitas uvas et ficorum primitias v. 10., ex quarum praestanti semine arbor eorundem fructuum spe in amoenissima Canaanis terra plantata excreverit v. 13. At omnem eius gloriam pessima idololatria destruxit. Cultus Baal-Peoris debilitavit stipem; flaccescit flos, fructus dedidit v. 12. Non digni sunt, qui liberorum summis gaudiis fruantur v. 11. Insanus ille cultus vincula familiae dissolvit, libidinibus in utero et conceptu vitatur soboles v. 11., quae autem nascitur, a Deo perdetur v. 12. Vos liberos ad necem idolis educentes, v. 13. ipsi his gaudere recusatis, Deus vobis dabit, quod ipsi vobis daturi estis v. 14. Ut patres vestri in deserto sparsi Deo erant dilectissimi, sic vos amoenis domiciliis considentes ab ipso estis repudiati. Itaque qui idem vos plantavit, e domo sua vos eiciet v. 15., liberis privabit v. 16. Omnia poetice sunt capienda, et vehementer errant interpretes, qui quodvis praesagium vatum stricte intelligunt. Repugnant enim sibi prorsus hoc vaticinium et illud c. 2, 1.

Ventum est ad orationem capitis decimi, quae ultimis temporibus regni Israelitici scripta videtur. Praeterierant laeta et felicia istius regni tempora. Nil relictum erat, praeter memoriam impietatis Israeliticae, simulacra, altaria, flamines et errores idololatriae. Verum ita exhausti

erant viribus et opibus, ut quovis pretio a barba pacem emerent, utque ipsa aurea simulacra r Assyriae muneri darent. Prior Salmanasse impetus urbibus regni funestissimus fuerat v. Nunc ab eodem crudelissimo rege imminabat : giae urbi Samariae interitus. Iam prope abe tempus quo rege carituri erant, quippe qui i regnum incolumitatemque et dubiae clementi et avaritiae Salmanasseris debuisse videretur. Qu omnia de nullo alio tempore, nisi de illo re Hoseae valent: quo regnante fortasse aliquo an frumento, oleo et vino abundarunt, quod i placuit: idque ab idolorum flaminibus omni tentis eorum auxilii signum exhibitum est. Ii spem converterant ad deastrorum vim v. 15., superstitiosam suorum pietatem v. 13., ad copi heroum v. 13., ad arces munitas v. 14. Veri falso hos seductores populi locutos esse va proponit, terrae ubertatem urticis et spinis br occupatum, idola cum flaminibus abductum, ces devastatum iri vaticinatur. Quae om ita sunt comparata, ut illud fragmentum 7—9. inter 10, 8 et 9. aptissime suo loco p videatur. Significat enim luculentius, unde s et gaudium in tantis calamitatibus v. 2. 13- orta sint; magis proterviam flaminum, de qu rum exultatione v. 5. sermo est, designat, arcissime priorem cum posteriore capitis no coniungit partem.

Quibus versibus suo loco restitutis hic i xus orationis prodit: Felicissima conditio n rum tuarum usa es Israel v. 1., at, e quo e non Iehovae sed idolis tuis debere arbitra poena digna facta es v. 2—4. Perge et fru paulisper superstitiosa tua securitate v. 5.; te

pus instat, ubi idola tua abducentur, ubi erubescas propter perversa tua consilia v. 6., ubi excisa erit tua Samaria v. 7., ubi sub collibus et montibus tuis impietatis tuae testibus sepeliri optabis v. 8. Noli credere prophetis tuis futura gaudia tibi, ne fiducia tua in idolis posita irrita fiat, promittentibus. Et ipsi stulti sunt, et te decipiunt; nam tua flagitia omnem salutem a te remonent 9, 7. 8. Memor esto contra sortis Gibeatidarum, qui pares tibi fuerunt peccando v. 9. Nunc par us eris poenas luendo 10, 9. 10. Si etiam nunc felix reddi cupis, ne contemne leges Dei tibi impositas v. 11., semina virtutem v. 12., sin minus, nec crede perversis tuis moribus, neque tuis heroibus v. 13., neque tuis munitionibus, quibus bello orto hosti resistere non poteris 14., nec Betheli, cuius munus certum detrimentum est 14.

Eiecto illo brevissimo fragmento lacuna in ceteroquin integro poemate remanet. Certe comparatio Gibeatidarum cum Israelitis nullum coniunctionis membrum cum praecedentibus habet. Qua de causa etiam Kuinoelio inde a 10, 9. novam prophetiae partem constituere placuit. Verum finis capitis cum initio arcissime cohaerere videtur. Disertis enim verbis vates redit ad priora orationis momenta, commemoratione Bethelis, cuius promissa fallunt v. 15. ad v. 1 et 5., regis, cui proximum interitum indicat v. 15. ad v. 3. Itaque finem cum initio coniungere malim. Est praeterea subtilis et elegans nexus v. 12 et 13. cum 9, 7. 8. Vates enim in utroque loco diserte edicit: *non quae fatui prophetae promittunt, sed quae ipsi vobis praeparatis evenient.*

Ea quo autem factum sit, ut illud fragmentum falso loco positum legatur, non expediverim. Fortasse colligens Israelita sigillatim conscriptum habuerat, quod semel in congerie vaticiniorum Hoseae 9, 7—9. receptum, quamquam iterum suo loco post 10, 8. repetitum invenit, denuo exhibere nōlet.

Cap. 11. unum poema efficit iterum tempus suum prodens commemoratione Assyriorum regiminis, quod Israelitae stolidi et ignava mente ferebant. Tunc melior pars nationis fortasse detrimentum, in quod irrueret, sensit, quippe rex ipse Hoseas superasse fertur pietate reliquos reges Israelitarum 2 Reg. 17, 2. Propterea vates misericordia commotus in his exhortationibus mihiioribus verbis utitur quam hucusque usus fuerat.

Postquam Hoseas regem Israelitarum Pekahum interfecerat 2 Reg. 15, 30., non statim animos suorum promptos expertus est ad imperium sibi committendum. Procul dubio domestici tumultus orti sunt. Vidimus enim p. 9. octo annos praeterlapsos fuisse antequam vere sceptro potiretur. Narratio 2 Reg. 17, 3. suadet, ut tandem id auxilio Assyriorum eum impetrasse existimemus ¹²⁾. Imperium solutione tributi inceptit, quo

12) Verba quidem 2 Reg. 17, 3. עָלָיו שָׁלַח מֶלֶךְ אֲשּׁוּר

Luth. et plerique interpretes verterunt: *contra eum ascendit Salm*. Verum praep. עָלַי hostilem superventum indicet minime necesse est. De accessu

regi Salmanasseri se subditum fecit. Nostro loco adeo v. 5. Assur rex patriae terrae, מלכו, vocatur. Assyrii tunc temporis armata manu fines Israelitarum transgressi gravissimo bello v. 6. Hoseam, qui ipsorum tutelae se subiecerat, regem agnoscere illos coegerunt. Quo bello sine dubio expugnatio urbis Beth-Arbelis evenit, de qua 10, 14. sermo fuit. Itaque Hoseas tam perverso modo ad dignitatem regiam evectus offendit Deum temeritate, qua perniciosa cum barbaris vincula iunt. Salus Israelitarum in eo posita fuerat ut una animum erigerent v. 7. et abiectis omnibus illis perversis consiliis מועצותיהם v. 6. Iehovae, regi et sacris Hierosolymitanis se adiungerent. Verum rebus talem in modum gestis non tempus erat querelarum nec dolores sanare poterant populum. Hoseas rex meliora sentire videbatur, nam melior erat antecessoribus. Iugum sibi a rege Assyriorum impositum exuere moliebatur. Quae eadem omnium piorum Israelitarum cura erat, siquidem postea Hiskias rex Iudaeorum consilia vatum secutus felicissimo successu in eadem re elaboravit. Una etiam via ad requirendam salutem patebat, quam vates regi et populo monstrare conatur: Ille Iehova, qui olim patrum pedes moverat, brachiis eos prehenderat cum ad-

familiari saepissime occurrit v. c. 2 Sam. 15, 4; 2 Reg. 25, 11. Ies. 54, 15. adeoque significat *pro* v. c. Iud. 9, 17. Nehem. 4, 8.; ita h. l.: *pro eo dimicaturus ascendit*. Quae significatio praeferenda mihi videtur, quoniam sequens וישב לו מנחה restitutionem s. solutionem impensarum praestiti auxilii diserte indicat.

huc impuberes essent et in summis periculis versarentur, cuiusque miraculorum testes proavi fuerant v. 1. 3. 4., eadem etiam nunc benevolentia animatus est v. 8., nec res ita sunt deperditae, quae pietate in Deum, fortitudine animi et obedientia restitui nequeant, non desperandum de futura salute, modo Iehovam quaerere discant v. 10., qui quidem Hierosolymae prae ceteris colendus, tamen non certa quadam urbe inclusus ut idola v. 9., sed ubique promptus paratusque est ad auxilium suis ferendum v. 10. 11.

Habemus igitur hoc nostro poemate praestantissimam significationem animi dignissime de Deo cogitantis. Exiit vates falsas Iudaeorum opiniones de sede Iehovae peculiari, dumque animos civium ad cognitionem Dei ubique efficacis et ubique propitii effert, vere Christianis modis Deum celebrat. cf. Ioh. 4, 20 — 23. Act. 17, 24 — 27. Proh dolor! quod et rex et cives monitis eius obsequium praestare recusarunt. Non enim patientia et pietate labefactatum reipublicae fundamentum restituerunt, sed mendacissimo studio Aegyptiorum opem quaerendi interitum sibi accelerarunt. Vatis immortalis gloria manet, hac occasione et celsissimi argumenti, et suavissimae compositionis carmen edidisse, quod, quantum ad tempus adinet, iis quae exposuimus probe consideratis, ad prima regis Hoseae tempora, antequam de foedere Aegyptiaco ageretur, referendum est.

Multo severior increpatio capite duodecimo continetur. Quae quidem est difficillima pars totius prophetiarum Hoseae fasciculi. Difficile est vatem

sequi in modo, quo singula huius orationis membra inter se coniunxit, idque propter singulare eius studium fata et gesta proavi Iacobi symbolice proponendi eiusque exemplum posteris exhibendi. Aequè difficile est intelligere, quo sensu vates singula comparationis membra ceperit, v. c. utrum, quae v. 4 et 5. dicuntur, in laudem an in contumeliam patriarchae dixerit. Denique difficile est significationem singulorum verborum et dictionum enucleare.

Unde multivariae habentur sententiae de huius capitis et *sensu* et *tempore*. Nonnulli enim cohaerere cum sequentibus putant; quorum Seb. Schmidt: „incipit,“ ait, „hic nova concio, in qua duae partes, prima contra Iudam, altera a v. 12. ad c. 14, 1. contra Ephraimum; ita quidem, ut in priori parte oppositione inter „Iudaeos et Israelitas facta 1) Iudam laudet de „praeterita constantia in fide et pietate v. 1. 2., „eundem vero 2) de praesenti corruptione arguat v. 3., 3) duabus rationibus (quarum prima a „iustissima retributione Dei v. 3. — id quod exemplo Iacobi probatur v. 4. 6. — altera a Dei „immutabilitate petita v. 6.) ad poenitentiam revocet v. 7., 4) opposito exemplo impii Ephraimi v. 8. 9, qui ideo deserendus nunc sit, doceat, se Iehudae praesertim sub N. T. Deum „futurum v. 10. 11. Unde demum transeat ad „alteram partem adversus Ephraimum.“ Alii contra interpretes secundum Michaellem ad h. l. „totum caput directe ad Ephraimum referunt, qui „cum Iuda comparatus deterior sit v. 1. 2. et „corruptionis illi etiam auctor v. 3., adeo degenet prorsus a Iacobi patriarchae pietate v. 4. 5., „cum contra Deus ex sua parte semper sit idem

„v. 6., ad quem ideo redeundum esse Ephraimum
 „hortatur v. 7., frustra tamen, ob eius pertina-
 „ciam in admittendis et defendendis sceleribus v.
 „8. 9., unde Deus semper sibi constans ex mente
 „nonnullorum interpretum ipsis exilium minatur,
 „secundum alios vero ex mera misericordia pro-
 „missionem de instauratione ecclesiae Israeliticae
 „sub N. T. confirmat v. 10., ut qui non solum
 „adhuc officio suo non defuerit per prophetas
 „vario modo locutus, sed etiam sub N. T. Evan-
 „gelii doctores et prophetas abunde daturus sit,
 „v. 11. sqq.“ cf. Rosenmueller scholl. ad
 Hos. p. 358. Praeter hos sunt alii interpretes
 (inter quos referendus iam Luth. in commen-
 tario ad Hos. 12. et nuperius I. H. Meissner in
 progr.: *sistitur oeconomia* c. 12. *Hoseae*, Kuinoel
 ad h. l., Eichhorn Hebr. Proph. p. 132.), qui ora-
 tionem huius capitis ad utrumque regnum per-
 tinere contendunt, ita tamen ut non anxie quae-
 rendum sit, quid huic illi regno potissimum
 dicatur, sed omnis oratio prophetae sic ac-
 cipienda ac si prolata sit universae stirpi Ia-
 cobiticae. Eichhorn adeo totum caput in 3 vin-
 culo sine ullo consistentes partes discerpit, qua-
 rum prior v. 1-7. exhortationem in genere, al-
 tera 8-12. increpationem securitatis Israelitarum,
 tertia v. 11-15. comparisonem inter Iacobum
 eiusque posteros contineat. Hieronymus rem ita
 expedit ut a v. 2. Deum ita cum utraque stirpe
 collocutum esse contendat: „Ephraim semel pa-
 „scente ventos et sequente mendacium, qui in
 „tantam venit amentiam, ut inter duas gentes ad-
 „versarias, Aegyptios et Assyrios fluctuaret, nunc
 „mihi omne iudicium est cum Iuda et visitatio
 „super Iacob. — Visitationem,“ addit, „vocat fla-

„gella et supplicia, ut qui Ephraim reddidit, quod
 „merebatur, Iudae quoque reddat. iuxta vias suas,
 „qui non tam fortuito errore deceptus de huma-
 „na concidit fragilitate, sed inquisivit et invenit
 „in quibus peccaret. — Itaque,“ pergit, „et tu, o
 „Iuda, imitare parentem tuum, plora et roga
 „dominum exercituum et ad eum convertere,
 „custodi misericordiam et iudicium, et cum
 „utrumque feceris spera in Deo“ etc.

Pariter dissentiant interpretes de *tempore*,
 quo haec oratio habita sit. Hieronymus ad v. 2.
 dicit: „sacra historia narrat, Menahem regem Is-
 „rael pace facta cum Assur ab Aegyptiis postu-
 „lasse auxilium; et hoc est, quod nunc dicitur
 „pascere ventos, i. e. spe vana se decipere.“ Trans-
 fert igitur prophetiam ad illa Menahemi tempora,
 Lightfoot in Chronol. V. T. p. 105. sub initium
 regis Hiskiae editam esse censet. Luth. ad
 c. 12, 1. ulterius etiam excedit tempora regis His-
 kiae premens, cuius pium imperium vates re-
 spexerit. Kuinoel ad c. 12.: „Haec ipsa,“ in-
 quit, „vituperatio, qua reprehendit Hoseas Iu-
 „daeos, pertinet procul dubio ad tempora inter-
 „regni 11 annorum Amazia mortuo et ad initium
 „regni Usiae.“ Eichhorn l. I. p. 132. 134. fere eo-
 dem modo statuit, dum orationem nostram paullo
 post mortem Ierobeami II. compositam esse con-
 tendit. Verum Hieronymus nullum testimonium
 sententiae iam regem Menahemum foedus cum
 Aegyptiis iniisse profert. Nisi forte humani
 quid ipsi accidit, traditionem antiquam accuratius
 designare debebat, si fidem posteriorum tempo-
 rum verbis suis conciliare voluit. Lutheri sen-
 tentia nititur falsa explicatione verborum v. 3.
 יהנה, וריב ליתנה עם — *darum wird der Herr die-*

Sache Juda führen, et admodum dubia interpretatione illorum v. 1. יהודה עד יד עם אל *Ju-
da hält noch fest an Gott*. Recentiores inter-
pretes nil Judaeis honorifici in omnibus hisce
verbis deprehendunt, contra increpationem vatis
in utrumque regnum valere conspectus totius ca-
pituli docet, cf. Commentar. ad v. 1 et 3. Itaque
tunc temporis pia et sapientia instituta, quibus
regnum Iudaicum Hiskia imperante reviviscebatur,
nondum promulgata fuisse apparet. Accedit quod
ita sine causa senectuti Hoseae anni adduntur,
cuius munus propheticum inde a primo Israeli-
tico interregno usque ad initium Hiskiae 55 an-
nos durasse utique sufficit. Omni autem pro-
babilitate destituta est S. V. Kuinoelii sententia
vatem hanc prophetiam temporibus interregni
sub initium regni Usiae edidisse. Ut id taceamus
interregnum 27 annos a morte Amaziae
abfuisse et Usiam iam 27 annos imperium et
solam et sub tutela tenuisse, cum Ierobeam II.
moreretur (vid. pag. 6. not.), unde tempora inter-
regni et initium regni Usiae non in idem tem-
poris momentum incidisse apparet, indoles to-
tius orationis in multo posteriora tempora nos
ablegat. Nec temporibus Jerobeami, nec sub
mortem eius contentio Iehovae cum Juda fuit
12, 3., sed tribus eius benigne fuerunt a Jova
excipiendae 1, 7., non puniturus irruit in uni-
versam familiam Iacobi 12, 3., sed tribus Iudae
salvas reddere promisit 1, 7. Tunc in histo-
ria sacra nondum mentio facta fuit Assyriorum,
nec foederis cum iis pacti, neque munerum
ad Aegyptios missorum c. 12, 2. Tunc nondum
flagitia et fraudes Gileaditarum ita innotuerant,
ut postea 12, 12. cf. 6, 8. Tunc omnino

flagitia Ephraimitarum nondum a propheta nostro tam acerbè et vehementer notata sunt, ut 12, 1. 2. 12. 15. cf. cap. 1. 2. 3.

Propius accedamus ad Lightfooti de hoc capite sententiam. Editum fuit prioribus Hoseae regis Israelitarum temporibus, vel superstitute adhuc Ahaso rege Judaeorum, vel vix mortuo. Illo tempore foedere Assyriorum tutus Hoseas sceptrum tenuit, sed foederis iam impatiens Aegyptiorum amicitiam ambire coepit. Illo tempore pessimus Ahas rex Judaeorum mores populi aequè depravaverat, atque reges Israelitarum mores suorum. Illo tempore iam exilium initium ceperat, in quod rex Assyriorum Tiglath-Pileser cives Galilaeae superioris et regionum Trans-Jordanensium abduxit, unde securitas seditionum turbata promissionibus versus 12. copiam dedisse videtur. Illo tempore arae in infinitum auctae 2 Reg. 17, 9—12. Illo denique tempore impietas Ephraimitarum inter tot tumultus, bella, nefarias machinationes, errores a fautoribus idololatriae promulgatos maxime abominabilis facta 2 Reg. 17, 14. 15. Integra autem oratio in utriusque imperii, et Israelitici et Iudaici gratiam composita videtur. Utraque enim gens pari impietate parique rerum dissolutione laboravit, siquidem vel Hiskias Hierosolymitanus optime de suis meritis adhuc decimo quarto regni anno nil habuit, quod impetui Assyriorum obiceret, nisi ut submississimis precibus solutoque magno pretio regem Sanheribum ab Hierosolymis secedere et pacem ipsi restituere commoveret 2 Reg. 18, 13—16.

Argumentum autem poematis ita constituimus. Postquam vates variis modis, sed frustra,

suos, ut resipiscerent, commonefecerat v. 1 — 3. ne in summis angustiis de emendatione sua et divini favoris restitutione desperent nunc Iacobi fata iis symbolico documento proponit dubia pietatis initia non esse negligenda, sed magis magisque purganda et emendanda, ut tandem vera erga Deum fides probataque pietas existat. Nam et ipse Iacobus olim dubius in probitate et anceps inter cultum Iehovae et deastrorum haerens luctatus est cum barbarorum deastris v. 4, numen arcanum nomine יְהוָה appellatum illicito honore ab eo aliquando cultum facto congressu superavit v. 5., quo facto effigies existit luctae gravissimae cum tanta superstitione conflictandae. Qua expugnata etiam exemplum fuit victoriae. Invenit verum Jehovam Bethele, eiusque pius cultor mansit v. 5. 6. Rependite, pergit, haec animis vestris et iidem ad Jehovam revertamini v. 7. At idem proavus typus vobis exstat in cavendis falsorum commodorum bonorumque illecebris. Insidiatus fratri eiusque primogeniturae inhians, odium eius exul fugere coactus est, mulieris amore correptus libertatem amisit Labanisque gregem per 14 annos pavit v. 13. En mercedem perversae avaritiae libidinumque! Quodsi tantum exemplum in abavo alias Deo probatissimo habetis, quid sperare poteritis, qui excitaveritis Dei acerbissimam iram? v. 15. Aliud praesto est vobis exemplum in memoria maiorum vestrorum. Verba enim mea per prophetas iis prolata servantes non exules fugerunt, sed ab exilio Aegyptiaco liberati sunt, non custodiverunt, sed custoditi sunt v. 14. Non itaque, ut facitis, avaritiam curate v. 8. 9., non fiduciam collocate in idolis v. 12., sed prophetas, quos vobis

nisi, sequamini v. 11. si, ut olim patres vestri, erum salvi esse vultis v. 10. Finit vates, quasi intelligens omnia iam esse irreparabili damno deperdita, orationem verbis ipsam suam de-
 rationem indicantibus v. 15., ut aliquando Jesus
 hristus dolores de pernicie Hierosolymae signi-
 avit Luc. 19, 42.: „o si scires, quae tibi saluti
 orent! sed nunc oculos tuos latent.“

Quae restant capp. 13. et 14. arcuissime in-
 se cohaerent. Collectione fragmentorum Ho-
 ae facta, cum his duobus capitibus finis toti
 peri imponeretur, optime collectioni consultum
 est: quippe et forma, et argumentum monet,
 nec vere fuisse ultimam animi eius significatio-
 nem, qua peroraverit. Propheta senio iam con-
 ctus et finem vitae exspectans his verbis quasi
 tamentum obsignasse videtur. Repetit denuo
 nna beneficia, quae Deus posteris Jacobi prae-
 iterit, inde ab Aegyptiacis temporibus. Ut lu-
 dentissima autem fuerunt divini favoris signa,
 et turpissima fuit negligentia et impietas, cui a-
 rioribus usque ad postrema tempora illi inhaese-
 rent. Itaque commemorationi divinatorum bene-
 ciorum 13, 4—6. 10. 14. descriptionem im-
 pietatis annectit, qua et patres v. 6. 10. 11., et
 osteri v. 1. 2. 9. 12. 13. Dei poenas provocaverint,
 quemadmodum patres iustam peccatorum
 mulctam passi sint v. 7. 8. 11., ita vates iterum
 erumque monet posteros non impune esse
 rasuros e divino iudicio v. 9. 12. 13. 14. c. 14,
 eamque poenam sic adventuram esse, ut prae-
 ter opinionem perfidiae nefarioque idolorum cul-

tui incumbentes prosternantur v. 3. 15. Sed non sine spe infelices cives patriamque dimittit. Una salus restabat in auxilio Dei et in restitutione pristinae pietatis, qua sola illius auxilio digni forent 14, 2 — 4. Hoc fretis, ait, res ita restituentur, ut omnes sub umbra emendati et Deo accepti imperii felicissima sorte fruantur 5 — 9. Denique finem facit exhortando, ut tandem sapientes evadant et cogitent de viis Jehovae, quibus probi tuto ingrediantur, improbi lapsuri sint v. 10.

Quae omnia cum prorsus in universum dicta sint, cum gravitas orationis subinde mitigata sit commemoratione divinae benignitatis, cum spes et cura patriae solennioribus et loquacioribus formulis quam in ulla priorum orationum exponatur, cum denique ratio temporis non propius ad mortem prophetae adducat: hic sermo prae ceteris verba pii senis exhibere videtur, qui opus suum absolvens ultima animi desideria votaue posteris ponderanda relinquit. Quod autem ad temporis signa attinet, Kuinoelii coniectura, editam esse hanc prophetiam post trucidationem Pekahi, ubi imperium per octo annos rege caruerit, nititur dubia interpretatione vocis מֶלֶךְ v. 10., quam cum nonnullis interpretibus pro מֶלֶךְ positam esse putat, ut sensus sit: *ut nunc est rex tuus?* Verum cum haec interpretatio toti orationis nexui repugnet, certe admodum et dubia et incommoda sit, nil inde de tempore effici potest. Contra 14, 1. interitus urbis Samariae praedicitur, quae quidem post mortem Pekahi nondum in summo periculo versabatur. Illo enim tempore pace cum Assyriis restituta reliqua Israelitarum munimenta adhuc integra

ant, quae omnia evertenda erant, antequam
 idium Samariae eveniret. Deinde ibidem
 s iisdem formulis ulitur, quibus 10, 14., unde
 1 eversionem Betharbelis priore Salmanasseri
 editione dirutae in mente habuisse probabiliter
 setur. Denique 14, 4, diserte auxilium Ae-
 tiacum innuit, quod non nisi ab Hosea rege
 nunciato quaesitum est. Ex iisdem causis
 to minus sententia Eichhornii placet, qui
 13. temporibus Pekahi, c. 14. autem adeo
 poribus primi interregni confectum esse sta-

V.

modo scribendi vatis observationes phi- lologicae.

Qui a lectione Ezechielis ad lectionem vatis
 tri processerit, dulci admiratione praestantiae
 tionis abripietur, qua hoc antiquitatis monu-
 atum e primis cultae vitae literisque et scri-
 formati ingenii incunabulis ortum, temporum
 em vicibus ereptum seriora illa poemata ante-
 it. Quamquam enim non omnia tam plane
 distincte scripta et exposita legantur, ut in ope-
 is posteriorum temporum, contra breviter sint
 concisa mentique magnam cogitandi copiam
 amittant: tamen linguae nondum criticis regu-
 obtemporanti fulgura et tonitrua animi fer-
 eximio veritatis amore pioque mentis can-
 e divinitus repleti insunt. Abest vanus su-
 luorum verborum ornatus, abest nimium co-
 a sententiarum expositio, abest acuta tenuitas.

Quae autem ad antiquae simplicitatis venusta faciunt, pingentia verba, vis et pondus liberi compositionis, gravis rerum e communi vitarum significatio, ellipses vocum per se cecidisse necessariorum, ea ubique reperiuntur. Inimus autem et saepe dubius modorum, grammaticarum formularum et constructionum magis via rhetorica quam grammatica requiritur, verum nonnunquam irreparabiles difficultes relinquit.

Notas characteristicas poeticae V. T. diu exposuit Herder Geist d. Hebr. Poesie Iusti I, p. 1 — 28. Hoseas, fortasse priorum prophetarum, qui chartis mandata reliquit, dictum gentis suae fere eodem modo comparavit, ut ante 3 saecula culta et in scholis peritiorum a Davide institutis adhibita fuerat. Eo exemplo modum scribendi formavit suum contulit, ut post magis magisque excolere faciliorque et certior cogitationum significis scriptis exhibenda existeret. Quaestio autem, ratione linguam tractaverit, ad intelligendum singularem prophetiarum magni ponderis esse videtur. Ego quidem non is sum, qui Orientalium literarum apparatu instructus dissertationis materiam expediam. Verum strenua poetae contemplatione mihi maxime digna visa sunt, licet suo loco sigillatim censeantur, in unum exponam.

Sunt momenta et *grammatica* et *rhetorica* de quibus dicendum est, ut quasi conspectus clarus existat. Non ita quidem, ut singula quae sed ut tantummodo gravissima, quae ad sensum recte percipiendum faciant, commemorare.

Quod ad *grammaticam* attinet, obser-

us est usus particularum, pronominum, temporum, praepositionum, constructio, etiam nominum et verborum. Atque

1. in particulis *copulativae* respiciendae sunt. Occurrunt **וְ** usitato modo, nonnunquam et modo adversativo, prae ceteris autem et eodem vario modo, quo apud reliquos sacros scriptores. Quae copula **וְ**, quoniam quodcumque nus relationis duarum enunciationum erga se, coniunctivam, et adversativam, et causalem amittitur, saepe rem difficilem reddit. In congerenda autem oratione vates longe liberius eas us est, quam antiquiorum temporum scriptores. mittitur enim saepius, prouti augetur fervoris hementia, v. c. cap. 4. inde a v. 16. maxime v. l. 19. Eodem modo 5, 8. 11. 7, 7. 8. 12. 15. 16. 8, 4. 7. 9. 11—15. 9, 3., ubi tribus simplicibus membris sine copula connectis semel positum **וְ** significationem adversativam habet, 10, 1. 2. 4. 11. 12, 3. 13, 2. etc. quo fit, ut etiam crebro iis locis desit, ubi iuxta grammaticorum regulam **וְ** conversim futuri expectavissemus v. c. 7, 1. **וְ** 8, 12. **וְ** 11, 4. 5. idque potissimum 13, 8. 10. 11. Vi adversativa occurrit v. c. 2, 1. 7, 1. 8, 14. , 11. 11, 3. 5. 11. 13, 4. etc. Significatione locali v. c. 4, 4. 6. 11. 10, 11. Repetitum quoque ut Lat. *et* — *et* legitur v. c. 7, 1. 11, 1. , 5.

Vim *comparativam* in omnibus vatis nostri agnibus habet eaque de causa centies obvium praefixum **כְּ** et **כַּמּוֹ** 7, 4. 13, 7. etc. oratione continua occurrit copula **כִּן** et **כַּכָּה**. si autem comparationis momenta invicem subiunguntur, ut Lat. *quemadmodum* — *ita*, inte-

gra formula כן — כ semel modo legitur 4, 7: כן כן חטא לי. Praeterea tum כ, tum כן omittitur, 11, 2.; כן קראו להם כן חלכו in priore, 10, 1. et 13, 1. omisso כן in posteriora membro. Duplex כ eodem sensu habetur 4, 9: כן כן אשר — 1, eademque in re 15, 9, 15, 15. אפרים כן אשר דאיתי שותלה ואפרים. Idem כ similitudinis ita par est praepositioni כ, ut ex ea ortum videatur 7, 1., certe particulae כן adaequatum est. Alio loco 12, 9. relativum כן positum est pro כן; particula comparisonis autem omnino deest 13, 8. ante בית השדה, et 14, 8. ante דן.

Maxima difficultas inesse videtur particulae *causali* כ; quae multifariis modis adhibetur. Extra dubitationem formula apud Hebraeos fuit coniungendi orationis partes, quarum altera alterius conditionem continet, nulli nostrarum linguarum voci accurate respondens, quam ipse V. Ill. Gesenius in lex. ad h. v. saepe paullo laxiore coniunctione quasi nostrum *denn* et *weil* occurrere censet. Primaria eius vis fuit pronominalis relativi, ut כן, *ori*, *quod*, et Gallicum *c'est que*. In nostris linguis cultior oratio formulas causales accuratius seiunxit, et unicuique sententiae aliam vocem assignavit, ut Latinorum *nam*, *quoniam*, *itaque*, *quod*, *dum*, *cum*, *siquidem*, *pro eo quod*. Quae omnes significationes eidem particulae כ apud vatem nostrum, vel nudae vel cum aliis compositae (ut cum כן, כן, חנה) inhaerent: 1) significatio *nam* ubique obvia est; 2) *quoniam* 2, 4. 7. 5, 11. etc.; 3) *itaque* 5, 7. 6, 9. 8, 6. etc.; 4) *quod* 2, 10. 4, 14.

5, 1. 6, 6. etc.; 5) *dum* 7, 6. 11, 1.; 6) *cum* 9, 6. 16.; 7) *siquidem* 8, 10. 10, 3. 13. 13, 15.; 8) *pro eo quod* s. *prout* 4, 6. 11. Notanda est huius particulae repetitio, hi loco repetitae alias copula ו occurrit 2, 7. 8, 6. 7. Magis adhuc notanda est eius significatio quam secundum Gesenium Lehrgeb. Hebr. Sprache p. 771. tum modo obtinet cum iuro apponitur, ut nempe indicet ut c. 1, 6.

In *affirmationibus* vates utitur copulativa rucula ו v. c. 12, 9. 12. Posteriore loco certe commutatur cum alia particula ו ea-
dem significatione. Est praeterea alia ונא quae
idem affirmare videtur c. 13, 10.

2. Pronomina et *demonstrativa*, et *relativa* rate nostro multifario modo adhibentur. Illud *monstrativum* nonnunquam singulari vi, *dexte-*
ritate, ponitur, v. c. 2, 6. 4, 14. 5, 10. 8, 9. 9, 12. 14. 13, 2. 15. 15. etc. In omnibus hisce lo-
diligerent ad orationis nexum respiciamus ne-
esse est, ne in eo erremus, de quo pronomen va-
let. Semel modo inusitatus ו occurrit 7, 16.
tuliari vi dativus commodi לו 8, 9. 10, 11.
itur, quae constructio etiam legitur v. c. 2, 17.
25. 10, 12. 11, 1. 4. etc. Nonnunquam pro-
nen plane omittitur, v. c. 4, 12. וְנָתַן הָאֱלֹהִים
· אֹתָם; 9, 9. וְיָקֹדֶם הַמַּאֲוֶתֶם scil. עֲלֵיהֶם;
14. מִהֶחֱמָן scil. לָהּ s. לָהֶם; 14, 9.
וְאֵי scil. אֵת. — Tum pronomen primae
sonae ponitur, ubi subiectum in tertia persona
pectavissimus, v. c. 7, 2. וְכִרְתִּי pro יְהוָה
ie quidem est oratio directa loco obliquae

etiam Graecis scriptoribus usitatissima, tum nomen pro pronomine, v. c. 1, 7. יהוה אלהיהם pro יְיָ, 4, 1. 5, 6. — Pronomen suffixum significatione pronominis separati legitur v. 2, 7. נתני לי לחם pro נתני לחמי, 9, 15. אוסף לחם אחכה pro אוסף לחם etc. — Accusativus pronominis apud passivum legitur 10, 6. הוּא אורו pro הוא. — In toto pronominum usu mira potissimum personatum, numerorum et generum commixtio interpretes offendit, quae etiam in praecipuis causis est, cur vatem sequi saepe difficillimum sit. Duplex est momentum ea in re observandum. 1) In symbolicis et allegoricis descriptionibus vates non satis diligenter rem in mente retinet, ut caute prodatur, utrum de figura an de re figurata sermo sit. Propterea e metaphora excidit amplioresque comparationes ei omnino displicuisse videntur. Quae observatio posissimum valet de colloquio c. 2 quod cum liberis incipit, mox dirigitur ad uxorem, mox denique ita exponitur, quasi ad gentem Israeliticam conversum sit, promiscue positi suffixis ה, ה, ך, ם et pronomine ה. 2) Vates ulde gente Israelitica loquitur in eo sibi constans fuisse videtur, ut regnum in universum eiusque institutiones et sacra attingens nominibus שְׂרָאֵל et אֶפְרַיִם iisque modo genere masculino, modo foeminino, semper autem numero singulari utatur, verum de civibus in specie agens pluralem masculinum adhibeat. Haec valent v. c. d 4, 1 — 6. ubi, ut sensus aptus expediatur בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל v. 1., עַמֶּךָ v. 4. et בְּנֵיךָ v. 6. proba יִשְׂרָאֵל et אֶמְךָ v. 5. discernendi sunt. Veru

in his iterum offendit, quod, ubi de posteriore sermo est, v. 6. non pronomen et suffixum foemininum, sed **אתה** et **ך** simul cum masculino verbi occurrunt. Cap. 8, 12. singularis **לך** valet de gente Iacobiitica in universum, quae sequuntur pluralia de eius civibus. Cap. 9, 13. Ephraim i. e. gens Israeliitica in universum vocatur **שתולה**, eodem versu autem suffixum masculinum **י** de eadem ponitur, tum legitur initio v. 14. **לך** scil. *civibus eius*, mox redit ad Ephraimum ipsum in gen. foemin. **מה-תתן** quod datura est scil. **לך** s. **לך**, qui paullo post aperte vocantur **תן לך חם משכך**. Cap. 11, 3. sermo est de Ephraimo in singulari, iam transit ad eius cives pronomine **ם**, **ם** et **לך**, at v. 5. rursus adest singularis verbi et pronomen **י**, sed in eodem versu pluralis redit, v. 6. iterum singulari **י** incipit, sed finit plurali **יהם**, v. 7. 8. 9. denuo in singulari de Ephraimo loquitur, v. 11. inopinato ad cives eius sermonem dirigit **יה שבתים על-בתיהם**. Cap. 14, 1. loquitur de Samaria in foeminino; mox adduntur **על-לך** tam mirifico modo, ut aliud substantivum suppleatur necesse sit, statim autem adsunt **הריותי**. Eiusdem transitus ab alio genere et numero ad alia plura occurrunt exempla v. c. cap. 1, 7.

Relativum pro scriptorum sacrorum more vel indicatur pronomine ipso **אשר**, vel copula **et** sequente et absente demonstrativo, vel, licet raro, particula interrogativa, vel plane omittitur, ut ex orationis serie substituendum sit. Ubi pronomen ipsum adest, id ex usu Hebraeorum in omnes declinationum casus quadrare oportet. Rarius ad significandum casum aliud pronomen ad-

ditur v. c. 2, 15. **אֲשֶׁר לָהֶם**, 14, 4. **אֲשֶׁר בָּךְ** —
Loci ubi relativum copula 1 sequente demonstra-
tivo exhibetur sunt v. c. 6, 4. **וְחִסְדְּכֶם** pro **לָכֶם**
אֲשֶׁר חִסְדְּךָ, 12, 6. **וַיְהִי זָכְרוֹ** pro **אֲשֶׁר מִזְכֹּר**
יְהוָה. Nonnunquam copula 1 eandem vim habet,
quamquam demonstrativum desit, v. c. 8, 14.
וַיֹּאשֶׁם pro **אֲשֶׁר אָכְלָהּ**, 13, 1. **אֲשֶׁר יֹשֵׁעַךָ** pro
אֲשֶׁר יֹשֵׁעַךָ, 14, 3. **אֲשֶׁר נִשְׁלַמָּה** pro **וְנִשְׁלַמָּה**. Plures praeterea loci
occurrunt, ubi omnis nota relativi deest, v. c.
2, 10. **וְחָב עָשׂוּ לְעַל** pro **אֲשֶׁר עָשׂוּ**, 4, 14.
בָּצַר לָהֶם וַשְׁחַרְגֵּנִי, 5, 15. **אֲשֶׁר לֹא יָבִיד עִם לֹא יָבִין**
pro **בָּצַר אֲשֶׁר בּוֹ לָהֶם יֵשׁ**, 11, 10. **כִּי־יִהְיֶה יֵשׁ** pro
אֲשֶׁר כִּי־יִהְיֶה יֵשׁ cf. 7, 11. 10, 14. 12, 12. 13,
6. etc. Sic sine 1 nudum demonstrativum desi-
gnat relativum, v. c. cap. 6, 3. **מִצָּאוֹ** pro
אֲשֶׁר לוֹ מִצָּא נִכּוֹן בְּשַׁחַר, cap. 8, 8. **אֵין־חֶפֶץ בּוֹ**
pro **אֲשֶׁר בּוֹ אֵין־חֶפֶץ**, 12, 8. **בִּידוֹ** pro **אֲשֶׁר בִּידוֹ**.
Usus formulae interrogationis pro relativo, se-
rioribus scriptoribus usitator, Arabibus et Ara-
maeis propinquior (cf. Gesen. in Lex. sub voc. **מָה**),
qui quidem apud alios quoque antiquiores scri-
ptorum sacrorum occurrit, vatem nostrum non
fugit. Exempla sunt 8, 5. **עַד־מָתִי** pro **עַד־אֲשֶׁר**,
9, 14. **מָה־תֵּתֶנְךָ** pro **אֲשֶׁר תֵּתֶנְךָ**, 14, 10. **מִי** pro
אֲשֶׁר.

5. *Usus temporum* in verbis Hebraicis,
quamquam in universum librorum sacrorum le-
ctione comprobatur eorum vim et significatio-
nem subtili quodam discrimine fuisse distinctam,
de quo Ill. Gesen. vollständ. Lehrgeb. d. Hebr.
Spr. §. 204 sq. doctissime disseruit, tamen li-
beriore quodam modo, maxime in libris poetarum

observatus est, ita ut grammaticorum regulæ non semper sufficiant. Sunt etiam in nostro vate plures loci, in quibus praeteritum et futurum alternis legantur; licet utrumque eandem vim habere appareat, v. c. futurum vim *praeteriti*, 2, 15. 4, 3. 7, 1. 8. 13. 14. 15. 8, 12. 13. 11, 2. 4. 12, 5. 11., praeteritum vim *futuri*, 1, 7, 2, 1. 11. 13. 4, 9. 14, 9. Regula quidem in his omnibus locis valere videtur, praeteritum, ubi significatione *futuri* occurrat, prophetico impetu ac tractari, quasi futura eventu expleta iam adessent atque tum plerumque ope copulae cum aliis futuris coniungi, quae propterea in conversam praeteriti appellatur; futurum autem, ubi in *praeteriti* occurrat, vere esse *tempus historicum*. Cum quidem, maxime quod futurum attinet, loci reperiantur, qui ab hac regula declinent, nimirum in quibus futurum non modo in narratione, sed etiam in descriptionibus et commemorationibus absolute perfecti temporis praeteritum indicet, multi interpretes utrumque tempus Hebraicum pro aoristo habuerunt. Id certum est, immo certius etiam, quam idem Vir Ill. Gesenius l. 1. §. 205. p. 763. concedere videtur, ad tempus praesens significandum praeteritum et futurum promiscue esse adhibitum. Plurima exemplorum supra laudatorum pars, quae multis insuper augeri possunt, idem confirmant. Ubi autem significatione *praeteriti* futurum occurrit, ea omnia ad formam narrationis reduci posse putaverim, si non ex ingenio recentiorum linguae tractandae peritiorum, tamen ex ingenio illorum temporum. Vel pingere vel narrare soliti discrimen imperfecti et perfecti non curarunt. Sic vates noster in locis,

ubi nos *perfecto* utimur, formam narrationis, nimirum tempus *futurum* habet v. c. 2, 15. 12, 11. etc.; Quod autem ad usum futuri in *narrationibus* attinet, notissimum est scriptores sacros 1 conversivo futuri usos esse idque praecipue hanc futurorum vim indicare. Verum id non ex grammatica sed ex rhetorica causa. Homines naturae impetum in oratione secuturi v. c. infantes, loquaces ex inferiore plebe narrare nequeunt nisi singulis momentis aliqua copulandi forma coniunctis. Quae formulae in nostris dialectis multifariae, in Hebraica uno fere 1 in omnes significationes aptando efficiuntur. Itaque semper in narrationibus, nec unquam saepius reddit. Ne autem nudum futurum nos offendat, copula subinde repetita signo est, nos in narrationibus versari. Ubi scriptor elegantioris orationis studiosus, quemadmodum vatem nostrum habemus, narrat, perpetuae copulae pertaesus eam omitit, sed tempus, quo narratur, futurum manet. Accedit quod illud 1 extra omnem dubitationem ex aliqua contractione vel e contracto תָּתִי (cf. Simonis introd. grammat. crit. in ling. Hebr. p. 220.) vel ex abbreviato תָּתִי in תִּי (cf. Gesen. vollst. Lehrgeb. p. 292.) ortum est. Quaecunque coniectura veritati accedat¹³⁾, id certum est, hanc compositionem praeteriti cum futuro

13) Ill. Gesenius l. l. illam coniecturam de contractione תָּתִי improbat propterea, quod iusto violentior sit. Verum nemo ignorat communi vitae, praesertim quibusdam patriae tractibus multo violentiores contractiones usitatissimas esse, idque potissimum in literis gutturalibus, quorum halitus facile 3 sibi similes in unam confundere potest. Quod autem ad eiusdem Viri Ill. coniecturam attinet, ea pro-

adhiberi non potuisse, nisi antea futurum per se *vin narrativam* habuisset. Quod enim V. III. Gesenius contendit, futuro *modum subiunctivum* subesse, ut v. c. וַיִּקְטֹל sit: *fuit ut interficeret*, id locum habere non potest. Hebraei enim istius subiunctivi nullam certam notam habent: est iis iterum copula ו sequente et praeterito, et futuro. cf. Gesenii Lex. ad voc. ו n. 3. Glassii Phil. S. p. 602. Certe si Gesenii coniectura valeret, integra forma sonare debuisset וַיִּקְטֹל s. וַיִּקְטֹל וַיִּקְטֹל, quae violentior etiam contractio foret illa ab eo vituperata. Unde autem illa narrativa vis Hebraici temporis a primaria eius significatione futuri alienissima orta sit vix unquam effici poterit ¹⁴⁾; in eo modo subsi-

pterea in dubium vocari posse videtur, quod et formam וַיִּקְטֹל libri sacri prorsus ignorant, et sic, v. c. in integra formula וַיִּקְטֹל וַיִּקְטֹל *fuit ut interficeret*, copula deest, quae quidem in narrationibus Hebraicis maximi momenti est.

- 14) Nuperrime D. Geo. Henr. Aug. Ewald Göttingensis in libro: Kritische Grammatik d. Hebräischen Sprache Leipz. 1827. hanc difficultatem ita tollere tentavit, ut p. 524. contenderet Hebraicum *praeteritum* et *futurum* non vere esse tempora, sed tantum modos, illum significatione *indicativi*, hunc *coniunctivi*. Verum dubito, an eius sententiā probatā facilior et simplicior de illis Hebraicis formis cogitandi ratio existat. Certe omnis Viri Doctiss. dissertatio artificiosam et nimium subtilem rem tractari demonstrat. Nec intelligi potest, quomodo in lingua nondum exculta distinctio modi indicativi et coniunctivi prior existere potuerit, quam illa temporis praeteriti et futuri, cum certe infantibus magna exercitatione opus sit, ut utriusque modi discrimen sentiant et discant, usus autem

stamus, futurum cum et sine 1 conversivo apud nostrum vatem *significatione historica* iterum iterumque occurrere. Loci iam laudati sunt, quorum plurimae parti interpretes significationem praeteriti concesserunt. Restat c. 13., cuius ora-

coniunctivi vere ad elegantiam linguae faciat. Huc accedunt complures V. T. loci, in quibus orationis sensus non melius inveniri potest, quam ope significationis coniunctivi temporis praeterito adscriptae (vid. Gesenius Ausführliches Lehrgeb. p. 768. 769). Loci Hoseae huc pertinentes sunt 4, 10, 18, 10, 14. praesertim 2, 5. ubi vel post particulam **כִּן** ne cum futuro signif. coniunct. **אָפִישִׁטְנָה** praeterita **וְהִצִּיתִיהָ**, **וְשָׁמְתִיהָ**, **וְהִמִּיתִיהָ** coniunguntur. Praeterea eodem iure, quo Ewald p. 539. not. 1. cum Gesenio l. l. p. 293. significationem 1 convers. futuri e vi huius temporis coniunctiva derivat, praeterito significatio coniunctivi in simillimis compositionibus suppetit v. c. Hos. 1, 4. **וְיָקָרְתִּי עוֹד מְעַט** *parum abest ut animadvertam*, v. 5. **וְיִהְיֶה בַּיּוֹם הַהוּא וְשָׁכַרְתִּי** *erit illo die ut frangam*, 2, 11. **וְלָקַחְתִּי אֶשׁוּב** *redibo ut sumam* cf. 3, 5, 7, 7. etc. Quod autem ad futurum attinet, in innumeris locis eventus futurorum temporum tam diserte et indicative enunciantur, ut scriptoribus aliquod dubium de iis exstitisse (cf. Ewald p. 527.) omnis oratio repugnet. Itaque eorum sententia multo magis mihi probanda videtur, qui praeteritum et futurum semper aliquod tempus indicasse, verum eorum significationem non ita distinctam, ut in senioribus linguis fuisse statuunt. cf. Lowth de sacra poesi p. 160, 165, 166. et Michaelis not. p. 524. Herder Geist d. Hebr. Poesie p. 16. Posterioribus autem temporibus e libera vulgi consuetudine utrique temporis aliqua praecipua et primaria significatio annexa esse videtur, quae ingenio et studio scriptorum accedente magis magisque culta et confirmata est.

tio simplicissima est, modo versibus 8. 10. 11. 13. 14. id concedamus, quod aliis locis concedere cogimur, scil. propter futura argumentationem vatis historicam, quae usque ad. v. 7. praeter omnem dubitationem exhibita est, non interpellari.

Est praeterea usus praeteriti et futuri in sermonibus vatis nostri obviis *usus concessivus*, qui non negligendus est, ut gravitatem et elegantiam dictionis sentiamus. Designat enim nonnunquam sarcastico modo, quasi fatis suis commissam turpitudinem scelerum Israeliticorum. Praeteritum habemus 4, 10. 18. 10, 14., futurum 5, 13. 10, 5. His adscribo verbum פָּרִיא 13, 15.

4. In usu *praepositionum* iterum inopes et ambigui sunt Hebraei. Ex earum penuria multis difficultates vati nostro existere diligens lectio confirmat; sensu autem orationis accuratius ponderato fugiunt. Cap. 12, 13. 14. primo aspectu vis pronominis ב in בְּאִשָּׁה longe alia esse videtur, quam in בְּנָבִיא. Attamen diserte sibi opponuntur. Itaque alterum alterius causa vatem attulisse patet. Vates scilicet in eo elaboravit, ut ostenderet, quae בְּאִשָּׁה Iacobo contigerint, longe alia fuisse, quam quae Israelitis בְּנָבִיא. Vati utrobique eandem praepositionem idem voluisse constat, nobis eius significatio duplex est, *propter* et *per*. Cap. 10, 9. quaestio orta est utrum praep. בָּ indicet *prae* i. e. *priusquam*, an *a* i. e. *inde a*. Verum attentior consideratio docet prius ad veritatem propius accedere. Cap. 11, 3. dubitarunt, utrum praep. לְ *subter* an *supra* significet. Verum illud omni linguae ingenio repugnat. Pari modo de significatione praep. כּ *contra* maxime ad 13, 9. dubitatum est. Verum 6, 7. 7, 13.

14. 8, 5. eam confirmant. Res eodem modo se habet cum praep. **עַל**, quae proprie *cum* significat, verum adiuncta verbis dimicandi v. c. **רִיב** sensu semper contrario: *contra*, occurrit, v. c. cap. 4, 4., unde etiam 12, 1. lectio **רִיב** ut praeferatur suadet. Accedit usus peculiaris scriptorum sacrorum praepositionem **כ** post particulas comparationis omittendi cf. 2, 5. Quae observatio ad 7, 4. 7. translata, nimirum ut **כְּמוֹ תַנּוּר** sit i. q. **כְּמוֹ כְּתַנּוּר** et **כְּתַנּוּר** i. q. **כְּכְתַנּוּר**, sermonem vatis tantopere vituperatum ab omni vituperatione liberat. Verum eadem praepositio **כ** non solum post comparationis particulam, sed etiam ante nomina propria regionum et locorum deest, v. c. 2, 16. 7, 11. 8, 9. 9, 4. 12, 13. unde neminem offendere potest 6, 8. et 12, 12. **בְּגִלְעָד** esse i. q. **בְּגִלְעָד**. Est quoque forma vati familiaris, etiam ab aliis scriptoribus sacris non aliena (cf. Gesenius Lehrgeb. p. 631.), praepositiones accessum quemcunque ad aliquam et rem et personam indicantes cum praep. **מִן** coniungendi, ut sensus contrarius exeat v. c. **מֵאַחֲרֵי** 1, 2., **מִבֵּין** 2, 4., **מִתַּחַת** 4, 12., **מֵעַל** 9, 1. Ex eadem causa significatio substantivi **מְשׁוּבָּה** defectio existit, 11, 7. 14, 5. Gravis est porro significatio praepositionis **ל** et ipsi respondentis **לִפִּי** 10, 12. *ad*, ut consilium indicet cur aliquid fiat. Eadem praep. 6, 11. significationem haud ignotam *propter*, *causâ* habere videtur. Denique praep. **כ** iuxta aliorum SSae locorum analogiam 4, 3. vim habet praepositionis **עַל** et 10, 15. particulae **כ**.

5. *Constructio nominum et verborum* omnino simplex est. Ubi vis verborum nos non fugit, raro difficultate compositionis offendimur

In *nominibus* penuria adiectivorum efficit, ut substantiva componantur, quorum alterum alteri adiectivi loco inservit. Sic v. c. 1, 2. אִשָּׁת זָנוּנִים mulier libidinibus dedita; 1, 2. יְלָדֵי זָנוּנִים et 2, 6. בְּנֵי זָנוּנִים liberi spurii, in scortatu geniti; 6, 9. אִישׁ נִדָּרִים vir militaris; 9, 6. מַחְמֶד לְבָסָם desiderandae aedes argenteae; 9, 7. אִישׁ הָרוּחַ vir divinitus inspiratus; 9, 16. מַחְמֶדֵי בָטָן carissimae soboles; 10, 9. עֲוֵלָה בְנֵי עֲוֵלָה homines impii; 11, 10. בְּנֵי מִזֵּם homines occidentales. Nonnunquam etiam loco adverbii substantiva ponuntur v. c. 5, 11. 12, 15. 13, 15. 14, 5. In usu casuum eadem simplicitas inest. *Nominativi absoluti* prophetae maxime familiares leguntur v. c. 6, 8. 7, 8. 8, 15. 9, 6. 11. 13. 14, 9. Iidem locos difficiliore illustrant 7, 5. 9, 8. 12, 8. In *verbis* activum significatione intransitiva legitur, קָצַר ardere 7, 4., זָרַק spargi 7, 9., שָׁחַת se perdere 9, 9., בָּקַע se evacuare 10, 1. *Constructio asyndeta* saepius occurrit, vel ita ut duo verba finita sine copula coniungantur, v. c. 1, 2. 6. 3, 1. 5, 11. 14. 15. 6, 3. 9, 9., vel ut infinitivus cum tempore finito componatur, quorum hoc significationem adverbii accipit, ut 4, 10. 9, 15. 13, 2. — Defectus verbi copulativi הָיָה aequè usitatissimus est, v. c. 2, 2. 3, 4. 5, 2. 11. 12. 14., quo defectu loci difficiliore illustrantur 7, 5., חֶמֶת מִן pro חֶמֶת הָיָה et 13, 6. בְּמַרְעֵיתָם pro הָיָה בְּמַרְעֵיתָם, scil. הָאָרֶץ s. pronomen eius אֲשֶׁר. — Cum brevitas studio vatis, eiusque concinnitate cohaerent multae aliae *ellipses vocum*, vel e praecedentibus, vel e serie orationis facile supplendarum, v. c. 9, 4. לָחֶם, 9, 15. רָאִיתִי e v. 10. Item 10, 4. ante שָׁנָא supplendum est הָבִירוּ e priore membro;

11, 6. ad ואכלה deest subiectum, quod e praecedentibus facile addi potest, nimirum עריו; 13, 1 desideratur in altero membro iterum subiectum e praecedentibus supplendum, nimirum מאדוא רות. Omnino ex ingenio suppleri oportet 20. תמרתו ad אשבור, 12, 15. יהיה ad verba הכעים אפרים; nec melius 14, 1. orationi consulere possimus, quam addito ad יפלו part. ושביה. Dictiones denique reperiuntur vel rariore, vel peculiari compositione formatae, v. c. 1, 6. ואלו מן הארץ, 2, 2. נשא אשה להם, 5, 1. שחטה שמים העמיקו, 5, 2. בדמים נגעו ל—דגן, 7, 14. ישובו לא על, 7, 16. הלה אחרי צו אל השמח, 9, 1. לא יכלו נקיו, 8, 5. ותירוש תעוררו דבר, 11, 8. דברו דברים, 10, 4. אל גיל קח טוב, 14, 3. אעשה חרון, 11, 9. עלי לבי. I compositione orationis nonnunquam etiam offendit mixtus usus singularis et pluralis, cuius causam semper intelligere non possumus, v. c. 7, 10. 1. 8, 5. 10, 13. 11, 5. 11. 12, 2. Vere difficillimae intellectus sunt illae 6, 9. et 12, 12. constructiones.

Quod autem ad *observationes rhetorica* attinet; videndum est: 1) quomodo vates in tractandis historicis momentis se gesserit, 2) quo modo in iis, quae ingenio debuit, vim et elegantiam orationis cum brevitate coniunxerit, 3) quo modo de eius parallelismo, poeseos antiquae ornatu, statuendum sit.

1. *Historicae commemorationis* nullum aliud consilium in vate nostro quaerendum est quam ut poetice eam tractet atque symbolice, et a confirmandam sententiam, et ad imagines inde repetendas. Itaque levi significatione res tetigisse vix sufficit, tactas poemati subtili modo innexuit, plura memoria supplenda lectori reliquit. Momen-

antem historiae sacrae omnibus Israelitis aequae erant notissima, ac lectoribus Graecis Latinisque patriae fata, quae a poetis ipsorum celebrata sunt. Nobis non eadem rerum cognitio contigit, quin plura sunt, quae prorsus nos fugiant. Huc pertinet crimen sacerdotum 6, 9., eversio Betharbelis 10, 14. 14, 1., sanguis quo Ephraim contaminatus erat 12, 15. Alia ab historicis eadem brevitate narrantur, qua vates ea commemorat, v. c. caedes Iisreelis 1, 4., trucidatio Pekahi 6, 8. 7, 3 — 7., fata regis Usiae 5, 10 etc., modus quo Hoseas regis Pekahi parricida Assyrius se subiecit 11, 5. Quae autem scimus non negligenda sunt. Siquidem omnis oratio gravior et concilio animum suorum commovendi aptior existit, ubi a notionibus et sententiis universalibus recedimus ad ea, quae in regno inter cives gesta sunt. Ea enim fuit peculiaris nostri et omnium prophetarum sacrorum cura, ut publicae res cum morali civium conditione corripere et si fieri posset emendarentur, quoniam depravatio e perditio regiminis et institutionum publicarum statu orta esset.

Ut autem suorum temporum fata et conditionem semper in animo habuit, ita etiam fata et gesta maiorum memoria repetit. Gravior erit oratio, cum 2, 5. ad historiam Hagaris, v. 16. ad commemorationem Israelitarum in deserto, v. 17. ad responsum in deserto Mosi datum Exod. 24, 3. 7. etc., 5, 6. ad pacta Mosis cum Pharaone de exitu Iacobitici populi Exod. 10, 9., 6, 7. ad primam foederis divini ab Adamo in paradiso commissam violationem, 11, 5. ad reditum peregrinantis populi in Aegyptum saepe desideratum nunquam vero effectum,

13, 15. ad verba atavi Iacobi faustum ex repositis nomine omen trahentis respexerimus. Qui respectus ut ad sentiendam vatis peculiarem viam et gravitatem, ita etiam ad intelligendos locos obscuriores plurimum faciet. Habebimus quid 8, 6. 7. de שָׂרֵי et de seminante vel de seminato vento statuendum sit, ubi ad historiam elisionis aurei vituli in deserto retesserimus. Cadent dubia 13, 10. et 14. de vexata voce וְיָנִי et de omni nexu orationis; ubi historica commemoratione vatem et pristinam theocratiam Iacobicam et necem primogenitorum Aegyptiacorum spectavisse censuerimus. Patebit significatio 13, 1., ubi Ierobeam filii Nebati perversissimas de sacris leges in voce וְיָנִי invenerimus. Nec melius orationem c. 12. intelligemus, nisi fata patriarchae Iacobi h. l. Israelitis symbolico exemplo prolata diligenter ponderaverimus. Historici momenti sunt etiam illi loci, ubi vates dicta virorum sacrorum antiquissimorum, quamquam non recitando, tamen ad sensum exhibendo repetit, v. c. 6, 5., praecepta morum Exod. 20, 3—17. Lev. 19, 2. 3. coll. Ps. 40, 7—9. 50, 8—23.; 14, 3, dum שְׁפָתַי פָּרִי suis commendat, Ps. 69, 31. 32. Haec valent potissimum de comminationibus futurarum poenarum, quarum commemoratio 8, 15—9, 7. omnis e Deut. 28, 46—68. desumpta est. Item 7, 16. locum Deut. 28, 37., 13, 15. vero locum Deut. 32, 22. in memoriam revocant. Cap. 9, 17. diserte minae Deut. 4, 27. Lev. 26, 33., nec non 9, 15. illae Deut. 4, 26. 29, 28. recapitulantur. Cap. 11, 8. verba Deut. 29, 23. releguntur. Promissa felicia saecula iterum repetita sunt ex illis antiquis vaticiniis, v. c. 2, 20, e Lev. 26, 6., v. 23. 24. e Deut. 11. 14.,

12, 10. e Deut. 12, 10., 14, 8. e Deut. 30, 3. Eodem modo saepius dicta antiqua virorum sacrorum commemorari admonemur, v. c. 7, 1, קִשְׁרוֹת שְׁבוֹת עַם coll. Deut. 30, 3.; 13, 4. sq. coll. Deut. 8, 14 sq. 15).

2. Eadem autem concinnitas, quae in dictis et factis a vate historice laudatis conspicitur, inest *descriptionibus* et *verbis ex ingenio depromptis*. De imaginibus iam supra pag. 17. egimus, et quae de iis in universum valent, ea huc non pertinent, ubi dictionem in specie tractamus. Verum etiam in imaginibus vis verborum magni ponderis est nec omnino negligenda, ut dictionis elegantiam intelligamus. Cap. 4. ubi imperium et instituta Israelitica cum matre, cives cum liberis comparantur, de quibus in quovis membro sermo sit probe observandum est. Initio sermonem direxerat ad liberos, ut eorum attentionem sibi pararet, mox de terra אֶרֶץ loquitur, quae eadem est civium mater. Hanc alloquitur voce וְעַתָּה, missa tamen subito matre et voce ad liberos s. עַם directa: versus enim 5. totus colloquium cum liberis s. עַם exhibet. Versu autem 6. iterum ad matrem verba facit: אִמִּי enim, quamquam genere masculino legitur, matrem necessario significat, nam eius liberi בְּנֵי

15) „Ich möchte einem Jünglinge, der die Psalmen „und Propheten genetisch verstehen will, statt aller „andern die Hauptregel geben: lies Mosen, lies die „Mosaische Geschichte! Oft giebt ein Wort das „darinne vorkommt zur schönsten poetischen Entwicklung im ganzen Kapitel Anlass. Was bei den „Griechen Homer ist, ist bei den Hebräern Mosea.“ Herder Geist d. Hebr. Poes. Tom. II, p. 75.

vocantur. Masculinum autem fortasse propterea adest, quoniam vates v. 6. de sacerdotio loquitur, quo foemina fungi non poterat. Maxima diligentia in symbolica expositione 5, 10 — 14. omnia ita enarrantur, ut ne verbum quidem alium sensum praeter comparisonem utriusque gentis cum foetido regis Usiae morbo innuat. Cap. 6, 1. gradus restituendae deperditae gentis sollerter pingit. Primum ligabit lacerata corpora, porro vitam restituet, tum eriget sanatos ad vitam coram Deo agendam. Cap. 7, 16. verba se invicem illustrant. Quid sit **יְשׁוּבִי לֹא עַל** imagine addita **הִי קִקְשָׁת רַמְיָה** explicatur, scil. non sursum redeunt, manent in humili statu, quo senio confecti v. 9., a Deo ex aere deiecti v. 12., vitam degebant. Imago ipsa autem **קִשָּׁת רַמְיָה** sequenti **יָפְלוּ בְּחֶרֶב** lucem debet: cadent enim, quemadmodum nervus in arcu relaxatus recidit. In elegantissima descriptione 9, 10 — 16. omnia conveniunt ad imaginem arboris de stirpe Israelitica exhibendam. Vidit Iehova maiores Israelitarum quasi fructus praecoces et delicatos in deserto sparsos v. 16., ex quorum semine arbor existat late et amoenissime se expandens. Excrevit stirps, quam Iehova iterum videt non amplius in deserto quasi casu disiectam, sed plantatam, **שְׁתוּלָה**, in pulchris domiciliis v. 13. Quanta elegantia oppositionis inest in verbis v. 10. **רִאִיתִי בְּמִדְבָּר** et v. 13. **רִאִיתִי** **שְׁתוּלָה בְּגִנָּה** et quam apte ad destructionem symbolis, veluti rami et frondes, e quondam laetissima stirpe pullulantis vel adhuc pullulaturae lectorem ducunt; denique v. 16. exsurgatio sponte et bene praeparata sententia sequitur. Maxima concinnitate imago 10, 10 — 12. composita est.

A iumentis incipit, ut omnem rem agrariam descriptione correctionis populum insipientem manentis complectatur. Sic omnia simplicissimo modo intelliguntur. Iehova coniungit, אִסְרִם, par impiorum ad idem iugum subeundum, בְּאִסְרִם. Subacti iugo a Iehova non levi operi destinabuntur, sed graviori. Non triturando, sed arando, occando ministrabunt; non quidem Iehovae, sed sibi, לוֹ, ut tandem laboris fructus capiant. Quae omnia ita describuntur, ut non videam, quomodo paucissimis verbis sublimior sententiarum copia subesse possit. Cap. 13, 12. verba צָרֹר עֵץ וְצִפְיָנָה תִּסְאָזוּ illustrantur sequenti imagine mulieris dolores puerperii sentientis. Intelligitur vatem peccata Israelitarum descripsisse colligata et abscondita, usque dum tempore instantis poenae proditura essent. Quod tam gravibus doloribus, ut partus mulieri, eveniet. Unum modo addam locum 12, 13. 14., ubi quidem verborum vis altius abscondita latet, nunquam autem comparationis momentum invenietur, nisi illam sedulo eruamus. Vis inest in oppositione verborum וַיִּכְרַח et הָעֶלְהָ, שָׁמַר et נִשְׁמַר maximeque verborum בְּאִשָּׁה et בְּנָכְיָא, ut, quae Iacobo per mulierem, Israelitis per prophetam contigerint, indicentur.

Nec alio modo res se habet, ubi sine imagine in continua oratione vatis versamur. Subtilem orationis sensum tum modo inveniemus, cum verba accurate perpensa habebimus. De nullo alio matrimonio c. 3. sermonem esse posse, quam de eo, quod c. 1. et 2. commemoratur, oppositio verborum לֹא-אֶהְיֶה לָכֶם 1, 9. et וְגַם-אֲנִי אֶלֶךְ 3, 3. docet, quam profecto non

casu ortam esse in verba diligenter ponderante propheta magnopere est, quod existimemus. Cap. 4, 10. verbum וְאָכְלוּ diserte respicit ad idem וְאָכְלוּ v. 8, et cum eo arcuissime cohaeret. Cap. 4, 16 — 19. eadem accurata verborum existimatione efficitur, qua de re sermo sit, et quomodo versus illi difficiles capiendi sint. In omnibus inest notio dimissionis a Iehova, quem ipsi non reveriti essent. Haec imagine iuvencae e tuto stabulō dimissae praeparatur v. 16., diserte pronuntiatur v. 17. הִנֵּה לוֹ, verbis v. 18 et 19 confirmatur, quae curam Dei ab iis prorsus remotam significant; *indulgeant sine pudore pravis libidinibus, eos non curo*. Gravior fit oratio, quoniam v. 18 et 19. ad singula membra praecedentium versuum respicit: מִן וְתִירוֹשׁ אֶדְרָסָם ad וְאָכְלוּ v. 11., הִנֵּה הָיָה חֲזוֹנוֹ ad וְאָכְלוּ v. 11. 13. 14., אֶתְּהִי קִלּוֹן מִגִּנָּה ad וְאָכְלוּ omnemque impietatem qua מִתְּהִי אֶתְּהִי v. 12., רִחַם צָרָר ad וְאָכְלוּ v. 12 coll. 5, 4. Cap. 5, 7. בָּנִים אֲרִים cum symbolica illa expositione c. 1 — 3. et cum eo dicendi modo cohaerent, quo de idololatria verbis גִּנָּה et בָּנִים agitur. Cum enim Israel sanctum matrimonii cum Iehova vinculum solvit, cives Deo patre gaudere nequeunt, ipsi peregrini sunt liberi, i. e. nihil ad eum pertinere possunt. Cap. 8, 3. et 5. vis radicis וְאָכְלוּ non melius capi potest, quam ita, ut utramque strictissime sibi oppositam cogitemus: *abiicit Israel felicitatem suam — abiicit vitulus Samariam*. Cap. 9, 14. in bis repetito verbo גִּנָּה brevissima et aptissima significatio sortis inest, quam ipsi Israelitae sibi paraverint. Cap. 10, 5.

neque gravissima significatio est vocis עַמִּי. Qui enim olim fuerat populus Dei, עַמִּי 2, 25. 4, 6., ingravescente impietate עַמִּי לֹא 1, 9., nunc adeo *populus idolorum* vocatur. Cap. 13, 10. sensus interpretes propterea fugisse videtur, quod peculiarem vim vocum עַרְיָה — כָּלִי neglexerunt. Aptissime enim respiciunt ad כַּמֶּרְכָר v. 5. et sic verba, quae omissa oppositione frigide dicta essent et quae interpretes vexarunt, ad id nos ducunt, quod vates voluit: nimirum voluit Israelitarum fata deinceps recensere eosque, quemadmodum in deserto, ita in urbibus, i. e. in patria culta praesidio Dei tectos pingere. Cap. 14, 1. verbum תַּאשֵׁם ad idem וַיֵּאשֶׁם 13, 1. spectat, quae ita invicem cohaerere videntur, ut non solum una oratio utriusque capitis fuisse appareat, sed etiam significatio utriusque verbi clare elucescat.

Ad formas rhetoricas, quarum consideratio potissimum vatis nostri interpretationem adiuvat, pertinet *lusus verborum*, παρανομασία, cuius plura exempla occurrunt. Praecipue memorandum illud 10, 5. videtur, ubi fere in quavis voce vatem eas omnes in favorem soni coniunxisse monemur. Neque enim עֲגִלּוֹת, אֶבֶל et גִּלָּה et גִּלּוֹר iuxta se posita sunt, neque verba גִּלּוֹר et גִּלָּה sine soni relatione: quae quidem omnia ad similitudinem nominis עֲגִלָּה alludunt; v. 7 et 8. eadem similitudo verborum קָצַף et קוֹץ redit. Aliud est exemplum 12, 12. ubi גִּלְגָּל, גִּלְעָד et גִּלִּים euphoniae causa coniuncta videntur. Cap. 8, 7. verba similiter sonantia קָמַח, צֶמַח et קָמַח eodem modo alternis scribuntur. Cap. 9, 15. verba שִׁרְיָהֶם סוֹדְרִים כָּל — שִׁרְיָהֶם similitudinem soni produunt

pariter ac 14, 1. verba **תִּשְׁמְרוּן שְׁמוֹן**. Cap. 10, 8. 9. nil nisi similitudo soni commemorationem Gibeatidarum attulisse videtur; sponte enim in vocibus **לְנִבְעוֹת** *colles* et **הַנִּבְעָה** *Gibea* in aures incurrit. Eodem modo res se habet in quibusdam aliis nominibus propriis. Sic c. 1 et 2. nomen filii **יִרְעָאֵל** in gratiam cognati **יִשְׂרָאֵל** legitur. Nomen autem **אֶפְרַיִם** subinde alludit ad vocem **פֶּרֶה** et **פֵּרִי** *fructus* et *fructus ferre* v. c. 9, 16. 15, 15. 14, 9., ad vocem autem **פֶּרָא** *onager* 8, 9. In omnibus hisce locis significatio verborum non nimium premenda est. Primum momentum euphonia erat, quam significatio sponte sequebatur. Est etiam forma dicendi illi cognata, quae *ant-anaclassis* vocatur, cum eadem vox diversa significatione repetitur. Eam habemus praecipue in voce **רוּחַ** 4, 19. Cum enim v. 12 et c. 5, 4. significet *libidinum impetum*, qui etiam 4, 19. tanquam primaria vocis notio vati in mente fuisse videtur, simul transfertur ad *ventum*, ut sic indicet interitum in quem abrepturus sit impios **בְּכַנְפֵּיךְ**. Eadem inest nomini **בַּעַל** 2, 10. 18. 19., nomini **יָרֵב** 5, 13. 10, 6. et verbo **שׁוּב** 11, 5., quo loco lusus poetae cum verbo **שׁוּב** adiecto **מִשׁוּבָּה** clarissime in oculos incurrit. Huc etiam referri potest ambiguitas praepositionis **כִּי** 12, 13. 14.

Nec desunt *parentheses*, quamquam ista orationis forma rarior in libris sacris occurrit cf. Gesen. ausführl. Lehrgeb. p. 854. Huc pertinent, quae 2, 4. a verbis **וְתִסְרֵן וְנִנְיָה** usque ad finem v. 6. leguntur. Repetita enim particula **כִּי** v. 7. series orationis iterum cum initio v. 4. coniungitur. S. V. Kuinoel contra in parenthesi po-

suit verba כִּי הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאֲנִי לֹא אִשָּׁה, quod mihi secus videtur. Sunt enim vere litigationis liberorum cum muliere momenta, quibuscum sequentia v. 7. verba, et propter particulam כִּי, et propter argumentum orationis optime cohaerent. Est porro parenthesis, quae 4, 4. leguntur וְעַתָּה בְּמַרְבִּי כֹה. Hoc enim loco tantum ὡς ἐν παρ-όδῳ commemorat, quae postea v. 9. recipit, ut tum demum de sacerdotibus peculiariter loqui incipiat. Item parenthesin habemus 7, 4. verbis יֵשׁוּבוֹת מֵעִיר מְלוּשׁ בָּצֶק עַד—חֲסִצְתּוֹ, aliamque c. 11. versus 2 totas et 3 verba לֹא—יָדְעוּ רַחֲמַי efficiunt. Nec aliud quid nisi parenthesis est, cum c. 13. commemorationem factorum gentis antiquae recensioe malorum morum gentis tunc viventis interrumpit v. 9. et 12. 13.

In iudicanda vatis oratione *significatio metonymica* eorum verborum non negligenda est, quibus abstractum pro concreto ponitur. Quae ut omnino forma est poetica, ita imprimis illis antiquis hominibus, quorum abstractarum et concretarum rerum sensus nec satis certus, nec cultiore lingua definitus erat. Ita ponitur 2, 4. זָנוּנִים et נֶאֱפִיִּים pro consuetudine impudica et adultera, v. 11. עֶרְוָה pro nudo corpore, 4, 18. קָדוֹן et קִנְיָה pro pudenda et insana idololatria, 5, 5. et 7, 10. יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָן pro simulacris quibus superbiunt, 5, 7. חֲלָקִיהֶם sors pro terra sortita, i. e. patria, 9, 6. מִחְמַד לְבָסָם pro desiderandis aedibus argenteis, 9, 10. בִּשְׂת pro pudendo simulacro, שְׁקִיִּים pro abominabilibus, אֲהָבָם pro iis quae amant, 9, 16.

יִמְחַמְדִּי בְטָנִים pro' carissima sobole. Huc per-
net etiam metonymia עַץ et מִקֵּל pro simulaci-
lignis 4, 12.

Restant voces vel prorsus novae vel pec-
liari significatione obviae. Novae sunt לְוִיתִי
2, 12., אֲשֵׁי עֲנָבִים 3, 1., מִרְחָב 4, 16., נָחַ
4, 18., שָׁבָיִם 5, 2., שְׂבָבִים 8, 6., הִבְהִימִים 8, 13.
בֵּט 9, 8., מִשְׁטֶמָּה 11, 4., תְּמָרוֹרִים 12, 15., תְּרַנְלִיתִי 13, 5., תְּרַנְלִיתִי 11, 3.
נִיחָה 5, 13., תְּלֵאֲבוֹת 13, 5., אֲמָן 11, 8. Voces vel nudae vel composita
peculiari vi occurrunt הַיָּמִים אַחֲרֵיתֵי הַיָּמִים *finis dierum*
statutorum 3, 5., סִבָּא *compotatio* 4, 16., וְסִיגִי *terminos imperii removentes* 5, 10., וְרִית
עֲקֵבָה מִדָּם *civitas vestigiis sanguinolentis con-*
culcata 6. 8., שְׁמַע *fabula* 7, 12., וְעַם לְשׁוֹנָם *pro*
terve et mendaciter enunciata 7, 16., חֶם אוֹנִים *panis inter luctum et lacrymas sumtus* 9, 4.
אָדָם *homo adultus* 9, 12., נָחַ *pulchra et amoe-*
na domicilia 9, 13., נֶפֶן פִּיקֵק *vitis late se ex-*
pandens 10, 1., שְׁמֶרֶן מִלְכָּה *regia Samaria e*
קֶצֶף *spuma* 10, 7., רַעַת רַעַתְכֶם *extrema vestr-*
impietas 10, 15., בְּרִים *vectes portarum* 11, 6
פְּרִים שְׁפָתֵינוּ *os matricis* 13, 13., פְּחָד *de ar-*
xio et festinante accessu ad Iehovam 3, 5., רָץ
de effugiendo damno 4, 10., הָעֲמִיק *de pessima*
sceleribus committendis 5, 2. 9, 9., חֲרָג *et צֶבֶח*
de prophetis animum suorum confringentibus
6, 5., מִשְׁדֵּךְ יָד *de porrigenda manu ad consortium*
ineundum 7, 5., גָּלַל *de commixtione cum ger-*
tilibus, voce a subigenda massa coquenda petitis
7, 8., עָרַב *de miscendis sacrificiis* 9, 4., דָּמָה *d*

modo prophetias parabolis edendi 12; 117; **וְיָשׁוּב** de colenda improbitate 12, 13. Huc pertinet significatio usitata verborum **וְיָשׁוּב** et **וְיָשׁוּב**, *adire sacra Iehovae Hierosolymis unice recte celebranda* 3, 3. 5, 15. 7, 16. 10, 12, 12, et **וְיָשׁוּב**, *colligere ad interitum* 4, 3. 8, 10. 9, 6., **וְיָשׁוּב** et **וְיָשׁוּב** de ea Dei cognitione, quae pietatem in animis hominum gignit 4, 1. 5, 4. 6, 6. 13, 4. etc., **וְיָשׁוּב** *redire ad meliorem frugem* 11, 5.

5. Poetarum sacrorum diligentissime observandus est parallelismus, et quoniam rhythmus poeticum format¹⁶⁾, et quoniam ad illustranda loca per se obscura et intellectu difficilia gravissimi momenti est. Omnes interpretes recentiores maxime eum faciunt vid. Herder Geist d. Hebr. Poesie I, 19., qui idem improbationes adversus eum excitatas egregie refellit. Vates

16) „Der Rhythmus der Hebr. Poesie ist nicht wie bei den Griechen in Sylben-Messung auch nicht wie bei den Neuern im Reim, sondern in einem durch den Inhalt bestimmten Ebenmaass der einzelnen Sätze der Rede, dem bekannten Parallelismus der Glieder, wozu noch ein gewisser Wohlklang der Rede und feierlicher Tonfall kommt. Die begeisterte Rede des Hebräers bewegt sich in einem feierlichen gleichschwebenden Gange. Viele haben diesem unmetrischen und reimlosen Rhythmus keinen Geschmack abgewonnen oder ihm den Namen Rhythmus abgesprochen. Ist aber Rhythmus im allgemeinen harmonische Bewegung der Rede, so muss auch dieser Parallelismus als eine solche harmonische Bewegung seine Stelle unter d. Rhythmischen Formen behaupten.“ Bernstein im N. theol. Journ. v. Winer und Engelhardt. B. 2. 1824. p. 45.

noster eundem rhythmicum modum elegantissi-
 me servavi., nec exigua est eius poematum
 vis, quoniam magna sententiarum copia paral-
 lelismo illo membrorum facili et dulci arte con-
 nexa est. Iam quomodo ad intelligendum vatis
 sensum observari et tractari debeat exponam.
 Eius adminiculo oratio universi c. 2. facilius fluit.
 Nec altius latet in aliis locis. Cap. 4, 4. verbum
 parallelum יָבֹחַ illustrat praecedens יָרֵב; v. 8. nulla
 dubitatio reliqua est de significatione verborum
 תַּמְאֵת יִאֲבֹדוּ, quia cum altero membro אֶל-עֲנִיִּים
 יִשְׂאֵל נַפְשׁוֹ componuntur, scil. *avide peccata com-*
mittunt; v. 12. מִקֵּל et עַץ cum rhythmo tam
 sensu sibi respondent. Omne dubium de signi-
 ficatione v. 16. cadit, cum versum 17. praecipue
 verba הָנֹחַ—לֵן quasi reflexionem praecedentis
 esse putamus; nam fere idem de Ephraïmo, quod
 antea de Israele dicitur. Cap. 5. ratione pro-
 pterus parallela v. 2. 5. 7. iuxta se positi sunt; quae
 v. 2. de victimis, ea v. 5. de simulacrorum ge-
 neribus, v. 7. de festis, mutatis tantum verbis di-
 cuntur; v. 12 — 14. quodque sequens membrum
 praecedens et illustrat et amplificat. Cap. 6, 1. 2.
 aptissime gradus sanationis iuxta se ponuntur; v. 5.
 בְּנִי־אִים et בְּאִמֵּי—כִּי idem significant; v. 6. ver-
 bum מַעֲלוֹת, quod interpretes offendit, non ul-
 tra offendere potest, cum e parallelismo nil
 aliud significare quam antea לֹא—יָבֹחַ in-
 telligamus; v. 8. 9. post historicam commemo-
 rationem rhythmici causa v. 8. עֲקָבָה מִדָּם et
 v. 9. בִּי זְמַח עֵשׂוֹ adposita videntur. Cap. 7, 8.
 elegans parallelismus isque utrobique sensum evol-
 vens in verbis בְּעַמִּים יִתְבַּלֵּל et בְּלִי הַפּוֹכָה et

adhibitus; qui autem fieri potuerit, ut aliquis huius
 similitudini attentus in nomine מלכה de rege
 cogitaverit, cum tantum utrobique de excindendis
 locis civibus sacris et venerabilibus sermo sit, non
 video; v. 12. 13. parallelismus orationis sponte
 in oculos incurrit. Cap. 11. omnia parallela sunt,
 v. 1. in altero membro amplificata amoris il-
 lius, quem prius membrum indicat, descriptio ex-
 hibetur; v. 4. חבלי אדם et עבדות אהבה eodem
 sensu iuxta se ponuntur; v. 7. posterioris mem-
 bri sententia illam prioris illustrat, sensus enim hic
 existit: *vellent si possent sursum se efferre ad Je-*
hovam, adeo ad eum clamant, verum sunt
 ונהפך עלי לבי infixi defectui ab eo; v. 8. נבחרו נרומי
 eandem sententiam pronunciant. Cap. 12, 2. tria paria sententiarum duplici modo
 pronunciata exhibentur: v. 4. בנמן et כאנו sibi
 opponuntur et se illustrant; v. 5. adeo dictionis
 parallelismus suadet ut post אל ימצאני le-
 gatur ושמך דברי עמנו; v. 11. singula membra
 idem significant, itaque אדמה nil aliud est nisi
 modus prophetiam edendi; v. 13 et 14. egregia
 est membrorum oppositio de qua iam supra p.
 119. exposuimus. Cap. 13, 2. iterum idem si-
 gnificantia membra, quorum parallelismus non
 video quomodo interpretes fugerit: עשו להם
 עגלים; זכרו אדם; להם הם אמרים; מסכה ועצדים
 ישקן; unumquodque enim membrum idolola-
 triae insipientiam gradatim amplificat. Haud
 difficilis est parallelismus v. 3. 4. 7. 8. Una
 sententia v. 14. quadruplici modo exhibetur, ni-
 mirum: *a morte eos liberavi.* Cap. 14. in com-
 parationibus quae sortem felicem Israelitas man-

stram pingunt, parallelismus parallelismum ex-
cipit; v. 8. sequentia וְיִפְרְדּוּ בְנֵינִי et זָכְרוּ כֵינִי in
prioribus etiam וְיִפְרְדּוּ בְנֵינִי pro vulgari זָכְרוּ si non
legi tamen intelligi iubent; v. 9. iterum propter
recensionem felicitatis in tribus posterioribus mem-
bris quantum prius: אֲנִי עֲנִיתִי significationem cau-
lamitatis continere non potest, sed, ut vulga-
ris lectio וְעֲנִיתִי monet, explicari debet: *cum ex-
audiam.*

VI.

De historia vaticiniorum Hoseae.

Hoseas vaticinia sua in utroque regno di-
persa reliquit. Licet enim peculiari modo ad
Israelitas directa essent, tamen multa, quae Iu-
daeos monerent, continuerunt. Conditio utriusque
imperii ad civium mores imprimis regnante Aha-
so fere eadem fuit et eadem utriusque politica
dissolutio. Ex quo factum est, ut curae vatis Is-
raelitis significatae non minori gravitate et pon-
dere ad duas reliquas tribus transferri possent.
Vir Ill. Eichhorn quidem Hoseam ipsum om-
nia in unum fasciculum collegisse statuit Einl.
ins A. T. tom. IV. §. 554, p. 274. Verum causa,
quam adfert, epiphonema 14, 10. non sufficit.
Non minus enim suo loco est, ubi capp. 13 et 14.
ultimas animi vatis significationes, quibus mu-
nus propheticum finiverit, contineri existima-
mus. Sunt contra causae, quarum consideratio
operis compositionem in seriora tempora able-
gandam esse monet. Vidimus in uberione expo-
sitione p. 45 sqq. singulas eius partes non ratione

temporis in ordinem redactas esse: 7, 7—16. seriora tempora indicare, quam caput undecimum, 8, 1—10. post 5, 9. esse ponendum, adeo particulam c. 9, a v. 7. medio — v. 9. quasi casu in locum plane alienum esse deiectam. Ut autem aliae partes suo loco dimotae reperiuntur, sic aliae plane deperditae esse videntur; idque probabile fit hac quidem causa gravissima. Cum enim neminem fugiat, vatem nostrum memorata dignissima, quae ex historia novimus, imperii Israelitici et Iudaici fata cecinisse, scil. interregnum et spem, quae eo durante a piis Iacobi posteris alebatur, fore, ut id restituta coniunctione utriusque regni finiretur c. 1—3., implorationem auxilii Assyriorum temporibus Menahemi 8, 1—10., proterviam et morbum Usiae 5, 10—15., trucidationem Pekahi 7, 1—7., eandem cum aliis illo tempore commissis facinoribus 6, 4—11., perniciosum vinculum Hoseae regis cum Assyriis c. 11., mendax eiusdem regis studium ope Aegyptiorum ab Assyriacae amicitiae mole se redimendi 7, 7—16. c. 12.: qui factum fuerit, ut de alio quodam eventu publico eoque inter omnes gravissimo tacuerit, vel, si non tacuerit, eum in collectione omiserit, non liquet. Insanum dico et nefarium regis Pekahi cum Rezino Syrorum rege foedus et inde motum bellum Israelitarum cum civibus duarum tribuum, de quo vid. 2 Reg. 16, 5 sqq. 2 Chron. 28, 7 sqq. et Ies. 7 sqq. Syrorum ne verbulo quidem mentio fit, cum tamen subinde Aegyptii et Assyrii commemorentur, neque exilii civium superioris Galilaeae et regionum Transiordanensium; nam quae 12, 10. leguntur tantum occasionis causa calamo excidissee videntur. Qui eventus rebus Israeliticis Iudaicisque

perniciosissimus et mortis regis Pekahi, et regiminis Assyriorum, et subsequens Israelitarum interitus causa fuit; quippe turbæ sedari non poterant, nisi regis Pekahi parricidio tributoque magno soluto Assyriorum gratia Hoseae parricidæ conciliaretur. Cum igitur de tam gravi momento apud poetam nostrum fata publica canendi studiosum nil legatur, desideramus, quod frustra quaerimus, et lacunam operis aegre ferimus ¹⁶). Ut autem hæc lacuna in promptu est, ita plurā vaticinia temporum vi interire potuerunt. Hinc ortam dubitationem iam S. V. Rosenmuelleri sententia sustulit Schol. in V. T. prooem. in Hos. p. 26 sq. fuisse „hominem quendam Judeum, qui oracula dispersa sacrorum scriptorum syntagmati inserenda unum in volumen colligere aggrederetur.“

Videamus quomodo ex nostra sententia rem exponamus. Hoseas et reliqui antiqui prophetae oracula minime eo consilio scripserunt, ut posterorum memoriae traderentur (omnia enim ad cives suos spectarunt), sed ut in patria divulgarentur utque eos etiam commoverent, quorum aures attingere oris effata nequirent. Tali modo etiam in regnum Iudæorum venerunt, fortasse ad Iudæos consulto missa. Regnum cum viris Israeliticis interit. At memoria tantorum virorum alta mente reposita mansit, immo eorum auctoritas in dies aucta est, cum natio sorte sua edocta probitatem et veritatem eorum magis co-

16) Quae S. V. Kuinoel tentavit, ut foedus Israelitarum cum Assyris in 5, 13. insereret, nec sufficiunt, nec doctrinā ingenioque eius digna sunt; cf. infra Commentar. ad illam locum.

gnosceret, et sera poenitentia intelligeret, quod male animo ab eorum monitis averso egisset. Sic calamitate temporum studium quae ad superessent, eorum monumenta colligendum est, et ut illos viros olim neglectos, quod par erat pietate revererentur, et ut Iudaei huc superstites commonefierent.

Ante exilium Assyriacum, in quod Israelae agebantur, eiusmodi collectionis nullum documentum exstat, quamquam tot divini inspiratorum nomina ad nos pervenerunt. Ut enim illa Ioniae vaticinia, quae iam temporibus robeami II. enunciata fuisse legimus 2 Reg. 25., uti nunc ea quidem habemus ab auctore profecta habenda sint necne, id admodum incertum vocari posse videtur. Omnino etiam mythicae traditionis diu post eius mortem scripta eius interuissent, literis mandatae se ferunt. Simulac autem regnum Israeliticum eversum erat, plura prophetarum monumenta exstiterunt Hoseae, Ioelis, Amosi, Iesae, Io quorum collectio uberius et facilius fuit, ubi doctores Iudaeos complectebatur; ex quo et factum est, ut sermones Hoseae et Amosi (Israelitarum) multo imperfectiores et potius in fragmentorum ad nos venerint, quam Ioelis, Iesae, Michae, qui in regno Iudaico floruerunt.

Post imperii Israelitici excidium plures huc vivebant, qui Hoseam et Amosum vaticinantem cognoverant, deque Iona audiverunt. Horum et profugi, et ab Hiskia rege Hierosolymitano arcessiti, et ad domicilia in tribubus Iuda collocanda invitati 2 Chron. 30, 1. 7. 11. 31, 6., fragmenta orationum sacrarum et secum portarunt, et inter Beniaminitas sparsa inve-

ut. Erant, quae ex unoquoque horum virorum
 diuise meminissent. Haec inter Iudaeos inventa
 quae secum portata, de quorum utrorumque ori-
 ne dubium iis existere non potuit, congegesserunt
 congesta inscriptione instruxerunt. Sic nostri Ho-
 ne quoque inscriptio ingenio vatis maxime con-
 niens orta est. Quod enim offendit, unius tan-
 m Israelitici regis mentionem fieri, cum tamen
 opheta plurium regum fata tetigerit, id optime
 is et omnium piorum Israelitarum de regibus
 s sentiendi modo respondet. Nam post Ie-
 beamum II, fortasse excepto filio Saeharia pau-
 cimos menses regnante, omnes a Deo non vo-
 ti, ergo nomine regio indigni erant. Ionaë fata
 sermones et memoria scriptis composuerunt.
 e quasi sacrum pristini Israelitici aevi monu-
 mentum e temporum ruina conservatum sibi re-
 ndiderunt et statu regni Iudaici post cladem
 nheribi placato sacris Hierosolymitanis addi-
 runt, quod, post Manassis et Ammonis tempora
 rum maxime calamitosa regnante Iosia rur-
 s inventum, fortasse priori parte oraculorum
 saiae sicuti et reliquiis Ioelis et Michae auctum
 e. Quae sententia probata etiam commodissime
 illa vatis nostri lacuna statuere licet. Colli-
 gentes pii Israelitae partium desideratarum vesti-
 um inter Iudaeos non invenerunt. Cum enim
 ud nefarium bellum conflatum esset, commer-
 um utriusque regni sublatum fuisse videtur, ita
 vatis sermones Iudaeos attingere non potue-
 nt. Quae autem vel secum tulerunt vel in me-
 ria habuerunt, ita comparata fuerunt, ut ali-
 id certi collectioni inserere non liceret. For-
 se consulto de iis tacuerunt, ne rem tangerent
 gi et omnino populo Iudaico infensam.

Rationem, qua scripta illa sacra Hierosolymis et templo destructis conservata fuerint, nescimus. Antiqua traditio fert: Ieremiam scripta Mosis et reliquorum sanctorum virorum incendio templi erepta secum in Babyloniam detulisse (cf. Eichhorn, Einleit. ins A. T. I, c. 1. §. 3.). Nec est, quod huic narrationi contradicamus. Non enim copiosus fasciculus fuit. Quae in templo recondita fuerant non tam publica cura tecta fuisse, ut semper usui paterent utque ab interitu vindicarentur, historia Iosiae docet, ubi inventae leges Mosis tanti sunt factae 2 Chron. 14—50. 2 Reg. 22, 8 sqq. Itaque praeter scripta Mosis, praeter cantica sacra et genealogias librorum historicorum fundamenta, denique praeter laudatos prophetas nil deportandum fuit. Horum autem sacrorum monumentorum fasciculum non modo in templo sed etiam prophetis ubique sparsis notissimum fuisse, Eichhorn l. l. docuit, et vatis nostri lectio confirmat, quippe qui inter Israelitas degenera subinde huc respexerit, cf. pag. 116. Fac ea, quae in templo et quae privata priorum virorum cura conservata fuerunt, Ieremiam vel alios de patriae institutione bene sentientes secum in exilium portasse, id certum est, Iudaeos exules ea semper devotissimo studio fovisse. Idem scriptis Hoseae contigit, quae exilio reportata et post templi patriaeque restitutionem sacrorum librorum catalogo adscripta reperimus. Nec ipsi *nunc* demum adscripta legimus, sed ibidem nunquam defuisse sat vestigiorum habemus. Continentur versione Alexandrina. A Philone singula eorum loca diserte commemorantur, cf. Eichhorn l. l. §. 30. Iosephi testimonium dubium est. Refert enim Antiqq. lib. 10, c. 3. non

untum; Esaiam, sed reliquos prophetas, quorum 12 numero essent, vaticinia reliquisse, ut eventu comprobata esse intelligerentur; quamquam autem eodem loco se de unoquoque sigillatim locuturum esse promisit, tamen promissis omnino non stetit, neque omnes duodecim neque Hoseam nominavit. Itaque incertum est, utrum verbis δώδεκα τὸν ἀριθμὸν tantum nostros 12 prophetas minores, an omnes praeter Iesaiam reliquos 16 in animo habuerit, et qui fuerint illi 3 ab eo omissi. Melito praeter reliquos nostros maiores prophetas δώδεκα ἐν μονοβιβλῳ commemoravit. Quid de Origenis omissione 12 prophetarum minorum statuendum sit Eichhorn l. l. §. 54. advert. Ceterum Targum Ionathanis, Hieronymus, Talmud omnesque seriores versiones Hoseam nostrum habent.

Quod ad historiam textus pertinet, eum cum textu omnium sacrorum scriptorum, certe postquam in catalogum τῶν ἀγιογράφων receptus erat, diligentissima cura observatum fuisse ne depravatione laederetur constat. Attamen tanto temporum intervallo omnis depravatio evitari non potuit. Nam et in interpretatione LXX., et in paraphrasi Ionathanis, et in versione Hieronymi, et in reliquis antiquissimis versionibus lectiones a nostro textu recedentes reperiuntur. Longius in usu punctationis recedunt, quod neminem interpretum offendere potest, cum textum sacrorum librorum non ante quintum saeculum nostris vocalibus et accentibus instructum esse certissimis documentis demonstratum sit, cf. Capelli arcanum punctationis revelatum, libri 2. Eichhorn l. l. tom. I. cap. 11. §. 68 — 72.

Antiquarum versionum maximam auctori-

tem in ecclesia quoque Christiana nactae sunt Graeca Alexandrina, Chaldaicae nomine Targumim insignitae, quarum auctor versionis sive potius paraphraseos Prophetarum Ionathani adeo temporibus Haggai, Zachariae et Malachiae vixisse à Iudaeis fertur, Latina Hieronymi. Qui omnes interpretes quamquam in intelligendis prophetis non negligendi sunt, tamen probe cavendum est, ne eorum erroribus abripiamur. Quam difficile autem sit eorum vinculis auctoritate et usu tot temporum quasi sacris prorsus non adstrictum teneri omnis interpretationis historia docet, nec nostris temporibus ea plane rupta sunt. Versio Alexandrina maximis erroribus laborat. Sunt loca, quae vatis nostri sententiam nonnumquam tam absurdo modo viciant, ut omnino non intelligatur, quomodo error ortus sit, v. c. 1, 4, 2, 4, 14, 17, 5, 2, 14, 7, 2, 4, 13, 16, 8, 1, 3, 4, 10, 12, 9, 6, 13, 10, 5, 6, 8, 11, 3, 4, 7, 12, 5, 9, 12, 13, 2, 3, 13, 14, 3, 5, 6. Nihilominus eius auctoritas usque ad Hieronymum tanta fuit, ut adeo Hieronymus ipse falsissimis eius interpretationibus sublimiorem sensum substruendo diligentem operam navaverit. In adhibenda igitur hac versione probe cavendum est, ne eius causa aliquid in textu Hebraico mutemus, neve vatis sententiam bene cepisse existimemus. Ipsa nil nisi cumulum alius verum vatis sensum inveniendi gravibus causis addere potest. Paraphrasis Chaldaica, Ionathani praecipue, interpretibus Hebraicis dux et fax fuit. Sal. Iarchi, Ebn Esra, Dav. Kimchi, primates inter Rabbinos, in eo negotium impendunt, ut eam defendant et confirmant. Sed quamquam eam longe versioni LXX. praestare non inficie-

mur, tamen tantum abest, ut satiore de sensu vatis cogitandi rationem excludat, ut diligentissimum eam Hebraicarum literarum eruditione examinandi studium provocet. Eminent Hieronymus, qui primus in ecclesia Occidentali grave negotium suscepit ab auctoritate LXX. liberam et vextui Hebraico consentaneam interpretationem introducendi, gravis etiam, quoniam antiquiorum Christianorum auxilio destitutus cum Alexandrinorum patronis v. c. cum Augustino et Rufino luctam inijt. Quae enim Aquilae, Symmacho, Theodotioni, et ad Hoseam nostrum Apollinario Laodicensi, Origeni, Pierio, Eusebio Caesareensi, Didymo, Hebraeorumque magistris (vid. Proem. in Hoseam ad Pamphilum) debuit, non magni momenti fuisse ipse fatetur. Egregiam vati nostro interpretando viam aperuit. Utinam posteriores pii Christiani eam viam doctrina et ingenio instructi ingressi fuissent. Verum in verba eius iurare maluerunt. Versio eius quasi canonicam auctoritatem adepta est. Quae autem in posteriori Vulgata aliter leguntur, non emendationis, sed depravationis nomine notanda sunt plurimaeque praeterierunt saecula usque dum liberior sacra monumenta tractandi ratio nostro quoque vati facem accendit.

Lutherus primus nostrae ecclesiae interpres et commentator tractationem vatis. aggressus annotationes in Hoseam prophetam Vitebergae 1526 edidit. Quamquam prophetae nostri expositionem magis in usum dogmaticum et morale scripserit, tamen haud exigua eruditione et illa ingenii vi, quae ex omnibus eius operibus elucet, eam ita confecit, ut studium omnem auctoritatis et antiquitatis opinionem prae-

indicatam deponendi significet. Qui eum secuti sunt doctissimi, et nostrae, et aliarum ecclesiarum interpretes, copiosissime et omni, qua par est eruditione literaria atque critica recensuit Ill. noster Ern. Friedr. Car. Rosenmueller (in Scholiorum in V. Test. Tomi tertii vol. primo Hoseam et Ioelam continente Lipsiae 1817.), cui ex meo certe penu literario nil addere habeo. Ipse illis interpretibus doctissimo suo commentario se adiunxit, qui, quicquid antiquitus et recentius de Hosea scriptum est, brevi sed eleganti conspectu exhibet, in quo id unum dolendum est, quod de suis tam pauca addidit, siquidem et in singulorum poematum argumenti recensione et in modo, quo eorum seriem connectit, raro se ipsum, plerumque notas marginales Ioh. Henr. Michaelis ad editionem V. T. Halae 1720. nuncupat. Aliud opus post istius voluminis editionem in lucem prodiit Illustrissimi et de interpretatione V. T. Meritissimi I. G. Eichhornii: die Hebraeischen Propheten Gottingae 1816., in quorum primo volumine Hoseam ita tractavit, ut vernaculam versionem addito sententiarum vatis earumque inter se connexionis conspectu cum historicis animadversionibus ederet. Opus maxima elegantia et eruditione confectum, cui in eo tantum non assenserim, quod argumentum vaticiniorum nimium in locis communibus et in notionibus universalibus quaerit, et sic vatem semper in gyrum agit, cum tamen in peculiari ad historiam ipsius aevi et ad statum regni politicum respectu maxima vatis et vis, et copia, et elegantia mihi inesse videatur. Ex quo etiam fit, ut subtile eius poeseos vinculum tollat, et suum Hoseam vere fragmentarium s. (secundum Hie-

ronymum) commaticum faciat. Ad interpretes recentissimos Hoseae accedit etiam V. Ill. de Wette, in Versione SSorum: Die Schriften des A. und N. T. übersetzt von I. Ch. W. Augusti und W. Mt. Lbr. de Wette, Heidelberg, B. IV. 1810., qui linguae vernaculae aequè potens atque eruditione excellens copiam interpretationum egregio ornamento locupletavit. His recentioribus V. Ill. E. G. A. Boeckelii nunc Hamburgensis Versio Hoseae Germanica Regiomont. 1803. non obscurata est, quae, quamquam linguae vernaculae poetico usu non omnibus satisfaciat, tamen et ingeniosa est, et docta vatis tractatione praestat.

Vaticinia Hoseae.

I.

Inscriptio operis.

I, 1. Monita Iehovae, quae contigerunt Hoseae filio Beéri temporibus Usiae, Iothami, Abasi et Hiskiae regum Iudae et temporibus Ierobeami filii Iohasi regis Israelis ¹⁷).

דְּבַר-יְהוָה pr. *verbum Dei*. Quemcunque modum, quo Deus vim suam patefacit, hoc nomen complectitur. Repetitus est huius nominis usus e primis humani generis monumentis Gen. 1. 3. 6. 9. etc. Ad eum probe diiudicandum in primordia culturae humanae ascendamus. Quemadmodum maiestas regis in eo ponebatur, ut verbum eius sufficeret ad quaelibet perficienda, ita Deus cogitabatur stipatus numinibus, simplicibus elementis et auxiliis, quae iussu eius quocunque moveren-

17) Id ante omnia moneri debet, in toto vatis nostri poemate discrimen inter Iudaeos et Israelitas probe esse observandum. Illi sunt cives regni tribuum Iudae et Beniaminis, hi cives reliquarum decem tribuum. Unde etiam in omni nostra commentatione nomina *Iudaeorum* et *Israelitarum* hoc peculiari sensu leguntur. Ubi de posteris Abrahami in universum sermo est, plerumque *Iacobitas* appellantur.

l. 1:

tar (Ps. 33, 6. g. 104, 4. cf. Matth. 8, 8. g.), et uti hominis voluntas verba significatur, ita prioris sevi homines, qui non nisi anthropopathice de Deo cogitare et loqui poterant, omnem manifestationem voluntatis Dei יהוה-יהוה appellabant. Ita vates antiqui, simulac aliquodammodo se excitari sentiebant ad gravia et vulgares res excedentia cogitandum et proferendum, id Deo tribuebant verbis: יהוה יהוה אלהי Jer. 1, 4. 11. Ez. 3, 16. al. Ex quo factum est, ut paulatim in posteriore res philosophice tractandi ratione illud יהוה, quod antea populari modo adhibitum erat, tanquam essenziale quid cogitaretur et in ipsa voce arcana quaedam institutio de divini numinis interna relatione quaeretur. Unde et h. l. Hieronymus ad illum philosophicum verbi sensum mystice respiciens: *Verbum, ait, Domini, quod in principio erat apud Deum patrem et Deus erat, factum est ad Hoseam filium Beeri.* In hac nostra inscriptione, quemadmodum Joel 1, 1. Mich. 1, 1., indicat complexum admonitionum divinitus in animo Hoseae excitatarum. אשר יהוה quod factum est. Non singulari quovis loco premendus est modus, quo exhibita sint vatibus divina monita, num somnio 1 Reg. 3, 5. Dan. 7, 1. Joel 3, 1. al., an visionibus Num. 12, 6. Ez. 40, 2. Am. 7, 1. al., an inusitata quadam et vehementi animi exultatione Ez. 8, 1. 2. Apoc. 1, 10., an inopinatis eventibus naturae 1 Reg. 19, 11—13., an rebus communis vitae Jer. 18, 2—4. 24, 2. 3. Ez. 37, 1—3., an, ubi talia non commemorantur, inventionibus strenuarum cogitationum Is. 50, 4. 5. fervoreque piorum animi sensuum Is. 26, 9., inspiratione adeo poetica et musica 2 Reg. 3, 15. 1 Chron. 26, 1—3. Sufficit haec illis contigisse et grato animo ea colere, quae ad emendationem generis humani Deo gubernante per prophetas gesta sunt, cf. Herder Geist der Hebr. Poesie ed. Iusti T. 2: p. 69. 70. **יהוה.** De significatione huius nominis Hieronymus disserit: *in lingua nostra sonare salvatorem.* Est imp. a. inf. Hiph. salvando scil. salvavit nos. Apud LXX. legitur Ως, in nonnullis Graecis exemplaribus Αω, quod Hieron. reprehendit ac si nihil omnino intelligatur. Verum idem est atque Ως. Varietas in-

I, 1.

est in pronuntiatione הוֹשֵׁעַ, quod Graeca litera θ significatur, הוֹ, av; Hieron. θ, cf. Drusius ad h. l. Huic nomini iam aliquid symbolici inesse contendit Lightfoot Chronol. p. 92.: quemadmodum sub Hosea, i. e. Iosua, quondam intravit Israel in terram Canaanis et sub quodam Hosea inde educti fuerunt in captivitatem, ita suscitavit dominus Hoseam primum horum prophetarum, qui ingratis eorum mentem perstringeret ratione introitus et terribilia denuntiaret, quoad captivitatem. הוֹשֵׁעַ - בֶּן - נִחֵם.

De patre isto prophetae nil constat. Commenta antiquiorum interpretum vid. in introd. p. 4. De regibus sub quorum imperio Hoseas prophetias suas edidit, monumenta supersunt 2 Reg. 14—18. et 2 Chron. 25—29., vid. introd. p. 5 sqq. Inscriptionem autem non a vate ipso, sed post eius decessum collectione fragmentorum eius facta adiectam esse, in eo omnes recentiores interpretes consentiunt, cf. introd. p. 131 sq.

II.

Cap. I, 2 — II, 5.

I, 2. Incepit Iehova divinitus Hoseam monere, cum ei diceret: abi, matrimonio adiunge tibi mulierem meretricem et liberos e scorto prodituros, nam impios populus sequitur amores aversus a Iehova. 3. Abiit propheta et duxit Gomeram filiam Diblaimi, quae gravida facta filium ei peperit. 4. Iehova vero ita eum allocutus est: Voca nomen eius lisreel; brevi enim animadvertam ob caedes lisreele perpetratas in familiam Iehu, et prorsus evanescere faciam imperium domus Israelis. 5. Eo tempore frangam vim Israelis in planitie lisreele. 6. Iterum gravida facta mulier prophetae filiam peperit, quam Iehova nomine Lyruechamae appellari iussit. Non enim;

I, 2.

inquit, diutius miserebor domus Israelis quin ab
iis poenas repetam. 7. Sed domum Iudae beni-
gne excipiam ipsosque salvos faciam per me Ie-
hovam, eorum Deum. Non autem saluti eorum
consulam arcu, nec gladio, nec armis, nec equis,
nec equitibus. 8. Quum vero mater a mammis re-
movisset filiam Loruechamam, denuo concepit pe-
peritque filium, 9. quem Deus iussit vocari Loam-
mi. Nam, inquit, non estis meus populus, propter
ea ego quoque non vester ero. II, 1. Attamen
erit numerus filiorum Israelis ut arena maris im-
mensus et innumerabilis, quibus eveniet, ut in lo-
co, ubi alias dictum erat: „Vos non estis meus
populus,“ rursus audiant filii viventis Dei. 2.
Una simul enim filii Iudae et filii Israelis recon-
ciliabuntur. Tum constituent sibi unum princi-
pem et emergent e miseria sua, nam magnus est
deus Iisreel. 5. Appellate igitur fratres vestros
Ammi et sorores vestras Ruechamah.

De tempore et sensu oraculorum Hoseae, quae c.
1—3. continentur, vid. introd. p. 46 sqq. Id omnino
tenendum est, fatum aliquod domesticum vaticinia ca-
sandi Hoseae occasionem prae buisse eumque illa occa-
sione lyrico modo usum esse ad disserendum de mori-
bus et fatis Israelitarum Iudaeorumque. Prima autem
haec particula profert poetice, quae evenerint, quomo-
do ipse datum sibi Dei monitum intellexerit et quo-
modo se ipse divinae patientiae atque fiducia erga gen-
tem iam ita deperditam exemplum populo exhibuerit.
Opera, qua haec tria capita sigillatim exposuerunt, vid.
ap. Rosenmuellerum in Schol. ad h. l. p. 42 sqq.

2. תִּחְלֶה דָּבָר. Puncta vocis דָּבָר vexarunt in-
terpretes. Nimirum si, quae forma in usu est, דָּבָר es-
t praet. Piel, tum legendum esset תִּחְלֶה; initio locutus

est. Unde **הַדְּבָרִים** vel adverbiasoere, ut **דְּבָרִים** Ps. 120, 6, 129, 2., vel subintelligendum esse relativum **אֲשֶׁר** (cf. Exod. 6, 28. al.) putarunt, ut nimirum sit: *initium, quo locutus est*. Verum LXX. verterunt ἀρχὴ λόγου Κυρίου et Chald. שְׂרִירַת פִּתְּחוּתָא. Habuerunt igitur nostrum **דְּבָרִים** substantivum. Quod offendere non potest, cum plures eiusmodi Hebraicas formas habeamus in **שְׁלֹם**, **אֵלֶם**, **כֶּסֶם**, et substantivum **דְּבָרִים** eodem modo punctatum expresse legatur Ier. 5, 13. Praeterea lineola Mappik antiquos interpretes substantivo **דְּבָרִים** arctissimam conjunctionem cum sequenti **יְהוָה** dedisse indicat. Non igitur est, quod legatur **דְּבָרִים**, ut Lilienthal in comment. crit. ex quodam antiquo codice et Kuinoel ad h. l. contendunt. Hieron. vertit: *principium loquendi Domini*, ac si infinitivus **דְּבָרִים** legeretur. Utrum nostra, an Hieronymi, an Lilienthalii puncta vera sint, effici nunquam poterit. Punctuationem ipsam multo serioris originis esse eamque non ante quintum saeculum p. Ch. n. a Masorethis factam Capellus in arcano punctuationis revelato gravissimum argumentis demonstravit. Unde non mirum est LXX. Chaldaicum et Hieronymum in lectione punctorum saepe inter se differre. Ceterum illud initium divinatorum monitorum tantum de Hosea valet, nec Lightfoot in Chronol. V. T. p. 93. indulgendum est, qui inde Hoseam omnino primum consiliorum Dei interpretem fuisse coniecit. Nam inde ab Abrahamo, qui primus propheta in V. T. vocatur Gen. 20, 7., multi iam ante Hoseam divinitus inspirati verba fecerant. Quod autem ad formam vaticinii attinet, ea profecto nova fuit. Quamquam enim similitudo idololatriae et perfidia uxoris in matrimonio omnibus nota erat, nemo tamen vatum hanc similitudinem ita pinxerat, ut et mores, et poenae, et rationes perfidiae reparandae exemplo ipsius matrimonii exhiberentur. Hoseas autem, ut primum ad interpretem divini consilii constitutum esse intellexerat, fato suo domestico illud exemplum civibus ante oculos posuit. Praepositio **כִּי** in sequenti verbo **בְּהוֹשֶׁעַ** itidem indicat fuisse internam revelationem, quae vati cogitando, et orando divinitus contigerit. Nam h. l. nullum mandatum reperitur, ut per eum populo al-

1, 2.

quid dicatur. Mandatum soli fiebat Hoseae. Itaque illa praepositio non, ut 12, 13. 14. Num. 12, 2. Gen. 48, 20., est *per pro* quo usitatus בִּיד, sed *in*, nimirum *in piis animi eius sensibus*. Sic 2 Sam. 23, 2. Habac. 2, 11., ad quem locum Hieron.: *hoc, ait, notandum est: prophetiam, visionem et eloquium Dei non extrinsecus ad Prophetas fieri, sed intrinsecus et interi-ori homini respondere*, et Eucherius de Quaest. V. et N.T.: *loqui in aliquo dicitur Deus, cum ea, quae agi vult, eius cordi ut agantur inspiret*. Drusius ad h. l.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-הוֹשֵׁעַ בֶּן-נִנְחֻם. Ea quae nunc egisse narrat, divino se afflatu egisse vati persuasum fuit, sed fortasse post factum, cum plures graves cogitationes et inspirationes accederent, demum intellexit, quae vis divina talem uxorem ducere se commoverit. Hunc autem Dei impetum illis verbis significat. בֶּן est asyndeton emphaticum, cf. 3, 1., ut Lat. *quaeso*. לָקַח formula de matrimonio ineundo admodum usitata Gen. 4, 19. 24, 3. 7. 34, 4., h. l. sensu praegnanti ponitur. Quod enim Hebraei uno verbo pronunciant, id a nobis in duo resolvi debet. Drusius h. l. vertit: *accipe uxorem et suscipe ex illa liberum*. Nicol. de Lyra: *adopta*. Fac esse ambiguitatem in eo verbo, ut non certum sit utrum spurii, an genuini fuerint liberi, fortasse vates consulto eam verbis significavit, cum in animo ipsius esset. Certe si ambiguitatem fugere voluisset, posuisset וָלָדָה sive וָלָדָהּ. Id unum constat prophetam hac enunciatione indicare, *se liberos illos ut suos recepisse*. אִשָּׁת וְנַחֲמִים compositio verborum omnibus scriptoribus Hebraicis usitatissima, qua defectum adiectivorum suppleverunt, vim igitur habet adiectiva significandi cf. pag. 113. Cf. וְאִשָּׁת מִלְחָמָה 1 Chron. 18, 10., אִשָּׁת הַבָּיִת Exod. 1, 10., וְאִשָּׁת מִלְחָמָה Gen. 49, 23., אִשָּׁת הַבָּיִת Ies. 53, 1., et ap. nostr. 6, 9. אִשָּׁת הַבָּיִת, 9, 7. אִשָּׁת הַבָּיִת. H. l. *uxor stuprum faciens* sive *voluptatibus venereis dedita*. Non solum substantivum אִשָּׁת, sed omnis natus orationis, praecipue 3, 1. indicat, non meretricem (quae וָלָדָה fuisset), sed uxorem legitimo matrimonio a

I, 2. 3.

vate sumtam idque vanissimum esse, quod Seb. Schmidt ad h. l. contendit: *mulierem scortationum nil aliud esse, quam pellicem sine pactis dotalibus et sponsalibus ductam*. Quod additur יְלֵדֵי זְנֵיכֶם, id paullo exquisitiori modo dicitur, neglecta quidem in gratiam parallelismi verborum diligentia. Sunt autem, ut plurimi interpretes consentiunt, *liberi in fornicatione nati*. Luth. non male vertit: *Hurenkinder*. Quod vero Hieron. monet: *intelligendos esse et priores fornicarias mulieris de fornicatione susceptos, et liberos quos ipse vates ex meretrice generaverit*, id ex arbitrio textui immiscetur, quoniam et de illis prioribus infantibus omnino non sermo est, et vates nusquam dicit liberos, quos illa genuerit, sibi genuinos fuisse. Denique quod alii dicunt, *esse liberos aequae ac matrem libidinibus deditos*, quamquam proprie verbis insit, id etiam locum habere non potest. Nam infantes erant, de quorum moribus nihil nec statui poterat, nec a vate in omnibus tribus capitibus statutum est. Sermo tantum de matre est.

בִּי-וְלֵה חֲזֹנָה דְּאַרְיָן. Iam venit ad momentum huius symbolicae significationis. Pia prophetae meditatio, *effas est eam sequi, hoc ordine processisse videtur: Omnis natio Israelitica, quam tantis amoris documentis Iehova sibi iunxit, quantis probus vir cum uxore sua coniunctus est, fidem solvit ei debitam eique promissam; quid tu ad negotia prophetica vocatus meliora auspirasti? Subiice te Deo et exemplo tuo prophetam te praesta. Nam omnia a Iehova ita instituta erant, ut per te populo coram oculis poneretur, quam nefanda esset eius impietas, eiusque hinc oritura perniciēs*. מֵאַחֲרֵי יְהוָה. Cum אַחֲרֵי hoc nexu semper indicet *in tergo aliquem sequi* (cf. Exod. 34, 15, ubi est וְזֶנֶךְ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם), מֵאַחֲרֵי notionem habet a tergo aliquis recedentis, v. c. 2 Sam. 7, 3. 20, 2. Ps. 78, 71. Zeph. 1, 6. LXX: ἀποσπῶν τοῦ Κυρίου. Chald.: *erranda errabunt a cultu domini*. Hieron.: *a Domino*. אַחֲרֵי autem est natio Israelitica, ut totus nexus docet.

3. Cum igitur matrimonium iniisset, iussum Iehovae exsecutus erat. נָמַר בְּחֵדְהֶבְלִים. Interpretes al-

1, 3.

legorium s. parabolam in hac parte vaticiniorum quae-
rentes multum operae impenderunt, ut extorquerent
symbolicam horum nominum significationem. Nomen
uxoris Gomeræ originem habuit a verbo Hebr. גָּמַר
perfecit Ps. 138, 8., cf. 57, 3., ubi Dens dicitur גָּמַר עָלַי
perficiens pro me. Ita nomen Gomer h. l. interpretan-
tur: *perficiens et non perfecta*, τέλεισμένη, uti Hieron.
vult. Sunt, addit, qui mensuram גָּמַר sive amaritudinem
גָּמַר suspicentur, quod recte dicerent, si ג literam non
haberet. Nomen Diblaim putant non fuisse nomen
patris, sed nomen oppidi, unde nata fuerit, sicut fre-
quenter in SSis dicuntur: *filiae Hierosolymas, mulieres
inde natae*. Ita v. c. Nicol. de Lyra vid. Drus. ad h. l.
qui addit: *dubito an bene, aut potius non dubito, quin
male, nam filia Hierusalem non quae nata ex ea urbe,
sed ecclesia s. respublica Hierosolymorum*. Fuit Diblah
Ez. 6, 14. et Diblathaim Ier. 48, 22. urbs Moabitarum
unde, qui hanc interpretationem sequuntur, docu-
mentum petunt גָּמַר וְנִיחִיָּה fuisse *paganam*. Hierony-
mus contra ducit nomen patris Diblaimi a גָּמַל massa
ficuum, quam Iesaias propheta ulceri Ezechiae regis ius-
sus fuit imponere, cf. 2 Reg. 20, 7. Is. 38, 21.
Hinc Iarchi: *doctores nostri dixerunt, hoc esse nomen
mulieris propter scortationem eius, quia omnes potun-
tur ea (גָּמַרִים בָּהּ), absumunt eam vel perficiunt in ea*
(scil. optatum) et conculcant eam sicut massam ficuum.
Chald. secundum Kimchium exposuit גָּמַר e significatione
גָּמַר consumptionis, q. d. *consumet super eos eorum
scelera et iniquitatem illis remittet*. Omnis paraphra-
sis ita sonat: *et abiit et prophetavit super eos; quod si
conversi fuerint, remittetur iis, sin. minus, sicut deflu-
unt folia ficulneae defluent; at addiderunt et fecerunt
mala opera*. Quae tantum propterea commemoravi, ut
ostenderem, quam vana sint studia symbolicam signifi-
cationem ex illis verbis extorquendi et quam bene S.
V. Eichhorn Einleitg ins A. T. Tom. IV. §. 558. p. 295.
ed. 4. monuerit, nemini adhuc contigisse probabilem
et nexui prophetiae aptam illorum nominum explica-
tionem edere. Nos, qui in facto historico subsistimus,

taliam non curamus, sumimus nomina ut sunt, nomina nimirum hominum civibus Hoseae satis notorum.

וְהָיָה בְּיָמָיו וְהָיָה בְּיָמָיו. His verbis non indicat vates se filium ex uxore procreasse, sed consulto iterum, ut antea, verbis ambiguis utitur, quibus nil definitur nisi: eum filium ex illa natum suscepisse. Praeterea pronomen בְּיָמָיו deest in quibusdam Codicibus ap. de Rossium ad h. l.

4. Cognoverat vates consilium Dei, ut fata sua domestica exemplo essent et symbolo fatorum Israeliticorum. Itaque se liberis nomina ad rem pertinentia dedisse et sic monitui Iehovae obsequium praestitisse poetice narrat. Quod verbis expressit: וְהָיָה בְּיָמָיו וְהָיָה בְּיָמָיו. Sufficit haec dixisse; nam eum obsecutum fuisse Deo omnibus notum fuit. Nomen maioris filii fuit יִרְמְיָהוּ. Verbum duplicis significationis. Poterat enim et bono et malo sensu accipi. Radix יָרַע est *seminare*, scil. *seminare ut augetur*. Eadem vero est *dispergere*. Hoc loco malo sensu esse intelligendum, memoria et infelicissimi regis cruore Nabothi contaminati, qui in urbe Iisreele nefaria sua facinora patraverat 1 Reg. 21., et cladis in valle Iisreele Saulo a Philistaeis illatae 1 Sam. 29, 11, item c. 31., et cruentae vindictae a familia Abahi in eadem valle Iisreele sumptae 2 Reg. 9. suasit. Post totamque infelices casus nomen Iisreel non nisi malo omine ab Israelitis audiri potuit. Id voluit vates: postea autem remota acerbitate orationis, ne parvula quidem litterarum mutatione, qua in reliquis duobus nominibus infantium opus erat, adhibita, transiit ad faustam significationem. Praeterea illud nomen infaustum simul urbi primariae Israelitarum iuxta Samariam¹⁸⁾ inhaerebat et levi inflexione vocis nomen honorificum Israelis cum illo commutari poterat. Ad quod probe attendisse videtur vates, nam et urbis Iisreelis et domus Israelis in nostro versu ita meminit, ut infaustum omen huic portentum esse luculenter appareat. Hiero-

18) vid. Hieron. ad h. l. qui eam vocat metropolin regni Samariae prope quam sunt campi latissimi et valles nimiae vastitatis.

I. 4.

ymus alium etiam typum vocis *Isreel* addit. *Quod nim, inquit, propter sanguinem Naboth, qui effusus est in Isreel, deleta est domus Achab, sic propter sanguinem veri Isreel h. e. seminis Dei destructum est regnum Iudaeorum.* Eichhorn significationem rad. נָרַע neglexit, dum nomen *Isreelis* ita solvit: „es züchtigt Gott,“ et postea vallem Isreelem: „im Thal der Strafe Gottes.“

Sequitur nunc quod infausto illo nomine significari voluerit vates, nimirum *interitum familiae Iehu*, quae antea quatuor reges imperio Israelitico dederat, et omnino *finem imperii Israelitici*. Illud prius indicatur verbis נָרַע אֶת-רַמִּי יְרֵמְיָהּ עַל-בֵּית יְהוֹיָכָן. Quod praecedit לֵבָר מֵעַתָּה est: *brevi, propediem*. Erat enim vicinium: *forte ut Iehu trinepotes in Israelitarum sedeant* 2 Reg. 10, 30. Quod ubi ita intelligitur, quartus post Iehum ultimus ex eius posteris rex sit, tempore Ierobeami vel brevi post eius obitum, qui tertius erat, unus modo restabat Sacharias, isque a magna enim parte recusatus, propterea etiam interitus huius familiae non procul aberat. נָרַע pr. *invisere*, quod vel malo vel bono sensu fieri poterat. H. l. ut in multis V. T. locis: *invisere peccata ad ea puniendā, respondet Latino: animadvertere*. v. Gesen. Lexic. ad h. v. Non clarum est, quid intellexerit vates sub רַמִּי יְרֵמְיָהּ. Puto: *omnia malefacta a regibus Israeliticis, quorum pars in urbe Isreele sederat, commissa*. De posteris Iehu sigillatim sermo esse non potest, quippe qui potissimum in nova urbe regia Samaria commorati fuerint, nec de Iehu ipso, nam sanguis ab eo in urbe Isreele effusus in saeu Dei fluxerat. Verum qui factum est, ut poteri Iehu poenas flagitiorum a se non commissorumarent? Primum non anxie premenda est significatio *sanguinis Isreelis*, ac si cruenta tantum facinora in urbe vel in valle Isreele patrata puniendā fuissent. In favorem nominis, quod infanti erat, vates h. l. omnia flagitia regum Israeliticorum iato nomine complectitur. Hi enim plures regiae sedes in regno Israelitico commemorantur, Sichem 1 Reg. 12, 25., Thirza 1 Reg. 15, 13, 16, 23., imprimis Samaria ab Amri extructa 1 Reg. 16, 24, 29., tamen urbem Isreelem, ubi palatium re-

I,
gium erat, saepius invisisse videntur reges Israelitarum quod certe de illis e familia Ahabi constat, cf. 1 Reg. 21. 2 Reg. 8, 29. 9, 30. 10, 11. Ex qua regia sede per synecdochen partis pro toto vates epitheton characteristicum regum Israeliticorum in universum formavit, caedes Isreeliticae sint *eaе, quae ab illis, quorum per latum Isreele erat, patratae sunt*. Eodem modo dicuntur 7, 5. רָצוּחַ שְׁמֵרוֹן. Quae forma loquendi nostri usitatissima est. Habemus enim semper Ephraim. pro regno Israelitico, Samariam pro eodem 14, 1., Bethel pro omni cultu imaginum 10, 15. (cf. Ioseph pro Isreelit. Am. 5, 15. 6, 6. cf. Glass. Phil. S. p. 1273 sqq.) — Deinde reges e familia Iehu non insontes erant, verum meritis poenis affiendi; favebant enim idololatriis idemque flagitiis, quibus Ierobeam filius Nebati in Iehovae commoverat 2 Reg. 10, 31. 13, 2. 10. 11. 24. Propterea meliora sperare haud licuit, quam quae prioribus familiis regiis contigerant. Extincta erat familia Ierobeami, extincta Baesae, extincta Simri. Nunc idem interitus manebat familiam Iehu ob eadem facinorosa. Ergo poetica forma remota sensus hic est: *brevi et Iehova familiam Iehu evertam ut priores familiae regiae eversae sunt, quoniam particeps facta est scelerum quae illis interitum paraverunt*. Eodem fere sensu, videtur, de Wette: „noch wenige Zeit, so ahne ich die Blutschuld von Isreel am Hause Iehu.“ Alii interpretes veram significationem verborum quaerentes sanguinem Isreelis putant esse: *nefariam caedem Nabot ab Iesabele praeparatam*; alii improprie acceperunt per cultu idolorum, imprimis vitulorum a Ierobeamo Dauid et Bethel instituto, a Iehu autem non extirpato. De caede spirituali, quam induxerit Iehu domui Israelis et Dei populo cum idololatriam stabiliret, cf. 1 Reg. 2, 34. Ez. 3, 18. 20. Alii dicunt intelligi: *ipsas caedes a Iehu perpetratas Isreele, quando Achabum cum suis interficiebat quidem, verum intus in corde longe aliud spectabat, eum non tantum multa crudelius quam debebat ageret, sed etiam alteram partem mandati Dei, nempe extirpationem idololatriae, prorsus neglexeret, praedae tantum inhians, non pietatem curans*. cf. Tarnovii comment. ad h. l. LXX. pro Iehu habet יְהוֹיָאֵשׁוּרִי אֶלְיָאָה, quod scriptorum inscientia irrepsum Hieronymus suspicatur.

l. 4. 5.

וְהוֹשַׁבְתִּי מִמְלִכְתּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל: *Non solum in familiam Iehu puniturus inveham, sed omnino tollam separatum illud mihi semper infestum imperium Israelis.* His verbis propheta non interitum regni per Assyrios vaticinari videtur, sed finem illius nefariae separationis tribuum Iacobitarum et coniunctionem omnium duodecim restituendam. Id enim 2, 2. luculentissime commemoratur. Quamquam hoc modo regiae potissimum familiae triste fatum portenderetur, tamen haec eversio rerum, cum inter bella civilia tunc temporis iam accensa (vid. introduct. p. 47.) eventura esset, non sine maximis damnis et calamitatibus ab universo populo ferendis fieri poterat, quod v. 5. innuit.

5. Formula Hebraica וְיָדִיד בְּיָדָם הָיָה אוֹגֵר augēt pavitatem vaticinii et retinere debet attentionem lectoris in ea re, ut apud LXX. καὶ ἔσται et de praeterito habet formula usitata וְיָדִיד, καὶ ἔγερτο. בְּיָדָם הָיָה: tunc temporis scil. ubi illa eversio imperii Israelitici eveniet. Frangam arcum i. e. vim militarem, arma et praedia, quibus freti sunt. Hieron.: robur exercitus. cf. Jer. 49, 35. Ps. 76, 4. In verbis קָשֶׁת יִשְׂרָאֵל בְּצֶמֶק יִרְעָאֵל videtur esse lusus verborum s. paronomasia. Utrum id evenerit quod vates praedixit, in valle Isreele futuram esse stragem Israelitarum, nec ne, de eo nihil memoriae proditum est. Hieronymus quidem narrat: in hoc commisso certamine ab Assyriis caesus est Israel. Utrum vero hoc hauserit ex certis monumentis historicis, an in honorem vaticinii contenderit, incertum est. Unde alii וְיָדִיד בְּצֶמֶק יִרְעָאֵל vertere maluerunt propter vallem Isreelem i. e. propter caedes ibi factas cf. Drusius ad h. l. S. V. Kuinoel a nostra sententia de significatione verborum admodum recedit, cum contendit: Isreele esse imaginem victoriae. Victoria quidem fere illis in regionibus a Gideone de Midianitis reportata est Iud. 6, 33 sq. Verum illius victoriae memoria obscurata fuit tristibus eventis recentioribus, vid. ad v. 4. Ergo ista vox imago non victoriae sed infortunii erat. Vate omnino indicare voluit magna clade perditum iri imperium decem tribuum. Ut autem nomine designaret locum cladis, id ei suasit et situs illius vallis ad

pugnam inter omnes regni regiones fortasse aptissimae, tot cruentis proeliis notatae, et symbolica significatio huius vocis, quae universalem hanc notionem exhiberet: *in valle ubi Deus dissipabit populum.*

6. *וַיִּהְיֶה צֶדֶד וַיִּהְיֶה בֵּית*. Iterum res ambigua relinquitur, utrum e marito, an ex amasio conceperit, Quod filiam peperit, id interpretibus ponderi est. Schmidtio v. c. videtur *respici ad sexus miserabilitatem, Sexus enim muliebris prae virili misericordiam consequi solet, at hic ne illi quidem Deus parcere voluit, Drusius: ut, ait, per filios populum, ita per filiam innuit Synagogam;* al. scribunt: *per filiam accisas regni vires denotari.* Vates autem non in eo, quod uxor filiam pepererit, significationem symbolicam reperisse videtur, sed satis habuit, filiae symbolicum nomen dedisse. Nomen autem a Iehova sibi suggestum esse vates pingit verbis *וַיִּהְיֶה בֵּית וַיִּהְיֶה צֶדֶד*. Nomen erat *בֵּית וַיִּהְיֶה צֶדֶד*, LXX. *ὅτι ἡλεημένη.* Chald.: *non misericordiam consecuti sunt in operibus suis.* Hieron.: *absque misericordia.* Varians lectio in vett. Codd. LXX. est: *ὅτι ἡγαπημένη*, quam secutus est Paulus in recitando hoc loco Rom. 9, 25. Petrus vero nostram usitatiorem lectionem adfert 1 Petr. 2, 10. Licet prima Coniunctio ex Arabica et Syriaca analogia magis indicat *diligere*, tamen usitatius Piel *misereri* et h. l. 3 Pual: *misericiordiam consecuta est* cf. 14, 4. Formula *וַיִּהְיֶה צֶדֶד* alias quidem, secundum Glassium, certum aliquod temporis spatium indicat. Verum h. l., ubi *וַיִּהְיֶה צֶדֶד* post *וַיִּהְיֶה בֵּית* positum est, redundare, certe nisi significationem augere videtur. Id quidem probe tenendum, Deum non in universum populo misericordiam denegare (contrarium enim indicat 2, 1 — 3.), sed in eo tantum misericordiam defuturam, quod nunquam restitutus sit regnum Israelitarum i. e. 10 tribuum. *בֵּית וַיִּהְיֶה צֶדֶד*, ut antea v. 4. ita saepius occurrit in vate nostro, v. c. 5, 1. 12, 1 cet. pro stirpibus imperii Israelitici separatis ab imperio Iudaico. *כִּי נִשְׁאַן אֲשָׁן לְהָם*. Multifariae sunt interpretationes horum verborum, quarum recensioem vid. ap. Rosenmueller. ad h. l. Affert eas tantum, quae in ecclesia auctoritatem nactae sunt. LXX. *ἀντιτάσσουσιν ἀντιτάξομαι αὐτοῖς* i. e. *adver-*

l. 6.

sabor iis, ut נָשָׂא sit *efferre se contra aliquem*, quae significatio verbi in Niphal quidem occurrit verum in prima coniugatione argumentis confirmari vix poterit. Hieronymus: *oblivioni obliviscar eorum*, ex commutatione radicis נָשָׂא tulit, cum נָשָׂה s. נָשָׂא *oblitus est*, quae commutatio e defectu accentuum temporibus Hieronymi nondum in textum receptorum facile nasci poterat, Luth.: *sed prorsus abiiciam eum*, addita hac explicatione: נָשָׂא *est abiicere, disseminare*. Quodsi quid dispergitur, antea tolli debet; unde primaria significatio in lucem prodit. Proprie igitur verba audirent; auferam eam, ut abiiciam. Verum ut haec explicatio admodum arbitraria est, ita usui pronominis לָהֶם non convenit. Chald.: *veruntamen si conversi fuerint dimittendo dimittam iis*. Praeterea interpretes verba elliptice intellexerunt et quisque ex arbitrio aliquid addiderunt ad sententiam supplendam. Maxime provulgata est sententia Ebn Esrae, qui contendit his exponi cilium decem tribuum, ut nempe verbo נָשָׂא tribuatur veritatissima significatio: *penitus auferam eos*, cui addit Keinoel notionem abigendi s. abducendi scil. in captivitatem, a voce Arab. نزل. Verum de abductione in captivitatem in omnibus tribus capitibus nondum sermo est (v. introd. p. 39.) et pronomini לָהֶם, quocunque tandem modo hac explicatione torqueatur, nimia via infertur. Facillima et naturalis maximeque usui loquendi V. T. conveniens est explicatio: *ut iis ignoscam*, probata etiam viris doctissimis, Tremellio, Iunio, Druvio et V. Ill. Gesenio in Lex. ad h. v. נָשָׂא cum dat. personae saepissime ita occurrit, ut sit *tollere* s. *removere ab aliqua peccatorum poenas* scil. suppleta voce נָשָׂא, v. c. Gen. 18, 24. 26, Num. 14, 59 cet. cf. Ps. 25, 18. ubi formula plenius audit וְנָשָׂא לְכָל-חַטֹּאתַי *remove culpam ab omnibus peccatis meis*. כִּי autem, si ante futurum ponitur, est coniunctio, consilium aliquod indicans, quemadmodum Latinum *ut*, ex analogia Arabica نَحْنِي, v. c. Gen. 38, 16. Deut. 14, 24 cet. vid. introd. p. 103. Quam sententiam versio nostra exhibet: *miscebor domus Israel, quin ab iis poenas repetam*.

7. *יְהוָה יְהוָה* imperium duarum tribuum quod Iudaicum dicebatur, oppositum stirpibus Israeliticis, quae nomine *יִשְׂרָאֵל* et *אֱשֵׁרִים* in toto vaticiniorum Hoseae fasciculo leguntur. In Iuda spes erat posita; ibi enim purior Iehovae cultus etiam nunc superstes erat. Regnabant posteri Davidis magis pie Deum reverentes, erant denique instituta ad cultum Iehovae pertinentia, templum Hierosolymitanum, lex Mosis, promissiones Iehovae illis locis illisque posteris Abrahami adnexae. Regnum contra Israeliticum inde ab initio Deo non placuerat, quia eo constituto vinculum familiae et religionis, quo ex singulari divino iussu inter se et cum Iehova coniuncti intacti et invicti a barbarorum impetu essent, prorsus dissolutum erat: quia inde ab hoc tempore pars posterorum Iacobi irruptionibus barbarorum minus defensa patebat: quia inde perniciose bella utriusque gentis oriebantur: quia denique deficientibus sacris religionis genti peculiaribus Israelitae ad cultum superstitiosum simulacrorum avidissime pronebant. Iam si Israel periret Iuda servanda erat ad salutem ipsam illorum refractoriorum. Nulla igitur Deo erat clementia erga Israelitas, dum separatim regnum effecerunt. Misericordia autem eorum manebat quippe posteros Abrahae rursus cum Iuda coniungendos ut restituerent rem a Deo initiatam. Sic intelligitur, quomodo eadem Lo Ruechama et Ruechama, idem Loammi et Ammi appellari potuerint, sic quoque sensus horum et sequentium verborum, eorumque nexus cum 2, 1. 2. restituendus est, cf. Herder Geist der Hebr. Poesie. II, 404.

Incolumes servabo eos scil. cives regni Iudaici, *יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ* est emphatica circumscriptio pronominis primae personae scriptoribus V. T. usitatissima, neque aliud quid nisi *per me* significans, cuius plura exempla laudavit Glassius in Phil. S. p. 150, 152. Exod. 30, 16. Lev. 10, 11. Ps. 50, 14. Chald. vertit *יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ* per *verbum Dei*, et plurimi antiquiorum interpretum e talibus locis arcanum trinitatis extorserunt. Hieron. vertit: *in domino deo suo* h. e. *in se ipso qui loquitur, vel pater in filio, secundum illud, quod scriptum est: pluit dominus a domino* Gen. 19, 24. cf. Ge-

L. 7.

sen. im Ausführl. Lehrgeb. p. 740. Inest autem his verbis aptissima oppositio eorum, quae sequuntur בְּקֶשֶׁת וּבַחֶרֶב etc. qua vates significare vult: *nullis viribus et artibus humanis sed Deo soli Iuda salutem suam debet.* וְלֹא אֲשֵׁרִים בְּקֶשֶׁת. His verbis inest vaticinium peculiari modo eventu comprobatum eoque dignius quod ponderetur, cum Ies. 31, 8. fere idem praedictum sit, nimirum: *cadet Assyrius non virorum gladio nec humano confectus ense, fugae se mandabit non ob gladium.* Nec bene egisse videtur S. V. Rosenmueller, quod hoc vaticinium iusto brevius absolvit. Non enim negari potest prodigiosam cladem Assyriaco exercitui illatam, qua tempore Hiskiae Iudaeorum respublica ab interitu servata est 2 Reg. 19, 35—37. et Ies. 37, 36—38., vaticinio nostro fuisse simillimam. Cum autem factum habeamus duplici loco duorum prophetarum tam consentaneum, nil restare videtur, nisi ut existimemus: aut illa vaticinia divinitus inspirata, aut post eventum addita, aut illam inauditam stragem Assyriorum, ubi in una nocte 185 millia hominum per leho-vae angelum occisa feruntur, in gratiam nostrorum vaticiniorum si non excogitatam, tamen adornatam fuisse. Cum autem posteriores sententiae cum sana SSae loca interpretandi ratione convenire vix possint, restat divina inspiratio. Quae quidem ita vatibus contigisse videtur. Vati nostro ex historia Iacobiticae gentis divini auxilii exempla in promptu fuerunt, ubi vires Iudaeorum admodum impares fuerant immensis hostium viribus et ubi Deus ipse pro populo dimicasse traditus fuerat, v. c. Exod. 14, 23—31. Ios. 6, 2—20. 10, 8—13. Iud. 5, 7, 8. 7, 15—22. 1 Sam. 7, 10., ut ex iis spem repetendi divini praesidii rebus pari modo desperatis excipere et ardore pietatis plenus populo infigere posset. Praeterea autem punctum comparisonis inter utrumque regnum, et Iudaicum et Israeliticum, bene observari debet, ut intelligamus, quam simplex quamque e re ipsa petita sit nostrum vaticinium. Regnum Israeliticum pingit vates ita confectum iri bello civili, ut tandem viribus exhaustum ad primum foedus cum reliquis 2 tribubus v. 5. 4. 2, 2. 3. 4. 5. refugiat; Iudaicum vero florens et validum sub felici

aeptro Usiae eiusque magistri Sachariae, ut illa pericula quae regno Israelitarum immineant (nempe necesse belli civilis omnes vires absorbentes) illi non metnenda sint. Itaque sensus verborum, occasione qua vates scripsit diligenter ponderata, non alius esse potest nisi hic: *eos servabo sine bello et cladibus civium i. e. ita ut tranquillī maneant pace interna minime turbata, nec opus sit arcu, gladio, armis etc.*; quae vere temporibus Usiae et Iothami eventu comprobata sunt. Si autem oraculum nostrum de fatiis regni in universum valere censeamus, historia eventui repugnat. Utique enim Deus arma Iudaeorum iuvit, ut in bellis exteris Philistaeos, Arabes, Meunitas et Ammonitas vincerent 2 Chron. 26, 7. 8. 27, 5. Quae quidem vates h. l. ita praedicavit, ut ratione sui temporis habita de prorsus alia re valerent, iis Dei providentia mutatis temporum vicibus alio modo eventum adiecit, quamquam non miraculosum (pestis enim fuit, qua trucidabantur Assyrii, non miraculum) inauditum tamen illi vaticinio consentaneum, Hoseae vero oraculum fortasse instante ab Assyriis periculo a Iesaja, quem illud optime novisse nemo infitias ibit, tanquam eventu proxime comprobandum suo modo repetitum est. Verba nostri versus *arcus, gladium, arma, equi et equites*, instrumenta militaria, quibus tunc temporis utebantur, indicant, מִלְחָמָה i. q. כְּלֵי מִלְחָמָה: per metonymiam *arma*, ut Ps. 76, 4, cf. Gesen. ad h. v.

8. מִלְּ pr. *ad maturitatem perducere*, de fructibus Num. 17, 23. Ies. 18, 5.; porro *educare ut maturus fias*, de hominibus 1 Reg. 11, 20.; hinc *ut maturum tractare*, et conferendo, quod ad accipiendum maturus est, imprimis iterum perdendo id, quod quis meritis est, unde significatione *retribuere* in omnibus lexicis occurrit atque cum praep. לְ construitur, et ablactando maturum infantem, unde *ablactare* h. l. et Ies. 11, 8. Gen. 21, 8. 1 Sam. 1, 22. In narratione tertii puerperii rursus nil inest, quod ambiguitatem de filii origine tollat, Chald. qui parabolam in toto locoprehendit, uberius explicat versum nostrum ita: *habitatores autem eorum, qui exules transportati sunt inter populos, inventi sunt misericordia indigni in ope-*

1, 8. 9.

ribus suis, sed addiderunt perpetrare mala opera. Sunt interpretes, qui filiae ablactationem typum esse ablatus divini verbi s. ademptorum reliquorum, quibus hucusque in patria sua fructi fuerant, commodorum augmentum, cf. Hieron.: qui ablactatur recedit a matre, parentis lacte non vescitur, alimentis sustentatur externis. Ita et Israel proiectus a Domino et captivitatis circumdatus angustiis, atque in Babylone cibis sustentatus immundis vocatur etc. Quibus contradixit Manger ap. Rosenm. ad h. l.: *ablactatio per se nihil mali infert, praesertim apud Hebraeos, qui diem, quo ad illam aetatem puer pervenerat, festum et genitalem habebant Gen. 21, 8.*

9. Vates iterum filium Deo monente לֹא אֶפְרַיִם apellatum fuisse refert. Redit ad Israelitas, de quibus solus typus noster valet. Nam ubi Iudaeorum mentio fit, id tantum quasi in parenthesi fit ad amplificandum et definiendum monitum Israelitis destinatum. *Israelitae, ut nunc se gerunt, non populus meus sunt. At ubi mutata sorte mutatisque moribus cum Iudaeis coniuncti erunt, rursus populus meus erunt* cf. 2, 1. 2. Nimirum ab Vetere Testamento tota gens Iacobitica populus Dei erat cf. Lev. 20, 26 cet. idque non solum spiritualiter, sed etiam politice, siquidem reipublicae gubernatio, omnes eius institutiones, victoriae, duces etc. a singulari divina providentia pendebant. Ex ista peculiari Dei tutela exciderant Israeliticae stirpes inde ab infausta separatione flagitiis et idololatria, propterea non amplius populus Dei erant. לֹא אֶפְרַיִם לְכָם Hieron.: non ero, LXX: καὶ ἐγὼ οὐκ ἔμι ὑμῶν. Ellipsis s. reticentia, ut Drusus eam vocat, his verbis inest, ut Ps. 56, 10. 118, 6. Suppleri debet sive אֶפְרַיִם, ut Lev. 26, 12. Ier. 11, 4, cf. 2. Cor. 6. 16., sive יִשְׂרָאֵל respectu ad v. 7., ut Hebr. 13, 6. θεοῦ μοι. In sola edit. Aldina LXX, expressum legitur: ἐγὼ οὐκ ἔμι θεὸς ὑμῶν. Chald.: *verbum meum non erit in adiutorium vestrum.*

II, 1. In nonnullis Hebraicis et Graecis Latinisque libris hi 3 versus priori capiti accensentur. Certe artissime inter se cohaerent. Quod enim de flagitioso et refractario populo Israelitico dictum erat, id amplius locum habere non poterat, simulac, id quod va-

tes sperabat, cives ad meliorem frugem redierant. E vatis sententia tempus hand procul aberat, quo illa felix mutatio eventura esset. Domus lehu erat peritura nec intelligere poterat vates, quidni populus denique respisceret et sublata illa nefasta separatione ad coniunctionem cum reliquis stirpibus verumque Dei cultus recurreret. Quomodo hic versus cohaereat cum praecedentibus, id non ex nostra dicendi cogitandique ratione explicari debet, sed ex ingenio auctoris nostri qui saltu nonnunquam ad res plane alienas transiliit, quas tamen copulativo coniungit. Nec opus est, ut cum nonnullis putemus, in nostro loco aliquam partem excidisse, nec cum Eichhornio (die Hebräischen Propheten ad h. l. Tom. I. p. 75.) e seriori additamentum in textum receptam esse. Quam quidem sententiam idem V. III. dimisit Einleit. ins A. T. 4. Aufl. Tom IV p. 277., statuens: his tribus versibus vatem praeproperam spem reconciliationis Israelitarum cum Iudaei exhibuisse, cuius spei vanitatem postea ipse intellexerit magis sobriam futurorum eventuum expectationem 2, 4 — 25. meliori poemate suis proponens. Hebraei, imprimi noster, particulam ׀ latissima significatione in quolibet genere copulationis verborum adhibent. Ita saepe vin habet sermonem corrigendi, quemadmodum Latinum *imo quin*. Promittit autem vates loco calamitatum c. 1 uno tenore feliciora tempora. Quae cum reipublica Israeliticae non contigerint, plerique interpretes hoc vaticinium referendum putarunt ad tempora Messiae. Quod quidem verum est, quatenus omnis laeta spes qua exilaraverant prophetae animos suorum, spirituali modo per Messiam impleta est. Si autem vatem h. l. expresse de Messia cogitasse statueremus, nimiam orationi vim inferremus. Praeterea res eadem est: ut tribus Iacobiticis nunquam politice sub uno rege reconciliatae sunt, ita ne per Christum quidem spiritualiter illarum restitutionem in unam familiam fieri passae sunt. Substituunt veteres interpretes renitentibus Israelitis gentes eorum loco ad regnum Dei per Christum institutum venturos, v. c. Hieron.: *Beatus Hoseae propheta assumens testimonium et exponens illud super vocationem gentium et eorum fide, qui e Iudaeis credere voluerunt. Omnem nobis difficultatem abscidit asserens: Christ*

II, 1.

temporibus esse completum, ut scil. in Israel eligantur
13 tribus, h. e. omnis populus Judaeorum, et in Iuda
hi, qui ex gentibus dominum confitentur. Si quis au-
tem de numero circumcisionis responderit: sonare fi-
lios Iuda et filios Israel, et in hoc dantes manus ni-
hil fidei nostrae nocere monstrabimus. Sed postquam
fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris in
orbe dispersus, tunc habebit licentiam Israel, qui hodie
quoque captivus est, cum 2 tribubus, quarum magna
pars in Christum credidit, inire concordiam, ut corpo-
ribus separatos iungat fides, et unum sibi caput ponant
et principem. Vides autem tam arbitraria explicatione
quaecunque in libros sacros inferri posse. Nos in eo
insistamus, ut statuamus: prophetam intimo amore
erga populum suum commotum id sperasse, quod om-
nibus bene de rebus Israeliticis sentientibus cordi erat,
saepe ut restitueretur una natio sub uno rege et familia
Davidis orto, quae quidem Deo suo semper fidelis om-
nibus bonis ab eo abunde exornaretur. Neque in eo
laudandum est, quando et quomodo, imprimis per Chri-
stum, eventu hoc comprobatum sit, dummodo id tenea-
mus, Deum nunquam spem piorum hominum fefellisse,
et quae civilia et terrestria bona non assecuti sint, ea
multo uberius spirituali modo iis compensata esse felici-
tate per Christum assequenda, non autem solis Israe-
litae, sed omnibus gentibus. Ita etiam dissertatio Pauli
hunc locum allegantis Rom. 9, 22—26. est intelligenda
et 1 Petr. 2, 10. vid. introd. p. 41.

Vates, imaginem futurae emendationis rerum Is-
raeliticarum ex sua re domestica hausit. Amavit uxo-
rem 13, 1., liberos eius, de quorum origine in dubio
erat, nec educare nec ut suos tractare recusavit,
pro fretus fidem et pietatem domi suae restitutum
et. Idem de populo suo speravit. Itaque factorum
eorum significationem iterum ad Israelitas retulit. Or-
ditur nunc promissionibus v. 1., et quae v. 2. adiungit,
conditionem continent sine qua illae promissiones non
valeant, de quibus tamen ita agit, ac si de iis nullo
modo dubitari possit. Promittit suis primum *immen-
tam posteritatem*: וְהָיָה מִסְפָּר בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם, se-
cundum promissa iam Abrahamo facta Gen. 13, 16. et
Iacobo repetita Gen. 32, 13. Quae vaticinia enim pia

mente respexisse Lutherus ad h. l. bene monuit. Descriptio est poetica maximam multitudinem indicans, omnibus scriptoribus sacris et profanis usitatissima. vid. 1 Reg. 4, 20. 5, 9. Ier. 33, 22. Ies. 10, 22. Ps. 139, 18. Theocrit. idyll. 15. Ovid. Trist. 4, 55. Promittit porro: *qui antea dicti fuerunt non meus populus postea dicentur filii viventis Dei.* Idque **אֲשֶׁר בְּמִקְדָּם** i. e. *in patria Palaestina.* Nam ibi degebant, quibus vates nomine filii Loammi emissionem e patrio amore portenderat. Iacobi posteris nulla felicitas optanda erat neque exspectanda, nisi in illis terris Abrahamo promissis, quas patres tantis laboribus occupaverant quasque per tot annos victores et fortunati possederant. Non igitur extrinsecus felicitas ab iis quaerenda erat, quemadmodum olim ex Aegypto alias sedes quaesituri migraverant. Haec non solum mea, sed interpretatio est Hieronymi, Chald. LXX. Pauli Rom. 9, 26., a qua recesserunt Tremellius, Grotius alique, qui verba **אֲשֶׁר בְּמִקְדָּם** vertunt: *pro eo quod — dicebantur.* Verum viz demonstrari poterit **אֲשֶׁר בְּמִקְדָּם** eo significato legi. Certe Ies. 33, 21. simplex substant: **מִקְדָּם** legitur: Mutatis nominis **בְּנֵי אֱלֹהִים** in **אֲשֶׁר בְּמִקְדָּם** typum illius nominis 1, 9. clarius indicasse videtur. Inde etiam intelligitur vatem in primo versus membro ad nomen **אֲשֶׁר בְּמִקְדָּם** respexisse, idque fausto sensu, ut *Deo adnuente posteri Israelis ceu arena maris seminando i. e. propagando au-gescant.* **אֱלֹהִים** epitheton solenne veri Dei, cf. Ies. 37, 4. Ps. 42, 3. ut in N. T. ὁ Θεός 2 Cor. 3, 3. 1 Thess. 1, 9., oppositi idolis, quae appellantur **אֲשֶׁר בְּמִקְדָּם**. Ps. 106, 28. Sens.: *Mutatis moribus mutabitur quoque populi sors, et patria, quae nunc videt nationem a Deo derelictam et fere oppressam, videbit eam a Deo rursus singulari cura tectam beneficiisque insignitam.*

2. Causa restituti Dei favoris simul tanquam signum eiusdem favoris exhibetur. Etenim sublata illi nefaria stirpium Iacobitarum separatio cum mentis resipiscentis erat initium, fratribus scilicet se adiungentibus fratribus, tum Dei beneficium, quippe pristinae Davidicam vim et gloriam recuperari sinentis: **אֲשֶׁר בְּמִקְדָּם**

H. 2.

congregabuntur scil. ad reconciliationem. Niphal, ut Lat. passivum, habet vim reciprocam, quae diserte exprimitur altero membro וְשָׁמָיִךְ לָהֶם; LXX. συναχθήσονται καὶ θήσονται ἑαυτοῖς. Qui h. l. vaticinium temporum Messiae volunt, v. c. Drusius, est, contendunt, *Synacdoche*: non enim omnes intelligit, sed tantum fideles inter eos. Quibus accensendi, qui e gentibus Christo nomen dederunt. וְשָׁמָיִךְ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד: constituent sibi unum principem. LXX. e nimia fide verterunt: ἀσπῆ, πῦλ. Hoc principe, ut Rosenmuell. recte monet, et noster vates, et Ezechiel 37, 22., et Micha 2, 13. non Serubabalem, ut quidam (v. c. Drusius) nugantur sed regem, cumque longe potentissimum sapientissimumque a Davida stirpe oriundum (reges enim tribuum Iudaicarum a Davide originem ducebant) innuere non est quod dubitemus. Hanc esse sententiam 3, 5. diserte declarat. Chald. hanc explicationem iam excepit: constituent sibi caput unum de domo Davidis. . Modo ne putamus Hoseam h. l. iam regem spiritualis regni divini i. e. Christum, in mente habuisse. וְעָלֵי מִן־רִאשֵׁי. Interpretes haec verba de restitutione e Babylonica captivitate intelligunt. Allegant loca Ier. 23, 8. Zach. 14, 17. Esr. 2, 1. Nehem. 7, 6., quibus עָלֵי de redemptibus exilibus adhibeatur. Verum רִאשֵׁי sine ulla rem magis illustrante nota terram Assyriacam, Babylonicam vel aliam quamcunque terram praeter Canaanem significare e nullis V. T. locis elici potest, de quibus terris barbaris contra formula רִאשֵׁי in seriioribus libris usitata est, cf. Ez. 20, 32. 2 Chron. 17, 16. 32, 13. 17. al.; רִאשֵׁי autem, si nude ponitur, terram Canaaniticam s. patriam vatis indicat, v. c. 1, 2. 2, 20. 25. 4, 1. 4. cf. Joel 1, 2. 14. 2, 1. etc. Itaque nostro loco, ubi vates nulla notula nec instans exilium, nec loca terrasque exilii designaverat, nemo verba וְעָלֵי מִן־רִאשֵׁי vel legens vel audiens de restitutione ex illo exilio cogitare poterat. Accedit quod עָלֵי apud nostrum quidem dicitur de migratione in Assyriam v. c. 8, 9., nunquam autem de transitu ex Assyria in Canaanem. Verum enim vero substantivum רִאשֵׁי saepius de statu humili et depresso occurrit, cf. Ps. 44, 26. Ier.

26, 4. 5. 47, 1. Ier. 17, 13. Iob. 7, 21. Est adeo haec primaria significatio nominis עָנָו analoga Arab. rad.

עָנָו *humilis fuit*, unde עָנָו *quicquid depressum et humile est*. עָנָו autem non solum indicat ascensum proprie sic dictum, sed omnino tropice *augeri, crescere, sursum efferri*, v. c. Deut. 28, 43. 1 Reg. 22, 35. Sic h. l. sensus est: *evahentur e miseria sua ad meliorem rationem*. Studium hunc locum spiritualiter interpretandi alias progeniit explicationes, v. c. Lutheri: *ascendent ad coelestem patriam et ad meliorem vitam ex hac peregrinationis terra*, et Schmidtii: *ascendent Apostoli et Evangelii doctores e terra Israelis in universum mundum et exhibunt ad oppugnandum regnum diaboli inter gentes*.

$\text{מִגְדָּל יוֹם זִכְרוֹנָם}$ *magnus dies i. e. memorabilis, notatu dignus*. Sic occurrit apud Latinos, vid. Rosenmuell. ad h. l., et apud Hebraeos Ier. 2, 11. Mal. 3, 23 al. Nomen *Iisreel*, quod c. 1, 4. infaustum omen habuit, nunc feliciorum sortem portendit. Unde etiam Chald. qui antea verterat *dispersos*, h. l. exponit: *Nam magnus erit dies congregationis eorum*. Rectius: *dies i. e. tempus illud felicissimum, quo seminabit Deus populum, ut magna incrementa capiat et ad meliorem conditionem evahatur*. Ita sensus utriusque versus simul cum nomine constituitur.

3. Formula *fratribus et sororibus* nil aliud indicare videtur nisi: *vocate vos invicem s. alter alteri*, v. Drus. ad h. l. Facta enim illa reconciliatione non amplius discrimen erit. *Omnes una simul Israelitae et Iudaei fratres et sorores eritis, omnium Deus miserebitur omnesque populus Dei eritis*. His indicatur simul omne odium omnemque invidiam inter utramque gentem finitum iri, quae olim tanta fuerant ut bella acerbissima his stimulis gererentur, cf. 1 Reg. 14, 30. 15, 7. 16, 32. 2 Reg. 9, 27. 13, 12. 14, 11—15. 16, 5. Non enim *vos* peculiari modo, ac si altera pars posterorum Iacobi Deo acceptior esset altera, sed *fratres sororesque* et regni, quod nunc Israel, et quod Iuda vocatur, *cuncti appellabimini populus Dei*. Loco illorum nominum *Israelis et Iudae* quae separationem vestram indicant, simul nomen

II, 3.

geretis Ammi et Ruechama. Commemoratio fratrum et sororum sine dubio fit in gratiam utriusque sexus liberorum vatis. Quod autem ad symbolica illa nomina adtinet, ea ita comparata fuisse ex nostris verbis intelligitur, ut mutatis moribus populi faustum omen illius *Isreelis* ultro emicaret, inque his duobus parvula tantum mutatione *Loruechama* in *Ruechama* et *Loammi* in *Ammi* opus esset, ut eorum quoque infandum omen averteretur. LXX. τῇ ἀδελφῇ ὑμῶν καὶ τῇ ἀδελφῇ ὑμῶν. Qua de causa singularem adhibuerint, non liquet. Fortasse ut parallelismus maneret cum singulari *et* *et* *et*. Chald. sorores in paraphrasi sua omisit.

III.

Cap. II, 4—25.

4. Litigate cum matre vestra! cum ea litigate! Videlicet cum illa uxor mea esse noluerit equidem maritus eius non ero. (Verum removeat consuetudinem illicitam ab osculis et adulteram ab amplexu suo; 5. ne vestimenta ei detraham eamque nudam prostituam, uti cum nasceretur, fuit; ne exponam eam in desertum aut collocem in terram exsiccata, ubi morti eam tradam prae siti obseundae, 6. et liberorum eius me non misereat, qui scilicet ex illegitimo concubitu nati sint.) 7. Quippe in stupro vixit eorum mater, pudenda commisit eorum genitrix, dicere solita: prosequar amatores meos dotantes me pane, aqua, lana, lino, oleo et potu. 8. Quamobrem repente obsepium eius viam spinis et circumducam maceriam, ut semitas suas nunquam inveniatur, 9. ut amatores prosequatur, verum non assequatur, ut quaerat eos, verum non reperiatur; usque dum dicet: revertar ad maritum meum pristinum, nam meliori tunc,

quam nunc, sorte fruebar. 10. Nondum ipsa novit quantum proventum ei dederim frumenti, musti et olei, et quomodo eam locupletaverim argento et auro, quae quidem omnia impenderunt in Baalem. 11. Propterea recipiam frumentum meum tempore suo et mustum meum die sua, auferam lanam linumque, quibus nudum corpus tegit. 12. Tunc quoque retegam eius turpitudinem coram amatoribus eius, nec ullus eam e manu mea liberabit. 13. Finem faciam omnium eius gaudiorum, festorum, noviluniorum, sabbathorum et omnium solennium eius conventuum. 14. Devastabo vites et ficus eius, quas gloriata est amorum esse mercedem ab amasiis sibi datam; easque omnes convertam in silvam, ubi ferae pabulum quaerant. 15. Sic poenas immittam ei propter dies festos Baalibus institutos, quibus suffita fecit ornata annulis et monilibus suis hosce amasios studiose quaerens, mei vero prorsus oblita, inquit Iehova. 16. Atqui blandis modis eam commovebo, in locum solitarium eam ducam et loquar ad cor eius. 17. Exinde ei vineas restituam et vallem Achor ei reddam ostium bonae spei. Ibi monitis meis respondet, ut temporibus pueritiae, vel quo tempore egressa est e terra Aegyptiaca. 18. Tandem, inquit Iehova, me vocatura eris: mi marite! nec amplius me nomine Baalis appellabis. 19. Diluam penitus nomina Baalium e lingua eius, ita ut non amplius recordentur eorum nominis. 20. Tunc temporis pangam quoque iis foedus cum bestiis camporum, cum avibus aëris, cum reptilibus terrae, et arcus, et gladios, et castra fracta eiiciam e terra ista, secure eos recubare sinam. 21. Te autem mihi despondebo usque ad remotissim tempora: te, inquam, mihi despondebo pretio iuris

II, 4.

iustitiae, benevolentiae et misericordiae. 22. Omni-
no te mihi despondebo pretio fidelitatis. Tum au-
tem cognosces Iehovam. 23. Illo tempore eveniet,
et exaudiam, inquit Iehova, exaudiam coelos, coeli
exaudient terram, 24. terra exaudiet frumentum,
iustum et oleum, haec autem exaudient Israellem.
5. Semina eius mihi spargam per istam terram,
miscerebor filiae Loruechamae, dicam filio Loam-
ni: populus meus es! et iste me Deum suum
vocabit.

Aliam poematis formam nunc vates excoipit. Fin-
it se cum liberis et cum uxore colloquium instituisse,
per symbolico illo matrimonii sui exemplo curas de
raelitica gente, querelas et consolationes ad eam per-
tinentes exhibet. Pingit se in eo fuisse, ut eiiceret
rorem e domo sua animumque prorsus ab ea averte-
ret. Quid profuit liberorum eiulatus, quid anxiae cu-
re nonnullorum civium bene de republica sentientium?
ater ad meliorem frugem redire recusavit, cum matre
peri sunt eiiciendi, cum republica cives perdendi. At
nor vatis intimus in infelicem familiam ut in patriam
em manebat. Nunc poetico sermone haec omnia de
tione, quae intercedat inter Deum et impium popu-
lum, ita exposuit, ut elegantissimum idyllion prodeat,
quod iuxta Graecos et Latinos poetas non erubescat.

4. רִיבִי בְּאֵמֶנֶם Iam in mediam rem rapit audi-
res et lectores. Dolorem domesticum sibi verba de-
esse fingit, quibus liberos allocutus sit. Verum ora-
tione progrediente multo maior anxietas supervenit ami-
patriae et dolor domesticus solvitur in amorem pa-
triae. Tropo remoto sensus hic exit: *Non accusate
sum, qui semper tam benigno erga vos animo fuit:
quod vobis adhuc deest felicitas, accusate statum
reversissimum imperii, qui, ut omnis quasi super ido-
latria fundatus est, ita cives profert abiectos et ipsos
meliora sentientes communi miseriae implicitos.* Itaque

id tenendum est: *matris typo intelligi rem publicam Israeliticam et complexum civium in universum; typo liberorum, cives in concreto, homines tunc viventes miseriam et mala sua sentientes.* LXX. passive vertunt: *μῆτρας ὑμῶν*, quod Hieron. verbis: *iudicamini cum matre vestra* reddidit, quam quidem interpretationem Hebraico dicendi modo non consentaneam omnes missam fecerunt interpretes et ipse Hieronymus, qui habet: *iudicate matrem vestram.* Ex tota orationis serie constat, *יִחַדְתֶּם* (quod nonnunquam in bonam partem dictum est: *defendere*, cf. Ies. 1, 17. Ps. 43, 1.) h. l. esse i. q. *יִחַדְתֶּם* *litigate cum matre, obiurgate* (12, 3.) *matrem vestram.* Sic Chald.: *arguite costum Israelis.* Verba *כִּי־אִשָּׁה* nonnulli recentiorum v. c. Kuinoel. ad h. l. in parenthesi posita legunt, ut verba sic cohaereant: *contendite cum matre ut recedat a scortatu* (nam *nec mea uxor est, nec etc.*). Alii duce Chaldaeo, qui inserit: *et dicite ei*, *כִּי* particulam orationem alterius indicantem esse putant, ut Ps. 148, 13. Ies. 30, 5. Aliis particula *כִּי* causalis est ad utrumque sequens comma pertinens, ut Graec. *ὅτι*, quod LXX. habent, cf. Hieron.: *quoniam ipsa non uxor mea et ego non vir eius.* Mihi quoque copula *כִּי* causam litis indicare videtur, sed una simul respectu habito alterius membri *לֹא אִשָּׁה* *יִחַדְתֶּם*: Sens.: *quoniam enim non mea uxor est* i. e. *esse vult*, erat quidem uxor, sed uxorem castam et piam se gerere nolebat: *ego quoque eius maritus non ero.* Sic avertit causam reprobationis simul a se ipso et a Deo viamque parat declarando animo semper proclivi ad reconciliationem cum uxore resipiscente. Exinde apparet, parenthesin quidem adesse sed non in iisdem ipsis, sed in sequentibus verbis *יִחַדְתֶּם* usque ad finem versus 6.

Sequens *וְיָחַסְתָּ* in: *יִחַסְתָּ* vim habet adversativam: *sed, verum.* Radix *יָחַס*: *remove*, quod notissimum est. Voces *וְיָחַסְתָּ* et *נִפְסֵיָהּ* metonymice intelligenda sunt pro consuetudine impudica et adultera s. sociis libidinum suarum, uti v. c. *אֲמִיִּים* *veritates* pro *fidelibus hominibus* Ps. 12, 2. 31, 24., *יִלְדֶּיךָ* *nativitates tuae*

¶ 4.
 pro natis tuis Ps. 120, 3., מרי rebellis pro populo re-
 belli Ez. 44, 6. Hanc consuetudinem suadet vates uxori
 remove a facie i. e. ab osculis et a mammis i. e.
 ab impudico amplexu. Particula מִבֵּין pr. ab inter id
 probare videtur. Vates, apud quem singulae voces vim
 suam habent, coniungit praepositionem, quae quoddam
 intimum commercium amantum inter se innuit, cum
 praep. מִן ut contrarium efficiatur, quemadmodum מִן
 1, 2., מִן 4, 12., מִן 9, 1. cf. Ewald kritische Gr.
 d. H. Spr. p. 615 — 617. In amplexu amasii inter utera
 מִן iacent, hinc, מִבֵּין, removeantur. Poeticè
 vates notat aliquas impudicitiae actiones, ut alias tacere
 possit Quae magna cum elegantia et castitate orien-
 tali, nostris quidem verecundiae regulis non recensenda,
 hoc modo describit, multo lascivioribus coloribus
 pingit Ezech. 23, 3 — 21., qui si non offenderunt
 mores castitatis studiosos, non video, quomodo h. l.
 nota et modesta commemoratio impudicae rei aliquem
 offendere potuerit. Inde a Kimchio plures fuere in-
 terpretes, qui locum nostrum ita explicarent ut Ez. 23,
 1., nimirum de tactu uberum v. c. Schmidt ad h. l.
 Alii vere offensam aliter verterunt, v. c. Drusius, qui vult
 prohiberi meretricem, colore peregrino faciem inficiat
 ad alliciendos amatores et ne ubera comprimant ad oc-
 cultandam graviditatem. Rosenmueller simplicius, in-
 quit, est dictionibus מִן et מִן gestus lascivos
 et blandimenta meretricia intelligere: quae vultui et
 uberibus tribuuntur, ut sistatur mulier toto habitu li-
 bidini addicta atque ad eam excitandam et exercen-
 dam unice composita. (Iarchi quidem monet, fuisse
 morem adulterarum, ut se ornarent inter mammam suas.)
 Luth.: ne oculis et uberibus, quae longe alia causa iis
 a Deo data sunt, nimirum oculi ad intuendum Deum
 et ubera ad nutriendum et fovendum infantes, ad per-
 versas libidines abutantur. LXX.: καὶ ἔξαθεν τὴν πορνεύσαν
 αὐτῆς ἐκ προσώπου μου, καὶ τὴν πορνεύσαν αὐτῆς ἐκ μέσων μα-
 τῶν αὐτῆς. Chald. sine tropo: verbum meum non sus-
 cipiet orationem eius donec auferat opera sua mala e
 vultu meo et cultum idolorum suorum de medio civi-
 tatis suae.

5. Monet vates quo in periculo versetur libidinaria mulier, si libidinibus porro indulgeat: quae omnia pice in nationem Israeliticam transferuntur. Hoc v triplex poena ei indicatur, ignominiosa prostituta emissio e domo, inopia. Designat his simul prom ad reconciliationem cum uxore animum, quae, licet vera propter infidelitatem uxor eius non erat, ta redire poterat in pristinum amorem, modo ne insid apud flagitiis. *אֲנִי שִׁיטָהּ עִמָּךְ* *ne spoliem eam ita nuda fiat.* Loci sunt, ubi similis poena prostibulis ferenda describitur, Ier. 13, 26. 27. Ez. 16, 39. 23. Nali. 3, 4. 5. vid. Michael. ad h. l. *וְהָיָה כִּי יִלְדָה* *prostituam eam ut sit, uti die nativitatis suae.* (uno verbo *וְהָיָה* expresserat, his verbis alio modo scribit: tempore enim nativitatis nudi in lucem p eant. Verum in tropo de Israelis verba *וְהָיָה* singulare pondus habere videntur. Nimirum: *Deus, populum aequè inopem et contemptum reddet, ac dum commorabatur in Aegypto.* Sic Hieron. qui interpretatur. Ez. 16, 4—6. uberius describitur, his gens fuerit a principio. Fortasse Ezechiel nos locum in mente habuit. *וְשִׁמְחָהּ כְּמִדְבָּר* LXX verbum: *ἡγάσας αὐτὴν ἐρημὸν*, pro quo al. codd. *ὡς ἐς*. Verum bene monet Rosenmueller *כִּלְוִם*, *כְּמִדְבָּר* et plane sibi respondere. Ut enim neminem fugiet positum esse pro *כְּמִדְבָּר*, ita hoc nostrum et sequ eodem modo explicanda erunt. scil. *ceu in desertum et ceu in terram.* Ceterum praefixum *כ* si tudinis monet, vatem nostro loco imaginem in habuisse, quae quidem facile a lectoribus intelligi sit. Ad uxorem quidem imago Hagaris, quae p Abrahami uxor non erat, ut illa non amplius Ho ei obversabatur v. 4., ad Israelitas vero desertum bicum, in quo 40 annos commorati sunt. Hagar filio in deserto fame et siti fere opprimebatur Gen 15. 16., Israelitae autem pari modo in calamitosa p grinatione omnis generis molestias perpassi erant. bus imaginibus summam miseriam ante oculos p animosque terrore percellere voluit, ut tandem re scerent, Eichhorn alio modo rem excepit: „sonst n

II, 6, 7:

ich ihre Heimath in eine Wüste wandeln
und sie zum dürren Erdreich machen.“ Ve-
rum de uxore, non de eius patria sermo est.

6. Hoc commate vates pergit in sermone, quem v.
6. verbo פָּן inchoaverat. Ut animus matris miseri-
cordia erga liberos commovendus erat, ita natio Israe-
litica et demagogi debebant intelligere, quam turpe
quamque perniciosum sibi foret, si cives flagitiis im-
plici culpa sua pereant. בְּנֵי זְנוּנִים *liberi in scortatis*
matris procreati, ut Ies. 57, 4. יִלְדֵי-פָשַׁע וְרַע שָׁקֵר
ἐκ τοῦ αἵματος τούτου, υἱοὶ τοῦ φαρτός Luc. 16, 8. Cum
b. l. nulla alia explicatio verborum cogitari possit, eam
etiam 1, 2. eodem modo quaerendam esse apparet. Si-
mulatque autem mater non vera uxor a marito agno-
scatur, liberi patre destituti participes fiebant sortis
amerrimae, quae matrem manebat, nam parenthesis
non habet.

7. Hoc comma iterum copula causali כִּי repetitā
ad initium versus quarti pertinet. Repetit matris impro-
bitatem, quemadmodum aliquis diras et acerbis castiga-
tiones aegre immissurus causam, cur immittendae sint,
iterum iterumque sibi repetit, ut ita reprimantur sensus
doloris et misericordiae. זְנוּנָה de matre: *scortata est*,
de natione Israelitica: *idololatriae se dedit* 1, 2. Ier. 3, 8.
הִיבִישָׁה Hiph. intransitive dicitur: *ignominiam sibi con-*
trahere, pudenda committere, cf. Prov. 10, 5. 12, 4.
LXX. κατὰσχυσῶ primaria significatione usi; pro quo va-
rians lectio κατὰσχύνω, quam secutus est Hieron.: *con-*
fusa est, quod apud Patres eccles. idem est atque: *pu-*
dore suffundi. הִרְתָּה LXX. ad sensum: ἡ τεκοῦσα
αὐτῶν, *genetrix eorum*. Hieron. proprie: *quae concept-*
os. Cuius in sequentibus vates exemplum impu-
dicitiae exhibet. Hieronymus: *annon est hoc duras*
frontis et meretriciae impudicitiae, ut in suo scelere
glorietur et dicat: sequar amatores meos? אֵלֶיךָ אֲהַרֵּץ
sequar, cf. 1, 2. מֵאֲהָרֵץ dicuntur, qui alias אֲהָרֵץ
appellantur, fortasse quod alienas mulieres in sui
amorem pelliciant donis et muneribus. Nam par-

*tibiſſimum illud idem valet ac ſi dicatur: amare fa-
tes me. Drusius. Tropo remoto intelliguntur
quorum cultui ſe quaeviſ dona debere deceptus po-
opinabatur. Alii interpretes intelligunt nationes
baras, Assyrios, Aegyptios, Syros et., quatenus
ducia iis habeatur quae ſoli Deo habenda ſit,
Schmidt. Verum, quamquam conjunctionem cur
aegerrime ferebat vates noster, tamen de ea non
h. l. ſermo eſt. Agitur tantum de flagitioſa pro-
ſione Iſraelitarum ad cultum ſimulacrorum et de in-
rationibus, quibus illam propenſionem excuſabant.
quens fingitur mulier: quid eſt, quod maritum n-
curem, cum omnibus abundem, quae non tantum
victum et amictum, ſed ad voluptatem faciant?
modo impia gens de Iehova cogitabat: gaviſi ſi
fertilitate terrae, triumphos reportavit Ieroſeam,
rent urbem, laute viximus: quid igitur eſt, quod rea
ad ſeverum cultum Iehovae dulcia noſtra idola deſerai
cf. Ier. 44, 17. 18. לְחַיִּי לְחַיִּי Hebraiſmus pro לִי לְחַיִּי
His et ſequentibus verbis recensentur bona, quae non
tum ad vitam, ſed ad delicatam et voluptariam v-
neceſſaria putabantur. Oleo unguenti loco uteba-
Potus, poſtquam aquae mentionem fecerat, indica-
num et ſiceram, quae non tantum ad bibendum u-
bidines inde excitarentur, ſed etiam ad corporis l-
nes et purgationes adhibebantur. Drusius.*

8. Iam nova periodus ſequitur. לָכֵן: propterea, n-
niam et tam impudica cupidines ſuas prodit, et
obcoecata eſt fiducia ergo amatores. Deus autem
pedimenta obiiicit populo infideli, primum ut eui-
pudorem coniciat, deinde ut oſtendat bona illa non
amatoribus profecta eſſe, poſtremo ut priſtini ſi-
deſiderio captus praesentem ſpernat atque ita ſa-
diſcat ſuo malo edoctus cf. Tarnov. ad h. l. הִנֵּה
nuit inopinatum interventum Iehovae, quaſi iam
populum puniturus, procul dubio aptiſſime habito
ſpectu ad bellum civile tunc temporis iam inflammat
שֶׁהָאֵתְרוּן הָרִבָּה LXX. οὗτος ὁδὸς αὐτῆς. Syrus et Arabs
dem modo, monente Kuinoelio. Eorum lectionem r-
commendat concinnitas orationis. Nam in omnibus

2. 8. 9.

teris commatibus vates de tertia persona loquitur. Verum num LXX. textum mutaverint, an, ut vertunt, legerint omnibus in locis, dubium est. Quamquam autem a vate transitus ab altera ad alteram personam non alienus sit, tamen in versione totius versus octavi concinitatis causa tertiam personam retinendam esse censui. בְּפִרְיָם

pinis circumdaturus est eius viam ut impediatur quominus cum amatoribus conveniat. בְּפִרְיָם i. q. בְּרִי, quaevis munitio — Germ. Befriedigung — qua locus circumdatur ut accedentes arceantur, v. c. muri urbis Ps. 89, 41., caulae gregum, Schaafhürden Num. 32, 16. 24. 1 Sam. 24, 4., sepes circum hortos aut campos 1 Chron. 4, 23. eaque virens Nah. 3, 17. בְּפִרְיָם

בְּפִרְיָם : circumducam maceriam, ex noto Hebraismo, ubi verbum sufficeret, adiecto nomine significatio augetur. Suffixum ה non pronominis nota sed foeminini

est, itaque ne בְּפִרְיָם legatur. Non enim maceriam, sed semitam eius impedimentis obstruere voluit. LXX. verbum, non verba, exhibent: ἀνοικοδομήσω τὰς ὁδοὺς. בְּפִרְיָם : semitas suas i. e. quibus incedere solebat ad amores suos illicitos.

9. Porro causam uberius exponit, cur semitas mulieris impedimentis obstructurus sit: ut amatores suos prosequatur verum non assequatur. בְּפִרְיָם, Piel forma poetica significationem primae coniugationis angens: ut audiose prosequatur. Gr. διώκειν, LXX. καταδιώκειν. Sequens comma וְלֹא תִמְצָא וְלֹא תִבְקֶשֶׁם fere idem significat: quaerat, quos prosecuta est, scil. amatores, sed frustra, eos non inveniet. Quodsi tropo remoto minae de Israelitis valent, sensus v. 8. et 9. hic est: *Iehova ita fata vestra ducet, ut vanitas spei vobis in oculos inturret.* Venietis in tantas rerum angustias, ut vos delictos ab idolis vestris praedilectis sentiatia et omnium eorum auxilium frustra a vobis quaeratur. *Ex quo intelligitur*, addit Hieronymus, *quod providentiā Dei saepe nobis accidant mala, ne habeamus ea, quae cupimus, et variis calamitatibus huius saeculi ac miseriis ad Dei servitutem redire cogamur.* Nec in his adhuc de exilio Israelitarum aliquid invenio. Non enim de

frustra quaerendis idola ipsis, quae in terris paganorum aequae, vel facilius etiam, atque in regno patrio, periri possent, sed de frustra quaerendo eorum auxilium sermo est.

Experientiâ edocta intelliget mulier non melius a consilio iri ac si redeat ad maritum. וְאִתְּךָ i. ut constituat apud se, cf. 2 Sam. 21, 16. 2 Chron. 18. Ps. 10, 6. Hominibus enim incultis potissimum alacri phantasia praeditis cogitare et loqui res eade est, ita quidem, ut ipsas Dei cogitationes sermones esse opinentur, quod voce דָּבַר notant (cf. 1, 1.), quae admodum φημι apud Homerum, Iliad. 14, 265. ἢ φημι, Τρώεςσιν ἀπαγγέλλων εὐρύστολα Ζηνὶ, 374 sq. οὐδ' ἔτι φημι Έκτο Πριαμίδην μινένειν, 20, 348. ἀτάς μιν ἔφησ' ἀνδρῶν αὐτῶς εὐχάσασθαι. אֶלְכָּה וְאִשְׁוֹכָה: primum verbum quidem redundat, verum respectu v. 7. elegans est oppositio. V. 7. וְהָאִשָּׁה iuxta אִישִׁי redundat, nam illi amasii, non a tem mariti eius erant. אָז: tunc i. e. cum adhuc iu cta essem coniugi meo. מֵעַתָּה: quam nunc, i. e. u derelicta ab eo bona ex illicito commercio cum il amatoribus exspecto. Verba כִּי טוֹב לִי אָז מֵעַתָּה, pri enim meliori sorte quam nunc fruebar, Graeci interpre tes ad maritum referunt quasi antehac melius anim tus fuisset cf. Drusius: quam falso, res ipsa docet.

10. Tunc demum, ubi a me derelicta erit, int ligit non suis amatoribus, sed mihi deberi, quae bo faustaue sibi contigerint; hucusque enim inexcus bili animi levitate non indigere meo auxilio et mun ficientia amatorum freta satis se habituram commod rum vitae opinata est. לֹא יִדְעָה: non intelligit, v. 10 13, 21. 1 Chron. 12, 32. Verba sequentia יִכַּן וְיִדְרֹשׁ cet. quamvis aliter sonantia respondent versui et designant itidem quaevis bona, quae ad amoenit tatem et necessitatem vitae faciunt. Verum id n sufficit. Tantum abfuit, ut ea omnia deberet amas ut ipse eam praestantissimis donis locupletarem. הָאָהָב עָשִׂי לְכַפֵּל pr. multiplicavi ei argentum. וְהִבֵּיתִי לָהּ subintelligendum est iterum וְהִבֵּיתִי לָהּ, post וְהִבֵּיתִי לָהּ

II, 10.

tem supplendum **עָשָׂה**, v. Gesen. ausführl. Lehrgeb. p. 747 sqq. *Quod impenderunt in Baalem.* Verbum **עָשָׂה** cum praep. **לְ** *impendere in aliq.* 2 Chron. 24, 7. Vox ista, ut Latinum *facere*, pro materia subiecti varias induit significationes. Interdum est *praeparare* Gen. 18, 7., interdum *ornare, componere* Exod. 25, 39. 2 Sam. 19, 28. Hoc loco latissimo sensu sumitur, quod omnis generis res ad cultum Baalis pertinentes, instrumenta et ornamenta, auro illo confecerint, cf. Exod. 38, 24. Al. locum Ies. 37, 15. consulentes, ubi legitur: *domum Ionathanis fecerunt* i. e. mutarunt in carcerem, h. l. putant esse: *simulacra Baalis ex illo auro fabricarunt*, cf. Chald.: *ex quo confecerunt idola.* Verum illud simplicius est, et 8, 4., quem locum allegant, alia est constructio. Vates noster h. l. e metaphora lapsus est, dum rem signatam pro signo, mutato numero subiecti expressit. Cum enim in toto capite de uxore locutus esset, nunc fervore dicendi abreptus pro singulari pluralem adhibet, ita luculentissime demonstrans se Israelitis semper in mente habuisse. Cuius quidem negligentiae culpa LXX. eum liberare voluisse videntur: *αὐτῇ δὲ ἀγγυῶν καὶ χρυσῶν ἐποίησε τῇ Βάαλ*, ac si scriptum exstitisset **עָשָׂה** vel **עָשָׂה** Lev. 25, 21. Elegantia est h. l. et in v. 18. in usu vocis **בַּעַל**, quod nomen, nimirum a Babylo niis ortum, ubi *Bel* erat dominus et secundum Seldenum de Dis Syris Syntagm. II. 1. p. 196. 201 sq. *verus Deus, Deus Optimus Maximus, summus rerum gubernator*, in linguam Hebraicam fortasse iam ante cultum idoli hoc nomine obvii irrepererat. Latissimo sensu adhibebatur: *qui alicuius rei compos in eaque versatus est*, quemadmodum **בַּעַל הַחַלְמֹת** Gen. 37, 19., **בַּעַל הַצִּיר** 49, 23., **בַּעַל הַבְּרִים** Exod. 24, 14., **בַּעַל הַמָּה** Prov. 29, 22. cet.; unde sigillatim, qui cura et reverentia colitur, uti dominus Exod. 21, 29. Ies. 1, 3., heros Ies. 16, 8., maritus 2 Sam. 11, 26., vir, amatus Ies. 1, 8. Ita duplici sensu h. l. exhibetur, ut innuat et Baalem illud idolum proprie sic dictum, et eos, quos curis cupidinibusque amplectitur uxor. Cum enim v. 18. maritum non amplius nomine illo vago et ambiguo **בַּעַל** appellatum iri affirmetur, id fuisse ap-

pellativum nomen eorum, quibus quocunque modo
 lieres se subiicerent, intelligitur. Secundum Hieron.
 mum ad v. 18. e Syriaca et Hebraica lingua בַּעַל
 ἑχων, quod cum sensu illorum laudatorum locorum
 me convenit. Quod autem ad idolum attinet, cui
 men בַּעַל erat, id non tantum apud nostrum, sed
 que in V. T. occurrit. Idolum fuit origine Babylon
 quod indicare videtur nomen Baal s. Bel, qui fuit
 mus regum Babyloniorum, a filio Nino in nume
 Deorum relatus, cf. Hieron. ad v. 18. Transiit
 cultus ad nationes Babyloniis cognatione et vicini
 coniectas, potissimum ad Assyrios, qui cultum
 cum cultu Saturni confuderunt, cf. Euseb. in Ch.
 praef. et de praeparat. l. 9. c. 4. Inter incolas Can
 nis temporibus peregrinationis Iacobiticae gentis us
 tissimus fuit, pro varietate gentium peculiaribus no
 nibus appellatus, v. c. Baal Peor apud Moabitas et
 dianitas Num. 22, 41. 25, 3., apud Achronitas 1
 Sebul 2 Reg. 1, 2., apud Sichemitas Baal Berith
 9, 4., apud Philistaeos Baal Dagon Iud. 16, 23. 1 S
 5, 2., apud Syros Baal Rimmon 2 Reg. 5, 18. (C
 tiores quoque harum nationum Phoenices et Carth
 nienses cultui Baalis s. Beli incubuerunt, unde, in
 Hieron. l. 1., et *Dido Sidonia regii generis, cum Aene
 suscepisset hospitio, hac patera Iovi vina delibat,
 Belus et omnes a Belo soliti* Aeneid. 1, 729. Hebr
 autem iam tempore Mosis placuit Num. 22, 41. 25,
 multo magis temporibus iudicum Iud. 2, 11. 13. A
 ria et lucos ei sacrarunt Iud. 6, 25. 28. Inde ab
 tempore inter cultum Apidis s. vitulorum, quem
 Aegypto retinuerant, et Baalis ita pependerunt,
 utrique idolo sacra facerent. Ierobeam vitulis loca
 cra constituit Dane et Bethle 1 Reg. 12, 28. 29., A
 vero altaria et lucum Baali Samariae 1 Reg. 16, 32.
 Cum Iehu familiam Ahabi deleteret, hunc turpissimum
 obscenum cultum (Hos. 4, 13. 14.) evellere constil
 cuius quidem rei initium fecit destruendo altari Samar
 no et interficiendis eius sacerdotibus 2 Reg. 10, 25-
 Verum brevi vel ipsius vel successorum fervor in p
 gandis moribus et religioso cultu Israelitarum refri
 Israelitae denno impune indulserunt amoris erga il

8, 10, 11.

nefarium cultum et circa finem regni omnia rursus plena fuerunt istius idololatriae 2° Reg. 17, 16. Nec stirpes Iudaeorum maculam non concepiisse ex eodem nefario cultu vid. Hieronymum: *quod autem, aientem, laro et argento et cunctis opibus abundaverit Hierusalem et fecerit idola Baal daemones Sidoniorum, sive ut alii rectius arbitrantur Babylonio, ex quo et Bel dicitur, Ezechiel plenius in suo ponit volumine et omnis Prophetarum narrat chorus.* cf. Selden de Dis Syris Synt. II, c. 1.

II. Non sufficit impedimenta obtulisse quominus uxor ultra auxilio amatorum frui posset; vates adeo apud se decrevit omnia illa bona quibus eam locupletavisset ei demere, quod idem tropo remoto natione Israelitica valet. לָכֵן: propterea, quoniam non noverit nec nosse voluerit, quantum boni marito deberet, nec dignam illis bonis se gesserit, impendit ea in tam nefarios usus. אֲשֶׁר וְלָקַחְתִּי. Ex Hebraismo notissimo, ubi duorum verborum coniunctim auditorum unum adverbialiter accipiendum est (Gesens. Lehrgeb. p. 823), h. l. *rursus auferam, recipiam* cf. Michaelis ad h. l. דָּגָנִי: *frumentum a me datum.* בְּעָתוֹ: *tempus frumenti* est tempus, quo frumentum metitur, *et tempus musti* est tempus vindemiae, quemadmodum צֵדָה-צֵדָה Job. 5, 26. et צֵדָה-צֵדָה Ps. 1, 3. Minae illae, valenus ad gentem Israeliticam pertinebant, eventu comprobatae videntur illis infelicibus temporibus, quae describuntur Joel 1, II. 16. Sed non solum defectu victus et potus punietur, sed etiam vestimentorum privatione. לְבָשֵׁי: LXX. τοῦ μὴ καλύπτειν τὴν αἰσχρὸς ὁμοῦν, ac si legeretur מַכְפִּירִים, quos Dathe, Kuinoel al. cepti sunt. Verum iam notum est LXX. non semper verba accurate sequi. Nostro loco adeo consecutio orationis praefereunda esse vulgarem lectionem monet: quod enim privationem vestium excipit, id versui 12. servatur. Porro verba צֵדָה-צֵדָה לְבָשֵׁי צֵדָה-צֵדָה faciunt circumscriptionem vestium: *lana et linum ad tendendam nuditatem* i. e. *ad se vestiendum.* Simplex צֵדָה iam habet notionem vestiendi, v. c. Deut. 22, 12.

Ion. 3, 6. Ies. 58, 7., multo magis h. l. ubi phrasis plenus exprimitur. קִדְדָה: *nuditas eius*, abstractum pro concreto: *nudum corpus*. Ceterum *lana mea* et *linum meum* secundum ordinem orationis nil esse possunt nisi *lana et linum a me uxori data*. Hieron.: *quae operiebant ignominiam eius*.

12. Nunc suo ordine sequitur, quod frustra iam in praecedente versu quaesiverunt, scilicet ut retegatur uxoris turpitudine. *Ereptis enim vestibus nuda prosternitur conspectui amatorum*. Intelligitur maxime denudatio partium genitalium, quae ita turpis habebatur, adeo amatoribus spurcissima videretur, cf. Ies. 47, Jer. 13, 26. Ez. 16, 37. נִבְלָה ἀπαξ λεγόμενον derivandum a נָבַל *concidere*, pr. de foliis marcidis Ps. 37, hinc *marcescere, flaccescere* Ps. 1, 3. Ies. 1, 30. Unus substantivum nostrum interpretati sunt de membris marcidis scil. fame et inopia, quibus uxor a marito exciendi erat. Sic Eichhorn: und ihren welken Leib entblößen. Hieron. vertit: *stultitiam*, quoniam niam נָבַל significationem habet *stulte agendi* Prov.

32. et nomen נָבַל saepius est *stultus*. LXX. τῆν ἐν Σαφείᾳ ἀδελφῆς, *immunditiam*. Putamus ortum esse coniugatione Piel: *contumeliose tractare, dehonestare*. Deut. 32, 15. Nah. 3, 6. et ita turpitudinem, obscenitatem indicare. Sic et contextui et castitati vatis optime respondet, cf. Chald. קִלְבָּה *ignominiam eius*. Vates addit: idque fiet non in occulto sed *coram amatoribus*, לְעֵינֵי מְאַהֲבֶיהָ, *qui si viribus valerent ipsi auxilium esse possent*. Verum אִישׁ כֹּאֲ-יִצְלָה מִיָּדַי Sens.: *erga me nihil valere eo in lucem prodibit, quod poenis a me mulctatam nullo modo mihi eripere nec miseria liberare poterunt*. Tropo remoto: *aperiam civitatis et morum depravationem Israelitarum omnibus gentibus eosque contumeliae tradam, auxilium vero idolorum procul aberit*.

13. *Quemadmodum hucusque uxor omnibus bonis dotata laute et splendide vixit, ita nunc finis erit eius gaudiorum, festorum et solennitatum*. מְשֻׁבָּה *finire faciam, ut* 1, 4. מְשֻׁבָּה non *causas tantum*

II, 13. 14.

gaudii, verum *gaudia ipsa* Ps. 48, 3. Ies. 62, 5. Remota enim felicitate gaudia cessant, et lacrymae in eorum locum succedunt. חַגָּה: *festum quodvis eius anni-versarium*: si de uxore valet v. c. *dies nativitatis*, si de populo, *festum ex ordine annorum idolis instituta*, quemadmodum in religioso cultu Iehovae instituta erant festa paschatos, pentecostes, tabernaculorum, quod posterius expressis nomine חַגָּה legitur 2 Chron. 5, 3. 1 Reg. 8, 2. חַדְשָׁהּ: *festum menstrua eius*, nimirum initium cuiusque mensis a Latinis voce *Kalendarum* celebratum, Hebraeis quoque *sacrum*, vid. Num. 10, 10. Ies. 1, 13. 14. Amos. 8, 5. שַׁבְּתָהּ: *sabbatha eius, dies festivi singularum hebdomadarum* lege Hebraeorum Lev. 23. מוֹעֵדָהּ: LXX. πάσας τὰς πανηγύρεις i. e. *conventus publicos et festivos, ludis, sacrificiis, nundinis immo omnis generis laetitiae celebrari solitos*, cf. Wahl in Levi N. T. ad h. v. Cum non solum h. l. sed etiam Ies. v. c. Ez. 46, 11. voc. מוֹעֵד eodem modo vertatur, habitari non potest, quin haec usitata eius significatio perit, quamquam 12, 10. alio sensu occurrat. Quodsi maritus de uxore loquitur, minatur: *se finem facturum esse omnium gaudiorum, ludorum, festorum et luxuriosorum conventuum cum amasiis*. Ubi autem Deus de gente Israelitica verba facit, indicat: *se aboliturum esse vi calamitatum publicarum omnes festos, splendidas solennitates et lautos conventus, quibus cultum idolorum ornaverint et ubi ipsis bene fuerit*.

14. Augentur poenae. Versu 11. messes tantum et vindemias deletum iri significatum erat, nunc vero hortos etiam vineasque penitus destructum iri promittitur. גִּבְעַן הַחֶמֶד: saepius pro *complexu dulcissimarum frugum* componuntur, cf. Ies. 36, 16. Ier. 5, 17. Ioel. 2, 22. אִשֶּׁר אָמְרָה: nota relativi, quae in omnes calulis quadrat, h. l. *de quibus dixit i. e. gloriata est*, ut v. 7. אִתְּחַן et אִתְּחַן a תָּחַן: *mercede conduxit* c. 8, 9. 10., unde *merces*, ob quam res vel homo alteri traditur, Graec. μισθωμα, quo verbo LXX. h. l. utuntur. In V. T. potissimum occurrit de pretio, quo conducuntur meretrices, ut se libidinibus aliorum prostituunt, idque

II, 14. 15
vel proprie Ez. 16, 31. 34. Deut. 23, 19., vel tropic
de favore deastorum 9, 1. Ies. 23, 17. 18. Chald. קר
res pretiosas. לִיעָר לְשׁוֹמְרֵיהֶם LXX. θήσεται αὐτά, i. e.
faciam, ut fiant silva, nimirum loca, ubi vites et fi-
cus creverant. Sens.: pro fertilitate et amoenitate, qua
olim floruerunt illa loca, in posterum solitudines et
pabula ferarum erunt. Ferae enim non silvam ipsam
comedent, sed in ea pabulum quaerent. Indicatur va-
stitas. Ubi enim terra antea culta et fructibus repleta,
tam deserta et solitaria erit, ut ferae secure degere
possint. Pro לִיעָר LXX. legisse videntur, ut Hieron.
notat, לָעָר. Vertunt enim: εἰς μακρότητα. Deinde in
fine addunt: καὶ τὰ περὶ τὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ ἐν τῇ γῆ,
mere ficta, memoriter recitant: locum Gen. 1, 30

15. פָּקַד, praesertim si apponitur praep. עַל: פָּקַד
nivit, animadvertit in aliquem 1, 4. Nunc non amplius inhi-
bere potest vates fervorem animi et quod hucusque tropic
indicaverat, expressis verbis nominat servata tantum ter-
tia foeminini. Ego quidem, inquit Iehova, poenas im-
mittam עֲלֶיהָ i. e. in Israël s. Ephraïm, qui sae-
pissime apud nostrum genere foeminino leguntur
אֶת-יְמֵי הַבְּעָלִים: tempora, quae in cultum Baalis im-
pendit. Cultus ille superstitiosus tanto dignior est
poenis, quanto diutius iam universa natio ei dedita fue-
rat, cf. v. 10. Pluralis הַבְּעָלִים adhibetur nimirum
ad designanda varia genera idolorum, quae eodem no-
mine scriptores sacri complectuntur cf. Iud. 2, 11. Ies.
2, 23., ubi Iudaeorum idololatria cultus Baalium va-
catur, et postea v. 28. additur: quot urbes iis sunt
tot etiam deastri. vid. ad v. 10. Ut enim initium ido-
lolatriae in certam aliquam formam redactae apud Ba-
bylonios a Belo s. Baale erat factum, ita ab hoc pri-
mo idolo ad omnes nationes Asiae anterioris propaga-
batur, adiectis tantum nominibus et modis pro singulis
rum superstitione et cogitatione effictis. Ceterum h.
quoque ad elegantiam facit ambiguitas illius vocis, cf.
qua v. 10. Postquam enim sermo fuerat de uxore
omni tropo ab ea desumpto, ipsius perversi amoris et
usu loquendi optime voce הַבְּעָלִים designari poterat

II, 16.

quae quidem vox ad Israelitarum idololatriam diserte notandam satis valebat.

Relativum h. l. plenius exprimitur: **אֲשֶׁר לָהֶם** quam v. 14., ubi nude **אֲשֶׁר** positum erat: *quibus* scil. *Baalibus*. Sic Hieron., Dathé, Kuinoel etc. Al. ad **יָמֵי** referunt, ut LXX. *ἐν αἷς ἐπέδυσεν αὐτοῖς* et Chald.: *et animadvertam in eam dies, quibus serviebat idolis et adolebat iis aromata*. Verum et usus relativi cf. Gesen. Lehrgeb. p. 743. et naturalis ordo verborum interpretationem nostram retineri iubent. **הָאֲשֶׁר הָיָה לָהֶם** *suffita faciebat*, notissimum genus cultus divini. Usus istius verbi pro omni cultu religioso est elegantissimus. Victimae enim immolare non licuit foeminis, et quoniam tropus omnino desumptus erat a muliere, vates aptissimum hac in re verbum adhibuit. Verum ad hunc religiosum cultum perficiendum decoravit se ornamentis. **עָדָה** pr. *ordinare*, unde **עָדָה**, **עָדָה**, **עָדָה** etc. hinc de ornamentis: *in ordinem collocare*, hinc intransitive: *se ornare*. **נָדָה** *ornamentum pendens* ab aliqua corporis parte eique infixum, v. c. naribus, auri. Sic apud Arabes verbum similiter audiens: *figere, fibulare* v. Kuinoel ad h. l. Nonnunquam apponitur **אָהָה**, v. c. Gen. 24, 47. Ies. 3, 21., nonnunquam **אָהָה** Gen. 35, 4. Quodsi nomen deest ornamentum accuratius designans, nobis quoque in nomine universalis notionis subaistendum est, nimirum: *annulus*. **חֲלִי** larchio monente est vox Arabica. Respondet verbo **חָלַי**: *quodvis ornamentum, vel*

et metallis excusum, vel et lapidibus pretiosis confectum. Eodem nomine Arabico interpres Arabs 1 Petr. 3, 3. expressit Graecum *ἀγέλατος χρυσίου*, v. Rosenmueller ad h. l. LXX. vertunt illud: **אֲשֶׁר הָיָה לָהֶם**, hoc: **אֲשֶׁר הָיָה לָהֶם**, Chald. **בְּחֵלְיָהּ**: *inauribus* et **בְּחֵלְיָהּ**: *monilibus margaritarum suarum*, Hieron.: *inaure sua et monili suo*. Pronomen **הָ** in utraque voce vim suam habere videtur Nimirum ornamenta sunt ipsius mulieris, quae a marito accepit, cf. v. 10., quibus vero tam per-verso modo usa est. Indicatur ita ingratus eius animus, quod ab eo locupletata non eius favorem, sed il-

licitos amores quaerit, idque auro, gemmis, vestibus ornata. Mulier enim amorem sibi comparandi studiosissima, corporis venustatem splendidis ornamentis auget. Ut igitur ornatu mulierum animus earum et studium placendi cognoscitur, ita Israelitae ubicunque fervorem idolis magis quam Deo placendi prae se ferunt. Sic omnia eleganter faciunt ad amplificandam symbolicam et poeticam descriptionem. *Sequitur amasios* (cf. 2.) *et mei obliviscitur*: scil. Israel, ut illa libidinosa mulier, quae amores suos nefarios prosecuta virum suum prorsus neglexerat. יָהוָה יִשְׂרָאֵל: quod igitur vates de muliere, id tropo remoto Iehova de Israelitis dicit.

16. At benevolus animus vatis in comminationibus subsistere non valet. Memor est divinae benignitatis, quae, inde a primis temporibus gentis Israeliticae, toleraverit peccata, refractarium populum bonis impleverit periculaque gravissima averterit, dummodo pia mente redirent ad quaerendam Dei gratiam. Nec poterat non sperare, fore, ut tandem Israelitae resipiscant, quo facto Iehovam rursus habituri essent sibi propitium. Significatio particulae לָכֵן pr. propterea interpretes movit, ut varias huius versus explicationes excogitarent. Schmidt putat indicari nova mala ab Israelitis suscipienda. Scil. *quoniam ingratis Dei oblita sit Israel, eam per Assyrios iterum velut in novum desertum esse abducendam, donec experientia damnorum tractabilior et attentior facta fuerit*. Grotius eodem fere sensu explicat, sed Deo etiam indignius, ac si ambiguis verbis ut moechi focminas decipiat; quemadmodum fere nostrum: „ich will dich schon locken wie du es verdienst.“ Sic LXX. qui ita vertunt: διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἔγωγ πλανῶ αὐτήν, secutus esse videtur. Hieron.: *quia daemonibus Baalim thura succenderat et nequaquam de cineribus et favillis putaverit posse consurgere, tunc, hoc est in adventu Christi filii aperiet spem salutis et dabit locum poenitentiae et blandietur ei*. Tarnovius: *idcirco, quia calamitatibus tantis non corrigitur, alia et mitiori via ex mera benignitate aggrediar*: quae etiam Drusii est sententia. Sensus non est inventu difficilis, modo ne לָכֵן conclusive, sed adversative sumamus, uti Ier. 16, 14. 30, 16. Ez. 39,

II, 16.

25. Zach. II, 7., imprimis Gen. 4, 15., ubi LXX. idem verbum vertunt *οὐρα*, unde Gesen. in Lex, ad h. l. לָכֵן quoties hoc significatu legatur contractum esse contendit e לֹא יָנָה, ut Arab. لَا يَنْ pro لَا يَنْ: *atqui, at-*

tamen. הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְּתִיחָה. Hac loquendi formula indicat instans tempus, ac si dicat: *non diu esse duraturam miseriam.* Familia enim lehu in dies propius ad interitum tendebat et in eius interitu vatem spem posuisse melioris sortis Israelitarum vidimus 1, 4. 2, 1. 2. Voce הִנֵּה vates etiam inusitatum modum se gerendi innuere potest, quod enim nemo ita provocatus, contentus et spretus faceret, ego Deus, cuius benignitas infinita est, pellecturus sum eam, cf. Tarnov. ad h. l. פָּתַח blandis modis commovere. Cum omnis animo agendi, qua Deus utitur, via elocutionis prodire in libris V. T. designetur, non mirum est, et h. l. et patea verba adhiberi sermonem scil. blandum indicant, cf. Jer. 20, 7. Prov. 1, 10. 24, 28. Non igitur phrases huius versus solum de persuasionibus per prophetas factis intelligendae sunt, uti Chald. addit: בְּיַד עֶבְרִי בְּנִיָּה, sed de omnibus modis animum commovendi. Lutherus ab hoc verbo derivat similia significantia Graeca *πειθω* et *παράω*, et dicit: esse verbum medium *blandis modis aliquem alloqui*, ut vel bona faciat vel mala. Plerumque tamen bono sensu occurrit. Latinum verbum est *pellicere*, v. c. pellicere mulierem ad se Cic. Flacc. 30., in amorem Sueton. Claud. 26., militem donis Tac. Ann. 1, 2. Ceterum nunquam non meminisse quis debet: vatem in mente habuisse tropum de uxore et ad Israelitas loqui, quasi sermo sit cum muliere. הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְּתִיחָה: *ducam eam in desertum* i. e. *solitudinem.* הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְּתִיחָה positum est pro הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְּתִיחָה, ut Amos. 4, 3. הִנֵּה אֲנֹכִי מִפְּתִיחָה. Nota enim loci הִנֵּה saepius deest v. c. 1 Reg. 3, 15. 19, 3. Mulierum animis commovendis aptissima est solitudo, cuius silentium et simplicitas persuasionibus copiam dat earum cor tangendi. Elegans est metaphora, per quam vates naturae plane conveniente modo ad fata illa populi Iacobitici pervenit, ubi Deus olim in deserto mirificis et multifariis modis ani-

mis eius commovendis et foederi cum eo sanciendo operam navaverat. Eodem modo nunc Israelitas ad se pelliciendi, pro fracto novum idque arctissimum foedus tanquam cum sacrilega uxore pangendi et ad id obaignandum nova felicioraque tempora iis reddendi periculum facturus erat. Liveleius egregie locum e Virgilio addidit, ubi idem allegorice praeterita memorabilia tempora reditura promittit Aeneid. 4, 35 sq. Plerique interpretes sub *deserto* intelligendum esse *exilium Assyriacum* putarunt, ubi Kuinoel tunc temporis loca inculta et desolata fuisse e loco Herodoti monuit, cf. Nicol. de Lyra, Grotius, Clarius, Michaelis ad h. l. Verum h. l. vates metaphoram suam potius quam conditionem Assyriacarum regionum in animo habuit, nec probabile est eum iam tum, cum haec scriberet, de illo exilio ita cogitasse, ut nos, qui illum finem Israelitarum rerum ex historia novimus. Hieron.: *ducam eam, inquit, in solitudinem, i. e. educam ex malis, sicut et prius de Aegyptiaca eduxeram servitute*. Luth. sub *deserto* intelligit ecclesiam Christianam quae adversariis pro *deserto* habeatur. Chald. propius nostram sententiam accedit: *et faciam ei signa et miracula, qualia edidi illi in deserto*.

דַּבַּרְתִּי עִלְ-לִבָּהּ: *ad cor eius loquar*. Haec phrasis dulces sermones indicat, quibus animus movetur et ad consolationem Gen. 34, 3. 50, 21., et ad fiduciam 2 Chron. 30, 22., et ad animum 2 Chron. 32, 6. capiendum. Ita h. l. *blande tangam cor eius, ut mihi reddat et amorem et fiduciam*. cf. Horat. de arte poet. 98. *si curat cor spectantis tetigisse querela*.

17. מִשָּׁם: *exinde, inde ab hoc tempore*, LXX. ἀπὸ τούτου, pr. particula loci, quae de tempore adhibetur, uti שָׁם 10, 9. Ps. 14, 5. Iud. 5, 11. דָּבַרְתִּי: *dabo*. In primo membro huius versus est: *restituam*, nam v. 15. vineas destruendas esse portenderat. כְּרָמֶיהָ: *vineas eius*, LXX. non vertunt, sed describunt κτήματα, ac si vineae pars essent pro toto nimirum omnium possessionum Iudaicarum. Hieronymus autem vertit mutata punctatione כְּרָמֶיהָ in כְּרָמֶיהָ: *vinitores* et putat esse *principes*.

17.

sineas tropice sic dictae, nimirum domus Israel, ex-
antes de gentibus et de captivitate hostium s. vitio-
rum, quos hic prophetalis sermo promittit fore de ipsa
gente Iudaeorum, quemadmodum olim Moses et Aaron
de eadem gente Iudaeorum principes exstiterint. Eodem
modo Chald.: gubernatores eius. In altero membro,
וְנָתַתִּי עִמָּךְ עֶבְדִּים לְעִתֵּי חַיָּתְךָ, repetendum est נָתַתִּי verum
alio sensu, scil. constituam s. efficiam, cf. Gen. 17, 20.
וְנָתַתִּי לְגִיד חַיִּים, et Gen. 48, 4. וְנָתַתִּיךָ לְקָחַל. Quod He-
braei uno verbo נָתַן significant, id Latinis quoque li-
cet, verbo reddere. Germ.: „und ihr Thal des
Betrübnißes will ich zur Pforte der Hoff-
nung machen,“ i. e. patria eius, ubi tot aerumnas
totque contumelias patitur, ut merito vallis Achor ap-
pelletur, ipsi eodem modo felicissimorum temporum spem
periet, ut olim vallis Achor Israelitis introitum in
Palaestinam. Haec imago annexa est tropo praeced-
ens versus de deserto. Postquam enim abductio in soli-
tudinem vatem monuerat recordari peregrinationis Israe-
itarum per desertum Arabicum semper memorabilis
propter miracula et prophetias, quibus ibidem Iehova
eorum tetigit, iam prope aberat ab historia exitus
ex illo deserto, et ultimae cladis, nomine loci sempit-
ernae memoriae mandatae. Israelitae Iordanem trans-
gressi occupaverant amoenissimam huius fluvii vallem
cum urbe Iericho, initium promissae terrae Canaaniti-
cae. Iam disponunt agmina ad expugnandam novam
patriam. At venit hostis ex urbe Ai et licet inferior
numero cladem infert Israelitis. Animus deficit et de-
sperantes omnia deperdita esse existimant. Tum Deus
Iosuae significat, furem esse inter Israelitas, qui contra
iussu a se exhibitum nummos et vasa aurea ex urbe
capta sibi servaverit, cui propterea inhaereat culpa ca-
lamitatis publicae. Fur nomine Achan sorte deprehen-
sus morte in eadem valle plectitur. Quo facto valli
ob utramque calamitatem, et cladem populi, et necem
hominis, nomen Achor i. e. vallis perturbationis s.
aerumnae tribuitur, vid. Ios. 7, 3—26. Verum natio
inde ab hoc tempore victrix incessit in omnes Canaan-
is partes. Sic vates populo iterum spem facit, fore
ut ea loca, in quibus adhuc animi miseriis et flagitiis

perturbentur, loca novorum gaudiorum fiant. Non autem video cur ad sentiendam huius imaginis elegantiam confugerint interpretes ad captivitatem Assyriacam s. Babylonicam, cum res planissima sit. *Loca nunc plena flagitiorum et miseriarum, quales profecto tunc temporis inter tumultus et bella civilia erant provincias regni Israelitici, brevi vobis erunt plena gaudiorum.* Chald.: *constituam vallem Achor ad delicias animae.* Hieron.: *Simulque in hoc intelligimus quod in principio terrae sanctae — moeror in gaudium commutatus sit. Ibiq̄ aperta est spes, uti fuerat desperatio, ut punitis his, qui peccavere in Christo et commiserere sacrilegium, salventur ex iis, qui blasphemantes Iudaeos fuerint detestati et, quantum in se est, interfecerint.* LXX. plane contra sensum vatis: δώσω — τὴν κοιλάδα Ἀχὼρ διανοῖξαι σύνεσιν αὐτῆς, ac si lectum fuisset, ut Drusius ait: *לְפָתַח חֲכָמָה ad aperiendam intelligentiam.* Lutherus magis etiam exornat tropum istum, statuens: *per vallem Achor indicari conditionem miseram et multis malis, huius terrae conturbatam fidelium Christianorum, quae tandem finem nactura sit felicitate aeterna.* יְיָ יִשְׁמַח respondebit ibi scil. meis monitis. Respicit enim ad praeterita tempora: *quemadmodum respondit temporibus infantiae suae, illis temporibus, ubi egressa fuit e terra Aegyptiaca.* Quae autem fuerit haec responsio diserte legitur Exod. 24, 3. 7. Deut. 5, 27.: *quaecunque Iehova nos iussit, ea faciemus et obtemperabimus, כֹּל אֲשֶׁר-יְהוָה יְהוּדָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע.* Ita sensum Chald. excepit: *et dedit sese ibi verbo meo.* LXX. plane contra sensum, ut 14, 9. καὶ ταπεινωθήσεται ἐν αὐτῇ, ex alio verbo עָנָה cuius Piel est *humiliare*, ac si legeretur עָנָה cf. Drusius, quamquam etiam prima coniugatio eodem sensu occurrit: *humiliari, deprimi*, cf. Ps. 116, 10. 119, 67. Hieronymus auctor est interpretationis *canet*: quem recentiores secuti sunt Kuinoel, Boeckel, Rosenmueller (*et canet alterno choro, ut Exod. 15, 21.*), Michaelis ad h. l. Verum quamquam עָנָה nonnunquam notionem canendi, nimirum alternis vicibus, involvit, v. c. Esr. 3, 11. Ps. 147, 7., tamen h. l. est nimis artificiosa interpretatio naturali et facili seriei nostri loci minime accommodata. Dathe verbum עָנָה non verti

17. 18.
 sensum omnino ita exhibens: *non aliam se quam a prima iuventa geret*. Eichhorn: „dort wird sie mir aufs neue folgsam werden.“ Verum **עַדָּה** nunquam est *obedire*, contra *litigare cum Deo* Iob. 16, 3; 9, 14. 15. 32. **עַדָּה** ut in priori membro huius versus non locum, sed tempus indicat, vid. v. 18. **יְהוָה**: elegans imago priorum temporum populi Iacobitici vati nostro nitata (cf. II, I.), qua vita publica istius gentis comparatur cum vita hominis, et primordia reipublicae nomine *pueritiae* designantur. Eadem imago, quamquam non tam casta occurrit Ier. 2, 2. Ez. 23, 19. 16, 7. 8.

18. **יְהוָה** fere superfluum est. Additur si novi aliquid memoratu dignissimum adiicitur, ad incitandam attentionem lectoris s. auditoris, cf. v. 1. 23. et saepius apud prophetas, v. c. Ies. 65, 24. Ubi antea nupserat **מִיָּדָה** et **עַדָּה**, nunc scribit **בְּיָדָה יְהוָה** mod idem est. **תִּקְרָא אִישׁ** et postea **לִי תִקְרָא** **לִי**. In his verbis sine dubio est corruptio textus. Nam utrobique **לִי** vel abesse, ut verbum sit 3. pers. cum suffixo 1. pers. *vocabit me* et *non vocabit me*, vel adesse debet, ut verbum sit 2. pers. sine suffixo, sed cum pronomine personali: *vocabis me* et *non vocabis me*. Abierunt etiam in utramque partem Codd. ap. de Rossium. Redite elegantissimus usus praegnantis illius nominis **בַּעַל** vid. v. 10., quod ex usu vulgari est: *qui vim exercet in aliqua re s. in aliquem*, ex usu religioso: *idolum proprie sic dictum*. Vates igitur haec dicere vult: *quemadmodum uxor tandem intelliget me esse verum ipsius maritum qui in modum benevoli coniugis me erga ipsam gesserim, nec amplius teneram illam coniunctionem matrimonialem amare et pie servare recusabit, cum antea me quasi consortem libidinum cui se subiceret, בַּבַּעַל tractaverit: ita populus Israeliticus relicta omni nefaria idololatria ad foedus cum Deo redibit seque cum eo arctissime coniunget*. Simul arguit yates hypocrisin Israelitarum cuius vestigia saepius obvia erunt, v. c. 4, 15. 8, 2. 11, 7. cet. qui postquam cultum vitulorum et Baalis adoptaverunt, nihilominus se Iehovam nomine Baalis colere nec un-

II, 19. 20.
quam eum deseruisse iactabant cf. introd. p. 35 sqq.
Alii secundum Iarchium אֱלִישִׁי censent esse nomen amorii
בְּעָלִי autem timoris, ac si significet *maritum quidem sed*
difficilem et imperiosum, qualis fuerit Baal cultori-
bus suis, quem populus elegerat pro piissimo Deo coeli
cf. Muensterus, Tarnovius al. ad h. l.

19. *Delenda sunt vel nomina Baalium e lingua eo-*
rum, quippe quae ambiguitate sua deceperint Israelitas.
Putaverant nimirum, etiam Iehovam appellari posse
בְּעָלִי i. e. *mi domine*, verum a nomine appellativo
transierant ad idolum proprie sic dictum. Sub quo
lusu verborum defectionem a vero Deo occultaverant
tanto magis ab eo aberrantes, quanto diligentius ambi-
guo illi nomini adhaerebant. Sed non sufficit e lin-
gua deleri, nomen vel e memoria tollatur opus est
לֹא-יִתְקַרֵּר עוֹד בְּשֵׁמֶם Exod. 23, 13. Zach. 13, 2. Ne-
tandus est h. l. saltus ab altera persona et ab altero
numero ad alterum. Postquam enim v. 18. gentem
Israeliticam allocutus fuerat secunda persona, nunc
prima parte versus nostri redit ad tertiam, in altera
adeo tertiam pluralis scribit. Hanc tertiam pluralis etiam
sequenti versu retinet, v. 21. autem rursus secundam
singularis adhibet. Quae negligentia, ut apud omnes
poetas V. T., maxime apud prophetas, occurrit (vid.
Ges. Lehrgeb. p. 742. 802 al.), ita potissimum apud
Hoseam nostrum, cuius animus diu in eadem metaphora
morari recusat. cf. introd. p. 104. Excusari debet et
alacritate ingenii hominum orientalium et lingua e pue-
ritia nondum egressa.

20. Addit vates descriptionem aurei seculi, ita ut in
modum poetarum non solum spiritualia bona sed etiam
vitam omni periculo, calamitate et vexatione destitutam
fingat, quemadmodum e profanis Kuinoel ad h. l. plura
exempla adscripsit. Securitas vitae incipiet a bestiis,
quae omnem ferociam et rapacitatem deponent, cf. Isa.
II, 6—8. בְּרִית לָכֶם est dativus commodi. Respicit
vates in hoc foedere pangendo nimirum v. 14., ubi mi-
natus fuerat vineas et hortos habitacula fore bestiarum.
בְּרִית עִם-יְהוָה i. e. *ita tutos eos faciam a be-*

20, 21.

is agri, ac si foedere eas obligassem, ut nullo modo a illis noceat, cf. Schmidt ad h. l. Quae promissio is regionibus incundissima fuit, cum ab animalibus iusque generis iterum iterumque vexarentur. Exemplo t, ut unum tantum afferam, tristis descriptio locustarum apud Ioelem, quacum omnes recentiores descriptiones illarum regionum consentiunt, cf. Roehr Palaestina go. Rosenmueller Altes u. Neues Morgenland B. 1. g. 290.

אֶתְכֹרֶךְ קֶשֶׁת: *frangam arcum etc. Non solum ti erunt a bestiis, verum etiam ab hostibus, ita ut illa non amplius gerantur.* מִן-הָאֲרָץ *gravius est, quam dixisset בְּאֶרֶץ, quemadmodum Am. 2, 3. מִקְרָבָהּ; in enim in patria vis hostium frangenda erat, sed mino e terra, nimirum patria, bellum eiiciendum. Nam omnia instrumenta belli destruentur, deficientibus itur armis etiam bella cessabunt. Est quidem forma mutata, in qua supplendum est רַחֲסֵירָחִי. Simili modo Ps. 22, 22. מִקְרָנִי דְּמִי־עֲנִיָּהִי ubi supplendum est רַחֲסֵירָחִי. LXX. καὶ τόξον καὶ σπονδαίαν καὶ πέλαιον συντρέψω ὁ θεὸς γὰρ. מִלְחָמָה: h. l. uti 1, 7. arma s. instrumenta militaria. Similis descriptio legitur Ies. 2, 4. ich. 4, 3.*

21. Nunc redit ad imaginem matrimonii. Vult im Deus arctissimam coniunctionem cum populo לְעוֹלָם: *semper duraturam.* יָאֵרֶשׁ in coniug. Piel pr. *orem sibi pretio emere* Deut. 28, 30., omnino: *uxorem sibi despondere.* Adiecta praepositio בּ indicat prem sponsaliorum 2 Sam. 3, 14. Itaque h. l. בְּדָרֶךְ רַב־מָשֶׁךְ est pretium, quo sibi despondebit gentem Israeliticam. Uxores enim pretio a maritis redemptas esse satis notum est ex historia Isaaci, Iacobi, Davids cf. Sam. 1. l. et Michaelis Mos. Recht, 2, §. 85. hoc quoque tropo insistit vates indicaturus, quiis modis Deus efficiat, ut fidem et probitatem sibi rvent. Sequentium verborum sensus non anxie preendus est: vates enim non philosophice, sed populari odo loquitur. Omnino id tenendum est: in duobus

prioribus verbis inesse notionem *iustitiae*, *benevolae* in posterioribus. Vatis enim pius animus de Deo non potest, nisi utramque simul ei tribuat. Repellit simul illorum falsam superstitionem, qui ab idolis nisi commoda et gaudia impetrare, iustae autem generationis metu supersedere velint. צדק alias קדש משפט saepius ita componuntur, ut idem significant 22, 15. 23, 5. 9, 23. Sens.: *pretium, quo fidem mihi reconciliaturus sum, est propensio mea ita tractandi, ut mores tui merentur*, cf. Lev. 26. Deut. 23. 24. 29. 40. II, 26—28. בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: ut quae de Deo dictum indicat *summam benevolentiam*. Similiter חֶסֶד Exod. 20, 6. Deut. 5, 10., quae quae de hominibus erga Deum alio sensu adhibetur, Ps. 4. 6. 10, 12. רַחֲמִים *misericordia, lenitas*, cf. Ps. 6. 40, 12., de hominibus erga se invicem idem significat, de iisdem erga Deum non occurrit. LXX. ad hunc verterunt: *μνηστέσθαι σε ἑμαυτῶ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐλεῖς καὶ ἐν ἐλεημοσίαις*. Hieronymus putat indicari gradus coniunctionis Dei cum hominibus: *prima spondit eam in Abraham s. in Aegypto, ut uxorem beat sempiternam לְיִצְחָק, secundo in monte Sinai ei pro sponsalibus legis iustitiam צדק, atque iudicium משפט, et iunctam legi misericordiam רַחֲמִים, ut peccaverit tradatur captivitati, cum egerit poeniter in patriam revocetur et misericordiam consequatur*. *Mississime venit Dei filius dominus Iesus in fide et caritate evangelica חֶסֶד וְאֱמֻנָה, ut cum cognoverit filium unigenitum cognoscat et patrem, אֲבִי יְהוָה* v. 22. Plures recentiores non observata significatio praepositionis ב, cf. supra, putaverunt nominibus indicari adfectus animi quos postulet Deus ab hominibus, ut sensus sit: *despondebo te mihi eo, quod gens Israelitica mihi in posterum praestabis quod aequum est cet.* cf. Tarnov., Drusius. Livecius et in omnibus illis nominibus *sinceri, benevoli et inconstantis animi affectiones* deprehendit quas quod Deus pro sua parte praestiterit dum populus perdesecerit, in novo autem foedere utrinque serva-

22. 23.

Eichhorn quoque sententiam vatis non omni ex numero reddidisse videtur: „Ewig werd' ich dich mit dir vermählen rechtskräftig und gerichtlich, durch Zärtlichkeit und Liebe.“

22. Novum sponsaliorum pretium addit vates בְּאֵמֶתֶּךָ *imurum fidem*. Elegans additamentum: nam sine fide, nam coniuges sibi praestare debent, nulla matrimonii licitas consistere potest. De Deo autem, tropo remoto *fides in praestandis omnibus promissionibus*. Hoc quoque loco recedere videtur Eichhornii versio a vatis sententia: „Vermählen will ich dich mit mir aufs festeste.“ וְיִדְעֶתָ אֲתָּא-יְהוָה: *et cognosces Iehovam*. Respicit his verbis ad v. 10.: *cum antea non cognoverit quam bene erga eam animatus sim, nunc tantum id intelliget. Intelliget enim me erga eam egisse acturum esse non ut sui impotentem et effoeminatum motorem, qui quibuscunque uxoris libidinibus servit, sed solum maritum, qui uxorem fideliter amat beneficiis exornat, modo proba et bona esse velit*. Idem de Deo erga Israelitas valet. Plures Codd. apud de Rossium habent וְיִדְעֶתָ כִּי אֲנִי יְהוָה: *et intelliges me solum esse Iehovam*. Pariter Hieron.: *scies, quia ego sum dominus*. Chald.: *scietis timere dominum*.

23. Denuo alio poetico modo describit Dei benevolentiam in tribuendis omnibus bonis, quae ad salutem patriae faciant, nimirum vel in restituenda, vel in servanda fertilitate terrae et ubertate frugum. E singulari gravitate imaginis conicere fere possumus, tunc temporis revera messem defuisse et ita iam eventu proptum fuisse, quod v. 11 et 14. legimus. Est elegans prosopopoeia. Finguntur enim omnia, coelum, terra et elementum convenisse ad precandum pro Israelitis, ut res tandem eorum inopiae misereretur. וְכָכָה h. l. *exadire*, praesertim de Deo dicitur, quando *benefaciendo respondet precibus hominum*, cf. Ps. 3, 5. 4, 2. 1 Reg. 3, 37. Et in hoc intelligitur usus loquendi Hebraeorum, qui amant omnes modos divinae providentiae verba describere elocutionem innuentibus, cf. v. 16. Exadiam וְשָׁמַיִם i. e. nubibus impleatur. Similes locos

laudaverunt Drusus et Grotius Tibulli L. I. Eleg. 7, 2 et Euripidis ap. Aristot. Eth. l. 8, c. 1. quem posterior rem ita vertit Io. Schmidius:

Pandit terra sinus, pluviasque a nubibus optat,

Cum macer ablato campus ab imbre sitit:

Nec minus a pluviis quae turget in aëre nubes

Optat in expansos larga venire sinus.

Hieronymus alique eum secuti mystice intelligunt haec verba de tempore et donis evangelii: *exaudiam, et coelos, qui enarrant, Dei gloriam et coeli exaudiet terram, ut eam coelesti pluvia irrigent, et terra, qua orta est veritas et in cutus agrum paterfamilias egreditur, ut seminet semen suum, exaudiet triticum oleum et vinum et haec omnia exaudient Iesrael i. semen Dei, ut intelligatur omnium rerum abundantia felicitas ob Dei semen, qui Christus est, condonari.*

24. *Terra exaudiet frumentum, mustum et oleum i. e. ut ea remanere non sinat in suo gremio, sed rarius et laeta proferat. Illa vero exaudient יִרְעוּן carpi ab eo patiantur eumque delectent. At vulgare lectio, quamquam omnibus codicibus et versionibus probata, mihi ita non apta omni orationi videtur, non possim ab ea non recedere, vid. v. 25.*

25. Finit vates poema suum, ut typica illa infantum nomina fausto omine repetat eaque omnia de Israelitis dicta esse clarissime ostendat. יִרְעוּן: *minabo eam* Si lectio vulgaris יִרְעוּן retinenda esset haberemus miram commixtionem generis. Loqueretur de Iisrele filio et uteretur pronomine foeminino! Vitem in hoc commate respectum generis non neglexi apparet e posterioribus verbis, ubi filius יִרְעוּן נֶאֱמָר ut masculinum tractatur. Nullo modo hic error grammaticus excusari potest, nec fervore dicendi, nec duplici sensu vocis יִרְעוּן. Omnia bene se habent si loqueretur יִשְׂרָאֵל. Hoc nomen saepius in foeminino apud vatem nostrum et apud alios legitur, cf. Ies. 10. 54, 1. Ier. 3, 11—13., imprimis hoc loco, ubi gens Israelitica imagine uxoris designatur. Sensus quod

15.

istam lectionem postulat. Postquam enim vates in capite ad Israelitas sub imagine mulieris locutus v. 21 et 22. in secunda persona pronominis apercompellaverat, expectavissemus eum eadem formationis servata in fine v. 24. scripturum fuisse, **וְיָהוָה יְעַלְּם** vel si maluisset, expresse eos commemare, ad quos locutus erat, nimirum **אֶת-יִשְׂרָאֵל**. modo ea, quae omnino matri et de matre dixerat, c inopinato de filio dicere potuerit, omnino non videtur cum in posterioribus v. 25. vates aperte id curet, elicitas matri promissa in eo etiam cernatur, quod ri eius augeantur, misericordiam adipiscantur et rursus fiant populus Dei. Non est quod moneant eius aliam fuisse, ut repetat nomina symbolica liberorum. et etiam nunc fas est de consilio vatis loqui? Sufficit intelligere eum nominum illorum fausta omina commemorasse. Ad hanc faustam commemorationem et verbum **וְיָהוָה יְעַלְּם**. Ut enim Deus foecunditatem me omnino promiserat, ita semini Israelitico auctus incrementa promissa erant 2, 1. **וְיָרַע** igitur non plus *dispersionem*, sed *sationem ut augeantur populi* indicat. Quibus animo perpensis nil restare videtur, nisi: vel veram a vate ortam sed cito depravatam lectionem esse **וְיִשְׂרָאֵל**, vel elapsam vatis calamo orem in scribendo, vel eum contra elegantiam et communem sensum consulto peccavisse. Quod posterius de eleganti propheta non dixerim: utrumque prius enim genuinam et simplicissimam lectionem restituere net. Ceterum miror istam inexcusabilem commixtionem generis non omnes interpretes offendisse. Dabit v. 24. vertit: *ista omnia Israeli exorabuntur*; de tione nil commemorat. Io. Schmidius quidem in comment. ad h. l. p. 129. ita disserit: *Mirum est, quodlesia non potius vocetur Israel post conversionem. cum nomen Isreel impositum primo filio Hoseae, ut signaret dispersionem populi Israelis in gentibus. vidam volunt, id nomen usurpatum hic fuisse a Propheta, ut perstringeret oblique Israelitas et revocaret in memoriam, quam sint indigni Dei beneficiis, adeo ut dei bonitas magis elucesceret, qui tot bona*

II, 25.

Israelitis quamvis per se indignis pro sua tamen bonitate promittit se daturum ubi fuerint reconciliati; ac proinde non ita vocari a Deo ut exprobraret praeterita scelera et miserum statum, in quem sua impietate prolapsi erant, sed potius ut gratiam suam amplificaret. Alii censent hic mutari significationem nominis et fieri allusionem ad verbum זָרַע seminavit, ac vocari coetum piorum Iesreel i. e. seminationem vel semen Dei, 1) quoniam ecclesia per verbum tanquam semen mysticum colligitur 1 Petr. 1, 23.; 2) quia instar seminis per mundum dispergitur; 3) quia eius semen fructus fert uberrimos in coelestia colligendos horrea. Kuinoel plane contra vulgarem textum a se receptum: ista vos Israelitas exaudient, inseram te huic terrae, ac etc. Boeckel monet Iisreel esse i. q. Israel. Eichhorn. subsistit in verbo Iisreel quod h. l. vertit: das neu gepflanzte Volk, verum quemadmodum malo sensu זָרַע 1, 4. non erat castigare, punire, sic h. l. bono sensu non est plantare, sed seminare, s. efficere ut augeatur et latius feliciusque propagetur cf. v. 1. De Wette: Dasselbe soll Israel erhören. Hieronymus ad verba sed contra grammaticam: haec exaudient Israel, et seminabo eam mihi. LXX. eodem modo καὶ εἰσὶν αὐτῶν ἐμῶν. זָרַע, ut bene monet Rosenmueller, non universus terrarum orbis, sed terra Canaanitica, quam olim populo Israelitico Deus adscripsit, probante articulo. Est enim זָרַע i. q. בְּרִיאַת, in quo inest הַ notificationis cf. Glass. phil. S. p. 557. נְדִינָה יֵאֱמָר אֱלֹהֵי. Nunc omnis tropus remotus est. Populus Deum suum nec sub imagine, nec sub idolo cognoscet, nec mi marite, nec mi Baal appellabit, sed mi Deus!

Interpretes fluctuant in interpretatione huius capituli: nam intelligunt et de restitutione e captivitate Assyriaca, et de salute per Christum expectanda. Illi quidem ipsi sentiunt nostris metaphoris et similitudinibus plus indicari, quam factum sit impletumve. Propterea autumant descriptionem rerum magis respondere laetitiae et gaudio, quo fideles accepturi sint promissionem futurorum eventuum, quam eventui ipsi. *Huius sententiae rationes, inquit Io. Schmidius, tanti momenti non*

II, 25.

sunt, ut apud aliquem saltem mediocriter singulas textus circumstantias considerantem locum inventuras videantur, principium enim petunt, et, quod operose probandum erat, pro concessio sumunt. Propterea alii sentiunt posteriorem partem huius capituli ad statum Novi Testam. et negotium Evangelicum pertinere et de eo ad litteram explicari debere, et, si terminis figuratis utatur Propheta, scopum eius esse, praedicere restitutionem verae ecclesiae per Christum, in qua ipsi Israelitae dispersi, qui nunquam redierunt in terram, ex qua deportati fuerant, colligendi fuerunt in reliquiis suis, ut Israeli secundum spiritum adnumerarentur, et miseriam consecuti iterum Dei populus cum aliis gentibus antea misericordiam non consecutis appellarentur. Nam promissiones vatis tantae sunt maiestatis tantique splendoris, ut eas tempus liberationis a Babylonia et res quae in eo gestae sunt complere nullo modo possint. Verum et huius sententiae rationes eadem petitione principii laborant, cuius antea Io. Schmidius accusaverat alios interpretes. Nos contra nihil aliud deprehendimus, nisi descriptionem temporum felicitum in universum, quae quilibet populus oppressus et ad incitas redactus exspectavit.

IV.

Cap. III, 1 — 5.

1. Iussit me iterum Iehova reverti et amorem restituere uxori, quamvis adulterae, tamen amatae a socio thori; proinde atque Iehova amore vinctus sit populo Israelitico, qui tamen respicere malit ad deos externos et praeferre vina iis consecrata. 2. Quapropter favorem eius mihi reconciliavi pretio quindecim nummorum argenteorum et sesquichomeri hordei; 3. hoc pacto ei proposito: contine te mihi per aliquod tempus, noli interea libidinibus tuis indulgere, nec omnino

cum unoquoque viro rem habere. Tum ego quoque rursus tuus ero. 4. Sic per aliquod tempus Israelitae vitam degent destituti et rege, et principe, remotique ab ulloquoquam sacrificio, altari, amictu sacerdotali et simulacris. 5. Tandem vero redibunt Israelitae ad quaerendum Iehovam Deum suum et Davidem regem suum, trepidabuntque ad suum Iehovam et ad veram suam felicitatem; quo facto illud tempus destitutionis finietur.

Uxor ad meliorem frugem rediit, et se subiecit speciminibus, quibus probaret se esse adhuc dignam tali marito. Qua de causa maritus ei rursus pristinam suam benevolentiam offert, spe fretus, fore ut salus domestica restitueretur. Forma poeseos est iterum historica, annexa ratione, qua effigies de gente Israelitica valeat.

1. Iam vates pingit se denique sensisse uxorem, per omnes illas angustias, ubi destituta a marito solis amatoribus non eius saluti sed potius suis libidinibus prospicientibus commissa esset, tandem meliora esse edoctam, atque propterea periculum fecisse, utrumne sibi fidem et probitatem redderet. Quem animi sensum iterum divino adflatui tribuit: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי, ut 1, 2, 4, 6. עֹד לָךְ: *iterum abi, redi*. Ut Deus iam antea 1, 2. eum ire iusserat nunc redire iubet ad eandem uxorem, de qua 2, 4. diserte dixerat: *cum illa mea uxor non esse velit, equidem maritus eius non ero*. Pessime statuunt, qui dicunt vatem aliud matrimonium iniisse v. c. Eichhorn, Boeckel atque etiam Kuinoel. Ut enim Dei amor semper idem erat erga eandem gentem Israeliticam, ita mariti amor semper uni uxori servabatur. אָהֳבָה: *restitue amoris signa*; nam de amore ipso sermo esse non poterat, quippe qui nunquam in animo mariti cessaverit, quod indicant sequentia אָהֳבָתִי רַע: *amatam socio*. רַע pr. *socius*, saepius de socio thori i. e. marito occurrit, cf. Ier. 3, 20. בְּיָדָהּ אִשָּׁה בְּיָדָהּ, Cant. 5, 16. וְהָ רַעִי. Alii, ut Liveleius putant

1. 1. colligi: *aliū quem amatorum*, uti Ier. 3, 1.; eodem modo Eichhorn: „ein Weib, das einen andern ehte.“ Quod omnino non modo textui repugnat, sed iam sequenti imaginis explicationi, ubi et Deus pariter amasse populum et populus impie egisse dicitur. quae nostra explicatio, quae est plurimorum interpretum, unice convenit imagini. Vates amore erga improbum uxorem simillimus erat Deo impium populum semper amanti. LXX. verterunt: ἀγαπῶσαν πορνῆα, ac si legerent: אהבת רע. Melius Chald.: *uxor marito suo castissima*. Vates momentum comparationis suae cum eo expressis verbis indicat, כְּאַהֲבַת יְהוָה: *ad exemplum amoris Iehovae erga Israelitas*. — הָיָה שָׁנִים אֶל־הַלְכִים אַחֲרֵי מֵאֲהָבֶיהָ אֶל־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי 7. et רָדְפִים אַחֲרֵי־מֵאֲהָבֶיהָ 2, 9. Verbum פָּנָה prius habet significationem *respiendi*, unde: *vertere* potissimum ubi cum praepos. אֶל componitur Exod. 10., trop. ad idola Lev. 19, 4., et ad Deum Ies. 22.

וְאַחֲרֵי אֲשֵׁרֵי עֲנָבִים: nimirum pars sacrificiorum et toto cultu deastrorum. Verum in quo constiterit id sacrificium, de eo disceptant interpretes. LXX. verunt πέμματα μετὰ σταφίδος, de qua versione Hieron.: *pro pematibus*, scribit, quae LXX. transtulerunt comeduntur cum uvis passis s. vinaceis, Latine possumus dicere *placentas vel crustulas*, quae idolis offeruntur et Graece dicuntur ππάνα. Interpres vetus ap. usium: πέμματα, αἶν, sunt coctiones; dicitur enim πέμματα τὸ πεπτόμενον, tamquam אֲשֵׁרֵי אֵשׁ: *ignis, in igne coquimus*. Hac interpretatione nituntur rectiores interpretes v. c. Kninoel, Boeckel, Roseneller, qui vertunt: *placentas ex uvis passis factas*. Iam eodem modo de significatione verbi statuens ducit אֲשֵׁרֵי a radice inusitata אָשׁ secundum Arab.

sternere. Tales aliorumque generum placentas usus fuisse in sacris gentilium Rosenmueller e Porphyride abstinentia laudat cf. Ier. 7, 18. Ab hac interpretatione recesserunt Hebraei interpretes, qui no-

men **אֲשֵׁי־שָׂרָה** hoc et in tribus aliis locis reddiderunt *lagenam*, ita tamen, ut Cant. 2, 5. 2 Sam. 6, 19. 1 Chron. 16, 3. *lagenam vini* indicet. Derivant enim a **שֵׁשׁ** *sex*, ac si pr. esset: *vas sex modios continens*, deinde quodvis aliud *vās*, vel adeo olla s. *poculum*, unde Kimchi: **אֲשֵׁי־שָׂרָה** i. e. **יַיִן עֲנָבִים** *vini uvarum*. Verum loco Cantic. de alia quadam re sermonem esse apparet et hoc nostro loco additur **עֲנָבִים**, quod superfluum esset, si illud iam indicaret *lagenam* s. *calicem vini*. Hinc Schmidt coniecit *lagenas* esse *lagenas intus vino plenas, foris autem uvis optimis ornatas, quae lagenis vel impositae s. circumpositae fuerint, Baccho in honorem a vinosis Ephraimitis adductae, de quorum vinolentia queritur vates 4, 11. 18. 7, 5. cf. Ies. 28, 1*. Inde alii omnino de ebrietate et vinolentia intellexerunt, uti Tremellius, Brentius, Clarius, Vatablus etc. Alii tropice interpretati sunt duce Hieronymo ita disserente: *typus Dei est, qui filios Israel pessimos diligit, qui, cum diligentur a Domino, ad Deos alienos idolaque respiciunt et diligunt vinacia uvarum (Weinrester), quae vina non habent et pristinam gratiam perdiderunt, sicut daemones delapsi de propria dignitate et nihil antiquae gratiae possidentes aridi sunt et veteri siccitate marcentes*. Ita etiam Aquila vertit: **παλαί**, ac si legeretur **יִשְׁרָאֵל** et Symmachus: **ἀναστύς**, cf. Kuinoel ad h. l. Sufficit varietatem interpretationum commemorasse. Ad veritatem proxime accedere videtur eorum sententia, qui sub **אֲשֵׁי־שָׂרָה** s. **אֲשֵׁי־שָׂרָה** *cibum lautorem* intelligunt, cf. imprimis Cant. 2, 5., h. l. addito **עֲנָבִים**: *ex uvis s. mero confectum* (cf. illud Virgilii Georg. I, 9. *poculaque inventis Acheloia miscuit uvis*, et Horat. Carm. 1, 20. *praelo domitam Cateno tu bibes uvam*), quo usi fuerint in luxuriosis et nefariis suis sacrificiis, cf. Iud. 9, 27. Amos 2, 8. 1 Cor. 10, 21, vid. Liveleius ad h. l. Mira est et in recensione interpretationum non omittenda commentatio Chald.: *verum si convertantur, remittetur iis eruntque similes viro qui erravit dixitque verbum contra socium suum*.

2. Amoris et divini iussus impetum vates secutus cum uxore egit, ut eam rursus uxorem suam agnosce-

II, 2.
ret. Uxores enim emebantur, vid. 2, 21. Quod ibi dicebatur אִרְשׁ, h. l. est כָּרָה, ut Deut. 2, 6. LXX. *ἡμετέρας γυναῖκας* Hieron. Insit cum verbis, interpretatus אִכְרָה *fodi*, ut v. c. Gen. 26, 25. Ps. 7, 16. et ita disserens: *quando dicit: fodi, ostendit vineam, quae a Deo plantata est, et in multis locis ponitur significans populum Iudaicum. Sin autem legerim: conduxi, adulterae pretium est non ut cum propheta dormiat, sed ut contenta mercede sua adulterare desinat.* Dagesch in verbo אִכְרָה esse euphonicum, nec propterea esse derivandum a נָכַר: *notitiam contraxit* vid. Michaelis et Rosenmueller ad h. l. בְּחִמְשָׁה עָשָׂר כֶּסֶף scil. ex frequenti ellipsi שְׁקָלִים: *quindecim argenteis nummis.* Quale genus nummorum intelligendum sit, de eo interpretes dissentiunt. Proprie שְׁקָל pondus erat, quibus antiquitus pendebant aurum et argentum, continens 20 Geras Exod. 30, 13., quae 16 grana hordeacea pendisse putatur. Iosephus Antiqq. 3, 12. adfert *sichum pendisse 4 drachmas*, cf. Hieron. ad Ez. 4, 10. Drachmae autem 8 Latinam unciam efficiunt, ergo *sichus esset semiuncia s. semithalerus*. Quae quidem de temporibus post captivitatem Babylonicam valent. Temporibus enim Maccabaeorum moneta argentea erat, cuius Beyer de nummis Hebraeo-Samaritanis p. 5 sqq. plura exempla nobis adhuc superstidia adfert, quae circiter 2½ — 3 Drachmas s. 184 — 242 grana pendunt. הָמָר: *cor*, erat mensura aridorum, continens 10 Ephas vel 30 Seas s. Sata. Sea autem secundum Kimchium continebat 6 Cabos, s. 96 quadrantes, s. 144 ova. Minima enim mensura fertur fuisse רְבִיעִית *quadrans*, s. *quartarius logis*, continens sesquiovum. cf. Buxtorf. lex. Hebr. ad vocem קָב. LXX. vertunt γομογ, ac si scriptum esset עָמָר, ut Exod. 16, 16., translata litera γ in γ. Car autem dederit hordeum neque aliud frumenti genus, id interpretes variis commentis enucleare studuerunt. Alii putarunt id factum esse in usum sacrificii, quod in ineundis nuptiis ferebatur, al. vulgare pretium abiectae et impurae mulierculae hordeum fuisse e nostro loco iudicarunt, al. respici censuerunt ad oblatio-

nem illam expiatoriam mulieris de adulterio suspectae Num. 5, 12 sqq. al. sensum mysticum quaesiverunt, uti Hieron.: *quia virum non habet, non vescitur cibo hominum frumento et legumine, sed hordeo irrationabilium iumentorum, ruminans utilitatem literae, quae interficit et non habens spiritum vivificantem. Sedet itaque populus Iudaeorum qui quondam 15 nummis et 45 modis hordei est conductus post adventum servatoris et exspectat viri sui adventum. Nunc in numero quoque nummorum et modiorum Hieronymus mysticum sensum deprehendit. Numerum nummorum putat indicare 15, mensis Nisan, ubi primogenitura Aegyptiorum trucidata sit, et numerum sesquichomeri i. e. 45 Searum, quadragesimum quintum diem, quo venerint Iacobitae ad montem Sinai. Sufficit meminisse usum hordei apud Hebraeos antiquissimum et maxime communem fuisse Deut. 8, 8. Ez. 13, 19. Ruth. 3, 15. Ioh. 6, 9. Merces haec adulterae mulieris procul dubio haud fuit exigua. In fine versus pro כֶּתֶךְ שְׂעִירִים: semicorum s. semichomerum LXX. habent νέβελ σίτου, nescio e qua mutatione literarum. Apparet exinde hunc locum antiquitus admodum fuisse corruptum.*

3. Verum non solum donis sibi conducere adulteram mulierem, sed explorare vult eius animum. Itaque pactum ei proponit: *יֵאמֶר אֵלֶיהָ*. Pactum in eo positum erat, ut mulier per aliquod tempus se contineret ab omni commercio cum aliquo viro, amatore et marito. *יָמִים רַבִּים תֵּשְׁבִי לִי*. Quot fuerint illi dies non definiunt: quoniam nihil ad rem faciunt. Interpretes addiderunt: tot per quot frumentum ei datum sufficit ad vitam sustentandam. At si centesima pars Chomeri vel edacissimo homini in diem sufficit, plures omnino dies ex data mercede colligendi videntur, vid. Michael. ad h. 1. *תֵּשְׁבִי* habet omnino significationem quietae et solitariae mansionis, ut Gen. 25, 27. 29, 19. Exod. 24, 14., non tantum expectationis, uti Hieron. vult. LXX. *אֵלַי* est dativus commodi, uti 2, 20. *continue te mihi*. Recitantur nunc modi eius continentiae. Primum: *ne indulgeat illegitimis libidinibus, verum remota maneat a moechis, לֹא תֵיָּנִי*; deinde: *ne rem ha-*

III, 3.

beat cum quoquam viro, וְלֹא תִהְיֶה לְאִישׁ LXX. male vertunt ἢ μὴ γένῃ ἀνδρὶ ἑτέρῳ, ac si lectum esset לְאִישׁ אֲדָר, hoc enim iam inest in verbis praecedentibus. Cum enim iam nupta esset marito neque ab eo dimissa, alii viro nubere non poterat. Ergo commercium cum alio viro itidem fuisset illicitus amor, et haberemus inutilissimam tantologiam. Melius sensum assecutus est Hieronymus ita explicans: *nec aliis amatoribus turpiter te prostitues, nec mihi viro, a quo conducta es, legitime coniungeris.* וְלֹא תִהְיֶה לְאִישׁ saepe occurrit eo sensu ut sit: *viro se committere*, v. c. Ez. 16, 8. Ruth. 1, 12. Ita etiam Drusius: *quando absolute dicitur: non eris viro, intelligimus, quod nulli iungatur omnino et absque coitu matrimoniali sit.* Alii ita accipiunt verba, ut nil aliud indicent nisi: *mihi adhaereto mihiq[ue] cohabitato soli, vitans amasios, in quorum amplexum hactenus fore solita eras.* Sed vati id curae esse non poterat, statutis tantum diebus, יָמִים רַבִּים, sed per omnem vitam sibi constans et fidelis esset. Exploratio igitur in alia quadam re peculiari constitit, nimirum in abstinentia a coitu matrimoniali per aliquod tempus statutum observanda. De Wette: „und hure nicht und ergieb dich keinem Manne.“

Mulieri hoc pactum probe servaturae addit vates promissionem וְגַם אֲנִי אֶלֶיךָ scil. אֶתְּךָ prorsus eodem modo uti 1, 9. כִּי אָתָּם לֹא עָמִי scil. הִינֵנִי. אֶלֶיךָ est nota dativi pro לְךָ, nimirum propter euphoniam. Ut enim verbis 1, 9. אֶתְּךָ לֹא-אֶהְיֶה לְכֶם dixerat: *non ego vester ero*, sic nunc dicit: *ego quoque tuus ero.* Haec explicatio et verbis, et sensui est accommodatissima. Symbolice hucusque v. 1 — 3. de se fatisque suis domesticis locutus erat, proposuerat uxori conditionem reconciliandae suae benevolentiae eo pacto, ut per aliquod tempus caste et solitarie vitam degeret. Sic periculum facere constituerat, utrum resipisceret nec ne. Nisi probitatem suam ostenderet patientia, et morum integritate, prorsus dimittenda erat. Si contra pactum servaret, tum ei pristinus amor restituendus erat et favoris nondum extincti signa largiter exhibenda. Ita

modus agendi erga uxorem vere similis erat ei, quo Deus hucusque tractaverat populum Israeliticum eumque porro tractare constituerat. Non enim sermonem esse tantum de tempore explorationis, sed de iis, quae illud tempus secutura sint, apparet ex translatione imaginis ad populum Israeliticum. Quid omnino ponderis habuissent promissa, *esse se observaturum eandem temperantiam erga uxorem, quam ipsi imperaverit*? Vatis probitas omnis dubii expers erat; cur igitur de ea amplius verba faceret? Se autem cum uxore rem habere nolle, id in abstinencia ab omni concubitu uxori proposita continebatur. Mittamus igitur frigidissimam illam atque a plerisque interpretibus receptam verborum nostrorum explicationem: *eundem quibque erga te me praebebo*, quam Eichhorn adeo ita constituit, ac si partem verbis inesset: „auch ich will mich nicht zu dir halten.“ Promissionem vatis optime convenire cum versu quinto verba docent, et suo loco videbimus. Nostra sententia plane congruit cum explicatione Chald.: *applicabitis vos cultui meo, non fornicabimini neque famulabimini idolis, ego quoque miserurus sum vestri*, et Boeckelii: „dann will auch ich der Deine seyn.“ Praeterea haec posteriora vatis nostri verba, verbis 1, 9. quamquam contrario sensu simillima, praeter omnem dubitationem vatem voluisse, ut h. l. de nullo alio matrimonio cogitetur quam de eo, quod c. 1. pinxerat, luculentissime monent, cf. introd. pag. 119.

4. Nunc transit propheta ad translationem suorum factorum ad fata Israelitica. Quemadmodum uxori tempus explorationis proposuerat, ita populo idem imminabat. De quo sermo sit, status imperii Israelitici et omnes poeticae descriptiones horum trium capitum docent. Israelitae tumultibus, bellis civilibus et contentione principum ita ad incitas erant redacti, ut paene sibi desperarent. Ultima stirps regiae familiae lehu interitura erat, cf. 2 Reg. 10, 30., duces contentionis studiosissimi non publicam salutem sed suam modo avaritiam curabant. Iis igitur fides non habenda erat. Sacrificia legitima evanuerant iam inde a temporibus Ierobeam, ubi templum Hierosolymitanum deseruerant, in quo

sacrificia facienda erant. Iis substitutae erant statuae et arae, quibus victimas mactabant et suffita imdebant. Eodem modo illa magnifica tunica sacerdotum Ephod, cum Urim et Thummim oracula edentibus, cta erat Hierosolymae, quibus destituti oracula suorum penatum consulebant. Tempus instabat, quo et statuarum, et falsorum sacrificiorum vanitatem intellecturi essent et missa illa insana fiducia daemniacarum artium consuetudinumque ancipites haereri essent, quid facerent. Talis ambiguitas et incertitudo de propria sorte est revera tempus exploratio, quae convenit illi explorationi mulieris. Observanda est in his elegantissima oppositio earum rerum, quibus vere destituti erant et earum, quas quidem adhuc habebant, verum abiecta fiducia aequae tractaturi essent ac si iis non essent: *rex—principes, sacrificia—idola, Ephod—oracula penatum.* — Diversa est sententia eorum, qui omnia ad exilium Assyriacum referunt. Verum, ut id taceam, nos hucusque nondum illius exilii vestigia reperire, verba ipsa huic interpretationi repugnant. Ut deessent legitima sacrificia carentque Ephodo, tamen non in exilium abeundum erat. Nam iam inde a Ierobeamio I. orbatum erat. Quo autem ceciderunt, non defuerunt iis idola et penates, quin in eam omnis superstitionis patriam venerunt. Meliores interpretes statuerunt, qui de desiderio evangelii tempus illud explorationis explicaverunt, quamquam vanum nondum de eo cogitaverit. Sunt sensus praesentis status calamitosi et praesagia futurorum feliciorum temporum, quae a vate de reditu suorum post interitum militiae Iehu ad familiam Davidis Hierosolymae regnantem frustra exspectata, tandem longe alio modo piis daeis contingebant, cum regnum spirituale Davidis, iud Christianis Dei est, per Iesum Christum instituitur. Iudaei interpretes huic loco innituntur miseram suam dispersionem inter gentes sentientes et adhuc adventum Messiae praestolantes et ipse Hieronymus explicat de abiectioe Iudaeorum deque insigni eorum conversione, *qui hordeo pascantur, et sedeant contenti quia cum Deo stare non potuerint.*

respiciunt ad illos mulieri statutos dies. Iam anxii et ancipites erant Israelitae, tempus poenitentiae eorum ob commissa flagitia advenerat, nondum autem completum erat, *אין מלך ימים רבים ישובו* *sedebunt adhuc multum temporis*: certe donec omnes in versu descriptos explorationis gradus perfecissent. Iam interregnum vires reipublicae consumserat bellis civilibus. *Nullus iis rex erat*. Restabat quidem abnepos regis Iehu Sacharias. Verum eo mortuo successio in domo Iehu finem nactura erat, neque spes aderat alium regem a Deo in thronum Ierobeami suffecium iri: quod probe sciebant vates, quippe qui soli divinatorum mandatorum interpretes essent. Nec ququam posteriorum regnum usurpantium a Deo vocatus est. Omnes inter flagitia et caedes ad solium regium adscenderunt. Cum autem Sacharias ipse, postquam imperio potitus erat, tantum anni dimidium viveret: apparet primum explorationis statum iam cum inter regno initium cepisse, et postea exceptis sex mensibus Sachariae serie continua duravisse. Eodem modo Israelitarum querelae commemorantur *אין מלך לנו* 10, 3, cum regem falso modo sic dictum habeant, et causa adferatur cur non vere rex sit: *לא יראנו את-יהוה*: *rex, quem habemus, nil nobis prodesse potest, quoniam adversante Deo eum elegimus*. *אין שר*: *nullus dux*. Erat quidem magnus demagogorum numerus, sed ne unus quidem, qui reliquias virium et virtutum in populo colligere iisque in Dei atque nationis honorem uti et potuisset, et voluisset. Ludebant populum, dum sibi bella gerebant caedesque committebant, non autem populo consulebant. *אין זבח*: *nulum sacrificium*. Sacrificia, quae deastris offerebantur, eo nomine non erant appellanda. Genti Iacobiticae iam ante exstructionem templi unum modo erat sacrificium idque ad arcam foederis et in tabernaculo sancto offerendum Lev. 17, 3. 4. Deut. 12, 13. 14. 23. Templo aedificato expressis verbis hunc unum locum sacrificiorum offerendorum Deus constituerat, vid. 2 Chron. 7, 12. *istumque locum mihi sacrificii domicilium delegi*. Quod Dei mandatum ab omnibus religiosis Iudaeis

II, 4.

tam pia mente observatum est, ut sacrificia omittere, quam illegitima offerre mallent, v. Lund. Iüd. Heiligtümer p. 555 al. Itaque iam inde a temporibus Ierobeami I. exules Israelitae ex urbe sacra sacrificiis vere sic dictis et Deo placentibus carebant. Eorum loco florebant quidem tempore Hoseae illegitima sacrificia, quae a Ierobeamo instituta in aris et lucis offerebantur. Habebant pro templo Hierosolymitano מַצְבֵּה: *idola* 2 Reg. 10, 26. 18, 4. et *aras* Exod. 24, 4., ubi suo more sacra faciebant. Verum vates pio animo praevidit tempora, ubi cives fastidio illius cultus impii, qui nec singulorum, nec reipublicae salutem restitueret, caperentur. Hinc novus explorationis gradus: אֵין מַצְבֵּה. *Ephod* erat amictus splendidissimus et sacerdotalis, quo pontifices maximi intrantes in sanctum sanctorum et praestantissimam partem religiosi cultus administrantes vestiti erant Exod. 28, 6. Huic pontificio indumento infixum erat pectorale, אֲרִיִּים וְחִשְׁמִים quo oracula divina a pontifice e sancto sanctorum petita legebantur, vid. Num. 27, 21. cf. Lund. I. I. III, 5. p. 423. Ephodo destituti non sacerdotio tantum carebant, verum et omni Iehovam consultandi facultate. Defectus autem Ephodi non exspectandus erat, sed inde a temporibus Ierobeami I. iam locum habuerat. Quippe qui, derelicto templo Hierosolymitano et omnibus sacris ad eum pertinentibus, decem tribus re sacerrima nulla arte compensanda privaverit. Legitur quidem Iud. 8, 27. 17, 5. quosdam falsa Ephoda sibi consecisse, nec dubium est Ierobeamum in instituendo cultu superstitioso illum amictum sacerdotalem imitatum esse. Verum eiusmodi figmenta pio postero Iacobi satisfacere non poterant. At Ephodo eiusque oraculo substituerant Israelitae aliud quid, nimirum תַּרְפִּים: *simulacra domestica, penates* Gen. 31, 19. 30. Iud. 17, 4. 18, 14. 1 Sam. 19, 13., quibus ad petenda oracula utebantur Ez. 21, 26. Zach. 10, 1. Quin et his tandem privandi erant, actu aliquo si non vehementi, voluntario tamen, ut mulier sponte abiicit amores illicitos, intellecturi nec veritatem nec salutem ex iis esse expetendam, cf. 9, 7. Ita autem postrema pars explorationis erat subeunda.

Notanda est varians explicatio LXX. et Hieronymi, Aquilae et antiquissimorum Graecorum interpretum, qui omnes מִצְבָּחַת וְתַרְסִיִּים pro aris et instrumentis sacerdotalis habitus accipiunt. LXX. illud θυσιαστήριον, hoc δηλοῦς: manifestationes, i. e. Urim et Thummim, vertunt, Hieron. quidem תַּרְסִיִּים propr. appellari μορφώματα i. e. figuras et simulacra h. l. autem dici posse Cherubim et Seraphim vel alia, quae ad templi ornamenta fieri iussa sint, concedit, verum LXX. et Aquilam, qui vertit: φωτισμούς, sequi mavult ita, ut rem sic intelligat: in pectore et corde pontificis ἀληθειαν καὶ φωτισμούς, i. e. veritatem esse debere et doctrinam, ut non solum sciat rectum, sed quod noverit possit ore referre. Multi recentiorum hos secuti sunt. Verum eorum explicatio et admodum voluntaria, et verbis et sensui contraria videtur. Ut enim similitudo inter mulierem et populum explorandum maneret, quemadmodum illa et marito, et amatoribus per tempus orbata, sic gens non tantum vero, sed etiam a superstitioso Dei cultu derelicta fingenda erat. Huc pertinet varians lectio apud de Rossium pro מִצְבָּחַת, מִנְחָה: i. e. vel quaevis oblatio, vel speciatim forasse certum sacrificiorum genus Lev. 2, 1., fertum, Speisopfer: orta, ut opinor, e studio antiquorum interpretum in toto nostro loco non nisi partes pii cultus Iacobitici inveniendi, ut eo certius haberent praesagium de captivitate Assyriaca.

5. At populus Israeliticus ex illo tempore explorationis melior et probatus emerget. יֵשְׁבוּ בְּיִשְׂרָאֵל: revertentur omnino ab errore ad rectam viam, hinc convertentur cf. 11, 5. LXX. ἐπιστρέψουσιν, cf. 6, 1. וּבִקְשֵׁי אֱלֹהֵיהֶם i. e. quaerent verum cultum Iehovae quemadmodum a Mose institutus in urbe regia Hierosolyma celebratur, cum antea dediti fuerint superstitiosae idololatriae. Desiderium quo pii ferebantur ad Deum saepissime in libris V. T. est desiderium cultus Dei in sancto illo templo, cf. Ps. 42, 3. 5. 63, 2. 9, 11. 1 Chron. 16, 10. 11., in quo Deus habitare dicebatur Exod. 25, 8. Ies. 66, 1. Ps. 74, 2. וְאָתָּה יְיָ דִּיד מִלְכֵּם. His verbis clarius designat, quid 2, 2. voluerit, scil. ut

, 5.

raelitae simul cum Iudaeis sibi unum regem e familia Davidis constituerent. David maximus regum israelitarum tanto honore inter israelitas erat, quanto iacobus pater totius gentis. Ut igitur iacobus יַעֲקֹב pater suae gentis pro gente ipsa e lumbis ipsius orta, a David princeps omnium regum ab ipso oriundorum appellabatur pro familia ipsius regia Ez. 37, 24. 25. et eo regibus ipsius posteris Ier. 30, 9. Postquam enim ex prophetam Nathanem Davidi data erat promissio Sam. 7: 16.: *tibi firmabo domum et regnum, et stabile solium permanebit in sempiternum*, cf. v. 25—29. et 1 Chron. 17, 23—27, extincta ultima regia familia, nimirum lehu, iis aliquamdiu in solio regio propter causas gravissimas a Deo substituta, pii israelitae non poterant agnoscere regem et lege constitutum, et benevolentia Dei tectum, nisi e familia Davidis ortum in solio eius Hierosolymae sedentem. Posteris eius esse putabant et spiritum alavi, i. e. eius virtutem sapientiamque, et patri factam promissionem. Si igitur vates meliora tempora israelitis divinabat, non aliunde venire poterant, nisi a rege e familia Davidis orto et Hierosolymae sedente. Ita infelix dissidium israelitarum et iudaeorum ut finiretur futurum erat et promissio Davidi facta omni stirpi iacobiticae salutem labora, cf. Herder Geist der Hebr. Poesie II, 405. Hunc sensum probe intellexerunt interpretes, etsi vario modo de prole Davidis quaerenda statuerent, v. c. esse *Zerubabelem*, ut Grotius, *Messiam Iesum Christum*, ut Lutherus. Alii ut omnes Hebraei omnia ad futurum tempus deferunt, et ad *Messiam adhuc venturum, omnes Iacobi posteros reconciliaturum*. Quibus accessit Hieron. qui quidem regem illum Davidem iam adesse in Iesu Christo, sed tempus accessus ad eum adhuc futurum putavit. Nam, inquit, cum eum viderint filii israelitae, qui a suis fratribus denegatus est, in patris et suae pietate regnantem, pavebunt et stupebunt ad dominum et ad bonum eius.

Illo tempore, cum israelitae venerint ad hanc meliorem Dei cultum observandi et civitati consulendi rationem, eis bene erit: nam ad Dei favorem propius accedent invenientque salutem. In verbo יִשְׂרָאֵל est elegantissima

metonymia. **פחד** pr. est *trepidare*. Hinc quemvis animi vehementem affectum indicat, et timoris Ies. 12, 2, et laetitiae Ies. 60, 5. Ier. 33, 9. Hoc nostro loco significat indicat eius effectum: *intima animi commotione* **qeki** ad Deum, eodem modo quo **רנין** Ies. 14, 9. Sic Latinorum *trepidare* Liv. 23, 16.: *moxque dum sua quisque ministeria discursu trepidat ad prima signa*, cf. Virg. Aen. 9, 114. 12, 403. Horat. Od. II, 4, 23. Ita conversio eorum nec erit ficta, nec hypocritica, invenientque simul bona a Iova promissa, i. e. **בְּרָכָה**. Facit haec vox **טִיב** elegantissimam oppositionem libidinum illicitarum **וְזִמְיוֹת** 1, 2. quibus gens Israelitica dedita erat. Sensus est: *ita restituti in unam nationem, subiecti uni regi e familia Davidis colentes Deum e more patrum in loco eius gloriae*, i. e. *in templo Hierosolymitano pie et integerrime, habebunt Deum propitium omnibus ab eo promissis donis abundabunt.*

בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים in fine dierum illorum scil. ante designatorum **יָמִים רַבִּים**. Nam ה' articuli habet vim demonstrativi. Sens.: *ita finis erit illorum temporum explorationis*. Bene monet Rosenmueller e quodam loco Kimchii: *hanc formulam ubicunque indicare tempora Messiae*. Finem enim omnis prophetiae antiqui foederis fuisse Iesum Christum pia mente credimus. Verum significatio etymologica et primaria cuiuscunque dictionis ad Messiam tendentis ut ex oratione et idearum serie scriptoris quaeratur, non omitti debet. Quod autem ad hunc locum attinet, non video, quomodo ex ullo quodam loco vatis nostri demonstrari possit, eum de postremo termino dierum s. de ultima mundi aetate, qua Christus victurus sit, cogitasse. Sunt multi loci Latinorum poetarum fabulosum aevum quasi ultimum rerum finem indicantium. Verum dubito an par ratio sit eorum et praedictionum sacrorum vatum. **אַחֲרֵית** ab **אַחֲרֵי** est: *quod post aliquem s. aliquid est*, hinc: *termini locorum* Ps. 139, 9., *finis* Deut. 11, 22., *posterius* Amos 4, 2. 9, 1., *futurum tempus*, maxime addito verbo **יָמִים** Ies. 2, 2. Ier. 23, 20. 48, 47. Mich. 4, 1. Ita etiam Lutherus plerumque vertit: „in der künftigen“

I, 5.

Zeit.“ Hoc loco, uti in toto nostro capite definitum liquid tempus voce יָמֵי indicatur, יְמֵי הַיָּמִין nem illius temporis indicari, contextui orationis accommodatissimum est. Quibus placuit saepius occurrentem et vere vulgarem eandemque generalem significationem praeferre, ii verterunt: *tum, in posterioribus temporibus trepidabunt ad Iehovam et ad eius felicitatem.* Sic Eichhorn: „Sie werden sich künftig hrfurchtsvoll an Iehova und seine Güte alten.“

Ut, quae de miraculosa congregatione Iudaeorum ad Christianam religionem ad h. l. confabulati sunt interpretes, brevissimis comprehendam, sufficiant verba Schmidii comment. in Hos. p. 169. *Certum est, Iudaeos ante novissimum diem insigniori quam actenus factum est numero ad Christum conversum.* Ubi tamen id diligenter observandum: 1) talem Iudaeorum conversionem, qualem Chiliastae somniant, arandam non esse, 2) nec talem, qualem expectant Antifiticii, futuram nimirum per praedicationem Eliae Henochi, nec 3) simpliciter universalem omnium animo Iudaeorum. Ut enim plenitudo gentium Rom. i, 25. non notat singulas et universas gentes et singula earum individua, sed ingentem numerum e gentium populo, sic etiam per Israellem omnem non figuratur universus populus Iudaicus, sed insignis quaedam Iudaicae gentis multitudo. 4) Qualis et quanta caecise futura sit Iudaeorum conversio ante oraculi huius complementum apodictice sciri nequit, quemadmodum Origenes fatetur ad Rom. 11. quis iste fuerit unus Israel, qui salvus, et quae ista plenitudo gentium, unus solus novit Deus et unigenitus eius etc.

V.

Cap. IV, 1 — 14.

1. Audite effatum Iehovae, vos liberi Israelis! et enim contentio Iehovae cum incolis huius ter-

rae; propterea quod nulla fides, nulla benevolen-
tia, nulla pietas inter eos reperitur. 2. Tanto
plures execrationes, mendacia, homicidia, furta
et adulteria. Irruunt alter in alterum et caedes ad
caedem tangit. Ideo terra luget et languescunt
omnes in ea habitatores unâ cum bestiis camporum
et avibus aëre volantibus; immo etiam pisces aqua-
rum deficiunt. 4. Verum ubi est, qui eos incre-
pet vel reprehendat? quippe et populus tuus et
sacerdos pari contentione contra Iehovam deprehen-
dantur. 5. Corruet igitur diu noctuque, cor-
ruent tecum vates tui, excindam matrem tuam.
6. Excindetur populus meus eo, quod sapere non
vult. Tu enim, qui omnem sapientiam contem-
sisti, ita contentim a me tractaberis, ut dignus non
mihî sis qui sacerdotio fungaris, et quoniam legem
Dei tui oblitus es, ego quoque liberorum tuorum
obliviscar. 7. Prouti aucti sunt a me, ita contra
me peccaverunt. Magnificentiam eorum in igno-
miniam immutabo. 8. Avide ad se rapit populus
meus peccata, ad mala facinora animus eius fertur.
9. Plebem aequat sacerdos. Sed in eum quoque
immittam pœnas actionum eius et facinora eius ei
rependam. 10. Arripiant, verum non saturabuntur,
libidinibus indulgeant, verum non incolumes eva-
dent, nam Iehovam prorsus non amplius colunt.
11. Venereae libidines, vinum et mustum animum
eorum occuparunt. 12. Populus meus lignum
suum consulit, ut truncus ei oracula edat. Impe-
tus pravarum libidinum ita eos aberrare fecit, ut
amoribus suis satisfaciant subtrahentes se Deo suo.
13. In verticibus montium sacrificia offerunt, ac-
cendunt thura in collibus sub ilicibus, populis et
threbinthis; nam umbra earum dulcis iis videtur.
Idcirco ibi prostituunt se filiae vestrae et nurus

IV, 1.

vestrae sacrum matrimonii vinculum violant. 14. Nonne puniturus invehar in filias vestras, quod scortantur et in nurus vestras, quod adulterae sunt? quod illi cum meretricibus se subducunt et cum sacratis prostibulis sacrificia faciunt? At plebs, quae non sapit, stupens ruit.

Sequitur nova pars prophetiarum Hoseae sensu a praecedente plane diversa, sed tempore proxima. Quod antea mulieris effigie Israelitis proposuerat nunc diserte iis inculcat; nominat eorum flagitia et severissime in eos invehitur. Intelligitur ex toto orationis habitu vatem tum certissime persuasum fuisse se esse vocatum a Deo interpretem eius mandatorum, nec amplius opus fuisse, ut plura de vocatione ipsa moneret. Praeterea intelligitur vatem, quo accuratius observaverit suorum civium mores, eo magis iratum fuisse insano populo eoque aegrius animadvertisse eum non ita prope abesse a reductu in melius, ut antea opinatus fuisset. De tempore huius partis vid. introduct. p. 63 sq. Nimirum edita videtur postremis interregni temporibus, postquam Israelitae praeter calamitates bellorum civilium insuper infertilitate et aliis plagis camporum adiciebantur atque Iesaias Amosque vaticinia edere inceperant.

1. In tota hac parte loquitur vates tantum ad Israelitas, cives decem tribuum, quos aggreditur: **בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, iisque verbis utitur respectu ad imaginem de matrimonio habito. Priori enim parti orationis nostrae v. 1-5. subest notio imaginis cap. 1-3. exhibitae, nimirum rempublicam Israeliticam esse matrem, cives autem imperii ipsius liberos. **שָׂמָךְ דְּבַר יְהוָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל**: brevius graviusque prooemium illo c. 1, 2., ex quo vates intelligitur docendo et monendo sibi etiam nunc maiorem dictorum suorum fidem, quam prius adscivisse, ut Israelitae crederent, Deo esse ob ipsorum mores indignationem, quam hoc novo carmine iis proponeret. Particula **וְ** nota est ubi oratio Dei ad populum initium capiat,

simul quidem causam innuit, cur a Deo monendus sit. *רִיב* pr. *lis*, h. l. autem potius causa litis scil. *dissensus Dei et populi*, cf. Gen. 13, 7. Pax enim cum Deo desiit, et foedus violatum est, quod Deus cum posteris Iacobi sanxerat Lev. 26. Deut. 28. *בְּיָדָהּ* i. q. *לִי* ut postea *רָעָה אֱלֹהִים* pro *רָעָה* v. 6. *יָשְׁבֵי הָאָרֶץ* *incolae terrae* scil. *Israeliticae*, cf. 1, 2., i. q. antea *בְּנֵי יִשְׂרָאֵל* quae *de Deo erga homines*, nunc dicitur de hominibus erga se invicem eadem significatione. *בְּרַעְיוֹנָתָא*. LXX. *ἐλπίς*, *רָעָה אֱלֹהִים* pr. *cognitio Dei*, LXX. *ἐπιγνώσις Θεοῦ*. Chald.: *nec sunt qui ambulant in timore Dei*. Grotius: *pietas; nam Hebraei saepe virtutes scientias vocant*. Melius per metonymiam causas pro effectu *רָעָה* esse potest: *pietas*. Qui enim vere cognoscit Deum, pius et probus erit, vid. Ier. 9, 23. 22, 16. cf. Ies. 53, 11. Ex his et aliis locis, ubi *רָעָה יְהוָה* et *יִרְאַת יְהוָה* alternis leguntur Ies. 11, 2. Prov. 2, 5., intelligitur hoc nostro verbo non tantum indicari affectionem intellectus, sed animi, qui cognitione vera Dei ad eum reverendum moveatur, ut nostrum *Religion*.

2. Contraria illis virtutibus recensentur flagitia, cf. quae de Israelitarum moribus narrat Amos 2, 6—8. Infinitivi ut substantiva verbalia tractantur. *Eiusmodi infinitivi hoc volunt, quod continui quasi actus semper frequententur*, Schmidt ad h. l. Al. ut LXX. et Hieron. hos infinitivos ad verbum *פָּרַצַּי* referunt: *ἢ καὶ ψευδὸς καὶ φόβος καὶ κλοπὴ καὶ μοιχεία μέχεται ἐκ τῆς γῆς*. Hieron.: *mendacium, homicidium, furtum et adulterium inundaverunt*. Melius suppletur ad haec e ad substantiva v. 1. usitata ellipsis *רָעָה אֱלֹהִים* s. *רָעָה* est radix primitiva, qua nomina Dei *אֱלֹהִים* et *אֱלֹהִים*

orta sunt. Arab. *أَلَى* et *أَلَى*: *obstupescere, imprecari*

Omnino nostra radix pr. significasse videtur: *nominis Dei aliisque sacratis formulis uti*, quod fiebat in iuramentis, execrationibus et lamentationibus, unde omnibus his modis occurrit: *iurare* 1 Reg. 8, 31., *execra-*

IV, 2, 3.

Iud. 17, 2., *eiulare* 10, 4. Hoc l. quoniam nomini מַחָה opponitur, et cum פָּרַץ componitur, plerique interpretati sunt: *peierare*, quae interpretatio idoneis documentis comprobari non potest. Verum et usui verbi et prationi magis consentaneum videtur h. l. esse: *execrare*. Eodem modo LXX. ἀρά et Hieron.: *maledictum*. פָּרַץ: Hieron.: *inundaverunt, deum unda eruperunt*, multo simplicius et verae significationi verbi accommodatius vertitur: *irruunt alter in alterum*, cf. Iob. 16, 14, 1 Chron. 5, 13., unde פָּרַץ: *violentus* Ies. 35, 9. Ps. 17, 4. דָּמִים: pr. *sanguines*, hinc *caedes cruentae*, ut 1, 4. XX. καὶ αἱμάτων ἰφ' αἱμάτων πλεονοῦσι. Quae scelerum descriptiones optime illa tempora pingunt, cum inter bella civilia leges silent et ius fasque impunè violatur. Ita tempus interregni nobis in memoriam revocant.

3. קָל-כֵּן: *propterea*, scil. *quod poenis tantorum scelerum adficienda est*. דָּמִיךָ, quae h. l., quemadmodum v. 1., est: *terra Israelitica*, תִּחְבֵּל: *luget*. Omnis his et sequentibus verbis inest poetica descriptio miseriae, quam universa natio sentit. אֲמַלל Pyl. ab insitato אֲמַלל: *languescere, areferi* dicitur de plantis et rugibus. Hinc apparet elegans, metaphora utriusque verbi אֲמַל et אֲמַלל, dum illud, de hominibus usitatum, ad terram inanimatam, hoc de rebus inanimatis ad homines, כָּל-יֹשֵׁב בָּהּ, transfertur. De usu praepositionis ב in vocibus בְּחַיִּים et בְּעוֹת, ut significet *tamquam* vid. Glass. Philol. S. p. 584.; cui quidem id reugnare videtur, quod voci בְּעוֹת copula ו annexa est, et Glassii interpretatione prorsus superflua. Itaque rectius fortasse putatur posita pro עִם: *cum*, vid. Am. 1, 4. cf. Gesen. Lehrgeb. p. 815. אֶסֶף pariter ac קָבַץ 9, 6. colligere ad sepulcrum Ier. 8, 2. 9, 21. Ex eadem significatione dicuntur Ios. 2, 6. פָּנִים קָבְצִי פִּתְחֵי: *vultus peliunt* i. e. *deponunt nitorem* et Ios. 2, 10, 4, 15. לְכַבֵּי עֹנִים: *stellae sepeliunt* i. e. *deponunt splendorem*. Hoc l. Niph.: *interire, perire*, cf. Ies. 16,

10. 60, 20. Illa animalia **יָדִים יָדִים יָדִים** i. e. *una cum piscibus peribunt*. Eichhorn sine dubio **יָדִים** colligere ad *communem sortem* interpretatus est, ita locum nostrum vertens: „bis zum Fisch im Meere schmachtet alles,“ scil. ut verbo **יָדִים** sententia praecedentis **יָדִים** repeteretur. Dubito an recte. Ista significatione potius verbum **יָדִים** occurrit. Hieronymus ita rem capit, ac si terra lugeat abductionem Israelitarum in Assyriam, et Illyricum, ait, *Thracias, Macedoniam atque Pannonias probare, cum hominibus, scil. Israelitis, et animalia cuncta deficere, quas in usus hominum a creatore prius alebantur*. Quae est magis pia, quam vera explicatio. De abductione Israelitarum multo serius sermo fit. Hoc nostro loco vates de ea nondum cogitavit.

4. Non mirum est talia accidere populo, cum nemo sit, qui eum increpet et emendare studeat. Particula **יָדִים** est vel asseverantis: *sane*, vel accumulantis: *quidem*, v. Glass. Phil. S. p. 400., vel expletiva: *verum* v. Gesen. ad h. v. LXX. bene *ὅπως*, *siquidem*, *adeo ut*, v. Wahl in clavi N. T. ad h. v. **יָדִים** i. e. *nemo* 2, 12. Parallelum **יָדִים** h. l. explicat verbum **יָדִים**: *contentiose invehi, redarguere*, quod posterius de quovis genere contentionis usurpatur, vid. 2, 4. 41. et postea in hoc ipso nostro versu, cum illud **יָדִים** potissimum de actionibus forensibus adhibeatur, v. c. lob. 5, 17. 6, 25. 19, 5. Pronomen **יָדִים** in **יָדִים** pertinet ad **יָדִים** quod quidem vates reticet, verum in mente enim habuisse ex omni orationis serie apparet. Verba autem *populus tuus* illis respondere, quibus versu primo **יָדִים** appellatur, docet versus 5. ubi de matre sermo est quamquam illud nomen **יָדִים** alternis vicibus modo genere masculino modo foeminino adhibeatur. Pertinet hoc ad infirmum usum metaphorae de quo vid. introd. p. 104. Interpretes intelligi putant *populum Hoseae*, quasi Deus his verbis vatem allocutus sit. Verum sequens versus, ubi in secunda persona loqui pergit, et ubi procul dubio de vate minime sermo esse

V, 4. 5.

test, huic opinioni contradicit. Omnino est circumscriptio pronominiאם scil. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, quod vates onere debuisset, si accuratus in servando et genere, et umero, et persona subie ti fuisset. Hoc in causis est, ut saepius et inprimis h. l. nimium difficilis sit intellectu. LXX. ὁ λαός μου. יְעִמְדָּה כְּמַרְיָי כִּהֵן *populus tuusque dissentiens est*, scil. contra Deum, *qc diffidentes sacerdotes*. LXX. ὁ ἀντιλεγόμενος ἱερεὺς. Pari modo Syris et Arabs interpretes. Ita sensus simplicissimus, nec unus est, ut confugiamus ad emendationem verborum Rivillii apud Rosenmüellerum, qui legi vult מְרִיבֵי: *secum contendens*. Vates enim saepius nominibus collectivis in singulari addit pluralem, v. c. v. 6. נְדָמָה עָמִי. Hieronymus et Chald. vertunt: *populus contradicit sacerdoti*, eosque plurimi interpretum secuti sunt, v. c. Wetste in vers. h. l.: „denn das Volk rechet abst mit dem Priester.“ Verum, ut taceam ita supplendam esse ante כִּהֵן praepositionem עִם, quod in verbis inferat vatiq; non conveniat, et כִּי reddere, quae duplex est in uno commate vis, omnis sensus orationis huic explicationi repugnat. Demonstrare enim vates vult: populum impietate erga Deum dissentire sed consentire cum sacerdotibus illis per ram sic dictis. Id in sequentibus copiosius exponit, dictis expressis verbis v. 9. וְהָיָה כָעֵם כְּפִהֵן. Itaque ratio sic procedere mihi videtur: *Populus Iudaicus omnis libidinibus et flagitiis sine ullo adiutore et correctore commissus est, quoniam ii, quibus eum ducere esset et copia, sacerdotes ipsi vero Deo adversantur, ri modo ut populus libidinibus deperditi*. Qui significationem particulae כִּי in hoc commate servare, sed Hieronymi sententiae adhaerere malunt, v. c. Luthers, Tarnovius etc. recurrunt ad Deut. 17, 9 — 12. ut sensus sit: *illi sunt quasi ii, quos Moses ob contumaciam erga sacerdotes supplicio afficere decrevit*. Contra Schmidt ad h. l. כִּי non est, ait simpliciter veritatis: *similitudinis cuiuscunque, sed adaequationis, quod nulus tam malus sit, quam sacerdotes*.

5. וְכַשֵּׁלָה: *corrues, peribis* Ps. 27, 2. Ies. 3, 8. et nostrum 5, 5. 14, 2. In persona secunda, quam

vates s. Deus nunc alloquitur, iterum transitus ad aliud subiectum esse videtur. Proprie idem quod vates v. 4. pronomine אֲנִי allocutus erat esse debebat, nimirum יִשְׂרָאֵל *universum regnum Israeliticum*. Verum hoc esse nequit, quoniam postea sigillatim designatur אִמְךָ *mater tua*, quae eadem est Israel, et secundum imaginem capp. 1—3. et secundum v. 1., ubi populus vocatur בְּנֵי יִשְׂרָאֵל . Vates igitur missa matre nunc verba ad liberos facere videtur, quos v. 4. עַמְּךָ vocaverat, ita ut vox ista idem sit atque בְּנֵיךָ s. vel rectius etiam בְּנֵיךָ *tu — populus, quem בְּנֵי יִשְׂרָאֵל appellavi, corrues. לַיְלָה — הַיּוֹם* *diu noctuque*, omne tempus in universum indicat. Poetica descriptio vehementissimi interitus, qui nullo temporis spatio intermittetur, quamque nemo effugere poterit, quoniam nox ipsa non teget impios, quominus inveniri possint. Boeckel an locus sit dubitat ubi הַיּוֹם significatione *interdiu* legatur. Verum iam Michaelis in favorem huius significationis locum Nehem. 4, 16. attulit. Eichhorn nomina הַיּוֹם et לַיְלָה ita coniungit ut sint: „an einem Tage.“ Idem V. III. subiectum secundae personae versus nostri *sacerdotem* esse putat: „du Priester wirst daher, und der Prophet mit dir an einem Tage stürzen.“ Verum ad sacerdotes oratio demum v. 9. dirigitur et prorsus incommode h. l. *mater prophetas* eius patriam indicare posse videtur. Alternis contra leguntur vicibus h. l. et v. 4. verba בְּנֵיךָ et נָבִיא , non ac si idem sint ad speciem, sed ad genus. Proximum sibi profecto utrumque genus procerum civitatis erat. Utrique enim cura divini cultus et morum castigandorum commissa erat, uterque etiam par sibi erat honore, quo interpretes divinae voluntatis colebantur. Discrimen tantum in eo spectabatur, quod sacerdotum munus a Deo institutum erat, prophetas autem ob singulorum virtutis et ingenii praestantiam a Deo e quacunque tribu populi eligebantur, tum imprimis, cum probitas sacerdotum e tribu Levi magis magisque depravaretur. Porro prophetas quidem non victimas mactabant, verum sacerdotes futura praedicebant, idque non e visionibus, signis et ex-

IV, 5.

sultantibus animi affectionibus, ut prophetae, verum ex Urim et Thummim sicuti e singulari divina benevolentia eorum muneri inhaerente, vid. Philo de orat. prin. p. 728. cf. loh. 11, 51. Apud nostrum vatem discrimen inter utrumque non anxie premendum est. Sufficit ei utrumque esse falsum doctorem, quorum alter non sacerdotio veri Dei, sed deastrorum fungetur, alter autem vana hominum excogitata pro Dei mandatis ederet cf. 9, 7.

דְּמִיתִי: LXX. *ἐποίησα τὴν μητέρα σου*, ut sensus sit: *matrem tuam similem feci nocti*, ut (secundum Hieronymum) aeterno noctis silentio conticesceret, scil. propter tenebras et moerorem captivitatis. Simili fere modo Hieronymus, quamquam ex alia significatione verbi דְּמִיתִי: *nocte tacere feci matrem tuam, ut nempe in nocte s. tenebris illius captivitatis omnibus angustiis traderetur, ubi Deus prorsus obliviscetur eius et filiorum eius* (עַמִּי v. 6.). Est enim monente Gesenio in Lex. ad h. v. duplex verbum דְּמִיתִי, unum e dialecto Aramaea quod habet significationem, uti ediderunt LXX., alterum mere Hebraicum, quod est pr. *silere* et significatione coniugationi Piel propria, verum etiam primae non aliena, *silere facere, perdere*. Nos etiam cum plerisque interpretibus hanc significationem retinemus, ita tamen ut vocem כִּלְכֵּל duce accentuatione Hebraica ad priora transferamus et significationem verbi דְּמִיתִי generalem esse statuamus, notione captivitatis Assyriacae non limitatam, *excindam matrem tuam*, cf. 10, 7. 15. les. 6, 5. Ier. 6, 2. 47, 5. אֶמְדָּה. Mirum esse, quid sibi vellet vates, nisi praecessissent v. 1. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל et imago de muliere c. 1-3. Ex utroque autem intelligitur versu 4. בְּנֵי a vate mutatos esse in עַמִּי et cum h. l. sermo sit de matre populi, eam esse matrem filiorum Israelis, i. e. *Israelitem ipsam, omne regnum decem tribuum*, quo sensu יִשְׂרָאֵל saepissime genere foeminino apud nostrum ponitur. Hieron.: *mater vocatur populi frequentia et omnis turba nationis Hebraeae, filii autem, vel singuli e populo vel per oppida villasque dispersi*. Chald.: כְּנַשְׁתִּיכֶן congregationem vestram.

6. נִדְמֵי eadem significatione, qua v. 5., praeteritum pro futuro et pluralis iuxta nomen collectivum, uti v. 4.: *excindetur, interibit נִדְמֵי* qui v. 4. erat נִדְמֵי. LXX. *ἀποκοινηθήσεται ὁ λαός μου. נִדְמֵי מִבְּלִי הַדָּעָה propter defectum sapientiae* i. e. *eo quod sapere non vult*. Eodem modo occurrit Ies. 5, 13. נִדְמֵי autem omnino est *intellectus, sapientia*, i. q. הִכְמָה Prov. 1, 4. 2, 6. Iob. 36, 12. 42, 3. Accipiunt interpretes de cognitione Dei et pietate, ut v. 1. Verum cum v. 1. aperte addatur אֱלֹהִים quod fieri solet, ubi de illa singulari sapientia sermo est, vid. ad v. 1., h. l. ubi illud adiectum deest, de sapientia in genere ponitur, quod sensui maxime convenit. Defectus enim sapientiae cernebatur in omni agendi et cogitandi modo. Vates ex hoc sapientiae defectu causam petit, cur prorsus abijciendus sit populus: *quoniam non sapere vis, contra me te tractabo, ut insipientia tua tractari mereatur*. Nec video, cur ex omnibus depravationis Israeliticae speciebus v. 1. notatis unum modo sigillatim exhibuisset, nisi h. l. נִדְמֵי aliud quid, idque latioris significationis esset, quam modo נִדְמֵי אֱלֹהִים. Putarunt interpretes h. l. novam orationem initium capere, eamque ad sacerdotes directam, v. c. Drusius, Grotius, Rosenmueller. Verum series orationis ita est comparata, ut tota increpatio adhuc de Israelitis in universum valeat. Hoc versu nominantur liberi, v. 7. describuntur divitiae et gloria populi, v. 8. iterum vox נִדְמֵי occurrit. Increpationem sacerdotum non ante versum nonum quaeramus.

Alloquitur nunc vates subiectum orationis אִמִּי, quod nisi vim inferamus textui, nil aliud esse potest quam נִשְׁיֵאֵל, cf. v. 4. Offendit nos quidem saltus semper rediens a liberis ad matrem et a matre ad liberos: offendit praeterea, quod Israel, qui v. 5. mater erat, nunc genere masculino occurrit. Verum non est, quod inde impediamur verborum significationem probe intelligere. Verba אִשְׁכַּח בְּנִיךָ irreparabili modo pronomen אִמִּי non ad *liberos s. populum* sed ad *parentem s. universam civitatem Israeliticam* referri iubent, cf. introd.

6.

9 et 104. Fortasse dimisit vates matrem et genus mininum, quoniam ineptum sibi visum fuit de foetui loqui, ubi sermo fit de sacerdotio fungendo. Paraphrasis פִּי non facit transitum ad novam orationem sed est causalis. Contemptus, quem Deus nationi Israelicae nuntiat, in eo positus erat, ut eam non dignam haberet, quae munere sacerdotali fungeretur. Sensus est: *prout tu omnem sapientiam contemnsisti, etiam te*, cf. *introduc.* p. 103. מִפֶּהוּ לִי. De etymologia et usu verbi פֶּה Pi. פֶּה vid. Gesen. ad h. v. prius occurrit, ut sit: *sacerdotio fungi*, cf. *Exod.* 41. 40, 13. 15., i. q. מִדְּיָהוּ פֶּה 1 Reg. 2, 27. Nomen enim est ex historia 1 Reg. 12, 31. coll. 2 Chron. 13—16., dissecto per Ierobeamum regno cum rex impius cultum vitulorum institueret, Levitas, qui tunc in omnibus finibus Israelitarum, relictis suis possiditiis et possessionibus in Iudam et Hierosolymam secesserant, Ierobeamum vero sacerdotes sacellanos creavit ex omni vulgo, non a Levi ortos. Hinc existit illud sacerdotum ab institutis Iehovae per Moysen editis virpe Num. 3, 6—12. et moribus Lev. 21. plane alienum. Mandatum vero Dei de sanctitate muneris sacerdotii tam acre fuit, ut qui alius e plebe non Levae adveheretur ad munus illud, morte plectendus esset 1, 3, 10. 38. 18, 7. Praeaeuntibus his divinis mandatis non poterat Deus non, aequae atque pii eius cultus, abhorreere a tam nefaria institutione Ierobeami, propter flagitia sacerdotum postea inde a v. 9. memoranda abiectissima facta erat. Itaque Iehova nostro loco non tantum significare vult: sacerdotes esse odiosissimos et abominabiles, sed omnino: *et genus sacerdotum, sequae populum Levitis destitutum non dignum habere, qui sacerdotes e vulgo suo, idque non tantum propterea, quoniam isti non virpe Levitica orti sint, sed etiam quoniam omnes indignissime agant.* cf. oratio simillima 1 Sam. 15, 26. In verbo מִפֶּהוּ postremum נ epentheticum additum, quod de Rossi in multis codicibus et editionibus abesse vidit. Alii codd. ut idem monet, נ redundant. Pauci ita legendum esse appposito Kri sua-

dent, LXX. ὅς οὐκ ἔχων γινώσκων ἄντι σου ἐπληρώσων ἀπαίαν, καὶ γὰρ ἀνίσταμαι ἐκ τοῦ μη ἰσπαρεύσων μοι. Quod Hieron. ita reddit: *quasi non habens scientiam. Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaria mihi.* וְהִשְׁפַּח הוֹדָרָה אֶלְהֵיךָ: *oblitus es legis Iehovae, i. q. הוֹדָרָה ex notissimo Hebraismo, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 741. Antiquiores interpretes h. l. innui putant mysterium trinitatis magis pie, quam vere, v. c. Schmidt: loquitur filius de patre, non quidem exclusive, sed inclusive.* וְהִשְׁפַּח est ratio loquendi anthropopathica de Deo, v. c. Ps. 13, 2. 77, 10. cet., indicans: *Deum nullam amplius eorum rationem habiturum esse, verum eos commissurum perniciiei, quam ipsi sibi paraverint.* בְּנֵיךָ filii, monente Hieronymo *singuli ex populo, non quasi alia sit mater et alii filii.* Non enim modo Iehova deleturus erat regnum Israeliticum sed etiam cives eius puniturus. Videmus vati in dies magis persuasum fuisse de depravatione suorum. Capp. 1-3, tantum matrem, regnum Israeliticum increpuerat, cuius perversis institutionibus sublati speraverat fore, ut rursus cum populo bene actum esset. Nunc autem populum ipsum, liberos Israelis, misericordia divina indignum esse existimat. Interpretes omnia ad verbum ponderantes iustitiam divinam excusare studuerunt, quoniam h. l. non tantum populo viventi sed etiam posteris poenas minatus sit, cum tamen ipse dixerit Ez. 18, 20.: *filius non portabit patris iniquitatem, cf. 2 Chron. 25, 4. Est, aiunt, discrimen inter poenas temporales et poenas aeternas. Illae inferendae sunt nonnunquam liberis, haec nunquam, cf. Io. Schmidt ad h. l.* Verum sacri scriptores V. T. de tali distinctione nihil sciunt, nec opus est, ut ad eam confugiamus, modo usum nominum illorum *Israel, populus; mater, liberi; probe teneamus.*

7. Nova additur causa divinae erga populum indignationis ex improbo animo eius desumpta. Plurimi interpretes huius versus dissertationem iterum de populo valere senserunt. Verum vides, quam inepte poeta egisset si priora de sacerdotibus, haec de plebe locutus esset. Melius ordini orationis consuluit v. c. Kimchi, qui et hunc versum de sacerdotibus intelligit

7. 8.

1: in ore Aaronis patris fuit lex vera: nunc autem, in multiplicati sint et propagati eius filii in me peccaverunt. Alii intellexerunt copiam proventus et divinarum, quibus sacerdotes a divino decreto aucti fuerunt. Dummodo ne Levitae sacerdotes remansissent Hieronymymae et Israelitarum falsi sacerdotes nullo modo a eo essent nec numero aucti nec opibus donati. Nos videm hunc versum non modo de Israelitica plebe intelligimus, sed orationem vatis ad eam nondum intermissam esse contendimus. Duplex est particula similitudinis כ-פן quemadmodum — ita. רב: multitudo, cf. 12., hinc magnitudo, amplitudo, ut רב Isa. 19, 20. 3, 1. Ps. 145, 7. רבה Gen. 43, 34. 1 Chron. 4, 10. Chald. רב Dan. 1, 27. 4, 19., aucti sunt vel numero vel opibus ac dignitate, cf. Drus. ad h. I. LXX. τὰ τὸ πλεονεξία αὐτῶν. Sensus subsequenter verborum t: Nil iis proderit eorum magnificentia, peccata eorum efficient, ut in ignominiam immutetur. Observandum est elegans brevis in sententia exprimenda. E verbo parallelo כבוד, quod respondet priori רוב, apparet utrumque idem valere, nec sermonem esse posse: sacerdotibus, verum de populo. De populo enim כבוד splendor, magnificentia, scil. quam sub Ioaso et robeamo II. recuperaverant, suo loco est, non autem sacerdotibus. בקלון אחר in ignominiam mutabo, annula saepe obvia, cf. Jer. 2, 11. Ps. 106, 20., cf. om. 1, 23. Michaelis ad h. l.

8. Qui versum praecedentem ad populum, iidem nunc rursus ad sacerdotes referunt, quamquam nulla otula mutatio subiecti designetur. Verum vides quomodo ita propheta laceretur. Volunt זבח esse sacrificia pro populi peccatis prolata, premunt porro statim constructum huius nominis, quo indicetur genitivus lectae vocis עמי ita: vescuntur victimis populi mei, eorum quod victimas comederint iis non potuit vitio erti, cum manifestum Dei mandatum esset, ut sacerdotes iis vescerentur Lev. 6, 26 — 29. Legimus ipsum osen iis admodum iratum fuisse, qui talibus victimis saci nollent Lev. 10, 17, 18. Kimchi rem ita expe-

dit, ut vertat: *non sunt sacerdotes, nisi ad comedendas victimas pro peccatis, quas offert populus, non ad docendam legem et rectam viam.* Alii, v. c. Lutherus et Grotius: *ideo non reprehendunt serio peccata, ut plures accipiant victimas, quibus pascantur.* Quae quidem, admodum arbitrariae sunt explicationes. Simplicissimum est sic vertere: *populus meus ad se rapit peccata.* Status constructus in voce **רָשָׁעִים** pro absoluto **רָשָׁעִים** profecto neminem coget **רָשָׁעִים** vertere *populi mei*, cui usus istius status nec necessario nec semper ad genitivum spectet (vid. Glass. Phil. S. p. 124.), et accentus status constructum indicans ab Hebraeis in favorem LXX. qui habent: ἀμαρτίας λαοῦ μου φάγονται adhibuit esse potuerit, **רָשָׁעִים** autem nomen collectivum cum plurali construatur, ut v. 6. **אֲכָלִים**: *avide ad se rapere* Ps. 27, 2. Ier. 15, 16. Hinc Hieron.: *peccata devorant, scilicet consentientes sceleribus delinquentium, quia, cum eos peccare perspexerint, non solum non arguunt, sed laudant et sustollunt.* In verbis **וְהָיָה לָהֶם כְּחֵם** mira est commixtio numeri, quam plures codices lectione **וְהָיָה** explanare studuerunt, vid. de Rossi ad h. l. Hac lectione verba facilius explicantur, verum facilitate non commendatur lectio. Nos ipsi in communi vita dicimus: „sie richteten ihr Herz zu etc. — sie stimmten ihre Seele zu etc.“ — Ceterum nomen **רָשָׁעִים** iterum monet **רָשָׁעִים** esse peccata, nam parallelismus utriusque commatis huius versus coram oculis positus est. *Ad iniquitatem suam attollunt animos, i. e. impietatibus suis delectantur.* Tertia oratio parallela est v. 11. **וְהָיָה לָהֶם כְּחֵם**. Ponitur **וְהָיָה** de eo quod *aliquis vehementer cupit, ut inde delectetur* Ps. 86, 4. 143, 8. Ier. 22, 27. Eichhorn ingeniosius quam verius: „Von Sünden meines Volkes nähren sich die Priester, nach seinen Missethaten hungern sie.“

9. Nunc demum venit vates, resumens ea quae v. 4. *ὡς ἐν παρόδῳ* monuerat, ad sacerdotes, et sic sanus ordo totius orationis reperitur. *Plebem aequat sacerdotes, et in flagitiis, quae committunt, et in poemis, quas*

IV, 9. 10.

debunt. De sacerdotibus loqui vatem cum antea de populo verba fecerit, praeter alia singulari quoque numero indicatur, quem in hoc versu adhibet, quamquam brevi post v. 10. pluralem repetat. **וְיָדָה**: *vita, agendi ratio, mores*, quia vitam cum itinere comparare scriptores sacri amant, cf. Ps. 1, 1. 139, 3. 2 Chron. 30. Ier. 35, 15. **וְעָלָה** a rad. **עָלָה**: *agere* Iob. 16, 15., de gravibus et ponderosis actionibus Thren. 1, 2. 2, 20., item significat *facta* in utroque sensu, et *bona*, et *mala*, saepius ap. nostr. 5, 4. 7, 2. cet., cf. Ier. 1, 6. Ier. 35, 15. **וְאָשִׁיב לָהּ**: *redire faciam in eam* i. e. *ei rependam*, cf. 12, 3., construitur cum accus. Exod. 22, 25. Ier. 4, 4. inde non opus est, ut suppleamus כ, uti Ps. 18, 21. et alibi.

10. **וְאָחֲזוּ**: *arripiant* scil. *peccata*, **וְחָטָאוּ** vid. v. 9. ad quem nimirum respexit propheta, ita tamen, ut nunc illud verbum metaphorice adhibeatur, quasi de vera commissatione. *A peccatis enim nunquam saturantur. verum in dies maiore aviditate torquebuntur.* Propo remoto: *non bene iis erit, tanquam saturis, verum animus tanto inquietior erit et vitiis pravorum cupidinum vexatior, quanto plura vitia committent.* Vates h. l. fortasse rursus numero plurali utitur, quoniam tunc una cum sacerdotibus populum oratione carpit. Quae sententia verbis praecedentis versus confirmatur **וְיָדָה כְּכֹהֵן**: *plebem aequat sacerdos*. In quo enim atterque sibi similis sit nunc describit vates. Hieron.: *voluptas insatiabilis est, et quanto magis capitur, tanto plus utentibus famem creat.* Alii verba de cibo proprie sic dicto accipiunt, ita: *comedent, sed ob annonae penuriam et maledictionem iis eveniet, ut homines quamlibet voraces nunquam tamen exsatiarentur*; v. Drusius et Bochart. in Hieroz. 1, 404. cf. Michael. ad h. l. Schnidt ita: *comedebant sacerdotes cum populo et convivabantur Baccho, eum in finem, ut illum propitium haberent, et ipsis omnia daret et semper et ad satietatem et abundantiam. Deus autem comminatur se facturum ut bonis quaesitis non saturentur, sed fame potius et siti premantur.*

IV, 10.

Coniug. LXX. *ἐπένευσαν*. Hieron.: *scortati sunt*, vid. 18, 5, 3. Verum aucta quadam significationis vi tendum esse videtur: *se invicem ad scortationem accunt, exercent invicem venereas libidines*. De significatione verbi *נָפְתוּ* disceptant interpretes. LXX. *κατεβύβυναν*, quod Hieron. vertit: *diriguntur*. I. Hebraica verba vertit: *non cessaverunt*, utrumque explicans: *vires in fornicatione deficiunt et fornicationis desiderium non quiescit*. Lutherus: *et non continget*. Chald.: *accipient uxores sed non generabunt filios*. q. plerisque recentiorum placuit, minus quidem eleganter ab Eichhornio ita repetitum: „bei Weib schlafen und sich nicht vermehren.“. Verum *נָפְתוּ* tantummodo de voluptatibus venereis et impudicis nunquam de concubitu legitur, qui procreandorum perorum causa exercetur. Quod si metaphora verbi *נָפְתוּ* ab aquis per aggerem perrumpentibus sumpta est (cf. senmuellex ad h. l.), multo simplicior explicatio videtur; *nam erumpent e pernicie, non incalumescedent*. Legitur enim illa radix *erumpere* „herab brechen“ de alveo Job. 28, 4, de homine effrere Job. 16, 14, de heroe per portas erumpente Mich. 1, 3. Unde *נָפְתוּ*: *se vi rumpere*, scil. a dominis Sam. 25, 10. De liberis procreandis non occurrit, tum de augenda sobole: cuius utriusque cogitatio in illas res venereas existere non poterat. Contra suo l. erat cura, ut voluptatibus gauderent immunes ab omni periculo amittendi honorem et vitam. Haec vates cere vult: *his non continget ut erumpant e manibus toris* scil. Iehovae. Accedimus ita ad Lutheri sententiam. Sequens particula *וְלֹא* hanc interpretationem probare videtur, nam causam indicat cur non incolere easuri sint. *Nam Iehovam reliquerunt, qui eos tunc posset, nunc autem ultor scelerum erit*. *וְלֹא* acciperunt Hieron.: *in non custodiendo* et LXX. in nonnullis codicibus *τοὺ μὴ φυλάξαι*: *reliquerunt e ita ut non amplius eum colere vellent*¹⁹⁾. Verum:

19) Alii codd. legunt *τοὺ φυλάξαι*.

V, 10—12.

issimus usus est loquendi apud Hebraeos, ut expriment adverbium duobus verbis iuxta se positum, uti שׁוּב וְשׁוּב, maxime si alterum ponitur in infinitivo cum praep. לְ Job. 7, 7., et centies occurrens verbum יָסַח Gen. 4, 2, 8, 10, 12, 18, 29. Ita nonnunquam verba componuntur admodum mirabili modo v. c. הִנָּחִיל לְעֵשָׂו loel 2, 20, 21. Gesen. Lehrgeb. p. 823 cet. Hoc l. *dese-ruerunt observanda* i. e. *non amplius observarunt & coluerunt eum*, nam שָׁמַר denotat etiam *colere* Ps. 59, 10. Zach. 11, 11. cf. locum apud interpp. saepius laudatum Virgil. Georg. 4, 212. Hac formula fortasse etiam indicatur hypocriticus cultus Israelitarum. Iactabant enim se Iehovam colere festis et sacrificiis suis, sed *eadem ita colendo eum deseruerant*. Hebraei interpp. (cf. ap. Kimchium) coniungunt hunc infinitivum cum sequentibus ita: *dese-ruerunt dominum ut observarent scortationem*. Kimchi ipse supplet דְּרָכֵי cultum idolorum בְּ Israelitis adoptatum.

11. Ostendit porro *sacerdotes et populum omnino Deum non curare sed suis libidines, nimirum Venereas et Bacchanales*. Scimus enim in quovis genere fuisse libidinosissimum, vid. Exod. 32, 6. Num. 25, 1—9. Opprobrium stupri in cultu Baal Peoris commissi plura loca V. T. v. c. 1 Reg. 15, 11. 12. 2 Reg. 23, 7. 2 Chron. 15, 16. et nostrum ipsum caput v. 13. 14. indicare videntur. cf. introd. p. 32 sq. יָקַח לָב: *por abstulit* i. e. *animum eorum occupavit*. Al. לָב pro דְּכֶמֶר sumunt, quemadmodum Prov. 6, 32. 7, 7. 9, 4. 16. cet. ut sit: *abstulit eis omnem vim intelligendi*, cf. Dathius. LXX, ἔδξατο καρδία λαοῦ μου, ac si initium versus sequentis עָמַר pertineat adhuc ad praecedentem.

12. Postquam mores sacerdotum et plebis sibi aequos esse commemoravit, in recensione eorum modo illos modo hanc carpit, ita tamen, ut semper ea tangat, quae proxime accedant ad res sacerdotales. Huc pertinet interrogatio oraculorum. Secundum legem Iudaicam summi sacerdotes ex Urim et Thummim oracula petebant, vid. 3, 4. Plebs Israelitica per falsos suos

doctores decepta *lignum consulit*. E ligno enim ciebantur idola domestica quae תַּרְשִׁי vocabantur Ies. 40, 20, 44, 13—17. Ier. 10, 3. Ab his o petebant, 3, 4. Quod autem vates lignum pon idolis, id consulto fit, ut turpitudinem idololatri significet, cf. Schmidt ad h. l. Alii v. c. Drusi illa Graecorum divinatione rem intelligunt, quae *μαντεία* vocabatur et e fragmentis ligni fiebat in Ill Verum de hoc superstitionis genere nihil praetere currit in libris sacris illius aetatis. "LXX. *ἐν σφαιραματεῖν* i. e. *oracula petunt in auguriis* s. omi: עֵצִים cum praep. בְּ est frequens formula de oracul tendis, cf. Num. 27, 21. Iud. 1, 1, 18, 5.

וּמִקֵּל יָגִיד לּוֹ: *ut baculus eius ei futura des*. Est aliud genus divinationis, quod apud Graecos *μαντεία* vocatum est, ubi baculi vario modo tractur et iaciebantur, ut omen inde existeret, vid. dem Drusium. Alii *de lituo augurum, pedo past simili* intelligunt, qui quidem tantum apud Roman usu erat, v. Cicero de divin. I, 30, 17. Michael h. l. Alii putant fuisse quoddam genus *Theraphim* erant capita humana vel aliae artificiosae imagulae super baculis erectae, v. Schmidt ad h. l. Dr adfert locum Festi, ubi: *delubrum*, inquit, *dice fustem delibratum* i. e. *decorticatum, quem veneratur pro Deo*. Quae ad simplicissimam huius loci i pretationem nos ducunt. Cum enim in aliis V. T cis nihil occurrat de oraculis e baculis petitis sed nostro loco מִקֵּל in parallelismo cum עֵץ ponatur v. 7. 8. cet., baculus fere idem esse videtur quod gnum, nimirum *idolum e fuste s. ramo arboris sc tum*, utrumque autem tantum differre ratione magi dinis. *Lignum* autem et *baculum* non indicare oracula interrogandi modum, ubi quodlibet lignu quilibet baculus ad hunc usum aptari potuerit, qu admodum in Xylomantia et in Rhabdomantia fu apparet etiam ex adiecto pronomine י in utroque mine; indicat enim suum quemque habuisse עֵץ et quemadmodum Theraphim 3, 4. יָגִיד: in universum dicare, responsum dare, adhibetur inprimis de sig

IV, 12.

catione rerum ignotarum 1 Sam. 9, 6. 1 Reg. 10, 3. Ies. 41, 26. 43, 9.

נְפִילִים uti 5, 4. *motus animi ad idololatriam impellens*. Bene Liveleius: *vehemens*, inquit, *libidinis fervor et affectus ita nominatur*. Hebraei enim spiritus vocant animi concitati motus, quos Cicero affectiones, affectus, impetus, commotiones et perturbationes animi vocare solet. Hinc spiritus zelotypiae Num. 5, 14., mendacii 1 Reg. 22, 23., vertiginis s. perversitatum Ies. 19, 14., soporis ibid. 29, 10., impuritatis Zach. 13, 2. Verum, quod ad originem verbi attinet, ipsi non est consentiendum addenti: *vocantur spiritus, quia a malo spiritu proficiscuntur*. Occurrit enim bono sensu spiritus iustitiae Ies. 28, 6., sapientiae Deut. 34, 9., intelligentiae et consilii Ies. 11, 2. Nec unquam in scriptoribus sacris V. T. occurrit רוּחַ eo sensu, ut aliquod numen excelsioris ordinis praeter Deum designet. Pro his alia nomina, potissimum אֱלֹהִים et מֶלֶךְ leguntur, vid. ad 12, 4. 5. רוּחַ contra, propr. *flatus* s. *ventus* s. *halitus*, in omnibus iis locis, ubi metaphorice s. derivative ponitur, indicat vel *vim et affectionem vitam* Gen. 6, 17. Iud. 15, 19. 1 Sam. 30, 12. Ez. 37, 5., vel *spiritualem* Gen. 41, 8. Num. 27, 18. Eccl. 3, 21. et omnes loci supra laudati, vel *divinam* quae et in hominibus et in omni natura operatur Ps. 51, 13. 139, 7, 143, 10. Ies. 34, 16. 63, 10. 11. Hinc factum est, ut notio ista idealis, abstractum, postea ab Hebraeis philosophantibus in concretum transponderetur, et quae de vi non conspicua et spirituali dicta essent, de personis s. subiectis spiritualibus acciperentur, pariter ad רוּחַ 1, 1. Nos quidem subsistentes in ideali quidem sed metaphorica vocis significatione proxime sensui vatis accedere putamus vertendo: *impetus pravarum libidinum*. רוּחַ: *errare fecit*, scil. eos. Pronomeu subintelligendum esse contextus docet, ut 2, 7. De studio interpretum codices inveniendi, qui legant רוּחַ vid. Rosenmueller ad h. l. Est elegans usus verbi nostri, quoniam mulier errat e toro in illicitos amores. רוּחַ מִתַּחַת אֱלֹהִים imago scortatus, translata ad idololatriam. Hieron.: *fornicati sunt a Deo suo*. LXX. καὶ τοῦ θεοῦ αὐτῶν, רוּחַ

indicat modum, quo mulier cum viro coniuncta est. Est enim mulieris viro subiici eique obtemperantiam praestare, cf. *ἡκανδοτος γυνή* Rom. 7, 2. Mulier vero infidelis denegat marito obedientiam et subducit se eius auctoritati. Hinc *מִתְחַלֵּף* ex usu illo Hebraico ubi praepositionibus quamlibet appropinquationem significantibus adiecta altera praepositione *מִן* contraria significatio infertur (cf. ad 2, 5): *subtrahentes se Deo suo*, cf. Exod. 6, 6. Boeckel: „dass treulos sie von ihm Gotte weichen.“ Alio sensu Eichhorn: „sie buhlen unter ihren Göttern.“

13. Designat vates illecebras, quibus impii sacerdotes plebem ad idololatriam trahant. Instituunt enim solennia sacra in iis locis, ubi libido maxime accendatur et ubi libidinibus venereis facillime satisfieri possit. Contextus docet in hoc quoque versu alternis, et de sacerdotibus, et de filiabus Israelitarum, parte plebis diserte nominata, sermonem esse. *יִזְבְּחוּ* *sacrificia offerunt*. Officium sacrificia offerendi sacerdotibus erat, et ex institutione Dei, et ex usu omnium gentium, cf. Lund. Iüd. Heiligh. 1. III. c. 36. et 37. *קַל-רִאשֵׁי הַהָרִים*. *In verticibus montium* et in collibus, qui saepius comprehenduntur nomine *בְּמִזְרָה*, idola colebantur inde ab antiquissimis Iudaeorum temporibus, unde Moses iam Lev. 26, 30, in hanc superstitionem invehitur. Usus sacer locorum excelsorum barbaris nationibus, quibuscum in commercium venerant, maxime familiaris erat Num. 22, 41, 33, 52. Inhaesit Israelitis et Iudaeis temporibus regum 1 Reg. 3, 3. 4. 2 Reg. 17, 9—12. 23, 5. Quin et ipsi pii cultores Iehovae in montibus sacra fecerunt, v. c. Samuel 1 Sam. 9, 12—19. et templum Salomonis in monte Sion exstructum est. Profecto situs montium aptissimus est efferendis animis et excitandae pietati erga Deum, cuius magnificentissima opera in montibus coram spectantium oculis posita sunt. Verum illi montes et colles populo occasionem praeberunt varios eosque nefarios modos superstitionis cultui adaptandi. Quod Moses cavere voluit legem edendo: ne Iudaeorum sacra solennia in quocunque loco plebi iucundo, sed in eo solo loco, ubi tabernaculum sanctum esset, celebraren-

7, 13. 14.

ut Lev. 17, 3. 4. Deut. 12, 13. 14. 14, 23. Eadem causa serius exstructo templo Hierosolymitano institutum est, ut solummodo in eo templo sacrificia fieri esset 2 Chron. 7, 12. Vates autem monet illos montes et colles a sacerdotibus et a plebe non propter adamari, quod ibi sensus pietatis vel invitis nascentur, sed כִּי-טוֹב צֶלֶה. Ad augendam amoenitatem faciebant arbores, אֶלֶיךָ: *quercus*, לְבָנָה: *styrax* s. *populus* לְבָנָה, אֶלֶיךָ: *terebinthus*, al. *ulmus*. LXX. ὑποκάρω δρυός καὶ δένδρου. Hieron.: *subter quercum et populum et terebinthum*. Plura de istis arboribus et de auctoribus eas uberius recensentibus vid. ap. Rosenmuellerum h. l. Ceterum video interpretes, quotquot eorum ibi innotuerunt, non multum differre in generibus arborum. צֶלֶה umbra unius pro umbra omnium arborum commemoratur. De consuetudine Israelitarum sub umbra arborum frondosa impium suum deastrorum cultum exercendi cf. Ies. 57, 5. Ier. 2, 20. 3, 6.

וְעַל כֵּן i. e. *propterea quod iis in illis locis bene*. Dulcis amoenitas illorum locorum animum ad omnes viduitates fert. Non video, cur interpretes sensum prope iacentem altius quaesiverint, v. c. Drusius secundum methium: *nam absentia patris familias occasionem et filiabus scortandi custode earum remoto*. Dathe: *nunc illud pessimum vestrum exemplum, quod filiae et nurus vestrae vident, eadem scelera committunt*. ii in verbis nostris mores illius aevi pessimos pingentius recensionem poenarum invenerunt, v. c. Hieron.: *scil. ut patres propter scelera sua impudicitia filiarum punirentur*. כַּלִּיָּהוּ sunt vel sponsae, v. c. Ier. 2, 1. Ies. 62, 5., vel nurus Gen. 38, 24. Ruth. 1, 7. cet. CX. ὑμῶν. Hieron.: *sponsae*. Utracunque sententia aefertur, sensus idem est: *mulieres vestrae dulcedine et deceptae se prostituunt*. Causam autem, cur praeterea has libidinibus omnes praecedentes nominet, affert sequentia.

14. לֹא יִדְבַקְנָה. Interrogative accipiendum est: *nonne uniturus invehar in filias vestras, quod scortantur, et nurus vestras, quod adulterae sunt?* Ita omnes

difficultates absunt et res est facillima. Futurum Hebraicum suo loco est, praesens tempus cum quadam continuatione designans, ut in omni v. 13. Ad intelligendam autem particulam אֲנִי non opus est, ut cum Dathio lectionem emendemus repetito וְ ex postremo verbo versus 13., ut nempe sit initium nostri versus אֲנִי , cum saepius nuda particula אֲנִי interrogative occurrat 2 Sam. 23, 5. 1 Reg. 22, 17. 2 Reg. 6, 26. Isa. 5, 9. cf. Gesen. ad h. v. וְאַתָּה sequente praep. אֲנִי : *animadvertere in aliquem*, cf. 1, 4. Frustraneum sibi imposuerunt laborem interpretes dum hisce verbis gravissimum divinae indignationis signum atrocissimasque minas infundere voluerunt, cf. Rosenmueller ad h. l. Praeteris, quamquam non benevolentia, eminet explicatio eorum, qui Deum per vatē dicere iubent: *ira iratus vobis sum, ut ne dignus quidem vos haberem, qui puniremini. Si enim vos punirem fortasse meliores evaderetis. Verum id caveam. Stat meum consilium: sine misericordia penitus deleminor!* Beatus spiritus benevolentissimi vatis condonet iis iniuriam ipsi factam. Omnis eius argumentatio in quavis linea consilium et votum designat, ut cives carissimi serventur in tantis rerum angustiis. Propterea eos increpat, monet, spem iis aperit, iis consulit. Num quaeso fieri potuit, ut subito omni amoris sensu abiecto tam dire in eos saeviret et Deo tam indigna fervore commotus ediceret? Multo aliter verba sonant in illo loco, ubi ira eius ad summum provecta est fastigium 9, 14 — 17. LXX. ad verbum: *οὐ μὴ ἐπισκέψωμαι ἐπὶ τ. Συγ.* rem in suspensio relinquunt, quamquam *οὐ* et *οὐ μὴ* etiam interrogationis loco occurrant, vid. Wahl in clavi N. T. ad utrumque verbum. Hieronymus eandem, quam nos reprehendimus, sententiam secutus vertit: *non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatae*, et: *gravis*, addit: *offensa est, postquam peccaveris iram Domini non mereri*. Plura v. ap. Rosenmuell. ad h. l. Eichhorn: „Ich kann nicht eure Töchter strafen, wenn sie buhlen — denn selbst die Priester gehn mit Buhlerinnen auf die Seite etc.“ eodem sensu de Wette. Verum non liquet, cur propterea illas punire Deus non potuerit.

, 14.

כִּי-יָהִי עִם-הַזִּנָּה יִשְׁכַּב. Designat nunc vates a-
cratius, quid sibi voluerit commemorando prostitutionio-
em filiarum. Ea enim ad cultum religiosum ipsum
artinebat, et propterea multo abominabilior erat. Te-
eamus ante omnia inde a v. 9. sermonem fuisse de fla-
gitis, quatenus sacerdotes cum plebe pari culpa labo-
arent, et quatenus inprimis a sacerdotibus alerentur.
Ic usus pronomini masculini יָהִי neminem offendet.
Respicit nimirum ad sacerdotes. Positum esse cum em-
phatica quadam digitorum monstratione apparet, quam
ates amat, v. c. 9, 10, 10, 2, 11, 3, 10.; nam alias
lane superfluum fuisset, sufficeret posuisse יִשְׁכַּב. Non
ind praecedit subiectum, quod respici potuisse videa-
ur, et omnis dubitatio eximitur nostrae sententiae, cum
postea vates dicat, eos יָהִי cum sacris prostibulis sacri-
cia fecisse, quod nullius nisi sacerdotis officium erat.
Michaëlis intelligi vult *Israelitas*, *Dathe patres*, alii
am contemtionem locutum esse vatem contendunt, ac si
os, quos in mente habuerit, alloquio non dignaretur.
יְכַלְוִיָּהֶם sunt eadem, quae antea יְזַנְוִיָּהֶם sunt eadem, quae antea
בְּנִי־יָהִי vocatae sunt, ita tamen ut nunc modus et
rursus designetur, cur se prostituerint, nimirum in ho-
orem deastrorum, Baalis Peor et Astaroth, quorum
le a Midianitis, haec a Phoenicibus ad Israelitas per-
enerat 1 Sam. 7, 4. 12, 10. 1 Reg. 11, 5. 33. Utrius-
ue cultus et obscoenus et libidinosus erat, cf. Lev. 19,
9. Num. 25, 1 — 8. Lund. lüd. Heilighthümer 1, 33.
178. Utrique ministrabant קָדְשֵׁי וְקָדְשֵׁי Selden
le Dis Syris Synt. I, 160. et II, 237. Puellae et pueri in
horum deastrorum cultu impudicissime se tractari patie-
bantur Herodot. 1, 199., in templis eorum concubitus
exercebant et mercedem inde sumtam deastris dicabant
Dent. 23, 18., quin postea apud Corinthios in sacris Ve-
neris, quae ex Syriacis Astartes ad Graecos transierant,
plusquam mille puellas libidinibus prostitutas fuisse nar-
rat Strabo Schol. Aristophan. ad Plut. v. 149. cf. Introd.
p. 33. 34. et Clericus ad Exod. 34, 15. His *sacris pro-*
stibulis sacerdotes, qui in fanis illis impuris sacro mu-
nere fungebantur, abusus fuisse, eosque fortasse tur-

pissimo modo initiasse e nostro loco intelligitur. **קָרַד**. Coniunctio Piel a rad. **קָרַד**: *dividere, separare*, habet significationem reciprocam: *separare se*. Michaelis ad h. l.: *subducunt se*, ait, *consortio aliorum, ut meretricibus se coniungant*. Piel cf. Gen. 13, 9. 11, 14. Prov. 16, 28. Ruth. 1, 17. Radix Arab. in II. coniugatione, quae Hebr. Piel respondet, **كَرَدَ** significat: *secessit, separavit se a ceteris, peculiariter devotionis ergo, ut scilicet faciebant impurissimi illi homines. At Schmidt de partitione sacrificiorum: cum scortis dividunt carnes victimarum post factas proficias, cf. 1 Sam. 1, 4. 5. 9, 22. cet. Priori tamen sententiae usus verbi in Niphal et Hiph. magis favere videtur, quo integrorum separationem et secessum potius denotat. Cum his igitur prostibulis subducunt se et sacra faciunt, ut, addit idem Michaelis: harum impuris amplexibus illi se libidinem in honorem profani numinis exercere testatum darent*. LXX. ὅτι αὐτοὶ μετὰ τῶν πορνῶν συνεφύεον καὶ μετὰ τῶν τετελεσμένων ἑσθίων. Hieron. in dissert: μετὰ τῶν τετελεσμένων vertit: *cum initialis et consecratis ad cultum Dei*, ipse autem in versione habet: *cum effoeminatis*, ita ut hoc nomine significantur exsecti s. contracti, quales olim erant sacerdotes Cybeles, de Gallorum gente. Verum monet: *sciendum est in praesenti קָרַד esse meretrices, ἑσθίς, i. e. sacerdotes Priapo mancipatas, in aliis vero locis Cadesim legimus, viros exsectos libidine*.

לֹא יָבִין nunc ad plebem sigillatim transit, ex quo denuo intelligitur antea de alia quadam specie gentis, scilicet de sacerdotibus cogitasse, ad quos pronomem **הוּא** referendum fuisset. **לֹא יָבִין** scilicet **לֹא יָבִין**, ex noto Hebraismo Gesen. Lehrgeb. p. 747. *populus qui non sapit*, cf. v. 6., i. e. *qui non intelligit, quam flagitiosa sint haec omnia, sed tantum stupet, fortasse delectatur*. **יָבִין**: LXX. συνεπλέκετο μετὰ πόρνῃς, *complicatur meretricibus*, unde intelligitur eos priora verba sequentis versus anticipasse. Syrus: *amplexus est*, Chald.: *colledetur, adfligetur*, Hieron.: *vapulabit*. Semel praeterea tantum in V. T. occurrit Prov. 10, 8. 10. Verbum

IV, 14.

et, ut Michaelis monet, latissimi usus quod Ebn Esra e lingua Ismaelitica repetit, ut indicet: *velut perplexum*, *qui nescit quod agat*, quod respondet Arabico *لَبَّسَ* *rostrare*, cf. Gesen. ad h. v. Hinc nostrum Niphal leganti ratione abhbitum videtur, ut simul *stuporem*, *quo prosternatur et interitum*, in quem *praeceps ruit*, indicet. Sed in versione sic exhibuimus: *stupens ruit*, *ne optime convenire videntur praecedentibus* *לֹא יָדָע*, *sic nempe in paria scelera et in perniciem*. Fere sic chhorn: „das gedankenlose Volk wird durch e hingerissen.“

VI.

Cap. IV, 15 — V, 9.

15. Licet tu Israel tam ignominiosa perpetras, item ne reus fiat Iuda. Ne vos quoque veniatis illegalem, neve ascendatis versus Beth-Aven, tibi iuretis per Iehovam viventem. 16. Quoniam Israel ut iuvenca refractaria se gerit erga Iehovam, ideo Iehova eam agat velut agnum in regiones amplas. 17. Prorsus adiunxit se Ephraim Iolis. — Dimittatur ergo. 18. Segregata sit eorum computatio, venereas artes invicem exerceant, dament ignominiosa et insana idola, 19. prehendat eos libidinosus impetus alis suis: tandem Iupiter a suis sacrificiis decepti peribunt. V, 1. Audite haec sacerdotes, et attendite domus Israel, et Vos a domo regia observate! Iudicium enim Vobis imminet, qui laqueus facti estis Mispae et rete expansum super Taborem. 2. Vicimis suis perfidiam profundiore reddiderunt. Sed iis omnibus

correctionem paravi. 3. Novi enim te Ephraim, nec mihi Israel absconditus est. Turpe egisti Ephraim, pollutus est Israel. 4. Non permittunt eorum scelera, ut revertantur ad Iehovam, nam impetus impudentis idololatriae medios inter eos est, ut Iehovam non cognoscant. 5. Quò Israel superbit, id in os eum criminatur. Israel et Ephraim labentur inter peccata sua. Labetur cum iis ipse Iuda. 6. Tunc quidam cum oxibus et armentis exhibunt ad quaerendum Iehovam, verum nusquam eum invenient, quippe qui se ipsis subtraxerit. 7. Fidem Iehovae violarunt, sic quoque filios peregrinos pepererunt, nunc impia eorum festa ipsos cum patria perdent. 8. Clangite buccina Gibeae! Clangite tuba Ramae! Vociferate in Bethaven, ut Tu haec omnia audias Benjamin. 9. *Ephraim desolata erit tempore correctionis.* Verissimum hoc indicavi tribubus Israel.

Postquam vates flagitia populi Israelitici, plebis, sacerdotum foeminarum, pinxerat, orationem ad Iudaeos dirigit, Itaque novam habemus vaticiniorum partem sensu a praecedenti diversam. Hucusque enim ad Israelitas solos verba fecerat, nunc nil curae habet nisi hoc unum: *ne Iudaicae tribus pari modo a Deo deficiant uti Israelitae.* Hanc ob causam monet Iudaeos v. 15., poenas minatur Israelitis ut exemplo sint illis v. 16 — 5, 5., Iudaeis idem exitium annunciat nisi resipiscant 5, 5 — 7., denique tamquam sono buccinas et tubae Iudaeis in aures clamat, ut mores et sortem eius evitent: *Ephraim desolata erit* v. 8. 9. Plura de argumento et tempore istius partis vid, in introductione pag. 62 sq.

, 15.

15. **וְיָחִידְךָ מִן הָעָם**: si ignominiosam tuam idololatiam exerces; oratio potius concessiva, quam condicionalis. Sens.: Quodsi non corrigi, sed peccatis semper editus esse vis, dimittare, cf. v. 17. Sed unum adhuc *ihl curae cordique est: ne Iuda tecum peccet et perit*. Stirpibus Iudaicis adhuc erat templum Hierosolyminum, erant omnia instituta et instrumenta veri divi-cultus, erant reges e familia Davidis, quibus pro-missio data erat 2 Sam. 7, 6. cf. ad 3, 5., erant Levi-e, veri sacerdotes et hucusque a plerisque certe regi-bus magis servata pietas. Verum iam instabat pericu-lum. Rex Usias magis simulator quam sincerus Dei Iltor post mortem Sachariae negligentia sua deprava-tionem gentis in dies augebat. Hinc monitum **וְיָחִידְךָ מִן הָעָם**: saltem ne Iuda reus fiat i. e. ne in consor-tium flagitiorum et poenarum veniat! Hoc enim utrum-que innuit verbum **וְיָחִידְךָ**: peccare et inde poenis di-cum fieri Lev. 4, 13. 22. Ies. 24, 6. Alii v. c. Ge-nius ad h. v.: se poena dignum sentire, quod fere re-ondet Iarchio: si fornicatur Israel, non sunt prop-rea rei filii Iudae, nec ego eos damno, ut dictum at supra 1, 7., tribus Iudae benigne excipiam. Ve-rum non de sensu culpaе i. e. de poenis avertendis, sed de misericordia Dei erga Iudaeos hic sermo est. sensus totius versus docet Iudaeos moneri. Nam si in imo commate **וְיָחִידְךָ** esset non, tunc eadem significatio iam in sequentibus commatibus esset tenenda, et tum urbis laus inesset, quae omnino 5, 5. repugnat. Hie-ronymus eundem nobiscum sensum exhibuit: non delin-
at saltem Iuda. Sed LXX. *ὅτι δὲ λέγει ἡ πόλις ἡ ἱερουσαλὴμ*, qua c. lectione, non liquet.

וְיָחִידְךָ מִן הָעָם: nec veniatis Gilgalem. Nimi-am hoc monitum iterum ad Iudaeos pertinet, quam-vam mutato numero et persona, quam mutationem saepissime apud nostrum vidimus. Copula **וְ** aut omni-no nullius momenti est, aut verba ad idem subiectum directa fieri indicat, de quo antea indirecte s. in tertia persona locutus erat. Praeterea Israelitae ita moneri non poterant. Nondum enim tempus venerat, quo sine Deo et **עַלְטָא** versarentur 3, 4., adhuc omnis eorum

pietas et religio ab illis locis maxime Bethelo pendebat, ubi Ierobeam solennem Dei cultum instituerat. Quod si venturum fuisset, abolendus fuisset omnis ille idololatriae apparatus, verum non tam lenibus verbis populus ab eo avocandus. Iudaeis contra aptissime inculcat monitum: *nolite suscipere eam impietatem et idololatriam, quibus Israelitae se dederunt.* Id suo modo metaphorice noster facit pingendo ea loca, quae aedificationis praevaricationis superstitionis essent. Scimus enim e 1. Reg. 12, 28. 29. Ierobeamum, cum 10 tribus a stirpe nationis separaret, oppida Danem et Bethel altaribus et omnibus ad cultum religiosum necessariis instruxisse, non ad cultum Iehovae, sed ad eum, quem populus inde a temporibus Aegyptiacis adamaverat, qui quidem ex omni reliquorum barbarorum superstitione ab Israelitis degustata, honestissimus et humanissimus fuit, at fortasse propterea iis non satisfacit. Contra rex Ahab a Babyloniis et Phoenicibus cultum Baalis recepit 1. Reg. 16, 32. et inde ab hoc tempore ubique sacella et statuas erectas esse vidimus, quibus diis illis stercoris thura accenderent victimasque immolarent. Qua institutione loca patriae antiquitus aliquando ad pium cultum initiata potissimum impiis aris dotata sunt v. c. Gilgal, Bethel h. 1., Mizpa, Tabor 5, 1., Gibeon 5, 8.

Gilgal urbs prope ad Iordanem sita, notissima iam ante regum tempora. Loco enim, ubi Iosua 12 lapides in memoriam mirifici transitus per Iordanem erexerat Ios. 4, 5. 6. 20., ubi primum Pascha in terris Canaaniticis celebratum erat Ios. 5, 11., ubi castra Iosuae cum tabernaculo sancto per longum tempus fixa erant Ios. 10, 6. 15, 45., paulatim urbs excrevit haud exiguae magnitudinis, quae imprimis a Samuele tanti aestimata est, ut saepius Deo ibi sacra faceret 1. Sam. 10, 8. 11, 15. 15, 33., ut tribunal ad ius dicendum constitueret 1. Sam. 7, 16. Sita erat prope fines stirpis Iudae Ios. 15, 7., cuiusmodi autem tribui adscripta fuerit apud Iosua non legitur, fortasse quoniam tempore sortitionis vix initium factum erat domus in loco monamenti 12 lapidum extruendae. Id constat in separatione Ierobeamitica transisse ad regnum 10 tribuum. Commemoratur enim non solum nostro loco et 9, 15.

verum etiam apud Amos. 4, 4. 5. ita ut dubitari
 possit eam superstitionis cultibus Israelitarum sacrari
 esse. Drusius locum citat ex Eusebio de locis He-
 braicis, ubi dicitur cecidisse in sortem tribus Iudae; ve-
 ro Eusebius sine dubio verba Ios. 15, 7. *פְּנֵי אֵלֶּיךָ יְהוָה*,
 quae admodum ancipitem reddunt, ita intellexit ac
 si Iuda cum reliquis oppidis urbem quoque Gilga-
 litam fuisse. Hieronymus ad 12, 12. Gilgalem intra
 agni Israelitici sitam esse refert. Ceterum prope
 ab Hierosolyma versus Iordanem, quemadmodum
 ab eadem urbe versus montes Ephraimicos prope
 — *Bethel* autem per contemptum a nostro vate,
 mina symbolica amat, *בֵּית אֵל*: *domus vanitatis*
vitae vocata, cf. Am. 5, 5., fere idem initium
 quod Gilgal, licet eius origo ad multo antiquiora
 a nimirum Iacobi porrigatur. Erexerat Iacobus
 loco, ubi Iehova ei visione nocturna apparuerat,
 oleo unctum Gen. 28, 18. 19. Posthac la-
 ram mutato loco nomen *Bethel* infixerat, quod
 postea in oppidum *Lus* huic loco proximum
 Ios. 18, 13. *Bethel* eodem honore, quo Gil-
 Samuele insignita est, ut nempe ibi ius diceret
 7, 16. Sorte contigit tribui Beniaminiticae Ios.
 Verum seriore tempore cum tribu Ephraimi-
 niunctam fuisse ex eo apparet, quod in separa-
 Ierobeamitica ad regnum Israeliticum pervenit.
 nim iste improbus antiqua gloria huius oppidi
 atur ad ibi instituenda sacra Aegyptiaca, nimi-
 pidis nomine vitulorum in V. T. obvii. Ab Abia
 Iudaeorum capta 2 Chron. 13, 19. sine dubio in
 o reliquorum oppidorum Ephraimiticorum fuit,
 osaphat praefectis decrevit 2 Chron. 11, 2. Po-
 ceptam esse ab Israelitis, fortasse a rege eorum
 2 Reg. 14, 12—14. e nostro loco apparet. Di-
 enim ita eius mentio fit, ut ad regnum Israelita-
 pertinuisse videatur. Quaesiverunt, cur vates al-
 oppidi Danis a Ierobeamo simul cum Bethel Is-
 ad sacra facienda designati mentionem non fe-
 Puto propterea, quod Dan in remotissimis sep-
 onis regionibus prope Libanum et Antilibanum a
 Iudaeorum ita aberat, ut desiderium eo pere-

grinandi existere non posset. Periculum venit a proximis regionibus, ideo vates ea tantum loca commemoravit, quae in vicinia Iudaici regni essent. Deinde utraque urbs, et Gilgal, et Bethel, loco utriusque cultus, Apidis et Baalium, nominata videtur. Certe 9, 15, inter horrores Baalis Gilgal commemoratur, unde Baalis sacra ibi fuisse apparet. Pro Beth-Aven LXX, semper habent *οἶκος Ὡν*, fortasse quoniam nomen in codice non punctato legerunt *בֵּית אֵוֶן*, quod quidem sensus critici eorum laudabile testimonium non exhibet. Am. 5, 5, idem *בֵּית לֵאָוֶן* vertunt: *οἶκος ἐς οὗν ὑπάγεσθαι*, quam non iidem Hoseam et Amosum interpretati essent. Ceterum est aliud oppidum Bethaven a Bethelle versus orientem situm Ios. 7, 2. 1 Sam. 13, 5, quod quidem ad nos non pertinet.

וְיִשְׂרָאֵל-תִּשְׁבָּעוּ בְּיָדֵי יְהוָה: *ne iuretis per Iovam viventem*. Probabile est Israelitas idololatriae inhaerentes levibus signis nequitiam occultasse. Huc pertinet iusiurandum. Postquam enim Moses Deut. 6, 13. 10, 20. praeceperat: *Iovam Deum vestrum timitote, ei servitote, ei adhaeretote perque nomen eius iuratote*, se omne praeceptum observasse opinabantur, si modo postremam eius partem probe tenerent. Quae pars legis, neglectis multis aliis, ita colebatur, ut adhuc posterioribus temporibus Israelitae *per Iovam iurantes* s. *Iehovae iurati*, pagani vero *per Deos iurantes* vocarentur, vid. Stäudlin Gesch. der Vorstellungen über die Lehre vom Eide. Monet igitur vates ne Iudaei se decipi patiantur talibus formulis et modis. Opinati enim erant Israelitae se per cultum vitulorum et Baalium Iehovam non deserere sed colere, cf. Schmidt ad h. l. 2, 18. nec non 1 Reg. 18, 21., ubi Elias populum in utramque partem claudicantem reprehendit. Pariter in talem nominis Iehovae abusum invehuntur Ies. 48, 1. Ier. 4, 2. Ez. 20, 39. Zeph. 1, 5, vid. Introd. p. 35 sq. Hieron. in genere rem ita explicat: *nolite per os vestrum nominis mei fieri memoriam, quod idolarum recordatione pollutum est*.

16. *עֲפָרָה כְּחֶרֶד כָּרָר*. Ostendit Iudaeis crimen hypocriseos Israeliticae imagine vaccae. *Sicuti iuvenca refractaria Israel impatiens est iugi a Deo sibi impo-*

V, 16:

Fuit quidem a Iova custodiri et beneficiis repleti, verum ei non se subiicit. Fortasse, ut Michaelis sonuit, respexit locum parallelum Deut. 32, 15. LXX. *ἡ δὲ μαλὴ παροιστῆσα παρώστεισεν*, quod Hieron. vertit: *astro s. asilo percussa est, quem vulgo tabanum vocant.* Dathe praevio Grotio prophetam alludere putat d. imagines vitulorum: *Deum vitulis assimilarunt et osi tales sunt, nempe quoad contumaciam.* Verum nec explicatio debili admodum fundamento nititur. limirum usus fuisset, si hanc imaginem in mente haussisset, voce עֲגָלָה, ut 8, 5. 10, 11. Ex imagine agniti novum oritur vaticinium: *עֲגָלָה יִרְעֶם יְהוָה כִּבְבֵּשׁ בְּמִרְחָב* nil. *expellet eos sicut agnos ex ovili suo, e securo domicilio, et errare eos faciet in latis regionibus, ubi viculis succumbent praedaeque inimicorum, ut agni ferum, flent.* Ita רָעָה active et passive occurrit. Passive: *agi in vasta loca, ut incerti vagentur* Num. 14, 3., h. l. active: *agere e securis septis in campos inertos et periculosos.* מִרְחָב quamquam plerumque delatu liberationis adhibeatur Ps. 18, 20. 31, 9., cum has notionem universalem habeat v. c. Hab. 1, 6., in malam etiam partem sumi potest. Elegans verbum; indicat enim simul liberationem a iugo domini, atque periculosam conditionem agni in lato campo pascentis, *inpetui ferarum succubituri.* Num autem vates de aliquo instante periculo cogitaverit necne, effici non potest. Verba sunt tropica, quibus fortasse vates nihil aliud significare voluit nisi hoc: *hucusque sub tutela favoris tui securi debebant, nunc vero dimittantur et sibi ipsi commissi videant, quomodo perniciem refugiant.* Italem fere est ac sequens לִי יִהְיֶה v. 17., certe verbis ex se spectatis nulla alia subest sententia. Ceterum negari non potest exilium Assyriacum ita composuisse res Israelitarum, ut e blandis sedibus patriis abigerentur in amplissimas regiones utque in hoc loco de illa tristissima sorte vaticinium quaerenti id facile inveniri posset. Quod quaerentes invenerunt Hieronymus, pariter ac multi antiquiorum patrum multique recentiorum. Alii contra rem in bonam partem accipiunt, vel ita, ut in priori huius versus membro conditio insit: *si non fuisset*

et Israel rebellis, Iehova eum pasceret ubertate omnium bonorum, v. c. Kimchi, vel interrogative: *nonne pascit eum Deus ceu ovem?* v. c. Abarbenel ap. Rosenm., ut Drusius: *refractarius est nunc iam, cum eum Iehova tam benigne habeat, iuxta proverbium: satietas fructuum parit.* Respiciunt etiam ad insignem illam libationem Dei, qua per Ierobeamum II. Israelitas in libertatem vindicavit iisque omnia, quae prius amiserat restituit: *auget enim, addit Drusius, crimen circumstantia temporis.*

17. חִבֵּר עִצְבִּים אִתּוֹ. Pro Israele iam posita incipit Ephraimum, ita ut hoc nomen regnum Israeliticum gentemque Israeliticam indicet, et quoniam Ephraim tribus istius regni metropolin Samaritanam habet et quoniam primus rex eorum Ierobeam hac stirpe oratus erat 1 Reg. 11, 26. Sic occurrit saepius apud prophetas, v. c. Ies. 7, 5. 9. Ier. 31, 9. 20. חִבֵּר: *coniunxit, sociavit*, unde חִבֵּר: *sociatus*, dicitur et de coniugio Mal. 2, 14., et de confederatis Gen. 14, 3. 2 Ch. 20, 35. 37. LXX. μέτοχος, Hieron.: *particeps*. חִבֵּר de idolis saepius occurrit, v. c. 2 Sam. 5, 21. M. 1, 7. Ier. 44, 19. חִבֵּר לֵךְ imp. Hiph. pro חִבֵּר: *eum i. e. dimitte eum, fac eum irruere in perniciem, quam idola ei parant, ex quo a Iehovae cultu recedat* idem indicat, quod in praecedenti versu dictum est secundum consuetudinem vatis commata parallela ita se ponendi v. 7. 8. 12. Non anxie inquirendum est id, utrum haec verba Deus ad prophetam, an propl. ad Deum fecerit. Est locutio proverbialis, quam Boerger germanice egregie exhibuit: „Er sey.“ — Ceterum bene observandum est: verbum חִבֵּר esse oppositum priori חִבֵּר: *quemadmodum enim se adiunxit idolis, dimittatur a Deo.* Hieron. ad Iudaeos directa esse videtur, ita: *O igitur Iuda, cui supra dixi, si formidetur Israel non delinquat saltem Iuda; audi consilium meum, prophetae verba non spernas: quia Ephraim simul idolorum amicus et particeps est, dimitte eum ne eum sequaris.*

18. Ut versum 17. verbis contemptum indicant finiverat, ita nunc pergit: *nulla medicina restat*

IV, 18.

Dimittendi sunt Israelitae, ut tandem Iudaea incolumis servetur. Verum hoc non alio sensu profert, nisi ut Iudaeos terreat exitio Israelitis instanto. Sed exitium verbis tam in universum dictis descriptum est, ut poetam tantum, non prophetam speciale aliquod fatum indicaturum cognoscamus. Quod bene tenendum est, ut de versu etiam 16. eiusque vaticinio recte sentiamus. Etenim versibus 16., 17. et 19. eadem universales imagines insunt, quibus dimissio improborum a Deo pingitur. Versu 18. nihil novi exhibere vult vates, sed quasi in nuce repetere, quae iam pluribus v. 1 — 14. exposuerat. Hinc suis lectoribus et auditoribus concinna, nobis autem difficillima brevitas existitit eaque fere caliginosa propter textus corruptionem.

Iam de primo commate disceptarunt interpretes. סָר סָרָא substantivum a verbo סָרָא: *potavit, inebriavit se* les. 56, 12. Prov. 23, 20. 21., est: *potatio* les. 1, 22., *convivium, compotatio*, quae v. II. aliis verbis יָרַן וְהִירָשׁ appellatur. סָר notissimum verbum: *recessit, secessit, separavit se*. Ita etiam verbi Hieronymus: *separatum est convivium eorum*, in narratione uberius addens: *audi Iuda, ne sequaris impietatem eius* scil. *Ephraimi, cuius et cultus, et religio, et cibus, a tuo convivio separatus est.* Subsistamus igitur tantummodo in separatione compotationum facivarum et superstitiosarum a cibo et potu proborum hominum, Dei cultorum. Quae est simplicissima, brevitati vatis plane accommodata verbisque nullo modo alieni quid iniungens significatio elegantissime respondens praecedentibus commatibus de dimissione illorum qui ipsi impietate se seiunxerunt a meliore posterorum Iacobi parte. Praeterita autem huius versus in modum oristi continuant significationem imperativi praecedentis סָר secundum usitatum Hebraismum, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 767., ita tamen, ut optativa vel potius concessiva sit oratio. *Dimittatur ergo, segregata sit eorum compotatio.* Vos modo Iudaei ne in societatem eorum veniote. Pertinent haec ad v. II. *vinum et mustum animum eorum occuparunt*, et ad v. 13. *subducunt cum meretricibus.*

וְהָיָה יְהוָה עִוְיָה eodem modo: *exerceant invicem suas venereas*, scil. *saltem vos Iudaei ne ad parla flagitia alliciamini*. Quae rerum venerearum commemoratio aptissime respicit ad v. 10. וְהָיָה יְהוָה יְהוָה. In omnes reliquos explicandi modos alieni quid illatum est; quod contra vatis gromaticum et simplicem orationis habitum offendit, v. c. in interpretationem Iarchii a Rosenmuellero commendatam: *factum est convivium eorum a me alienum*, abalienatio a Deo. Alii eodem arbitrario modo וְהָיָה supplent, ita: *quodsi recedere videatur vinum et potus*, i. e. *si bene poti sunt, retrahuntur in peiorem scortationem*. Alii ut Schmidt utrumque comma metaphorice sumunt: *si aliquando ad meliorem mentem redituri videantur, omnis spes evanescit, dum statim a regibus et principibus ad maiorem idololatriam retrahuntur*. Alii putant וְהָיָה esse: *discedere recedere*, de vino: *in vappam s. putredinem abire*, h. l. *vapescit eorum merum*, ut sic depravati et abominabiles mores notentur, metaphora sumta a vino corrupto, quae est sententia Lutheri ad h. l. Chald.: *principes eorum multiplicaverunt convivia e rapina*. Nec omitenda est versio LXX, ἡγήσαντες Χαναανῶν, *dilexit Chananaeos*, quae maximam vim infert verbo, ut nempe וְהָיָה pr. *recedere a recta via*, id indicet, quod illum recessum sequatur: *paganis se adiunxit*, וְהָיָה autem in וְהָיָה: *Sabaeos, paganos*, hinc Chananaeos mutatum sit. Hieron. adeo legit ἡγήσαντες ab ἡγήσαντες: *lacessere*, quod vertit: *provocavit Chananaeos*. Plura de his et aliis versionibus vid. ap. Rosenmuellerum ad h. l.

Ut prior pars nostri versus interpretum opiniones discidit, sic altera pars ita comparata est, ut nunquam poterit effici, quid vates sibi voluerit. Versio LXX. plane alia verba continet, quam textus, qualis nobis est, habet. Habet autem וְהָיָה יְהוָה יְהוָה. LXX. ἡγήσαντες αὐτοὺς ἐν φθόγγῳ αὐτῶν. Ex quo apparet, in eorum textu וְהָיָה omnino non, et pro וְהָיָה, וְהָיָה existisse. Chald.: *dilexerunt, ut consequerentur ignominiam procures eorum*. Reliquorum antiquorum interpretum nullus expressit verbum וְהָיָה quod ipsum de-

18.

n nonnullis codicibus, vid. de Rossi ad h. l. Syrus **מַגִּידָה** omnino non habuisse videtur, Syrus pro ahet; *et idola*. Accedit, quod in nostra lectione inusitata forma **הַבֵּי** et suffixum singulare idque ininum in **מַגִּידָה** offendit verbumque **הַבֵּי** quasi res vel potius Echo praecedentis **אַחֲבֵי** esse videtur.onymus eumque secuti interpretes **מַגִּידָה** vertunt: *ipes eorum*, tanta fiducia, ut Schmidt addat: *per os intelligendos esse reges vel protectores populi controversiam est*. Verum quid sibi velint principon video. Unus ille locus Ps. 47, 10., cui inimix, est admodum dubiae interpretationis, v. Pauli in Psalmos ad l. l. Certe ibi inveniuntur **אַלֹהִים** **מַגִּידָה** *principes praesidium terrae*, non ita nude **מַגִּידָה** ut nostro loco **מַגִּידָה** quod rem maxime mutat. aliquid praecessit, quod tam inusitatam significam vocis usitatissimae praeparasset vel excusasset. autem loco verbum nostrum vertere *principes*, idem ac si quis contenderet, in aliis locis, ubi **מַגִּידָה** rat, v. c. 2 Sam. 1, 21., intelligendum esse Iehouquia saepissime Iehova dicatur *clypeus hominum* 3, 20. 115, 59. 11. 9, 12. Gen. 15, 1. Profecto ima vatis elegantia talia non pateretur. Quae fuit vera et genuina lectio? Inter coniecturas nagimur. Aptissimam sensui et dignissimam vati habuisse videtur Syrus **אַחֲבֵי קִלְוִן וְמַגִּידָה** quae ver- vertamus: *ignominiosa et insana idola adament*, **מַגִּידָה** semel praeterea legitur Thren. 3, 65. verba sunt **דָּתָן לְהֵם מַגִּידָה לֵב תִּאֲלָחֶךְ לָהֶם**: *da- ter eorum animis insaniam exsecrationemque tuam*. yrus vertit *idola*. Haec ita mihi fingo: **מַגִּידָה** est

n Arabico analogon. Nomen **جِن** est *daemon* s.

s *malus*, verbum autem **جِن** est *insanire*. In anda nostra voce interpres fortasse Arabicum non- consuluit, ubi derivatio melius a verbo constituen- isset, certe si illum locum Thren. conferamus. Vel

IV, 18. 19.

קָלוֹן putavit esse i. q. בִּשְׁחָ 9, 10. cf. Ier. 3, 24. *ignominiosum idolum*, sic מִלִּנְהָ *insania*, ipsi synonymum fuit praecedentis nominis. Quicquid est, sensus ipse docet *ignominiam* et *insaniam* revera metonymice nil aliud esse, nisi *pudendam* et *insanam Israelis idololatriam*. Sic suadet non solum metonymica significatio vocis בִּשְׁחָ 9, 10. nostrae קָלוֹן respondens consuetudoque prophetae tales voces metonymicas adhibendi, cf. introd. p. 123., sed etiam nexus orationis. Ut enim vates in prioribus commatibus respexit versus 11. 14. 10., ita nunc versum 12. et 13. ubi de insana et ignominiosa idololatria gravissima verba fecerat. Fere idem mecum statuit V. III. Boeckel in commentario versioni annexo p. 81.

Quid fecerint interpretes de textu vulgari vid. ap. Rosenmuellerum ad h. l. Plerique, inter quos Lutherus, secuti sunt Hieronymum vertentem: *dilexerunt afferre ignominiam protectores eius*, ut יָדְבִי sit 3. praet. a verbo יָדַבּ : *dedit*, cf. זָרַי Zach. 2, 2., pr. *amant dant*, asyndeton emphaticum, ut 1 Sam. 2, 3. *multiplycate loquamini*. Verum quamquam contra hoc asyndeton nihil monendum est, tamen defectus primae litterae in verbis פָּ"י exemplis comprobari non poterit, nisi iterum depravatio textus sumatur, aut forma coniugationis ex arbitrio immutetur; id quod alii senserunt ideoque imperativum esse contenderunt, v. c. interpretantes: *principes eorum amant dicere, date ignominiosa munera*; quam inepte, adspectus docet. Al. ad formam מִרָּה et מִרָּה ex Arabico adtraxerunt novum verbum מִרָּה s. מִרָּה, ut Cocceius in Lex. p. 298, quod sit *metuere*, ita: *principes simul diligunt et metuunt ignominiam*. Al. praetulerunt esse substantivum: *vanitatem*, iterum ex Arabico. Verum sufficiant haec in gratiam historiae.

19. Depravationis illius, qua textus laborat, vestigia adhuc reperiuntur. Verba in editionibus nostris ita sonant: צָרָר רִיחַ אֶתְהָ בְּכִנְיָהּ. Offendit iterum pronomen foemininum אֶתְהָ, LXX. legisse constat אֶתְהָ, vel interpunxerint אֶתְהָ: *tu*, vel אֶתְהָ: *venit*. Illud legitur in codd. nostris ita: στερροφῆ πνεύματος ἐν αἷ ἐν ταῖς πτ

IV, 19.

אֶת־הַשָּׁמַיִם. Hoc narrant Theodoretus et Cyrillus apud LXX. versum: εὐερεῖ, quod Hieronymus ita exhibet: *ventus sibilabit in alis eius*. Apparet ex his eos praeterea legisse vel צָרַר: *colligatus, compactus, vehemens ventus*, vel צָרָה: *colligatio, vehementia venti*. Item fere Syrus: *stridebit ventus in alis eorum*, et Chald.: *opera procerum haud recta sunt, quemadmodum constrictus non potest teneri ventus in ala*. Nostra lectio אֶת־הַשָּׁמַיִם fortasse in favorem itidem spurii suffixi foeminini מְנַסֵּיחָהּ orta est. Optime sonaret, et omnes difficultates tolleretur אֶת־הַשָּׁמַיִם et sequenti מְנַסֵּיחָהּ responderet, modo ulla auctoritate niteretur. Sunt contra codices apud de Rossum et Kennicottum, qui hoc verbum prorsus abiiciant. Verum vates hinc nihil lucri capit. Si autem lectio vulgaris retinetur, nil restat, nisi ut statuamus vatem in mentem sibi revocasse imaginem iuvencae versus 16.; quod lubentius facerem; nisi vates omisso nomine et similitudine Israelis ad Ephraimi nomen idque in genere masculino v. 17. transisset. Occurrit quidem uterque et Israel, et Ephraim formā singularis foemininī, sed longe aptiore occasione et maiore cum vi, quam h. l., ubi omnino nulla causa huius inopinatae commixtionis generis et numeri inveniri potest. Unde etiam non placet Eichhornii versio: „Hat er (Ephraim) den Sturm umfasst mit seinen Schwingen, dann cet.“ In versione Latina pluralis masculinus adhibendus est, quod omnes fere recentiores interpretes fecerunt. Lectio nostra alia praeterea difficultate laborat facilius quidem tollenda. צָרַר enim in verbo suo צָרַר est masculinum et in pronomine suo מְנַסֵּיחָהּ foemininum, quod Hebraeis non inusitatum est: nam in nominibus generis communis utroque genere utuntur, cf. I Reg. 19, 11. vid. Gesen. Lehrgeb. p. 717. — צָרַר est: *ligare, colligare, comprehendere*. Elegans imago, ubi vox צָרַר subiectum est. In voce צָרַר mihi duplex sensus inesse videtur. Ut enim vates in praecedentibus commatibus ad singula increpationis membra respexit, sic etiam hoc nostro. Respicit nimirum ad v. 12.: *impetus pravarum libidinum eos aberrare fecit*, et ita verba annectit: *impetus*

eorum eos comprehendat alis suis. Oratio est eadem ac v. 18., praeteritum sine γ , itaque etiam vis eadem esse debet. Verum vates nomen adhibens, quod et *vim spirituales, animi impetum*, et *ventum* indicat, delabitur simul ad alteram huius venti significationem, memor fortasse locorum ubi vento alae tribuuntur, v. c. Ps. 18, 11. 104, 3. Elegantiam huius paronomasiae non sentire non possum: *impetus illi pravorum hominum sunt venti instar qui abripit eos sine cogitatione, מְבִלֵי וְהִיעָצָה v. 6., in perniciem. Ita abripiantur.* Vides, quomodo omnia ad notionem verborum γ וְהִיעָצָה v. 17. declinent, et quomodo haec omnia dicta sint ad cavendum, ne Iuda in perniciem Israelitarum abripiatur. Nec in hoc loco aliquid de Assyriaco exilio inest. Alii verba ita enarrant, ut וְהִיעָצָה sit nominativus: *ipsa i. e. natio Ephraemitica ligat ventum alis suis i. e. in vestium laciniis.* Sens.: frustra laborat circa vitulos, nec reportabit fructum, quem ex eorum cultu exspectat, vid. Drusius. Hieronymus ita: *vitio principum infelix populus suscepit cultum idolorum, quorum immundus spiritus ligavit Israel in alis suis et eum libere volitare non patitur.*

$\text{וְיִכְשְׁוּ מִן־בְּרִיתָם}$ mutata oratio, futuri cum γ copulativo, indicat his demum verbis vaticinium de poenis instantibus contineri. Hieron.: *confundentur igitur in sacrificiis suis et ignominiam principum in sua confusione suscipient.* וְיִכְשְׁוּ est verbum usitatissimum, pr.: *erubescere*, deinde *ignominia affici* 10, 6., quod etiam interitum designat, ut Lutherus: „zu Schanden werden;“ imprimis *spe aliqua excidere* Ps. 31, 2. 18, 71, 13. Isa. 1, 29. Ier. 2, 36. Hac significatione fere semper praep. וְיִכְשְׁוּ eos indicat, qui spem fallunt, v. Gesen. ad h. v. Hoc l. igitur: *spe sua ab impiis suis sacrificiis decepti interibunt.* וְיִכְשְׁוּ autem pars pro toto, innuit omnem cultum idololatricum, qui iis pudori et summo detrimento erit. Sic in omnibus his expositionibus nil certi de futura Israelitarum sorte definitur et omnia pertinent ad notionem dimissionis a Iova propterea eos inanis, quod Iovam ipsum deseruerant. *Qui enim prius a Iova brachiis prehensi, funibus amo-*

V, 1:

nis trahabantur, cf. 11, 3, 4., *nunc libidinum impetu ut vento comprehensi in aerem fundentur*, quemadmodum antea v. 16. in latum campum, et omni spe in idolis posita excident.

V, 1. At benevolo animo vatis dimissio cari populi non ita erat definita, ut nulla medicina relinqueretur. Quod Iudaeis in summa indignatione indicaverat nunc repetit Israelitis eosque iterum iterumque hortatur: *causam eiectionis populi esse in eo ipso positam*, ut insaniam sentiant cogitentque: *mittamus ista flagitia gentilitia et cessante impietate cessabit nostra perniciēs*. Omnes reipublicae Israeliticae ordines ad sanam provocat mentem; primum *sacerdotes*, vel qui sic dicebatur, nam institutum sacerdotii a Deo factum iam dudum in regno Israelitico desierat, vid. 4, 6. et 3, 4., deinde *domum Israelis* i. e. *civitatem* 10 *tribuum*, vid. 6, 10., denique *domum regiam*, nimirum *familiam et posteros regis Iehu a Deo vocati* 2 Reg. 9, 6—9. Haec enim vera erat *regia familia*. Successores eius erant imperium usurpantes, quos nunquam cum quadam honoris significatione, ne dicam contemtim, commemorat, vid. 7, 3. 5. 10, 3. *בֵּית הַמֶּלֶךְ* est i. q. *בֵּית יְהוָה* 1, 4. *vos a domo regia* *לְכֻם הַמִּשְׁפָּחָה* *כי* *לְכֻם* *הַמִּשְׁפָּחָה* *vos* *omnibus* *imminet* s. *ad vos omnes pertinet iudicium* i. e. *poenae denunciatio*, cf. 2 Reg. 25, 6. Ier. 1, 16. Chald. male: *nonne vestrum est scire ius?* melius LXX, *ἄρα οὐκ ἐστὶν τοῦ ἰσχύειν*.

כִּי יִפְחַח הַיַּיִן: *laqueus facti estis* scil. *venatorius*, cf. Ps. 124, 7., *quo capiuntur ferae*. Tropice: *quo capiantur Iudaei ad consortium cum vestris flagitiis ineundum*. Sensus in universum: *per vos decipiuntur meliores Iudaei, ut tandem vobiscum flagitiis et idololatrias se committant*. *לְמִצָּה* LXX, *τῇ σκοπιᾷ*, Hieron.: *speculationi*, a rad. *צָפָה* *speculari*, addita hac explicatione: *speculatores vos posui et principes in populo et in excelso dignitatis culmine constitui, ut populum regeretis errantem*. *Vos autem facti estis laquei, et non tam speculatores et principes, quam venatores appellandi*. Ita praep. *ל* esset loco, „an statt“, quod certe inusitatum est. Simplicius statuitur *notam*

esse loci Num 11, 10. 1 Sam. 19, 3. etc. *Mizpah* est locus eodem modo ab antiquissimis temporibus Israelitis memorabilis, ut antea Gilgal. Nimirum ille, ubi 11 tribus convenerant ad sacra ante expeditionem Gibeaticam faciendam Iud. 20, 1. et ubi postea a Samuele conventus publici cum sacrificiis iudiciisque habebantur 1 Sam 7, 5—16. Fuit autem Mizpah aut *urbs Siloh ipsa*, quam sententiam probavit Michaelis Oriental. Biblioth. V, 241., aut *mons ille notissimus*, qui nostris temporibus adhuc nomine *Siloh* vocatus, tunc temporis fortasse nomine generali מַעְבָּד *specula*, „die Warte,“ signatus. Circa hunc, aut ad eum aedificata erat urbs Siloh, unde explicari potest, cur Iosephus in Antiquitt. V, 2, 9. locum conventus 11 tribuum, qui Iud. 20, 1. *Mizpah* vocatur, nomine *Siloh* designaverit. Situs huius montis in medio inter Danem, Bersebam et Gileadem conventui tribuum aptissimus erat. Causam autem cur sacra ibi instituere fas fuerit eam habemus, quod tabernaculum sanctum tunc temporis in urbe Siloh proximè adiacepte servabatur 1 Sam. 1, 3. 24. 4, 3. Idem de Samuelis sacrificiis valet. Cum enim sanctum tabernaculum a Philistaeis reportatum nondum suo loco collocatum esset 1 Sam. 7, 2., cultui divino consecrata manserunt templum et altare in urbe Siloh in honorem tabernaculi exstructa, ut ibi Iehovae vota solverentur. Quae igitur de Samuele 1 Sam. 7, 5—16. Mizpae gesta narrantur, de nullo alio loco nisi de Siloh commodè intelligi possunt. Accedit quod locus conventuum publicorum, qui in libro Iosuae fere semper Siloh vocatur Ios. 18, 10. 19, 51. 22, 12., in libris Iudicum et Samuelis nomine Mizpae designatur vid. II. cc. Habemus igitur ubi nostrum *Mizpah* quaeramus, nimirum in montibus Ephraimi, in illo monte, cui urbs Siloh adiacebat, ubi olim tabernaculum sanctum et primum templum Iehovae 1 Sam. 1, 9. 3, 3. per 300 annos floruit quemque Israelitae adhuc pia mente, quamquam superstitione obcoecata, venerabantur. Mons iste sine dubio stipatus erat altaribus in honorem deastrorum exstructis. Fuisse autem montem, non urbem, et ex imagine apparet, quoniam retia aucupum vel in montibus, vel in silvis expanduntur, et e parallelismo: *laqueus estis Mizpae — rete in Thabor. Thaborem enim fuisse*

V, 1. 2.

montem est notissimum. Situs erat in altioribus regionibus versus septentrionem, tribui Sebuloniticae adscriptus 1 Chron. 6, 62. Hieron.: *est autem Thabor, LXX. Ἰταβόρειον*, secundum declinationem nominum Hebraicorum dialecto Graeca, *mons in Galilaea situs in campestribus, rotundus atque sublimis et ex omni parte finitur aequaliter*. In eius parte meridionali oppidum erat, cui nomen est Cisloth Thabor. Ad hunc montem magna clade Sissera fugatus est Iud. 4, 6. 14. 15. De superstitiosa veneratione eius nil legimus, praeter quod 1 Sam. 10, 3. *quercus Thaboris* occurrit, quae locum mysterii plenum, fortasse memoriae illius victoriae sacram indicat. Praeterea amoenitas loci gentem libidinosam allexit ad cultus religiosos ibi instituendos, vid. 4, 13. Utrumque, et Mizpah, et Thabor commemorantur pro quovis loco, ubi sacra idolis ferebantur. רֶשֶׁת פְּרִישָׁה idem quod פֶּרֶשׁ, instrumentum venatorium ad feras, maxime aves, in montibus capiendas.

2. שְׂחִיטָה שְׂחִיטָה דְּעִמְיָקָה. Hic quoque locus magnas vexationes passus esse videtur. Etenim LXX. et Syrus plane aliud quid legerunt. Illi habent: δ (scil. διαιτριον e v. 1.) οἱ ἀγρεύοντες τὴν θύραν κατέπηξαν, i. e. *quod, qui venationem capiunt, confixerunt*, vid. interpretat. Hieronymi. Syrus: *et venatores venantes abscondiderunt laqueos*. Legisse videntur: שְׂחִיטָה שְׂחִיטָה: alterum a rad. שָׁחַט: *expandere*, quod quamquam de venatione non occurrat (v. Gesen. lex. ad h. v.), tamen ad tractationem retium transferri poterat, alterum a rad. שָׁחַט; *circumvagantes* sc. *venantes*, et ad דְּעִמְיָקָה subintellexerunt רֶשֶׁת. Fortasse defectus attentionis in causa fuit, cum LXX. literas ita transponerent, ut aliquid de re venatoria inferrent, Syrus autem bona fide Graecos secutus est. Nam talis defectus culpa, ut iam aliis locis vidimus, nullo modo LXX. liberari possunt. Hieronymus habet: *victimae declinavistis in profundum*, et in commentario addit: *ut nullus ageret poenitentiam nec occisus elevariet caput. Prohibuerunt et sacerdotes et reges ire populum ad templum Hierosolymitanum, idcirco in profundum victimas i. e. deceptos, quos protraxerant*

in profundum et daemonibus immolarant, declinavi se dicuntur. Certe et ipse nomen **שָׁחַת** non habuisse videtur. Chald. si nostram lectionem habuit, e arbitrio vertit: et *victimas idolis mactant largissim.* Nostris interpretibus non minor crux fuit interpretati verborum. Grotius esse putat: *victimas in profundum deiecistis, ex more idololatricarum victimarum, ul igne comburebantur.* Drusius: *profundam fecerunt mactationem Apostatae, i. e. eos interfecerunt, qui a iis deficerent.* Vatablus: *callidum interunt consilium in excogitandis novis modis immolandi.* Schmidt: *i mactando supersticiosas victimas instar abyssi se profundarunt, i. e. eas in infinitum multiplicarunt.* Latherus: *obdurati sunt amore erga sua sacrificia.* Re senmueller: *caedes et declinationes a recto tramite maxime cumularunt.* Kuinoel: *sacrificando idolis gravissime declinaverunt.* Quae interpretatio etsi proxime accedit ad simplicitatem orationis et significatum verborum tamen sensus altius repetendus mihi videtur, scio eo, quod *sacrificia idolis ferunt, perversa morum conditio penitus depravata est.* Opinabantur enim isto cultu sacro sacrificiisque in festis vario modo latis, ubi mrum libabatur 3, 1., virgines se prostituebant 4, 13 homines mactabantur 9, 13. 13, 2., Deo intime se dedicasse eumque omnino sibi obligasse. Verum tantum aberat, ut hoc modo Deo probarentur, ut in diu peiores redderentur. Non enim solum sacrificando peccaverunt, verum etiam sacrificiis suis excusaverunt quaecumque scelera, rapinam, mendacia, tumultus, homicidia et adulteria 4, 2., et sic magis magisque a Deo declinaverunt, cf. 8, 11. Hanc explicationem et nexum orationis, et verba iubent. — In praecedenti enim toto capite de sacrificiis sermo est. Eorum amentiam nunc uno ictu percutit. **שָׁחַת** est inf. cum **וְ** paragogico verbi, quod fere primario sensu *de mactandis victimis* adhibetur Lev. 1, 5. 11. Ies. 66, 3. 57, 5. Ez. 12, 1. **שָׁחַת** a rad. **שָׁחַת** Ps. 40, 5. s. **שָׁחַת** Prov. 4, 17, 25. *declinare* et Num. 5, 12. 19. 20. *de muliere infidelem esse marito.* Itaque nomen, quod Ps. 101, **שָׁחַת** scribitur, significat: *declinationes*, nimirum Deo, marito suo et a recta virtutis via. In favore

V, 2 — 4.

illius loci Psalmorum etiam nonnulli libri impressi apud de Rossiam habent כְּטִים, non autem Mspti, praeter unum Kennicotti. הִעֲמִיקָה: *profundare, profunde immergere, profunde infigere*, vid. 9, 9. Ies. 31, 6. Habemus iterum parallelismum versus 5. et 7. Eichhorn huic accedit: „durch Opfern wollen sie mir Sünden aus den Augen rücken.“ Tantum quod in significatione verbi הִעֲמִיקָה ei non assentiar.

וְאֵנִי מוֹסֵר לְכֵלָם. Parallelismus et h. l. nostra verba illustrat: v. i. פִּי לְכֵם הַמִּשְׁפָּט — h. l. וְאֵנִי מוֹסֵר לְכֵלָם: *omnibus correctio* scil. אֲדֹרִי *in omnes correcturus et puniturus invehar*. מוֹסֵר: *castigatio, poena*, vid. i, 12. cf. Ier. 30, 14. Iob. 5, 17. Prov. 22, 15.

3. *Nolite credere, inquit Iehova, me decipi vestris sacrificiis. Cognosco vos et vestros mores, scio vos esse maturos ad poenas a vobis sumendas. Israel mihi non absconditus est.* Formula de Deo saepius obvia designans perfectissimam Dei cognitionem Ps. 69, 6., cf. similis oratio 8, 13. Ps. 38, 10. Particula כִּי indicat, quae Deus sciat. *Novi te, quod turpe egisti.* הִזְכִּירָה *saepius obvium idololatriam significans: perfida contra me egisti.* נִסְמָא: *pollutus est* scil. flagitiis 6, 10.

4. Rationem adfert quomodo inter victimas gravior facta sit eorum improbitas. מִכֵּלֵּי יָדַי latissimo sensu, cf. 4, 9., *facinora de quibus hucusque locutus sum, nimirum pessimus eorum cultus deastrorum — non permittunt ut revertantur ad Iehovam.* Non enim putabant se Iovae adversari, immo illis flagitiosis festis et sacrificiis melius eum colere opinabantur, quam simplici et severo cultu Hierosolymitano. *Itaque, ait vates, ne reverti quidem ad Iovam possunt, impetus idololatriae efficit, ut Deum omnino non cognoscant. Idola enim Deum esse putant.* Sic, quamquam gnomice vates loquitur, omnia arctissime cohaerent, quae eius poematis singularis venustas est. וְאֵנִי לֹא יָתֹנִי cum inf. et praep. לֹא *non permittunt*, cf. Gen. 20, 6. Exod. 3, 19. i Chron. 22, 19. LXX. οὐκ ἔδωκαν τὰ διαβούλια αὐτῶν τοῦ ἐπιστρέψαι τλ.

Pari modo מַעֲלִיָּהִים vertit Hieronymus: *cogitationes*, et אֵל-אֱלֹהֵיהֶם explicat: *ut agant potentiam*, reditus enim ad Deum semper indicat *restitutionem pristinae probitatis et integritatis*. quae ante omnia in cultu Dei, verum etiam in moribus cernatur, cf. 6, 1. 7, 10. cet. רִיחַ זְנוּנִים: *impetus idololatriae*, vid. 4, 12. בְּקֶרֶבָם cum emphasi ponitur, et respectu ad primariam significationem vocis רִיחַ, *quasi turbine abrepti ab eo in gyrum volvuntur*. וְהָאֱלֹהִים לֹא יָדְעוּ. Sens.: *idololatria eos imbuat perversis opinionibus de Deo, quae eos impediunt, quominus ad eum revertantur eumque curent*. In verbo יָדַע simul inest notio curae quam aliquis gerit eius, quem cognovit amore studioque et dignum esse, et indigere, vid. 13, 5.

5. Errorem facile invenire possent, modo vellent; nam גִּאּוֹן-יִשְׂרָאֵל in os eos criminatur. גִּאּוֹן: pr. *magnificentia*, *splendor*, hinc *superbia*, deinde e metonymia abstracti pro concreto *id quod magnificum est*, et quo aliquis superbit, uti יַעֲקֹב Ps. 47, 5. Am. 6, 8, גִּאּוֹן הַיְּהוּדִים Jer. 49, 19., h. l. *magnificae eorum statuae, altaria et festa*, quae omnia vere magnifica fuisse 2, 10. 8, 4. 10, 5. apparet. Amat vates sic abstracta pro concretis ponere, cf. מִדְּמַד 9, 6., שְׂקִיצִים 9, 10. cet. Oratio est etiam alijs scriptoribus S. usitata, v. c. בְּיָדָם Ps. 106, 20. pro Deo magnificentissimo cf. introd. p. 123. Hieron. quidem vertit: *arrogantiam*, allegans tamen Symmachum vertentem: *iniuriam*, et Aquilam cum Theodot.: *superbiam*. Verum de crimine superbiae nondum ne verbum quidem vates commemorat, contra abiectos mores et luxum incolarum, v. c. 4, 1—3., unde h. l. sermonem de superbia in abstracto valere non posse censeo. Criminantur autem eos in os illa idola cum superbo apparatu, עֲקָרָה גִּאּוֹן יִשְׂרָאֵל בְּפִנִּי: nam miseros esse patiuntur sraelitas, non cavent bella interna, tumultus et facinora 4, 2., quae rempublicam ad interitum compellunt; *labentur enim Israel et Ephraim*, ut in altero commate versus nostri aperte addit. LXX. ταπεινώσεται ἡ ὕβρις τοῦ

, 5. 6.

אָפּפֿאַל, ut עָנָה derivetur ab alio verbo עָנָה *affligi, derimi*, quae explicatio Chaldaeo, plerisque veteribus et inter recentiores Rosenmuellero placuit. Verum quoniam עָנָה cum praep. בּ formula solennis est de actionibus forensibus: *criminari aliquem, testari contra aliquem*, ut ita respondeatur iudici inquirenti, cf. Exod. 10, 13. Num. 35, 30., et nostrae simillima forma בְּחֹשֶׁן בְּפָנֵי יְעֹקֵב Iob. 16, 8., non est, cur ab hoc verbi usu h. l. recedamus. Eodem modo sensum exceperunt Hieron.: *quicquid igitur fecit Israel, vel superbe agens contra dominum, vel in iniuriam sui creatoris idola venerans, respondebit in faciem eius, ut non abeat immunitas*; Kimchi: *dicit: fastum eius testificaturum in faciem eius, cum propter eum poenas dabit*; Dathe: *testatur contra Israelitas*; Kuinoel: *condemnat Israelitas eorum improbitas*; de Wette: „Es zeuget wider Israel sein Frevel.“ Sensum hunc esse puto: *argument ipsa illa idola, quibus superbiunt, omnem nationem Israeliticam esse insanam et deperditam: nam eam deserunt tempore calamitatis. Labentur Israel et Ephraim interibuntque inter flagitia, quae committunt idola venerantes*, cf. 4, 5., Eichhorn prorsus nova significatione verbi עָנָה et contra locum 7, 10.: „Und ihre freche Stirn lügt ihm ins Angesicht,“ quam falsam esse iam ex eo apparet, quod non ad illum locum parallelum quadrat.

Tam redivit manifesto ad Iudaeos, quorum causa haec omnia attulit. כָּשֶׁל גַּם - יְהוּדָה עַמָּם: *interibit etiam Iuda*, nimirum nisi abhorrebit ab illorum sceleribus, pieque et constanter Iehovam reverebitur.

6. Schmidt hunc versum bene explicat ita, ut vatem respexisse dicat ad locum Exod. 10, 9., ubi Moses proposuerit Pharaoni Israelitas exire velle בְּבִקְרָנִי et בְּבִצְאֹנִי ac celebrandum festum Deo. *Hoc est, addit, si absque respicientia et fide cum omnibus suis gregibus et armentis abeant ad vitulos, vel ad loca quaecunque, in quibus sacrificent, non impetrabunt gratiam et auxilium domini, sed manebit ira Dei super iis et punire eos perget usque ad ruinam eorum.* יְהוָה אֵחָד יִבְקֹשׁ אֶחָד יְהוָה om-

nino: *quaerere Iehovae auxilium* Dent. 4, 29, Zach. 8, 21. Ps. 40, 17. 69, 7. Non autem h. l. de illa p^{ri} conversione ad Iehovam cogitandum est, ubi in templo Hierosolymitano secundum praecepta legis eum cultuerunt, uti 3, 5. 7, 10. 2 Chron. II, 16. 20, 4. Quod signum pietatis erat, cui Deus se non subtracturum esse promittit, vid. 6, 1—3. Contra insanus Israelitarum error significatur, ex quo verum Deum coli opinabantur, dum idolis templa aedificarentur et simulacris terrae victimaeque offerrentur. Fortasse id quoque in mentes habuit, quod Hieronymus intellexisse videtur, scilicet: si vel omnes suos greges omniaque armenta macteant ad placandum Deum, iis tamen non continget, non enim, pergit, *invenient quem requirunt, qui a recedentibus et ipse discessit, praesertim cum et alibi loquatur: numquid manducabo carnes taurorum aut sanguinem hircorum bibam?* Ps. 50, 13., cf. v. 9. et holocausta arietum et adipem agnorum et sanguinem hircorum atque taurorum nolo Ies. 1, 11. חֶלֶק בָּדָח ita quaerentibus Deus se subtrahit. Sunt enim alii modi Deum eiusque favorem inveniendi, vid. 6, 3. 6. et quae illum locum Iesae sequuntur v. 16—18. Chald.: *subtrahit se praesentiae meae symbolum*, שֵׁכֶנִי, ab iis, *sanctuarium Dei ab iis remotum est.*

7. Imaginem repetit de matrimonio e capp. 1. et 2., unde iterum apparet hanc prophetiam haud multo post priorem c. 1—3. editam esse. Posthaec enim, nil amplius de illo typico matrimonio occurrit. כַּפִּידוֹת בָּגְדֵי in Deum perfide egerunt, fidem ita solverunt ut mulier adultera. בָּגְדֵי item adhibetur de violata fide matrimoniali Ier. 3, 20. Mal. 2, 14. Si autem mater i. e. omnis natio Israelitica adulterio foedus matrimonii solvit, cives eius nunc viventes patrocínio Dei gaudere non possunt, nam liberi spurii sunt. בָּנִים זָרִים ut בָּנֵי עֲנָה Ies. 57, 3. et בָּנֵי זָנוֹת 2, 6. liberi qui non Dei sunt, peregrini in eius familia, spurii, metaphora remota: qui Dei favore non teguntur. כִּי h. l. vim habet conclusivam, causam orationis e praecedentibus reprensens: *quoniam Deo infideles sunt, propterea liberos*

7.

regregrinos habent. Existit exinde significatio particulae *itaque*, vid. Glass. Phil. S. p. 545.

In altero commate aliis verbis exprimit, quod plurimis modis iam indicaverat v. 2. et 5., quo parallelismo sensus vexatarum illarum dictionum elucescit. חַיִּי iterum pars impii cultus, ut v. 2. *mactationes* et 5. *idola magnifica*. Sunt autem pr. novilunia Num. 8, 11. 14. *festā quae primo die cuiuscunque mensis celebrabantur*, 2, 13., hinc per synecdochen partis pro toto *ista religiosa eaque superstitiosa*. אָכַל h. l. habet significationem perdendi et delendi, ut Deut. 7, 16. Ies. 3, 11. Ier. 11, 25. $\text{יֹאכַל־אֶת־חֶלְקֵיהֶם}$: *consumet eos eam possessionibus eorum*. חֶלֶק : *sors, quod sorte conigit*, unde sigillatim *possessio sortita* Ps. 16, 5. Gen. 4, 24. Deut. 18, 8., maxime agri 2 Reg. 9, 10. 36. 7., unde ex simplicissima interpretatione: *terrae quas unaquaeque tribus sortita est* i. e. *patria omnino*. Alii sic construunt: *consumat eos i. e. possessiones eorum*. Verum אָכַל pro אָכַל saepissime obvium est, vid. Glass. Phil. S. p. 181. Gesen. in lex. ad h. v. Significatio vocis אָכַל non anxie quaerenda est, omnino instans periculum indicat, ut omnis oratio cap. 4. et 5. Ab hac interpretatione recesserunt LXX. sic: $\text{ὡς καταλάβεται αὐτοὺς ἡ ἐρυσίβη}$, ac si pro חֶלֶק , monente Hieronymo, legeretur חֶרֶס : *rubigo*, memores loci Ioel. 1, 4. Chaldaeus, qui in descriptione Ioelis typice invenit nationes varii generis, vid. ad Ioel. 2, 25., hanc interpretationem circumscripsisse, sua addidisse et cum nostra lectione conciliasse videtur ita: *nunc adducam adversum eos populos per singulos menses, qui populabuntur fructus terrae eorum*. Unde iterum Hieronymus: *non multo post tempore, non, ut solitus eram longe post futura praedicere, sed nunc et inpraesentiarum adveniet Assyrius et Chaldaeus et devorabunt eos cum partibus s. possessionibus suis*. Inter recentiores multi hanc interpretationem secuti sunt. Kuinoel, Schultenium, I. D. Michaellem et Dathin²⁰⁾ secutus, legit

20) A Dathio in tertia demum editione Prophetarum Minorum haec interpretatio adoptata est, postquam in prioribus LXX.

V, 7. 8.

חֶרֶשׁ: *res nova, fortunae casus adversi, monente quidem iam de Rossio hanc lectionem nusquam inveniri*, Grotius putat חֶרֶשׁ esse *menstruam pensionem*, quam rex Menahem populo suo iniunxerit, ut sarciret damnum quod fecerit magnas pecunias dando Phulo regi Assyriorum 2 Reg. 15, 19. 20. Quem secutus est de Wette: „Dann wird sie der Monatszins auf zehren sammt ihrer Habe.“ Tremellius et Dinaeus adeo de morbis foetidis somniant qui devoratur et singulas corporis partes labefactori sint, secundum Ier. 2, 24., vid. Tarnov. ad h. l. Rabbini interpretes putant denotari in specie mensem, quo regia Hierosolyma capta et diruta sit, secundum E. Esram: *mensem malum*, et secundum Kimchium: *mensem Tamuz* (Iulium) *quo fissae est urbs, mensemque* (Augustum), *quo everso*. Lutherus contra nostrae interpretationi assentitur: *consumet eos novilunium, quando offerunt sacrificia idololatrica, cum omnibus quaecunque habent et possident*. Praeterea variant in interpretatione vocis חֶרֶשׁ, quam alii accipiunt pro *vitulis aliisque idolis quae Israelitis optima pars videbantur*, v. c. Eichhorn, al. pro *ovibus et bobus, quas ad adolendum et placandum Deo afferebant*, respectu ad v. 6. Id certum est: minas omnino universalis argumenti, verum ne minimum quidem vestigium Assyriaci exilii inesse.

8. Hieronymus ab hoc versu alteram partem vaticinationum Hoseae inchoat, quem haud pauci recentiorum secuti sunt. At v. 8. et 9. arctissime mihi cohaerere videntur cum praecedentibus. Faciunt enim quasi epiphonema totius exhortationis ad Iudaeos, ac si diceret: *Utinam vobis omnibus Beniaminitis velut clangore buccinae in animos clamare possim, quae sors Israelitis propter flagitia futura sit, ut discatis pietatem moniti*, חֶרֶשׁ שׁוֹפָר, frequens locutio ad invitandos animos, ut attentum sint capiendis rebus gravioris momenti Ier. 4, 5. 6, 1. Joel. 2, 1., cf. Hos. 6, 1. Quoniam sonus iste

secutus erat; ita: aëre pestilentiali fructus agrorum suorum corrumpentur.

r, 8.

abae et buccinae Iudaeorum causa edebatur, aptissime commemorantur oppida in finibus sita, Gibeā, Rama et Bethel. *Gibeā* oppidum erat olim Beniaminiticum Ind. 19, 14., memorabile ob ibi commissum scelus et ob insequentem eius devastationem, cf. 10, 9. Ind. 19. et 20., postea ita restitutum, ut dignum esset quod a rege paulo sedes regia eligeretur 1 Sam. 10, 26. 15, 34. Tribum semper tribui Beniaminiticae adhaeserit, an am Bethel ad stirpem Ephraimi transierit, historia incert. E nostro loco colligi potest regno Israelitico adnumeratum fuisse, quoniam inter oppida Israelitica commemoratur. *Rama* olim urbs erat Ephraimitica eadem tribui Beniaminiticae prope adiacens, notissima ex historia Samuelis, qui inde oriundus eam ante omnes adhaerens eiusque et opulentiam et famam maxime auxisset. In ea scholam prophetarum instituit, plurimam vitae partem ibi degit, ius dixit, denique sepultus est. A regibus Israelitarum munita est 1 Reg. 15, 7., ab Assa autem rege Iudaeorum expugnata et deinde v. 22. Postea restituta videtur. Occurrit enim non solum apud vatem nostrum, sed etiam apud alios prophetas Ies. 10, 29. Ier. 31, 15., et postea temporibus Maccabaeorum, adeo temporibus Iesu, nomine Arisathia. Cum verba sequantur אֶחָדָה בְּנֵימִין, apparet tunc temporis tribum Beniaminis extra fines Gibeae, Ramae et Bethelis habitasse. Nihilominus Hieronymus Gibeam et Ramam in tribu Beniaminitica sitas fuisse scribit, fortasse quoniam post reditum temporibus Maccabaeorum et Herodum vere a partibus Iudaeae fuerunt. Bethavene s. Bethel vid. 4, 15. Ceterum Hieronymus discrimen inter שׁוֹפָר: buccinam, et תְּבֻעָה: tubam, exhibet: illa, inquit, est buccina pastoralis et cornu revo efficitur, graecis νεγανῆς, haec autem de aere et argento efficitur, qua in bellis et solennitatibus intubant. Verba אֶחָדָה בְּנֵימִין LXX. ita vertunt: ἑξῆς: Beviapty, quod Hieron. de ἐκστάσει s. mentis excessu intelligit. Iisdem verbis Hieronymus putat notari situm Bethavenis, nimirum in tergo tribus Benjamin. Chaldaeos paraphrasin exhibuit, cuius sensus est: nunciatores, venturos esse reges cum exercitibus ad bellum vobis inferendum propter vestram impietatem; al.

ita interpretantur: *post te Benjamin urget hostis, minet tibi, iam enim subegit sibi terram Ephraim cam.* Nos ita: *post te Benjamin i. e. Benjamin acclamate.* Benjamin autem indicat *totum imperium Iudaicum*, ut Ephraim *Israeliticum*, h. l. fortasse propter viciniam. Nam e Gibeā, Rama et Bethēle inbum Benjaminis vociferari poterant. Eichhorn iustodacior, ut videtur, supplet *אֵין דִּידָה*: „Denn d(?) o Benjamin gilt auch mein Zorn.“

9. Sequuntur nunc, quae sonitu tubae Benjamin sint nuntianda. Nimirum: *יָם לְשִׁמְהָ תִּהְיֶה בַּיּוֹם הַזֶּה* *Ephraim in desolationem erit i. e. desolata erit tunc correctionis.* *הַזֶּה* idem est, quod *מוֹכֵר* v. 2. *stigmatio.* Non enim solummodo indicat convictionem declarationem poenā aliquem dignum esse, sed *poenam improbitatis ipsam*, cf. Ps. 149, 7. Is. 37, 3. Ez. 17. Sens.: *ubi poena veniet, Ephraim desolabitur, haec poena Israelitis imminet: devastabitur eorum publica.* Gnomica brevis sensum reddit inventu duciliorem; hinc alii eum ita exceperunt: *tempore, consummata fuerint eorum peccata. Vates: tribui addit, Israeliticis indicavi, quod verum est, scilicet sine monitu divino cadant.* *נִאֲמָרָה*, formula affirmationis, *id quod verum est*, cf. Drusius ad h. l., quoadmodum usitatius *אָמֵן*. Foemininum enim hoc nomen saepius ut neutrum ponitur, cf. Glass. Phil. S. p. Gesen. Lehrgeb. p. 661.

VII.

Cap. V, 10. — VI, 3.

Principes Iudae similes sunt removentibus terminos. Velut aquam super eos indignationem meam effundam. 11. Iusto meo iudicio oppressus est et contritus Ephraim, quoniam proterve sequi

10. r vanas institutiones. 12. Ceu teredo corrodam
 phraim, ceu putredo absumam quoque dom-
 um Iudae. 13. Sentiat Ephraim morbum suum.
 Iuda ulcera sua, confugiat Ephraim ad Assy-
 rios, mittat ad regem Iareb. Iste non poterit vos
 curare, nec medebitur vulneri vestro. 14. Equi-
 m enim quasi leo irrumpam in Ephraim, ut
 quasi leo rugiens in domum Iudae. Ipse, ipse,
 quam, eos lacerabo, eosque prehenses abducam,
 et quisquam eos liberabit, 15. abibo rediens in
 domum meam, donec culpam suam agnoverint et
 revolentiam meam reconciliare studuerint. Nam
 tantis suis angustiis me tandem studiose quae-
 sit. VI, 1. Agitedum! Revertamur ad Ier-
 usalem. Nam iste lacerans nos quoque sanabit,
 vulneribus percutiens obligabit nos. 2. Altero die
 dabo vobis vitam restituet, tertio nos eriget, ut rursus
 accepti vivamus. 3. Sapere incipiamus et stu-
 dium diligenti protendamus cognitionem Iehovae,
 cuius velut aurorae egressus paratus est. Veniet
 bis ceu pluvia, ceu pluvia serotina terram irri-
 gura.

10. Recepit vates intermissam per aliquod tempus
 iem improbationum suarum, in Iudaeos, qui in dies
 audentius flagitiorum et impietatis Israeliticae parti-
 es facti erant. Principes eorum, qui hucusque ho-
 mem non fucatae pietatis servaverant, magis magisque
 erraverant a recta via. Quod potissimum de rege
 Achaz valuit, qui specie pietatis negligentiam et petu-
 lantiam animi occultaverat. Intraverat rex in sanctum
 templorum, ut sacrificia faceret 2 Chron. 26, 16—21,
 quod solummodo summo pontifici demandatum erat
 1 Sam. 18, 4, 7. 32. Ad haec tempora respexisse vide-

tur vates, cf. introd. p. 68 sq. **שָׂרִי יְהוּדָה** ponitur pro **וְהַמֶּלֶךְ יְהוּדָה**, nimirum Usia s. Asaria, ut parcat regi e stirpe Davidis orto. Nec erat quod digitis monstraretur, cuius protervia poenaeque omnibus esset notissima.

הֵיךְ כַּמֶּסֶכֶי נָבִיל: *pares sunt illis qui terminos movent*, quibus gravissimae poenae a Deo denunciatae erant Deut. 19, 14. 27, 17. Rex ille nefarius vere par erat huiusmodi nefariis, non quia lapides terminales, sed fines politicas et sacerdotales potestatis a Deo ipso positos removerat. Reliqui interpretes verba nostra in universum posita esse putantes, similitudinem in eo tantum quaerunt, quod principes ad regendum populum a Deo vocati libidinibus se dederint bonaque subditorum vi et frandibus ad se rapuerint. Ita Schmidt: *tertium comparationis putamus esse effrenatam peccandi libidinem nullum amplius modum, nullam verecundiam observantem*. Hieronymus ita explicat, ac si sermo sit de senioribus temporibus, ubi principes Iudae, qui post deletum imperium Israeliticum flere debuissent, coeperint gaudere et laetari, quod sibi pateret terra ad possidendum latius, et facti sint quasi assumptes terminos Israel, transeuntes fines suos et in locis alienis regnum et possessionem dilatare cupientes. **עֲלֵיהֶם אֶשְׁפִּיף בַּמָּיִם**: *effundam super eis velut aquam indignationem meam* i. e. tam abunde ac si aqua effundatur. Ex eo, quod similis locus Ies. 8, 7. invenitur, ubi Deus dicitur adducturus vehementem et abundantem fluvii aquam h. e. regem Assyriae cum omni apparatu, non sequitur nostrum vatem cogitasse de iisdem Assyriis. Est enim aqua omnino imago abundantiae Num. 24, 7. Iob. 3, 24., quae ut in illo loco Iesiae copias Assyriorum, sic h. l. copiam indignationis divinae indicat. Quodsi, ut opinor, vates de protervia regis Usiae locutus est, nimirum alio etiam sensu verba illa adhibuit, scil. ut aqua effusa totum corpus inundatur, sic super corpus leprosi regis lepra effunditur, ut prorsus ea tectum sit. **עֲבָרָה**: *poena, quam Deus iratus insert*, cf. Prov. 11, 4. Zeph. 1, 15. 18.

II. Exhibet autem rex ille impius et foetida poena adfectus effigiem omnibus posteris Iacobi. Ut enim

V, 11. 12.

ille meritas proterviae poenas luit, ita primus Ephraim puniatur. עָשָׂה אֶפְרַיִם רָצוֹן מִשֹּׁשֶׁט׃ *oppressus et contritus est iudicii* i. e. *iusto meo iudicio*, cf. *Exod.* 22, 29. *Genitivus est efficientis*, ut *Is.* 53, 4. Michaelis ad h. l. Ob praecedentem enim statum constructum vocem מִשֹּׁשֶׁט vim genitivi habere Grammatici docent. Hebraei interpretes exhibent ablativum, Iarchi מִיָּדָיו: *castigatus castigationibus*, Kimchi בְּמִשְׁשֵׁטָיו קָשָׁה: *duris iudiciis*. Simplicius adhuc videtur et usui vatis accommodatius substantivum מִשֹּׁשֶׁט pro adverbio positum esse, ut sit: *iuste*. Sens.: *iuste meo iudicio oppressus est Ephraim*, quemadmodum 12, 15. תִּמְרֵיהֶם, 13, 13. עֵץ, 14, 5. נִדְבָח, cf. *Glass. Phil. S.* pag. 364. הוֹאִיל הָיָה אַחֲרֵי זֶה, constructio asyndeta: *instituit s. proposuit sibi sequi* i. e. *proterve sequitur*, ut *Deut.* 1, 5. הוֹאִיל בָּאָר אֶת-הַחֹדֶרֶת, cf. *Gesen. Lehrgeb.* p. 823. זֶה semel praeterea occurrit *Is.* 28, 10. 13., ibidem, ut nostro loco, significatione quadam contemptus et ambiguitatis. Ex utroque loco intelligitur hoc nomen, quamquam originem duxerit a זֶה, quod bono sensu etiam de Dei praeceptis occurrit, tamen usitatum fuisse de vanis et stolidis institutionibus. Antiqui sine dubio legerunt זֶה s. זֶה LXX.: ἤρξαντο πορεύεσθαι ἐν τῷ ματαίῳ, *Syrus*: *post vanitates*, *Hieron.*: *coeperunt abire post sordem* i. e. *post idola, quas sordibus comparantur*. *Chald.*: *ad errandum post fallaces divitias*, *Dathé* legit זֶה *vana idola*. Item Liveleius ex permutatione literarum, quae inter se affines sunt et commutabiles, quemadmodum *Nah.* 3, 18. נִכְשֵׁי pro נִכְשֵׁי, et ex usu nominis זֶה *Iob.* 15, 31. Verum, ut de *Rossi* monet, contra omnium codicum auctoritatem.

12. Propius accedit ad significandam imaginem infelicissimi morbi regis Usiae. *Ero Ephraimo quasi עָשָׂה: vermis, qui corrodit vestes et corpora*, non tantum *tinea infensa vestimentis*, nam *Ps.* 39, 12. et *Iob.* 4, 19. aperte adhibetur de *vermibus homines eorumque*

venustatem absumentibus, fere id quod Latinis *teredo*. Nomen ortum e radice עָשָׂה Arab. عَشَى: *rodere*. Cum in sequenti commate רָקַב: *putredo* addatur, parallelismus praecedens עָשָׂה ita illustrat, ut sit; *vermis carnem corrodens*. LXX. utrumque verbum metaphorice intellexerunt, ita: ἐν ᾧ ὡς τρώει (conturbatio) τῇ Ἐφραὶμ καὶ ὡς σφύρειν (perniciēs, ut 1 Cor. 15, 35.) τῇ οἰκῇ Ι. Hieronymus vertit illud *tineam*, hoc *cariem*: quorum alterum vestes, alterum ligna consumat. Ut enim, addit, *utrumque longo fit tempore*, ita *Deus et 10 tribubus*, et postea duabus longo tempore dans locum poenitentiae et eas provocans ad salutem primus consumet *Ephraim*, deinde et donum *Iuda*. Nobis autem hic sensus verbis inesse videtur: *ut rex ille lepra carnem corrodens eamque putrefaciens a Deo adfectus est, ita typum exhibet, utrique imperio: Ephraim corrodetur, Iuda absumetur*.

13. Iterum tales dictiones addit vates, ut illi imagini inhaesisse videatur. Vocat enim conditionem Ephraimi *morbum* et Iudae *ulcera*, dicit porro *Ephraimum arcessere medicum*, qui aegrotum curet, denique adfert illum medicum nullam istius morbi medicinam habere quemadmodum sanatio leprae. Deo ipsi, vel, quod Iudaeis idem erat, sacerdotibus servata erat Lev. 13. 14 2 Reg. 5, 7. יִרְאָה: *animadvertat, sentiat*, ab uno sensu oculorum ad omnem sensum infortuniorum translatur legitur quoque Isa. 44, 16. Thren. 3, 1. Eccles. 3, 13 דִּלְיִי: *morbum suum*, imagine adempta: *miseriam, publicam solutionem qua civitas laborat*. מַזְזִיר, ut Obad. 7. Ier 30, 13., optimi interpretes vertunt: *purulentum vulnus* a זָרָר: *exprimere*, cf. Rosenmuell. ad h. l. Sens.: *Iuda quoque particeps fiat eiusdem miseriei*. Typus enim de utraque gente valet. Nunc arcessant Ephraimitae medicum, qui res restituat. Vidimus in introductione p. 8. Assyrios sub rege Menahemo primos irruisse in Palaestinam, nimirum vocatos a Tiphsaitis incolis urbis a Menahemo obsessione pressis regemque Menahemum illos Assyrios magno pretio conduxisse, ut amicitiam secum inirent, cf. 2 Reg. 15, 16. 19. 20. Hanc vicem

V, 13.

in mente habuit vates, non; autem tempora regis Pekahi; qui non Assyriorum, sed Syrorum foedus contra Iudaeos quaesivit.

וַיִּשְׁלַח אֶל-אַשּׁוּרִים אֶל-אֶחָד: *abeat i. e. confugiat Ephraim ad Assyrios*, ut eorum auxilium imploret, וַיִּשְׁלַח אֶל-מֶלֶךְ יִרְבֵּי. Plures interpretes, quorum primum inveni Iarchium, hoc comma ad Iudaeos retulerunt. Verum si vates rem de Iudaeis intelligi voluisset, non liquet, cur id non diserte commemoraverit. Eum autem postulavisse, ut de aliqua re, cuius in verbis nulla mentio fit, cogitaretur, nimis ineptum fuisset et Hosea omnino indignum. Id sentientes nodum ensae diasecant, dum, ut ipse Kuinoel fatetur, contra omnem verisimilium et codicum auctoritatem nomen אֶשּׁוּרִים in textum recipiunt, idque excidisse e vulgari tectu censent. Nam, aiunt, Iudaeorum rex Ahas aliquando regem Assyriorum Tiglath-Pileserem in auxilium vocavit, qui nunc nomine regis Iareb insignitur; vid. Kuinoel ad h. l. Verum id multo serioribus temporibus factum est, et quantis angustiis rerum! Postquam Pekah rex Israelitarum, scelestissimo foedere cum Syris facto, Iudaeos adortus fuerat. Num cogitari potest, vatem, qui nil antiquius habuit, quam ut omnes 12 tribus restituerentur sub imperio unius regis e familia Davidis c. 1-3., si illo tempore hanc nostram prophetiam edidisset, tantam tamque deplorabilem vicem reticuisse? Vel fac eius qualemcunque mentionem illum facere voluisse, num menti excidere potuit Ephraimitas tunc temporis non Assyriorum, sed Syrorum, מֶלֶךְ-אַרֶם, foedere se contaminasse? Qui talia contendat aequae ex arbitrio agere videtur, quam S. V. Kuinoel, qui sine omni ratione et argumento ad h. l. pag. 32. ita disserit: אֶשּׁוּרִים. Equidem intelligerem h. l. per Assyrium Regnum Syrorum regem. Atque hoc nomine propheta per ironiam usus esse videtur. Alii interpretes opinionem, Israelitas misisse ad Assyrios, Iudaeos ad regem Iareb, historiae melius adaptaturi in primo commate sermonem esse de pactis Israelitarum cum rege Phulo tempore Pekahi et Ahasi contendunt, quae circiter spatio 20 annorum inter se distant. At quis serio sibi ipsi per-

suadere poterit, vatem tam diversa tempore et ratione inter se miscuisse, cuius dissertationes et cohortationes semper ad praesentem reipublicae statum pertinuerint, quasque, ut animos moverent, e rebus coram oculis gestis ideoque intellectu facillimis repeti oportuerit. Subsistamus igitur in simplicissima explicatione, utrumque comma referendum esse ad Israelitas, et ad pacta eorum cum Phulo rege Assyriorum. Iudaeos ita moneri non potuit, quoniam eodem tempore pacta cum aliquo rege barbaro non iniverant, quippe quorum res tempore Usiae et Iothami ita florerent, ut adeo barbari sibi subditos facerent, cf. 2 Chron. 26. 27. Ex totius loci contextu videmus, vatem pingere res Israelitarum maxime deperditas, quibus regis leprosi typus iam eventu comprobabatur, monere autem Iudaeos, ut exemplo illorum meliora edocti abhorrerent ab impietate, ne consortes fierent eiusdem eventus. Descripserat v. 11. Israelitarum miseriam tamquam iudicium, מַשְׁפָּט, iamian iis exhibitum. Describit nunc perversa eorum conamina res admodum labefactatas restituendi, et exemplo eorum addit: *videbitis vos Iudaei, et ipsi Ephraimitae sentietis nullam medicinam esse, nisi penes Iehovam.* Ni aliud usque ad 6, 3. continetur. Futura abbreviata autem cum 7 conversivo propria sua significatione modum coniunctivum s. concessivum indicare videntur. Sic optime suo loco sunt inter futura purae significationis v. 10. et alterius commatis nostri versus, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 288.

Nomen autem מַלְכָּה יָרֵב, de quo interpretes multo disseruerunt, mihi videtur aequae symboliconum, ut plurima nomina in vate nostro obvia, v. c. liberorum. G. g., Bethaveni 4, 15. 5, 8., vallis Achor 2, 17. Aptissimum est propter duplicem sensum verbi יָרֵב, a quo derivatum est. Indicat enim et *oppugnare*, et *rem alius gerere*, vid. Gesen. sub h. v. Implorarunt Israelitis defensorem, consecuti sunt oppressorem. Utraque significatio in nomine illo symbolico inest. Ad verbum *rex dimicabit.* Acquievimus in nomine proprio: *laeab*, ut LXX. πρὸς βασιλέα *'laestē*, pro quo in aliis Codd. *'laelē*, quod nimirum vitio librarium irrepsit.

V, 13, 14.

Hieron. vertit: *ad regem ultorem*. Demonstrat enim e loco Ind. 6, 32. יִרְבֵּה, vel uti legiisse videtur cum LXX. יִרְבֵּה, esse i. q. ἔδικον s. ἐκδικητὴν: *ultorem* scil. *iudicem*. *Qui quidem non verus ultor fuerit, nec eos adversante Deo liberare potuerit*. Chald.: *ad regem qui veniet et animadvertet in eos*. Eichhorn vertit: „dem Berather.“ Posset quidem si placeret verti: „dem Anwald,“ sed V. Illustrissimi versio etymologiae nominis plane repugnat. De Wette: „der König der rächen soll.“ In multis aliis de hoc nomine conjecturis a vero longissime recedunt, qui (ut Kimchi, Schmidt aliique) contendunt, fuisse lareb: *urbem Assyriae*, eamque positam pro universa Assyria.

At iste non poterit vos sanare nec medebitur vulnere vestro. Uti enim ille foetidus morbus a nemine sanari potest nisi a Deo ipso, qui per sacerdotes arcanam medicinam contaminatis instituit, ita nemini Israelitarum aliunde auxilium quaerenti salus contingere poterit. יִרְבֵּה, ἀπαξ λεγόμενον, cum cognato suo substantivo יִרְבָּה Prov. 17, 24. de medicina adhiberi iubet in utroque loco parallelismus. Alii derivant a verbo Syriaco, quod est *fugere*, ut h. l. Hiphil sit *fugare, depellere*. At Syrus ipse vertit: *neque sanabit a vobis dolorem vestrum*. Nonnulli codd. ap. de Rossium huius inusitati verbi loco legunt יִרְבֵּה: *amovebit*. LXX. οὐ μὴ διακλύσῃ ἐξ ὑμῶν ὀδύνην. Hieron.: *neq. solvere poterit a vobis vinculum*, quae explicatio vocis יִרְבֵּה licet ex etymologia, exemplis certe probari non potest.

14. *Ego iste sum, qui morbo et vulneribus Vos percussit*. Quod enim iusto meo iudicio fit, nemo hominum interpellabit. Imago vermis carnem corrodentis crescenti indignationi vatis non satisfecit; itaque aliam gravioris momenti addit, nempe leonis, qui non corrodit sed lacerat. Notio lacerationis non abest ab effigie leprosi regis. Nam ille foetidus morbus lacerabat hominem, carnem eius et paulatim praestantiores corporis partes absumens, cf. Lund. lūd. Heiligth. 1, 3, c. 51. pag. 671. De eo, quod leo prorsus discerpit et destruat praedam, sermo esse non potest; nam porro

vates leonem, addit, *ablatum esse praedam in suum habitaculum, laceratam quidem; sed non ita ut resili-
turi non possit.*

לִּפְנֵי sec. Bochart. Hieroz. I, 717. est: *leo nigri-
cans, qui in regionibus Syriae degit*, cf. Plin. H. N.
8, 17., quamquam nulla alia causa huius definitionis
esse videtur, quam similitudo verbi לִּפְנֵי et לִּפְנֵי. Se-
cundum Gesenium in Lex. ad h. v. melius: *Epitheton*

*posticum: rugiens, cf. Arab. سَحَال: vox in pectore
reciproca, spec. rugitus i. e. leo. Leonem enim in-
telligendum esse, in eo omnes interpretes consentiunt,
praeter LXX, qui verterunt πανθηρ. Sed eorum aucto-
ritati fidere non possumus, quoniam idem verbum Ps.
91, 13. vertunt ἄσπις, Job. 4, 10. λεαινα, 10, 16. λων.
לִּפְנֵי: leoninus pullus, LXX. λων, Hieron.: *catulus leo-
nis.* לִּפְנֵי non habet notionem rapiendi, sed *discerpendi,
lacerandi*, cf. Deut. 33, 20. Gen. 37, 33. Ps. 7, 3. 50,
22. Verbum לִּפְנֵי: *abibo*, rursus innuit id, quod an-
tea saepius dictum erat: *Deum missurum esse utram-
que gentem, si resipiscere moresque emendare noluerint.*
Membra sunt rursus parallelā: לִּפְנֵי לִּפְנֵי: *lacerabo et
abibo*, scil. *eos puniturus ita me geram, ut eorum hy-
pocriticas preces non exaudiam.* לִּפְנֵי לִּפְנֵי *au-
feram et nemo eos liberabit* scil. a poenis iis destina-
tis. Significatio imaginis in verbo לִּפְנֵי *auferam*, non
anxie est quaerenda. Nil inest nisi hoc: *ut leo rapi-
nam lacerat et secum abducit, ut nullo modo ipsi eva-
dere possit, sic illi, qui per flagitia sua rapina indi-
gnationis meae facti sunt, nec idolorum ope, nec Assy-
riorum, nec aliorum barbarorum auxilio redimi pot-
erunt.* Certo de abductione in exilium vates h. l. non
cogitavit.*

15. Repetit verbum לִּפְנֵי, ut melius intelligatur,
quid sibi voluerit, *Abibo reversurus in locum meum.*
לִּפְנֵי. Tropice locus Deo tribuitur, tropo a leone sumto.
Sicut leo revertitur post rapinam in speluncam suam,
ita Iehova se abscondet ab iis postquam poenis eos af-
fixerit, eorum preces hypocriticas non curabit nec

v. 15.!

amplius sis propitijs erit, ita tamen, ut semper eorum sortem moderaturus sit, quod indicavit posterioribus verbis versus 14. *auferam nec quisquam eos e potestate mea redimet.* Alii, ut Lutherus, hic novam orationis partem incipiunt, ita ut nunc a minis ad consolationes transierit vates, ac si dixisset: *Poenae illae non propterea illatae sunt, ut prorsus pereatis; sed si reversi fueritis ad meliorem frugem me semper paratum habebitis ad vos salvandos et beandos.* Hieronymus ita: quod quidem dicat: *vadens reveriar ad locum meum, i. e. magnificentiam et maiestatem; ita debemus accipere, ut nequaquam propter dispensationem descendat ad homines, irascatur, misereatur, obliviscatur, mutetur in bestias, sed spernat res humanas, et permittat eos, quos antea protegebat, hostibus subiacere ut tabescant et deficiant et intereant et propterea quaerant faciem domini.* Quae vere est egregia Deoque dignissima descriptio divinae providentiae et ad amplificandum tropum nostri loci optime valet. עַד

אֲשֶׁר — לַיהוָה. LXX. *ἕως οὗ ἀφαισθῆναι*: donec dispareant, et Hieron.: *donec deficiatis.* Uterque de poenis culpae contractae verbum עָשָׂה ceperunt, ut nonnunquam fit, v. c. Ps. 34, 22. 23. cet. Verum omnis nexus docet h. l. sensum esse: *donec agnoverint reatum suum*; nam secundum Glass. Phil. S. p. 225. verba, quae fieri, esse, vel agere significant nonnunquam pro rei cognitione ponuntur. Ita verbum nostrum occurrit Lev. 5, 1—5. Zach. 11, 5. cet., cf. Chald.: *donec agnoverint se peccasse.* וַיִּבְקֶשׁ פָּנָי: et quaesierint faciem meam. Formula solennis de consultatione Iehovae in templo Hierosolymitano, quod Dei maiestate inhabitari dogma erat religionis Mosaicae, cf. 2 Sam. 21, 1. 2 Chron. 7, 14. Ps. 105, 4. Verum cum פָּנָי saepius ad circumscribendam personam ponatur (cf. Prov. 7, 13. Ez. 6, 9. Ps. 17, 15.), בִּקֵּשׁ אֶת־יְהוָה est i. q. בִּקֵּשׁ פָּנָי־יְהוָה: *Deum i. e. auxilium eius pia mente quaerere*, cf. v. 6.

Addit denique vates spem, fore, *ut tandem angustis et miseriis attoniti pio animo se ad Iehovam convertant.* בִּצֵּר אֲשֶׁר לַיהוָה i. q. בִּצֵּר לַיהוָה, circumscriptio genitivi; cf. Gesen. Lehrgeb. p. 673. *in calamitatibus tuis.*

tur isti interpretes potissimum Idco Pauli 1 Cor. 4., ubi expressis dicitur: *resurrexisse Christum die tertio iuxta scripturam.* Nullos enim, aiunt, *si ab hoc recedamus, proferri potest, qui kark rd diei tertii mentionem tam discrete faciat: unde m Apostolum ad hunc ipsum respexisse statuendum.* Quod autem dicatur, non de Christo sed de nobi plurali sermonem esse, facili negotio solvunt: *si dem tertio die non in nostra persona sed in Ch persona vivificati sumus secundum Eph. 2, 5. 1 vivificavit nos in Christo et resuscitavit.* Cum i Hoseas praedixerit: *Deus tertio die vivificabit nos,* i Christi resurrectione impletum a Paulo indicatum contendunt. Notatu dignum praeterea est, ipsos Ra nos veteres hunc locum docuisse esse vaticinium Messia tertio die resuscitando, vid. Galatinus de arch. Cathol. veritate l. 3. c. 12. et l. 8. c. 22. cf. Schmidt commentar. in Hoseam p. 293. Chald.: *donabit nos in diebus consolationis, qui venturi in die resurrectionis mortuorum suscitabit nos et i mus coram eo.*

3. Pergit vates in exhortatione sua: *וְהָיָה כְּשֶׁדָּר נִכְוֹן מִצִּיּוֹן* incipiamus; uti Ps. 73, 22. Ies. 32, 4. al. et ap. m 4, 6. Quae autem sapientia appetenda sit, docet sequi omnia; nimirum *וְהָיָה כְּשֶׁדָּר נִכְוֹן מִצִּיּוֹן*, ut 4, 1. *וְהָיָה כְּשֶׁדָּר נִכְוֹן מִצִּיּוֹן* cognitio Dei, quae gignit pietatem. Qui enim h vram probe cognoscit, non potest eum non diligere pie revereri. *וְהָיָה כְּשֶׁדָּר נִכְוֹן מִצִּיּוֹן* pr. est inf., unde *וְהָיָה כְּשֶׁדָּר נִכְוֹן מִצִּיּוֹן* protendamus ad cognoscendum Deum. LXX. *διεξέμυσ γυνῶναι τὸν Κόσμον.*

וְהָיָה כְּשֶׁדָּר נִכְוֹן מִצִּיּוֹן respicit ad imaginem 5, 15.: *egressus (scil. e loco suo) nunc paratus est, non olim leonis ad lacerandos impios, sed ut auroras homines recreandos probe conversos.* Suffixum *וְהָיָה כְּשֶׁדָּר נִכְוֹן מִצִּיּוֹן* habet relativi, cf. introd. p. 106. Mane aurora, in diu pluvia homines recreat, quarum illa torpore so. haec languore aestus membra relevat. Innuit illi mul maiestatem, haec voluptatem et utilitatem, utramque comitantur: maxime in illis orientalibus

3.

ibus. Intelligitur autem sigillatim sub מִשְׁכָּה, quae n. מִשְׁכָּה vocatur, v. c. Ier. 5, 24, cum opponatur מִלְקוֹשׁ: *pluvia autumnalis*, quae Hebraeorum septembris anni mense, nostro fere Octobri post iactam aetatem in illis orientalibus regionibus incipit et 3 ses durat, Hebraeis igitur *prior anni*, LXX. ὕψιμος. מִלְקוֹשׁ autem est: *posterior s. verna pluvia* sis Martii, quae ante messem cadit ubertatem terpromovens, LXX. ὕψιμος. Praeterea paene nunquam illis regionibus pluit, cf. Deut. 11, 14. vid. Roehr aestina p. 73. all. Eichhorn ab hac interpretatione analogiae accommodatissima recessit: „Wohlthätig s. ein Regen wird er kommen, wie ein Götterschauer, der das Erdreich tränkt.“

VIII.

Cap. VI, 4 — 11.

Quid tibi faciam Ephraim, quid faciam tibi Gala? quorum pietas similis est nubi circa diluvium, rori mane evanescenti. 5. Propterea in iis dicta prophetarum, penitus percussi eorum animum sermone meo. Nunc iudicium meum lucem prodibit: 6. quod animi bonitate delecteris sacrificiis, et vera Dei cognitione magis quam ocaustis. 7. Illi autem ut Adamus foedus violaverunt, in illo ipso foedere perfide contra merunt. 8. Quod attinet ad Gilead, civitas ibi facinorosa patrantium vestigiis sanguinolentis concata. 9. Velut insidiantes agmini armatorum spirati sacerdotes in via Sichemum versus trahunt, itaque scelera praemeditata patrant. 10. domo Israelis animadverti horrendas res. Ibi

prævus idolorum amor inhaeret Ephraïmo, contaminatus est Israel. 11. Ipse quoque Iuda culpa tua messem faciet tristissimarum calamitatum.

Novum fragmentum vaticiniorum vatis nostri, quod neque cum præcedentibus neque cum sequentibus cohaeret, cui scelera illis temporibus commissa omnibusque notissima, ut v. c. sanguinolenta trucidatio regis Pekaiæ, occasionem præbuerunt, cf. introd. p. 7. Exortum videtur ex indignatione prophetae propter merces suorum irreparabiles eosque non solum Israelitarum verum etiam Iudaeorum. Spem aluit fore, ut respicerent, sed spem deceperunt, ut nubes matutina aperiri decipere solet arborum sitientium v. 4. Non attendunt monitis prophetarum sacra eorum spernentium et probitatem pietatemque illis præferentium v. 5. 6. dum foedere se Deo iunctos esse gloriabantur, flagitia commiserunt v. 7. eaque tam gravia v. 8. 9., ut non tantum omnis Israel v. 10., sed etiam Iuda contaminaretur v. 11.

4. *Quid tibi faciam Ephraïm et quid tibi Iuda?* Non dubium Iehovæ hac interrogatione indicatur, sed eleganter pingitur magnitudo depravationis gentis laceratæ, quæ hucusque omnes institutiones Dei ipsius salutem irritas fecerat nec beneficiis olim collatis, nec irruentibus miseriis ad sanam mentem redierat cf. II, 8. *Nil, inquit, superest. Evenient, quæ sæpe minatus est Deus, et quæ aegre evenire iubet* מִדְּבַר יְהוָה. Plures codd. ap. Kennicottum et de Rossi omittunt 7, quod etiam abesse potest, ubi autem retinetur, relativum designat. 7, si de hominibus dicitur, nomen est amplissimæ significationis, non tantum *benevolentiae*, ut 4, 1., sed *pietatis erga Deum* 10, 12. 57, 1. 1er. 2, 2., non ea quidem, quæ timore et reverentia, sed quæ benevolis animi motibus factisque cernitur, quod v. 6. egregie docetur. *Similis autem*

11, 4. 5.

iac vestra pietas est nubi matutinae et rori mature vanaescenti. מַעֲנֵן-בִּקְרֹךְ רֹכֵשֶׁל מִשְׁכֵּם הַלֵּךְ. In regionibus illis, ut omnes descriptiones Palaestinae referunt, raeter illas pluvias autumnales et vernaes v. 3. fereemper aër siccus est et imbre caret. Surgunt quidem noctu nubes, sed sole orto disperguntur. Ideo haec mago rei cito transeuntis saepius occurrit, cf. Ies. 44, 2. Iob. 7, 9. et in N. T. Iud. 12. vid. Michaelis ad h. l. Sens.: *illis nubibus similis est vestra pietas, quam hypocritico cultu vestro significatis. Ubi enim tempus et fructus eius exhibendi probe et benevole gestis, evanescit velut nubes, quae pluviā promittit, verum non fundit. Pariter similis est rori. Mature transit ut vis; non enim e pectore venit. Simulatis quidem in astro nefario cultu vos esse plenos reverentiae erga Deum, sed ubi in lucem proferenda est moribus vestris, nullis ut ros prae sole evanescit.* Hieronymus singulari modo חַסְדְּכֶם ita explicat: *miserecordia vestra, quamper vobis misertus sum, seu nubes matutina transit et quasi ros mane exsurgens, qui sole orto siccatur. Iam enim captivitas prope est, iam video vos abluvi in Assyrios et Babylonios, catenatos.* Aliam huius tropi, Abarbanelis, explicationem ex historia Iudaeorum offert Rosenmueller ad h. l.: *etsi imperii sui initia bona fecerit Iehu, ultima tamen prorsus corripit.*

5. עַל-כֵּן: *propterea quoniam tam perversi estis et omnis vestra pietas vana est.* חֲצֵב et חָרַג h. l. nec necem corporis eiusque comminationem, nec, ut nonnulli volunt, interitum patriae, sed dolariis plenissimam commotionem animi et percussionem letiferam mentis laetae indicant. Id Hieron. optime explicat: *dolavi eos in prophetis et verbis terribilibus comminatus sum, scalpellum, ignes et cauteria protuli, ut, qui clementem conamnebatis, timeatis offensum, et occidi negligentes in verbis oris mei, ut peccatores verborum terrore punirentur.* Verba ipsa hanc explicationem postulant. חָצֵב nimis est caedere, incidere, excidere Ies. 5, 2. 10, 16. 12, 16. Deut. 6, 11. Ad חֲצֵבְתִּי pronomen הָאֲנִי e sequente parallelo verbo supplendum est. Itaque *cecidi eos per prophetas* nil aliud esse potest nisi: *incedi in animas*

eorum dicta prophetarum. **וְהָיָה כְּמַלְאכֵי יְהוָה** metaphorice intelligendum esse docet et parallelismus commatis prioris, et res ipsa. Deus enim nec interfecit, nec dolavit utramque gentem, verum cives monuit monitisque suis iis minime pepercit, usque ad medullam eos tetigit animumque eorum penitus percussit. Verbum **וְהָיָה** alijs quoque locis metaphorice adhibetur, v. c. Ps. 78, 47. *grandine interfecit* i. e. *percussit vitem*. Similiter verbum Dei metaphorice dicitur *anceps gladius penetrans usque ad divisionem animae et spiritus compagum et medullarum* Hebr. 4, 12. Sens.: *omnia adhibendo, si quid forte ad sanam mentem reduceret meum populum, locutus sum cum eo per prophetas et iis eius animum concutere studui*. Alii, ut Eichhorn et Gesenius in lexico ad h. v., verba **וְהָיָה** et **וְהָיָה** accipiunt pro synonymis: *interficere, perdere*, et sensum utriusque commatis hunc esse dicunt: *indicavi iis per prophetas meo nomine loquentes interitum, quoniam, aunt, nonnunquam in Ssa fieri dicuntur, quae facienda modo praedicuntur*. Explicatio, quae quidem sensum, verum non propriam verborum significationem tetigit. LXX. quoniam pronomen suffixum in verbo **וְהָיָה** ad prophetas epsque falsos transtulerunt, ita: *ἀπεστείλας τοὺς προφήτας ὑμῶν, ἀπέκτεινα αὐτοὺς ὅτι μὴ στήναι*, ut secundum Hieron. sensus sit: *ne diceretis: propheta credidimus, etiam ipsos interfeci, ut omnis vobis tolleretur peccandi occasio*. Hos multi veterum et recentiorum secuti sunt, v. c. Syrus, Ebn Esra, Schmidt al. Luthernus versionem Germanicam „ich hoefle sie durch die Propheten,“ in comment. ipse illustravit, ut sit: „ich behofle sie durch d. Pr.“ Dathe in tertia editione Proph. Minn. prius verbum cum Michaelē vertit: *fulminavi*, ut idem sensus sit: *petivi a. proieci eos*.

In postremo commate lectio ita restituenda videtur: **וְהָיָה כְּמַלְאכֵי יְהוָה**, pro vulgari **וְהָיָה כְּמַלְאכֵי יְהוָה**. Dathe attulit luculentum exemplum similis scribarum vitio exortae attractionis literae, cuius character finalis **ה** pro **ו** initii sine omni dubio recentioris originis est, ad praecedens verbum Ier. 23, 33. Quocunque enim modo

VI, 5.

lectio vulgaris explicetur, et numerus pluralis in nomine **מִשְׁפָּטִים**, qui semper *iudicia*, speciatim *Dei poenas* indicat, et lectorem offendens persona secunda pronominis suffixi duritatem obscuritatemque vix excusabilem verbis infert. Restituta lectio nititur auctoritate omnium versionum ante Hieronymum. LXX. habent: τὸ κῆρμά μου ὡς φῶς ἐξελεύσεται. Chald.: *iudicium meum ceu lux egressum est*. Eodem modo Syrus. Hanc lectionem plerique interpretum recentiorum, Dathe, Kuinoel, Boeckel, Eichhorn cet. receperunt. Nullus quidem codicum eam exhibet; sunt contra, qui legant **מִשְׁפָּטִיךָ** ap. de Rossium ad h. l., quibus, si vera esset lectio, gravissima pars difficultatis tolleretur: nam et mutatae tertiae personae pluralis in secundam singularis viceque versa, et omisi **כ** comparationis plurima exempla sunt. Verum quaeritur, utrum horum codicum auctoritas plus valere possit, quam auctoritas antiquarum Versionum et simplicitas restituae lectionis. Vulgarem lectionem primus exhibuit Hieronymus ita: *haec omnia feci, ut iudicii, quo te iudicaturus sum, veritas appareret nullusque dubitaret vos iuste, quae patiamini, fuisse perpressos*. Ita pronomen *tua*, ut Drusius monet, passive accepit. Al. explicant vocem **מִשְׁפָּטִיךָ** *poena tua*. Al. v. c. Castalio, Schmidt, quibus Lutherus quoque propius accedit, putant esse i. q. **דִּכְסָר**, δικαίωμα s. δικαιώματα Apoc. 19, 8. *iustificationes, vita sancta*, quae utique est **מִשְׁפָּט**, verum non **מִשְׁפָּטִיךָ**. Schmidt rem ita expedit: *sanctitas quae prius vana fuit v. 4. per Christum lux redditur*. Ex nostra sententia verba haec valent: *monitis illis gravissimis vatum iudicium meum solis instar exhibet i. e. in lucem prodibit, ut nemo illorum impiorum de eo amplius dubitare possit*. **יָמָא** est tempus futurum, cuius significatio non negligenda est. Eichhorn restitutam lectionem exhibuit, ita tamen: „heller als das Sonnenlicht trat meine Liebe zur Gerechtigkeit hervor,“ ubi nec futurum in verbo **יָמָא**, nec aptam et bene munitam significationem nominis **מִשְׁפָּט** curavit.

6. Cohæret hic versus optime cum lectione restituta. *Iudicium meum in lucem prodibit, nam intelligant Israelitae me non delectari holocaustis et sacrificiis, sed sola pietate.* פִּי est coniunctio, quod. Id enim est Dei iudicium, se magis delectari pietate quam holocaustis, quod a viris sanctis iam saepius indicatum, verum ab Israelitis non observatum erat.

וְהָיָה וְאֵלֶּיךָ וְהָיָה וְאֵלֶּיךָ et וְהָיָה וְאֵלֶּיךָ utraque indicat pietatem. Illa, quae cum bonitate et benevolentia animi, haec, quae remota omni superstitione cum vera cognitione et fide erga Deum coniuncta est. Quod posuit vates וְהָיָה וְאֵלֶּיךָ: magis quam sacrificiis, id non anxie ponderandum est nec, cur non omnino omnia sacrificia improbaverit, inquirendum. Iacobi proles omnino sacrificia negligere non poterat, quippe quae pars cultus divini a Mose instituta esset et secundum eius praecepta Deo vere accepta, modo pio et benevolo animo servaretur. Brevissima huius loci dicta uberius exponuntur Ies. I, 11—17. Ps. 40, 7—9. 50, 8—23.

7. Significat Deus etiam in hoc versu, cur illud suum iudicium per prophetas iterum iterumque exhiberit, quod nempe illi impii ut Adamus foedus violavissent, cum tamen scire potuissent se nullis sacrificiis delectari, nisi pio animo offerrentur. Ex omnibus particulis vaticiniorum nostri vatis apparet, eum semper artissimam coniunctionem Dei et posterorum Iacobi in mente habuisse. Describitur imagine matrimonii, designatur verbo: *populus meus*, pingitur beneficiis, quae olim populo Deus contulerit, et quae ipsi conferre adhuc pronus sit. Ita omnis status politicus et religiosus illius gentis saepius vocatur בְּרִיתִי Exod. 2, 24. 19, 5. Dent. 4, 13. 15, 2. 3. Ps. 74, 20. Placuit res populo superbienti suo foedere Ps. 50, 16. 55, 21., sed eodem tempore id violavit. Propterea comparatur cum Adamo, qui primus in paradiso foedus transgressus est. Subiecta enim Adamo fuerunt omnia animalia et commissus usus paradisi omnibus deliciis ornati ea conditione, ut iussis divinis obtemperaret. Verum omnibus deliciis frui, non autem Deo obedire voluit: ergo foe-

VI, 7. 8.

duis laesit et punitus est. Parens Adamo (e sententia vatis) sunt iidem illi, qui, cum adhuc divino foedere gaudeant, voluptate eius frui, incolumes in patria versari, omnibus bonis et honoribus abundare, non autem Deo obedire velint. וְעַתָּה non solum de loco, sed etiam de tempore et conditione adhibetur, ut Latin. *ibi*, Graec. *ἐκεῖ*, vid. saepius apud nostrum γ. c. 2, 17. 10, 9. 13, 8. וְעַתָּה בְּיָדוֹ: *salvo illo foedere*, dum adhuc gaudebant et ipso foedere, et bonis, quae iis in eo contigerunt, *perfide erga me egerunt*, cf. 5, 7. Pariter Lutherus, qui vertit וְעַתָּה *in eo*. Auget hoc perfidiam et insaniam eorum. Ita non omnes interpretes sensum huius versus exceperunt. LXX. primum comma verunt: *αὐτοὶ δὲ εἰσιν ὡς ἀνθρώπος παραβαλὼν διαθήκην*, quos secutus de Wette: „nach Menschenart,“ quae comparatio admodum frigida est. Al. mystice: *sicut homo naturalis sibi que relictus et in specie carnali sapientia turgidus et contra divinam sapientiam sese extolens*, vid. Schmidt. וְעַתָּה autem alii proprie acceperunt, ut quasi digitis monstraret vates patrium quod habitarent solum, quodque foederis gratia tantis promissionibus a Deo insignitum esset. Alii plane tanquam pleonastice positum omittunt. Hieronymus item similitudinem ab Adamo desumptam esse censuit. Eichhorn prorsus aliud quid cogitavit vertendo וְעַתָּה: „als wäre es Menschensatzung.“

8. Recenset nunc flagitia Israelitarum, primum illud, quod tunc temporis recentis memoriae fuisse videtur, idque Gileaditarum, qui tam nefario modo cum Pekaho contra regem Pekahiahum coniuraverant, ut in palatio Samariae ab iis interficeretur, vid. 2 Reg. 15, 25. וְעַתָּה est nominativus absolutus: *quod attinet ad Gilead*. Modus loquendi frequens apud nostrum vatem, quo attentionem capit legentium, ut studiose quae sequantur perpendant, cf. 7, 8. 8, 13. 9, 6. 11, 14. 9, cet. *Gilead* fuit regio Palaestinae trans Iordanem sita propter egregia pascua a tribubus Rubenis, Gadis et dimidia tribu Manassis pecude abundantibus occupata Num. 32, 1. 26. 29. וְעַתָּה בְּיָדוֹ: *oppidum facinora patrum ibi est*. Ex Hebraismo satis noto, ubi verba e

praecedentibus facile supplenda omittuntur (vid. Glass. Phil. S. p. 63o.), hoc nostro loco praecedens particula **וְ** repetenda est. Nomen illius oppidi, unde coniurati Samariam venerant, tunc temporis haud multo post sanguinolentam trucidationem regis Israelitarum notissimum erat. Nos autem historiae vestigiis destitutos prorsus fugit, nec est quod verba de eo faciamus. Cuius simplicissimae, ut videtur, explicationis loco plerique interpretes urbem quaesiverunt in tribubus Trans-Jordanensibus nomine *Gilead* idque imprimis, postquam apud Eusebium lectum est: *cecidit mons Gilead in sortem filiorum Rubenis, Gadis et dimidia tribus Manassis. A quo monte et civitas in eo condita sortita est vocabulum, quam et cepit de Amorraeorum manu Galaad filius Machiri filii Manassis*, cf. Drysius ad h. l. Verum nihilominus res incerta est. Nam nusquam in V. T. urbs Gilead occurrit, et locus Ier. 22, 6., ad quem Eusebius et cum eo Eichhorn provocat, tam dubiae interpretationis est, ut nil inde effici possit. Comparasse videtur Ieremias urbem Hierosolymam non cum urbe sed cum monte *Gilead*, capite i. e. procerissimo Libani. Tamen, addit, **לְאֵלֵינוּ**, devastabitur. Hieronymus civitatem *Ramoth Gilead* h. l. intelligi contendit, quae ad tribum Gad transierat Ios. 20, 8. 21, 38. Verum haec quoque non vocatur **רְמוֹת־גִּלְעָד**, sed **רְמוֹת בְּגִלְעָד**. Alii *Gilead* metaphoricè explicant ex cognato nomine Arabico, ut sit: *confluxus* s. *congeries maleficorum*. Alii denique supplent praefixum: vel ante **גִּלְעָד** **בְּ**, ut sit: *in regione*, cuius nomen *Gilead*, oppidum est, vel ante **קָרִית** **כְּ**, ut sit: *Gilead est tanquam civitas male agentium*. LXX. coniungunt cum nostro versu ultima verba praecedentis ita: *καὶ καταφρόνησέ μου Γαλαὰδ πόλις ἐργαζομένη μάταια*. Verum nec status constructus nominis **קָרִית־גִּלְעָד** nec diversus numerus vocum **קָרִית** et **פְּעֻלִי** hanc interpretationem admittunt. Haec civitas autem est: **עֲקֵבָה מִדָּבָר**. Ex analogia nominis **עֲקֵב**: *planta*, *calx*, verbum **עָקַב** est: *calce conculcavit*, *vestigium in calcem alicuius plantavit*, unde significat: *supplantavit*, *insidiosè decipit* 12, 4. Primaria significatio h. l., ubi est particip.

VI, 8. 9.

Paul, simplicissimum exhibet sensum: *conculcata sanguine* i. e. *vestigii sanguinolentis conculcata*, quod poetice et eleganter refertur ad sanguinolentam coniurationem quinquaginta Gileaditarum contra regem Pekahiahum 2 Reg. 15, 25. Horum duorum verborum explicatio admodum cruciavit interpretes. LXX. plane recedentes a nostra lectione habent: *ταράσσοντα ὑμῶν, conturbans aquam*. Hieron.: *supplantata sanguine* i. e. *ob caedes ab incolis frequenter patratas eversa*. Chald.: *cum dolis effundunt sanguinem innocentium*. De reliquis hunc locum explicandi conaminibus vid. Rosenmueller ad h. l.

9. Aliud facinus commemoratur, fortasse memoriae aequalium aequae infixum atque illud Gileaditarum. Nobis hic locus intellectu difficillimus est, quoniam de isto facinore nihil ad nos pervenit. Inter tot tumultus et bella civilia nimirum ipsi sacerdotes armis arreptis aliquod agmen armatorum ex insidiis trucidaverunt. Positus verborum locum reddit etiam obscuriorem. *חֹבֵר בְּתַנִּים*: *coetus s. collegium sacerdotum*, quibus sacra curanda sunt quibusque abstinendum a rebus politicis. *Hi tam nefario modo se gerunt, ut omissa omni probitate et honestate in via insidientur et trucidant*. *חֹבֵר* non omnino redundante *כ* similitudinis, quemadmodum 5, 10. eodem fere orationis nexu non redundat (indicat enim sacerdotes se non ita gessisse, ut par et fas iis fuisset), et flexus verbi non Hebraicus sed e Chaldaico repetendus, ut sit vel infin. Piel pro *בְּחֹבֵר*: *quasi expectare* i. e. *quasi in expectando*, vel particip. Kal mutato *ח* in *ה* cum sequente Dagesch: *expectantes*, nimirum in latebris, nam *חֹבֵר* significat: *quocumque modo aliquem expectare*, 2 Reg. 7, 9. 9, 3., hinc h. l. i. q. *insidiantes*. Sic pertineret ad sequens *חֹבֵר בְּחֹבֵרִים*, quod substantivum *חֹבֵר* collective a vate sumtum esse aequae verbo *יִרְצֹחֵהוּ* atque hoc nostro participio plurali indicaretur. Status constructus suo loco esset, quoniam arctissima coniunctio subiecti cum obiecto *חֹבֵרֵי אִישׁ* quamquam in nostris linguis non ope genitivi, tamen ope praepositionis significari potest: *insidiantes in virum agminum* s. Latinius: *insidiantes viro agminum*,

cf. Ewald krit. Gramm. d. Hebr. Spr. p. 572. Utrum infinitivus sit, an participium, sensus idem est: *conspirati sacerdotes ex insidiis virum militarem in via versus Sichemum trucidant*. אִישׁ גִּדְרִים pr. *vir agminum*, notissima circumscriptio adiectivi (vid. introd. p. 113. cf. Gesen. ausf. Lehrgeb. p. 646.), quemadmodum אִישׁ גִּבּוֹר 1 Sam. 14, 52., אִנְשֵׁי הַצֶּבֶא Num. 31, 53., בְּנֵי הַגִּדְדִּים 2 Chron. 25, 13., Livio appellantur *viri militares*, quod fere h. l. valet, ita tamen, ut vox גִּדְדִּים non bene instructum exercitum sed *agmen quodlibet ad pugnam paratorum* indicet. Sic enim גִּדְדִּים in omnibus locis de turmis armatorum vel militum, vel praedonum adhibetur, cf. Gen. 49, 19. 1 Sam 30, 8. 2 Sam. 3, 22. et metaphorica. Iob. 19, 12. Ps. 65, 11. Ipsum autem nomen אִישׁ גִּדְרִים sine dubio collective positum est pro *toto agmine armato* eodem modo ut sequens כְּהֹנִים. חֶבֶר est *quaeris consociatio*, a rad. חָבַר 4, 17., hinc optime locum habere videtur versio: *conspirati sacerdotes*. Quae simplicissima mihi videtur huius implicitae constructionis explicatio.

Sed interpretes in alias partes abierunt. Hieron.; חֶבֶר derivat a חָה palatus, ita: *quasi fauces virorum latronum* s. *viri latronis*, coniungit vero haec verba cum praecedentibus, similiter atque LXX. derivantes חֶבֶר a כָּח: καὶ ἡ ἰσχύς σου, ἀνδρὲς πικροῦ. Al. a חָמָה *hamus*, sc. *velut hami latronum sunt* cet. Sequentia וְגַם לְרָאֵהוּ שְׂכֶמָה וְגַם לְרָאֵהוּ LXX. ita vertunt: ἐφώνευσαν Σίχιμα, ὅτι ἀνομίαν ἐποίησαν ἐν τῇ οἰκῇ τοῦ Ἰσραήλ. Qui fuerit ille Sicima aeque ignotum est atque omnis historia. Contra plerique interpretes nomen שְׂכֶמָה ab urbe *Sichem* deducunt, quae etiam nostra est sententia. *Sichem* urbs erat in montibus Ephraimiticis sita, vetustissima et celeberrima Gen. 33, 18. Ios. 17, 7., initio regni Israelitici urbs regia Ierobeami 1 Reg. 12, 25. In sedibus erat Levitis designatis Ios. 21, 21. et quamquam legimus post separationem tribuum per Ierobeamum factam probos Levitarum transmigrasse in terram 2 tribuum, tamen omnis historia docet multos Levitas et sacerdotes

VI, 9.

mansisse in sedibus illis ad regnum Israeliticum pertinentibus, numerumque eorum ibidem ob superstitionem populi et multiplicem superstitiosum cultum admodum auctum fuisse vix dubitari potest. Cum autem constet omnium urbium Leviticarum Sichemum fuisse maximam, non mirum est, quod hinc tanta caterva illorum flagitiosorum sacerdotum exierit, quae ex insidiis agmen alicuius cohortis capere et trucidare potuerit. Hieronymus versione: *particeps sacerdotum in via interficientium pergentes de Sichem*, quamquam non ad verba, tamen fere ad sensum ad nostram interpretationem accedit, in eam quidem abiens explicationem: *sacerdotes fanatici temporibus festorum, quando per Sichem eundum erat Hierosolymam, ponebant in itinere latrones, qui insidiarentur pergentibus, ut magis vitulos aureos in Dan et Bethaven quam in Hierosolymis et in templo Deum adorarent*. Est praeterea interpretatio nominis שִׁכְמָה, ut e proverbiali quadam locutione, quemadmodum Zeph. 3, 9. שִׁכְמָה אֶחָד, sit uno humero i. e. uno consensu, Gall: faisant l'épaule a l'autre, Drus. ad h. l. Verum nec sensui nec Grammaticae hoc convenit. De Rossi adfert variantem lectionem יִרְחֹבֵי in speculando, quae si vel vera sit, rem non magis illustrat. De Wette: „Menschen auflauernden Rothen gleicht die Gesellschaft der Priester; auf dem Wege rah Sichem morden sie.“ Eodem fere sensu omnes recentiores interpretes.

כִּי זִמְהָ עָשָׂה: *Itaque scelus patrant*. Arridet lectio unius codicis apud eundem de Rossium כִּי in me scelus patrant, de qua quidem antiquae versiones nil habent. Verum difficultas cadit, ubi כִּי ut in aliis locis interpretamur: *itaque*, vid. introd. p. 102. זִמְהָ est scelus, quod deliberato consilio et meditato dolo patratur, a rad. זָמַם: excogitavit, unde Tarnov: *tale scelus, quod consulto suscipitur et cum magna sollertia et de industria, non casu nec affectuum vehementia: quo respicit R. Salomo in comment.*; quando; iam, inquit, consuluerunt et tempus, et locum occidendi antea constituerunt, faciunt quod in animo habent. His nempe sacerdotes se contaminant, dum longe aliae curae alia-

que negotia ad cultum Dei pertinentia iis divinitus commissae sunt. Lutherus: „Sie thun was sie wollen.“

10. Nil plura de singulis criminibus. Complectitur vates omnia brevibus verbis: *Ubicunque circumspicio, horrenda flagitia Israelis et Ephraimi in oculos incurrunt.* בֵּית est familia Israelitarum, omnis gens unam familiam ab origine Iacobitica exhibens, cf. 1, 6. 5, 1. שָׁם יָמָה לְאַהֲרֵיִם: *ibi scortatio i. e. supersticiosus idolorum cultus Ephraïmo scil. יִרְמְיָהוּ.* Nimirum quoniam a rege Ierobeamo tribus Ephraimiticae prole exiit, propterea potissimum ad Ephraïnum pertinere ipsique quasi peculiaris esse describitur. Haec enim vis dativi esse mihi videtur. נִתְמַאֵל יִשְׂרָאֵל: *contaminatus est omnis Israël* scil. ista regiae stirpis idololatria, cf. 5, 3.

11. *Non autem solus Israel peccas et punieris, verum etiam reus es calamitatum et interitus Iudaeorum; nam et Iudaea a te corruptus et iisdem sceleribus tecum pollutus est.* Haec brevissimis pingit imagine messis. שָׂת קִצִּיר: *messem facit.* Radix שָׂת s. שָׂרִי plane respondet cognato שָׂרִי, quod saepissime est: *facere*, vid. Gesen. ad h. v., unde שָׂרִי אֲחֵרִית: *miracula facere* Exod. 10, 1. Quod tanto magis de messe valet, ubi manipuli in acervos exstruuntur. Messis autem in malam partem sumitur: *messis poenarum* s. *excidium* 8, 7. 10, 13. Jer. 51, 33. Ioel 4, 13. In vaticinio h. l. praeteritum significatione praesentis adhibetur. לָךְ in pausa pro לְךָ est: *per te*, utי לְאַדְרִי Ies. 22, 5. 28, 2, לְמַצְרִיִּים Ies. 19, 15., i. q. *tua culpa*. Melius quidem rem expedire videtur lectio plurium codd. apud de Rossium לָךְ: *parat sibi messem poenarum.*

Multifarie hunc locum interpretati sunt veteres et recentiores. LXX. plane recedentes a nostro textu verba αὐτὴ Ἰούδα ad comma praecedens trahunt, novam sententiam ita exhibentes: ἀρχὸν τεργῶν σεαυτῆ: *incipere tibi vindicare.* Hieron.: *sed et Iudaea pone messem tibi, praepara tibi segetes, ut metantur, non multo enim post duceris in captivitatem Babylonicam.* Chald.:

11.

m, qui de domo Iuda sunt, coeperunt peccata mulicare, etiam ad eos pertinet reatus. Recentiorum פָּרָא passive sumunt: *parata est tibi Iuda messis;* active: *Iuda per detrimentum suum tibi, o Israel, am perniciem s. novum reatum parat.* Eichhorn nensum neque verba reddidit: „auch Iuda säet re Strafensaat.“ Alii messem bono sensu intelunt. Vel enim supplent יְהוָה: *Deus tibi Iuda trit tempus laetitiae scil. per Messiam ex te oriunt, vel Iudam subiectum esse putant: Iuda a te corruptus, gratiose tamen per Messiam redimens, positurus est tibi o Israel messem coelestium bonum liberatione per Christum, e spirituali captivitate ercedente.* Utramcunque harum posteriorum interpretationum praeferant Viri Docti, verba בְּשִׁירִי שְׁבִיחַת צִמְחִי ulgari lectione ad praecedens comma referunt. Veroratio multo aptius cohaeret, si ab eo separantur, ut novae prophetiae initium faciant. Quod iam bhornio, Kuinoelio, Gesenio probatum est. Locutissima huius versus historia apud Tarnovium ad h. l.

IX.

Cap. VII, 1—7.

Cum in melius verterem miseriam populi, cumque incolumem restituerem Israel, intuit et impietas Ephraimi, et scelera Samariae. perfide agunt, venit fur et turma coniuratorum undit se foris. 2. Neque in animis suis penent me esse memorem omnium suorum flagitiorum. Iam undique facinora eos ita circumdant ea ignorare non possim. 3. His suis facinorosis delectant regem, perfide gestis principes. 4. omnes coquuntur ut in clibano a pistore accenso.

Pistor autem, qui excitavit massam ut tescat, subigere cessat, usque dum penitus tata est. 3. Dies est regis nostri. Vacillat cipes, fervent vino, et ille particeps fit petulantiae. 6. Dum animum ad suas tamquam ad fornacem calidam admovent, per totam noctem dormit, mane animus ce na ignis accensus est. 7. Tum omnes fer rore ceu fornax; in interitum rapiunt gul res suos.

Tabula levibus sed vivis coloribus picta! tem aliquam rem in fucto positam descripsiss intuitu contemplator sentit. Pingitur effoeminat gentia regis, pingitur atrocitas hominis illius in molientis, pingitur effrenata libido eorum, qui ris sunt participes, pinguntur mores perditissi corum nil probi, nil honesti cogitantium, veri et potu se inebriantium. Historia pauca nos c fatis regum Israeliticorum. Narrationes eius aeq menta sunt atque hoc vatis nostri. Verum iis haurire possumus, monent nobis argument scriptionis in rege Pekahiaho eiusque flebili quaerendum esse, de quo iam 6, 8. sermo era introd. p. 71.

1. Iterum Deus loquitur: *Dum restituerem narem Israel, nova innotuerunt scelera Samari Israelitarum res erant tranquillae vulneraque p lix interregnum et per invasionem Phuli regi riae populo inflicta paullulum obducta, cum crimen committitur.* בְּשׁוּבִי לְשִׁבְתִּי לְמִי phrasis e phetis frequentissima: pr. *dum vertam captivitatu puli mei*, sine dubio petita e Deut. 30, 3., qu dem non de exilio s. captivitate proprie sic dicta, de avertenda quavis calamitate intelligi debet,

1. 2.

10. Ps. 14, 7. Ez. 16, 53. כִּרְפָאִי: *dum sanarem telem.* כ. h. l. per vices adhibetur cum praecedente ב. priore commate, uti saepius, cf. Glass. Phil. S. p. . Utraque dictio eundem sensum exhibet: *dum in eram, ut restituerem sortem gentis Israeliticae.* וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם: *et prodiit impietas Ephraimi,* וְיָמִי: *et scelera Samariae commissa,* pariter ut וְיָמִי 1, 4.; duplex ו. ut Latinorum *et—et*, vid. in l. p. 101. פָּעֲלָה שָׁקֶר: *frandulenter agunt:* Pekah enim sic probitatis et fidelitatis ingressus erat regiam, sed ita erat omnis eius probitas, dolus in pectore late-
 יָבֹא: *venit fur, dolose rapinam praeparans,* unde utitur, ut usurpet quae iuris alieni sunt. de vi aperta sermo est, utuntur verbo נָחַל. Usur-tem Pekahum ita clam omnia praeparasse historia et 2 Reg. 15, 25. פָּשַׁט גִּדְדֵי בַחוּץ: *foris i. e. extra-
 atium diffundit se turma coniuratorum.* Intelligun-illi 50 Gileaditae, qui ducibus Argobo et Ariebo ur-n intraverant. De verbo גִּדְדֵי vid. 6, 9., unde *ar-
 dos milites* fuisse intelligitur, qui fortasse sub prae-
 tu securitatis publicae in urbem vocati erant. פָּשַׁט: *exuere, devestire* 2, 5., hinc signif. intransitiva: *fundere se ad praedandum* s. omnino ad vim in-
 endam, cf. 1 Sam. 27, 8. 30, 14. 1 Chron. 14, 13. si de hac nefaria expeditione non cogitarunt, descrip-
 nem pravorum morum in universum hoc loco inve-
 runt, ita: *intus sunt fures, latronum catervae foris,*
 Hieron.: *fur ingressus est, spolians latrunculus fo-*
 LXX.: καὶ κλέπτης πρὸς αὐτὸν εἰσελεύσεται, ἡμιδύσκων
 τῆς ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ. Quam interpretationem plurimi
 cuti sunt.

2. וְכֵן יֹאמְרוּ לִלְבָּבָם: *neque vero dicunt in animis*
uis, e simplici loquendi ratione illorum, qui nullam
ogitationem, ne Dei quidem, sine verbis esse opinaren-
ur, i. q. יוֹשְׁבוּ: neque animo pendunt. כָּל-רֵעֵהֶם וְכִרְיָם:
neque simplex loquendi ratio prima initia rhetorices
prodens, pro יוֹשְׁבוּ. וְכִרְיָם. Occurrit praeterea haec forma
etiam inter Graecos nomine orationis directae pro obli-

II, 4:
parallelis demonstrari possit. Certe ab eo allati Ps.
27. et Nah. 3, 4. nil efficiunt. In illo נָתַן desi-
nat idololatriam, in hoc verbum nostrum plane non
occurrit et sensus exhibet descriptionem libidinosorum
potervorumque morum urbis Ninives. Eichhorn ita
expedit, ut fere in unoquoque versu orationem in
ipsa confectam inveniri censeat, nexum totius tabulae
unam rem pingendam destruens. Melius placeret נָתַן
h. l. synecdochice intellectum, ac si unum modo scelus,
alterum, de scelerata vita omnino poneretur. Quod-
libet parva literae elisione textum vatis restituere,
pro מִנְעִים legi mallet מִנְעִים et sic sequentia כְּמִן
accipi pro כְּמִן בְּתַנְיָא e defectu praepositionis ב,
si poetis, maxime post particulam similitudinis est
statissimus Am. 2, 8. 8, 8. 9, 11. coll. Gesen. Lehrs.
837. et introd. pag. 112. Illud נ aut vitio librarii
licuius irrepsit in textum, aut consulto librarius anti-
quissimus iniecta illa litera textum emendare opinatus
est, quia dictionem כְּמִן בְּתַנְיָא ita inusitatam in-
venit, ut sibi persuasum esset centies apud nostrum
vatem obvium מִנְעִים et h. l. esse veram lectionem.
participium Pyl מִנְעִים, scil. נָתַן: *cocti sunt*, sive *co-*
quuntur, optime congruit cum imagine vatis et cum
omni oratione. Comparat coniurationem illorum scele-
ratorum contra regem Pekahiahum cum negotio pisto-
is. *Coniurati sunt massa fermentata, subacta, co-*
quenda. Dux coniurationis est *pistor, qui omnia prae-*
parat, otatur, speculatur, donec veniat tempus erup-
tionis. Quodsi venit, accenditur fornax, coquuntur in
Libano, excitantur et fervent cupiditate caedis. Ita
etiam verba nostra efficiunt parallelismum verborum
versus 7. כֻּלָּם יִדְמֶה בְּתַנְיָא. Cum autem constet vatem
alis parallelismi studiosum esse, cum in imaginibus
huius brevibus omnia verba pondus et vim habeant, cum
otius huius imaginis habitus verbum מִנְעִים improbet,
מִנְעִים autem postulet, videant interpretes num haec
mea coniectura probanda sit. Sens.: *omnes velut in*
Libano a pistore accenso coquuntur s. cocti sunt i. e.
boverunt omnes ad patrandum scelus, sed a duce

coniurationis excitantur, ne cupido caedis extingui immo ceu in clibano aptantur, coquuntur, donec o absolvantur. תַּנּוּר non fornax, quales apud nos, se *paves, urceus magnus*, qui ex altero loco in alterum t ferri poterat, in superiore parte angustior, in infe lator, in quo placenta inter carbones, vel in c ardenti coquebatur. Cf. Gesen. Lexicon ad h. v Schneideri Griech. Wörterbuch ad v. *αλιβανος*. תַּנּוּר pr. *igne consumens*, saepe inchoative ponitur: *ar accensa* Ier. 20, 9. Ps. 18, 9. Forma est foemi unde תַּנּוּר, quod in omnibus aliis locis formā masc legitur, generis communis fuisse intelligitur. G matici genus verbi masculinum vindicaturi, conte runt תַּנּוּר esse paragogicum. מֵאֲפֶקֶה: *a pistore s. ci* Nam, ut Festus ait: *pistor et coquus idem erat* Drusius ad h. l.

Sequitur haec verba parenthesis, ut recedat aliquantulum a coniuratis et pingat eorum ducem servata semper similitudine pistoris et placentae. lidissime enim et dolose tractat animum sibi dedito et aptissimum momentum expectat, quemadmodum stor massam tractat, et speculatur usque, dum o copia est. *Pistor, qui excitavit massam, eam de desinit.* מַעֲרִיר part. Hiph.: *excitans*, scil. pistor fermento adiecto excitavit massam. הִתְמַעֲרֵר מֵעֹשׂ בֵּצֶק pr. *cessat a subigenda massa* i. e. *eam subigere ce* termino technico dicitur *depsere*. עָרַר - הִתְמַעֲרֵר: *us ad fermentationem eius* i. e. *usque dum massa mentata est*. Tropo remoto: *donec animus pessimo hominum cupiditate caedis penitus imbutus est*. Di ptarunt interpretes de eo, utrum participium מַעֲרִיר fornacem an ad massam pertineat. Verum ut negot pistoris recte describatur, ad massam referri opor Procedit enim hunc in modum: *pistor primus ferm tum addit, quo massam excitet; sic excitatam per quod tempus fermentare sinit, cavet ne turbetur; mentatam autem depsit*. Ex nostra sententia im vere rei describendae satisfacit. Explicatio autem E ronymi plane improbanda est, qui, ut bene S. V. I

4, 5:

nueller monnit, deceptus antiqua versione Graeca
 3 vertit *civitatem*. Nusquam enim ea significatione
 irrit et e regulis grammaticis mutatio nominis עיר
 מלך nullo modo excusari potest. Versio eius haec
quiescit paullulum civitas a commixtione fermenti,
 ita exponit in comment.: *Ierobeam, postquam er-*
it in animos populi miserat incendium, paullulum
vit, ut non vim faceret populo, sed suae eum di-
eret voluntati, quicquid enim necessitate fit, cito
itur, quod voluntate arripitur, perseverat. LXX.
 im sic interpretati sunt, ut verba vatis non il-
 lent sed obscurerent: πάντες μοιχεύοντες ὡς κλίβανος
 εἰς εἰς πᾶν κατακαύματος ἀπὸ τῆς φλογὸς ἀπὸ φρεσ-
 σίας τοῦ ψυμαθῆναι αὐτό, i. e. secundum
 on.: *omnes adulterantes quasi clibanus ardens ad*
endum in deustionem flammae a commixtione fer-
ti, donec fermentaretur totum. Eichhorn admo-
 obscurus est versione: „wenn er (der Bäcker)
 feuchten Morgen den Teig bis zur Durch-
 rung ausgeknetet hat.“ Etenim massa non
 r deprendum, sed quiescendo fermentescit, Praeterea
 a sunt מלך מלך cessat a subigendo. Fac igitur
 3 esse: „am frühen Morgen,“ i. e. *postquam*
ilavit pistor, sententia auctoris esset interpreti con-
ia: „er hört am frühen Morgen auf zu kne-
.“ Fusius de variis modis hunc locum interpretan-
 git Rosenmueller ad h. l.

5. A protervia coniurationis et coniuratorum red-
 id descriptionem regis eiusque morum libidinoso-
 6. *Dies est regis fortasse natalis s. alius dies festi-*
 Non video, cur h. l. suppleatur מלך. Narrantur
 in facto positae, epulae et poculationes, quarum
 sionem praebuit vel festum anniversarium, vel alia
 slibet causa. Pro מלך plures codd. ap. de Rossium
 ent מלך, quae lectio fortasse in favorem sequen-
 מלך v. 7. orta propter verba nostri versus
 מלך, quae necessario ad מלך pertinent, omnino
 habere non potest. מלך vacillant prin-
 scil. vino inebriati. Simplicissima haec est expli-

catio et aptissima descriptioni regiae luxuriae. *Pes, quorum est regem et consilio et manu in mentem et vim inter pocula perdunt.* Verbum est *infirmum esse*. Hiph.: *החלי* vel habet significationem intransitivam: *infirmati sunt*, ut Mich. 6, 13., v. formam *החלי* 4, 18. 5, 3. reciprocam: *invicem velant*. Alii vim transitivam coniugationis Hiphil dicantes, vertunt: *infirmant s. corrumpunt* vel re vel populum. Alii verbum nostrum derivant a *incipere*, idque ducibus LXX. *ἡγάρτο οἱ ἀρχοντες θάσται ἐξ οἴνου*, quos Hieronymus et plerique veteres secuti sunt. Huic explicationi ad grammaticam pertinet repugnat, quam quidem dubiae auctoritatis constat. Verum quod maioris momenti est, se intolerabili frigore laboraret, si vatem tantum de tio crapulae locutum fuisse statueremus. *המה מדין* *המה*: *aestus s. ebrietas a vino* est i. e. *fervent*. Status constructus saepius ante praepositionem positione ponitur vi status absoluti, cf. Gesen. Lehrgelei 643. Haec interpretatio omnem difficultatem grammaticam a verbis nostris admodum vexatis removens, t magis placet, quanto magis consentanea est brev gnomicae vatis dicendi rationi. *Dies regis est — velant principes — ebrietas a vino est.* — Utriusque *המה* et *המה* primaria significatio est *ardor*, *aes* illa de sole Ps. 19, 7., haec de ira Gen. 27, 44. nitur, h. l. ubi de vino agitur, *aestum vini* per intelligitur *ebrietatem* esse. Sic Iarchi vertit: *a ca vini ardentis in illis*. Praeterea accentus Tiphcha *המה* nostram interpretationem confirmare vide certe sequentia verba a praecedentibus seiungit.

Interpretes continuam orationem h. l. exhiberi sumtes in partes varias abierunt: vel ut LXX. et Hieron. interpretati sunt: *coeperunt principes furere a vino*, rum *המה* neque est infinitivus a *המה* neque a *המה* quod utrumque *calescere*, *fervere* indicat; ille sonus *המה*, hic *המה* s. *המה*, ad summum *המה*; vel, ut Drus contenderunt *המה* esse statum constructum substanti

l, 5:

positum pro ablativo: *a calore vini*, verum in oratione praepositio *בְּ* ablativum constituenda neque *לֹא* deesse, neque in *בְּ* abundare potest ex regulis grammaticis; vel, ut E. Esé, Livelius et Rosenmueller, *בְּ* aequè substantivum esse pro *לֹא*: *lagena* posita, autumarunt, simili constructione; ut nempe constructus ablativum indicet, hoc sensu: *sunt bene in lagena vini*, verum idem valet, quod antea de epos. *בְּ* monuimus, nec satis digna haec explicatio nostro videtur. Kuinoel ingeniosam certe sed arduiorem explicationem proposuit, scilicet ut *בְּ* exhibita lingua illustratum indicet: *evacuant nimirum enas vino*. Cur Eichhorn verterit: „sie trinken in feurigem Weine dick,“ non video, cum c. vulgaria verba facili negotio in elegantiora mutaverit.

מִשֵּׁה scil. *מֶלֶךְ*. *Rex ipse extendit manum* *מִשֵּׁה* pr. est: *trahere*, aliquem ad aliquem locum. Iud. 4, 7., sonum e cornu Exod. 19, 13., arcum iaciuntur sagittae 1 Reg. 22, 34., sulcos in agro 1 Reg. 9, 13., in longum trahere vel benignitatem Ps. 11. vel iram Ps. 85, 6. Hinc *extenderet se* ad aliud ad se trahendum Exod. 12, 21., ad exercitus caput ponendum Iud. 4, 6, 20, 37. Unde h. l. cum plene interpretibus significatione transitiva: *manum extendere* s. *porrigere*, quod signum est approbationis et sortii cum aliquo ineundi. cf. Schmidt, Michaelis, He al. *וְיָצִיץ* *versus derisores*. *וְיָצִיץ* praep. non cum sed etiam; *versus*, *erga*, cf. Zach. 7, 9. am. 16, 17. Verba sunt admodum difficilia, Gesenii explicatio: „er zieht sich mit den Spöttern rum und macht sich so mit ihnen gemein,“ bis accommodatissima, verum non satis elegans videtur; Eichhornii melior esset: „er zieht die Spötter zu.“ Verum dubito an *מִשֵּׁה* significet vel *ad se trahere*, vel *arcessere*. Schmidt: *data manu ad blandi-*, et hoc signo ostendit, quod facta ipsorum turpia placeant. Alii: *rex vacat nugis, neglectis negotiis publicis*, metaphora sumpta ab iis, qui membra exten-

dunt oscitantes. Iarchi: rex retrahit manum suam bonis et rectis, ut coniungat se cum derisoribus. Gro- tius: rex protraxit manum suam i. e. abstinuit eos pu- nire, ut debuit. לִצְיִן idem quod לִץ, pr. derisor, hin- sigillatim: derisor bonorum morum et religionis, petu- lans, perversus homo, cf. Ps. 1, 1. Ies. 28, 14, 22. 29, 20.

6. Redit vates ad coniuratos. Dum rex effoemi- natus et ignavus libidinibus se committit, et, quae cir- ca se agantur, negligit, illi ferventes sanguinolento fu- rore insidias struunt; dux autem coniurationis dormit et consilia occultat. Omnia parata sunt, ubi enim tempus venit, mane animus coniuratorum ardet ut flamma ignis. לִצְיִן h. l. non coniunctio causalis, sed copula coniun- ctiva: dum ut v. 14, 11, 1. cf. introd. p. 103. בְּאֵזְרֵי Piel: admovent s. advertunt animum. Deficiente sub- iecto expressis verbis commemorato vel ad לִצְיִן v. 4 vel ad לִצְיִן v. 5. oratio referri debet. Fortasse utrumque. Nam coniurati blandis modis regique ac- cepta petulantia se insinuarant in aula regia, quae verbum לִצְיִן indicare videtur, nimirum homines qui simulata observantia regem irridebant. בְּאֵזְרֵי in- flammatus significacione substantivi: ad insidias suas, i. e. quas ipsi sibi excogitaverant, vel ad quas struenda a duce coniurationis conducti erant. בְּאֵזְרֵי eodem modo cum praep. בְּ construitur Ps. 91, 10. בְּאֵזְרֵי, ut sensus in hoc verbo concinnus reperitur, neque imago elegantia careat, iterum supplenda est praepositio בְּ quod et ingenio linguae Hebraicae, et usui vatis nostri consentaneum est, vid. v. 4. ibique notata, cf. 9, 9, 12, 10. Sensus est: advertunt animum ad suas insi- dias et ab iis ita inflammantur, ac si a calida fer- nace s. clibano calefierent. Respondet hoc imagini mas- sae fermentatae, quacum comparati sunt v. 4. Haec enim calore clibani eodem modo coquitur, ut animi pravissimorum hominum insidiosus et seditiosus machi- nationibus inflammatur. Itaque nec v. 4. nec hoc no- stro loco animus comparatur cum clibano, sed cum massa fermentata. Imagine autem remota clibanus est: seditiosum illud et nefarium consilium regem trucidan-

VII, 6:

ti, quo usus est auctor coniurationis; quemadmodum pistor clibano utitur. Sic omnia egregie cohaerent, et versus quartus optime illustratur, nec opus est usitata rituperatione, vatem ineptius e metaphora excidisse.

Interpretes, quibus פתור est: *velut clibanus*, vel pro קרב legunt תרבה, contra omnium codd. auctoritatem: *inflammati sunt*, ut LXX. διδρι ενεκαύθησαν αλ καρδια αυτων, quos secutus est Syrus et e recentioribus Dathie, Kuinzel, Eichhorn [plura de his vid. ap. Rosenmuell. ad h. l.]; vel יל תרבה significatione activa et לבם collective sumunt: *appropinquant s. accedunt animi eorum ceu clibanus ad insidias*. Qui autem פתור accusativum esse putant, vertunt, ut Hieron.: *applicuerunt quasi clibanum cor uim, dum insidiaretur iis*, ac si ex eius sententia et Ierobeam populo insidiatus esset, ut a Deo deficeret. Quod posterius verbum פתורבם alii ita reddunt: *um insidiantur*, propius ad nostram sententiam accedentes, ita tamen, ut etiam h. l. vatem e metaphora excidisse dicant, cum antea imagine massae fermentantis de illis impiis usus sit, suscepta nunc alia eaque clibani. פתורבם כל הלילה יושן אשתו pistor eorum, i. e. *duas coniurationis, dormit per totam noctem*, cf. v. 4. Postquam nim omnia paravit, animis sociorum sanguinolentis consiliis inflammatis, nil ei restat, quam ut caute et enebriis noctis obductus machinas occultet, et diem expectet, quo erupturus sit. Sed venit dies, בקר, *temus facinoris*, והוא בלע פאש להבה: *coniurati proni sunt ad facinus*, nam *animus eorum seditiosus ardet ceu lamma ignis*. והוא ad nihil aliud referri potest nisi לבם, etenim פתור v. 4. in genere foeminino legitur, t pistor non ardet, sed ardere facit. Expectavissemus vatem scripisse: והוא כלל פתור מאשה: *ille satis paratus est ceu placenta cocta*. Eius loco auctor nunc rere misit metaphoram vel potius ex ea excidit, ita ut licere mallet: *ardet ceu flamma ignis*. LXX. εν τω ενεκαύσσειν αυτους ολην την νύκτα υπνου Εφθαλμ ενεπλήσθη, και ενεγενήθη, ενεκαύθη ως πυρς ψέγγος, vel nimirum negligenter textum inspicientes, vel magis verba vatis suo modo explicantes, quam versionem exli-

bentes. Notanda est varietas lectionis, quam Dathe secundum Chald. et Syrum in versione probavit, nimirum pro **דָּהֵן**, **דֵּהֵן**: *clam tota nocte continetur eorum ira*, de qua et de omnibus huius loci vexationibus vid. Rosenmuellerum ad h. l.

7. Inhaeret nunc vates posteriori imagini. Sat erat imaginis a massa ad coquendum praeparata desumptae. Ad expeditionem sanguinolentam ventum est. *Iam ardent coniurati ceu flamma ignis immo ceu fornax ipsa.* Eadem imagine utitur ad pingendum interitum regis et principum: *intereunt devorati flamma coniurationis.* **כָּלֵם יִדְמִי**: *omnes fervent* scil. *vesania seditio.* **כָּתִיבִי** intendit vates furoris descriptionem, cum clibano ipso, e quo impetus flammae diu inclusus maiore cum vi erumpit, illos comparans. **יֹאכֶלֶה**: *devorant*, velut ignis devorat, i. e. *in interitum rapiunt.* **עֲרִיבֵי**: *principes suos.* Ubi principes interficere omnino magnum crimen erat, multo gravius etiam committebant rebelles *suos principes* trucidantes. Utrum autem praeter regem Pekahiahum insuper principes, familiares eius, ceciderint necne, id historia reticet. Noster locus incerti de ea quaestione exhibet; nescimus enim, quatenus poetica descriptio veritatem attingat. Vates non historiam pingendo exhibere voluit, sed historiam poetica sua descriptione ita tractavit, ut acerbè animadversus in illum impium eumque potentem regiam dignitatem ususpantem ei parceret, ne digitis monstraretur, neve diceretur: hic est, cf. 5, 10. Ea de causa etiam nomen regis ipsius tacet, et pro eo dicit **שֹׁפְטֵי**. Intelliguntur hoc verbo: *gubernatores regni*, ut illi proprie sic dicti, qui inde a Iosua usque ad Saulum reipublicae praeerant, a rad. **שָׁפַט**, quod LXX. ἀρχαίν vertunt et 1 Sam. 8, 5. ἀρχαίν. Fortasse vates hoc verbo utitur propterea quod usurpantes regnum Israeliticum post Sachariam non a Deo vocati, igitur non veri reges ipsi videbantur, cf. 3, 4.

X.

Cap. VII, 7 — 16.

Omnes eorum reges ceciderunt: nec ullus
est, qui me invocet. 8. Ephraim cum na-
tibus gentilibus sese commiscet. Ephraim est
incenta non versa. 9. Barbari devorant eius vim,
et ipse sentit. Adeo iam senio confectus est, nec
se sentit. 10. Quo Israel superbivit, id in os
suum criminatur. Attamen neque ad Iehovam Deum
suum redeunt, neque eum in hisce omnibus quaerunt.
11. Similis est Ephraim columbae pellectae
quam mens deficit. Aegyptios vocant, in Assy-
riam abeunt. 12. Quocunque autem ibunt, rete
suum iis tendam, in quod eos deiciam quasi aves
aere volantes eosque castigabo, ut fabula fiant
iis suis coetibus. 13. Vae illis! nam a me ab-
stulerunt. Interitus iis instat, nam impie erga me
operantur. Equidem ego eos redempturus eram, sed
nil nisi mendacia mihi protulerunt. 14. Nec
egro animo ad me clamaverunt dum in cubi-
lis suis eiularunt. Ad triticum et mustum pe-
rinantur, a me vero recesserunt. 15. Dum
recui eorum vim, dum eam confirmavi, itidem
a me male animati fuerunt. 16. Non sursum
eunt similes relaxato arcui. Gladio cadent eo-
rum duces prae protervia linguae. Haec eorum
stultitia inter Aegyptios erit.

Cur inde a dimidio versu septimo novae oratio-
nis initium capiendum esse existimaverim, eius rei
productio p. 73. causam exhibuit. Inveni vates vi-

detur in stuporem Israelitarum, quod multis calamitatibus vexati reges et populus non ad sanam mentem redierint. Spes ei fuerat fore, ut extincta familia Iehu redirent ad Iehovam et ad cultum eius unice verum, qui in templo Hierosolymitano celebraretur. Sed reges ceciderant, natio ad Deum non redierat, contra, simulacres civitatis defecerant, ad barbaros se contulerat, quod ipsi summo detrimento fuerat, et adhuc futurum erat.

7. כָּל־מַלְכֵיהֶם נָפְלוּ: omnes eorum reges ceciderunt. Sacharias 2 Reg. 15, 10., Sallum v. 14., Pekahiah v. 25., Pekah v. 30. אֵין־קָרָא בָרֶם אֵלִי: nemo eorum ad me clamavit i. e. auxilium meum quaesivit, cf. Ps. 4, 4. 30, 9., quod aliter fieri non poterat, nisi verum a patribus institutum Iehovae cultum, qui unice Hierosolymae adhuc florebat, pia mente observarent, regique e familia Davidis a Deo constituto sese subiicerent 2, 2. 3, 5. Is enim Deum adeundi modus, quo Bethēle, Gilgale cet. simulacra, vitulos et Baales quasi maiestatis Dei symbola adorabant, tantum ad animos a vero Deo, Iehova removendos valebat 5, 2. 4. 6. 7. Itaque omnes imperii vices lucusque frustra a Deo illis erant immissae, nam eo eventu carebant, quem pii vates exspectaverant, nimirum ut illam deplorabilem separationem tandem populus meliora edoctus tolleretur. Quae vera nostrorum verborum vis esse mihi videtur. Pronomine בָּרֶם plane aliud subiectum indicari, quam in priore commate huius versus, omnis oratio docet. Ibi sermo erat de seditiosis hominibus coniuratis fiduciam in pravis suis consiliis ponentibus. Hos increpare, quod Dei auxilium non quaererent, vates non poterat. Quodsi quaesivissent, Deus flagitiis eorum adnuere debuisset. Iam ex eo patet, hanc novam partem orationis cum praecedente nullo modo cohaerere. Subiectum autem, de quo nunc vates sermonem facere incipit, omnino est *gens Israelitica*. Ut enim in prioribus huius capitis versibus neminem fugere potest, omnia nonnisi sigillatim respectu ad aliquod factum historicum habito pungi, sic inde ab altera parte huius commatis omnia ita in genere describuntur, ut de populo Israelitico in universum valeant. Praeterea,

VII, 8.

ut significatio pronominis **הָאֵלֶּים** supra omnem dubitationem efferatur, vates v. 8. expresse **הָאֵלֶּים** pronominis loco nuncupat.

8. **הָאֵלֶּים**: quod ad Ephraimum pertinet. Nominativus absolutus, uti 6, 8. al. forma dicendi vati usitatissima. **בְּעַמִּים**: cum barbaris, cf. Dent, 7, 6. Exod. 19, 15. Isa. 10, 13. **וְהָאֵלֶּים**: ille scil. Ephraim miscuit se, nimirum ut foedera cum iis iniret et auxilii causa legatos ad eos mitteret; unde etiam eorum mores et superstitionem didicit, cf. Drusus ad h. l. Alii v. c. Grotius et Schmidt intelligunt verba nostra de abductione Israelitarum in captivitatem, ac si Deus loquutus sit: *ego feci, ut cum populis Ephraim committeretur, a quibus captivus abductus est, si forte hoc modo ad poenitentiam adduceretur, sed etiam hoc frustra est.* Non bene. Cum enim **וְהָאֵלֶּים** alternis legatur cum verbo **קָרָא** v. 7., de invocatione auxilii sermonem esse apparet. Lutherus egregie ad h. l. monuit **בְּעַל** esse verbum usitatum de placentis oleo subactis, cf. Exod. 29, 2. Lev. 7, 12., unde intelligitur, quomodo vates ad imaginem placentae ab illo verbo transierit. Hieron.: *factum est regnum decem tribuum sicut omnium nationum, quia a Deo recesserunt.*

Comparatur nunc Ephraim *placentae non versae*: **עֹנָה בְּלִי הַפֶּיֶךָ** i. e. non satis percoctae. sed inter coquendum corruptae. Placentae enim in clibano super pruinis coquendae saepius verti debebant, ne corrumperebantur. Itaque habemus tertium comparationis. *Quoniam Israelitae non ad Deum se vertunt, qui iis auxilio futurus est, sed ad barbaros, nemo est, qui eos curet.* Sic omnia nationis egregia initia, instituta, vires, beneficia Dei frustra iis collata sunt. Parata iis quidem est conditio, qua iis bene esse posset; verum tantum abest, ut vires evolvant et incluta natio fiant, ut nemine iuvante interituri sint, antequam ad felicitatem a Deo sibi destinata evehantur. Alii, ut Drusus, intelligunt locum de hypocritica eorum pietate, quae non plane cruda nec satis cocta fuerit, dum nempe et vitulos adorarent, et per Deum aeternum iurarent

4, 15. atque ita claudicarēnt in utramque partem 1 Reg. 18, 21. timentes Iehovam et idola colentes 2 Reg. 17, 33. Alii, ut Lutherus, secundum Chaldaeam et Syrum de aviditate et perfidia amicorum ab Israelitis quaesitorum explicant, qui eos comedant ut placentiam, antequam vertatur i. e. dum adhuc semicocta et paene cruda sit. Hieron.: *qui non agit poenitentiam.*

9. **וְיָרִידוּ**: *peregrini, barbarae nationes*, quas in auxilium vocarunt, devorant vires Ephraimi. Propterea Israelitae non poterant ad fastigium honoris et felicitatis **עֲוֵהִי**, similes placentae inter coquendum neglectae. Sip v. c. auxilium, quod Phul. Tiphshahitis contra Menahem tulit 2 Reg. 15, 19. extorsit populo ingens tributum; aliud foedus, quod Pekah cum Rezino regi Syrorum iniit, excitavit devastationem felicissimis regionibus civibusque exilium 2 Reg. 15, 29. **וְהָיָה לֹא יָדַע**: *sed ille, Ephraim, non sentit.* Duplicem haec verba habent significationem, et: *non sapere discit* Ps. 73, 22. Ies. 32, 4. i. e. non intelligit miseriae suae causam, sic Eichhorn, et: *non intelligit, non capit omnem suam miseriam.* Nam praeter publicas calamitates, quae populo inferēbantur a barbaris, erant insuper occultae, quae, quamquam gravissimae, tamen a vulgo negligebantur, depravatio morum, luxuries, idololatria, fortasse aliae artes callidorum principum inter barbaros, quibus seditiones alebant. et civitatem Israeliticam magis magisque debilitabant cf. 11, 5. **וְיָרִידוּ** **וְיָרִידוּ** nonnulli vertunt: *canities spargit in eum* scil. canos, signa aetatis decrepitae. Melius **וְיָרִידוּ** significationem habet intransitivam: *spargit se, sparsa est*, cf. Gesen. ad h. v. et introd. p. 113. Defectu virium et senectute canescunt capilli, unde inter omnes poetas canities indicat imbecillitatem et prope instantem obitum, cf. exempla ap. Liveleium e Propertio, Ovidio et Claudiano. Ipsi sacri scriptores hac imagine interdum utuntur, v. c. Ies. 46, 4. Ps. 71, 18. Gen. 44, 29, 31. Sens.: *exhausti omnibus viribus iam senio confecti sunt et ad mortem s. interitum ruunt.* Hieron. hoc posterius comma ita explicat: *usque ad senectutem i. e. usque ad ultimam captivitatem in coepto errere permansit.*

I, 10. 11.

10. Repetit nunc vates e 5, 5. רָעָה גֵּאוּרִי שְׂמַיִל בְּפָנָיו :
os criminatur Israellem superbia i. e. idola et sa-
z, quibus superbiunt. Cum enim non ad Iehovam se
 ntulit Israel, sed ad idola, ut sibi essent propitia, ab
 derelictus erroris et insaniae convincitur. Is enim
 as est forensis verbi רָעָה de quo 5, 5. Eichhorn
 rba huius versus plane aliter vertit quam 5, 5., cum
 men sono sensu et nexu eadem sint: „der Starr-
 nn Israels zeugt ihm ins Angesicht.“ Certe
 ctius hoc loco quam illo: *Sed quamquam summo*
o detrimento convicti sunt, nihilominus erroribus in-
erent, nec ad Iehovam redeunt, nec eius favorem
a mente quaerunt. Verba לֹא בִקְשָׁהּ et לֹא שָׁבוּ אֶל־יְהוָה
 onent, vatem iterum, ut v. 7., dolorem neglecti reditus
 sacra et institutiones Hierosolymitanas in animo ha-
 uisse, cf. introd. p. 32. בְּכָל־זֹאת : *in omnibus hisce*
il. afflictionibus, dum vires a barbaris consumuntur,
im senio confecti sunt. Verum non pertinacia, sed
 upor et insania causa est, cur non ad Deum redeant;
 um non sentiunt magnitudinem calamitatum v. 9.

11. Stupor et imbecillitas Israelitarum a vate ima-
 ine columbae designatur. יִנְכָה פִּוְתָה : *columba pellecta.*
legans imago. Barbari abutebantur imbecillitate po-
 uli, pellicientes eum spe auxilii aliorumque commo-
 orum, ut sibi fideret. Neo est, quod ab hac propria
 gnificatione vocis פִּוְתָה recedamus, ut alii fecerunt,
 ui vel *stolidam* vel *gementem* esse maluerunt. Occurrit
 lud verbum eadem significatione 2, 16. LXX. περισ-
 ῖς ἀνός. Hieron.: *columba seducta*, multa inutilia ad-
 erens de causis, cur vates hac imagine usus fuerit.
 לֹא יָדָן : *cui mens non est*, scil. suppleto relativo. יָדָן
 autem Hebraeis est sedes cogitationum et sapientiae.
 Quae nos de capite, illi de corde praedicant, cf. Nehem.
 1, 5. 1 Reg. 10, 24. Iob. 12, 3. Prov. 7, 7. *Sequun-*
ur igitur Israelitae quemlibet eos pellicientem, non co-
itantes, qui finis futurus sit illorum foederum aequae
ispidorum atque nefariorum.

מִצָּרִים קָרָא. Hoc l. cum accusativo, uti v. 7. cum
 praepos, אֶל, קָרָא idem significat: *opem implorare.* Cum

VII, 11. 12.

ex historia nullā alia occasio nobis nota sit, qua ad
gyptios sese verterint Israelitae, nisi legatio regis I
seae ad regem So 2 Reg. 17, 4., probe colligimus
ipsa fuisse pacta Hoseae regis, quorum vates h. l. i
minerit. Videntur enim, res indicari quae eo ipso te
pore agebantur. Quodsi in universum de pactioni
cum barbaris nationibus monere voluisset, in pr
fuisset foedus multo absurdius idque regis Pekahi c
Rezino rege Syriae contra Iudaeos. Accedit quod
tus locus vacillationem columbae pellectae i. e. Isr
litarum inter Assyrios et Aegyptios, quorum utrius
spem felicitis eventus aluerant, indicat. Quemadmod
igitur historia ancipitem reipublicae statum regna
rege Hosea refert, sic vates de calamitatibus imperii t
modo agit, ut verba de illis temporibus valere no
persuasum esse possit. אֲשֶׁר הָלַכְהֶם pro לְאֲשֶׁר s. הָלַכְהֶם
cf. 2, 16. 2 Chron. 9, 21. cet. e noto Hebraism
In Assyriam abeunt, ut ibi opem quaerant, quem
modum 8, 9. אֲשֶׁר הָלַכְהֶם. *Aegyptios igitur vocant*, i
syrios adeunt, Iehovam autem invocare, sanctuari
eius Hierosolymae, ubi solummodo auxilium petend
est, adire nolunt. Ex omnibus intelligitur vatem eti
ad finem vitae, ut antea c. 1-4., infaustam defection
10 tribuum a sacris et regibus Hierosolymae dep
rasse, ita tamen, ut, quod initio vaticiniorum spera
rat, de eo nunc desperaret, cf. v. 7.

12. Imago columbae adducit aliam imaginem, ea
que retis in quo aves capiuntur. אֲשֶׁר כְּאֵשֶׁר quemadmod
i. e. quocunque ibunt. Sens.: *Postquam ad me et
mihi acceptum cultum in sacris Hierosolymitanis
exhibendum redire noluerunt, ad quoscunque socios b
baros abituri in interitum suum properabunt.* אֲשֶׁר
עָלֵיהֶם רֶשֶׁת: *expandam iis rete meum.* Imago a v
bus magnopere amata 5, 1. Ez. 12, 13, 17, 20.
עָלֵיהֶם h. l. non super eos esse potest, quoniam po
ea delinendi dicuntur, itaque vel significat: *cont*
eos, ut Ps. 27, 3. Ies. 29, 8. Ez. 29, 2. cf. Glass. Ph
S. p. 477, vel solum dativum: *iis*, indicat, ut apud s
riores Hebraeos ex usu Chaldaeorum et Syrorum
Iob. 22, 2. 33, 23. 38, 10. *Rete meum* i. e. *afflicti*

II, 12.

is, poenas meas, quibus, etsi hucusque iis pepercen adeoque bene iis fecerim, tandem velut reti capienter, nec ullus eos e manu mea liberabit 5, 14. Eos im ut aves aeris deiticiam: אֲרִידִים. Quaesitum est, orsum eos deiecturus sit? Sine dubio in rete: nam eo sermo est. Alii malunt in terram. Hieron.: et exaltati fuerint ut volucres, inde detraham eos. Eo modo Schmidt: ut nempe Israelitae visi sibi sint me malum evasisse, ita subito mutabitur rerum status iserique peribunt, et Eichhorn: „wie einen Vogel in der Luft werd' ich es niederstürzen.“

Capti autem a me poenis adficientur. אֲרִידִים: puniam eos, in coniug. Piel de puerorum educatione usitum est: castigare et punire. Hinc omnino de modo edagogico Dei homines puniuri occurrit Ier. 31, Ps. 6, 2. 118, 18. Lev. 26, 18. 28. כְּשִׁמְעִי: veluti ma i, e. ut fama fiant, s. ut Latini dicunt: ut fama fiant. Nam שִׁמְעִי saepissime de malo rumore, qui erroris causa promulgatus est, occurrit, cf. Num. 14, Deut. 2, 25. Ies. 23, 5. לְעֵדָתָם: coetibus suis ipsis e. omnibus congregationibus miserandi populi, si aae adhuc ex instante interitu superstites evadent. Eo modo fere sensu Schmidt: castigationem eos faciam iis, cum audiverint famam, quae erit congregationi rum, i. e. adeo graviter illos puniam, ut aliis eos ciam exemplum irae et poenae meae. Verum non iis, sed ipsis suis posteris nunc puniendos exemplo re suffix. כִּי significat. Deut. 28, 37. legitur: וְהָיָה כָּל הָעָם כְּשִׁמְעִי לְמִשְׁלַל וְלְשִׁנְיָה בְּכָל הָעָם, quo loco illud שִׁמְעִי nostro שִׁמְעִי prorsus respondere videtur. Fortasse modo propter cognationem literae ה et ו utrobique diverso modo scribuntur. Ita certe uterque locus se illustraret. Hieron.: caedam eos secundum auditionem vetus eorum, i. e. ut audientes ventura supplicia solis erroribus emendentur. Corripiet enim eos comminatione et auditione poenarum, at correpti non pereant in aeternum. Plerique, inter quos Lutherus, accipiunt ita: castigabo eos secundum auditum in eorum concionibus, i. e. quemadmodum iam diu auditum est in eorum concionibus per Mosem et prophetas. Verum usus praep.

repugnat, quae non facile eo sensu pro **ב** ponatur
LXX. ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θάλασσης αὐτῶν, ut legisse videamur
לַעֲנָתָם.

13. Addit vates comminationes, adiectâ simul cau-
tur futurum sit ut puniantur, quae non alia est quae
quae in praecedentibus continebatur, nempe quod
calamitatibus sese non ad Deum converterint, sed e-
cumvagati sint huc et illuc auxilium quaesituri. *Veni illis!*
exclamatio usitatissima, summam calamitatem
dicans, cf. Ies. 1, 4. al. נָדְדוּ מִמֶּנִּי: *vagati sunt a me*
indicat inconstantiam et defectum fiduciae in quaerendo
auxilio, cf. Iob. 15, 23. מִמֶּנִּי eandem vim habet
quam 1, 2. מֵאַחֲרֵי יְהוָה: *me deserentes circum vagati*
sunt i. e. a me aberrarunt. שָׂדֶה לָרֶם scil. הָיָה *vas-*
tatio iis instat, pro quo LXX. vel ὁλοὶ εἰσιν, quod Hieron.
exhibuit ita: manifestati sunt, vel δειλαὶ εἰσιν
e. secundum Hieron.: meticulosi s. miseri sunt (non
apud Graecos usitatum significans timidos a δειλαὶ
spera, quod tempus est timidorum). Utraque lectio
corrupto textu orta videtur. בִּי פָשְׁעִי-בִי: peccarunt
me. Chald.: rebelles sunt in verbum meum. Quae
eorum peccatum fuerit, posterius comma refert, mirum
fucata eorum pietas, quae quamquam bonam spem
ciem prae se ferens, dum nempe ad Iehovam praesentur,
nil erat nisi mendacium. Duplex γ in sequentibus
vim adversativam habet: ego quidem — illi autem.
וְאֲנֹכִי אֶפְדֶּם: eos quidem redempturus eram i. e.
semper paratus eram ad eos liberandos et restituendos.
Est enim significatio futuri continuam actionem incans.
פָּדָה non tantum liberationem e captivitate, Hieronymus
vult, sed ex omnibus miseriis indicat 71, 23. 25, 22. 130, 8.
Fortasse sigillatim felicitate tempora Ierobeami II. innuit,
ubi res Israelitarum melius verti poterant, modo ipsi
sapientes et profuissent. יְהוֹמָה דִּבְרֵי עָלֵי כֹזְבִים:
illi autem mihi mendacia locuti sunt. Preces et signa pietatis
eorum non ex animo integro prodierunt, cf. 4, 15.

14. Sequitur descriptio fallaciae Israeliticae. *Clamaverunt quidem, inquit vates, sed nec ad me, nec*

VII, 14.

animo, בלבם. Quod ita uno verbo designatur, locupletius Iesaias describit 29, 13. nimirum verba et funditiam labiorum non esse veram erga Deum devotionem. **כִּי יִלְלֻהוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם:** *dum eiularunt super cubilibus suis.* כִּי h. l. voce *dum*, ut v. 6, 11, 1., in nostras linguas transferri oportet. Non enim expresse pausam indicat, sed utrumque comma ita coniungit ac si dictum esset: *nam eiularunt quidem super cubilibus suis, sed non ad me clamant.* Ceterum elegantissima inest huic versui membrorum oppositio. In priori vates, quae super cubilibus mente volvant, in posteriori, quomodo in vita se gerant, indicat. *Non igitur Deum, sed triticum et mustum quaerunt, in ore gestant fortasse Deum, in animo huius terrae commoda.* יִתְגַּדְּלוּ elegans verbum: *peregrinantur, ad peregrini quid se conferunt.* Significatio ita simplex et facilis est, ut nullis mirari non possim, qui interpretes eam neglexerint. יִתְגַּדְּלוּ enim est usitatissimum verbum: *peregrinum esse.* Hinc naturalis coniugationis Hithpael: *se peregrinum facere, peregrinari*, cf. 1 Reg. 17, 20. Jer. 30, 23., quo posteriore loco מִתְגַּדְּלוּ est: *procella e' longinquo, tanquam e locis peregrinis irruens.* Vates pium cultum Dei Mosiacum ex eoque oriundum favorem Iehovae peculiare tegmen ac domicilium suis designaverat, quem vero deserentes ad plane alienum quid peregrinantur. V. 11. abierant ad Aegyptios et Assyrios, nunc ad triticum et mustum.

Interpretes proxima spernentes e longinquo vario modo explicationem huius verbi quaesiverant. Plurimi secuti Chald. ita vertunt: *propter mustum et triticum congregant se*, idque de congregationibus in templis idolorum intelligunt. Verum etiamsi יִתְגַּדְּלוּ indicet: *se congregare*, tamen יִתְגַּדְּלוּ hanc significationem neque ex etymologia neque ex analogia locorum illorum parallelorum admittit. Alii id probe sentientes ad radicem Arabicam confugiunt, ut depromant significationem: *proternunt se s. timent.* Hinc Eichhorn suam interpretationem sumsisse videtur: „Würd' ich sie begnadigen — sie würden über Korn und Most sich

krümmen.“ Alii Syrum secuti: *solliziti sunt*. (de Wette: „am Getraid' und Most ist ihnen bange.“ Hieronymus vertit: *super triticum et vinum ruminabant* i. e. *propter abundantiam omnium rerum corruerunt et pecudum modo se ingurgitabant*. LX. legerunt יִתְגַּדְּדוּ, ut 1 Reg. 18, 28. לֹא אֵרָא וְלֹא אֵלֶיךָ אֶרְעֻכְנוֹתָ *propter triticum et vinum dissecabantur*, u. mirum in exemplum sacerdotum Baalis, qui praesen- Elia concisione membrorum pluvias a Deo extorque opinabantur. Quam lectionem et a genuino textu ab ingenio vatis aequae aberrantem S. V. Kunoelium secutum esse miror. Alii eandem lectionem, quam ver- in pluribus codd. invenerunt de Rossi et Kennicott, a alio verbo יִתְגַּדְּדוּ deducunt ita: *turmatim conveniunt*.

יִסְתַּדְּדוּ. In pronemine יִ signifikatio est emphatica: *non enim a me, sed contra me recedunt* i. e. *ab a me recedunt, ut infenso animo erga me animati sint* cf. 3, 9. Sic Schmidt, Rosenmueller et plerique optimorum interpretum. Quod idem probat parallelismus sequentis versus. Caeterum verba confirmant interpretationem nostram praecedentis יִתְגַּדְּדוּ. Eleganter enim cohaerent: *peregrinantur ad triticum et mustum, a me autem recedunt*. LXX. ἡραυδισθησαν ἐν ἵνῳ. *a me eruditi sunt*, ut lectum esse videatur יִתְגַּדְּדוּ.

15. Recitat vates h. v. uti v. 13. beneficia, quibus animos Israelitarum gratos et pios reddere Deus conatus sit. יִסְתַּדְּדוּ: *castigavit et coercuit*, verbum e puororum educatione desumptum. יִתְגַּדְּדוּ: *corroboravi* יִתְגַּדְּדוּ: *brachia eorum* i. e. *vim reipublicae potissimum militarem*, cf. Ez. 30, 24, 25, 2 Chron. 32, 8, Dan. 11, 15, 22, 31. Hanc castigavit, coercuit et depressit v. c. temporibus Ioahasi 2 Reg. 13, 1—3, auxit et confirmavit temporibus Ioasi 2 Reg. 13, 23—25, et Ierobeami II. 2 Reg. 14, 25, 26. Vocem יִסְתַּדְּדוּ LXX. plane omittunt, alii a radice synonyma יִסְתַּדְּדוּ deducen- tes vertunt: *vinxi* i. e. *lege et disciplina ligamen brachii eorum applicavi, ut robustiores fiant, quemadmodum per ligamenta corporis partes ad maiorem earum firmitatem constringuntur*, cf. Drusius et Liveleins;

II, 15, 16.

imium artificiose. Boeckel ex Arabico interpretari ult: *secundavi, felicem reddidi. Sed illi male erga se animati erant.* רַע ex usu Hebr. indicat: *malas habere cogitationes*, cf. Gen. 50, 20. Nah. 1, 11. Ma-ae autem eorum cogitationes erga Deum cernebantur effectiōne a verō cultu Dei et perverso amore idolorum, ueni plurima flagitia sequebantur. Pfeiffer in com-ment, רַע putat esse i. q. כְּדָרִים v. 13.

16. Malevolum eorum animum describere pergit, רָשָׁעֵיהֶם לֹא מֵעַל: *non sursum redeunt.* מֵעַל est adverbium: *super, supra*, et nude et in compositione voci מֵעַל oppositum, Cap. 11, 7, legitur מֵעַל-אֵל et prorsus eodem modo, quo hoc nostro loco: 2 Sam. 23, 1, (אֲשֶׁר) רָחֵב רַגְלָיו. Itaque h. l.: *redeunt non supra i. e. non sursum, רַע, רָא אֵל.* Quamquam ita idem sensus exeat, qui v. 10, *non ad Iehovam redeunt*, iamen coniectura eorum improbanda est, qui מֵעַל contractionem epitheti Iehovae מֵעַל ex analogia יָדָה pro יְהוָה esse autumant. Nam nullo alio loco ita legitur. Respondet nostra interpretatio, quae pierisque interpretibus, v. c. de Dieu, Gussetio, Rosenmuellero placuit, optime sequentibus verbis, et eleganti imagini occasionem praebeuit. Ceterum abierunt in alias sententias LXX. ita: ἀνεστράφησαν ἰς ἐδδα, non omisso adverbio מֵעַל, sed transpositione verborum facta, dum nimirum pro מֵעַל לֹא e negligentia legerunt מֵעַל לֹא. Hieronymus ita: *reversi sunt in primum statum, quomodo a principio fuerunt, priusquam vocati fuerunt ab Abrahamo et postea per Moysen, ut essent absque legis notitia et iugo.* Legis eum apparet לֹא pro מֵעַל. Lutherus, Dathe et Eichhorn ita: *poenitentiam egerunt, sed non sinceram*, ac si מֵעַל esset summum et perfectissimum in suo genere. Quae interpretatio admodum frigida est, et elegantem nexum huius commatis cum subsequenti imagine solvit. Castalio et Boeckel מֵעַל conjunctionem *sed*, ut Gen. 48, 22. Exod. 16, 5, esse putant, ille, ut sens. sit: *revertentur in Ae-*

VII,
gyptum; sed nequidquam, hic, ut coniunctio p
neat ad sequens וְיִהְיֶה ita: non redant, sed similes
arculi.

Adverbium בְּלִיבְיָא aperit novae imagini. N
que similes sunt arcui relaxato. רַחֲמֵיהֶם, a rad, Piel ר
significat: quod deiicitur s. excidit ex suo officio, h
laxus, ignavus, remissus Prov. 10, 4. 12, 24. 19,
Ier. 48, 10., cf Gesen. ad h. v. רַחֲמֵיהֶם igitur
arcus relaxatus, qui aequae non sursum redit sed f
cidus pendet postquam sagittam iaculatus est; quem
modum animus Israelitarum non sursum redit. E
dem fere e Schmidtio sententiam attulit Rosenmpel
Uterque in eo tantum errat, quod voce רַחֲמֵיהֶם ruptu
nervi indicari vult ita: arcus, qui nervo rumpente
tiscit nec ferit iaculando. Nullo enim modo de r
tione, sed de remissione nervi intelligi potest, cf.
cūs ab ipsis laudatus Ps. 78, 57. ²¹⁾ Hieron.: arcus
losus atque perversus, qui percutit dirigentem et
nerat dominum scil. Deum blasphemiarum sagi
LXX. ὁς τόξον ἐντραπύον intentus arcus, quod om
non in verbis inest.

יָפְלוּ שָׂרֵיהֶם: cadunt eorum principes. Redit v
ad id, a quo exierat v. 7, Futurum יָפְלוּ indicat:
sufficere interitum regum, de quo antea v. 7. sermo e
sed idem fatum instare omnibus tam perversae ge
gubernatoribus. Quod etiam eventu probatum est
teritu Hoseae ultimi regis 2 Reg. 17, 4. עַם לְשׁוֹנָם
prae protervia linguae eorum i. e. populi. Prae
omnem dubitationem haec verba respiciunt ad בָּיִם
mendacia, proterve edicta v. 13. scil. quod eiulabant
angustiis, verum non ad Iehovam, sed ad Aegyptios
Assyrios v. 11., non favorem Dei sed triticum et n
stum quaerentes v. 14. Protervia autem et impie

Is. 2

21) Lutherus locum Psalmi bene vertit: „wie ein los
Bogen,“ sed nostrum male: „wie ein falscher B
gen.“

VII, 16.

populi in causa fuit interitus regum, quoniam populus non intellexerat reges illos subinde cecidisse, ut vacante regis solio Deo se subiceret et postero Davidis Deo Hierosolymae constituto sed auxilio rebellantibus semper parato eos et in solium regium, et in interitum invitaverat. Hieronymus pronomen in voce לשונם et reges refert, quoniam *deceperint infelicem populum et vitulos aureos Deos appellare ausi sint.* — Quod item accidit principibus, populum quoque tandem in interitum rapiet.

וְלִשְׁוֹנָם: haec erit eorum contumelia i. e. ita ludibrio erunt. וְלִשְׁוֹנָם et לִשְׁוֹנָם ad se invicem respicere videntur. *Ut enim ipsi proterve locuti erant, ita aliquando protervias barbarorum ludibrio erunt,* scil. ob oculos illud absurdum Aegyptiis oblatum. בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: terra Aegyptiaca i. e. inter Aegyptios quorum auxilium contra Assyrios implonaverant. Facile enim intelligi poterat Assyrios summa vi iam Israelitas prementes funditus subversuros esse imperium, antequam Aegyptii ad eius auxilium advolare possent. Quod idem eventum comprobatur est, vid. 2 Reg. 17, 4—6.

XI.

Cap. VIII, 1—10.

Ad palatum tuum buccinam! Ceu aquila volitet super domum Iehoyae. Propterea quod transgressi sunt foedus meum et legem meam violarunt. 2. Versus me vociferentur; mi Deus! cognoscimus te, nos populus Israel. 3. Abiecit Israel bonum: hostis eum persequetur. 4. Ipsi reges sibi eligunt non ex mea voluntate, principes sibi constituunt me non intercedente. Ar-

gentum et aurum suum adhibent ad faciendum sibi simulacra. Propterea excidentur. 5. Abiiciet vitulus tuus, Samaria. Ira mea in eos exardescet quamdiu probae mentis esse non poterunt. 6. Siquidem et ex Israele hic ipse ortus est, artificis opus, non Deus, et in scintillas ignis solvetur Samariae vitulus, 7. et ventus eum disperget turboque vehemens eum metet. At nullus in messe invenietur culmus sanus, germen non proferet farinam, atque si forte quam protulerit, a barbaris absorbebitur. 8. Absorbetur Israel. Iam eius cives barbaris prostituuntur ut vile vas quod ubique spernitur. 9. Ascendunt in Assyriam canoner sibi solitarius errans. Ephraim mercede conduxit illicitos amores. 10. Cum autem munera sua inter barbaros emiserint, equidem eos ad interitum colligam, et brevi succumbent principes oneri regis.

Sequitur novum fragmentum prophetiarum Hoseae idque, quod tempus attinet, post 5, 9. ponendum, cf. introd. p. 75. Illo loco velut sono buccinae vaticinium ediderat: *Ephraim desolata erit tempore correctionis suae*. Ad id respicere videtur initio huius fragmenti quippe quod ex orationibus nuperrime exhibitis in recenti memoria esset. Certe hoc nostro loco plane nullae minae s. grandioris momenti effata reperiuntur, digna quae sonitu buccinae edantur, si illas repetere nolumus. Quod interpretes probe sentientes putarunt verba, *ad palatum buccinam* nil inesse nisi *clamorem bellicum*, eo tempore editum, cum aliquando novus hostium impetus fieret. Verum in toto loco nil bellicosi inest. Continet tantum exprobrationem peccatorum Israeliticorum et minas novarum calamitatum quae ab insana fiducia in gentes barbaras essent oriundae.

III, 1.

I. אֶל-הַמִּזְבֵּחַ שָׁמַר i. q. 5, 8. אֶל-הַמִּזְבֵּחַ שָׁמַר. Secun-
dā personā vates utitur ad indicandum iussum Iehovae
ad se directum, ut illud vaticinium repetat, quod 5, 9,
exhibuit erat. Scil.: *Ephraim desolata erit tempore
rectionis*. Vates autem ex ardore dicendi non mo-
ratur in eo iterum recitando, sed omnibus cognitum
esse sumit, ut transvolet ad novas infidelis populi re-
rehensiones. כַּעֲשׂוֹר עַל-בֵּית יְהוָה: *ceu aquila sc. volitet
mitus tubae illud vaticinium exhibens*. Imago aquilae
et celeritatem, qua illud vaticinium penetret omne
regnum Israeliticum, et terrorem, quem iniciat, innuit,
f. Bochart, Hieroz. P. II, l. 2. p. 750. edit. Lips. v.
Rosenm. ad h. l. *Super populum Iehovae i. e. Israe-
l*. Sic h. l. domum Iehovae intelligendam esse ple-
bisque probis interpretibus placuit. Respondet usui lo-
quendi 9, 8. 15. Num. 12, 7. Ier. 12, 7. Zach. 9, 8.
cuncti omni orationi. Nam in toto hoc fragmento nil
igitur, quod vatem de duabus tribubus, ubi esset do-
mus Iehovae proprie sic dicta, cogitasse moneat. Nihilo-
minus tamen antiquiores interpretes בֵּית יְהוָה de tem-
plo Iehovae intellexerunt, v. c. Hieronymus, Lutherus
et inter recentiores Dathe. LXX. initium huius versus ita
eulerunt: *ὡς κλέπων αὐτῶν ὡς γῆ, ὡς ἄστρος ἐπ' οὐλ.* Kuz.
e quo iam Hieronymus addit: *quid significet incertum
est*. Interpretes qui sonitum tubae de clamore bellico in-
telligunt, sic pergunt in explicatione: *velociter sicut a-
quila hostis irrumpit*, vid. Rosenm. Cum quovis modo ali-
quid ad substantivum שָׁמַר supplendum sit, censeant in-
terpretes, utrum illa mea de lacuna orationis explenda
sententia simplicior et omni orationi aptior sit nec ne-
cessaria sententia de hoste irrumpente plane aliquid novi
extui infert, quod nec a praecedentibus praeparatur,
nec a sequentibus probatur.

In posteriore commate adfertur causa, cur illud
vaticinium contra Israelitas edatur, nimirum: *quoniam
vires transierint et contra legem Dei peccaverint*;
re idem quod 5, 7. dixerat: בֵּיתָהּ בְּגֵרָה. תִּזְכֹּר et
בְּרִי idem significant, *omnem institutionem cultus di-
vini a Mose promulgatam* cf. Exod. 34, 28. Lev. 26,
5. Ps. 25, 10. 103, 18.

2. לִי יִזְעָקִי: *versus me vociferentur: mi Deus* i. e. frustra ad me clamant, nam nil probi sentiant. Futurum h. l. significatione optativa s. concessiva ut 5, 13, 10, 5. II. Pertinet hoc ad proterviam linguae de qua 7, 16. Nam hypocritica reverentia erat, quam Deo praestabant, de qua subinde vates queritur vid. 6, 4, יִדְעֵנִיהָ *cognoscimus te*. Verbum, ut substantivum רָצָה cognitionem indicat, quae animum Deo advertit et pietatem gignit, cf. 5, 4. et 4, 1. 6. שֵׁנֵי אֱלֹהִים collective ponitur: *nos populus Israel*. LXX. et Syrus hoc verbum omiserunt; alii post אֱלֹהִים ponunt: *Deus Israel cognoscimus te*.

3. וְיָרָץ *abiecit, reiecit* Ps. 43, 2. 44, 10. 24. Zach. 10, 6. al. Quae interpretatio inter omnes antiquos sine omni haesitatione valebat. Hieron.: *proiecit Israel bonum*. LXX.: *ἀπορριψε τὸ ἀγαθόν*. Schroederus autem in Obsery. selectis ex Arabico verbo putat esse: *rancidus fuit s. rancidus fit subsidendo in ubertate et affluentia bonorum*. Quam variantem sententiam Gesenius in Lex. ad h. v. ita cum usitata coniungit ut ex illa Arabica analogia וְיָרָץ verè sit: *rancidum esse*, sed plerumque transitively adhibeatur: *pro rancido habere, tamquam rancidum abiicere* et omissa primaria significatione omnino: *reiicere*. *Abiecit autem Israel* שֵׁנֵי: *felicitatem suam, quod ipsi bene est*, cf. 3, 5. nimirum *Iehovam summum suum bonum*. Alii putant שֵׁנֵי i. e. *Deum* esse subiectum reiiciens, v. c. Drusius: *Deus bonus repulit Israel, ideo hostis persequetur eum, quod Ioh. Schmid temerarium vocat circumstantiis textus obstantibus; contra omnem fere interpretum consensum scripturam in dubium vocare et ambiguitatis insimulare*.

In posteriore commate LXX. vulgarem textum אֱלֹהִים יִדְעֵנִיהָ mutarunt in יִדְעֵנִיהָ: *ידענה*. Verum et omnes Codd. versionesque antiquae v. c. Chald., Syrus, Hieron. lectionem LXX. ignorant, et nostra lectio sensui optime convenit. Illustratur enim causa, cur sine misericordia illud vaticinium sonitu tubae declaratum

VIII, 3. 4.

eventu comprobandum sit: h. l. *quoniam Israel bonum abiiciat*, v. 4. *quoniam reges sibi ex arbitrio eligant idolaque sibi ipsi creent*. Quae tantam impietatem secutura sint, in fine huius et sequentis versus brevissimis iisque parallelis formulis indicantur. Praeterea in nostro versu inest elegans antithesis, ubi secundum Tarnovium *per oppositionem verborum* וְיָהּ et יִרְדָּה *exaggeratur malitia et miseria populi*, et quemadmodum טֹב verbum est notionem universalem involvens, ita אֵיב in favorem oppositionis item in universum indicat: *gentem Israeliticam ab hostibus persequendam esse*, i. e. *eam nil nisi hostiles impetus expectare posse ab omnibus, quibus fidat*. Ceterum יִרְדָּה cum accus. de hostili persecutione valere satis constat, cf. Gen. 14, 15. Ps. 18, 38. S. V. Kuinoel lectionem יִרְדָּה vulgarem vocat. Verum ut antiqui nostram יִרְדָּה exhibent, ita pauci recentiorum interpretum ab ea recesserunt.

4. Inhaeret igitur vates descriptioni Israeliticorum criminum. Huc pertinet primum *quod reges sibi eligant Deo non intercedente et constituyente, sed ex suo ludibrio*. Spes, ut saepe vidimus, vati erat, fore ut extincta familia lehu, cum non amplius regem habituri essent a Deo constitutum, ad familiam regiam Davidis redirent et una iterum natio fierent, cf. 3, 5. Verum insanus populus Deum non curans, eius voluntatem neo intellexerat, nec ei obediverat. Ipsi sibi reges constituebant, Sallumum et Menahemum, ut iam antea post extirpatam familiam Baesae fecerant 1 Reg. 16. Postquam igitur iam in eo peccaverant, quod regem a Deo postulabant, qui solus eorum rex esse decreverat 1 Sam. 8, 7., novum peccatum addebant, quod ne consulturi quidem Deum reges ex suo arbitrio sibi constituebant. וְלֹא מִמֶּנִּי: *reges fecerunt i. e. sibi constituerunt* וְלֹא מִמֶּנִּי: *non autem ex me i. e. non ita ut accipiant reges a me constitutos*, ut olim Saulum, Davidem, et nuper lehu. Eundem sensum exhibent sequentia וְלֹא מִמֶּנִּי: *duces sibi constituunt me inscio*. Intelligi haec verba debent ex anthropopathica de Deo cogitandi et loquendi ratione. *Deus inscius* nil aliud est nisi: *Deus*

non interrogatus per sacerdotes et prophetas. Hi enim interpretes divinae voluntatis in civitate iacobitica instituti erant. Hiphil יְהִיִּיל descendit a יָהִי: *principatum tenere* Iud. 9, 22. Ies. 32, 1. et indicat: *principes sibi constituere.* Maxime improbanda est eorum sententia qui illud verbum pro יְהִיִּיל positum esse putant, ut sensus sit: *illi instituerunt sibi et removerunt gubernatores me inscio*; quamquam 3 codd. apud de Rossium et Kennicottum ita legerunt. Hieron.: *ipsi regnarunt, sed non ex me, principes exstiterunt et non cognovi.* LXX.: *ἐαυτοῖς ἱβασίλευσαν καὶ οὐ δι' ἐμοῦ ἤρξαν, καὶ οὐκ ἐγγνώσαν μοι.* Pari errore significationem Hiphil uterque non curaverunt. Ceterum Hieron. nimium anguste disputat: *de Ierobeamo accipio et de caeteris, qui ei in imperio successerunt.* Utique hic rex a Deo electus fuerat conditione, ut faceret quod rectum esset in oculis Dei, cf. 1 Reg. 11, 38., qua quidem conditione a Ierobeamo violata eiusque familia exstirpata imperium non ad alios transferendum, sed stirpi Davidis reddendum erat. Idem valebat de Iehu rege, qui quidem vocante Deo in solio regio constitutus, tamen cum posteris modo ad certum tempus imperio praeesse iussus erat, cf. introd. p. 77. — Aliud crimen fuit: *quod aurum et argentum impenderant in idola.* Divitias enim acceperant a Deo, sed tantum aberat, ut grato animo erga Deum iis uterentur, ut vitulos aliaque idola inde fabricarentur. Verbum יָצַד h. l. cum accus. componitur: *fecerunt sibi simulacra*, ut 2, 10. cum praep. ל *impenderunt in simulacra.* Eadem increpatio legitur 4, 7. 13, 2.

Nunc sequitur poena, quemadmodum v. 3, cuius recensio etiam v. 5. inhaeret. לְמַעַן יָכִירָה: *propterea excindetur* scil. Israel v. 3. Veteres interpretes exhibent pluralem, LXX. ὅπως ἐξολοθρευθήσων, Hieron.: *ut interirent*, Chald.: *ex argento et auro suo, quod sustulerunt sibi ex Aegypto, confecerunt sibi idola, propter quae excindentur.* Omnes isti sensum potius quam verbum exponentes. Iarchi et Esra יָכִירָה referunt ad aurum et argentum, ut nempe ab iis succideretur.

VIII, 5.

5. Elegantem oppositionem initii versus tertii et verbis et sensu facit initium huius versus. *Ut Israel abiicit felicitatem suam, ita abiicient eum ipsius, in quibus spem posuit, simulacra.* זָנַח עֲנִיָּהּ שְׁמֶרָךְ: praeteritum propheticum, significatione futuri, quasi eventus iam adsit. *Abiicit te, o Samaria, vitulus tuus.* Suffixum הָ ad verbum זָנַח ex usu Hebraicae linguae facile suppleri potest, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 734. Poetico enim modo fingit vates malum, quod fieri sinat simulacrum, cum potestatem impediendi nullam habeat, quasi ab eo inferatur. Remoto tropo: *deserit te in angustiis tuis idolum, quod mihi, omnipotenti tuo auxilio, praetulisti.* cf. Schmidt ad h. l. Samaria synecdochice posita est pro universo regno Israelitico, quoniam urbs regia fuit. Incertum est, num uterque vitulus Bethele et Dane usque ad eversionem regni permanserit, an, quod probabilius e nostro loco fit, alter in Samariam translatus sit, postquam finis imperii, in quibus Dan sita erat, saepius a Syris et Assyriis expugnati fuerant. Id tantum ex historia illorum temporum memoriae mandatum est, Ahabum regem Samariae sacra Baali constituisse, eadem autem a Iehu rege deleta esse. 1 Reg. 17, 32. et 2 Reg. 10, 27. Non video cur interpretes a significatione verbi זָנַח, quam paullo ante v. 3. probaverant, h. l. recesserint, quippe quae et huic nostro versui optime conveniat. Verterunt modo *subduxit se*, modo *rancidus* (abominabilis) *fuit* (v. c. Eichhorn: „Abscheulich ist dein Kalb, Samarien“), modo *proiectus est*, LXX.: ἀπὸ τῆς οἰκίας σου Σαμάρεια (pro זָנַח legerunt זָנַח). Hieron.: *proiectus est vitulus tuus Samaria*. Chald.: *erraverunt ad vitulum Samariae*. Al. v. c. Liveleius et Rosenmueller iidem ellipsin accusativi supponunt, sed ubi nos suffixum הָ, illi suffixum ׁ suppleunt ita vertendo: *reiecit eos scil. Israelitas vitulus tuus o Samaria*. Videant interpretes, num nostra ellipsis simplicior sit.

Sed non tantum abiiciuntur ab idolis suis, sed *ira Dei in eos exardescit*. ׁׁ. Saltus vatis in pronomini- bus ab altera persona ad alteram, de quo 2, 19. monuimus, et qui subinde redit, non amplius offedere

potest. **יְהוָה אֱלֹהֵינוּ** locutio est saepius occurrens Num. 11, 33. 2 Reg. 23, 26. Ies. 5, 25., anthropopathica de Deo loquendi ratione indicans *indignationem Dei et poenas inde secuturas*, **יָד-מִי לֹא יִכְלֶה בְּקִין**: *quousque s. quamdiu probas mentis esse non poterunt?* Interrogatio, quae apud seriores scriptores saepius relative ponitur, sic etiam a nostro vate adhibetur 9, 14, 14, 101, cf. Prov. 23, 35. Quod si hoc nostro loco interrogatio proferretur, simplex et facilis orationis series tolleretur; quod apparet ex Hieronymi explicatione, qui verba ita neclit: *illis non audientibus convertitur ad alios et quasi ad tertiam personam loquitur: usque quo non poterunt emendari?* Quae ista, inquit, insania est *que dante locum poenitentiae illos ad sanitatem nolle converti?* Si contra relative illa verba accipimus, oratio optime fluit et sensum exhibet vati usitatissimum, nimirum: *Deum tamdiu Israelitis iratum fore, quamdiu ad eum redire nolint*, cf. 5, 15. 3, 4. 5. **לֹא יִסְבֹּל בְּקִין**: *non valent innocentiam* scil. *prae- stare*, ut secundum Gesenium suppleatur **לְעִשְׂוֹת**, cf. Iob. 42, 2. Ies. 1, 13. Ps. 101, 5. LXX.: *ὡς τίνας οὐ μὴ δύνωνται κατὰργεῖν ἐν τῷ Ἰσραὴλ*; quae posteriora verba ad versum sequentem pertinent.

6. **כִּי** conjunctio est vere causalis hanc novam sententiam praecedentibus adnectens. Causam enim, cur Iehovae ira illos improbos punitura sit, ad v. 5. addit: **מִיִּשְׂרָאֵל הָיָא** i. e. *ex Israele ortum est illud ipsum idolum*. **וְהָיָא** i. e. *vitulus*. Copula **ו** auct significacionem pronominis, ut Latinorum *idem*. Qua ratione illud idolum ortum sit sequentia docent. Non enim ita, ut ipsi sibi id excogitaverint, quod vult Hieronymus (qui quidem sibi repugnat dicendo: *ex Israel ipse est, non ab aliis, ait, vitulum gentibus accepistis, ut Baal et Astaroth a Sidoniis cet. sed vos ipsi, quod in Aegypto didiceratis, fecistis*), sed: *quoniam inter vos factum est*. **חָרַשׁ עָשָׂהוּ**: *artifex fecit illud*. Ex eadem causa saepius insania cultus illorum idolorum a viris sacris deducitur, cf. 13, 2. Ies. 40, 19. 20. et plura loca apud Michaelēm et Rosenmuellerum, **וְלֹא אֱלֹהִים הוּא** *non Deus est*

VIII, 6.

Eichhorn: „ein Gott der Phantasey.“ Non fuit quidem sententia eorum, qui idololatriam introduxerant in Iacobi posteros, ut illa monstra facta pro Diis ipsis haberentur, sed ut signum aliquod conspicuum divini numinis exhiberent. Hinc Aaron, cum vitulum aureum erigeret Exod. 32, 4. 5., coram eo posuit altare, ut ibi Iehovae sacra fierent. Hinc obiurgatio illorum ambiguum, qui semper ad Deum clamare contenderent, dum idolis sacra facerent. Verum, ut fit, plebs insipiens inter Iacobitas, ut inter reliquas gentes ipsosque Christianos, subtile illud discrimen non capit. Imaginem veneratur, numinis imagine signati obliviscitur. Sic legimus Exod. 32, 4., postquam Aaron vitulum fabricatus erat, omnes vociferatos esse: *en Deos tuos Israel, qui te ex Aegypto duxerunt.* Quo factum est, quod diserte SSa testatur Israelitas, dum adorarunt vitulos et Baalem, Deum dereliquisse et creatoris oblitos esse vid. Dent. 31, 16. 1^a Sam. 8, 8. Ps. 106, 13. 21. et ap. nostrum 2, 15. 8, 14. 9, 7. cf. Am. 5, 25. 26.

כִּי שֶׁבֶבִּים יִהְיֶה h. l. alio sensu adhibetur, quam in priori huius versus commate. Non enim propterea Deus Israelitis iratus erat, quod in שֶׁבֶבִּים illud simulacrum erat dispergendum; sed quoniam Deus et vitulo et opifici idolum conflanti iratus erat, propterea dispergendum erat. Melius igitur coniunctio כִּי h. l. obtinet significationem itaque, ut ne praecedentis orationis causam indicet, sed ut praecedentia causam posterioris sententiae contineant, cf. 5, 7. 6, 9. Ioel. 1, 12. Hebraei subtile illud discrimen ignorantes nexum causalem omnium horum membrorum, quamquam in re diversum, una tamen voce admodum vagae significationis indicarunt, quam orationem in versione non aptius aequiparare censemus, nisi ut כִּי initio huius versus reddamus: *siquidem*, postea autem repetita particula: *et — et* utamur, ut (certe ad sensum) 2, 4. 7. cf. Ioel. 2, 11. 22. שֶׁבֶבִּים, quod hac forma semel modo occurrit, sed forma שֶׁבִּים Job. 18, 5. et Chaldaica שְׁבִי Dan. 3, 22. 7, 9., illustrat Gesenius ad h. v. ex Arab. شَبَّ accendere. Hinc: scin-

sillas ignis, quae significatio in locis laud. non obnoxia dubio est. Eodem sensu et h. l. intelligendum esse suadet non modo ista analogia, sed locus Exod. 32, 20, ubi Moses de monte Sinai reversus aureum vitulum igne exustum in pulverem contudisse et in aquam disperxisse narratur. Hunc locum vatem respexisse mihi persuasum est, quemadmodum saepius eum dictis et factis veteris historiae sacrae uti vidimus ad rem suam pingendam, cf. 2, 5. 17. 6, 7. 8, 13. 10, 10. Ita non tantum obscuritas verbi nostri, qua iam antiquae versiones laborarunt sed etiam sequentis versus clarior fit. LXX. vertunt: διδοτι πλανῆν (*seducens s. decipiens*) ἢ δ' ὑπερχεσθαι Σαμ. Hieron. ab Hebraeo doctore accepit esse: *arenearum fila per aërem volantia*. Bochartus, quem plerique recentiorum secuti sunt, a Talmudico verbo פִּרְסָה: *frangere* derivat, ut sint *fragmenta*. Chald. historiae Mosis propius accedit, ita: *in fragmenta tabularum redigetur*.

7. Versus et difficilis est, et sententia eius ab elegantia vatis nostri recedit, si lectionem vulgarem sequimur. Quaeritur enim, quomodo vates plane ex inopinato in imaginem tam singularem tamque ineptam inciderit: *seminant ventum, metent turbinem*, in qua illud etiam offendit, quod in utroque membro vates idem tempus, idque futurum posuit, quorum primum haberet praesentis significationem. Imagines apud vatem nostrum semper arctissime inter se et cum praecedentibus cohaerent; altera ex altera oritur. Non enim delectus, sed nimia extensio imaginum nonnunquam vituperanda est. Omnia bene se habent, modo pro וְיִרְעֶה et יִקְצֹרֶה legatur וְיִרְעֶה et יִקְצֹרֶה: *ventus eum scil. vitulum in scintillas et pulverem mutatum disperget, turbo vehemens eum metet*. Ita non vanitas tantum illius idoli ulterius pingitur, quod vati accommodatissimum est, sed, quod maximum est, pergit etiam vates in accommodatione sortis, quam ille primus vitulus Aaronis habuit. Exod. 32, 20. quid Moses fecerit vitulo adusto et in pulverem contuso narratur verbis: וַיִּקְצֹר עַל-פָּנָי הַמַּיִם. Hunc itaque vitulum vates aequae vult dispergi. Hinc וַיִּקְצֹרֶה. Quoniam autem in verbo

7.

simul inest notio seminandi (paronomasiâ, quam sio nostra assequi nequit), imaginem de messe an-
Procella, inquit, *quod ventus seminavit, ut in se auferet*. Imago est eximiae gravitatis: ubi enim cella messem facit, omnia abripiuntur et perduntur; efficacius vanitas simulacrorum et insania idololatrie describi poterat. Huic autem imagini de messe aeret; ad metaphorice designandos fructus quos cul-
 ille impius vitulorum producturus sit. *Nullus ibi culmus erectus et sanus*. Pulvis et scintilla cul-
 m gignere non possunt. קמה a קמה est: *culmus*
erectus et sanus, cf. Ies. 17, 5. Iud. 15, 5. Ita etiam
 us masculinum in לו suo loco est: pertinet ad קמה.
 osi ad קמה referendum esset, auctor scripsisset

קמה: *germen, herba segetis* קמה קמה: *non*
feret farinam, scil. *grana unde farina fiat*. Meta-
 ora remotâ: *scintilla et pulvis eius a procellâ sub-*
a nulli usui erunt. Hactenus vates nil aliud indi-
 e voluit, nisi vanitatem idoli, cuius nullum fructum
 turi sint Israelitae. Sed addit קמה קמה: *forte proferat farinam* (scil. non procella, sed vitu-
 קמה, ad quem pronomen לו nos delegat), *barbari*
devorabunt i. e. *quod de cultu idolorum existit,*
aliud est nisi hoc: facilis praeda barbarorum eri-

Barbari igitur soli fructum vestrae impietatis et
 verstitutionis habebunt. Ita nexum idearum vatis dili-
 genter secutus hanc meam de hoc loco sententiam ver-
 ne exhibere et prolatam lectionem interpretibus com-
 endare non dubitavi. Ceterum quamquam nulla co-
 um et versionum auctoritate nitatur, simplicissimo
 nen modo inveniri potuit, cum sciamus accentus multo
 rius, nonnunquam, fortasse h. etiam l., ex auctoritate
 CX. ortos esse, LXX. autem ipsos nimium incuriosos
 ponderanda lectione et iudicanda auctoris mente
 isse.

Quod ad vulgarem lectionem attinet, in primo
 embro: *ventum seminant* est; *vanos venti similes ido-*
rum cultus seminant, alterum membrum: *procellam*
stent, si sensum habet, nil aliud indicat quam: *va-*
eorum impietatis causâ ut a procella abripiuntur

in perniciem. Sed quorsum tum reliquae imagines de culmo, de germine et de farina? In procellâ non solida substantia inest, quae comparationi aliquam copiam praebet. Itaque aut vatem ineptiae accusemus, aut ad emendandam lectionem recurramus, aut verbis quae non insunt iniiciamus necesse est. Sic v. c. Eichhorn: „Wind ist's was sie säen; und Wind ist's was sie erndten,“ quasi nil verbis contineatur, nisi *notia vanitatis* ab Israelitis quaesitae et inventae. Verum omnino contra usum verbi כִּימָה, quod non *ventus* est, sed *procella* (vid. Gesen. Lex. ad h. v.), e vulgari quidem nostri loci lectione sine tropo: *pernicies*. LXX. autem ipsi hunc locum iam ita emendare studuerunt: ἄτι μὲν φθόρα ἐσπεραν καὶ ἡ καταστροφή αὐτῶν ἐκδέξασθαι αὐτὰ δέγμα οὐχ ἔχον λαχόν τοῦ ποιῆσαι ἄλευρον! quia a vento corrupta seminant et subversio eorum ea suscipiet. Non est manipulus habens vim faciendi farinam. Chald.: Nam domus Israel similis est ei, quod ventus disseminat et turbo demetit, in quo non est stans seges, proventum non faciet: quodsi forte opes compa- raverint, gentes depraedabuntur eas.

8. בָּלֵל יִשְׂרָאֵל: *absorbebitur Israel*. Schmidt recte sentit praeteritum esse propheticum pro futuro. Fer- vor enim indignationis prophetas rapit, ut quod adhuc futurum est, quasi rem praesentem designent. בָּלֵל est i. q. אָכַל 7, 9. cf. Ies. 9, 15. *penitus consumere*. Quod vates repetito verbo בָּלֵל e v. 7. dicit: *absorbe- bitur Israel*, iterum nostram praecedentis versus inter- pretationem confirmat. Non enim opes et alia com- moda a ventosa satione carpenda, sed Israel ipse absor- bebatur, quae fuit farina s. fructus idololatriae. עָמָה הָיָה: *iam facti sunt*. Non enim tempus exspectandum est. Iam adest eorum poena. בָּרִים i. q. v. 7. בָּרִים *bar- bari*. בָּלֵל אֶיךָ-יְהוָה בּוֹ modus relativum exprimendi ut 7, 11., ut *vas cuius nullum est pretium* vel potius *desiderium* Ier. 22, 28. 48, 38. Ps. 31, 13. LXX. αἴματιον i. e. secundum Hieron.: *immundum*. Sens.: *contemptio iis continget ab illis gentibus, quas amore et studio persecuti sunt*. Exemplum habemus in הֵ

VIII, 9.

istoria Menahemi, quod sine dubio vates spectavit. Contactus erat Assyrios magno pretio soluto eo adducere, ut pacem secum facerent 2 Reg. 15, 19.

9. Revera autem populum in eo peccasse, quod barbarorum amicitiam tam studiose quaesiverit, nunc uberius vates exponit. *Nam ascenderunt*, ait, *in Assyriam*. **אֲשַׁר** pro **אֲשֶׁר**, ut saepius, cf. 2, 6. 7, 11. Dicitur autem *ascendi in Assyriam*, quoniam magis a mari remota in elatiore regione sita erat. *Ascendunt cū onager sibi solitarius errans*. In nomine **אֲוֹנָגֶר** adest particula comparativa **כִּי**. Comparantur Israelitae onagro, ferae in deserto circumvaganti, indomitae sed non rapaci, cui potius aliunde insidiae struntur. Ita fere describitur Iob. 39, 1—8., ubi cum rupicapris et cervis uno tenore recensetur et a LXX, *ὄνος ἄγριος* vertitur, cf. Sirac. 13, 19. Haec descriptio optime designat gentem Israeliticam, quae inconstans atque incerta et a vero Dei cultu ad idololatriam, et ab auxilio Iehovae ad Assyrios Aegyptiosque errans legum divinarum correctionumque ab iis sibi impositarum impatiens, ipsa inops et inermis insidiis et vexationibus peregrinorum patebat. Praeterea in voce **אֲוֹנָגֶר** est lusus verbi cum sequenti nomine **אֲשֶׁר**. **אֲוֹנָגֶר לִי** solitarius sibi vocatur, non quod etiam. *אֲוֹנָגֶר לִי* consortium fugiat, ut nonnulli *perperam* sumunt: est enim animal in desertis gregarium, sed quia est eremicola et in locis desertis et solitariis versatur, cf. Iob. 24, 5. Ier. 2, 24. al. vid. Michaelis ad h. l. cf. Bochart. Hieroz. I, 219. **לִי** est dativus commodi indicans, quod quis sibi ipsi ex suo arbitrio et ad suum commodum faciat, ut Iudaei, qui non prophetas et probe de se sentientes consulebant, sed sibi ipsis fidentes studium barbarorum quaerebant. Alii pleonastice positum esse putant, ut Exod. 18, 27. Ies. 31, 8. Am. 2, 13. Comparatio non valere potest de rege Assyriorum, nam imagini onagri nil violentiae, nec crudelitatis nec ferocitatis quid inest; deinde **אֲשַׁר** **אֲשֶׁר** ex usu loquendi Hebraeorum non est: *ad regem Assyriae*, sed *in Assyriam ascendere*. Illud **אֲשַׁר** **אֲשֶׁר** **אֲלֵךְ** cf. 5, 13. **אֲשַׁר** **אֲשֶׁר** **אֲלֵךְ** est i. q. **אֲשַׁר** **אֲלֵךְ**.

7, 11. Sunt tamen interpretes, qui ita vertant: *ascendunt ad regem Assyrias, qui ferae instar crudelis est*. Eichhorn: „dem nicht zu bändigenden wilden Esel.“ De Wette: „Sie wenden sich zu Assyrien. Doch wie ein Waldesel ist's allein für sich.“

אֶפְרַיִם הָרַחֵם אֶת־הָאֱמוֹתָיו. Ephraim collective ponitur pro Ephraimitis cf. 7, 1. *Mercede conduxerunt amores i. e. favorem barbarorum*, quod ad historiam Menahemi spectat 2 Reg. 15, 19. Dictum est in maius Israelitarum opprobrium, cf. Ez. 16, 33. Est enim exoletorum scortorum, mercedem dare amasiis ut commercium secum ineant. Eichhorn: „Liebkosungen versendet Ephraim,“ quam explicationem v. coniug. Hiph. הָרַחֵם non patitur. LXX. plane aliud quod habent: ἐνέβησαν εἰς Ἀσσυρίους, ἐνέβαλεν καὶ ἑαυτὸν Ἐφραὶμ δάξας ἡγάπησεν: *germinavit apud semet ipsum*, i. e. cum ipsi, non Deo crevit Ephraim, munera dilexit, ut legisse videantur פָּרָא et הִתְנַחֲתוּ אֶת־הָאֱמוֹתָיו. Hieron.: *ascenderunt ad Assur imitantes onagrū solitariū non ut oves pasti a domino, sed male abutentes libertate sua et abducti in captivitatem.*

10. Quae eorum fiduciam in barbaros nunc sectura sint, describit. פִּי iterum ut v. 6. latioris significationis est, causam minime exhibens, sed orationem quasi praecedentem et consequentem coniungens, ut Latinum sere *siquidem*. פִּי כִּי: *siquidem etiam*, vel Latinis: *cum autem*, qua ratione Hieronymus nostra verba solvit: *sed et cum*. Al. *etiamsi*, ut Is. 1, 12. Sed vis oppositionis utrique membro non inesse videtur. פִּי כִּי enim non indicat amores *assequi* sed *mercede oblata quaerere*. Itaque v. 10. magis continuatam sententiam praecedentium tali modo indicat, ut poenae comminatio insit. Sens.: *cum autem amores illos mercede data inter barbaros quaerant, equidem ad interitum eos, qui sibi ipsis fidentes tam impio consilio ad Assyrios errant, colligam*. עָרַב: nunc i. e. brevi tempore idem quod postea מָצַא. אֶת־הָאֱמֹתָיו: *colligam eos* scil. Israelitas, nimirum ad mortem, s. interitum ut 9, 6, et verbum synonymum אָרַב 4, 3., cf. Gen. 25, 8, 35, 25.

I, 10,

terum sensus fere idem est sive legatur *יִקָּח* a *יִתֵּן* e *יִתֵּן* a *יִתֵּן*, cuius utriusque lectionis auctoritatem semus apud de Rossium. Dando enim conducunt barbarorum favorem. Verbum *יִתֵּן* ab interpretibus vario modo explicatum est. Alii putant esse: *colligam eos, abducantur in Assyriam ibique dispergantur*, utique vicinium eventui accommodatum; al. *compellam eos. Samariam aliasque urbes, ut ibi capiantur*; al. *volam eos tempore redemptionis eorum, ut libertatem et publicam eorum restituam*; al. *ad barbaros referat: colligam ipsas gentes, ad quas Israelitae confluunt, non ad salutem, sed ad interitum eorum*. Non.: *congregabuntur ad pugnam et victi pariter lucentur*, LXX.: διὰ τοῦτο παραδοθήσονται ἐν τοῖς ἐχθροῖς, σὺν δόξῃ αὐτοῖς, *יִתֵּן* passive intelligunt.

יִתֵּן מֶלֶךְ מִמֶּשֶׁה מִלְּךְ שָׂרִידֵי. Verba admodum nota per interpretes. Quodsi, ut in multis codd. est *יִתֵּן* (l. sine Dagesch) legitur, cf. Michaelis ad h. l., *יִתֵּן*: *parturire, dolere* Is. 13, 8. 23, 5. derivandum e apparet, ut sensus sit: *brevi principes dolebunt propter onus regis i. e. brevi principes aegre ferent is a rege Assyriae sibi illatum*. Id optime con-
fugere videtur orationi vatis. Confugerunt Israeli-

ad Assyrios, ut eorum opem quaererent, principes favore eorum conduxerunt gravissimis tribu-

Rem ita bene gestam esse plebs et principes exi-

arant. Errarunt autem. Tributa soluta erant, frustra salutem et faustum rerum eventum spera-

t. Plebs brevi prolapsura erat in interitum, prin-

es autem succubituri oneri a rege Assyriorum ipsis

to. Alii ab eadem radice derivantes interpretati sunt:

aviescent paullisper propter onera, quae ipsis reges principes imponunt, ut pecuniam regi Assyriorum

vendant. Ita Hieron. LXX.: καὶ κοπάσουσι μικρὸν τοῦ πόνου (ad ungendum *מִמֶּשֶׁה* pro *מִמֶּשֶׁה*) βασιλῆα καὶ ἀγ-

αῖς. Drusius et Dathe adeo ironice accipiunt: *quiescent paullisper, degent paullisper quiete in terra As-*

iaca, nimirum servili conditione. Al. e lectione *יִתֵּן* a radice *יָחַל*, interpretati sunt e locis Ind. 20, 31.

Ez. 9, 6. 2 Chron. 29, 17. *incoeperunt*; ut plures Hebraeorum probante Rosenmüllero. Verum haec interpretatio ea difficultate laborat, quod vel more inusitato *נָחַם* sumatur pro infin. verbi *נָחַם* *minui*, vel ellipsis difficilis inventu supponatur v. c. *incoeperunt premi a, gravari*, vid. Rosenmüller ad h. l. Kuinoel et Gesenius. hanc difficultatem evitaturi significationem aliam, verbi *נָחַם* quaesiverunt, eamque invenerunt

in Arabico verbo *حَلَّ*; *solvere*, unde h. l. Hiphil: *liberare*. Cf. vers. Kuinoelii: *gentes contra eos congregabo liberabuntque eos paululum a regibus et principibus qui iis tanto oneri sunt*. Quos sensum vatis penetrasse vix dixerim: *מִלֵּךְ מִפְּרִינֵם*. Alii, inter quos omnes veteres interpretes, supplent copulam *et*, quam etiam plures codd. apud de Rossium et Kennicottum habent, ut utrumque nomen sit genitivus: *regis et principum*; alii recentiorum appellativum esse maiestaticum regis Anteriorum putant: *rex principum*, cf. Drusius, Boeckl, Eichhorn, modo perquam ex arbitrio; nam locus Is. 10, 8., ad quem provocant, omnino nihil ad rem facit. Non enim credi potest vatem nostrum illum Iesum locum imitatum fuisse, quippe qui senioris originis est; si autem imitatus fuisset, ipsi scribendum fuisset *מִלֵּךְ* quemadmodum Ez. 26, 7.

XII.

Cap. VIII, 11 — IX, 7.

Prout Ephraim altaria auxit, ut peccata sua ibi committeret, ipsa ei peccato sunt. 12. Multas ei scripsi leges, quae tamen tamquam alieni quid ab iis reputantur. 13. De oblationibus mihi debitis gloriantur. Ubique offerunt carnem eaque vescuntur. Nequaquam Iehova talibus sacrificiis delecta-

potest. Iam memor erit eorum impietatis, puniet eorum peccata, ipsique in miseriam Aegyptiam revertentur. 14. Israel quoque obliviscitur reatoris sui, exstruit sibi palatia, augetque Iuda umertum arcium suarum, sed ignem immittam in ius urbes, quo palatia eorum consumentur. IX. . Noli laetari Israel, nec exsultare velut gentes. Nam a Iehova defecisti. Amore traheris ad opiam donorum, quibus repletæ sunt tuæ areae. . Areæ et torculari non pascentur, et mustum frustra ibi quaerent. 3. Non enim manebunt in terra Iehovae. Redibit Ephraim in Aegyptum et apud Assyrios immundis cibus vescetur. 4. Non vinum Iehovae libabunt, nec ei grata sacrificia facient. Inter luctum et lacrymas panem suum edent, opia eorum alimenta inquinata erunt. Cibus ad tam sustentandam ab iis capietur, nec erit qui feratur in templum Iehovae. 5. Quid facietis diebus solennibus sacris dicatis? quid temporibus festorum Iehovae? 6. Heu cum effugerint prae devastatione patriae, Aegyptus mortuos eos colliget, Memphis eos sepeliet. Quod autem caras eorum des argenteas adtinet, ab urticis occupabuntur, micilia eorum a spinis. 7. Imminent dies poenarum, imminente dies vindictæ; Israel eos sentiet,

Novum fragmentum cf. introd. p. 78 sq. quod vel posteriora tempora Menahemi, vel in media Pekahi cadere videtur. Sensu omnino recedit a prioribus. Dum illic de propensione Israelitarum opem barbarorum laerendi, hic de superbia populi propter excellentiam cultus sacri, propter splendorem urbium, propter ab-

undantiam fructuum sermo fit. Dum illic de anxietate Israelitas premente exponitur, hic de gaudiis eorum agitur. Praeterea mentio fit Aegypti singulari modo, de qua in praecedentibus ne verbum quidem occurrit.

11. כִּי. Si quis vellet coniunctionem causalem premere ad copulandum hunc versum cum praecedentibus, res diversi generis coniungeret. Hactenus enim de insano foedere cum Assyriis sermocinatus esset vates, quod Israelitis detrimento futurum sit, nunc copiam altarium et eorum securitatem in cultu licet magnificam tamen impio carpit. Praeterea prorsus novus nexus causalis in verbis nostris reperitur. Coniunctio כִּי h. l. idem valet quod 4, 6., scil. *quia*, *prout*, ita ut secundum Schmidium ad h. l. apodosiis ad particulam causalem demum postea sequatur, verum non ut Schmidt vult in ultimo versu capitis, sed in ultimis verbis versus nostri: וְהָיָה לְךָ לְזִכָּרוֹן לְחַטָּאתֶיךָ h. sensus: *prouti Ephraim altaria auxit, ut ibi flagitia idolatriae suae committeret, altaria ipsa ei peccata sunt.* Israelitae enim aras suas extruentes duplex peccatum commiserunt: Deus Exod. 20, 4. 5. interdixerat, ne quis sibi faceret simulacrum, illi autem in altaribus idola venerabantur, cf. Lev. 17, 3-7. et Dent. 12, 12. 13.; itidem in uno tantum loco sacra publica fieri iusserat, illi autem in innumeris locos sacrificium abibant. Itaque vates revera ad vituperationem suam saepius iam obviam redit, hoc, sensu: *vos qui pietatem vestram afferentes altaria in honorem Dei exstructa commemoratis, peccatum commisistis, nam exstructa sunt et contra Dei voluntatem, cui tantum sacrificia altaris a se ipso constituti placent, et peccatorum vestrorum causa, ut nempe simulacra ibi colatis.* Ceterum causam non video, cur, ut quidam interpretes malunt, verbo לְזִכָּרוֹן altera vice alium sensum substituamus quam priore, ut nempe primo loco sit peccare, altero puniri. LXX.: ἐγένοντο αὐτῷ θυσιάστρια ὑγανμένα, *dilecta*, pro quo alii codices ἐπλημμελήματα, *deficientia*.

12. כְּתוּבִים futurum h. l. significationem praeteriti habet, ut saepius, cf. Hab. 2, 1. Glass. Phil. S. p. 312.

III, 12. 13.

רבים, pro quo ex adnotatione Masorethica legendum רבין (רבים): *multitudines legum mearum*, scil. per Mo-
sen et prophetas divinitus inspiratos traditarum. Qui
usitatum futuri adhibendi modum in verbo אכתוב vin-
dicare conati fuerunt, supplerunt כן si scribam. Hie-
ron. adeo totum comma prophetiam esse autumavit, ita
explicans: *scribam ei multiplices leges quae velut alie-
nas reputatae sunt.* LXX. legisse videntur רוב: κατα-
γράψω αὐτῷ πληθὺς καὶ τὰ νόμιμα αὐτοῦ εἰς ἀλλότρια ἐλογί-
θῃσαν, addiderunt praeterea e versu sequenti συσταθή-
σονται τὰ ἡγαπημένα, ut lectio inde procedat מכתבי pro
הכתבה. Sensus utriusque versus hic est: *auxit Ephraim
altaria sua, sed non ut Deo probetur, sed ut peccata
suis eo ipso facto augeantur. Equidem contra iis
uxeram leges, ut iis obediendo plurimae parti sacri-
ficiorum supersederent, mihiq[ue] magis magisque proba-
rentur* cf. 6, 6. Is. 1, 11-17. Ps. 40, 7-10. *Verum
e non audiunt, leges non curant, sacrificia verum
sui cultum, leges autem alieni quid esse reputant.*

13. זבחיו הכהני, nominativi absoluti, cf. 6, 8.
, 8. al.: *quod attinet ad sacrificia donorum meorum*
זבחים הכהני substant. a rad. ירהב: *dedit.* Intelligitur id ge-
nus sacrificiorum, quod מנחה Lev. 2, 5. vocatur. Prae-
ceptum enim erat, ut immolarent primitias et optimas
artes frugum pecorumque a Deo iis benevole datorum
um. 18, 12-18. Exod. 23, 19. 34, 26. Lev. 2, 23, 10-
2. Eae ita sacrificandae erant, ut pars combureretur,
ars sacerdotibus stipendio esset Lev. 2, 9. 10. Id au-
tem Israelitae moribus corrupti non amplius curabant,
quippe quorum sacrificia lautis epulis et luxurioso com-
mercio occasionem praeberent, cf. 4, 18. Quae innu-
re videntur sequentia זבחו בשר ויאכלו: *carnem im-
molant edque vescuntur. Iehova autem iis* (sc. sacri-
ficiis) *non delectatur.* Repugnant enim praeceptis eius
t propter eorum abusum ipsa peccata sunt. Bene Hiero-
nymus: *Altaria idcirco fecerunt, non ut mihi placerent,
ed ut multis hostiis immolatis carnes earum comede-
rent, nec suscipiet eas dominus, quas non illi sed sub
ventre immolaverunt et gusturi.* Nonnulli secundum

Kimochium **יִחְיֶה** vertunt: *dona, quae ipsi putant se dare mihi, quae tamen non mihi immolant, sed sibi ipsis, ut ea comedant.* Chald.: *sacrificant, quae ex rapina colligunt.* LXX. ad sensum non ad verba: *ἐν ὁσώσῃ δούλῳ, καὶ φάγῃ κρέα, κύριος οὐ προσδέξεται αὐτά.* Cum autem sermo Dei a vate recenseatur, vates, ut saepius cf. 1, 7., a prima in tertiam personam transilit, ita ut eius verba **יִחְיֶה לֹא רָצִים** idem valeant ac si dixisset **אֲנִי לֹא רָצִים**. Non igitur ad arcanum de verbo Dei h. l. locuturo confugiendum est, ut pñ interpretes nonnulli fecerunt. Sens.: *his non delector.* Eandem sententiam in sequentibus gradatim severius exhibet. **יִכְפֹּר עֲוֹנֵם** *memor erit sc. Iehova eorum impietatis.* **יִפְקֹד חַטֹּאתֵם** *punit eorum peccata.* cf. 9, 9.

הֵמָּה מִצְרַיִם יָשׁוּבוּ: *illi ipsi revertentur in Aegyptum*, nimirum in servitutem et miseriam Aegyptiacam. Haec poenae loco recensentur ex antiquo vaticinio Deut. 28, 68. cf. introduct. p. 39. et 79. Quod vulgo vñ docti praeeunte Hieronymo verba interpretantur: *convertuntur auxilium quaesituri ad Aegyptios, cum tamen ad Deum redeundum esset*, indeque concludunt, hanc prophetiam ultimis temporibus regis Hosae editam esse, id admitti nullo mōdo potest, et quoniam verbum **שׁוּב**, certe in coniugatione prima, semper restitutum aliquem involvit, et quoniam omnis nexus huius particulae plane aliud tempus indicat! (cf. introduct. p. 78.), et quoniam oratio versus nostri commemorationem poenarum expositarum continet, denique quoniam interpretatio nostra hoc comma cum 9, 3—7. optime componit. Cum enim utique ex illis versibus c. 9. praesagium futuri exilii Aegyptiaci, quamquam eventa non comprobatum omnino evelli nequeat, non intelligo, cur hoc nostro commate simplicissimam explicationem admittere dubitemus, eam nempe, quae parallelismo sequentium versuum confirmatur. Gradus poenarum sic constituuntur: *Iehova iis non delectatur — memor erit eorum impietatis — animadvertet in eorum peccata — rursus abducat eos in Aegyptum.* Alii metaphoricè verba nostra interpretantur, v. c. Rosenmuell., ut

III, 14.

o, 26. בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם, eo sensu: *abducentur in Aegyptum* (cf. Eichhorn: „in ein Aegypten sollen sie von neuem kommen“). Alii, ut Drusius: *red-
dunt in Aegyptum non hostiliter deportaturi, sed pa-
tiae suae vastitatem evitaturi*, uti Ier. 43, 4. al-
trumque nimis artificiose excogitatum.

14. וְיִשְׁכְּחוּ יִשְׂרָאֵל אֶת-עֲשָׂוָה. Futura cum γ con-
versivo in prioribus membris vim habent praeteriti s-
tutis praesentis, in posterioribus praeterita cum eo-
rum γ conversivo vim futuri. Postquam ad *Ephraïmum*
verba fecerat v. 11., nunc ad *Israel* sermonem diri-
git, qui quidem idem est, verum nomine mutato. Ad-
tem etiam copula γ spectare videtur: *Israel quoque*.
gnificare vult vates omnem gentem Iacobiticam pro-
s contemptu lehovae esse infectam. Ex eadem causa
altero huius versus commate *Iudaeorum* fastum re-
prehendit. Ad fastum Israelitarum in extruendis non
nium altaribus (cf. v. 11.) sed etiam in palatiis aedi-
candis pertinet oblivio lehovae. Nisi enim Dei obli-
tissent, minime fiderent arcibus et castellis, sed auxi-
o Dei toties promisso totque miraculosis eventibus si-
gnificato. וַיִּבְנֵן הַיִּזְבֵּלֹת: *aedificat palatia*, cf. Ies. 13,
2. Prov. 30, 28. Hieron.: *delubra*. Verum si de de-
bris et templis adhibetur, semper fere ponitur יְהוָה יִזְכֹּר.
XX.: וַיִּשְׁמְעוּ, pr. *Deo sacrati agri*, hinc nonnunquam:
lubra, quemadmodum Hieron. vertit. Sed etiam *Iuda*
וַיִּרְבֶּה עָרֵיהֶם: *auget urbes suas munitas*, itaque
rticeps fit eiusdem indignationis divinae. Valent haec
time de temporibus Usiae, quo regnante procul du-
baec prophetia scripta est, de quo 2 Chron. 26, 9.
15. *Construxit turres Hierosolymis, easque muni-
t, construxit et turres in solitudine multosque puteos
avit, fecit et Hierosolymis tormenta artificiosa,
ibus per turres et pluteos dispositis tela ingentiaque
ta iacerentur.*

וְיִשְׁלַחְתִּי אֶת בְּעֶרְרִי. Copula γ habet h. l. signifi-
tionem adversativam: *sed ignem immittam*, cf. Am. 1,
7. 10. 2, 2. 5. Ita saepius apud poetas sacros ignes
ati divini dicuntur, cf. Ps. 104, 4. Non igitur li-

quet, cur interpretes h. l. imaginem poeticam ita prosaice solverint, ut contenderent vatem dicere voluisse: *per hostes s. Assyrios immittam ignem in urbes Israelis*. יִאֲכֹלֶה אֶרְמְנֵיהֶם: qui (scil. ignis, cf. Am. 1, 14.) *devorabit arces eius*. Nomen אֶרְמֶן plerumque genere foeminino adhibetur, cf. Gesen. ad h. v. Foemininum autem suffixum primos LXX. offendisse videtur, qui propterea verterunt: καὶ καταφάγετας τὰ θεμέλια αὐτῶν scil. τῶν πόλεων. Explicanda est haec varietas generis ex usu poetarum Hebraeorum praesertim Hoseae, nomina propria populorum promiscue masculino et foeminino genere adhibendi. *Illud quidem populi respectu, hoc vero terrae aut synagogae ratione dicitur*. cf. Drusium ad h. l. Similis varietas generum est Am. 2, 2. & Thren. 2, 5. Hoc l. aptius etiam masculinum בְּעָרֵיר per tinere videtur ad יִשְׂרָאֵל, foemininum אֶרְמְנֵיהֶם ad יְהוּדָה.

IX, 1. Pergit nunc vates in reprehensione Israelitarum, magnificentia urbium et sacrorum superbientium. Addit: *pariter absurdum esse eorum gaudium propter abundantiam musti et frumenti, cum a Deo defecerint, qui ita in eos animadversurus sit, ut illis suavis patriae donis non modo haud vescantur, sed in iam dudum annunciato exilio 8, 13. inter lacryma panem edant*. Noli laetari Israel אֵל-גִּיל: ad exultationem, cf. Job. 3, 22. Ps. 43, 4. Indicatur vehemens gaudium, cui Israelitae sese commiserint, dum bello et tumultibus vix peractis in otio degentes felices temporum et messium vices experirentur. LXX. et Hieron. iterum legerunt אֵל-גִּיל: οὐ φησὶν, noli exultare, Chald.: *neque exultetis iuxta consuetudinem populorum*. Certe ad sensum utraque lectio idem valet. Schmidt vertit e loco Dan. 1, 10.: *super similitudine i. e. super simulacro s. super vitulis tuis idololatricis, quas res optime gesta et Deus tibi propitius sit*. בְּעַמִּים: ut barbari, cf. 7, 8. S. V. Rosenmueller ex Abarbanelle suadet legi בְּעַמִּים i. e. *cum barbaris*, quod nonnulli codd. apud de Rossium et Kennicottum habent. Verum res non tanti est, ut a vulgari codd. et verss. lectione recedamus. בִּי זִמְתִּי מִעַל אֶל-חֵידָה: scortaris con-

, 1. 2.

Iehovam, i. e. ut 1, 2. al. *idola repereris*. De aepositione composita מֵעַל idem valet quod de מֵאֲחֵרֵי 2., מֵבִינִי 2, 4., מֵהֶחֱת 4, 12., scil. praepositione afixa מִן contrarium alterius indicari. עַל est *versus, ad*, 50 מֵעַל: *contra*. Latini hanc praepositionum compositionem non habent; sens. est: *nam a Iehova defecisti*. אֲחֵרָהּ אֶחָדָה: *diligis mercedem meretriciam*, i. q. אֲחֵרָהּ אֶחָדָה 14; cf. Deut. 23, 19. Ies. 23, 17. Sens.: *illa mercede lectaris*. Loquitur nimirum vates ex errore impio aelitarum dona terrestria ab idolis sibi data esse retantium, quod plane respondet orationi 2, 9. 14. Alii opriam nominis significationem tenentes ita vertunt: *mercedem tuam meretriciam idolis tuis offerre amas in aribus, quae iuxta aream tuam constituisti*. Verum talibus altaribus nusquam in SSa aliquid legitur. ael contra semper pingitur mercedem meretriciam ab illis exspectans. Denique ita vertendo verbis maxime infertur. *Merces illa meretricia עַל כָּל־גִּרְנוֹת דָּגָן*: *per omnibus areis frumenti nil aliud indicat nisi: ager fertilissimorum agrorum, quibus areae tuae rectae sunt*. Similiter Hieron.: *mercedem fornicationis et areas multas et torcularia reputasti, ut rerum omnium abundantia fruaris: ideo area et torcular trium et vinum non facient. Legimus enim sub Ahabo Helia famem gravissimam fuisse in Samaria. Eo tempore iuxta literam area et torcular non pavit eos in egestate tabuerunt*.

2. גִּרְנוֹ וְיִקָּב לֹא יִדְעוּ: *area et torcular eos non sciet*. LXX. legerunt יִדְעוּ: ἀνὰ καὶ ληνὸς οὐκ ἔγινωσκε. וְחִירוֹשׁ יִכְחֵשׁ בָּהּ: *et mustum mentietur in ea*. e. in terra Israelitica, ut nempe referatur ad postea בְּאֶרֶץ יִהְיֶה cf. Gesen. Lehrgeb. p. 740. Pro eo prius legisse videntur multi codd. ap. de Rossium et chaelem et verss. LXX. Syr. Chald. et Hieron.: בָּהּ: scil. *Israelitis*. *Mentiri autem dicitur mustum, si em fallit, ut nimirum vino ex eo sperato non fruatur*, cf. Habac. 3, 17. Loca parallela ex Horat. Ep. 1, 7, et Od. 3, 1, 30. attulerunt Liveleius et Grotius, cf.

Kuinoel ad h. l. Quomodo autem area, torcular et mustum spem eorum deceptura sint, sequentia exponunt.

3. *Non enim manebunt in terra Iehovae.* Similis descriptio est Am. 5, 11. יִשְׁבּוּ אֶרֶץ יְהוָה dicitur *Canaan*, quam sibi peculium legisse fertur Iehova Deut. 11, 12, Jer. 2, 7. 16, 18. Ez. 36, 20, v. Michael. ad h. l. יִשְׁבּוּ rad. יָשַׁב: *sedebunt, manebunt.* יָשַׁב LXX, iterum a ראָד, ראָד derivant: κατέκλυσεν Ἐφραὶμ Αἴγυπτον. Rectius: *redibit in Aegyptum* (cf. 8, 13.), nimirum ut ibi pristinae servitutem suscipiat, secundum Deut. 28, 68. Alii nimis anxii in inveniendō vaticinio eventu comprobato locum ita vertunt: *revertetur Ephraim auxilia quaesiturus in Aegyptum, sed frustra; nam in captivitatem abrepti in Assyria ob rerum omnium inopiam et ciborum defectum res immundas, a quibus natura humana alioquin abhorret, comedere cogentur*, vid. Schmidt. Alii v. c. Grotius ita veritatem vaticinii vindicant, et dicant: *si non omnes, tamen multos e decem tribubus ad primum adventum Salmanasseris in Aegyptum recepissee*, cf. Ies. 11, 11. vid. v. 6.

יְבִיאֶשְׁרֵי טִמְאָה יִבְאֵלוּ. Vates nimirum sensit Assyrios tunc temporis magis etiam timendos esse, quam Aegyptios. Illi enim iamiam in patriam terroribus regi populoque iniectis irruerant, dum Aegyptiorum arma aiebant. Cum autem Moses Deut. 28, 35. etiam locutus fuisset de gente vobis et maioribus vestris ignota, ad quam abducerentur ut ei servirent in rerum omnium penuria, imposito iugo ferreo eorum cervicibus usque ad interitum, cf. v. 47-50., quid mirum, quod vates illa gente Assyrios indicari suspicatus fuerit? fortasse anceps adhuc utrum ad poenam Israelitis inferendam Assyrii e v. 35. an Aegyptii e v. 68. a Deo sint vocandi, cf. introd. p. 80. Quae porro h. l. breviter dicuntur טִמְאָה substantive pr. *sordes, impuritia*, i. e. *cibi lege divina vetiti* (cf. Lev. 11, 17, 4-16. cet.), in illo loco Deut. 28, 53-57., ad quem semper respexisse videtur vates, gravibus coloribus horribili modo pinguntur.

4. *Verum area et torcular non tantum ita spem eorum fallent, ne habeant qua vescantur, sed etiam*

K, 4:

ita, ne relictum quidem sit unde Iehovae sacra faciant. לֹא-יִסְכּוּ לִיהוָה יַיִן: non libabunt Deo vinum, scil. propter inopiam. Erat genus sacrificiorum, de quo Gen. 35, 14. Exod. 29, 40. Lev. 23, 13., ubi ad oblationes frugum, מִנְחָה, libamina vini, נֶסֶךְ, adiciebantur. Libationes istae iuxta modum et rationem in lege Moysaica stricte definitae erant, cf. Lund. lüd. Heiligthümer III, 39, 76. cet. Ut igitur utrumque genus sacrificiorum usitatissimum erat et inter se coniunctum, nimis: נֶסֶךְ Trankopfer et מִנְחָה: fertum, Speisopfer, quod posterius, ut vel ab egenis offerretur, e simplicissimis rebus, farina, oleo et thure miscebatur, cf. Lev. 2, 1., ita et h. l. eorum defectus apte recensetur designandam inopiam, qua post largas messes et vinecias nihilominus laboraturi essent. זְבַח־הָאֵשׁ, quae iter vinum et panem commemorantur et cum decepta pe arearum et torcularium cohaerent, sine dubio illa certa sunt. Ista autem לֹא יַעֲרְבֵי לֹא: non dulcia et runt, scil. quoniam propter inopiam omnium rerum minino non offerri poterunt. עֶרֶב de sacrificiis Deo jucundis saepius occurrit, v. c. Jer. 6, 20. Mal. 3, 4. Describuntur sacrificia in libris Moysi ita, ut vocentur רִיחַ מִנְחָה לִיהוָה: odor Iehovae suavis Lev. 1, 17, 2, 1, 3, 5. al., ex quo hanc nostram dictionem aptissime le sacrificiis adhiberi intelligitur. Coniecturae alioqui ptissimae, ut יַעֲרְבֵי h. l. primariam radice significationem exhibeat: non Deo sacrificia miscebunt, repugnat, ut Rosenmueller monuit, id, quod עֶרֶב nunquam in prima coniugatione verum unice in Hithpael significet: misceere. Nonnulli זְבַח־הָאֵשׁ propter accentuationem ad sequens comma referunt. Verum concinnitas orationis gravius videtur argumentum, cur ad praecedens referamus. Verba in utroque membro ita sonant, ut vix dubitari possit vatem non tantum rei parallelismum, sed verborum etiam in animo habuisse: לֹא יִסְכּוּ לִיהוָה יַיִן et לֹא יַעֲרְבֵי לֹא זְבַח־הָאֵשׁ. Glass. in Phil. S. sibi contradicit dum p. 625. יַעֲרְבֵי ad יַיִן et p. 966. ad זְבַח־הָאֵשׁ refert.

5. Sed venient dies festi, ubi quilibet pius posterorum Iacobi ad sacrificia properabat Lev. 23. Quid tum facient? Verbis מִן הַיּוֹם מִן הַיּוֹם inest emphatica apostrophe ad Israelitas, quibus instantes miseriae manifestissime ante oculos ponantur. Nam vos, dicere vult vates, vos estis, qui haec omnia brevi patiemini! מִן הַיּוֹם (cf. Num. 10, 10.) dies statim ubi festa anniversaria a quolibet patrefamilias et ab universa civitate sacris solemnibus dicata celebrabantur, cf. 2, 13. Iudaei et veteres Christiani interpretes diem vindictae s. excidii intellexerunt. יוֹם הַזֶּה: gravissima festa cultus divini, Paschalis, Pentecostes, tabernaculorum, cf. I. I. LXX.: τὴν κοίτην ἐν ἡμέραις πανηγύρεως καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς τοῦ Κυρίου;

6. Morte celebrabunt illa festa. מִן הַיּוֹם exclamatio dolorem et admirationem indicans. Particulam מִן cum exclamatione coniunctam redundare interpretes statuunt, cf. Glass. Phil. S. p. 537., quemadmodum Zach. 3, 8. 9. eodem modo, sine particula הַיּוֹם Ios. 2, 24. 1 Sam. 10, 19. Gesenius in Lex. ad h. v. vim eius particulae in interrogationibus respondere contendit Gallicis: est ce que? Cur non in oratione directa omnino respondeat illis: c'est que, quae etiam non tantum nexum causalem, sed nexum praecedentium et sequentium liberiori modo efficiunt? Certe sic multae difficultates in eius vi constituenda fugient. Hoc l. eodem modo ut v. 16. significationem obtinet: cum, ita propius accedens ad 8, 10. Sens.: cum abierint prae vastatione scil. aedium suarum,

מִן הַיּוֹם pr. prae i. e. propter vastationem. Vastatio enim causa praedicatur cur e patria sint abituri. Utrum autem coacti an sponte e patria migraturi sint, vates incertum relinquit. Procul dubio quidem illud vaticinium Deut. 28. vi hostili barbarorum impletum iri cogitavit. מִן הַיּוֹם: Aegyptus colliget eos mortuos, cf. 8, 10. Ez. 29, 5. Eichornii interpretationi: „Aegypten wird fest sie halten,“ et usus verbi מִן et parallelismus sequentis membri repugnat. Melius

K, 6.

Boeckel: „Mizraim setzt sie bei.“ מִצְרַיִם מִמְפִּיס: *Memphis eos sepeliet*. Moph, quae מֹפְּ vocatur Is. 19, 23. Jer. 2, 16., Syris Maphes, Aethiopibus Mennph, Arabibus Misr; Graecis Μέμφις; tunc temporis metropolis Aegypti, aedificata a rege Mene Herod. 2, 15. et 23., quae post antiquiores Thebas et ante recentiorem Alexandriam maxime floruit, in occidentali ripa Nili sita erat ad mediam partem Aegypti pertinens. Erant ibi praestantissima templa Phthais et Serapidis in quibus sacri tauri Apides alebantur, quos Aegypti symbola divini numinis colebant. Ibi vere suum qui eos lecebat locum occupaturi erant Israelitae exules, quippe ut mallent inter barbaros vitulos quam Iehovam cum suis patriae civibus colere. Verum non ut secure viverent, sed ut contemti obirent. Istius olim magnificae et splendidissimae urbis nostris temporibus fere ne ruinae quidem supersunt, cf. Bellermann Handb. d. bibl. litt. 4. p. 152 sq.

Redit nunc vates ad sortem palatiorum, quorum vastationem, שָׁד, iam antea indicaverat, ut Israelitarum superbiam frangeret, cf. 8, 14. מִחְמָד לְכֶסֶם, nominativus absolutus, quod attinet ad delicias eorum argenteas. מִחְמָד pr. desiderium 1 Reg. 20, 6., hinc: quod desideratur, vasa et supellectiles 2 Chron. 36, 19. Joel. 4, 5. et quidquid omnino magni pretii aestimatur, cf. v. 16. Hoc nostro loco de aedificiis intelligi nexus locet; nam eorum loco spinae et urticae crescent. Chald.: domus desiderabilis argenti eorum. Hieron.: desiderabile argentum eorum i. e. villae et omnia ornamenta, quae pretio emuntur argenti. Aedificia autem argentea non ita intelligi debent ac si omnino ex argento confecta fuissent, pariter atque Ps. 45, 9. et Am. 3, 15. eburneae domus non ebore exstructae. Utrumque est: aedificia argento et ebore locupletissime luxuriosissimeque decorata. קִימוֹשׁ יִרְשָׁם: carduus s. urtica hereditabit ea, i. e. locum eorum tenebit. Suffluxum plurale indicat quod vates in mente habuit, aedes pulcherrimas et argento magnificas. חוֹשׁ בְּאֶהְלֵיהֶם scilicet, יִרְדּוּ: spinae in domiciliis eorum i. e. in loco domici-

liorum erunt i. e. *subcrescent* 10, 8. cf. Ies. 3 Prov. 24, 31. Chald. pro *שׁוֹמְרֵי*: vertit קְרִיטָיִן *ferarum genus*. LXX. pessime textum lacerarum τούτο περιέχονται ἐκ ταλαιπωρίας Αἰγύπτου καὶ ἐκδέχεται τοὺς Μίμφους καὶ θάψει αὐτοὺς Μάχμας· τὸ ἀργύριον δὲ αὐτῶν κληρονομήσει αὐτὸ.

7. *Venerunt itaque dies poenarum.* Praete propheticum, ubi futura ita pinguntur quasi iam sint. *Venerunt dies retributionis.* יוֹמֵי: *retributionem* acciperent, quae fastus et impietas meru *יִשְׂרָאֵל*, quod aliis locis modo genere masculino, foeminino adhibetur, h. l. collectivè cum plurali numero compositum: *cipes regni Israelitici*. יִשְׂרָאֵל modo affectionem animi, sed omnino animadversi rei sensibus incurrentis indicat Gen. 10, 33. Iud. 1. יִשְׂרָאֵל: *sentient*. Supplendum est vel suffixum ׀ pronomen יָמֵיהֶם scil. *illos dies vindictae et retributionis*, ut saepius, cf. introd. p. 103.

XIII.

Cap. IX, 7—9.

Fatui sunt prophetae et dementes illi ex spiratione loquentes propter tot vestra peccata et que nefarias machinationes. 8. Nunc quae Ephraim oracula apud Deum meum, prophetae undique circumdederunt tendiculis, quibus aucupes eum decipiant. Ita impiae machinationes intrant in familiam Dei ipsius. 9. Aequè factos et deperditos se praestiterunt ac tempus Gibeae: at memor Iehova eorum impietatis advertet in eorum peccata.

K, 7.

Hoc fragmentum suo loco ponitur, ubi inter verum octavum et nonum sequentis capitis inseritur. Hoc loco neque cum praecedentibus neque cum sequentibus cohaeret. In illis sermo est de superbia Israelitarum, in his de turpissimo cultu Baal-Peoris. Quod autem ad fragmentum nostrum attinet, id in se ipso minime absolutum esse in oculos incurrit. Contra transpositione facta omnia bene se habent. Itaque ad caput sequens respiciendum est, ut oratio horum trium verum commodè capiatur. Vates enim 10, 1 — 8. tempora calamitosa piuxerat, quibus non deerant, qui ad hoc felicissimum exitum omnium calamitatum portenderent, quos nostro loco increpat. cf. introduct. p. 82.

7. אִיִּל הַכּוֹהֵנִים. Impii idololatrae aequè suos debebant prophetas, cf. Ier. 29, 23. 26. 1 Reg. 18, 19. Reg. 10, 19. Thren. 2, 14. qui vel numine divino affecti loqui falso contendebant Mich. 3, 5. 6. 11., vel a se ipso iis immissa errorum inspiratione suos decipiebant 1 Reg. 22, 10 — 13. 19 — 23. Vates eos merito reiecit. Sunt enim insipientes et חֲשֻׁעִים. Insani ex quadam exultatione, sed non ex ea, quam Deus iis excitavit, erum insania et dementia abrepti loquuntur. Vox eodem sensu occurrit 1 Sam. 21, 16. Ier. 29, 26. אִישׁ הָרוּחַ: vir spiritus, cf. introd. p. 113., qui versatus est in exstaticis illis artibus et exercitationibus, nimirum divinandi. Haec enim ars, sive a veris sive falsis prophetis exerceretur, vento s. afflatui a Deo vivienti, הָרוּחַ, tribuebatur, cf. 1 Reg. 22, 21. 22.

Chron. 18, 20 — 22. Num. 24, 2. 1 Sam. 10, 6. 10, 11, 20. 23. עַל רֹב עֲוֹנוֹתָי. Sens.: propter multitudinem peccatorum revera evenire non possunt, quae commoda si portendant. Prophetas tibi feliciora tempora annunciant. Verum insaniunt: vel enim non intelligunt, et intelligere nolunt ordines salutis, regni civibus propositos, nempe tum felices futuros, cum mihi obediant. Gen. 20, 5. 6. Deut. 6, 1 — 15. cet. Peccata enim et scelera tua omnem salutem abs te remonent et ipse ruis in tuam perniciem. Eodem sensu etiam sequentia verba רַבְּרָה מִשְׁפָּחָי leguntur: propter multitudinem tuarum

nefariarum machinationum: scil. *fausta illorum oracula eventu comprobari nequeunt*. Nomen subst. מְשֻׁמָּה tantammodo in hoc et sequenti versu obvium, ortum est e rad. שָׁמַם: *decipulam ponere*, ad significationem verbi Syriaci, hinc: *infeste aliquem tractare*, vid. Gen. 49, 23. Iob. 16, 9. Quod plerique interpretantur *odium*, id omnino non significationem huius verbi penetrat, mallem: *hostiles machinationes* scil. contra Deum, quoniam omnia peccata rebellio contra Deum habebantur. Non est quod Kuinoel et Boeckel cum aliis מְשֻׁמָּה et מְשֻׁמָּה ad Deum transferant, illud *de poena*, hoc *de acerbitate calamitatum* Israelitis imponenda explicantes. Non enim de futura sed de praesenti conditione gentis agitur, nostris autem verbis causa adicitur, cur prophetae insani habendi sint. Eichhorn: „Mit deiner Sünden Menge muss Hass und Feindschaft wachsen.“ Hi omnes nostra verba cum praecedentibus ita coniungunt: *ubi venerint dies vindictae, intelliget Israel prophetas suos dementes fuisse*. Verum quomodo postrema verba מְשֻׁמָּה עַל- cum prioribus haereant, quisque suo modo definit. Kuinoel censet, *poenis intellectum tri prophetas fuisse dementes*. Boeckel verba מְשֻׁמָּה עַל- quasi in parenthesi ponit et postrema: „zur schweren Ahndung und als schwere Straffericht,“ amplificationem verborum: *diis visitationis et retributionis* esse censet. Eichhorn eodem postrema verba e nexu cum praecedentibus solvit et sensum in se absolutum iis tribuit. Vides quam ambigua haec omnia sint. Omnis autem ambiguitas abiit, ubi novam prophetiam verbis אֵרִיל inceperis. LXX et Hieron. verba nostro sensu intellexerunt, מְשֻׁמָּה verterunt: *pavlas et amentiam*. Grotius ingratius quam verius: *omnia illorum verba nihil aliud quam culpas vestras et odium in bonis accendunt*. Ad id addamus insuper, nonnullos sic locum nostrum interpretari: *veri prophetae tamquam stulti et vesani ab illis contemnuntur propter tua peccata cet.*

8. Interpretes huius versus significationem e longinquo quaesiverunt, quae quidem in promptu esse videtur.

X, 8.

ati non tantum sufficit dementiam falsorum propheta-
um commemorasse, adeo eorum malitiam incusat. Tantas
nim illecebras populo struxerunt, ut reverti ad Deum
non posset, etiamsi vellet. צִיפָּה אֶתְרִים לֵם-אֱלֹהֵי est
ominativus absolutus, e ratione loquendi vati admodum
familiari, *quod attinet ad Ephraim speculantem cum*
Deo meo i. e. oracula et monita Iehovae quaerentem,
ti צִיפָּה occurrit Ez. 3, 17. Hab. 2, 1. Ps. 5, 4. Sens.:
unc si Ephraim oracula quaerit, s. concessive: fac
Ephraim oracula quaerere, non aliunde, nec, ut
laque, animo a Deo recedente, idolis admoto, sed
audito eius monitis attento. Est igitur elegans usus prae-
positionis לֵם, quae etiam aliis locis significat:
aud, penes, v. c. Ps. 73, 23. cf. Gesen. Lexic. ad h.
, ut indicet probi Ephraimitae studium animo Deo
cato atque cum eo pie coniuncto vaticinia tantum ex
quaerendi. Pronomen primae personae in אֶתְרִי facile
applicatur ex usu vatis pro lubitu prophetias modo e
ei modo e suo ore proferendi. Est praeterea varians
ctio ap. de Rossium אֶתְרִי quam attulisse sat est. Eandem
re sententiam Drusii et Leveleii reperio, praeterquam
uod uterque צִיפָּה אֶתְרִים *verum esse prophetam Ephrai-*
miticum statuit, ubi sermonem de *Ephraimitis in uni-*
versum esse censeo, et quoniam, ut eorum interpretatio
deret, vati scribendum fuisset צִיפָּה בְּאֶתְרִים s. בְּאֶתְרִים,
quoniam imago de laqueis aucupis magis in stoli-
um plebem (cf. 7, 11.), quam in sapientes Dei pro-
phetas quadrare videtur, qui facile capi non poterant,
autem capiebantur, non veri Dei prophetae erant.
non intelligo, cur S. V. Rosenmüller sententiam Live-
lii his verbis improbaverit: *si sententiam hanc vates*
primere voluisset, eum haud dubitamus ita scripsisse:
לְצִיפָּה אֶתְרִי, cum, ut plura taceam, in tertio a no-
ro versu eandem orationis formam habeamus ab eo-
m Illustrissimo Viro nulla correctione notatam, vid.
11. cf. v. 6.

Interpretatio inter recentiores probatissima haec
est, ut לֵם sit: *praeter* et צִיפָּה: *auxilium quaerere,*

ita: *Ephraimitae praeter Deum meum alia auspectant*, Dathe. Verum in toto loco sermo non de auxilio quaerendo, sed de improbitate et veris falsorum prophetarum. Eichhorn pro *עַם-אֱלֹהֵי* le videtur *עַם אֱלֹהֵי*. Verum his versionem: „Sch in die Zukunft ein Prophet für Gottes V für Ephraim,“ non (opinor) excusavit. *עַפְרַיִם* accus. est: *aliquem contemplari, explorare*, nullo autem: *pro aliquo oracula quaerere*. cf. Prov. 1 31, 27. LXX.: *ἐκαστος Ἐφραὶμ μετὰ Θεοῦ*. Hieron.: *culator Ephraim cum Deo meo propheta*, et comitarius eum extorquet sensum: *Deus principes deducit populum corripere delinquentem et ad rectam retraherent*. Ergo Hieroboam datus est speculatore populo et quasi propheta cum Deo meo. At ille i. 5, 1. etiam nunc populi Israel laqueus vocatur eo, omnes in laqueos eius corruant i. e. in vitulum reum. Chald.: *prospicit domus Israel, quo permansus cultus idolorum suorum*.

נָבִיא פֶּחַ יָקוֹשׁ עַל-כָּל-הָרֶבֶרִי: *prophetae scilicet dementes et fatui, ipsi retia tendunt* 5, 1., *ut eum capiant et superstitione teneant in omnibus viis eius e. undique, ubicunque ad Deum se vertere vult*. *בְּבֵית אֱלֹהֵי*: *sic rebellio s. inimicitia contra Iehoram intrat in domum Dei ipsius i. e. in familiam et pulum Deo sacrum*, cf. 8, 1. Pronomen *ה* utrobique pertinet ad Ephraimum. De domo Dei pr. sic de templo aliquo Deo sacro, ut nonnulli interpretes sunt, sermo esse non potest. Nam huiusmodi non nisi *בֵּית יְהוָה*, nimirum templum Hierosolymitanum, procul ab Israelitis absuit et topico et morali sensu. terum non video, cur secundum Boeckelium *וְהָיָה* h. l. alium sensum habeat quam v. 7., hunc: „Grube in dem Hause Gottes.“ Ita difficultas apud nostrum prophetam sine causa augetur.

9. *הָעֲמִיקוּ שְׁחָתָם*: *profundarunt corruerunt*. dem constructio asyndeta, quae 5, 11. cf. Gesen. Le geb. p. 823. i. q. *profunde corruerunt se i. e. per*

IX, 9.

verunt. Hieron.: *atrociter peccant.* שָׁחַד pr. *corrumpere*, saepius habet significationem intransitivam: *se corrumpere*, nimirum peccando Exod. 32, 7. Deut. 9, 12. Sensus: *aeque abiectos et deperditos se praestiterunt ac temporibus Gibeae*, scil. non falsi prophetae qui v. 7. et 8. numero singulari leguntur, sed impii Israelitae antea, nimirum 10, 8. commemorati. Vati tales saltus ab altero orationis subiecto ad alterum non displicere scimus. Historia Iud. 19. et 20. refert: virum quendam Levitam cum concubina ingressum esse Gibeam oppidum Beniaminitarum ut pernoctaret eumque ibi hospitem abductum esse in domum Ephraimitae cuiusdam in eodem oppido degentis; quod cum oppidani animadvertissent obsessa domo hospitis homines illos perditos ostia ita pulsasse et tantopere clamitasse ut postremo Levita concubinam illis stuprandam committere cogeretur, oppidanos autem mulierem istam per totam noctem constupratam et ludibrio habitam, sub ortum auroae exanimatam reliquisse; hoc quidem facinus non tantum Gibeatitibus, sed toti tribui Beniaminiticae Gibeatitas defendenti ita in detrimentum versum esse, ut bello a reliquis tribubus Beniaminitis illato tribus Beniaminitica fere exstirparetur. LXX.: ἐφθάρσαν τὰς τὰς ἡμέρας τοῦ βουνοῦ. Verterunt ita nomen proprium בְּרָכָה in appellativum βουνοῦ i. e. *collis*. Intelligitur ex hac comparatione, a vate prolata, quam deperditi mores Israelitarum tunc temporis fuerint. De tertio comparationis Schmidt: *alii*, ait, *id in nefaria libidine et immisericordia, nos in pertinacia adversationis ponimus, quod sicut Gibeonitae et Beniaminitae pertinaciter adversati sunt reliquis tribubus ad meliorem mentem et pacem nos revocantibus, ut tandem bellum contra ipsos necessarium fuerit, et dominus non potuerit eos non visitare, sic Israelitae horumque prophetae Hoseae temporibus in istis peccatis suis ita obdurati fuerunt, ut nullis prophetarum concionibus revocari potuerint et Iehova eos visitare coactus fuerit, ut sequitur.* Verum dubito, an vates de tam accurata specie criminum utriusque temporis cogitaverit. Notio generalis haec mihi inesse videtur: *Vos estis aequae deperditi et poena digni, atque alii.* Quodsi, ut opinor, hoc nostrum fragmentum ad

IX, 10 sqq.
10, 8. pertinet, insuper causa, cur Gibeatitarum mentio fiat,prehenditur ingenio vatis aptissima, nimirum paronomasia vocum גִּבְעִיתִי 10, 8. et גִּבְעִיָּה h. l. et 10, 9. cf. introd. p. 122.

Quae sequuntur: *memor scil. Iehova eorum impietatis animadvertet in eorum peccata*, iisdem verbis legimus 8, 13. Notanda est tantum copula וְעַתָּה, qua nonnulli codd. ap. de Rossum posterius membrum cum praecedente coniungunt: *nunc recordabitur Iehova.*

XIV.

Cap. IX, 10—17.

Ut uvas in deserto inveni Israellem, ut praecoces in fico primitias vidi patres vestros. Verum simulac venerant ad Baal-Peorem, pudendo idolo addicti aequae abominabiles fiebant atque illa idola ab iis adamata. 11. Quod nunc ad Ephraimum attinet, velut avis gloria eorum avolabit a partu, ab utero et a conceptu. 12. Cum autem forte filios suos educaverint, eorum sobolem auferam, ne ad provectiorem aetatem perveniat. Vaeh enim, vaeh illis, a quibus discessero. 13. Ut postea vidi Ephraimiticam gentem dilatatis finibus usque ad Tyrum pulchris et amoenis domiciliis plantatam, ita eandem vidi educere filios ad necem. 14. Da iis Iehova, quod ipsa sibi datura est; da iis uterum liberorum expertem et ubera lacte destituta. 15. Iniquitas eorum completa est Gilgale. Ibi enim mihi detestabiles facti sunt propter grandia ipsorum facinora. Expellam eos e domo mea nec

IX, 10.

amplius eos diligam. Omnes eorum principes refractarii sunt. 16. Funditus percussus est Ephraim. Iam radix eorum exarescet, fructumque nullum ferent. Vel cum liberos genuerint, desideratissimam eorum sobolem morti dabo. 17. Contemnitis eos Deus meus, quoniam non attendunt eius monitis, et neglecti circumvagabuntur inter barbaros.

Habemus novam eamque integram orationem, quae ad urpissimum idololatriae genus spectat, quod et in vereis voluptatibus et in liberorum immolatione versabatur. De illis iam 4, 11-14. sermo fuit, in hanc nunc primum invehitur. Prophetæ subinde huius sceleratae consuetudinis mentionem faciunt. A nostro autem vate h.

vere poetice et elegantissima inorepatione corripitur f. introd. p. 82 sq. Quamquam plures interpretes h. l. novam prophetiam incipiunt, v. c. Dathe, Boeckel, tamen d. momentum orationis ab iis ita plane neglectum est, ut de multis aliis cogitarent, neque tamen de illis nefandis infantium mactationibus. Chaldaeus interpres prius viam stravit ad hunc ut videtur unice verum vatis sensum inveniendum, quam nuperrime Eichhorn ingressus est v. 13. 14.

10. Incipit vates eo, ut describat laetam conditionem, qua ab initio gens Iacobitica gavisa fuerit. *Velut uvas in deserto inveni gentem.* יִשְׂרָאֵל h. l. non tantum 10 tribus, ut alias fere semper, sed omnes posteri Iacobi, atres olim Deo accepti. בְּמִדְבַּר מִצְרָיִם יִשְׂרָאֵל. Similis locutio Deut. 32, 10. indicat parvula eorum initia, unde Deo iuvante maxima natio excreverunt. Deus invenit eos *velut uvas*, כְּעֵנָבִים. Elegans imago. *Ut in siti-ulosis et sterilibus regionibus uvae rarissimae sunt, ubi inveniuntur, viatori recreationem et voluptatem parant, ita inter homines gentiles a vero cultu Dei d. idololatriam regressos una tantum familia a Deo*

inveniebatur pia adhuc et fidelis. בְּכַפְּרָה בְּחַמְדָּה בְּאַשְׁמֵיחָה. pr. quasi praeceam fructum ficus in primitiis eius (i. e. quasi praececes in fico primitias) vidi patres vestros. Ficum quae in Palaestina maturescant deliciae a pluribus itinera sua describentibus uno tenore laudantur cf. Kuinoel ad h. l. Drusius e Lucilio ap. Nonnium locum adfert: „Sicuti cum primos ficus propalam recentes Protulit et pretio ingenti dat primitus paucos.“ Pingit igitur hac imagine vates praestantiam pietatis, qua primi patres Israelitarum Deo placuerint. Sens.: *delectatus sum patribus vestris aequae atque sitiens viator delectatur uvis inopinato inventis et ficis praecocibus.* Itaque vox בְּמִדְבָּר non ad fatalem gentis peregrinationem nos, ablegat, sed omnino ad imaginem pertinet.

illi, detriti, non patres sed degenerati filii. הָאֵלֶּיךָ: הָאֵלֶּיךָ, detriti, non patres sed degenerati filii. בְּאֵל בַּעַל-פְּעֹר. i. q. לְבַעַל cf. v. 4. 2, 16. al. In historia peregrinationis per desertum variorum generum Baalium prius nominatur *Baal-Peor*, qui peregrinantibus innotuerit cum ad Moabitas et Midianitas pervenissent. Lascivus et libidinosus eius cultus ita illis placuit, ut vel gravissimis poenis ab eo averti non possent, cf. Num. 25. Narrant Baal-Peorem monstruosum fuisse simulacrum, ut Latiorum Priapum, deformibus membris et turpitudine corporis signatum, cf. Drusius ad h. l. Colebatur turpissimis voluptatibus 4, 13. 14. Num. 25, 6—8., obscenae gestibus et consuetudinibus (vid. loca ap. Seldenum de Dis Syris Synt. I. c. 5. laudata), immolatione infantium (Ps. 106, 28. 37. 38. cf. infra v. 13). Ob tantam proterviam cultus et turpitudinem speciei vocatur etiam בִּשְׁחָ: *pudor, dedecus, pudendum simulacrum*, cf. Ier. 3, 24. 11, 13. וַיִּפְּדוּ לְבִשְׁחָ: *separarunt se ad illud obscenum simulacrum*, נָזַר innuit simul separationem a cultu veri Dei et clandestina scelera, quae in impio illorum idolorum cultu committebantur, ut פָּרָד 4, 14. et סָר 4, 18. וַיִּהְיוּ שְׂקָדִים: *et fuerunt abominationes*. Iterum abstractum pro concreto, ut נָזַר 5, 5., מִדְבָּר 9, 6. et in hoc ipso versu בִּשְׁחָ, significat: *abominabiles*. Hoc quoque fuit nomen appellativum idolorum 1 Reg. 11, 5.

X, 11.

Reg. 23, 13. **כְּאַהֲבָהֶם**: *ut amores eorum*. Infin. loco substantivi. Est autem nostro vati usitatissimum cum illicito amore cultum idolorum comparare, cf. 2, 7. 9. 2. 15. al. Iterum ponitur abstractum pro concreto: *amores i. e. res amoris s. quae ab iis amantur*. Hieron.: *acti sunt abominabiles sicut ea, quae dilexerunt*. LXX.: *ὡς ἐγένοντο οἱ βδελυγμένοι ὡς οἱ ἡγαπημένοι*.

11. Omnes figurae inde ab hoc commate adhibitae potissime spectant ad illud dedecoris genus, quod maxime vates in animo habuit, nimirum ad flagitia cultum Baal-Peoris contaminantia, venereas libidines et immolationes infantium. Utramque insaniam increpatio nostra complectitur cf. introduct. p. 82. Nam et saturatae voluptates, et cum illis coniunctae sobolis mactationes prole eam gentem privarunt, cuius vis in magna copia posterorum cernebatur. Illae enim corpora pervarunt, hae saevo actu carissima thalami dona medio sustulerunt. Cum igitur depravatio populi ad vitam insaniam versa esset, ut ipsam gloriam et florem posterorum abiicerent, minatur vates: *Deum ita rum nequitiam puniturum esse, ut omnino filiis printur*. **אֶפְרַיִם**, iterum nominativus absolutus. Quod iam antea dixerat de posteris Iacobi in universum, id nunc in specie ad cives 10 tribuum eidem aequae obscoenae atque crudeli superstitioni prae ceteris deditos dirigit, cf. 2 Reg. 17, 17. Non autem omittendum est, item saepius ita orationis fervore abripi, ut paucis tantum verbis ea significet, quae quomodo cum subtili orationis tenore cohaereant, strenua tantum contemplatione omnium imaginum recte capi potest. *Ceu avis rum gloria avolabit*. **כְּבוֹד**: *honor, praestantia*, ad omnes res quae laude dignae sunt refertur. Sic Ies. 40, 18. **כְּבוֹד יֵצֵר**, 60, 13. **כְּבוֹד הַלְבָנִיָּן**. Quae gloria h. l. intelligatur sequentia docent. Avolabit enim **מִלֵּךְ**: *a pariendo*, cf. 2 Reg. 19, 3. Ies. 37, 3., infin. absol., i. q. *a partu s. a liberis dum partu eduntur*, **מִבֶּן**: *ab utero gravido*, cf. Iob. 3, 11., **מִהָרִּיִן**: *a conceptu*, Ruth. 4, 14. Sens.: *et miseros et moribundos liberos recreabunt, et spes sobolis destruetur in utero matris, leo inter conceptum ipsum*. Recentiores interpretes

praepositioni **בְּ** in **מִלְכָּהּ** cet. vim negativam: *ne sit*, in-
esse statuerunt, v. c. de Wette: „Ephraims Volks-
menge wie ein Vogel fliegt sie dahin. Kei-
ne Geburt, keine Schwangerschaft, keine
Empfängniss ist mehr.“ Eichhorn ingeniose monet
in nomine **מִלְכָּהּ** elegantem esse significationem ferti-
lilitatis (von Fruchtbarkeit benannt), quam ipsi
sua culpa sustulissent. Copia liberorum inter posteros
Iacobi quasi fons salutis publicae habebatur. Cum enim
Dens saepius praedixisset: *sobolem iis fore quasi stellis
coeli et quasi arenam maris*, cf. 2, 1. Gen. 22, 17,
28, 14. 32, 13., cum omni permixtione cum barbaris
gentibus interdicti essent Deut. 7, 2. 3., cum denique
semper iis conflictandum esset cum hostibus: vis et gloria
rei publicae minime consistere poterat nisi aucto in
dies liberorum numero. Hinc apparet *gloriam eorum
avolaturam esse gloriam puerperii, ne ultra ex iis gi-
gnerentur liberi uvis in deserto et primitiis ficum* v.
10. pares. Hieronymus hunc locum suo more de abduc-
tione in captivitatem adeo Babylonicam intelligit. &
inquit, *legitur: Ephraim quasi avis avolavit, nam
avem appellavit, ut velocem in Babyloniā transitum
demonstraret. Sin autem legerimus: quasi avis avola-
vit gloria eorum, hoc dicimus, quod Deus ab iis re-
cesserit et avolaverit auxilium.* LXX.: Ἐφραὶμ ὡς ὄρνις
ἔξενετάνη, αἱ δὲ αἰ αὐτῶν ἐκ τόκων καὶ ὠδίνων καὶ συλλήψαν.

12. **בְּיָמָיו** i. q. v. 6. 16. **בְּיָמָיו**: cum autem, quod
vulgo vertunt: *licet* **בְּיָמָיו** **אָחִי** **יִגְדְּלֵהוּ**: educaverint fi-
lios 2 Reg. 10, 6, Ies. 1, 2. 49, 21. 51, 18. **אָחִי**
sobolem eorum auferam, Frequens significatio radicis **גָּדַל**
est: *liberis orbare*, cf. Gen. 27, 45. 43, 14. hinc Piel:
facere ut liberis orbatī sint, liberos auferre 1 Sam. 15, 33.
Ez. 5, 17. 14, 15. Deut. 32, 25. **בְּיָמָיו** i. q. **אָדָם**:
ne homo fiat, i. e. *antequam qd virilem aetatem perve-
nerit*. Quamquam enim **אָדָם**, ut Drusius et Liveleius
bene commemorant, de cuiuslibet aetatis hominibus oc-
currit, tamen h. l. cum aperte opponatur impuberibus
liberis, nil aliud indicare videtur nisi: *homines ad vi-
rilem aetatem profectos*. Ita Chald.: *orbos eos faciam*

ζ, 12, 13.

e evadant viri, Kimchi: *non venient ad tempus quo pellantur homines*, item E. Eser. Alii secundum LXX.: *τεκνὸν ἡσούρας ἐξ ἀνθρώπων*, i. e. *sine filiis inter homines runt*. Grotius: *orbos eos faciam inter homines, liberi orum in loca Assyrii imperii abducentur*, quae est mirum acuta interpretatio. Simplicius Eichhorn: „dass s an Menschen fehle.“ Verum hae explicationes uamquam usitatum significationem verbi אָרְבֵּי vindicant, tamen a scopo vatis recedere videntur, qui omnes radus et temporis rationes, quibus parentes liberis orandi essent, describere voluit. Schmidt, ut vatem a ulpa liberaret praedictae scilicet rei eventu non corroboratae, *non universalis*, addit, *sed particularis haec oena est, alioquin enim ipsis nulla proles tempore Iheristi superfuisset, quas tamen omnino superfuit*.

Nunc locum communem addit, *Vae enim iis a uibus discessero!* Simplicissima est explicatio, cuius uctor Chald. est: *vae iis, cum sustulero maiestatem eam ab iis*, et Hieron.; *cum recessero ab iis*, ut בְּשָׁרִי sit i. q. בְּסָרִי (quod etiam nonnulli codd. habent ap. de Rossium et Michaellem), cum haec mutatio utriusque consonantis in libris sacris obvia sit cf. 2 Sam. 18, 9. cf. Ies. 4, 7. et 2 Reg. 11, 8. cf. Iob. 10, 22., et verbum סָר saepissime hoc sensu occurrat cf. 1 Sam. 16, 14. 18, 12. 28, 16. cf. Michaelis ad h. l. Praeterea est significatio verbi עָרִי: *imperium exercere* Iud. 9, 22. quae Gusssetio placuit, ita: *me severum in eos imperium et dominium exercente*, et Syro: *si ultionem sumturus sum ab iis*. LXX.: *ἀεὶ ἐξ ἐμοῦ ἐξ ἀνθρώπων*, ac si scriptum esset בְּשָׁרִי, quos praeferente Hieronymo Theodotion secutus est. Unde Raimundus et Nicol. de Lyra mysterium incarnationis Christi exsculperunt, vid. Michaellem ad h. l.

13. Procedit vates cum Israelitis e deserto ad tempora diu expectata dum secure degerent in terra promissa. In deserto impios mores barbarorum degustaverant, at monitis Mosis coerciti amoribus perversis indulgere non poterant. Nunc progressi ad cultiores nationes, videlicet Tyrios et Phoenices, quibuscum re-

ges ipsi foedera icerant, in securis et pulchris aedibus eorum superstitionem receperunt, non amplius moniti a ducibus et principibus, adeo ab iis invitati, quippe qui ipsi refractarii essent v. 15. **אֶפְרַיִם** h. l. accusativus. **כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי**: *quemadmodum vidi Ephraim*. Elegantissime hoc **רָאִיתִי** ad illud v. 10. respicit, discrimina temporum indicans. **לְצֹר**: *usque ad Tyrum*. Sic enim Hebraicis terminis audivit altera metropolis regni Phoenicum, (prima Sidon fuit), ad mare mediterraneum sita, incluta divitis reipublicae, magnificentia aedificiorum, luxuria et mollitie incolarum, artibus et mercatura ibi florentibus Zach. 9, 3. Ies. 23. Usque ad has Phoenicum regiones dilatatos fuisse fines Iacobiticae gentis videmus e Ios. 19, 28. 29. Cum eorum rege Hiram Davide amicitiam iniit conducturus ab eo fabros et architectos ad exstruenda palatia 2 Sam. 5, 11. Idem rex Salomonem invitavit ad naves emittendas, quibus immensa auri copia reportata est 1 Reg. 9, 27. 28. 10, 11. Ex quo commercio cum gentili illa natione opulentia et magnificentia regnum Davidis, potissimum Salomonis intravit, verum etiam idololatria et depravatio, morum 1 Reg. 11, 5. cf. 2 Reg. 23, 13. Hinc vocatur Ephraim: *finibus dilatatis usque ad Tyrum*. **לְצֹר שְׂתִילָה**, pr. *versus Tyrum s. in regione Tyri plantata*. In **שְׂתִילָה** inest orationis elegantia ad v. 10. spectans. Non amplius Ephraim velut uvae et praecoces fructus in deserto erat dispersa, sed in terra abundantiae non **יֹשְׁבֵהָ**: *habitans*, sed **שְׂתִילָה**: *plantata*, ut amoenissimos fructus omnis generis ferret. Quam elegantiam Eichhorn non assecutus est versione: „wie jenes dicht bebaute Tyrus, so seh' ich Ephraim.“ **בְּנֶחֱדָה**: *amoenis et pulchris domiciliis*, quae nempe a Tyriis et Phoenicibus exstruere potissimum edocti erant. **נֶחֱדָה** enim originem duxit a rad. **נָחַד** Exod. 15, 2. et **נָחַד**: *pulchrum esse* Cant. 1, 10. Ies. 52, 7. quae Rabbini frequentissima est, et in SSis quadriliter occurrit **נָחַד** Ps. 93, 5. Prov. 17, 7. Hinc **נָחַד** et e contractione **נָחַד**: *locus amoenus et iucundus in quo commorari dulce est*, **נָחַד** non tantum *domicilia*,

l, 13.

ad etiam: *laeta pascua* Joel. 2, 22. Am. 1, 2. Ut sum Arab. *نوي* et *نبي* alternative et *pulchrum esse* et *abitare* significant, ita Hebr. *נבי* utramque significationem obtinuit, cf. Gesen. ad h. v. Temporibus priorum regum Israeliticorum Syri perpetuis irruptionibus regiones illas Phoenicibus finitimas acie occupaverant maxime belli studioso Hasaele rege Syrorum 2 Reg. 9, 1. 15. 10, 32. 33. 12, 18. Verum rebus per Ierobeam II. restitutis, qui omnes terras a barbaris imperio eptas usque ad Damascum, Hemath et mare mediterraneum bello receperat 2 Reg. 14, 25. 28., novum commercium cum Tyriis initum est, tam dulce et utile israelitis quam perniciosum eorum moribus. Fortasse hanc meliorem vicem respicit sigillatim vates, dum l. certe ad sensum nuncupat: *ut vidi Ephraim commercio cum splendidissima urbe Tyro ad magnificentiam et luxuriam profectum, ita etiam vidi eum ducere filios ad occisorem.* Hoc enim significat postea huius versus membrum. Copula *ו* coniungit alterum membrum cum priori. *וְכַדְמָדֹּדֻם* quemadmodum -- *וְכַדְמָדֹּדֻם לְהוֹצִיאָם אֶל-הָדָג בְּנֵי*. ita vidi eundem Ephraim filios suos educere ad occisorem. Verbum *וְכַדְמָדֹּדֻם* e priori commate iterum supplendum est. Prae-terea *ל* ante infinitivum saepe redundat, praesertim si verbum finitum suppleri debet, cf. Glass. Phil. S. p. 33. Quaeritur de quam educatione et occasione sermo sit. Cum vates in omni particula iis dictionibus utitur, quae insanam et superstitiosam crudelitatem iscoenis idolis liberos sacrificio prostituendi indicant, simplex est explicatio *וְכַדְמָדֹּדֻם* esse: *ducere ad sacrificium* *וְכַדְמָדֹּדֻם*: *sacratum mactatorem illud pessimum sacrificium perficientem.* Quod autem vates non formula somni de mactandis sacrificiis *וְכַדְמָדֹּדֻם* usque est, id neminem scire potest. Est enim convenientissimum sententiosae loquendi rationi vatis nostri, de re contumeliosae contumeliosa verba adhibere. Fuisse autem Phoenices inter eos, qui homines deastris immolarent notissimum est, quippe qui tam furibunda superstitione in suos saevirent, ut etiam Carthaginenses, qui Phoenicum colonia erant, claudere ab Agathocle accepta ad placandos Deos 200 nobi-

lium filios super altaribus immolarent. vid. Alexander ab Alexandro geneal. dier. I. 6. c. 26. Lund. Jüd. Heilighthümer I. 3. c. 34. p. 563. cf. Iustin. Histor. 18, 6. Selden de Dis Syris Synt. I. c. 6, 181 sq. Rosenmüller altes und neues Morgenland II, 205. 206. Ita iam Chald. sensum nostri versus excepit: *peccaverunt illi de domo Ephraimitica occidendo in cultum idolorum filios suos.*

Plerique interpretes in hoc posteriori commate oraculum quaerunt, ita: *quod attinet ad Ephraim, futurum est ut educantur liberi eius ad hostem, ut ab eo occidantur, s. cum Dathio: idem Ephraim cogetur filios suos necandos hostibus educere, scil. ut Kuinoel addit: in acie et proeliis committendis.* Sed simplicitas orationis non permittit ut iam in hoc versu vaticinium quaeramus. Exhibitum demum est versu sequenti. Hoc nostro tantum de eo sermo est, quod vidit vates s. Deus. Hieron. locum metaphorice intelligit: *tam pulcher erat et sic Dei vallabatur auxilio, ut Tyrus mari cingitur, vel certe ut scopulus durissimus, qui fixus terra omnes contemnit procillas et de turbinibus et ventis non curat. Ipse autem i. e. Ephraim s. Tyra quae erat fundata in maris pulchritudine, ad captivitatem educet filios suos.* LXX. corruptissimam lectionem exhibuerunt: *Εφρ. ὃν ῥαβρον εἶδον εἰς θάλασσαν παρέραι τὰ ῥάβρα αὐτῶν, καὶ Ἐφραὶμ τοῦ ἐξαγαγεῖν εἰς ἀπονείκτου καὶ ῥάβρα αὐτοῦ: Ephraim, sicut vidi, in venationem s. in captionem praebeuit filios suos et Ephraim ut educeret a. l. interfectionem filios suos. Legerunt pro בְּיָרְחָם — בְּיָרְחָם et pro בְּיָרְחָם — בְּיָרְחָם.*

14. Accedit nunc vates, descriptione depravatorum morum e commercio cum Tyriis ortorum prolata, a minas pernicioei inde oriundae. Tanta est enim indignatio eius, ut ipse Deum invocet, ne impunes e tantis sceleribus evadant. *יְהוָה לָהֶם יְהוָה: da iis Iehova!* scil. *לָהֶם* quod sibi datura est, scil. Ephraim, quae in praecedenti versu etiam foeminino genere signata legebatur. *יְהוָה* ex hac nostra interpretatione est 3. foemin. fut. Sequuntur nunc quae sibi datura erat,

, 14.

quae, ut ei det, vates tanto magis Deum invocat. **וְשָׂדֵים צוֹמְקִים**: *uterum liberis orbatum*. **וְרָחִם מְשֻׁבָּ**: *et vera lacte carentia*. Significaverant enim Israelitae et voluptatibus et insana proclivitate liberos immolandi se liberos habere nolle. Nisi enim naturae impetum penitus animis destruxissent liberosque adamare desivissent, castitatem thalami servarent et parentes innocentium liberorum misereretur. Sens.: *cum igitur Ephraim liberis destituta esse velit, concede ut votorum composuit: fac uterum sterilem, quo minus liberos gignat, et ammas siccas, quominus liberos alere possint*. Eadem diligentiâ qua nos solemus usum generis et numeri non retinuit. Verum quocunque modo verba eius explicantur, generis usus mixtus restat: initio v. 13. habemus foemininum, deinde masculinum singularis, v. 14. masculinum pluralis. Tales saltus interpretem oscae ab indagando sensu dissertationum eius haud aberrare debent, cum qualibet pagina occurrant. Id constat, ubi vates loquitur de natione in genere, eum uti modo masculino, modo foeminino singularis, prout orationis pondus alterutrum postulat, si autem de individuis vel civibus imperii, semper adhibere masculinum plurale. Hoc l. si in verbis **מִה - רָחֵן** nationem in universum spectavit, ex sua loquendi ratione foeminino non uti non potuit, quia omnes enunciationes de foeminis tantum valent, quamquam repente ad individua igni prosiluit. Usus particulae **מִה** nostrae explicationi non repugnat. Habuimus iam particulam, quae alias interrogative occurrit, relative positam **מִי - מִי** 8, et habebimus **מִי** eadem significatione 14, 10. Eodem modo h. l. **מִה**. Ubi autem particula interrogationis ac significatione occurrit, quemadmodum **מִה** hoc nostro loco, Iud. 9, 48. 2 Sam. 18, 22. 23. 29., omissum videtur relativum **אֲשֶׁר**, quod voci **מִי** diserte additum est Exod. 32, 33. 2 Sam. 20, 11. et ad vocem **מִה** in priori libro Coheleth formula **מִה - שֶׁ** indicatur Cohel. 9, 3, 15. 6, 10., unde particulae interrogationis proprie vis demonstrativi inhaesisse videtur secundum usum Arabicum et Aramaeum, de quo docte Gesenius Lehr-

geb. p. 754. Plures etiam interpretes praeceunt
 בְּיָמָיו h. l. relative acceperunt, ita tamen ut בְּיָמָיו
 dam masculini esse putarent: *id quod daturus*
 Drusius ad h. l. Plerique autem usitatissimam
 culae significationem vindicarunt, ut vates se ips
 terrupisse interrogando et quasi haesitasse vi
quid dabis iis? Verum iterum in partes abeu
 praeceunte Hieronymo statuunt vota prophetae:
vulvam sterilem cet. ad poenam eorum spectare,
beant causas superbiae, ut in quo gloriari sole
eo confundantur. Dathe contra: *sunt verba, ai*
phetae ex amore erga populares suos optantis,
riles potius sint Israelitae foeminae, quam ut li
iis nati et educati ab hostibus interficiantur. Q
 dem haesitantia orationis nil frigidius cogitari
 in poeta tam fervidi ingenii, vid. Eichhorn: „L
 nen o lehova werden! — Was sollst du
 werden lassen? — Lass ihnen eine
 fruchtbaren Mutterschooss, lass ihne
 ke Brüste werden.“

15. Loquitur rursus Iehova quasi responder
cognita mihi est eorum impietas, detestabiles mi
sunt, expellam eos e domo mea, principes refi
sunt, iam percussus est Ephraim, radix eorum
scit, nullum fructum ferent, delicias partus
morti dabo. Quis est qui brevissimis et sententi
 enuntiationibus vim et ardorem poetae non in
 cuius animus repletus est pietate et amore patri

כָּל-רָעָם בְּגִלְגַּל: consummatio eorum impi
 est Gilgale. Legimus iam 4, 15. Gilgalem com
 ratam fuisse in locis idololatriae dicatis, nimiru
 lolatriae Phoenicum, Ammonitarum, Moabitarum.
 Apidis Aegyptiaci Dan et Bethel a Ieroβεamo s
 erant. At Salomoni iam placuit illis quoque ob
 et pessimis idololatriae generibus prope Hieroso
 sacra instituere I Reg. II, 5—7. Quae cum po
 faustam separationem utriusque regni in partibus
 et Benjaminis essent, sensim regnantibus impiis
 10 tribuum, maxime temporibus Ahabi, alia loca
 bant sacris Baalis dicata. Gilgal et propter am

X, 15.

em situs et propter memoriam gravissimarum rerum bi gestarum, adeo propter viciniam Hierosolymae e splendidissimis fuit, cf. 4, 15. Huc nimirum facinorosa vallis Hinnomi regibus Iudae subiectae, ubi (cf. 2 Chron. 28, 3.) liberi immolabantur, transmigraverant.

כִּי-שָׂם שְׂנֵאִתִּים: *nam ibi odio eos persecutor, i. e. hi mihi detestabiles facti sunt.* Non enim Deus modo amsdiu eos odit, quamdiu Gilgale versabantur, sed ommoratio eorum impia in isto loco causa fuit, cur Os semper oderit. Verba ipsa docent id cogitari non posse quod Hieronymus voluit, nimirum Sauli actionem regis, quae Gilgale acta sit I Sam. II, 14, 15. עַל רֵעַ מֵעַלְיָהֶם מִיְּדֵי אֲנִישָׁם: *propter grandia eorum facinora expellam eos e domo mea.* בֵּית יְהוָה quid sit, amirum terra sacra quae quasi peculiare Dei domicilium esse existimabatur, saepius iam vidimus, cf. 1. 8. 8, 1., et h. l. eam intelligi e v. 17. apparet, ubi nostrum comma his verbis repetitur: *circumvagabuntur inter gentes, nimirum eiecti e patrio domicilio.* Eiici e terra sacra fuit summa calamitas, quae genti scobiticae accidere poterat, cuius omnis salus et gloria harum felicium regionum possessione nitebatur, cf. Deut 28, 63. 64. Omnes autem prophetae orationes sunt poeticae, non ad certum aliquod Israelitarum factum nos ducentes, ex eodem fonte ortae, e quo minae I, 13. 9, 3. 6. לֹא אֶחֱבֹתָם: *non addam eorum amorem i. e. amorem meum erga eos.* Usus pronomini ap. Hebraeos ita simplex est, ut tantum e contextu definiri possit, utrum ad subiectum an ad obiectum referenda sint, utrum significatio eorum sit activa an passiva. Verbum יִסַּךְ usitato modo s. cum verbo finito I, 6. s. cum infinitivo coniungitur, ut adverbialiter repetitionem alicuius rei indicet. Hoc l. inusitato modo cum substantivo eodem sensu coniungitur: *non amplius eos amabo.* Ceterum aptissima est Lackemacheri observatio, ap. Rosenmuellerum ad h. l., vatem respectu h. l. ipsi bene notam imaginem coniugii, de qua I, 5 — 15. Tulit enim Hebraeorum consuetudo, ut femina, quam uxorem amplius nollent agnoscere, e domo mariti abigeretur, unde ei nomen יְהוָה inhaere-

bat. Quando igitur Deus Israeli expulsionem e domo sua minatur, sane divortium minatur per metonymiam quandam. Sequentes versus significationem huius imaginis confirmant, ubi scilicet vates Deum Israelitis amorem ultra denegaturum fore itidem denuntiat.

כל-שִׁירָהֶם סִדְרִים. Breve additamentum, sed ut omnia verba vatis grandioris argumenti; incusat enim principes culpa depravationis, qua populus laborabat, cf. introd. p. 28. 29. Iehova res per Ierobeamum II. restituerat. Itaque a rege isto eiusque successoribus cultus Iehovae debitus restituendus fuerat, ut populo et reipublicae bene consuleretur. Quod si principes, tutores et consiliatores populi, non curarent, quis tandem erat qui ad idololatriam proclivem eius animum in melius converteret? Sed tantum absuit, ut officii memores essent, ut Ierobeam sacra idolorum aleret. Quin eius successores, principes rebelles imperium usurpantes, bella excitantes et sanguine se maculantes, ut plebem ad facinora sibi conciliarent, libidinibus et superatitionibus eius ipso suo exemplo indulserunt. Hinc refractarii erant, repugnantes consilio Iehovae, cf. 4, 16. Ies. 1, 23. 30, 1. LXX.: ἀπειθοῦντες, Hieron.: recedentes. Ceterum viri docti iam paronomasiam verborum similiter sonantium שִׁירָהֶם et סִדְרִים notarunt.

16. Metaphora iterum spectat ad interitum stirpis Israeliticae insanis illis sacrificiis bene meritum. Summa est ex arboribus, aptissime cohaerens cum illa fructuum in deserto v. 10. plantationisque in terra promissa v. 13. חֲכָה: percussus est Ephraim, nimirum funditus, quoniam non modo frondes sed etiam radix eorum exarescit, quod, metaphorâ remotâ, fit, si prole omni destituuntur. Imago saepius in libris sacris obvia Ies. 9, 9. 13. 10, 33. 34. Iob. 18, 16. Am. 2, 9. Matth. 3, 10. Elegans usus temporum. Iam percussus est Ephraim. Lethales ictus accepit, et impietate, qua Dei poenam contra se excitavit, et insanis sceleribus, quibus et effoeminata sunt corpora et flos patriae idolis immolatur. Verum fulminis Eichhornii („der Blitz hat sie getroffen“) nihil invenio. Ictus sunt poenae divinae ex eorum insania paratae. — Nunc exarescit

1, 16. 17.

vidis eorum, gens ipsa, parentes. Ut enim rami arboribus ex aëre succum et vigorem afferunt, his autem efficientibus vel radices exaescunt, ita liberi laetos et artes reddunt parentes, vis autem vigorque parentum languescit, ubi proles deficit, et robur civitatis cum flore ventutis interit. — *Nec fructum adhuc ferent,* פָּרִי בְּלִי — יָעֵשׂ. Filii generosi sunt excellentissimus fructus populi bene morati. לְעֵשׂה פָּרִי: *fructus ferre* dicitur arbor Ies. 37, 31. בִּי i. q. v. 12. cum. בִּי יִלְדִּין: *etiam s. vel cum genuerint sc. liberos;* cf. v. 12. idem aliis verbis pronunciatur. יִרְמִיָּה: *morti dabo.* מְדַמְדִּי בֶּטֶן: *desideria ventri eorum* (cf. v. 6.), *carissimarum soboles.* Drusus: *satis, addit, erat desideria sororum, ut apud Ciceronem, valete desideria mea, lete: sed adiecit ventri ipsorum, quia liberi dicuntur fructus uteri.* LXX.: τὰ ἐπιθυμήματα κοιλίας αὐτῶν. In imo membro huius versus sensum male exhibuerunt: Ἐφθαλμοῖς, τὰς οὐχὶ αὐτοῦ ἐξήγαγεν. Quod Hieronymus ex alia interpunctione vertit: *Doluit Ephraim dices suas, arefactus est.*

17. Absolvit vates hanc gravem et affectus plenam articulam loco communi, ut nempe iterum designet, unde ventura sit suorum calamitas et unde medicina tendenda, nimirum divinorum monitorum obedientia et litu ad veram pietatem. *Aspernabitur eos Deus meus; non audiant eum, i. e. non attendunt eius monitiones, non obtemperant eius legibus.* Ita saepius verbum וַיִּדְּרִי נִדְרִים occurrit, cf. Gen. 39, 10. Exod. 24, 7. וַיִּדְּרִי נִדְרִים: *vagantes s. exules erunt inter gentes,* cf. v. 15. וַיִּדְּרִי errare, de hominibus nusquam domicilium habentibus legitur Ies. 16, 3. Ier. 49, 5.

XV.

Cap. X, 1 — 15.

Israel vitis est luxuriose se expandens fructumque fundit ipsi similem. Ut copiosissimi autem

eius erant fructus, ita maxima erat altarium copia, utque laetissima erat terrae eius ubertas, ita uberrimus simulacrorum eorum ornatus. 2. Id demulcet eorum cor, sed brevi fontes declarabuntur. Ipse Iehova eorum altaria confringet devastabitque eorum simulacra. 3. Iam quidem dicent: rege caremus, Deum non timuimus, ecquid rex nobis prodesse potest? 4. Vana loquuntur dum eiulant, vana dum foedera pangunt. Succrescet vero meum iudicium velut absynthium in sulcis agrorum. 5. Ad vitulum Bethavenis peregrinetur incola Samariae, siquidem illum populus eius lugebit. Exultent eius flamines super eo utpote super eius gloria, siquidem ab eo auferetur. 6. Quin et ipse in Assyriam abducetur, munus regi Iareb. Pudor corripiet Ephraimum et erubescet Israel propter perversa sua consilia. 7. Excisa est regina Samaria, sicut spuma in superficie aquae. 8. Deleta sunt sublimia impiae vanitatis sacella, scelus Israelitarum, spinae et cardui succrescent in aris eorum. Tum acclamabunt montibus: operite nos, et collibus: cadite in nos.

IX, 7. Fatui sunt prophetae et dementes illi ex inspiratione loquentes, propter tot vestra peccata tamque nefarias machinationes. 8. Nunc quaerat Ephraim oracula apud Deum meum, prophetae eum undique circumdederunt tendiculis, quibus ceu aucupes eum decipiant. Ita impiae machinationes intrant in familiam Dei eius. — 9. Aequae abiectos et deperditos se praestiterunt, ac tempore Gibeae, at memor Iehova eorum impietatis animadvertet in eorum peccata.

9. Gravius etiam peccavisti Israel, quam temporibus Gibeae peccatum est. Tunc adhuc stabant incolumes, bello, quod Gibeae contra nequissimos homines gerebatur, intacti. 10. Nunc mihi placet ut eos simul iungam ad idem onus trahendum, utque barbari contra eos congregentur. Sic iungentur pari iugo, ob pares utriusque gentis iniquitates. 11. Quippe Ephraim vitula est apprimē edocta, amans quidem triturare. Sed ipse iugum imponam pulchro eius collo, faciam ut vebat Ephraim, arabit Iuda, Iacobus sulcos sibi constringet. 12. Spargite vobis semina, quae ferant probitatem, et colligite vobis fruges, ut ad quaecvis bona paratiores evadatis. Novum agrum vobis praeparate; tunc tempus erit animum admovendi Iehovae ut tandem veniat vobisque veram pietatem depluat. 13. Nunc autem quoniam impietatem colitis, scelera metitis et fallacibus frugibus vescimini. Siquidem fiduciam in perversis tuis moribus et in multis tuis heroibus collocas, 14. fac, quaeso, tumultum tribubus tuis iniici, tum muni-mentorū tuorum copia devastabitur pari devastatione quam a Salmane tempore belli sustinuit Betharbel, ubi mater una cum filiis collisa fuit. 15. Sic remuneratur vos Bethel ob extremam vestram impietatem. Ut aurora interit, ita excindetur rex Israelitarum.

Hoc nostrum poema, ad quod illud fragmentum 9, 7—9. pertinet, confectum fuisse temporibus maxime calamitosis, ubi regnum Israeliticum prope abfuerit ab interitu, expositum est introd. p. 85. et explicatio singulorum membrorum uberius demonstrabit.

1. E primo et secundo versu apparet temporibus illis bellorum vehementiâ turbatis terrae ubertatem minime interruptam fuisse. Describitur enim eius fertilitas, quae quidem auxit Israelitarum peccata. Dona enim divina, quibus animi Deo reconciliari debuerant, impendebantur in simulacra, cf. 4, 7. **יִשְׂרָאֵל בִּיקֵץ יִשְׂרָאֵל**. *Israel vitis est luxuriose se expandens*. Haec est significatio verbi **בִּיקֵץ**, in qua interpretes admodum haesitarunt. Proprie est: *evacuare, vas evacuare*; hinc: *terram evacuare* Ies. 24, 1. Nah. 2, 3., h. l. habet significationem intransitivam: *se evacuare, se effundere*, sc. *omnem succum et ubertatem effundere ut plurimi palmites et racemi pullulent*, secundum Arab. **بَق**, vid. Gesen. ad h. l. LXX.: *ἐνκλιματώσα*, quod idem est atque Hieronymi: *vitis frondosa bonas habens propagines et flagella fructifera*. Hieronymus insuper versionem Aquilae adfert: *ἐνδορον, aquosam*, i. e. *quae vini perdidit saporem*, et Symmachi: *ἐλομενώσα, quae tota in frondibus crevit, non amputata a vinitore, et humorem quem debuerat in vina mutare, vana frondium et foliorum ambitione disperdens*. Talis, addit, fuit *Israel, crescens in multitudine populorum et non reddens fructus agricolae Deo*. Ex eadem etymologia, quae LXX, transitive et cum sequenti commate coniunctum vertit Drusius: *Israel vitis est, quae fructum, quem Deus ei ponit, penitus evacuat*. Rosenmueller e Schmidtio: *vitis evacuans fructum dum hic maturescere incipit, ut pereat nec cultori prosit*. Lutherus: „ein verwüsteter Weinstock.“ Eichhorn: „ein Weinstock blatt- und rankenreich, mit Früchten reich behangen.“ Ita certe pronomen **לֵּ** sequentis commatis prorsus neglexit.

פֶּרִי יִשְׂרָאֵל לֵּ *fructus similis est ei*, idem ac si scripsisset: **פֶּרִי פֶּרִי וְפֶּרִי יִשְׂרָאֵל**, *fructum fundit similem illi*, i. e. *fructus eius sc. Israelis similes sunt fructibus vitis s. ita amoeni et dulces ut fructus vitis*. Quod optime respondet descriptionibus de vi et praestantia, qua Deus gentem sibi carissimam instruxisse dicitur 4, 7. 9, 10, 11, 1, cf. Ies. 5, 1—3. 41, 8—11.

, 1. 2.

Fructus autem Israelitarum non tantum eorum li-
eri esse videntur 9, 16., sed sine dubio etiam eorum
s gestae, gloria abundantiaque inde partae, quod
uens comma probat. Nam addit כָּרֵב לְפָרִיָּהּ: *ut mul-*
itudo est in fructibus eius, ita multiplicant altaria;
כְּטוֹב לְאֶרֶץ: *ut pulchritudo in terris eius, ita pulchras*
ciunt statuas idolorum. In utroque membro inest
imum laus praestantiae, qua gens Israelitica hucus-
e a Deo insignita fuerit, deinde vituperatio nefariae
oterviae, qua largiissimis Dei donis abusa sit, opposi-
ne elegantissima et concinna verborum sententiarumque
כְּטוֹב לְאֶרֶץ הָיְתָה מִצִּבּוֹת כָּרֵב לְפָרִיָּהּ הָרְבָה לְמִזְבֵּחַ.
am elegantiam Hebraicae dictionis Hieronymus ita
ldidit: *secundum multitudinem fructus sui multipli-*
cavit altaria, iuxta ubertatem terrae suae exuberavit
ulacris. Ceterum coniugatio Piel פָּרַח propriam si-
ficationem e coniugatione prima שָׁרַח: *similem esse*
ov. 26, 4. Ies. 40, 25. retinuit, ut sit: *similem fa-*
e Ps. 18, 34. Alii interpretes aliam significationem
bi praefereutes vertunt: *ponit sibi fructus*, „setzt
r sich Früchte an“, *sibi non Deo.* Alii a שָׂרַח:
nitas derivant, ut sit: *fructus eius vani sunt.* Plura
l. ap. Rosenmuellerum et Tarnovium. LXX.: ὁ καρπὸς
γῶν (abundans) αὐτῆς. מִצִּבּוֹת vertunt: στήλας, co-
nas, quod fere idem est ac *statuas*, nec necessarium
legiase נִצְיִבוֹת ut nonnulli voluerunt.

2. הֵלֵךְ לֵבָם pr. *molle est*, signif. ipchoativa: *mul-*
ir eorum cor, scil. illa felici conditione qua fruun-
, cf. Ps. 55, 12., quod versione latina disertius ex-
ere studuit: *id demulcet eorum cor.* Schmidt: *id*
banditur ipsis. לֵב saepissime est circumscriptio pro-
ninis, ut Latinorum *cor*, Ennius ap. Gell. 7, 2., et
trum Herz, cf. Gesen. ad h. v. הֵלֵךְ pr. *laevum esse*.
aphorica huius verbi significatio maxime e coniug-
hil intelligitur: הֵלֵךְ enim saepissime indicat: *de-*
lcere Prov. 2, 16. 7, 21. 29, 5. Ps. 5, 10. 36, 3. ver-

bis dulcibus blandiri. Hinc significatio primae coniugationis mollem esse, mulceri sponte sequitur Alii usitationem significationem verbi חָלַק h. l. torquent, ut nempe vel intransitive sumatur: *divisit se* (sic Hieron.: *cor eorum divisum est*), vel subintelligatur: *Deus divisit cor eorum*; utraque sententia probetur, confugiendum est vel ad Hieronymi fabulam (populum Hosea regnante cum rege isto ultimo disceptasse: cum enim ille minus impius fuisset quam eius antecessores, et cultum Dei in templo Hierosolymitano suis commendasset, populum contradixisse, hinc autem discordiam internam ortam esse, cuius finis externa captivitas fuisset), vel ad aliam ellipsin, v. c. Eichhornii: „getheilten Herzens sind sie zwischen Gott und Göttern,“ et Chaldaei: *cor eorum divisum est a lege*, Dathe maiori etiam violentia verbum nostrum ita tractavit, ut esset: *Israelitae sunt ambigui*, Sed wates; *fac*, pergit, *haec omnia eos demulcere, dulce videatur ipsorum animis confugere ad simulacra superstitiosoque cultu terras ubertatem sibi expetere, brevi culpa eorum in lucem prodibit.* חָלַק: iam, in eo est ut. חָלַק: *sortes declarabuntur*, nimirum luendo poenas peccatorum, cf. Ps. 34, 22. 23. Ies. 24, 6. Joel. 1, 18. Est enim verbum usitatissimum de culpa quam quis ex lege divina sibi contrahit, cf. 13, 1. 14, 1. Nostro loco et in reliquis laudatis non sermo est de contractione novae culpae, sed de pronuntiatione iam contractae per poenas divinas. חָלַק, *demulcere*; pronomen adhibetur, ubi transitus fit ab alio subiecto ad aliud, cf. 9, 10. 11, 2. 10. Hebraei nomen omittere amant, quod per se intelligitur. Nemo enim poterat altaria et templa destruere, praeter Deum. חָלַק: *cervicem frangere s. iugulare*, cf. Exod. 13, 13. 34, 20. Ies. 66, 3., omnino de hostiis et de bestiis, h. l. metaphorice: *confringere, destruere*, LXX.: κατασύνει, Chald.: *confringet cervicem altarium eorum*, Glassius in Phil. S. p. 1125.: *habebant, ait, illa altaria quaedam superius imposita capitella s. cornua, ea quando demuntur in destructione, ipsum caput et cervix quasi praescinditur*, חָלַק pr. *vastabit*, Hieron.: *depopulabitur* i. e. *ornatu et divitiis priva-*

X, 3.

bit. Rectius fortasse: *vi perdet*, quae huius radices significatio in coniug. Kal et Piel occurrit Ps. 17, 9. Prov. 19, 26. 24, 15.

3. Exhibentur nunc lamentationes, quae gaudia secuturae sint. Antea ubertas terrae animos mulcebat, nunc desperati casum lacrymabunt. כִּי repetitum adverbium עָתָה gravius designans, ut כִּי אָמַר, כִּי הָיָה: *siquidem* v. 5. 13. 13, 15. quod ex ingenio nostrarum linguarum fere abundat. Sic in altero commate iterum ponitur, ut gravitatem orationis promoveat. אֵין מֶלֶךְ לָנוּ. Aptissime Drusius haec et sequentia verba ita interpretatur: *perinde est ac si non esset nobis rex, nam is, quem habemus, nobis nihil prodesse potest, cum habeamus Deum adversarium.* Ita respondet vaticinio 3, 4. *Israelitas aliquamdiu mansuros esse sine rege.* Nam illi, quos deposita reverentia erga Deum, inobedientes eius monitis ut redirent ad Davidem regem suum 3, 5. cf. 2, 2., sibi elegerant, nihil iis prodesse poterant. Intelligitur ex his, in quo defectus timoris Dei, לֹא יִרְאֵי, positus fuerit, nempe *in eo quod semper reges ex arbitrio sibi elegerint* cf. 8, 4. עָשָׂה cum ל dativi: *prodesse, benefacere alicui*, vid. Exod. 13, 8. Deut. 11, 5. Formulae illae lamentationum aptissime ex animis desperatorum hominum sunt desumptae. In summa enim miseria sensus culpa vel pessimis hominibus redit eorum infortunium augens. Ita Lutherus ad h. l.: *impios etiam cogit quandoque ira et poenarum sensus, ut αὐτοκατακρίνει, ut Paulus appellat, damnent se et studia sua et tamen sic impii maneant.* Alii interpretes prius comma interrogative ita intelligunt ac si verba essent populi: *nonne habemus regem, qui nos tueri possit?* et posterius quasi prophetae respondentis: *si Deum non timemus, quid rex ille nimirum Assyriorum in salutem nostram poterit efficere?* Sic Dathe et Kuinoel. Verum nimium artificiose et plane contra simplicitatem vatis. Hieron. expressum vaticinium captivitatis Assyriacae h. l. invenit: *quando sentient Osee ultimum regem a se esse sublatum, ideo dicent: rex nobis ablatum est, quia non timuimus Deum verum regem. Homo enim*

rex prodesse quid poterat? Eichhorn his verbis significationem non animi desperantis sed protervi inesse putat, qui nec regem nec Iehovam curet, sed utrumque conviciis lacessat. Verum nostra interpretatio sensui vatis accommodatior esse videtur. Nam irruente patriae destructione tempus quidem est desperandi non autem superbiendi.

4. Hic versus cum praecedentibus ita coniungendus est: *sed etiam in his supra modum iactatis eorum lamentationibus iis non credendum est; omnes enim falsi et fraudulentis sunt.* דְּבָרֵי דְּבָרִים ut Latinorum verba dant i. q. inania loquuntur, cf. Ies. 58, 13. אֲלֹהִים: execrabili modo eiulare, cf. Ios. 1, 8. אֱלֹהִים cf. 4, 2. primariam significationem habet: *Dei nomine et saoratis formulis uti*, quod fiebat et in execrationibus et in iuramentis. Hinc se execrari et ita *flebili modo lamentari*, quod optime convenit superioribus lamentationibus. Alterum membrum est: שֵׁנָה פֶּרֶת בְּרִית, ad quod supplendum e priori דְּבָרֵי: *vana loquuntur etiam dum foedera pangunt.* Opponitur haec sanctio foederum illis execrationibus, ita ut hinc levitas et inconstantia animorum iudicetur. Modo eiulant ac si culpam pie sentiant, modo foedera pangunt. Sed in utroque mentiuntur s. fides iis non habenda est, quod historia 2 Reg. 17, 3. 4. luculentissime comprobatur. Vix enim regi Assyriorum se subiecerant, cum iidem legatos in Aegyptum mitterent ad nova pacta componenda. Interpretes שֵׁנָה ad אֲלֹהִים trahentes, ita: verba dant peierando in pangendis foederibus, vituperationem quidem fraudis in ineundis et iuramento sanciendo pactis cum Assyriis et Aegyptiis vindicant, quae utique et aliis locis et nostro ipsi inest, sed et nexum eius cum antecedentibus tollunt, qui nostra explicatione aptissime constituitur, et vatis orationem iusto verbosiores describunt, plane contra sententiosam eius brevitatem. Hieron. a textu recedens vertit: *loquimini verba visionis inutilis et ferietis foedus et germinabit quasi amaritudo super sulcos agri.* LXX. componunt hunc versum ita cum praecedenti: ὁ δὲ βασιλεὺς τί ποιήσει; ὑμῶν λαλῶν ἢ

, 4. 5.

τα προφάσεις ψευδεῖς; διαθήσεται διαθήκην, ἀνατελεῖ ὡς ἄγγελος κρίμα, κ. τ. λ.

יִפְרֹחַ מִשְׁשָׁן בְּרֹאשׁ: *iudicium* (i. e. *poena a Deo* dice vobis iniungenda 1 Reg. 20, 40. Ier. 48, 21, 39, 51, 9.) *succrescet ceu absinthium*. Hebraei רֹאשׁ pr. cunt esse: *amaritudinem, herbam amaram*, cf. Iarchi l. h. 1., unde sigillatim: *absinthium*, cf. Kimchi. Committitur saepius cum לַעֲנָה eandem herbam significante, Deut. 29, 17. Thren. 3, 19., vel cum ea commutatur, Am. 5, 7. cf. 6, 12. Prodit ita aptissima imago: *venae amarae erunt sicut absinthium*. Alii putant esse: *cutam, herbam venenatam*, cf. Gesen. ad h. v. Cels. Hierobot. 2, 46. Sic indicaret imago perfectam perniciem penitus impios perdentem, LXX.: ἄγγελος, hermae species quae secundum Hieron. *deficiente sedula cultura totos agros replet eosque veprium similes facit*. Hieron. ipse propriam nominis significationem retinet, et *iudicium quasi amaritudo sit: amaritudinis iudicium, iudicium quod gaudia vertat in lacrymas et luctus*. Flores codd. ap. de Rossium legunt בְּרֹאשׁ: *in capite*. עַל הַחֲמֵי שָׂדֶה: *super sulcos agri*. Sens.: *ut absinthium in sulcis agri hordei et tritici loco succrescit, ita succrescent poenae loca expectatorum bonorum*, Vates hanc imaginem aptissime addidit respectu ad vers. 1., ubi de ubertate terrae locutus erat. Non amplius gloriamini de hac ubertate; terra enim vestra vobis porro feret *absinthium* meorum iudiciorum. שָׂדֶה secundum observationem grammaticorum (vid. Glass. Phil. S. p. 129. et Gesen. Lexicon ad h. v.) est forma poetica pro שָׂדֶה ut Joel 2, 22. Ps. 96, 12. al. Al. מִשְׁשָׁן ita intelligunt: *tus et iudicium in summam iniustitiam a vobis conversum est*, vid. Michaelis et Liveleius. Alii, ut Lutherus: *illa eorum fraudulenta consilia inutilia et pernicioiosa erunt, quemadmodum מִשְׁשָׁן consilium significat* Deut. 29, 17.

5. לְעֵצֵי: *ad vitulas*. לְ is nota loci, ut לְצֹר 9, 13. Hoc uno loco idolum Aegyptiacum foeminino genere ponitur, ut interpretes putant, contemptus causa, cf. Drusius ad h. l. et Bochart. in Hieroz. I, 369. Pro

plurali habent LXX. singularem $\tau\tilde{\eta}$ $\mu\sigma\chi\tilde{\eta}$, qui melius
convenit et historiae de uno vitulo Bethelis 1 Reg. 13
28. 29. et sequentibus verbis versus nostri, ubi vates
singulari numero et masculino quidem genere de eo lo-
quitur. Dathe lectionem לְעֶגְלוֹת in textum recipi vult
quod Syriaca versione et 4. codicibus (vid. Rosenm. ad
h. l.) comprobari videtur. Sed ita altera difficultas non
tollitur, quod nempe suffixum in sequentibus verbis
semper masculini generis est. Alii interpretes (cf. Drus-
sius ad h. l.) contendunt esse enallagen numeri, Schmidt
addit etiam enallagen generis, qua vates nomen עֲלֵי־דָרִים
aeque plurale sed masculinum respiciens, cum
indignatione quadam usus fuerit. Sententia certe satis
ingeniosa. Quae cum spernenda nullo modo videatur
difficilem huius versus orationem ita expediamus ut sta-
tuamus: vatem per contentum inusitatissima forma
 עֲלֵי־דָרִים usum, sed statim missa illa forma ita de ple-
idolo locutum esse, ut omnibus notum erat, nimirum
quasi ante עֲלֵי scripsisset, quemadmodum etiam עֲלֵי־דָרִים
quamquam forma pluralis, semper fere cum singulari
construitur. יָגֵדוּ : *peregrinantur, conveniunt ad per-*
grinum aliquod. Ita LXX.: $\tau\alpha\pi\omicron\iota\mu\eta\gamma\omicron\upsilon\sigma\alpha\iota$ $\tau\tilde{\eta}$ $\mu\sigma\chi\tilde{\eta}$. Uti-
tato modo construitur cum praep. עַל 7, 14. Ps. 59, 4
pro qua h. l. praefixum ל saepe eandem cum praep. עַל
vim habens ponitur. Futurum autem concessive ponitur
pro conjunctivo praesentis: *peregrinetur incola Sama-*
riae ad vitulum Bethavenis. Eodem modo, certe quod
sensus Eichhorn vertit: „bei Beth - Avens Rie-
dern werden Schutz Samariens Bewohner
suchen.“ Plerique interpretes יָגֵדוּ ex altera significa-
tione radicis גִּיד derivant, ubi est: *timere*, vid. Schmidt
et Lutherus: *anxii sunt ob sortem vitulae.* Hieron.:
vaccas Bethavenis coluerunt incolae Samariae, eo modo
uti Ps. 22, 24. De utroque vid. Rosenmueller ad h. l.
Utroque interpretandi modo elegans parallelismus am-
borum commatum huius versus tollitur. Est enim ex
nostra interpretatione in priori membro utriusque com-
matis significatio reverentiae erga idolum Bethelis, in
posteriori autem commemoratio instantis vicis, quam vi-

5.

lus experturus sit. Est praeterea paronomasia in verbis עָלֶיהָ, יְגִיעָהּ, אָבֶל, יְגִיעָהּ, גָּלָהּ, unde intelligitur omnia membra orationis pari vi inter sese cohaerere. *regrinentur incolae Samariae ad suum vitulum — et cum lugebit populus eius: exsultent eius flamines per eius gloria — brevi ab eo abducetur.* Coniunctio utrobiquae eodem sensu legitur quo v. 3., gaudium eve futurum esse cum quadam orationis gravitate significans, ut Lat. *siquidem*. עָלֶיהָ אָבֶל praeteritum inntem eventum indicans, quemadmodum postea גָּלָהּ. 2. Gravis significatio inest huic verbo. Non enim apud gentem Israeliticam vocabitur עָמִי, cf. 2, 25. A eo recessit dum illis idolis se dedit. Sic factum, ut non solum עָמִי לא sed adeo עָמִי: *gens idolorum* appellaretur. Iuxta concinnitatem orationis indicat etiam centus gravis in עָמִי et minor in כְּמָרִי, illud ad prius ut ad posterius comma esse referendum.

In hoc altero commate verba עָלֶיהָ יְגִיעָהּ item concessive accipiantur. גָּלָהּ: *exsultare*, saepius am b, h. l. ut Zeph. 3, 17. cum praep. עַל. כְּמָרִים: *flamines deastrorum*, cf. 2 Reg. 23, 5. Zeph. 1, 4. Unde erivatum sit hoc nomen, incertum est. Gesen. in Lex. Syriaco repetit: *qui tristis, ater procedit*, hinc *sacerdotes, quia nigri s. pullis vestibus ex ritu superstizioso accedebant, unde interpretes vertunt: atrati*, cf. Ioh. Schmid ad h. l. Alii (cf. Rosenmueller ad h. l.) deducunt ab Hebraeo כָּמַר: *incendit, ussit*, quia continuo lolis thus et suffutim incendiant, vel quia nimio ardore in pravam religionem flagrent. Elias Levita reletit hoc nomen ex ea significatione verbi כָּמַר, quod it: *contrahi s. coniungi, quod in certa collegia sint uncti et claustris inclusi, quasi in papatu monachi*. f. Ioh. Schmidt ad h. l. Eos hoc nomine conentatus sum a vate appellatos esse apparet. Israelitis enim usse כְּהֹנִים vidimus 4, 4. 9. 5, 1. עַל-קִבְיָדִי designat ussam gaudii illorum sacrificulorum. Idola enim mueribus et ornamentis locupletissime aucta erant v. 1, 4. גָּלָהּ מִמָּוֶה: *migrabit ab eo i. e. auferetur s. ab-*

ducetur gloria ab eo scil. *idolo*. כְּמִצֵּיט h. l. non a nobis sed ab eo, et quoniam vates in omnibus dictionibus sedulo cavet, ne aliquid commercii inter se atque idolum innueretur, et quoniam idolum ipsum abductum iri, adiecta particula כִּי: *etiam*, demum v. 6. commoratur. Hieron. ut demonstret, cur lugente plebe haemines exsultent, fabulam narrat, nimirum: *pro vitulis aureis a sacerdotibus furto sublati repositos fuisse a neos et deauratos; iam propterea exultavisse sacerdotes, quod idola illa a rege Assyriae abducta essent, attequam fraus ipsorum posset argui et deprehendi*. LXX de Cemarim nihil habent, vertunt eorum loco: καὶ τὰς εἰδωλὰς αὐτῶν: *quemadmodum irritaverunt illas*. ἡτοιμασμένοι εἰσι καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ ὅτι, μετακλήσονται αὐτὸν. Quid sibi voluerint non liquet, certe pro כְּמִצֵּיט legunt כְּמִצֵּיט.

Recentiores interpretes, qui כְּמִצֵּיט verterunt: *ant sunt propter idolum suum* sed parallelismus in utroque membro aequè probaverunt, confugerunt ad immatissimam significationem rad. מִצֵּיט: *in orbem praefore volvi*. cf. Dathe ad h. l. et Gesenius in Lex. ad v. Certe locus in favorem huius significationis laudatus Ps. 2, 11. eam non confirmare videtur. Eichhorn veritatis nimium violenter confudisse, elegantiam parallelismi neglexisse, et prioris commatis particulae כִּי propterea alienam significationem substituisse videtur, scil. *quod dum* — „bis sein Volk und seine Priester, die über ihre Glorie frohlocken, ihrentwegen werden trauern müssen; denn entrisen wird sie ihnen.“

6. *Non tantum finis est gloriae, sed finis erit vituli ipsius, quippe qui in Assyriam abducatur*. מִצֵּיט non est accusativus, sed praep. כִּי ut nominativum designet, saepius, maxime in antiquioribus libris sacris cum passivo iungitur, cf. Gen. 4, 18, 17, 5. Gesenius Lehrgeb. p. 682 — 84. מִצֵּיט fut. Hoph. a rad. מִצֵּיט: cf. 12, 2. Ies. 18, 7. Ps. 45, 15. 16. *abducetur*. Iam enim ad tantam miseriam res Israelitarum perducta

7.
ut patria sempiternis irruptionibus Assyriorum
usta 2 Reg. 15, 19. 29. 17, 3. fere nil haberet, un-
xactionibus Assyriorum satisfaceret, praeter aurea
et idola. מְנָחָה: *donum*. Hoc nomine tributa in
Israelitica ab Assyriis exigebantur, praesertim sub
a rege, qui auxilium sibi ab Assyriis oblatum ma-
auri et argenti pondere remunerari coactus erat,

Reg. 17, 3. וַיָּשֶׁב לוֹ מְנָחָה, vid. introd. pag. 88.
לְמֶלֶךְ: *regi Iareb*. Nomen symbolicum regis Assy-
um. Pr. *rex dimicabit*, duplicem habens sensum,
iam ulior vocatus oppressor venerat, cf. 5, 13.

demum pudor corripiet Ephraimum et Israel eru-
et. בִּדְוֶה: *pudore affici*, nimirum propter spem fru-
am cf. 4, 19. Ioel. 2, 26. 27. מִצְדֵּתָהּ propter con-

sua scil. tam perversa et pernicioosa, quod scil.
posuerat in idolis quae semet ipsa a contumelio-
ma abductione tueri non poterant. Hieronymus in-
ens fabulae deauratorum idolorum vatem praedi-
putat: Israelitas maxima contumelia affectum iri,
rex Assyriae fraudem flaminum senserit. *Offen-*
t enim, addit, eos quibus munera miserant, aesti-
tes non furto sacerdotum, sed fraude regum et con-
hoc esse perfectum. Vix intelligitur quomodo tam
rus tamque prudens interpretes in tanta re illis nugis
iescere potuerit. LXX. textum corruptum habuisse
ntur. Non minus enim obscura est eorum versio:

οὕτως οὖν οἱ Ἀσσυρίοι δέσαντες ἀπήνεγκον ξένια τῶν βασιλέων
ἐν δόματι Ἐφραϊμ δεξεται, quam Hieronymi inter-
tio: et ipsum in. Assyrios ligantes tulerunt. *regi Iarib in domo: Ephraim suscipiet confusio-*

7. Augentur poenae. Gradatim enim poeta proce-
Prima evertenda erant altaria et simulacra מִזְבְּחֵיהֶם
, post haec vitulus aureus וְהָיָה הָאֵלֹהִים וְהָיָה הָאֵלֹהִים
a-privandus v. 5. adeoque abducendus in Assyriam
.; nunc ipsa regia urbs Samaria est devastanda v.
omnia sacra destruenda v. 8. Eodem modo sensus
is augentur. Reverentia erga regem posita v. 3.
lit adhuc fiducia in illo vitulo, imperii, ut opina-

bantur, palladio et ornatu v. 5., quo destitutos prae-
brum contumeliaque correptura erat v. 6. Denique
regiā et omnibus sacris orbatī rebus prorsus despera-
flebili planctu vociferabuntur: *montes operite nos*,
colles cadite in nos v. 8. Descriptio sublime vatis
genium gravissime significans.

שָׁמָרָה מַלְכָּה *Samaria regina*. Elegantissimo mo-
metropoli regni epitheton illud regium apponitur. For-
tasse verbum masculinum מַלְכָּה impedivit interpre-
tationem viderent. Verum usus iste generis masculini
cum substantivo alterius generis saepissime obvi-
14, 1. 1 Sam. 25, 27. 2 Reg. 3, 26. ubi verbum in-
personaliter accipi debet: „Es wird zerstört Sa-
maria die Königliche,“ cf. Gesen. Lehrgeb. p. 156.
Verba ita composita rem magis extollunt: *quamquam*
regia sit, tamen destruetur. מַלְכָּה *regina* vid. Esth. 1,
9, 7, 1. 1 Reg. 10, 1. Simili modo dicitur Ies. 23, 1,
צֹרֶר הַמִּטְרָה *Tyrus coronam tribuens*. Hoc autem
astro loco מַלְכָּה poni pro הַמִּלְכָּה neminem offendet,
tis enim usitatissimus est defectus ה articuli. Inter-
pretes notae pronomini foeminini ה inhaerentes, ve-
tunt vel: *Samaria et rex eius*, ubi in textu copula
desideratur, vel: *quod attinet Samariam, rex eius*,
nominativus absolutus et consuetudine vatis initio com-
quaerendus esset. *Ceu spuma in superficie maris*,
pr. *spuma*, hinc: *ira spumans*, quo sensu saepius
currit, v. c. Ies. 60, 10. Ps. 38, 2. h. l. primariam
significationem obtinet. Imago est aptissima. Nam
cundum Hieronymum: *sicut spuma, quae super aqua*
est, cito dissolvitur, ita regnum 10 tribuum veloci-
finietur: Gesenius, Kuinoel et alii explicationem LX
(qui vertunt: *φρύγανον virgultum aridum* cf. Wahl-
clav. N. T. ad h. v.) probantes in Arabica analogia
docuerunt esse: *fragmen ligni*. Sed praeter naturam
verbi significationem, quam inter Hebraeos quoque
chi et Kimchi exhibent, natura imaginis hanc inter-
tationem dissuadet. Fragmentum ligni in superficie
quae non destruitur, sed diu incolame servatur. Cuius

8. 9.
n alias interpretationes verbi **נִדְמָה**, ut sit vel: *similitum imponitur Samariae*, vel: *similis factus est imae*, cum Rosenmuellero ad h. l., illam propter imae-
nem, utramque propter parallelismum sequentis ver-
bi reiciendas duximus.

8. Sicuti regiae Samariae, ita sacris et altaribus
dem nuntiatur eversio. **נִדְמָה** quemadmodum **נִדְמָה**

7. *destruentur, subvertentur*. **בְּמִדְּבָרִים** *sublimia im-
ae vanitatis sacella* i. e. *altaria et sacella vanis do-
in excelsis locis exstructa*. Nam **אֵין** pr. abstractum:
mitas, de vanis idolis intelligitur. Sic **בְּיַד אֵין** v. 15. cet.
igitur in historia sacra, Israelitas, ut olim iam uni-
versum populum Iacobiticum, montes et colles imple-
sse altaribus et sacellis idolorum, quod lex Mosaica
fictae vetuerat. Deo enim uno tantum loco, in tem-
Hierosolymitano, sacra fieri iussum erat, cf. 4, 13. 12,
1. 2 Reg. 17, 9 — II. 1 Reg. 11, 7. 12, 31. cf. Am.

9. **הִמָּחֵר יִשְׂרָאֵל**. Saepius a nostro Israelitis vitio verti-
r et tamquam fons reliquorum flagitiorum describitur,
od superstitioso illi cultui se dedissent, 5, 2. 8, 11. 9,
hinc peculiari modo ille apparatus superstitiosus voca-
r: *peccatum Israelis*. LXX. iterum **אֵין** vertunt: **אֵין**,
od Hieron. reddit: *inutile*. Haec autem sacella ita
struentur, ut *spina et carduus*, **קִיץ וְדִרְבֵּי**, eorum
so *crescat*: **מִן־הַמִּדְּבָרִים** — **יִעֲלֶה עַל־**, i. e. *in iis locis ubi
mc arae idolis sacratae reperiuntur*. Imago destru-
tionis, quam habuimus 9, 6, cf. les. 32, 13. 34, 13. 14.
montes collesque, olim refugium impiorum Israeli-
rum, cum isti se frustra fiduciam in iis posuissent in-
lligent, ut certe contumeliam tegant et finem faciant
tae et malorum, implorabuntur. Inest igitur verbis:
cent montibus operite nos, et collibus cadite in nos
ta allusio ad ea loca ubi sacra fecerant. Repetuntur
ec verba ad significandam summam miseriam, qua
la morte liberari possunt, Luc. 23, 30. Apoc. 6, 16.

9. Inde ab hoc versu aut nova constituenda est
opphetia, aut lacuna inter 8. et 9. versum explenda
gmento aliquo vel amisso vel in alium locum trans-

lato. Est autem tale fragmentum in promptu, nimirum illud quod 9, 7—9. sensu prorsus alienum esse a reliquis duabus particulis capitis noni vidimus, cui huiusmodi locum vindicamus, cum eius ope omnia in nostro capite optime cohaereant. Particulam autem, quae nunc sequitur v. 9—15. vere pertinere ad initium nostri capitis, eius rei verba v. 15. omnem dubitationem tollunt. Redit vates in fine totius poematis et ad vultum Bethavenis v. 5. et ad eiulationem populi v. 3., moniturus quomodo illud idolum, de quo tantopere gloriati essent, suos remuneretur, et quam prope interitus regis, quem tamquam amissum iam deploravissent. Quis autem versibus illis suo loco positus nexus orationis sit, in introductione pag. 86. 87. uberius docuimus. Restat ut singula exponamus.

מִיָּמֵי הַגִּבְעָה vel: *inde a temporibus Gibeae*, vel *gravius quam temporibus Gibeae*. Utraque significatio respondet verbis Hebraicis, posterior quidem vel severiorem, facit correctionem. Habemus enim elegantem amplificationem imaginis a Gibeatitibus desumptae 9, 9. Non tantum referunt Gibeatitas sed gravius peccant, sine dubio quod flagitia praetextu religiosi cultus incubabant et ita cum malefactis atrocissimam impietatem erga Deum miscebant. Imago Gibeatitarum vati orta est ex paronomasia illorum *גִּבְעָה*, quibus in honorem simulacrorum Israelitae delectabantur. Vates 9, 9. et 1. ita in oratione processisse videtur: *Vos qui בְּמִצֹּחַ et בְּבִמְזֹחַ simulacra colitis, in his גִּבְעָה ita peccastis, ut illi בְּגִבְעָה, quos a patribus vestris oppressi adhuc detestamini, vel gravius etiam. Nec est quod ultra eos criminemini, pares iis estis peccando, par iis eritis poenas luendo.* Tunc temporis non Israelitae peccaverant, sed Beniaminitae. Ex omni orationis nexu apparere videtur, Israelitas diu, vel adhuc temporibus vatis nostri superbiisse, quod tanti flagitii non consortes fuissent, idque in causis fuisse, cur alteram partem posterorum Iacobi, 2 tribus, quarum una Beniaminitica fuit, contemnerent: Propterea addit vates: *עַד הַיּוֹם* *tum adhuc stabant*, scil. Israeliticae tribus; *עַד* et de loco et de tempore ponitur, cf. 2, 17. *עַד*: stare, in

9. 10.
umem esse; cf. Ps. 33, 11. 102, 27. Esth. 3, 4. ut
 inorum *stare*, quod item de politica et de morali in-
 umitate intelligi potest. לֹא-תִשְׁגֶּם בַּבְּעָה מִלְחָמָה:
attingebat eos bellum Gibeae gestum. Ex historia
 in Iud. 19. et 20. novimus, illud bellum tantummodo
 tribu Beniaminitica circa oppidum Gibeam gestum,
 upatione illius oppidi compositum esse, omnes igi-
 regiones reliquarum tribuum, praesertim 10 tri-
 um, intactas bello fuisse. עַל-בְּנֵי עֵלְוָה: *contra filios*
probitatis. עֵלְוָה e transpositione literarum ל et ו
 um i. q. עֵלְוָה, quod etiam in pluribus Codd. ap. de
 ssum et Kennicottum legitur. בְּנֵי עֵלְוָה eodem sensu
 currunt 2 Sam. 3, 34. Notissimus est Hebraismus
 introd. p. 113.) significans: *homines nequissimos* sc.
beatitas. LXX.: τὰ τέκνα ἀδικίας, ut saepius in N. T.
 bello ipso vid. 9, 9., plura autem de interpretum
 is, praesertim ad enucleandum tertium comparationis
 er Gibeatitas et Israelitas, vid. ap. Rosenmuell. ad h. l.
 de variis huius versus explicationibus Tarnovium ad
 . Non autem ommittenda est LXX. sententia, si om-
 o aliquid senserunt, a Dathio recepta, quam certe
 Dathii interpretatione commendarem, nisi fragmen-
 9, 7-9. melius etiam v. 8. et 9. coniungerentur. LXX.:
 οὐ οἱ θουνοί, ἡμαρτον Ἰσρ. ἐκεί ἐστῆσαν. οὐ μὴ καταλάβῃ
 σὺς ἐν τῇ θουνοῦ πόλις ἐπὶ τὰ τ. κ. quod posterius
 nima Dathe ita emendavit: *nonne bellum eos in his*
is collibus opprimit? i. e. *ideo utique bellum eos*
oprimet. Hieron. Chald. Syrus et omnes antiquae ver-
 nes locum de Gibeatitas, non de collibus intelligunt.
 c meliori negotio difficultates sequentis versus tollun-
 , quam ita, ut valem illam antiquam historiam re-
 xisse existimemus.

10. *At transit gloria tribuum, quas illud bellum*
et tetigit. Quemadmodum nunc solum pares sunt
beatitis sed gravius etiam peccaverunt, ita non am-
us stabunt, sed coniungentur cum iis ad parem sor-
et ferendam ob par utriusque peccatum. Hic sensus
 totius versus. בְּנֵי: *in beneplacito meo*, pro quo
 Codd. ap. Kennic. בְּנֵי: *iuxta bene placitum m.*, a

rad. קָנָה , quae respondet radici קָנָה : placuit. Deut. 12, 20. 14, 26. 1 Reg. 11, 37. Substantivum Hebraicum nostra loquendi ratione ita resolvi potest: *mihi placet, ut* —. Indicatur ita voluntas Dei eam sortem hominibus tribuendi, quam mores eorum promereantur.

קָנָה . Duplex קָנָה in verbis subsequentibus eodem modo ponitur, ut latinum et — et Ios. 7, 24. Ps. 76, 7. al.: *et iungam eos scil. invicem ad idem onus trahendum*. Sens.: *Israelitas pares faciam Gibeatitae, ut eandem poenam luant*. Est formatio futuri plane ex regula pro קָנָה contractis duobus קָנָה in unum, sequente Dagesch et mutato קָנָה in קָנָה , cf. Drusius ad h. l. קָנָה autem de iungendis iumentis in curru formula est usu comprobata, cf. 1 Sam. 6, 7. 10. 1 Reg. 17, 44. 2 Reg. 9, 21. Gen. 46, 29, quam vatem in mente habuimus versus sequens luce clarius significat. $\text{קָנָה עִלְיָהֶם עַמִּים}$ et congregabuntur super eos gentes. Ut enim olim contra Gibeatitae Beniaminitasque eorum defensores undecim tribus convocabantur, quae congregatis copiis expugnabant et expugnatum vastabant oppidum, ita barbari in Israelitarum perniciem congregabuntur, et excendantur et deleantur qui hucusque incolumes steterint. Gibeia funditus diruta est. Iud. 20, 40. Idem fatum regnum Israeliticum manet. Vates sortem oppidi notissimam supponit ex suo more, quo omnia ex historia desumpta paucissimis tangit, cf. v. 14. 5, 10. 6, 7. 9, 8. 12, 4. 5. 13., reliqua autem supplenda lectoribus committit. Unde omnino in iis locis obscurior fit, praesertim ubi historiam non ita novimus, ut h. l. historiam Gibeatitarum. Si autem in his comparationem non tantum peccati sed etiam sortis Israelitarum cum peccatis et sorte Gibeatitarum tenuerimus, habebimus elegantissimum nexum huius versus cum versu 7. et 8. Illic vaticinatus erat propheta: *excindetur Samaria, delebuntur excelsa*. Hic pergit: *tempus erat, ubi stabatis incolumes et bellum vos non attigerat. Postquam autem peccavistis ut Gibeatitae, placet mihi, ut congregentur barbari, qui vobis bellum inferant, excendant urbes, deleant sacraria*.

10.

וְיִיגְדוּם לְפָנָיו לְמַעַן לִיגְדוֹם pr. *in iungendo eos propter*
utramque eorum iniquitatem. Repetitio eiusdem verbi
 לִיגְדוֹם in eodem versu ea, quam habemus, connexionem in-
 dicat etiam significationem eius utrobique eandem esse.
 Vertere vel esset inepta paronomasia vel inexcusabilis ne-
 gligentia, si vates per idem verbum h. l. diversa signi-
 ficare voluisset, cuius non est quod eum arguamus.
 Nam simplex explicatio, quae statim in oculos incurrit,
 est etiam aptissima. Verba ex strictissima omnium signi-
 ficatione ita cohaerent: *in meo*, inquit Deus, *benepla-*
cito s. secundum id, quod mihi nunc placet, iungam
vos, scil. Israelitas et illos improbos Gibeatitas, *sub*
no iugo, et dum eos propter utramque eorum nequi-
am ita iunxero, congregabuntur super eos barbari. Ita
 priori commate inest consilium Dei paribus eos
 penitus adficiendi, in altero causa, cur ad parem poe-
 tam iungendi sint, scil. quod pares sint peccando. Lectio
 ista e Masorethica emendatione adiectis vocalibus ita
 est constituenda: וְיִיגְדוּם לְפָנָיו: *peccata eorum*, quod LXX.
 Theophrastus, Arabs, Hieronymus, Lutherus et plerique vete-
 ri recentiorumque fecerunt. Altera punctatio est
 וְיִיגְדוּם, secundum Chald. *sulcos*, secundum alios *habi-*
tionem indicans. Cuius denique: וְיִיגְדוּם vel: *fon-*
tes, vel: *oculi*. Quae quidem omnia sensum vatis non
 pediant, sed torquent. Auctoritatem autem lectionis
 וְיִיגְדוּם praeter Masorethas plures insuper codd. ap. de
 consensum confirmant.

וְיִיגְדוּם foeminin. quemadmodum masculinum וְיִיגְדוּ Gen.
 25. 3, 7. al. non tantum *duo*, sed: *ambo, uterque*.
 c. h. l.: *propter utrumque eorum peccatum*, quod Gi-
 beatitae commiserunt, et quod vos committitis. לְ pro
 : *propter*, saepius obvium est, v. Gesen. in Lex. ad
 c. praefixum n. 10. Imago aptissima. *Ambo pecca-*
runt, ambo subiguntur iugo, iunguntur currui s. vo-
tri, ut adempta gloria et libertate miseria laborent. Sic
 tes sibi praeparavit imaginem sequentis versus.

Verum interpretes in admodum alienas partes abie-
 runt. LXX. addunt initium nostri versus praecedenti-

bus, vid. ad v. 9. παιδεῦσαι αὐτούς* καὶ συναχθήσονται αὐτοὺς λαοὶ ἐν τῇ παιδεύσει αὐτοῦ ἐν ταῖς δυσὶν ἡ αὐτῶν²²⁾. Ita omittunt בְּחִסְדֵּי et quae verba נִסְתָּרִים illi a יִסָּר derivant, quod certe in posterius regulis grammaticis nullo modo locum habere potest. Chald.: in verbo meo adduxi super eos correptionem congregavi adversus eos populos; et dominium erunt in eos, in modum, quo ligantur iuga bouum duos sulcos. Hieron.: iuxta desiderium meum corripere eos, congregabuntur super eos populi, cum corripentur super duas iniquitates suas. Item errans in derivatione נִסְתָּרִים et בְּחִסְדֵּי a יִסָּר. Duas autem Israelitarum iniquitates commisisse statuit, vel vindicando hominem Dei sui iniuriam negligendo; vel quia primum idolum Michae lud. 17, 3., secundo vitulos Samariae; vel quia, 2 vitulos in Dan et 3 habuerunt; vel ob dictum Ieremiae 2, 13.: duo peccata fecit populus meus. Alterutram harum interpretationem plerique recentiorum interpretum secuti sunt, tamen, ut quamquam prius נִסְתָּרִים a יִסָּר, tamen posterius בְּחִסְדֵּי ab נִסָּר deducerent, et in hoc suum quisque ingenium consulerent. Est, quantum nova coniectura Eichhornii pro עֲבֹתָיִם legi עֲבֹתָיִם vel עֲבֹתָיִם, quod utrumque quomodo istam lectionem transierit, vix cogitari potest. „Fremde Völker sollen gegen sie versandt werden, sie an der Rinder beide Seile binden.“ De Wette: „ich führe sie gefangen um ihrer zwiefachen Vergehung willen.“ Plura vid. ap. Rosenmuellerum in Scholl. et Schottum in Animadvers. philolog. ad h. l.

22) In cod. quidem Alexandrino verba sunt: ἐπὶ τὰ ἀδικίας ἡλθὲ παιδεῦσαι αὐτούς. Legerunt igitur fortasse ita ut ἡλθον ex errore librariorum corruptum sit in cf. Drusius ad h. l.; in aliis Codd. post παιδεῦσαι legitur κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν μου.

X, 11.

11. Vates imaginem iumentum obtinens, quoniam dixerat Israelitas iungendos esse ad par onus cum illis defariis hominibus trahendum, nunc misericordia commotus subactionem eorum sub iugum committit Deo labores eorum et onera ita versuro, ut copia inde iis daretur revertendi ad sanam mentem; nova quidem antea imagine agri, quem Ephraim, Iuda et omnes posterii Iacobi multas molestias ferendo ita praeparaturi essent, ut denique spargerent semina pietatis, colligerentque fruges, quibus rursus admoti ad Deum semper gaudere possent. Hic naturalis et simplicissimus huius et sequentis versus sensus esse videtur.

וְאֶפְרַיִם עֲנָלָה מִלְמַדָּה: *Ephraim non est impatiens agri, quod sibi subinde imponere passa est, idque superstitiosis doctrinis et falsis prophetiis, cf. 5, 11. 9, 8. Vocatur igitur: vitula apprime edocta scil. h. l. ad iugum ferendum, quemadmodum עֲנָלָה לֹא מִלְמַד eodem sensu occurrit Ier. 31, 18. et sine metaphora מִלְמַדָּה Ier. 19, 13. Copula ו in initio posita designat transitum ad novam sententiam, ad modum copulae כִּי, h. l. quippe, quin immo, allerdings, ja ohnehin. Vitula est edocta, verum ita, ut levi labore et cogitatione fructus sapere velit. Amat enim triturare. אֶחָבְתִּי particip. foemin. cum י paragogico. לְדֹרֶשׁ. Hic in operibus agriculturae, quibus boves adhibebantur, labor erat facillimus. Positus erat secundum Hieronymum ad h. l. in eo, ut ferrei orbes super acervos segetum traherentur, quibus palea a tritico separaretur, ubi (cf. Deut. 25, 4.) liberum bobus erat de frugibus subinde arripere, quia age cautum erat, ne os iis ligaretur, unde huic operi recumbentes mirum in modum pinguescebant. vid. Bohart. Hieroz. c. 31. p. 306. Convenit haec imago moribus et studiis Israelitarum, qui levi et luxurioso cultu colorum omnibus bonis terrestribus abundare vellent 2, 9, 1. 2. וְאֶנִּי עֲבָרְתִּי עַל-טוֹב צִיּוֹנָה: *equidem autem reperveniam pulchrum eius collum, nimirum pinguefactum ranis, quibus abunde vescebat trititando. Verbum עָבַר in simili oratione semper malo sensu obvium, v. c.**

X, 11, 12.

Num. 5, 14. Dent. 24, 5. Iob. 13, 13. Ies. 8, 8., h. l. nil aliud esse potest nisi: *iugum collo imponam*, nam in collo iugum ferebant boves, cf. Ies. 10, 27. 14, 25. Kuinoel ad h. l. Hiphil הִרְכִּיב h. l. inusitato modo ponitur. Pr. est *vehere aliquem curru vel equo* v. c. Gen. 41, 43. 1 Reg. 1, 33. Sic Deus dicitur *vento vehere Iobum* Iob. 30, 22. Sed h. l. Dens non fingitur Ephraimum vehens, sed iugo collo imposito Ephraimum ipsum vehere oportet. Itaque sensus vocis הִרְכִּיב non esse potest: *veham Ephraimum*, sed: *faciam ut vehat Ephraim*. Cum autem de laboribus bouum sermo sit, quorum in subsequentiis opera agriculturae diserte commemorantur, nostrum quoque הִרְכִּיב ad ea pertinet. Sic Eichhorn: „ich liess ziehen Ephraim.“ Boeckel: „zum Fahren soll Ephraim dienen.“ Dalhe: *tradam Ephraimum vectori*. Sens.: *Non equidem Ephraimum leviter tractabo, ut hucusque tractari solitus erat, sed severiori cultui meo adstringam. Sed non unus Ephraim ita tractabitur, verum etiam Iuda*, cives duarum tribuum. יְהוּדָה יִרְחֹשׁ: *Iuda arabit*; et sic *omnis Iacob* i. e. *omnis natio posterorum Iacob* יִשְׂרָאֵל: *occabit, sulcos confringet* Ies. 28, 24. Iob. 39, 10. לָךְ: *sibi*, dat. commodi ut 8, 9., לָךְ 9, 4. et לָךְ v. 12. *Omnes a me edocti et ad gravius studium mei cultus et obsequii instigati sibi i. e. in suum commodum laborabunt*. Quale autem hoc commodum sit, docent sequentia, ut nempe *spargant semina, quae ferant iustitiam*. LXX. de negotiis agriculturae nil scire volunt. Vertunt enim in priori membro: δεδιδωγμένην ἐγχαράττειν, i. e. *contentionem*, et in altero: ἐπιβίβειν Ἐφραὶμ, παρασιωπήσομαι Ἰούδαν, ἐνισχύσει αὐτῷ Ἰσραὴλ, *relicto Iudam, corroborabitur sibi Iacob*. Chald. beneficiorum a Deo Iudaeis collatorum recensionem in hoc nostro commate quaerit. Simili modo Eichhorn. Alii contra nil nisi poenas divinas, nimirum proximum exilium et servitutem indicari volunt, cf. Latherus.

12. Quodsi graviore studio praeparati eritis laborando, arando, occando, curatote ne frustra ea omnia facta sint, sed, quod Iacobus sibi, לָךְ, occavit, id se-

12.

*lo colitote, ut bonos fructus ferat; illud לָא igitur
 avissini momenti mihi esse videtur, nam illustrat
 nsitum ad novam imaginem. Quamvis imagines vere
 n laxa cohaereant, ut vates repente a laboribus boum
 labores hominum prosiliat, permanet tamen in agri-
 tura, modum, quo cives ad meliorem frugem redeant,
 taphora ex illa deprompta pingens. זָרַע לָכֶם: *spur-*
e vobis semina לְצִדְקָה: *ad iustitiam* i. e. quae se-
 ut probitatem. צִדְקָה et צֶדֶק: *quod iustum, verum*
 , ordini, consilio et legi suae consentaneum, a צֶדֶק,
 ab. صدق *rigidum esse, quod non flecti potest nec*
 nitti. Hinc potissimum de iudice qui non declinat a
 e, de statera quae in aequilibrio pendet Lev. 19,
 , de sacrificiis quae secundum legem offeruntur
 it. 33, 19., de pluvia quae quantum satis est arvis
 inditur Joel. 2, 23., de felicitate quae digno con-
 git Is. 45, 8. 24, 46, 13. 51, 5. Jer. 33, 16. Ps.
 , 9. Eodem modo orta est significatio *innocentiae,*
utis, non fucatae probitatis, verae pietatis, quae
 dem semper in accurate observanda divina lege cer-
 ar. Sic h. l. et Ez. 3, 20. 18, 26. Ps. 7, 9. 18, 21.
 iv. 12, 28. 16, 9. cet. Praep. ל non redundat, nam
 titia h. l. non pingitur quasi semen, sed quasi fru-
 i operum et molestiarum ex Dei voluntate subeun-
 um. Nec potest esse, ut Schmidtio placuit: *secun-*
z normam et regulam iustitiae in SSa comprehend-
 i, nec, ut Drusius vult: *largiter et copiose ut fas*
 nam ita non responderet alteri membro huic paral-
 . LXX. bene sic διὰ δικαιοσύνης. קָצַרְוָהוּ scil. לָכֶם *metite,*
igite vobis fructus. לְפָנֵי הָאֵל: *ad pietatem et be-*
nitatem (utrumque enim significat הָאֵל, cf. 4, 1. 6,
 i. e. ut in dies promptiores et paratiores evadatis ad
 atem benignitatemque exhibendam. לְפָנֵי pro sola
 epositione ל ponitur, ut Ex. 12, 4. Num. 9, 17. LXX. le-
 e videntur לְפָנֵי הָאֵל, vertunt enim sic κατὰ πρόσωπον
 e vertunt, qui זָרַע לָכֶם לְצִדְקָה *sementem iustitiae,*
 קָצַרְוָהוּ לְפָנֵי *messem benevolentiae divinae* indicare
 unt. Membra sunt parallela, exhortationem con-
 ntia, ut in omnibus laboribus, seminando, metendo,*

recolendo terram, nil spectent nisi צדקה et חסד. Nam de alio fructu sermo non est, quod postrema versus nostri verba clarissime docent, ubi vates illud unum praemium a Iehova quaerendum affert, ut iis צדקה probitatem instillet. Eichhorn adeo novi quid in textum infert, ut scil. sit repetitio pristinorum legum divinarum: „Säet — sprach ich — Gutes, so erntet ihr auch Gutes, brecht euren wilden Acker auf; denn noch ist's Zeit Jehova aufzusuchen, damit er kommt und Segen auf euch träufelt.“

Quae sequuntur יָרִירָה לָכֶם נֶחֱדָה: *novum agrum vobis colitote*, innuere mihi videntur assiduitatem laboris, cui incumbere debeant in emendando animo: *ne quiescitote neve contenti estote si quem pietatis fructum tuleritis, sed ut agricola agro culto non contentus incultum humum nova exercitatione temperat, ita vos rudem animum in dies magis exercitote ad bene faciendum.* Haec esse verbi יָרִירָה significationem e Ier. 4, 3. apparet. Hieron. vertit: *novellate vobis novale*, quae apud Latinos tantum de vineis dicuntur. LXX.: *φαισάτε θαντοῖς καὶ γυνέσσεσθε*. Est enim alia significatio vocis יָרִירָה s. נֶחָדָה: *Lucana*. — Perseverat vates in metaphora. Nam addit: וְעַתָּה: *tunc demum, si ita agrum praeparaveritis, tempus erit Iehovam invocandi*, נִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה: *quaerendum eum precibus*, cf. Ies. 55, 6. 7. Am. 5, 6. Ps. 9, 11. 14, 2. עַד־יָבוֹא: *donec veniat i. e. ut tandem veniat*, וְיִזְרֶה צֶדֶק לָכֶם: *et depluat s. iniiciat vobis iustitiam, quemadmodum pluvia effundit ubertatem campis.* Nihil enim sic assidui in studio mores vestros emendandi fueritis, pietas vestra semper incerta manebit, nec Dei auxilium ad vestram in melius restitutionem sperare poteritis. צדקה i. q. צדקה, vid. supra. Plures interpretes posterius comma respectu non habito copulae ו ita intelligunt quasi nunc omni metaphora remota initium sit novae orationis: *tempus est, ut Iehovam serio aduertis, ut veniat et ipse vos doceat iustitiam*, cf. Dallo ad h. l., item Hieronymus. LXX.: *ἵνα τοῦ εὐαγγελίου γένῃ κατα διανοήσεσθαι*, accommodatius sensui quam verbis.

X, 13.

13. Sed redit vates iterum ad mores suorum per-
versos, de quibus antea locutus erat. *Nondum enim
tempus illud adest, hucusque enim coluistis quidem,
non autem agrum ad bonos fructus ferendum, immo*
הֲרַשְׁתֶּם הָאֲדָמָה: coluistis impietatem. *הֲרַשׁ* pr. est: tractare,
elaborare, quod, si de metallis et lignis adhibetur, est:
fabricari, machinari, de agro: colere, et quoniam pri-
marius negotium agriculturæ est arare, id ipsum si-
gnificat. Hoc l. sibi vindicat primariam significationem.
Nam impietatem arare, quid hoc sibi vult? Quod sen-
tientes interpretes explicant vel: improbitatem semina-
stis, ut Dathe, vel: improbitatem arando intulistis —
ihr ackert ein, — alterum ex arbitrio alterum artifi-
ciosius. *עֲוֹנוֹתַי כְּמִלְחָה*: scelera metitis. Sens.: studiosi
estis impietatum, ita magis magisque vobis inhaerent.
אֲכַלְתֶּם פְּרִי-כֶחָשׁ: vescimini fructibus mendacii i. e.
fructibus qui spem vestram fallent, cf. 9, 2. Simili
modo *שָׂקָר* Ps. 7, 15. Qui enim spem ponit in rebus
malitia et sceleribus acquisitis, is pessime decipietur, cf.
Ps. 1, 4—6. 12, 10. Job. 15, 20—33. Hieron.: co-
medetis frugem mendacii, et in cunctis, quæ propo-
suistis, spes vos vana decepit.

Sequitur nunc in quamam re spem posuerint;
et quomodo fraudem experturi sint. Unde nonnulli
interpretes v. c. Dathe, Kuinoel, Eichhorn al. hic novi-
versus initium quaerunt, mutatâ lectione vulgari *בְּדַרְכֶּיךָ*
in *בְּרִבְכֶּיךָ*, innisi auctoritate LXX. qui secundum Cod.
Alexandr. et ap. Hieronymum vertunt: *ἐν τοῖς ἀγασί σου*.
Sed Cod. Vatican. habet *ἐν τοῖς ἀμαρτήμασι σου*, præterea
saepius iam vidimus, quam incerta eorum auctoritas
sit. Subsistamus in lectione vulgari a Syro, Chald. Hie-
ron. exhibita et intelligamus vocē *בְּדַרְכֶּיךָ*: *perversos
mores Israelitarum*, uti 12, 3. Ies. 57, 10. Ier. 2, 23;
33. 1 Reg. 15, 34. 2 Reg. 16, 3. i. q. *עֲצָז* v. 6. Me-
lius etiam legere videntur nonnulli codd. ap. de Rossium
בְּדַרְכֶּיךָ: *in viis tuis*. Sens.: *Fisus es perversae tuae
idololatriæ, idola tibi auxiliium laturo esse somnians.*

Pertinet hoc ad falsa promissa, quibus prophetae deceptum populum tenebant 9, 8. cf. 8, 5. al. **בְּרֵב גְבוּרֵיהֶם**: *multitudini heroum*. **גְּבוּר** a **גִּבּוֹר**, quemadmodum **גִּבּוֹר**: *fortis, fortis vir, heros*, cf. Ios. 1, 14. Cant. 3, 7. 4, 4. **כִּי** non causam praecedentis perversitatis, sed quod eam secuturum sit indicans: *si quidem*. Cohaerere autem haec posteriora verba cum sequentibus v. 14. mutatum genus e 2. pluralis in 2. singularis significat.

14. **וְקָאֵם שָׁאוֹן בְּעַמֶּיהָ**: *sed oriatur*, i. q. *fac existere tumultum*, praeteritum significatione concessiva ut 4, 10. 18. Describit rem futuram quasi iam ortam. **קָאֵם** habet א epentheticum pro קָא, cf. Rosenm. ad h. l. **שָׁאוֹן**: *tumultus*, ut Hieronymus monet: *sonus et fremitus ululantis exercitus*, cf. Am. 2, 2. Ier. 25, 31. **בְּעַמֶּיהָ** i. e. *in tribubus tuis*. Pluralis pro singulari, ut Lev. 21, 1. 4. 14. cet. Non igitur opus est variante lectione **בְּעַמֶּיהָ**, quam Kuinoel et alii e veteribus versionibus enuclearunt. **וְכָל-מִבְצָרֶיהָ יִשָּׂד**: *et multitudo munitionum tuarum devastabitur*. Singularis verbi pertinet ad **כָּל**, nec iterum opus est variante lectione **מִבְצָרֶיהָ** a de Rossio inventa et commendata. **כַּשֵּׁר**: *secundum vastare*, i. q. **כַּאֲשֶׁר שָׂדַר**: *quemadmodum vastavit*. **שָׂלֶמֶן** nomen corruptum Salmanasseris. Solent sacri scriptores in nominibus propriis priorem et posteriorem partem omissis reliquis ponere, cf. Glass. Phil. S. p. 680. 81. idque potissimum in compositis, quorum est nomen **שָׂלֶמֶן-אֶסֶר**, cf. ingeniosam et probabilem coniecturam Gesenii in Lex. ad h. v., e Persico Scherman-Aser, ortum esse: *plenus sanctae reverentiae ignis*. Similium corruptionum exempla Liveleius etiam e Graecis et Latinis scriptoribus attulit. **בֵּית אֶרְבָּאֵל** fortasse illud oppidum Galilaeae in superiori parte tribus Naphthali, quod 1 Macc. 9, 2. et Ioseph. antiquitt. 12, 18. Ἀρβηλα vocatur. Certe finibus Assyriae proximum erat pugnae aptum, siquidem e Iosepho l. c. videmus Bacchidem, quem Demetrius Soter rex Syriae ad oppugnandos ludaeos miserat, castra ibi posuisse. Gesenius in Lex.

, 14.

d v. בית intelligi censet aliud oppidum Assyriae eiusdem nominis, inter Lycum et Tigridem situm, ingenti clade ab Alexandro Magno Dario regi illata notissimum. Verum non est, quod ad locum remotum eumque barbarum abeamus, cum habeamus vati nostro et orationis sensu et patria propinquiorem. In sacris libris praeterea non occurrit, nec propter inopiam monumentorum historicorum aliquid certi de eo definiri potest. Veritati proxima videtur sententia reputantium t. l. indicari aliquod gestum belli illius Assyriaci, de quo brevissime agatur 2 Reg. 17, 3. quodque Hoseas uno more levissimis lineolis tetigerit. Huius oppidi mu-iti exemplo vates, qualis vastatio immineat imperio, describit. Verum longe aliud quid habent LXX.: ὡς ἄρ-αν Σαλαμὴν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἱεροβοὰμ (pro quo quidem exhibuisse videntur secundum Hieronymum et magis convenienter textui: Ἱεροβαὰλ) ἐν ἡμέραις πολέμου μητέρα τῶν τέκνων ἠδάφησαν, et Hieron.: *sicut vastatus est Salmana a domo eius qui vindicavit Baal*. Verum utraque versio rem et lectionem textus vel incertiores addit. Hieron. quidem ita disserit: *Omnes tuae munitiones devastabuntur, quomodo vastatus est et contritus zalmuna* (Zalmuna princeps Midianitarum Iud, 8, 5. cet.)

Gideone, qui destruxit fanum Baalis lucumque succedit, et ille se vindicare non potuit, unde Ierobaal cognominatus est, i. e. ulciscatur se Baal Iud. 7, 1. quod autem addit legi in libro Iudicum verba Gideonis ad principem Midian: *quomodo absque liberis fecit gladius tuus nullas matres, ita sine filiis erit inter mulieres mater tua*, de eo in libro Iud. nil legitur. Sunt utem verba Samuelis ad Agagam regem Amalekitarum, Iud. utrumque nomen proprium pro appellativo sumit, prius a שָׁלַם alterum ab אָרַב derivans, ita: *omnes munitiones tuae depraedabuntur, sicut depraedatur pacificus per insidias tempore belli. Mater super filios occisa est*. Kimchi adfert expositionem patris specie probabilitatis non destitutam quid quod usui vatis symbolica nomina exhibendi maxime convenientem: שָׁלַם esse *Salmanasserem* et בית אֲרַבָּאֵל *Samaritaniam, domum, cui insidiatus sit Deus, et quam ob iniquitatem suam repperit*. Plura alia artificia ad expediendum locum sem-

per obscurum vid. ap. Rosenmuellerum ad h. l. **אֲשֶׁר בּוֹ עַל-בְּנֵיהֶם רַחֲמָהּ**, deest relativum **אֲשֶׁר בּוֹ**: *ubi mater super liberis collisa est*. Similis descriptio crudelitatis bellicae vid. 14, 1. cf. Ps. 137, 9. Ies. 13, 16. Am. 1, 13.

15. Finit vates iterum ut 9, 17. loco communi, paucis vanitatem fiducia designans quae et vitulis cultis v. 5—7. et falsis prophetis auditis 9, 8. et perversis consiliis captis v. 6. 13. et heroibus in auxilium vocatis v. 13. eos deceptura sit. **עָשָׂה לָכֵם**: *faciet vobis*; quod v. 3. bono sensu legimus, nunc malo habemus, cf. Gen. 22, 12. 27, 45. Exod. 14, 11. Ps. 56, 5. **לִית-אֵל** locus ille idololatriae a Ierobeamo sacratus, qui alias nomine *Bethaven* apud vatem nostrum occurrit. Est metonymia loci pro gestis in loco. Sene.: *Sic vos remuneratur flagitiosus ille cultus, quem Bethel exercetis*. Eodem modo Hieron. et Chaldaeus. LXX. iterum alio modo vertunt: *οὐτως ποιήσει ὑμῖν οἶκος τοῦ Ἰσραήλ*. Schmidt ita: *sic vobis facit, scil. Salman, o Bethelitae* **יַעֲרֵךְ רֵצֵם**: *propter extremam malitiam vestram*. Repetitio eiusdem nominis auget gravitatem significationis, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 671. **בְּשָׁחַר** i. q. **בְּשָׁחַר**, quod exhibuit Hieronymus, et quod plerique Codd. ap. de Rosarium et Kennicott. habent. **כ** et **ב** in libris sacris saepissime propter similitudinem permutantur. Glass. Phil. S. p. 564. Ita aptissimum est expositioni vatis. Sed apud Glass. Phil. S. p. 1052, cf. Dathe ad h. l. verba non bene ita explicantur: *in ipsis regni sui initiis*, cf. Ejchhorn: Nam post octo, vel secundum 2 Reg. 15, 30. demum post aedecim annos imperii rex Hoseas de quo h. l. sermonem esse fere omnes consentiunt, in captivitatem abductus est. Qui propriae significationi vocis **בְּשָׁחַר** inhaerent, melius vertunt: *tempore pacis allucescente*, uti Ies. 8, 20. Tum sensus esset: *affluentibus melioribus temporibus propter societatem cum rege Assyriae expectatis et magno pretio emtis*. Iuxta nostram sententiam *ceu aurora est* i. q. *tam cito ut aurora transit*, vid. similem imaginem 6, 4. **נִדְמָה נִדְמָה**: *interibit rex*, scil. Hoseas ultimus Israeli-
יִשְׂרָאֵל

tarum. Indicat igitur vates propter perversitatem Israelitarum id accuratissime eventu comprobatum iri, de quo v. 5. eiulaverant: se regem non habere. Ceterum LXX. et Hieron. a verbo **נִשְׁתַּחֲוֶה** novum caput incipiunt. Hieronymus autem hoc vaticinium vatis: *sicut mane transiit, pertransit rex Israel: quia puer Israel et dilexi eum*, in bonam partem sumsisse videtur, quasi initium melioris aevi. Ita enim disserit: *Sicut enim ortus aurorae et diluculum et principium diei, quod appellatur mane inter noctis solisque viciniam transit celeriter, ita ut finiatur nox et clarescat dies, sic, rex Israel i. e. decem tribuum velociter transibit. Transire enim haereticos instar diluculi et regem eorum diabolum vel haeresiarcham intelligimus.*

XVI.

Cap. XI, 1—11.

Dum Israel puer erat et amavi eum et ex Aegypto arcessivi filium meum. 2. A quibus autem vocabantur, ab iis animum avertebant. Sacrificia ferebant Baalibus et suffimenta accendebant idolis. 3. Pedes Ephraimo movi, illosque super brachiis meis prehendi. Verum non intelligebant, me eorum infirmitati mederi. 4. Funibus humanis eos traxi, funibus amoris. Tanta cura eos amplexus sum quasi qui iugum maxillis eorum impositum allevarem. Coelitus demisi ad eos escam, 5. Non redierunt quidem in terram Aegyptiacam, sed nunc Assur eorum rebus potitus est, quoniam redire ad meliorem frugem noluerunt. 6. Propter tam perversa eorum consilia ensis per Ephraimi urbes grassatus abstulit vectes portarum, immo illas

consumsit. 7. Nihilominus gens mea inhaeret defectui a me. Quamquam coelitus vocatur, tamen sese uno animo non effert. Quomodo te tractem Ephraim? Utrum clypeo te tuear Israel? an te tractem sicut Adama, parique modo te prostituam ut Zeboim? Animus meus intime movetur, unâ exardescunt benevolentiae meae sciutillae, 9. Non emittam furorem indignationis meae, non revertar ad perdendum Ephraimum. Nam Deus sum, non homo; sanctus tibi semper propitius. Non quidem in tua oppida ingrediar. 10. Sequantur modo Iehovam, qui ut leo rugit; quo rugiente trepidabunt incolae orientis, 11. trepidabunt velut avis, qui sunt e terra Aegyptiaca, velut columba, qui sunt e terra Assyriaca. — At secure illos habitare faciam in suis domiciliis, inquit Iehova,

Gratior, mitiorque fuit huius vaticinii oratio tantis difficultatibus haud obstructa quantis praecedens et sequens. Directa videtur ad meliores cives depravationem populi sentientes deque salute desperantes. Quos consolari studet et memoria praeteritorum temporum, et exhortatione, ut tandem Deo semper ad sanandum et restituendum populum parato se advertant. Iterum exhibita videtur tempore Hoseae ultimi regis, cf. introd. pag. 88.

1. In memoriam revocat vates pristina tempora, ipsa initia rerum Israeliticarum, non ita ut laudet eorum atavos, quemadmodum 9, 10., sed ut designet vestigia favoris divini, quibus repleta sit antiquissima posterorum Iacobi historia. Notio causalitatis, quae particulae *quâ* tribuitur, h. l. optime ita vindicari potest: *amavi Israellem quia puer erat, nondum depravatus*

KI, 1. 2.

nalis moribus et nondum praeceptorum meorum impatiens. Omnes imagines desumtae sunt a patre filium dum sui adhuc impotens est amante, cf. Tremellius et Clarius ad h. l. Itaque כִּי h. l. ut 7, 6. vertatur: *dum.* Respicit vates tempus commorationis in Aegypto, ubi populus primam iuventutem degisse fingitur Ez. 23, 3. coll. uberiore descriptione infantiae Ez. 16, 4—7. *וְאֶתְּכֶם מִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לְבָנִי*: *ex Aegypto arcessivi filium meum* i. e. *populum, quem meum esse ex omnibus terrae nationibus legeram*, cf. Is. 42, 1. 43, 1. 44, 1. 2. Exod. 1, 22. 23. Deut. 4, 37. 10, 15. קָרָא cum praep. ל indicat: *ad se vocare, arcessere*, Lev. 9, 1. Esth. 5, 12. n N. T. Matthaeus 2, 15. hoc loco quasi typo de Christo sus est e textu Hebraico, verum non ut bonus interpres: ἔξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱὸν μου pro τῷ υἱῷ μου. Interpretes his verbis vaticinium de Christo exhibitum proutati, ac si Christus in lumbis illorum patrum Iacobiticorum vocatus esset, invenerunt lumbos Nahossoris, a quibus mundi redemptor tunc temporis cum reliquo populo ex Aegypto exivisset. Matth. 1, 4. Num. 1, 7. F. Guertler in Theol. prophet. p. 380. Revera vates dicere vult: *ex Aegypto ad me vocavi filium meum, ut zeus esset, mihi semper amore filii in terra a me prozissa, ubi non aliis nisi meis legibus subiectum volui, editus.* Hieronymus bene de ea re ita disserit: *superius ut illud dicamus, quod ea, quae τυπικῶς praecedunt et aliis, iuxta veritatem et adimpletionem referantur ad Christum. Quod enim scriptum est: populus Israel, dilexi eum, ex Aegypto vocavi filium meum, dicitur eadem de populo Israel, sed perfecte refertur ad Christum. Qui ex parte typi fuerunt domini salvatoris, non tantum, quae fecisse narrantur, in typo eius fecisse credendi sunt. Typus enim partem indicat. Quodsi totum praecedat in typo, iam non typus sed historiae veritas appellanda est.* LXX. iterum male: ἔξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ.

2. Versus iste quasi parenthesin facit, nam intermpit orationem de benevolentia Dei erga Israelitem erum vituperatione huius pueri. *Vocati non ad Deum redabant, sed iam in deserto impium simulacrorum*

cultum amplexi sunt. קָרָאָה לָהֶם. Supplenda est copula כ, scil. בְּקָרָאָה. *Quemadmodum iis* scil. meo nomine *vocarunt*, i. e. *eos ad me invitarunt*. Subiectum nomine Dei Israelitas arcessens facile intelligi potest: *prophetæ a Deo missi.* כִּן הִלְכִי מִפְּנֵיהֶם: *ita ab iis abierunt.* Integra oratio כ — כִּן: *quemadmodum* — *ita* occurrit 4, 7., alias modo כ modo כִּן deest, cf. introduct. p. 102. In versione Latina vatis sententiam operativi simplicissimo modo ita exhibendam putavi: *quibus vocabantur, ab iis animum avertabant.* מִפְּנֵיהֶם: *deseruerunt eos, ab iis defecerunt*, uti Ier. 7, 24. יָדָה לֹא לְפָנָיו. Nomine פָּנָי redundante sensus idem est ac si legatur מִפְּנֵיהֶם, cf. מִפְּנֵי eadem significatione Num. 20, 6. Ier. 41, 18. Ps. 3, 1. Vates præpositionem מִן in huiusmodi compositionibus amat, cf. 1, 2, 4, 2, 9, 1. Res plana est et simplicissima, nec quod confugiamus ad variantem lectionem לְפָנֵיהֶם: *etiam facie eorum*, quam de Rossi adfert, nec ad mutationem textus ex auctoritate LXX. quam I. D. Michælis probat in Oriental. Bibl. Tom. 19. p. 188, καὶ αὐτοὺς μετακάλεσα αὐτοὺς, οὗτοι ἀπέχοντο ἐκ προσώπου μου. αὐτοὶ τοῖς Βααλεμ ἔβηνον. Magis etiam recedit Eichhorn simplicitate orationis deastros immiscens: „Sobald es Götter riefen, verliess es meine Seite“ לְפָנֵיהֶם יָדָה: *Baalibus sacra faciebant.* De Baale iam inde a deserto variis nominibus ab Abrahami posteris culto vid. 2, 10. cf. Ps. 106, 28 — 38.

3. Redit nunc vates ad descriptionem divini amoris erga hanc gentem, maxime ineunte eius aetate. לְאַהֲבָתָם. Verbum formatum e substantivo רָגַל, Aramaea formatione, secundum Gesen. ad h. v., vel Arabica, secundum Michaelem ad h. l. Pari modo formatum v. 8. Cum in altero membro dicatur Deus per brachiisprehendisse Ephraimum, si vires eum defecissent, qui mos est patribus vires infantium exercituris, illud nostrum verbum de eadem paterna exerci-

, 8.

hione interpretandum esse videtur, nimirum *pedes eorum direxi, ut ire discerent*. Germ.: „gängen.“ Ita spondet significationi coniugationis Hiphil a verbo citato לָּלֶךְ : *circumgredi*, Hiph.: *circumgradi facere* s. 14, 7. 2 Sam. 10, 3. Gen. 42, 9. Fortasse etiam antiquitus scriptum fuit לָּלֶךְ . Construitur autem cum personae. Nam accus. ap. rad. לָּלֶךְ indicat locum, in circumgrediuntur, vel quem circumetundo explorant. Lutherus: „auf die Füße helfen, gleich wie die kleinen Kinder bei der Hand geleitet werden auf dass sie lernen die Füße setzen und gehen.“ LXX.: *ἐνέσθης, complicavi, ligavi*. Videntur inconsiderate verbo Hebraico a לָּלֶךְ derivata. verbum Graecum a *σύν* derivatum substituisse. Proton. eorum partes egit ita: *illis immolantibus Balaam et me vocante fugientibus a facie mea, ego clementissimus dominus ligabam pedes Ephraim, ne a me gressus fugerent*. Ipse autem locum non e verbis sed historia illustrat: *Narrat Deus, quo Israel amore exerit Deut. 1, 31. 32, 11. Ego, inquit, qui puerum, nutricius factus sum et parvulum meum in sinu isto portabam, ne laderetur in solitudine. Itaque erit: ego quasi nutricius Ephraim*. Verbum igitur לָּלֶךְ pro nomine habuisse videtur ad formam לָּלֶךְ , quidam Hebraei, vid. ap. Kimchium ad h. l. In istam alienas partes abierint interpretes vid. ap. Romanum ad h. l.

לָּלֶךְ — לָּלֶךְ : Difficilia verba! לָּלֶךְ procul du-

Est infinitivus constructus ad formam verborum לָּלֶךְ inflectus (cf. Gesen. Lehrgeb. p. 356.) cuius usum, amquam h. l. statum infinitivi absolutum expectassemus, tamen aliorum similium verborum exempla d. ibid. p. 784.) excusant, eodem modo ut Est. 17, 5. hae nostrum verbum explicandi ratio optime convenit versioni et lectioni antiquissimorum interpretum. Iusto enim infinitivo, *prehendendo*, in primam praeterpersonam lectio antiqua לָּלֶךְ prorsus suo loco est. Erunt igitur LXX.: *ἐνέλαβον αὐτὸν ἐκ τῶν βραχίων μου*, Proton.: *portabam eos super brachiis meis*, eodem mo-

do Syrus, ad quos accedunt codd. a de Rossio commemorati. Verum Hebraei infinitivo offensi et קָדַם e modo orationis grammaticis probatori tertiam praet. esse autumantes vocem וְיָרֵד in וְיָרֵד mutandam esse apte censuerunt. Hinc, opinor, lectio nostra originem duxit, quam nonnulli recentiorum consuetudine vatis ab altera ad alteram personam transiliendi defenderunt, ita veritantes: immo (Deus qui antea in prima persona deus locutus erat) *prehendit eos super brachiis suis*, v. c. Piscator ap. Tarnóvium ad h. l. cf. Ewald kritische Grammatik der Hebr. Sprache pag. 461. Cum autem h. l. saltus nimium vehemens esset et omnis elegantiae expers, vel etiam duplex, nam suffixo quoque וְיָרֵד mutatur singularis וְיָרֵד in pluratem, Dathe, Boeckh, Eichhorn aliique interpretes antiquissimam lectionem restituere maluerunt קָדַם וְיָרֵד, quo nil melius fieri posse censeo. Sens. est: *pades eius ita direxi, ut super brachiis meis virtus exhaustos susceperem*. Sed qui קָדַם infinitivum vel participium loco primae praet. positum esse statuunt, nihilominus autem lectionem וְיָרֵד servare malint. Ii sic verba expediunt: *prehendi Ephraimum brachiis suis*, v. c. Kuinoel, verum prorsus repugnantem praepositionem וְיָרֵד. Quamquam וְיָרֵד significat: *ad, apud*, adeoque solum dativum, tamen per hoc ita fit, ut primaria significatio *super* emergat. Hoc autem l. si ad liberos referretur, significatio est plane contraria, nimirum: *subter*, nam infantium brachia non *superne* sed *infra*prehenduntur a patribus et in ambulando levaturis. Alii vel particulam comparativam וְיָרֵד supplent, ita: *ac si quis suscepisset eos super brachia sua* (cf. Schmidt: *Videtur*, inquit, *esse comparativa locutio, in qua se Deus comparat cum viris qui paterne ducat puerum adeo aegre incedentem, ut etiam super brachia sua eum suscipiat*), vel ut Tremellius Ephraimum orationis subiectum esse putant, ita: *suscipit Ephraim idola super brachia sua*. Chald. fixum prorsus omisit: *portavi eos quasi super brachia*

וְיָרֵד וְיָרֵד כִּי יִרְאֶה: *sed illi non agnoscebant, eos sanasse*. Vel enim contumaciter recusabant, quod

I, 3. 4.

oram oculis eorum erant, cf. 2, 10. Ies. 1, 3., vel rant stolidi, quos mens deficeret 7, 11. *Sanare omnino indicat: auxilium. alicui ferre in infirmitatibus corporis*, a nomine מֵדִי: *infirmus, aeger* Ps. 60, 4. Ies. 17, 18. De restitutione pristini status sermo esse non potest, quia tantum de initiis rerum Israelitarum agitur. Verti igitur debet: *non intelligebant me eorum firmitati mederi.* Hoc posterius comina parallelismum exhibet versus secundi et pari ratione ut ille in parentesi ponendum est.

4. Descriptio amoris divini nunc continuatur iterum etaphorice, imagine de infantibus sumta, בְּחִבְלֵי אָדָם: *tribus humanis* i. e. non uti bestiae aguntur, sed i. infantes ingenuorum hominum ducuntur. Herder, *Must der Hebr. Poës.* Tom. II, p. 73. edit. Iusti): „Ich ingelte am Leitband ihn, mit Kindesbannen leitete ich sie.“ Similis locutio 2 Sam. 7, 14. אֶחָשֵׁן: *traxi* i. e. *duxi* eos. Chald.: *tractu filiorum dilectorum traxi eos.* Hieron.: *in funiculis Adam aham eos*, quod ita explicat: *funiculis, quibus Abraham, Isaac et Iacob mihi adstrinxeram.* LXX.: *ἐν τῶν κοινῶν ῥαβδῶν ἡγρένα αὐτοῦ, ἐν δεξιῇ ἀγκυρῶν αὐτοῦ.* בְּחִבְלֵי אָדָם: *funiculis amoris.* His verbis inest amplificatio priorum: *fimibus humanis.* Sens.: *amor meus vacuum erat, quo illos per omnes angustias et pericula pericula ducerem.*

וְאָחִיזָה לָהֶם בְּמִרְיָי עֵל עַל לְחִידָם. Sens.: *levavi iis iugum a me praeceptis meis paternis iis impositum, eamodum agricolae manibus attollunt iugum, ubi adent iuvenum onere eius in labore gravari.* Pro pluri Chald. Syr. Hieron. habent singularem בְּמִרְיָי: *east exaltans*, item LXX. quamquam plane alio usu. Elegans et subtilis est forma orationis. Cum rim vates de sorte infantium imaginem petierit, non ledit, ut minus accurate potuisset, *levavi iis iugum super maxillis eorum*, quae de bobus valuissent, אֶל: *fui erga eos, meos liberos; ita mitis, ut agrestes, qui iuvencae amatae iugum imponere coacti*

id sedulo manibus levant, ne collum tenerum laedat.
 Quae verbis aliquantum a textu recedentibus concinnatatis causa in versione ita exhibui: *tanta cura eos complexus sum, quasi qui iugum maxillis eorum impositum allevarem.* Iugum autem sibi esse impositum, quamquam liberi ab exosa servitute Aegyptiaca, per desertum migrantes nihilominus inter molestias itineris senserunt. Ideo iterum iterumque contra Deum murmurarunt Exod. 15, 24. 17, 3. 16, 2. 3. Num. 11, 4 — 16. Praeter nexus orationis docet h. l. de iugo Aegyptiaco cogitari non posse; id enim Deus prorsus ab iis absterserat. Sermo est de rebus post exitum ex Aegypto gestis, unde ad Iehovam vocati erant vid. v. 1. Tunc Deus ut bonus pater educando, castigando, leges ferendo, ad incommode adsuefaciendo iis quidem onus molestiarum et obsequii imposuit, sed idem iis levavit. Porro velut bonus pater erga infantes se Deus praestitit cibum porrigendi *וַיֵּאָכֵל אֶלֶיָּהוּ אֶת־הַלֶּחֶם*: *declinavi ad eum cibum*, Exod. 12 — 15. 17, 6. Verbum *נָחַם* in Kal et Hiph. saepe habet significationem activam: *declinare* Ps. 17, 6. 36. 112. Gen. 24, 14. Ier. 7, 24. 62. Notanda est eorum mutatio pronominis pluralis in singularem *וַיֵּאָכֵל* apocop. fut. Hiph. e contracto *נָחַם* pro *נָחַמְתִּי*, *Demisi iis, nimirum coelitus, אֶת־הַלֶּחֶם: cibum*, ut *אֶת־הַלֶּחֶם* 1 Reg. 19, 8. et *אֶת־הַלֶּחֶם* Gen. 41, 42, 7. 10. Multiplicibus formis hoc substantivum a rad. *אָכַל* formatur, vid. Buxtorf. in Lex. ad h. l. Ita inter antiquos Chald. Syrus, Symmachus ap. Hieron. et plures recentiorum, Lutherus, Drusus, Kuinen. Reliqui admodum differunt in constituenda significatione vocis *אֶת־הַלֶּחֶם*. Sic v. c. putant esse futurum phil constructione asyndeta (ut 5, 11.): *leniter me mittens ad eum, cibavi eum*, cf. Gusset, Rosenmüller et Eichhorn; nec alio modo Hieron.: *declinavi me ad eum; ut vesceretur*. Lud. de Dieu poenam praedicti putat, *verbum nostrum secundum cognatas formas* Ies. 29, 14. et *וַיֵּאָכֵל* Ps. 16, 5. participium Kal autumans: *inclinabo ad eos comestorem*, cf. Mich. ad h. l. Alii denique LXX. secuti deducunt a *נָחַם*

4. 5.

uit, sustinuit. Legunt autem לָבִינָה ut sensus sit: *in-*
zabo me respiciens ad ipsum, ut eum sustineam, s. e
nificatione prorsus contraria: *ut ei praevaleam, eum*
eam 12, 5. Gen. 32, 26. LXX. posteriorem partem
rsus nostri ita vertunt: καὶ ἴσται αὐτοῖς ὅς παύσει αὐ-
τοις ἐν τὰς σιαγόνας αὐτοῦ. καὶ ἐπιβλήσεται πρὸς αὐτόν,
ἴσται αὐτῶν, i. e. secundum Hieron.: *ero iis quasi*
as alapas homo super maxillas eius et respiciam ad
is praevalens ei. In qua versione id memoratu di-
issimum est quod initio sequentia versus legerunt
pro לָבִינָה idque addiderunt huic nostro. Ita sane mul-
a caliginis evanesceret e versu sequenti, nam illud
interpretes torquet. Verum quamquam Dathe ea de
as lectionem LXX. in textum recipere non dubita-
et Boeckel cum Eichhornio eum secutus est, tamen
modo difficilis adeo ac plerisque obscura lectio לָבִינָה e
illima לָבִינָה orta sit, non facile intelligitur. Nullus de-
ue codd. lectionem לָבִינָה habet. Plures contra codd.
ant לָבִינָה: *reducam*, v. de Rossium ad h. l. Quae
dem lectio, ubi pronomen quoque deest, sensum
ne alienum, *reductionis*, infert.

5. Difficultas huius versus e sententioso vatis lo-
adi modo nascitur. Quae enim in animo habuit, le-
ne modo lineolis designare solitus est. Nostrum au-
est sententiam verborum ex ingenio vatis eruere.
in eo erat, ut fata posterorum Isaaci in deserto
criberet. Senserunt isti iugum periculosissimae mi-
tionis, murmurarunt contra Iehovam et a Mose red-
n ad ollas carnum Aegypti extorquere studuerunt
n. 14, 2. 3. cf. 11, 4—6. Exod. 16, 3. 17, 3. Ve-
a, benefactis et miraculoso auxilio, praesertim cibo
litus demisso, iterum iterumque Iehova eorum impa-
tiae respondit, ita ut animi sedarentur et plurima
populi in migratione ad terram promissam sedulo
severaret. Attamen non sufficebat non rediisse po-
um in Aegyptum: convertendus erat ad Iehovam.
od cum noluerit, imperio Assyriorum subiectus est.
onomasia et inde orta difficultas est in verbo לָבִינָה
d adiecta praep. לָבִינָה est: *reverti ad aliquem locum*,

sine additamento: *convertere se ad meliorem frugem* cf. Isa. 1, 27. Jer. 5, 3. 8, 4. 5. 2 Chron. 6, 24. al. Initium igitur huius versus continet descriptionem salorum gestorumque in deserto. *Saturati miraculosa escā Israelitae quidem non reversi sunt in terram Aegyptiacam.* Quemadmodum autem v. 2. et 3. descriptioni beneficiorum divinorum vates addiderat impietatem populi, sic nunc itidem addit: **מִצְרַיִם לְשׁוּבָה**, commemoratū simul vel potius praemissā miserā ab ipsis contractā: **וְיָשׁוּבִי דָרְגָה מִלֵּכִי**. Itaque sensus posterioris membri aptissimus hic est: *sed nunc Assur ille eorum rex est i. e. eorum rebus potitū est quasi vere rex eorum esset, quia reverti ad meliorem frugem recusarunt.* Respicit vates procul dubio illa tempora, ubi imperium occupans Hoseas, ut auxilio regis Assyriaci frueretur, omnia ex ipsius consilio et arbitrio gesserat cf. introd. p. 88. Haec explicatio verborum nil in textu desiderat, praeter transpositionem accentus gravis Athnach a verbo **מִצְרַיִם** ad verbum **יָשׁוּבִי**. Futurum verbi **יָשׁוּבִי** est tempus historicum, stricte cohaerens cum futuris versu quarti, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 767. Copula **ו** est adiectiva *sed* et **דָרְגָה** *degradatio*, ut saepius apud nostrum ponitur 9, 10, 12, 2. al. LXX. verbum **יָשׁוּבִי** initio versus nostri ponunt. Boeckel idem faciens sic vertit: „er wendet wiederum sich nach Mizraim.“ Im Eichhorn: „er soll nun wieder nach Aegypten land,“ et de Wette: „ins Land Aegypten sollen sie kehren und der Assyrer König seyn, weil sie nicht wollen sich bekehren.“ Verum haec diversa componuntur. In Aegypto enim Assyrius eorum rex esse non poterat. Nec unquam Assyrii rebus Aegyptiacis ita potiti sunt, ut vel in Aegyptum profecti illis subditi fuissent, cf. Beckers Weltgesch. Tom. I. p. 31. et 36. LXX. autem quasi textus haberet **יָשׁוּבִי** vertunt: *κατόψεσθαι Ἐφραὴμ ἐν Αἰγύπτῳ.*

Plerique interpretes propriam vim temporis facti vindicantes, prius comma intelligunt de eventu illo historico 2 Reg. 17, 4. ubi legitur, regem Hoseam missum in Aegyptum ad auxilium regis So implorandum, qui

I. 8. 5.

videm nimum sero venerit, ita: *non revertatur ultra*, nuper fecit Ephraim, in terram Aegyptiorum ad auxilia petenda. Sic Hieronymus. Alii contra לָשׁוּב esse intumant i. q. לָשׁוּב hoc sensu: *nonne in Aegyptum revertetur?* i. e. *utique revertetur!* Alii v. c. Lutherus לָשׁוּב intunt: *ne*, et cum versu 4, ita coniungunt: *Deus deicit iis coelitus escam, ne in Aegyptum revertantur.* ad omnes fere interpretes לָשׁוּב in posteriore commate reditu ad Iehovam, s. ad meliorem frugem intolunt.

6. Vates nunc in memoriam revocat clades a rege o Assyriorum suis illatas, חֲלָקָה 3 foemin. a rad. חָלַל:

gyrum torquere (secundum analogiam Arabici حَال (Gesen. ad h. v.), quod plerumque intransitive obam est (v. c. significatu parturire, dolores parturientes, deinde: *terrore concuti* Exod. 15, 14. Dent. 25, Joel. 2, 6.), ponitur saepe etiam transitive, v. c. Sam. 3, 29. Ier. 23, 19. 30, 23. Sic h. l. servata significatione tremoris: *suis grassatus est, irruit in eorum urbes*. De Wette primam radicis significationem rans apte vertit: „es kreiset das Schwerdt trüb ihre Städte.“... חֲלָקָה postice pro bello, ut v. c. n. 31, 26. Ier. 1, 20. al. Pronomina Hebraici textus monogularia modo pluralia prouti vates aut de Ephraimo de civibus cogitavit, in versione, ut oratio melius coneretur, paullo liberius reddenda putavi. חֲלָקָה בְּיָדֵינוּ: *subtulit ictus eorum*. בְּיָדֵינוּ: *vecies, regula*. Sic Lutherus, Lackemacher, Michaelis et plures secuti. Occurrit Exod. 25, 13. 14. 27, 6. al. *vectibus, quibus tigurium sanctum portabatur*, si tropice de *validissimis corporis membris* Iob. 18, 41, 4. Hinc optime de repagulis portarum h. l. intelligitur. Sunt enim per synecdochen partis pro toto: *munitiones urbium*, ut in illis locis Iobi: *totum corpus*. significatio est Chaldaica, a Chaldaeo quoque interprete amquam tropice prolata: חֲלָקָה: *fortes viri*. Quae is etymologia, cum h. l. sermo sit de vi furoris belli

urbibus illata, commodissimum sensum exhibet. Praeter illam Chaldaei tropicam explicationem alii, v. a. Dathius, vertunt: *mandaces*, a rad. מָדַע; Hieron.: *elector eius*. Eodem modo Boeckel et Eichhorn. מְדַעֵם: *devoravit, absument*, nimirum urbes, quae initio versus ita commemorantur ut commodissime in fine suppleri possint. מְדַעֵם: *prae consiliis eorum scil. perversis*, quod nempe noluerunt ad Deum se convertere, fiduciam in idolis et in auxiliis barbarorum positam. Eodem sensu Ps. 5, 11. 81, 13. Prov. 1, 31. Hieron. hoc verbo designari voluit: *capita quae consilia habeant*, ita: *comedet capita eorum*, i. e. ut non possint aliquod invenire praesidium: *tum plebs miserabilis, quae ad me reverti noluit, ergo ager poenitentiam hostibus cuncta vastantibus*. LXX.: καὶ ὁδόντες ἐν ἰσχυρίᾳ (pro quibus in edit. Plantin. legitur et ab Hieron. vertitur ἰσχυρία) ἡ καὶ ἐβλάσεν αὐτοὺς καὶ κατέκτανεν ἐν ταῖς χειρὶν αὐτῶν, καὶ φέρονται ἐν τῶν διαβούλων αὐτῶν, ut nempe תְּדַע pro תִּדַּע et מְדַע pro מְדַע legerint. Eodem modo Syrus a lectione variasse videtur. Ceterum fere omnes interpretes in hoc loco vaticinium quaesiverunt. Verum errasse videntur. Nam inde ab initio huius capituli tantum descriptio status pristini et praesentis Iacobi posterorum, antea beneficiis Dei ornatorum, tunc temporis autem iam miseriis propter immorigerum et impium ipsorum animum oppressorum, exhibetur. Vaticinium tantum sequitur v. 8. idque tam expressis verbis tamque solenni modo nuntiatur, ut dubitari non possit inde ab illo versu alteram partem eamque propheticas poematis inchoari. Denique aut vis temporum Hebraeorum omnino nihil valet, aut praeterita huius versum etiam praeteritum tempus designant. Versu 4. et 5. tempore futuro fata populi longius remota per desertum migrantis historice describuntur. Nunc praeterita et copulam et cum quida praeterito וְכֵן v. 5. coniuncto eventu expleta omnibusque notissima commemorant. Posthaec futura inde a v. 8. suo ordine de futuris temporibus adhibentur. Sic omnia elegantissime cohaerent. Designat vates Dei benignitatem inde a primis quidem temporibus spretam et neglectam. Quae negligentia et

l. 7.

lamenti afflulit, ut iam Assyrio subiecti gravissimos illi terrores experti sint. Fortasse miseria eos corripuit? Minime!

7. Nihilominus populus meus defectui a me inieret. *לֹא יִפְּלוּ מִיְּדֵי מֶלֶךְ* Isa. 10, 26, et *לֹא יִפְּלוּ* Deut. 28; 3. partic. Pahl. *לֹא יִפְּלוּ*: *insigere ut pendeat*, cf. 2 Sam. 3, 10. Ez. 27, 10. 11. Hinc: *suspendere ligno* Deut. 1, 22. Gen. 40, 19. genus supplicii, quo adiciebantur ipitis damnati. Hinc h. l. tropice: *populus meus fixus pendet defectui a me*. Suffixum in *מִשְׁחַבְדִּי* passive accipiendum est. *לֹא יִפְּלוּ* autem modo construitur cum reep. *בְּ* 2 Sam. 18, 10., modo cum praep. *בְּ* Deut. 1, 22., modo cum *לְ* Deut. 28, 26. Alii vertunt: *penuli sunt, inter dubitationes fluctuant*, quod placeret, si adderetur *לְמִשְׁחַבְדִּי*. Hoc substantivum semper malo usu occurrit, vid. 14, 5. Constructio notissima vocis in praef. *לְ*, vid. introd. p. 112. Latinorum *avertere*, Graecorum *ἀποτρέφειν*. *לֹא יִפְּלוּ מִיְּדֵי מֶלֶךְ*: *et ad supra occurrunt cum i. e. populum meum* (*לְ*), vid. initium (erub.) stil. *divinae voluntatis interpretes, prophetae. et alii* quidem verborum constructio sed eadem significatio quae v. 2. *בְּ* h. l. iterum quemadmodum *לְ* 5. *sursum; coelitus* i. e. h. l. *ad Iehoram: ecclesiastum ornatum rerum*. Sic sequens comma aptissimam oppositionem efficit. *לֹא יִפְּלוּ מִיְּדֵי מֶלֶךְ* *uno animo se non fert*. Deficiente copula sensus fervidae orationis ita constitutendus esse videtur: *quamquam coelitus vocatur, imen uno animo esse non effert*. Coniug. Piel *יִפְּלוּ* habet h. l. passivam s. intransitivam significationem, si vates ipse legi voluerit *יִפְּלוּ* 3. fut. Pūal, quemadmodum Ps. 75, 11, Nehem. 9, 5. Sic Chald.: *non ambulat erecta statura*, Lutherus et alii. Ceterum Lutherus hunc locum difficillimum V. T. esse censuit, verba in margine addens: „Diesen Vers soll niemand veratehen, auch im Hebräischen nicht.“ id. Tarnov. ad h. l. Qui propriam i. e. activam significationem coniug. Piel vindicare student, supplent

pronomen **אני**: non *und me extollit*. Hieron. pro **ל** legit **לך**, ita pessimè vertens: *populus pendebit ad realitum meum. Iugum autem imponetur iis, quod non auferetur*. LXX. integrum versum sic vertunt: καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἐκπεσόμενος ἐκ τῆς κατοικίας αὐτοῦ, καὶ ὁ θεὸς ἐπὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θυμωθήσεται, καὶ οὐ μὴ ὀφείλῃ αὐτὸν. Prorsus a nostro textu declinante lectione pro **לְמַשְׁכָּחֲךָ** exhibuerunt **לְמַשְׁכָּחֲךָ**, a rad. **שָׁח**, et in altero membro secundum Dathium **לֹא יִקְרָא יְהוָה יִקְרָא יְהוָה**. Eichhorn nimium frigide sensum quidem, verum non verba poetica reddidit sic: „und ruft man es zu edlerem Benehmen, so wird doch keiner besser.“

8. Iam Hoseas vere poetica inversione attingit fata, quae suos mensura sint. Quasi Deum dubium sistit, qua sorte tractandus sit Israel. Meriti sunt quidem, ut punirentur, quemadmodum Adam et Zeboim, at intimam eius benignitatem eorum miseret, superat denique misericordia. **אֵיךְ אֶתְּתֶנּוּ**: *quomodo dabo te i. e. quomodo tractem te?* **אֵיךְ** Hebraeis saepe denotat aliquem in statu s. bono s. malo constituere *Eccl.* 5, 14. 16. 31. 35. 9. Schmidt ad h. l. **אֵיךְ** radix **א** substantivum **אֵיךְ** formata: *clypeum tibi apponam s. clypeo te tuam?* Sic LXX.: *ὀφθαλμοῖς σου Ἰσραὴλ*, et Hieron.: *prategam te Israel?* Idem adfert Aquilae versionem: *ἐκπεσόμενος, s. acuto circumdabo te?* Quas explicatio, ut orationi vati aptissima est et elegantissima in describenda anxietate qua Deus in sorte illorum constituenda fingitur, ita prebatur simili formatione verbi **אֵיךְ אֶתְּתֶנּוּ** v. 3., unde appet vati tales formationes, certe huius poematis tempore, non displicuisse. Occurrit bis praeterea Prov. 4, 9., ubi usus tropicus a nostro proprio desumptus esse videtur, et Gen. 14, 20., ubi iterum, quamquam duriori tropo, positum est: *hostes sub clypeo ponere i. e. tradere*. Quam significationem tradendi quasi propria verbo nostro urserunt recentiores interpretes ita: *tradamne te soil, hostibus s. pernicii?* cf. Symmachum ap. Hieron.: *ἐξορίσω σε*, et Chald.: *exterminabo te*. Verum multo elegantior et verbo nostro accommodatior

I, 8.

positio in utroque membro inesse videtur: *num tu-
eris? — an perdam te?*

Iterum poetico modo vates repetit interrogationem:
וְהָיָה לְךָ אֵלֶּיךָ. Addit autem וְהָיָה לְךָ: *an tractem te ut Ada-
ia?* Sodoma, Gomorra, Adama et Zeboim oppida
emporibus Abrahami tam terribili terrae incendio
nā cum omni regione funditus absumta ut nuno
nil nisi mare mortuum in memoriam illius eventus
eperiatur. Res satis nota legitur Gen. 19. et descri-
bitur tanquam poena incolis illorum oppidorum nefariis
llata ignisque vocatur coelitus delapsus, quod sine da-
bio ita intelligendum est: vehementia fulgura solum il-
larum regionum sulphure et bitumine infertum incen-
disse. Quae eversio in libris sacris saepius quasi luo-
entissimum divinarum poenarum nunquam non exple-
arum exemplum describitur, cf. Deut. 29, 22. Isa. 1, 9.
er. 49, 18. Matth. 10, 15. Luc. 10, 12. וְהָיָה לְךָ אֵלֶּיךָ;
constituam a, reddam te (Gen. 32, 13, 1 Reg. 19, 2.
er. 6, 8.) ut Zeboim? וְהָיָה לְךָ אֵלֶּיךָ: *versum est
cor meum.* וְהָיָה לְךָ אֵלֶּיךָ pr. *supra me*, de affectibus animi ho-
minem supervenientibus formula ut videtur propria, cf.
Ps. 42, 5. 6. 7. 12. 43, 5. al. h. l. *de motu misericor-
diae* intelligatur. Eodem modo dicitur וְהָיָה לְךָ אֵלֶּיךָ: *de
summo dolore* Thren. 1, 20. Unde simul וְהָיָה לְךָ אֵלֶּיךָ: *exar-
descunt.* Iterum formula de affectibus animi, maxime
benévolutiae, usitatissima, cf. 1 Reg. 3, 26. Gen. 43,
30. Thren. 5, 16. וְהָיָה לְךָ אֵלֶּיךָ: *misericordiae meae.* וְהָיָה לְךָ אֵלֶּיךָ: *dolorem sentire*, maxime misericordiae Iud. 21, 6.
Ier. 15, 6. Ps. 90, 13. et poenitentiae Exod. 13, 17.
Gen. 6, 6. 7. LXX.: μεταστρέφει ἡ καρδία μου ἐν τῇ αὐτοῦ
ἐκστρέφει ἡ μεταστρέφει μου. Hieron.: *conversum est in
me cor meum, pariter conturbata est poenitudo mea.*
Rursus, addit, ut clementissimus pater dicit se suam
mutare sententiam et poenitere, quod talia sit locutus, ut
illos quoque ad conversionem et poenitentiam provocet.
Verum de poenitentia sermo esse non potest, quia non-
dum aliquid mali constituisse Deus fingitur.

9. Iam consilium cepit Deus idque benevolentissimum. לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפַּי: *non emittam furorem indignationis meae*, עֲשֶׂה דִּכְעָדָה dicitur de animi motuum significatione, v. c. עֲשֶׂה חֲרוֹן Gen. 24, 12, 40, 14. לֹא אָשׁוּב לְשׁוּמָי: *non revertar ad perdendum Ephraim* scil. ut olim exii ad perdenda Sodoma, Adama et Zebaim Gen. 19, 25. 29, cf. 18, 21. כִּי אֵל אֲנִי וְלֹא אָדָם: *nam Deus sum non homo*. Num. 23, 19. *Non velut homo in fervore iras aoturus sum. Memor promissorum meorum semper paratus ero ad beneficia conferenda.*

Sequitur nunc elegans et sublimis descriptio divinae providentiae et maiestatis, quam cur non omnes mente ceperint interpretes, profecto non intelliga. Sanctus sum, semper vobis propitius celsissimus Iehova, non in urbe vel in aliquo terrae loco me inclusurus, ut vobis ibi tantum succurrere possim, quemadmodum de idolis vestris statuitis. Ubique vobis adsum, me me sequamini. Prae maiestate mea, ubi eam iis significavero, trepidabunt omnes gentes, quemadmodum avis et columba trepidant, ubi leo rugit, וְיִקְרָבְךָ קְדוֹשׁ: *et sanctus, celsissimus Iehova in medio tuo sum i. e. ubi semper propitius adsum. וְיִקְרָבְךָ eadem signif. occurrit* Isa. 12, 6. Joel 2, 27., in N. T. ὁ κύριος Matth. 18, 20, 2. q. Hebr. בָּרוּךְ Exod. 29, 45. קְדוֹשׁ est nomen maiestaticum Dei celsitudinem et praestantiam designans, cf. 2 Reg. 19, 22. Isa. 1, 4. 40, 25. Iob. 6, 10. וְלֹא אֵבְרָא בְּעִיר: *non autem intrabo urbem ut ibi includar*, cf. 1 Reg. 8, 27. 2 Chron. 6, 18. Copula ו significationem habet adversativam: *quamquam in medio vestro sum, tamen in urbem non intrabo*. Verba וְיִקְרָבְךָ et אֵבְרָא לֹא respiciunt ad praecedens אָשׁוּב, Vates dicere vult: *non est quod Iehova ad vos redeat, quoniam semper sanctus et omnipotens vobis adest. Homo vel urbi opem laturus vel eam praedaturus in muros eius intrat, Deus vero celsissimus humano modo vos non adit. Vestrum modo est obsequio et precibus*

l, 9. 10.

in prosequi, tunc, ubicunque eritis, eum habetis ad
illos et securos vos constituendos paratum. Barbari
olorum opem implorantes eorumque cultui dediti eun-
m habebunt iratum trepidique poenarum terrores,
assentiae eius signa, sentient. Schmidt eandem sen-
tentiam ita exposuit: *Deus sum sanctissimus in medio*
raelis, ubicunque fuerit, etiam in extremo exilio. Nec
arctor in una civitate Hierosolyma vel alia et terra
si coniuncta, ut Dei tutelares gentium, singulis paene
cis illigati, quia infinitus sum et nullibi terrarum a
lvando impeditus. Hieron. ita: *non sum unus de his,*
ii in urbibus habitant, qui humanis legibus vivunt,
ii crudelitatem arbitrantur iustitiam. Mea autem lex
eaque iustitia est salvare correctos. Verum sententia
tis vel multo sublimior esse videtur, cf. Lowth de
cra poesi Hebr. Prael. 19. ap. Rosenm. ad h. l. Alii
c interpretantur: *non intrabo urbem Samariam, exar-*
iscentiam irae meae contra eam versurus eamque dele-
rus, ut יָרָא: ira substantivum sit ab יָרָא s. יָרָא: fer-
re. cf. Dathe et Eichhorn: „Ich bin ein Heiliger
nd handle nicht im Grimm.“ Unus cod. ap.
Rossum legit יָרָא quam lectionem iam I. D. Mi-
aelis Bibl. Oriental. 19, p. 190. ita exhibuit ut ex analogia
rab. nominis יָרָא: iratus, vertat: *non iratus veniam;*
ietherus hunc locum parallelum esse loco Luc. 14, 24
enimque promittere censet: se semper promptum esse
ratumque ad misericordiam populo deperdito signifi-
ndam, ita tamen ut nunquam urbibus illis instituta,
cra et cultus Mosaicus, quibus hucusque cum Deo con-
ncti fuissent, restituerentur. Alii ut Drusius: *non*
niam contra urbem, nempe hostili modo. Alii: *in nul-*
am aliam urbem ingrediar, quam ubi nomen meum
netificetur. Chald. adeo de urbe Hierosolyma cogita-
t: *non permutabo amplius Hierosolymam pro alia*
vitae. Eodem modo Hebraei interpretes.

10. Cohæret hic versus arctissime cum præcedenti.
mplificat etiam descriptionem maiestatis divinae ubi-
e efficacie. *Quæritote eum modo, ut eum eiusque*
nevolentiae erga vos signa ubique inveniat! cf. 1
aron. 28, 6. 7. Prov. 8, 17. 34. 35. Isa. 55, 6. Jer. 29,

13. 14. **אֲחֵרֵי יְהוָה יֵלֶכְהוּ**: *sequantur Deum*, cf. 1 Reg. 14, 8. Eodem modo **יְהוָה יֵלֶכְהוּ** 3, 5. 5, 15.: *quare Deum*. Utrumque indicat, et *attendere signa eius favoris ac providentiae*, et *studere ut eius favoris participes fiant eiusque vim efficacem sentiant*, quod tantummodo vera reverentia et pietate erga eum fieri potest. Futurum modo imperativo s. exhortativo ponitur. **כְּאֵרֶן לֵישָׁן**. Imaginem leonis de Iehova adhibere vati nostro in promptu est, 5, 14, 15. 13, 7. cf. Am. 1, 2. Hoc l. eo sensu adhibetur, ut pingatur vis et efficacia Dei quae non inclusa sit in urbe. Ut leo in terra circumvagatur et fremitu se notum facit, quamquam non conspicitur, ita Iehova se notum facit iudiciis et terroribus ex ipso exeuntibus. Supplendum est relativum **אֲשֶׁר**, *qui ut leo rugit*. Sequentia verba: *quodsi ille rugit*, **כִּי יִרְעַם יֵשָׁן**, in 6 codd. Kennicotti et de Rossii desunt, et probe abesse possunt. Si autem servantur, ex notissimo Hebraismo ita explicari debent: *ubi autem rugit i. e. iudicia sua emittit, tunc trepidabunt בְּנֵי יָם: *filii a mari*, vel uti LXX. matalis vocalibus transtulerunt: **בְּנֵי יָם יִרְעָמוּ**, *filii maris* cf. Hieron.: *homines versus Occidentem habitantes*. Nostra quidem lectio praeferenda videtur, et quoniam substantivum in statu absoluto non facile genitivum secum habet, et quoniam constructio praepositionis **מִן** in sequenti versu servata est, et quoniam non **בְּנֵי יָם** sed **יָם** de regionibus occidentalibus legitur, cf. Gen. 12, 8. 28, 14. Ios. 8, 9. 12. Exod. 26, 22. Versus occidentem Palaestinensibus mare situm erat, nimirum mare mediterraneum. **בְּנֵי יָם** autem de nationibus ita adhibetur ut incolae sint alicuius regionis, v. c. Ioel. 4, 6. Am. 9, 7. Inusitata quidem est formatio huius formulae cum praepositione **מִן**, cum alias ita legatur: **בְּנֵי קְשִׁיּוֹת**, **בְּנֵי צִיּוֹן**. Verum in ea studium vatis accurate dicendi invenio. Si enim regio indicatur occidentalis, tum nunquam **יָם** nude sed **יָם מִן** s. **יָמֵהוּ** scribitur cf. 11. 11. **יָם מִן** autem *incolae maris* anticipatam sensum exhibuissent. Sunt igitur **בְּנֵי יָם** i. q. **יָם***

II, 14. 11.

וְיִרְדּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. Alii interpretes fortasse in illius inusitationis formationis gratiam explicant בְּנֵי vel: *filios Iovae*, vel: *filios Israelitarum*, quae explicatio mihi incommoda videtur. Etenim ellipsis esset durior et sensus ab omni commendatione vatis alienus. Dicit enim: *Deum penitus commotum esse misericordia, ut minime perdat Israel, verum propitius in medio eius esse malit.* Contra eum rugitunt editurum, ut trepident barbari. Nec est quid a simplici significatione verbi וְיִרְדּוּ abeamus ad plane aliam: *eum trepidatione accurrere*. Locus enim 3, 5. non est parallelus; nam ibi legitur וְיִרְדּוּ plane alio et nexu et constructione.

11. *Trepidabunt autem ceu avis.* וְיִרְדּוּ et וְיִרְדּוּ leoni rugienti oppositae magis descriptionem divinae maiestatis amplificanti. Illi enim Assyrii et Aegyptii, quorum eximium robur vos contere minatur, trepidabunt ut avis et columba Deo interveniente. וְיִרְדּוּ et וְיִרְדּוּ. Suppleri debet vel pron. הֵם vel בְּנֵי יִשְׂרָאֵל v. 10. Posterius ita, ut in favorem illius constructionis וְיִרְדּוּ etiam nunc vates praep. מִן aeryaverit.

וְיִרְדּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: *sed secure eos habitare faciam in domibus suis.* LXX.: καὶ ἀνοστήσονται αὐτοὶ ἐκ τοῦ ἐξίλου. Convertit. se vates in hoc postremo commate iterum ad Israelitas. וְיִרְדּוּ non est: *reducam eos s. reddam iis*, quemadmodum nonnulli v. 2. Dathe et Kuinoel vertunt; Radix est וְיִרְדּוּ: *habitare*, Hiph.: *habitare fecit; fecit ut tranquille habitarent*, cf. Jer. 32, 37. De reductione sermo non est; nam nondum abducti erant in exilium. Contra promiserat ehoza, vim Assyriorum Israelitas non perducituram esse eo ut intereant quemadmodum Adama et Zeboim, sed auxilio se ita eos circumdaturum ut trepident barbari, Alii autem quamquam vehementer vexati, per Assyrios in urbibus nondum gladio illorum destructis (v. 6.) tanquam tranquille vivant. cf. introd. p. 89. Fac etiam hanc promissionem eventu non comprobata esse, hoc nihil auctoritatis vati admittit. Nam pietas erga Deum,

*cara eum quaerendi, quae semper conditio eorum salutis prolata erat, v. 10., minime ab iis servata est. — Praeterea his posterioribus verbis inest saltus ad novum subiectum orationis idque primae personae, qui apud nostrum neminem offendere potest. Oratio illa, ubi in 3. persona de Deo locutus erat, "אֲנִי יְהוָה", quasi in parenthesi posita erat. Nunc redit ad priorem orationis formam, quam usque ad finem v. 9. tenuerat, ita quoque ut pronomen affixum יְהוָה eodem Israelitas significet quos versu 6. יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, formula prophetis usitatissima promissionis quasi sigillum, cf. 1, 24, Ps. 33, 4. Num. 23, 19. al. Chald.: *et verbum meum erit in patrocinio eorum, ait dominus.**

XVII.

Cap. XII, 1 — 15.

Circumdederunt me dolis Ephraim, et fraudibus domus Israelis. Iuda quoque constanter litigat cum Deo, cumque piis eius cultoribus. Ephraim pascit ventum et sectatur Eurum. Fraudēs et impetus in dies augent, foedus cum Assyriis pangunt et oleum ferunt Aegyptiis. 3. Iehovae quoque his est cum Iuda agenda. Cum puni-
turus inviserit familiam Iacobi, pro moribus eius, pro factis eius ei rependet. 4. In utero matris Iacobus fratri insidiatus, adultus aetate cum numinibus luctatus est. 5. Superans divini imperii ministrum praevaluit; sed lacrymis ipsi supplicavit. Bethеле eum invenit, cum eoque collocutus est. 6. Cuius nomen memorabile Iehova, Deus illorum agminum. 7. Ita tu quoque ad Deum tuum redi! benevolentiam et probitatem, spera! fiduciam

firmiter colloca in tuo Deo! 8: Cananaeus est, in cuius manu sunt balances fraudulentae, qui item ad spoliandos alios omni fertur cogitatione. 9. Ephraim quoque: agedum, ait, opulentus sum, contigerunt mihi divitiae, omnes meae divitiae non contrahent mihi culpam, ac si peccatum commissem. 10. Per me, per me Iehovam, qui Deus fui inde a temporibus Aegyptiacis, etiam nunc secure habitabis in tutis domiciliis quasi solennibus diebus. 11. Monita mea super prophetas effudi, visiones largiter edidi, et per prophetas similitudinibus locutus sum. 12. Profecto in Gileaditica regione inani, immo mendaci studio Gilgale incumbunt, ubi boves immolant, ubi adeo altaria multitudine aequa sunt acervis in sulcis agrorum. 13. Iacobus fugit in regiones Syriacas, Israel per mulierem servitio subactus, perque mulierem ad custodiendum perductus est. 14. Per prophetam autem eduxit Iehova Israellem ex Aegypto, et per prophetam ipse custoditus est. 15. Nunc Ephraim excitavit acerbissimam Dei iram. Sanguinem, quo contaminatus est, ipsi relinquet et contumeliose facta ei rependet dominus eius Iehova.

Accedimus ad difficillimam partem prophetiarum vatis nostri. Unde difficultas orta sit, exposuimus in introductione p. 90 sq., nimirum ex effigie per totum caput porrecta. Dum enim atavum Iacobum exemplo sistit posteris, ita sententiosus fit, ut capi paene nequeat. Quae sententiosa brevitatis etiam in iis commentibus mansit, ubi sigillatim de Iacobo nil commemoratur. Temporis momentum, quo haec prophetia edita

est, in annos priores regis Hoseae incidisse videtur. Continet autem gravissimam increpationem impietatis utriusque regni, maxime Israelitarum.

1. Priores 3 versus huius impietatis descriptionem in universum exhibent. סָבְבֵנִי בְּכֶחֱשׁ: *circumdederunt me dolis*. מְרִמָּה pr. *mendacium*, h. l. synonymum sequentis מְרִמָּה, est i. q. *dolus*, cf. 7, 3. 10, 13. Dolus autem et fraus omnino in eo cernebantur, quod se Iehovam colere iactabant, cum idolis sacra facerent, cf. Eichhorn ad h. l., et quod omissis eius praeceptis cultum sibi fingebant libidinibus suis consentaneum. אֲפָרִים et postea יִשְׂרָאֵל בֵּיתָא designant 10 tribus regni Israelitici, vid. 5, 1. 6, 10. al.

יְהוָה עֹד רַךְ עִם-אֵל. His verbis nos non habere verum textum docet varietas omnium antiquarum versionum. LXX.: ἐκτύλωσέ με ἐν ψεύδει Ἐφραίμ καὶ ἐν ἡβραϊαῖς οἶκος Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα. νῦν ἐγνώ αὐτοὺς ὁ θεὸς καὶ ὁ λαὸς ἁγίος κεκλήσεται θεοῦ. Fac etiam eos saepissime ingenio vertisse, tamen יָדָעַם pro עָם, רַךְ pro עֵץ, et נֶאֱמַר pro נֶאֱמָן lectum esse apparet. Syrus et Chald. legerunt utrobique עָם pro עֵץ, Hieron. עֵץ pro עָם. Pariter dissentiunt in derivatione verbi רַךְ, quod Hieron. et Syrus a יָרַד: *descendere*, Aquila a יָרַד: *dominari*, Chald a רָחַד: *firmum, validum esse*, deducunt. Inter recentiores repetunt nonnulli (ut de Dieu, Cocceius al.) significationem huius verbi ab Arabico (أ) *v. velle, constanter inhaerere*. Schroeder in Obserrv. ad Origg. Hebr. 1, 11. idem verbum Arabicum contrario sensu accipit, nimirum: *huc et illuc agitari*, cf. Ier. 2, 31. Ps. 55, 3. Gen. 27, 40. Saepius enim in V. T. non legitur. Quae posterior interpretatio, si nempe lectio certa est, omnibus reliquis praeferenda videtur. Id enim e v. 3. intelligitur, vatem omnino Iudaeos non in laude habuisse, contra eos implicitos in Israelitarum fraudes designavisse, unde Dathe: *atque etiam Iudaei vagi aberrant a Deo*, et Eichhorn: „gegen Gott betrügt sich Iuda unaufhörlich wankelmü-

II, 1:

hig.“ Modo ne significatio praepositionis **עִם** repugnaret, quem quidem nodum S. V. Gesenius in lex. ad **רָדָה** ita solvere studet, ut pro **עִם** positam habeat. laud scio an genius linguae Hebraicae hanc sententiam non probet. Exempla eius rari admodum incertam relinquunt²³⁾ et viam sternunt, ut multum ex arbitrario textum sacrum inferatur. Omnes antiquiores interpretes in verbis nostris honorificam significationem Indaeorum invenerunt, ut sensus sit vel cum Schmidtio: Hebraeis: *dominatus est adhuc cum Deo*, vel cum Chald.: *zelidi erant in cultu Dei*, vel cum Cocceio: *constanter perseveravit penes Deum*. Boeckel aliam coniecturam profert, nempe **רָדָה** esse i. q. **רָדָה** *contendit*, sane probabilem, modo hoc verbum obvium esset in V. T. Cum omnia a coniecturis pendeant, et meam qualemcunque afferam. Equidem legerim **רָב**, cf. Ind. 11, 25. Ies. 45, 9: utatio enim utriusque consonantis **ב** et **ד** erat facilissima, vel ut scriba aliquid neglexerit, vel ut parvula littera palluerit. Lectio ista respondet optime versu ratio; praepos. **עִם** hoc verbum quasi postulare videtur, cum constructio **עִם** **רָב** perpetuo recurrat; denique significatio reliquorum verborum sponte sequitur, quae, utcumque alio modo verbum nostrum veritatem interpretetur, obscura est. Quid enim est **רָב**? Dathe et Schroedero, Kimchio et e Ios. 4, 19. **רָב** nomen esse Dei putat in plurali maiestatico positum et **רָב** adiectivum singularis numeri, quemadmodum ad **רָב** apponi solet, ita: *Deo, sancto illo fido et constanti*. Qui verba in laudem Indaeorum vertunt, ita posterius comma intelligendum esse censent: *cum probis hominibus vel cum*

23) Locus Ps. 94, 16. a Kuinoelio laudatus ut **עִם** etiam: *erga*, contra valere demonstratur, item nihil illustrat. Nam ibi sermo est de contentione cum improbis, ubi utique **עִם** formula est characteristica,

Deo ipso constans est. Ex nostra sententia: *Iuda constans s. constanter i. e. perpetuo litigat cum Deo cumque piis eius cultoribus.* קדושים enim de piis hominibus Deo dilectis adhiberi notissimum est, cf. Ps. 16, 3. 89, 6. Prov. 9, 10. Ies. 4, 3. Eichhorn in vers. supra laudata eandem significationem vocis נאמן probavit, eamque esse huius participii frequentatissimam vid. Gesenius in Lex. ad h. v. Litigare autem cum Deo est: *Deo adversari*, cf. 4, 4. Iud. 11, 25. 1 Sam. 2, 10. Hanc meam lectionem in versionem recipere ausus sum, Videant Viri Docti, quid de ea statuendum sit.

2. אֶפְרַיִם רֵעָה רֵיחַ. Imago desumta a pastore gregem, unde se suosque sustentet, in pascuis studioso curante. Id confirmat comma sequens huic parallelum רֵיחַ אֶפְרַיִם et locus Ps. 37, 3. ubi legitur: רֵיחַ אֶפְרַיִם: *veritatis studiosus esto*, cf. Prov. 15, 14. Ier. 22, 22. *Ephraim pascit ventum i. e. Ephraim curat vana et spem suam fallentia.* Itaque Schmidt: *describitur auctis et obdurata malitia Ephraimi, qua multum sibi de cultibus suis pollicitus est.* Alii verbum passive vident: *pascuntur vento*, quasi comedant ventum, sicut famelica bestia avidè depascit herbas, vid. Michaelis ad h. l. Sensus semper redit ad descriptionem vanae fidei. *Sectatur Eurum.* רֵיחַ 2, 7. 9. *desiderio alicuius affici.* קדושים: *ventus ab Oriente flans*, vid. 13, 15. Hieron.: *aestus*, LXX.: καύσωνα ἰδιώξας. Iterum imago rei inanis adeoque perniciosae quaesitae. Est autem Eurum in Oriente ventus calidissimus fervente halitu et agris et hominibus perniciosissimus Gen. 41, 6. 23. Ez. 17, 10, 19, 12. Ion. 4, 8. Chald. respiciens ad 8, 7.: *similes sunt ei qui ventum seminat et metit turbinem.* — *Quotidie mendacium et impetum auget.* וְיָד: vis, violentia Ies. 22, 4. Prov. 21, 7. 24, 2. LXX.: κενὰ καὶ μέγας ἀπλῆθους. — Inter scelera Israelitarum etiam referuntur foedera cum Assyriis et cum Aegyptiis. Cautum erat lege Mosaica, ne amicitiam inirent cum nationibus barbaris Deut. 7, 2. 3. Exod. 34, 12. 15. Hanc legem violantes vanis auxiliis impie fisci ventum pascebant i. e. vana curabant et Eurum i. e. perniciem sectabantur. Ve-

XII, 2. 3.

rum contra ipsos barbaros fraudulentè se gerentes mendacia augebant. Dum enim regi Assyriaco donis et tributis blandiebantur, opem Aegyptiorum contra Assyrios invocabant. Respicere videtur ad historiam 2 Reg. 17, 4. Cui addit Hieron. traditionem sacram nullis documentis confirmatam: iam *Menahemum pace facta cum Assur ab Aegyptiis auxilium postulassee et ita vastationem eversionemque suis urbibus praeparassee*. Israelitas autem amicitiam Aegyptiorum quaesivisse his exprimitur: *שָׁמֵן לְמִצְרַיִם יוֹבֵל*: *oleum in Aegyptum fertur*. Palaestina terra est nobili oleo abundans, quod inde in omnes terrarum regiones deportabatur, cf. 1 Reg. 5, 25. Deut. 32, 13. 8, 8. Ez. 27, 17.

3. *וְיָרִיב לַיהוָה עִם יְהוּדָה*: *Deo etiam lis est cum Iuda agenda*. Ex nostra sententia de v. 1. in hoc commate elegantissimam antithesin illorum vexatorum verborum habemus. *Iuda disceptat cum Iehova — Iehovae quoque lis est cum Iuda*. In quo autem illa lis posita sit, addit vates in posteriore huius versus commate: *animadvertendo in Iacobum pro moribus eius proque factis eius ei rependet*, s. ut primariam verbi *פָּקַד* significationem teneamus: *cum puniturus inviserit familiam Iacobi cet.* *יַעֲקֹב*: *omnes Iacobi posteri et tribuum*, ut O, 11. *וְיָרִיבֵי* sunt *mores* ut 10, 13. et *מַעֲלָלֵי* *facta posterorum Iacobi* cf. 4, 9. Utrumque nomen per se positum sensum habet ambiguum vertique et in bonam et in malam partem potest, quin utrumque de Deo urrit 14, 10. Ps. 77, 12. In criminationibus quidem prophetarum plerumque de perversis moribus et prave actis legitur. Vates primo ad aspectu verbosius adeoque antologice disseruisse videtur. Verum omnia optime conveniunt: *Nolite cogitare Deum, dum litem agat et animadvertat in Iacobi posteros, ex arbitrio et ira gere quemadmodum vos agitis. Merito iis rependet pro moribus et factis eorum*. Copula *ו* ante *מַעֲלָלֵי* a nostris editionibus deest, in pluribus codd. ap. de lossium legitur. Defectus eius ingenio vatis optime respondet.

4. Commemoratio Iacobi in versu 3. ipsum totius gentis atavum oratione producendi occasionem praebeat. Cum antea vates nomen Iacobi de omnibus eius posteris adhibuerit, nunc de Iacobo ipso loquitur, fata eius narraturus et effigiem eius populo probe observandam constituturus. Quaeritur ante omnia, utrum, quae vates de patriarcha v. 4. et 5. commemoraverit, in laudem an in vituperationem eius dicta sint? Natura typi postulat, ut similitudo insit signo cum re signata. Legimus hucusque Israellem et Iudam fraudibus et contentione contra Iehovam fuisse repletum, versu autem 7. additur exhortatio ut et ipsi redeant ad Iehovam, pietatem benevolentiamque servant atque in eo fiduciam ponant. Qualis autem typus fuisset, nisi utrumque in Iacobo repertum fuisset, antea fraus et incerta fides, postea progressus ad veram Dei cognitionem pietatemque? Vatem horum omnium exemplum per vitam Iacobi exhibuisse, verba et modus rem narrandi appime docent.

בְּבֶטֶן עֶקֶב אֶת־אֲחִיו: iam in matris utero insidiatus est fratri. עֶקֶב, ut apte ex usu Arabico vetbi عَقَب demonstravit Gesenius in Lex. ad h. v., pr. indicat: a tergo esse s. venire, hinc: insidiari, item עֶקֶב: planta, pars aversa pedis. Nusquam designat plantam tenere, ut nonnulli interpretes voluerunt. Nec intelligitur, quomodo vates de fortuita manipulatione infantis tantum fecisset, nisi signum vel iterum typus fuisset fraudulentum animi Iacobi, quo bis postea fratrem decepit, nomen vero vel accepit vel certe meritis est Gen. 27, 36. cf. Ier. 9, 3. Quod enim interpretes omnia in laudem Iacobi versuri contendunt, illam prehensionem plantae fraternae Gen. 25, 26. fuisse signum divinae providentiae super Iacobi salute excubantis, id profecto non intelligo. Rem istam magis putaverim signo fuisse Deum coërcere voluisse animum infantis arrogantem. Dum enim Iacobus iam in matris utero manum extendat ad reprimendum fratrem et eripiendam ipsi primogenituram, nihilominus Deus fratrem Esavum primum in lucem produxit. Melius ergo statuunt qui contendunt, signum fuisse vigoris eius et nisus fratrem

XII, 4.

superandi iam in matris ventre conspicui. Verum id ipsum prodidisset ingenium infantis ad vim et fraudem paratum, certe non cum laudis significatione commemorandum fuisset. cf. Iken in dissertt. philologico-theoll. p. 282 sqq.

Difficilior est altera pars typi: יְהוָה אֱלֹהִים אֲדָרְכָה: *adultus aetate superavit Elohim*. Si verum est, quod interpretes antiqui statuerunt, Iacobum cum Iehova ipso sub specie angeli luctatum fuisse, facile res expeditur. Id sane fuisset singulare vel mirificum familiaritatis, in quam Iehova cum Iacobo descendisset, specimen, Iacobus bene egisset flendo eique supplicando et merito propterea laudandus fuisset. Quam patrum de luctatione Iacobi et de nostro loco sententiam uberius exposuit et suis argumentis comprobavit Sal. Deiling in comment. de angelo colluctatore Iacobi, in Observv. sacr. Tom. IV. pag. 818. Verum neque narratione Gen. 32, 24—32. neque nostro loco haec explicatio facti supra omnem dubitationem evehitur. Id quidem bene iam monuit Kuinoel ad h. l. in explicando nostro non quaestionem esse, quid de historia ipsa statuendum sit, utrum somnium enarretur (ut vult Balthasar Becker le monde enchanté, Tom. II, 11. §. 10.), an φάντασμα, spectrum ab aliquo malo genio excitatum ad perterrendum Iacobum (ut nonnulli Hebraeorum magistri somniant), an (ut e libello anonymi Angli protulit Deiling l. l.) homo sicarius ab Esavo emissus fuerit fratris e medio tollendi seu litis duello, more pervetusto et in Oriente imprimis usitato, decidendae gratia, an (quod Herdero placuit Geist d. Hebr. Poesie ed. Iusti Tom. I. p. 265.) visio nocturna timore agitato et de suo suorumque periculo anxio patriarchae exstiterit ²⁴). Id unum nobis

24) Si meam qualemcumque sententiam de luctatione ista afferre licet, omnem narrationem nil continere putaverim nisi mythicam expositionem ambiguitatis et motuum, quos animo sensit Iacobus, fac eam a Iacobo ipso, vel post mortem eius demum ortam esse. Antequam fugatis e domo sua omnibus idolis ad Iehovam Bethalem redierat Gen. 35, 1 sqq., om-

curae est, quomodo patriarcha ipse et vates noaster rem ceperint. Iacobum eam non magni fecisse ex omni eius historia apparet. Aliam visionem, qua sibi persuasum habebat cum Deo se conversatum esse, Gen. 28, 12 - 17., ita celebravit ut aram in loco conversationis exstrueret, seriori tempore eo ad sacra ibi facienda rediret 35, 7., saepius eius mentionem faceret 48, 3. 4. De luctatione tacet et nusquam praeter hunc nostrum locum eius mentio fit, cf. Herder l. l. p. 268. Nimirum ipse sibi acerrimae luctationis cum vero et falso Dei cultu conscius in opinionem inciderat, unum ex Elohim, e divinis numinibus, quibus antiqua superstitio mundum repletum esse somniabat, sibi apparuisse et secum dimicasse. Iacobus cum e Mesopotamia exiret, nondum liber erat a superstitione polytheismi. Laban penates domesticos ab eo ablatos esse suspicatus est Gen. 31, 30.; ipse vidit in itinere מִלְאֲכֵי אֱלֹהִים Gen. 32, 2.; diu post reditum in Canaanem demum intellexit vestigia polytheismi in familia esse abolenda Gen. 35, 2 — 4.

Hanc autem polytheismi superstitionem in posteros Abrahami intravisse, quorum pietas usque ad tempora Mosis tantum in eo versaretur ut unum superiorem omnibus illis numinibus haberent eumque *אֵלֵינוּ* Elohim vocarent, omnis modus, quo antiquissima monumenta de actionibus divinis, maxime de creatione disserunt, aperte docet, cf. Gableri Urgeschichte I, p. 219. cf. p. 96. et II, 1. p. 108. Herder l. l. I, p. 43;

nis vita eius luctatio cum Elohim fuerat i. e. anceps haeserat inter Iehovam et inter deastros, quorum cultu in Mesopotamia imbutus, quibus adeo iam antea non exosus fuerat Gen. 28, 21. Superaverat illa luctatione Elohim, deastros, daemones, angelos, et nunc victorem nomine יִשְׂרָאֵל

(qui luctatus est cum Deo) se a Deo ipso insignitum praestabat Gen. 35, 10. Huius autem rei memoria non tantum celebrata est nomine Israelis, sed etiam mythica illa narratione, quam legimus Gen. 32, 24 - 32. Fortasse animus patriarchae tantis curis sollicitatus somnia habuit, quae illi narrationibus occasionem praeberunt,

XII, 4:

quamquam Abrahamus et fortasse Iacobus ipse post reditum ad aram Bethelis Gen. 35, 1. dignius et verius de uno Deo cogitaverint. Verum etiam post Mosen unius Dei severissimum cultorem reliquiae polytheismi animis Israelitarum ita erant infixae, ut nullo modo illos Elohim e theologia dimitterent sed alio tantum nomine ei adnecterent. Erant iis מְלָאכִים: *ministri, nuntii Iehovae*, vid. Ps. 8, 6. (cuius אֱלֹהִים LXX. et auctor epist. ad Hebr. 2, 7. vertunt: ἄγγελοι) et 97, 7. cf. LXX. qui idem nomen itidem voce ἄγγελοι reddunt, et nostrum locum, ubi vates promiscue utitur nomine אֱלֹהִים et מְלָאכִים, ut caveat, nequis illum Iehovam ipsum fuisse putet. Erant iis adeo numina impura homines decipientia 1 Sam. 28, 13., δαιμόνια Ps. 96, 5., ubi LXX. verba אֱלֹהִים רָעִים אֱלִילִים vertunt: πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, et quemadmodum deastri paganorum saepius vocantur אֱלִילִים (cf. Exod. 20, 3. Ps. 96, 5, 135, 5. et ap. nostrum 3, 1.), ita iidem nominibus insigniuntur שְׂדֵיִם Deut. 32, 17. Ps. 106, 37. et שְׂעִירִים Lev. 17, 7. 2 Chron. 11, 15. quorum illud δαιμόνια, hoc μάταια a LXX. vertitur. Ex quibus apparet, posteriores Iudaeos idolis paganorum non omnem existentiam denegasse, verum suos Elohim, quibus post cognitum per Mosen summum Deum, יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת carere poterant, nominibus illis contumeliosis שְׂעִירִים, שְׂדֵיִם, δαιμόνια, μάταια notatos, ad barbaros ablegasse sibi-que servasse ministros Dei Iehovae inferiores, מְלָאכִים, cf. Iob. 33, 23. Ps. 91, 11. 34, 8. Exod. 3, 2. 4. 14, 19. 33, 2.

Quae disquisitio ab interpretatione loci nostri ne aliena esse videatur. Exinde enim intelligitur, quid vates de Iacobo statuerit quidque de eo dicere voluerit, eum nempe prioribus vitae temporibus non liberum a commercio cum numinibus barbarorum fuisse. *Luctatus est cum אֱלֹהִים, non cum vero Deo, sed cum מְלָאכִים, numine Iehovae inferiore, Dei ministro, tunc adhuc timore et reverentia ab ipso patriarcha celebrato, Nam*

praevaluit quidem, sed flevit ad illum eique supplicavit. Quibus verbis genera cultus uni Iehovae praestanda indicantur. Itaque Iacobus ea in re vere exemplum fuit Israelitis semper memorabile, cum et aliquando erravit in pietate numina illa imbecillia precibus adorans, mox quidem reversus ad unum Deum; quod postea v. 5. commemoratur.

בְּאִזְנוֹ pr. in robore suo, de virili aetate saepius ponitur Gen. 49, 3. Dent. 21, 17., praecipue Ps. 105, 36. ubi liberi רִאשִׁית אִזְנוֹ: *primitiae eorum pubertatis* vocantur. Sic h. l. eleganter voci בְּבִטְחוֹ opponitur. שָׂרָה: *luctatus est*, secundum Arab. شَرَا, eodem modo quo Gen. 32, 29. praeter quod in loco Gen. construitur cum praep. עִם, h. l. cum אִתּוֹ illi respondenti, cf. Gesen. in Lex. ad h. v. Hieron.: *directus est cum angelo, quoniam ad flumen Iaboc adversus angelum tota nocte pugnavit.* Plerique interpp. vertunt: *superavit.* Verum in illo loco Gen. et alternis legitur cum אִתּוֹ, et in utroque loco opponitur verbo יָכַל: *praevaluit*, unde eandem significationem cum isto posteriori habere non potest, praesertim nostro loco, ubi insuper sequitur יָשַׁר a rad. שָׁרָה: *principatum tenere.* Salva igitur illorum versione intolerabilis tantologia existeret. Saepius in V. T. non legitur. LXX.: ἐν ἀνθρώποις αὐτοῦ ἐνίσταται ἀπὸ θεῶν. Ceterum ut omnes ante Ikenium totum nostrum versum in laudem Iacobi verterunt, ita Ikenius eumque secutus Dathe et recentiores interpretes certe posterius comma de honorifica eius lucta cum Deo interpretati sunt. Chald. paraphrasis ita audit: *Propheta dicis: nonne de Iacobo praedictum est, „antequam nasceretur, eum maiorem fratre futurum esse? et in robore magnum se gessit cum angelo.*

5. יָשַׁר אֵל-מִלְאָה: *principatum tenuit erga angelum.* Cognata verba שָׂרָה v. 4. et h. l. שָׁרָה non idem significare, praeter alias causas etiam copulā וְ indicatur, quae, si sententiam praecedentis versus repetere vates voluisset, vel abfuisset (cf. v. 3. 5, 8. 11. 8, 8. al.)

XII, 5.

vel etiam praecedenti עֲרֵךְ praefixa fuisset (vid. infra). Est autem verbum עֲרֵךְ saepius obviū significatu: *principatum tenere* 8, 4. Ies. 32, 1. Prov. 8, 16. אֶל-מִלְאָךְ: *versus angelum*. Cum autem vates h. l. nomine מִלְאָךְ pro אֱלֹהִים v. 4. utatur, eam rem pii interpretes Christiani certamen Iacobi cum uno Deo vindicare studiosi ita composuerunt, ut dicerent illum מִלְאָךְ fuisse *ab aeterno genitum*, ἄγγελον μεγάλης βουλῆς, τὸν λόγον ὑπεστατιῶν, *angelorum dominum, Dei filium*, et sic mysterium trinitatis huic loco inseruerunt, cf. Deiling l. l. p. 826. Alii vertunt: *adversus Deum ipsum, qui angeli formam induerat*, cf. Rosenmueller ad h. l. Ex nostra sententia habemus in eo nomine reliquias polytheismi Semitici pro more seriorum temporum monotheismo accommodatas. Iacobus nondum a deastrorum cultu solutus cum אֱלֹהִים pugnasse existimabatur, quod vates ita describit, ut intelligatur non luctam fuisse cum Iehova sed cum numine, divino nomine perperam insignito, quippe quod מִלְאָךְ: *Dei minister* fuerit. Hic modus de illa inexplicabili mysteriorumque plena lucta cogitandi optime conveniebat narrationi Gen. 32. Ibi enim v. 2. מִלְאָכָי אֱלֹהִים patriarchae occurrisse feruntur. Deinde cum v. 25—29. victrix lucta Iacobi narretur, quid mirum, quod pius Israelita opinatus fuerit unum ex his מִלְאָכָי Iacobum provocasse ut secum conflictaretur eundemque ab illo superatum esse. Iehovam autem ab aliquo homine vinci posse Israelitis nefaria fuisset sententia. Utrum vero Iehovae, an deastrorum fuerit minister, verbum מִלְאָךְ haud decernit. Sine dubio Iehovae, ut omnes אֱלֹהִים, v. supra. Verum quemadmodum in textu incertum est, ita idem in versione incertum reliquimus reddendo: *divini imperii ministrum*. Quod vere respondere videtur sententiae loci Gen. 32, 2. 3. ubi qui antea מִלְאָכָי אֱלֹהִים fuerant, postea dicuntur *exercitus*, מִחֲנֵה אֱלֹהִים. יִרְבֵּל: *praevaluit* Gen. 32, 29. cf. 30, 8. Ps. 13, 5. Ier. 3, 5. LXX.: καὶ ἡδυνάσθη. Hoc verbum significatione respondere praecedenti

וַיִּשָּׂרֶךְ duplici ל extra omnem dubitationem ponitur, quod est Lat. *et — et* cf. 7, 1. 11, 1. „Er war ihm überlegen und bezwang ihn.“ בָּכָה וַיִּחַרְדֵּן לֵי. Ut בָּכָה h. l. cum וַיִּחַרְדֵּן, sic 1 Sam. 1, 10. cum וַיִּשָּׂרֶךְ componitur, eodem sensu et significatu: *flendo supplicavit*, cf. Esth. 8, 3. Quod autem supplicaverit, id historia refert Gen. 32, 26., nimirum ut sibi benediceret. De lacrymis historia tacet. Vatem eas ex inspiratione divina habuisse, contendit Schmidt. Nos potius dicamus fuisse modum rhetoricum exprimendi summum ardorem precum Iacobi impiarum, quas vere fervidas fuisse historia satis exponit.

Hactenus ambigua pietas Iacobi. E luctatione victor excessit, ut non modo angelum sed omnem idololatriam vinceret. Idque eo tempore, quo destructis et defossis omnibus idolis Bethel emigraret Gen. 35, 1, 4. 6. *Ibi invenit eum ibique cum eo collocutus est, qui est solus Iehova Deus Zebaoth.* Intellexit non illum Deum esse, cum quo luctatus esset apud alveum Iabos, nam de illo et de altari Pniel in memoriam luctationis exstructo non amplius sermo est, sed de Iehova quem oculis humanis nemo conspiciere, quocum nemo concertare potest, qui quidem aliquando fratrem Esavum fugienti in somnio notum se fecerat Gen. 28, 12—19. בֵּית-אל. Deest particula ב, uti 2, 5. 8, 9. 9, 4. *Bethel eum invenit i. e. ibi certior factus erat Iehovam esse unum et verum Deum. Ibi cum eo collocutus erat.* Vulgata lectio עִמָּה vel in עִמָּה mutari debet, ut sensus verus et aptus existat, vel putandus est vates ex quodam errore grammatico s. inusitata et incorrecta forma ad modum עִמָּה scripsisse עִמָּה, fortasse etiam deceptus similitudine soni praecedentis verbi יִמְצָאֵהָ. Gesenius adtulit exceptiones Lehrgeb. p. 207. not. t. ubi suffixa verbi nominibus et praepositionibus adiciuntur. Fortasse numerus eorum hoc nostro exemplo augeri potest. Certe Syrus, Aquila, Symmachus, Theodotion verbum nostrum verterunt: *cum eo*, cf. Rosenmueller ad h. l. Vulgaris lectio עִמָּה: *nobiscum*,

XII, 5. 6.

utcumque torqueatur, semper incommoda est. Viri docti prophetae sententiam ita constituerunt ut, quod Deus locutus esset cum Iacobo, id dictum fuisset omnibus et Iudaeis et Israelitis in lumbis Iacobi latitantibus. Non est quod alias opiniones afferam, de quibus vid. Rosenmueller ad h. l. Memoratu autem dignum est, quod LXX. etiam h. l., ubi vates nomine *Bethelis* illius urbis proprio usus est quoniam minime tanquam locus idololatricus sed a Deo ipso colloquio nocturno cum Iacobo sacratu commemoratur, ita verterunt ac si iterum scripisset *Bethaven*, cf. 4, 15. al., nimirum οἶκον Ὠν. Non tantum ingenium scriptoris plane neglexisse, sed ne attente quidem legisse videntur. Quis igitur sequatur eorum auctoritatem ubi postea vertunt εὐροσάν με, יְמִצָּאֵנִי, καὶ ἐκεῖ ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς, עָמַם. Dathe, et Kuinoel errant contendentes eos legisae עָמַם s. עָמְרִי. Chald. et Hieron. vertunt: *nobiscum*.

6. Quem invenerit Iacobus Bethele, versus noster exhibet: *eum, cuius nomen est Iehova, Iehova Deus agminum*. זָכָרִי — יְיָ: *cuius nomen*. In Hebraico textu more usitatissimo relativum non verbo exhibitum est, sed sensus relativum innuit. Latini tali nexu semper verba *et eius* in naturale relativum *cuius* solvant. אֱלֹהֵי הַצְבָּאוֹת, cognomen Dei saepissime obvium: *Deus agminum*. LXX.: παντοκράτωρ. Ex hoc loco facile intelligi potest, designari maiestatem, qua longe superet et qua gubernet numina illa ignota ab hominibus a Dei vera cognitione alienis divinitus culta. Sunt enim in V. T. צְבָאוֹת: *agmina stellarum, lunae et solis* Dent. 4, 19., angelorum Nehem. 9, 6., animarum humanarum Gen. 2, 1., daemonum 1 Reg. 22, 19. זָכָרִי LXX.: μνημόσυνον, ap. Homerum μνήμα, *id quo aliquid in memoriam revocatur*. Synonymum est שֵׁם, quocum expressis coniungitur Exod. 3, 15. Dathe, Meisner aliique interpretes volunt esse verbum, quod ille vertit: *Deus ei memorabile nomen dedit*, hic: *Iacobus Deo sacrificium obtulit*. Utrumque sine vi vocum et sententiae fieri non potest.

7. Nunc vates transfert effigiem ad suam sententiam. *Uti proavus tuus Iacobus, postquam per aliquod tempus a recta via declinatus et in fide anceps, feliciter finita contentione cum Elohim, qui tantum Dei minister s. angelus erat, ad Iovam suum rediit, ita tu quoque Israel dimitte et fraudes et impetus et studia Deo adversantia, atque in uno Deo constanter pieque fiduciam tuam colloca.* In verbis huius versus inest aptissima oppositio verborum et dictionum versus secundi. מִן מִשְׁפָּחָהּ מִן מִשְׁפָּחָהּ nomini מִן מִשְׁפָּחָהּ et dictio: *fiduciam firmiter in Deo tuo colloca*, illi: *foedus cum Assyriis pangunt et oleum Aegyptiis fertur.* In fine versus LXX. declinant a nostro textu: ἡ γὰρ τοῦ θεοῦ τὸν Θεὸν σου.

8. Vates pravitatem gentis Israeliticae describere pergit. Non enim modo idololatriā et libidinibus veneris se pares faciunt barbaris, cf. 4, 11–13., verum etiam fraudibus eos referre student, quod tanto peius et detestabilius est, quanto pluribus adfecti sunt a Deo beneficiis et quanto luculentiorē habent imaginem, Iacobum historiamque populi. Ita admodum obscura et parenthesibus interrupta idiosyncrasis sententiarum vatis nostri solvenda est. כַּנְעֲנִי est nominativus absolutus, quam orationis formam saepissime in nostro vate habemus 6, 8, 8, 13, 9, 6, 11. al. כַּנְעֲנִי בְיָדִי: *quod attinet ad Canaanem, in manu eius sunt cet.* Quae formula iterum ope relativi simplicissime resolvi potest: *Cananaeus est, in cuius manu sunt bilances fraudulentae.* In voce כַּנְעֲנִי bilogia inest. Significat, enim et mercatorem Ies. 23, 8. Prov. 31, 24. et paganum hominem, incolam terrae Canaaniticae Iob. 40, 30, Ies. 23, 11. Zach. 14, 21. Omnino autem indicat: *fraudulentum et dolosum hominem ad modum barbarorum*, quibus illud Mosaicum לֹא תִגְנֹב Exod. 20, 15. non innotuerat. מִאֲזֵנֵי מְרִמָּה: *bilances fraudis i. e. dolosae, quibus alios defraudant*, species fraudis pro omni genere fraudis ponitur: לְעֵשֶׂק אֹהֵב: *opprimere amat.* אֹהֵב et אֹהֵב saepius occurrit ita ut sit: *aliquid cum voluptate*

III, 8. 9.

t quasi ex consuetudine facere (ut Latinorum *amare*, v. c. ap. Horatium: *aurum per medios ire satellites* *umat*, et Gallorum *aimer*) cf. Ies. 56, 10. Ier. 14, 10. *de omni iniuria, non modo vi sed etiam fraude* *lata* dicitur Mal. 3, 5. Lev. 5, 21. 23. Deut. 24, 14. XX.: *καταδυναστεύειν ἡγάπησε*, quod Hieron.: *opprimere* *er potentiam diligit*. In toto versu mihi contineri videtur locus communis s. dicterium quoddam, quod ostea transfertur ad Israelitas: *qui falso negotio alios* *audat et dolo iniuriam infert, aequè paganus est ut* *ei idolis sacrificat*. Hieronymus versum nostrum directum putat ad Israelitas, quos nomine ignominioso ananaeos vates appellet, quemadmodum similia nomina occurrant histor. Susannae 56. Ez. 16, 3. Ies. 1, 10., nasi dixerit: *tu Canaan-Ephraim, in manu tua est* *atera dolosa s. iniqua*. Chald.: *ne sitis sicut mercatores, in quorum manibus sunt bilances dolosae, ut* *aus committatur ad turbendam omnem benignitatem*. Ierique interpretes alterutri explicationi adhaerent. *astalio ita: Ephraimitae Chanaanem incolentes fallam* *habent in manu trutinam*. Dathe longo introitu titur ad constituendum nexum huius versus cum antecedentibus: *ille vero scil. Iacob et Ephraim est de* *enere Canaanis, manu bilances fraudulentas tenet* *c*. Propius accedunt ad nostram sententiam Liveleius: *Drusius, quorum hic: ut mercator in manu habens* *ateram fraudulentam etc.* — ita Ephraim dixit.

9. *אֶפְרַיִם אֵימָר*: Ephraim quoque dicit scil. *il-* *s parem se praestans*. *אֵי* copula est latissimae significationis, maxime excitantis et asseverantis: *profecto*, *amen, agedum*. Est omnino audacis hominis, perversi *re sua, quamquam perversa, freti*. LXX.: *πλὴν πτε-* *λοῦμαι*: *dives sum, opes inveni*. *אֵי*: *vires et facultates* *cuiusvis generis*. Hinc *divitiae*, quas etiam *La-* *mi facultates* dicunt, Iob. 20, 10. Plerisque *pos-* *sum est pro* *אֵי* commutatis affinibus literis *א* et *א* *Liveleius*. LXX. nimirum ex analogia Arabica: *سُخَا* *سُخَا* *سُخَا*, *requiem meam*. Hieronymus: *inveni* *solum meum*, unde *אֵי* legisse apparet, itidem addens:

idolum esse divitias, nam sicut gulosi et luxuriosi ven-
ter Deus est, ita avarus adorat auri idolum. Sequen-
tia verba difficilia sunt, et quocunque modo ea inter-
pretemur, inter coniecturas agimur. כָּל־יְהוָה: omne
meae divitiae, pr. duri labores, hinc: id quod labor
comparatur, i. e. opes, divitiae Ies. 45, 14. 55, 2. Ps.
128, 2. cf. Gesen. ad h. v. לֹא יִמְצָאֵנִי עוֹן: non inve-
nient mihi culpam. מִצָּא latissimo sensu occurrit de
omnibus quae quolibet modo acquirimus, sic: urbem
occupare 2 Sam. 20, 6., fruges agri capere Gen. 26,
12., lucrum alicuius rei habere 2 Sam. 18, 22., doli-
ribus et miseria affici Ps. 116, 3. Ita etiam h. l. accipi
potest pro: comparabunt s. contrahent mihi. לִי est di-
tativus commodi. עוֹן: culpa 14, 3. Gen. 15, 16. Ies. 5,
18. Sensus igitur est: divitiae meae mihi non contra-
hent culpam אֲשֶׁר - חָטָא: quemadmodum peccatum i. e.
quasi peccatum fecissem. אֲשֶׁר i. q. פֶּחַאֲשֶׁר, cf. Ies. 54,
9. Ier. 33, 22. al. Sens.: divitiae meae, quocunque modo
eas paraverim, mihi non pro peccato reputabuntur.
LXX.: πάντες νόμοι αὐτοῦ οὐκ εὐεχόμενοι αὐτῷ δι' ἡμᾶς
ἀς ἡμαρτον, cuius versionis fere ne verbum quidem cum
textu nostro convenit. Hieron.: omnes labores mei non
invenient mihi iniquitatem quam peccavi i. e. quid
peccavero, si habuero divitias, ab his, qui meo
indigent auxilio, mihi non poterunt inculpari; secun-
dum illud quod scriptum est: et qui iniqua gerit, bene-
dicitur, divitum enim amici multi. Interpretatio Hier-
onymo non digna. Chald.: respondet ad id propheta:
omnis vestra opulentia peribit vobis, quo tempore iusta
fiet delictis vestris retributio. Michaelis ita vertit: de-
siderium et omnes desideratas et labore acquisitas opes
non invenient mihi, scil. qui aequo animo rem consi-
deraverint (i. e. impersonaliter; non invenietur), eiusmodi
iniquitatem (i. e. delictum), quae adeo grave peccatum est,
quod tam acerbè reprehendi mereatur ut v. 8. factum
est. Idem Kuinoel brevius: labores meos nemo iniustus
et iniquos appellare poterit. Verum haud scio an
haec explicatio durior etiam et verbis nexuque minus
accommodata videatur nostrâ, licet nostra quoque
omni duritate orationis vatem non prorsus libere

1, 9; 10.

chhorn vertit: „mein ganzes Gut weiss nichts von Missethat, von nichts das Sünde wäre.“
 וְלֹא אֲשֶׁר-חָטָא i. q. אֲשֶׁר-חָטָא. Interpretatur certe non simplicior. De Wette: „unter all meinem Erwerb wird man kein Unrecht finden, als Sünde wäre“; quae intolerabilis esset tautologia.

10. Ostendit nunc vates quam stolidam quamque imbecillam sit eorum fiducia in divitiis fraude acquisitis collocata, qui habeant Deum tutissimum in omnibus calamitatibus auxilium, patres inde ab antiquissimis temporibus defendentem ipsosque adhuc defensurum. וְאֵנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ: ego tamen Iehova sum Deus tuus tuteris. מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: inde a terra Aegyptiaca, i. e. qui sicut sum inde ab eo tempore, quo in summa miseria versabamini Aegyptiaca servitute oppressi. LXX.: οὐδὲν ἄλλος ὁ Θεὸς σου, ἀνέγαγον σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου. וְאֲשֶׁר: adhuc s. ultra, etiam nunc te secure habitare ciam. Oratio ita mihi cohaerere videtur: Noli illis avia artibus opibusque fallacibus fidere, historia et motus prophetarum edoctus. Non auro nec argento contigit Israelitis ex Aegypto fugere et in securis sedibus habitare. Ego sum Iehova tuus, tutela et auxilium um inde ab illis temporibus. In me spera, per me im, per me Deum tuum rursus secure habitabis, quamquam nunc vehementer turbatus es. cf. 11, 6. 11. Sic omnia optime ad x. 7. pertinent. כְּתֹנִית: in tentoris, quae h. l. pro quavis domicilio. Utitur propheta hac similitudinis gratia. Ut enim prisca gens Iacobica in tentoriis vixit, periculis molestissimae migrationis per Arabicum desertum circumdata, secure degebat, vos quoque secure habitare volo. Ceterum לֵבָיִתָא pro domo dicitur Is. 16, 5. 33, 20., ut coatum verbum מִשְׁכָּן Is. 32, 18. ubi quidem semper tunc securitatis primaria est. כִּי יִמְלֹךְ מִיָּד: ut temporis festorum. Secundum Hieronymum pluresque interpretes subintelligendum est festum Tabernaculorum, Denegia, de quo Lev. 23, 34. d. וְהָיָה לְכָל הָעָם. Quae significatione optime convenit orationi vatis designantis futuram aelitarum securitatem imaginibus ex itinere gentis par

desertum desumtis: tum tentoriorum, sub quorum tegmine viatores degebant tuti ab omni tempestatis et ferarum periculo, cum festi tabernaculorum, quod Deus ipse in deserto instituerat, ut post exactos graves mensis labores grato in ipsum animo Deo accepta sacra facientes in tuguriis e frondibus viridibus constructis et otiosam et religiosam et iucundam vitam agerent. Omnis huius versus oratio ita composita est, ut vates ad tempora illa calamitosa respexisse videatur, de quibus 2 Reg. 15, 29. Tiglath-Pileserem regem Assyriorum regnum Israeliticum magna vi aggressum incolae superioris Galilaeae tribuumque Gileaditicarum bello captarum in exilium abduxisse narratur. Quam tristem rerum vicem se in melius versurum Iehova promittit, cum Israelitae ad sanam mentem redituri essent. Hieronymus: *sicut in eo tempore te de Aegypto liberavi et habitasti in tabernaculis ad terram sanctam et ad locum templi ire festinans, sic etiam nunc educam te de tribulatione et angustiis et imminente captivitate, si tamen feceris quae praecepi*. Al. *ידביתך* latissima significatione capiant, ita: *sicut diebus pristini temporis, ubi in desertum defendi*; al. denique verba esse minantis arbitrantur: *collocabo te e patria expulsum iterum sub tentoria, quoadmodum pristinae peregrinationis tuae tempore, quod quidem longe a nexu orationis abhorret*.

11. *Idem*, addit ex ore Iehovae, *vobis etiam per prophetas significavi, dum super illis locutus sum i. e. ut monita mea inspiravi, cf. 1, 1; visiones exhibui, parabolas per eos vobis proposui. וידביתך על ידי הנביאים et locutus sum super eos ad prophetas, scil. quae, si observaretis, vobis saluti forent: alia enim Deus loqui non potest. Cuius salutis exemplum postea v. 14. sigillatim refert. Praeterea omnino Deus peculiarem amorem promississimamque servandi proclivitatem; modo pie sentiret et probe ageret, populo per prophetas declaravit, ne forte hic putaret, felicitatem se vel idolis, vel divitiis, vel viribus sociatum debere, cf. Num. 23, 19—22. Dent. 28, 1—14. Jos. 23, 8—13. וידביתך על ידי הנביאים, non per prophetas, uti Tremellina, quod grammaticae repugnat, sed: ad prophetas, LXX. ὑπὸ τῶν προφητῶν, ut nem-*

XII, 11; 12:

pe sententiam meam intelligerent eamque populo significarent.

Verum, pergit, non tantum locutus sum, sed me demittens ad vestram imbecillitatem *וְהוֹרֵן הָרְבִּיתִי* *visiones multas vobis protuli.* Visiones enim, somnia et alia quaecumque phaenomena optica, regionibus Orientalibus haud aliena singulari autem Dei cura ad commovendum populum saepius emissa, illis gentibus semper signa erant divinae praesentiae. Plures praeterea visiones coram animis prophetarum produxit, quas isti populo exponerent, cf. Amos. 3, 7. 2 Reg. 17, 13.

וַיְבַרֵךְ הַנְּבִיאִים אֲדָמָה *et per prophetas parabolis s. similitudinibus locutus sum.* Bene monet Michaelis ad h. l. trium verborum huius versus esse unum idemque tempus, quamquam duo priora in praeterito, tertium in futuro legantur, idque praeteritum. Nam tota oratio continet commemorationem rerum in facto positarum. De significatione verbi nostri admodum differunt inter se interpretes. Alii, qui illa praeterita, hoc futurum innere censent, ita vertunt: *pari modo etiam porro cum iis per prophetas loquar.* Alii putant esse: *excidi* (cf. 4, 5, 10, 7.), ut vel sit: *per prophetas excidium, et devastationem iis minatus sum* (ita Eichhorn, quem admodum 6, 5. *הִרְגָּתִי*), vel ex alia interpretatione significet: *penitus percussi eos.* Hieron.: *assimilatus sum i. e. hominibus similem me praestiti.* Dathe: *qui per prophetas declaravi.* Verum nulla harum explicationum simplex et textui orationis ita accommodata est, ut nostra a plerisque recentiorum, v. c. Michaelis, Drusio, Grotio, Rosenmuellero, prolata. Similitudinibus et parabolis loqui erat et usitatissimum vatis et plebi probatissimum, cf. Is. 5, 1 sqq. Ez. 16. et noster ipse fere in quolibet commate. Adhibetur autem verbum ex significatione Thren. 2, 13. Is. 40, 18. 25. Jer. 6, 2. 12. *Qui aliter sentiunt, vana sectantur.* Particulam *וְ* significare utique, profecto Mollerus, Drusius, Noldius contenderunt, et quamquam interpretes negaverunt hanc subinde esse huius particulae significationem; v. c. Farnovius et Rosenmueller ad h. l., tamen plures loci V. T. reperiuntur, qui eam servare iubeant;

v. e. Prov. 3, 34. ubi in oratione affirmativa quodlibet prius membrum versuum 32—35. directam et in se absolutam enunciationem; cum posterioris illi contraria copula γ *sed* coniunctam exhibet; Iob. 19, 5. ubi ad augendam affirmationem et ad vim particulae אֲנִי clarius constituendam $\text{אֲנִי} - \text{אֲנִי}$ componuntur; 39, 13. ubi particula אֲנִי gravem et amplam descriptionem ciconiae incipit; Ier. 31, 20. ubi verba $\text{אֲנִי} - \text{אֲנִי}$ diserte responsionem praecedentis quaestionis: *nonne Ephraim pretiosus mihi filius est?* continent; Gen. 47, 18. ubi fatum triste incredibile dictu ab Aegyptiis Iosepho relatum bis repetita particula אֲנִי , ut in communi vita fieri solet, affirmatur. Huc accedit notissima forma $\text{אֲנִי} - \text{כִּי}$ *sed* Ier. 31, 30. Prov. 23, 17. 18. Ps. 1, 2. al. quae intelligi non posset nisi אֲנִי vim affirmantem habuisset. Non igitur opus esse mihi videtur ad Gennii sententiam confugere, qui hoc et nonnullis aliis locis אֲנִי ita positum esse statuit, ut sit: *nonne?* Praeterea h. l. utrumque membrum, $\text{אֲנִי} - \text{אֲנִי}$ et $\text{אֲנִי} - \text{אֲנִי}$ in parallelismo legitur. Cum autem אֲנִי prae omni dubitationem sit: *profecto*, cf. Ps. 62, 2. cet. אֲנִי idem significet necesse est. Vates enim אֲנִי verbis gravissimo modo suis inserere vult: *studia, quibus in Gileaditicis regionibus et Gilgale incumbere, esse vanissima, siquidem unum verum et diuturnum auxilium sit Deo fidere et prophetas sequi* v. 7. 10. 14. אֲנִי ponitur pro אֲנִי , quod usitatissimum est vati nostro ubi de qualicunque regione sermone est, cf. v. 13, 2, 16. 7, 11. 8, 9., et sequens אֲנִי postulat. Gilead est regio Trans-Iordanensis, hominibus fraudulentis et insolentibus repleta, 6, 8., quae licet irruptione Tiglathpileseris depopulata, 2 Reg. 15, 29., tamen tunc temporis non omnibus incolis orbata fuisse videtur. Utrumque nomen proprium Gilead et Gilgal pro universo regno Israelitico, illud pro Trans-Iordanensi, hoc pro Cis-Iordanensi, positum, Gilgal autem prae ceteris ob similitudinem soni, ex quo etiam paronomasia tertii nominis אֲנִי vati placuit, illi adiunctum est. אֲנִי et אֲנִי idem

XII, 12.

significant, *vanitatem*. Utrumque e primaria significatione, illud Prov. 22, 8. Ies. 41, 29. Zach. 10, 2. cf. Gesenius ad h. v., hoc Ies. 59, 4. Iob. 15, 31. Ps. 12, 3. Eidem iniuncta est simul notio mendacii Ps. 24, 4. al. De urbe et idololatria Gilgalis vid. 4, 15. **וְהָיָה**: sunt.

In Gilead et Gilgal sunt vanitates i. e. *vana sunt*, quibus studet et quae requirit perversa gens illarum regionum; scil. universi regni Israelitici; vel potius, quia praecipue **וְהָיָה** semper fere ad simulacra inania spectat; *vano cultui addicti sunt*, i. e. quos in regionibus illis colunt deastri inopes et mendaces se gerent. Ut autem sequentia **וְהָיָה** cum praecedentibus cohaereant, iterum relativum suppleri debet: *quibus* scil. locis i. e. *ubi boves immolant*, nimirum idolis, ad sibi conciliandam eorum benevolentiam auxiliumque. Ita enim prophetas negligunt et spretis eorum monitis vana tantum sectantur, cf. Ier. 2, 13. *Sacrificia bouum* sine dubio per synecdochen partis pro *toto universi cultus superstitiosi* loco commemorantur.

In altero commate versus nostri addit vates quasi in parenthesi, quanta sit eorum superstitio: nam *altaria eorum* scil. Israelitarum *sunt quasi acervi super pulvis agri*. Ita magnus numerus eorum designatur. **וְהָיָה** omnes fere interpretes *acervos lapidum* in negotio agrorum purgandorum congestos esse putant: saepius enim cum et sine adiecto nomine **וְהָיָה** eadem significatione occurrunt, cf. Gesen. ad h. v. **וְהָיָה**: agri, pro **וְהָיָה**, cf. 10, 4.

Interpretes in interpretando hoc versu in varias partes abierunt. Plerique particulam **וְהָיָה** vel coniunctionem conditionalem vel interrogativam esse putarunt. Illi pro vario modo verba coniungendi et separandi varios sensus invenere, v. c. Michaelis: *si Gileaditae pravitati et idololatriae dediti tantum vani et frustra fuerunt, simili insania Ephraimitae in Gilgal boves immolant*. Dathe, Grotium secutus: *si in Gileaditica regione, quam vana sit idololatria, cognitum sit (nimirum expeditione Tiglathpileseris 2 Reg. 15, 29.), sane temerarie agunt, qui Gilgale boves immolant*. Rosenmueller: *si Gileaditae pravitati et idolorum cultui de-*

XII, 12:

*diti sunt, omnino vanitas facti sunt. In Gilgal boves immolant. Hi ita vertunt: num 3. nonne in Gilead iniquitas? certe vanitas sunt! vid. Tarnov. ad h. l. Alii comminationem futurarum poenarum versui nostro subiiciunt, v. c. Eichhorn: „Da dennoch Gilead ein Gräuelland geworden ist, so wirds gewiss Zerstörung treffen: da sie zu Gilgal Stiere opferten, so werden ihre Altarstätten wie Haufen Steine auf der Aecker Furchen werden“. Nuperrime F. I. V. D. Maurer (Observv. in Hoseam, in Commentatt. theoll. Rosenmuelleri et Maureri 1827, Tom. II, p. 1.) novam conjecturam emisit. Pro 𐤄𐤍 legendum esse suadet 𐤄𐤍, quae vox significet *metropolin*, quemadmodum 2 Sam. 20, 19. et fortasse etiam 2 Sam. 8, 1., nimirum urbem Gileaditarum גִּלְעָד Iud. 11, 29., hoc sensu: *Urbs regionis Gileaditicae, Misa impie egit, imo scelere faciunt (incolae), in Gilgale boves mactant, imo, tot aras habent quot etc.* Sed missis reliquis, an nomen 𐤄𐤍 sine aliqua certiore nota hoc sensu accipi possit, vix credam. Eadem ratio mihi esse videtur quae nominis גִּלְגָל 4, 18. Plura de his vid. ap. Rosenmuell. ad h. l. LXX. quidem locum nostrum admodum corruperunt versione: *ἡ μὲν Γαλαὰδ ἱερὰ ἄρα ψευδεῖς ἦσαν ἐν Γαλαὰδ ἄρχοντες θυσιαζόντες, καὶ τὰ θυσιαστήρια αὐτῶν ὡς χελῶναι ἐπὶ χεῖρον ἄγρου.* Pro 𐤄𐤍 igitur legerunt 𐤄𐤍 et quoniam pro 𐤄𐤍 habent *ἱερὰ*, Drusius satis ingeniose autumavit aliquando scriptum fuisse *Γαλαὰδ ὄν*, pro more eorum 𐤄𐤍 𐤁𐤓𐤏𐤃 vertendi *ὄν*, ex quo, quod minus aptum visum fuisset librario, *ἱερὰ* ortum esset. Ad defendendam autem vocem *χελῶναι*: testudines bonus Hieronymus addit: *cum Israelitae in captivitatem fuerint abducti, arae quoque eorum absque cultoribus testudinum et tumulorum habebunt similitudinem.* Hieronymus ipse: *si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes, i. e. si in Galaad falsi sunt Dii et perversa religio, et est trans Iordanem, ubi duae et dimidia tribus habitant, ergo et Galgale, quicunque idola colunt non boves diis immolant, sed bobus offerunt sacrificia imitan-**

XII, 12. 13.

tes errorem Samariae. Putarunt interpretes praeunte Hieronymo Gilgalem fuisse oppidum duarum tribuum et sic indicari omnes 12 tribus pari idololatriae errore deceptas fuisse. Verum quamquam in tota nostra prophetia vates aequae Israelitas ac Iudaeos increpat, v. 1. 3., tamen tunc temporis Gilgal non ad Iudaicum sed ad Israeliticum regnum pertinuit; vid. 4, 15.

13. Redit nunc vates ad exemplar Iacobi, quod in hac prophetia sibi proposuisse videtur, quod quidem tam laxa manu tenuit, ut difficile sit eum sequi. Hunc versum ita cum praecedentibus cohaerere puto: *Videtur ex ipso exemplo Iacobi, quid sit sibi fidere, insidiari aliis, incerta commoda praeferre prophetis cultuique divino.* Iacobus enim ira fratris excitatus ab eo in terras barbaras fugere coactus fuit. Idem animo ad uxorem ducendam admoto per 14 annos servitii iugum tulit. Doleo me hac explicatione iterum ut v. 4. contradicere doctissimis interpretibus, qui et hunc versum in laudem Iacobi verterunt. Verum quo attentius et diligentius omnem prophetiam legisse et relegisse mihi videor, eo certius persuasum mihi est prophetam nil aliud dicere voluisse. Sermo est de aliqua parte factorum Iacobi in illa tempora incidente, ubi nec invenerat nec inventum cognoverat Iehovam v. 4—6. Illo tempore Iacobus in pietate et benevolentia, *יָדָהּ וְיָדָהּ*, a vate saepius tanquam signis veri Israelitae prolatis 4, 1. 6, 6. cet., incertus fuisse describitur. In utero enim matris insidiatus est fratri, cum Elohim autem luctatus ad Maleach lacrymis precatus est. Iisdem vitiis quae in Iacobo tantum emergere conabantur, suo tempore quidem egregie oppressis, Israelitae temporibus vatis obdurati erant. Res igitur ipsa favebat, ut vates patriarcham Iacobitis exemplum ante oculos duceret. Ut enim Iacobus ad meliorem frugem rediit, ita eius posterius etiam redire poterant. Non autem sufficit mores Iacobi a vate typico modo prolatis esse, profert item exempli in gratiam fata quae ille suscepit. *Fratri insidiatus fugit in terram barbaram, mulierem quaesiturus servus sit.* Contra qui probus et pius moribus Dei obtemperat, ducitur ad patriam, qui Deum quaerit, servatur. Luculentissima est oppositio membro-

rum adeoque verborum in hoc nostro et sequente versu: *Iacobus fugit — Israelitae redeunt in patriam; Iacobus nondum Deo sisus terram barbaram intrat* (quod historia probatur: nam Gen. 28, 29. 30. in itinere tunc demum se Deo dedicaturum esse promisit, si Deus se conservavisset, victum et vestitum sibi dedisset seque incolumem reduxisset) — *Israelitae e terra barbara ducuntur per Iehovam ope prophetarum; Iacobus custodivit — Israelitica gens custodita est; Iacobus per mulierum servus est — Israelitae per prophetam servati sunt.*

שֶׁמֶר — שֶׁמֶר, בְּנִבְיָא — בְּנִבְיָא, בְּאִשָּׁה — בְּאִשָּׁה. Nos quidem varia praepositionis ב in בְּאִשָּׁה et in בְּנִבְיָא significatio offendit. Verum Hebraeus poeta non nostrorum sed suae linguae ingenium, ubi praep. ב et per et propter indicat, consuluit, quod idem oppositioni commodissimam occasionem praebuit. Nostrum est enunciationibus nobis usitatis sententiosam brevitatem vatis si non assequi, tamen imitari. Cuius rei periculum versione Latina feci.

Interpres omnia in laudem Iacobi vertere volentes suam non vatis sententiam ita exposuerunt, ut catterent alteram partem orationis supplendam esse, nemirum vel: Iacobum propterea a Deo servatum, liberatum, divitem in patriam reductum esse, quia pius et probus esset (vid. Tarnovium, Kuinoel. al.), vel: eum nihilominus semper pium et probum fuisse, quamquam tantas calamitates passus esset (vid. Eichhorn.). Verum de his omnibus nihil legitur, contra de pietate patriarchae adhuc tempore reditus e Mesopotamia valde dubitandum erat cf. v. 4. 5. Reductio autem in patriam et divinum auxilium non in Iacobo sed in eius posteris laudatur v. 14. Nec video cur non ante omnia scriptorem ita tractemus, ut eum verbis bene consideratis a culpa inexcusabilis reticentiae liberemus? Nec ita vati aliquid pietatis et reverentiae erga atavum demitur. Semper laus et honor Iacobo manet, invenisse Iehovam Bethale v. 5. eiusdemque inde ab hoc tempore candidissimum fuisse cultorem. Quae posteris praeter Hoseam de iuvene atavo statuerint, nobis ignotum est. Sunt quidem commenta in monumentis Rabbiorum, quae in contumeliam Iacobi audiant, v. c. Iacobum in eligenda sibi sorte praetulisse Gehennam, ut in vita nostra com-

III, 13. 14.

mode vivere posset, opinatum dolores exilii et miseriam
huius terrae esse multo maiores doloribus Gehennae,
tunc suum errorem tunc demum deposuisse, cum Iose-
phum filium mortuum et Gehennae traditum credidisset,
E. Eisenmenger entdecktes Iudenthum II, 4. p. 262.
Huc pertinet aliud commentum, diabolus Sammael
fuisse qui cum Iacobo luctaretur, ibid. II, 18. pag.
145. Verum omnia eorum commenta tam ridicula sunt,
ut nihil certi inde effici possit. Sufficiant nobis, quae
reales nostro loco exhibuit.

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב מֵעֵדֶן אֶרֶם. Copula ו non ad יִבְרַח sed
ad יַעֲקֹב pertinere videtur: *Iacobus etiam fugit*. Sic
indicat continuationem effigiei Iacobiticae. מֵעֵדֶן אֶרֶם e
more usitato pro מֵעֵדֶן s. מֵעֵדֶן cf. v. 5. 12. cet. Fu-
git nempe Iacobus in Mesopotamiam s. Syriam fratrem
ubi iratum Gen. 35, 7. cf. 28, 5. Loca, in quae fu-
git Iacobus, ibi vocantur מֵעֵדֶן אֶרֶם, quod fere idem est,
regiones campestris Syriae, oppositae montosis versus
Occidentem porrectis. Illae sunt Orientales trans Eu-
phratem sitae, cf. Michaelis ad h. l. LXX.: *πεδιον Συρίας*.
יִשְׂרָאֵל nomen serius ad auferendam contumeliam adeo
a nomine patriarchae datum. בְּאִשָּׁה: *propter mulierem*,
quoniam nil ipsi curae cordique erat, quam ut uxorem
duceret. וַיַּעֲבֹד: *servivit*, nimirum Labani. Eiusdem
causa שָׁמַר: *custodivit* i. e. *pavit* scil. צֹאן, quod ad-
ditur Gen. 30, 31. cf. 1 Sam. 17, 20. Gregem Labanis
patris Leae et Rahelis pavit Iacobus, qui demum servi-
tuo 14 annorum eo pervenit, ut utramque in matrimo-
nium acciperet Gen. 29, 20. 27. His utique calamitates
Iacobi yates designat, verum non, ut interpretes volunt,
ad augendum eius meritum, sed ad indicandum finem,
ad quem anceps pietas homines ferat.

14. Iam e vita Iacobi ipsa commemorare potuis-
set, quomodo res eius in melius mutatae essent, postquam
ultui Iehovae se suosque dicasset. Verum inhaerere
voluit sententiae v. 11. significatae: *audiendos esse pro-
phetas, ut ab iis discas Iehovam cognoscere et colere*,
abivitque oppositionem poeticam in אִשָּׁה quae patri-

archam in servitutem duxit, et in נָבִיא qui eius posteros e servitute liberavit. Quae igitur praeclare acta sunt non cum patriarcha ipso, sed cum Israele per posteros propagato i. e. cum populo Iacobitico Deo se submitte, vates celebrat. *Is non fugit ad paganos, sed a paganis liberatus in terram Iovae profectus est; is non servivit et custodivit, sed ipse custoditus est.* Idque propterea, quoniam pia mente et obedientia prophetam Dei interpretem ducem et praeceptorem adscivit. נָבִיא per prophetam Mosen, qui et expressis verbis prophetizatur vocatur Deut. 18, 18. 34, 10. et ita describitur ut signa prophetiae in eo agnoscantur Exod. 4, 15. Num. 12, 6 — 8. יְשִׁעָא. Tenuit vates nomen patriarchae ad designandos eius posteros, quasi unum idemque essent quae patri et quae nepotibus evenissent, et quae his contigissent divina praesidia quasi illi contigiisse viderentur. הֵעֲלָה מִמִּצְרַיִם: *ascendere fecit ex Aegypto* i. e. *eduxit eos.* Saepius enim in V. T. *ascendere* dicuntur qui ex Aegypto in Canaanem migrant Iud. 6, 11. 1 Sam. 12, 6., contra *descendere*, qui inde Aegyptum tendunt Gen. 12, 10. 26, 2. יְהוֹנָדָה נָשִׂימָר: *et per prophetam custoditus est.* Elegans paronomasia in verbo isto inest. V. 13. dixerat: *Israel atavus custodivit* scil. greges, nunc addit: *ipsos, posteri eius, populus nomen eius gerens, custoditus est* i. e. *incolumis servatus in omnibus periculis ipsi imminentibus, quemadmodum grex per pastorem defenditur*, cf. Ps. 116, 6. 1 Sam. 2, 9. LXX. parallelismum verborum servarunt sensum quidem non consulentes. Versu 13. habent ἐν γένει et v. 14. ἐν προφήτῃ. Postquam igitur vates commemoravit, quid tum lehova per prophetam fecerit iis, qui duci ab eo passi fuerint, per se efficitur idem hodie per prophetas fieri posse, modo prophetis obsequium praestent eosque sequantur, nec opus esse curā divitiarum v. 9. fraudibus et idololatria v. 10., quae contra in miseriam homines abripiant.

15. Verum omnia exempla populum non commovent, peccare enim pergit. Id h. l. ita significatur: הִכָּיִים אֲחֵרִים תִּמְחִירֵם. Duo priora verba omnes inter-

l, 15.

tes verterunt: *Ephraim Dei iram provocavit.* Nec eo, quid aliud significare possint, quamquam omissio objecti irati non placeat. Ex peculiari usu verbum דָּוָה *Dei iram provocare* indicasse videtur, cf. 2 Reg. 6. 23, 19. Ps. 106, 29., licet aliis locis persona illa addatur, cf. 2 Reg. 23, 26. 24, 15. 17, 17. Con-
to posuit vates post יַעֲקֹב et יִשְׂרָאֵל nomen אֱמֹרִית, ac
mutato nomine et persona nunc etiam mores in pe-
mutati essent. אֱמֹרִית iterum difficiles sunt intel-
tu; ex etymologia vocis (a radice מָרַר ortae): *amariti-*
lines. Hinc supplent alii praep. ל, cf. Drusius: *ad*
amaritudines i. e. *ut amararum poenae a Deo iis inferan-*
; alii ב: *per amaritudines* i. e. *peccata amara*, cf.
uld.: *provocarunt ad iracundiam peccare adicientes*,
n Hieron.: quae posterior significatio certe aliis duo-
locis non convenit ubi idem nomen legitur Ier. 6,
et 31, 15. *acerbitatem doloris* significans. Est aliud
as Ier. 31, 21. ubi iuxta צִיָּה: *columnas, indices*
rum positum fere idem significare videtur. Unde
nulli, v. c. Kimchi et Lutherus illum secutus, h. l.
arunt esse: *statuas deastrorum*, ita: *irritavit me*
phraim sua idololatria. Verum et hoc est in conie-
ris non probandis. Melius Gesenius in Lex. ad h. v.
nen illud adverbialiter positum esse docet ita: *ama-*
rne ad iram provocavit. Item Dathe: *vehementer*
ad iram provocarunt. LXX.: ἐφάρμυεν Ἐφραὶμ καὶ
ἀσέβεις, pro quo al. codd. κατέσβευσεν ἡ Εφρ. ἐν τοῖς κα-
ταστροφαῖς αὐτοῦ, quod etiam Hieronymus habet: *ad ira-*
ndiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus
s.

וְדָמִי עָלָיו יִשׁוּב: *et reatum caedis*, scil. quam sibi
atrat, *super eo relinquet* i. e. *eum non a poena li-*
am declarabit. Simili modo דָּמִי: *caedes* 1, 4. 4,
Ies. 1, 15. Verum iterum non apparet, quomodo
tes ad caedes venerit, cum in toto capite de fraude
idem et impietate, verum non de caedibus sermo
erit. Fortasse *caedes* tantum in specie dicuntur pro
ocissimis facinoribus, quibus utrumque regnum reple-
n fuisse scimus cf. 4, 2. 6, 10. 11. נָשָׂא est aequae in-

certainae significationis atque Lat. *relinquere*. Est vel: *sinere ut apud aliquem maneat*, qui eo utatur eius vim sentiat (sic sigillatim cum praep. על con-
tur 1 Sam. 17, 20. 22. 28.), vel: *aliquid non curar-
gligere* Exod. 23, 11. 1 Sam. 10, 2. Prov. 17, 14.
indulgere, remittere Nehem. 10, 32. Oratio s-
cationem indicat. H. l. cum praep. על constructu
cum sequentis commatis comminatione divinarum
narum coniunctum ita explicandum esse censeo:
ut culpa caedium ei inhaereat; quam interpretati
Rosenmueller loco parallelo Ion. 1, 14. aptissime
bavit, cui insuper addatur Dent. 21, 8. Michael
altera verbi significatione ita: *sanguines eius non
bit Dominus, nec ab hostibus effusum sanguinem o-
cabit*. Eodem modo Dathe, Kuinoel, Boeckel. L
על אִימָא אֲוֶרֶוּ לֹא אֲוֶרֶוּ בְּדָמַיִם הָאֵלֶּה. Hieron.: *sanguis
super eum veniet*. עֲלֵי עַם: *opprobrium i. e. conti-
liose facta eius, quae ipsi opprobrio sunt*, cf. Mich.
16. לְשִׁיב לֹא אֲדֹנָי: *retribuet ipsi eius dominus Ieh-*
i. e. *eos ob peccata commissa puniet*, cf. v. 3.

XVIII.

Cap. XIII, 1—15.

Cum Ephraim horrendas suas institutiones
ret, horrenda in totum Israel intulit, qui p
ea cultus Baalitici reus periit. 2. Nunc pec-
pergunt facientes sibi simulacra ex argento suo
sua quisque intelligentia; idola, quae nihil
nino sunt quam opus artificis. Haec illi ado-
homines immolant, vitulos osculantur. 5. Prop-
ea sortem habebunt nubis matutinae, roris
ortum solis existentis, paleae, quae ex area, fi
qui per aedium foramina vento aufertur. 4.

so sum Iehova tuus inde a temporibus Aegy-
 acis, nec Deum alium praeter me cognosces, nec
 vatorem praeter me solum. 5. Curam tui ha-
 i in deserto, in terra arida, 6. quae illis velut
 scuum opimum fuit. Saturati sunt; ita saturati
 animus ipsorum se efferret; qua animi elatione
 si obliti sunt. 7. Tum autem iis fui velut leo
 rox, velut pardus in viis Assyriae. 8. Occurri
 velut ursae catulis orbata, disrupti eorum prae-
 rdia, ibique eos quasi leaena devoravi, ac si be-
 a agrestis eos discerperet. 9. Israel, haec causa
 tuae perniciiei, quod contra me, contra auxilium
 um peccavisti! 10. Fui scilicet rex tuus in omni-
 tuis urbibus incolumes servans te et iudices
 s, quos flagitasti, ut darent tibi regem et prin-
 es. 11. Dedi tibi regem indignabundus, et in
 vore meo eum abstuli. 12. Iam colligata est
 pietas Ephraimi, clam asservata eius nequitia:
 Dolores puerperae ei supervenient; quin ipse
 ans est insipiens, quippe qui non perstiterit in
 matris tempus maturitatis non expectans.
 E faucibus infernorum eos redemi, a morte
 vindicavi. Fui pestis tibi, mors, fui exitum
 i, sepulcrum! At nunc omnis misericordia a-
 aberit. 15. Siquidem ille fructus quidem egres-
 s inter fratres progerminavit: at veniet Eurus
 atus Iehovae e deserto oriundus, arefacturus eius
 turigines, exsiccaturus fontes, depraedaturus
 gnes pretiosas opes, quibus animus eius dele-
 tur.

Cohaerent hoc et sequens caput artissime, et finem
 animum orationum vatis exhibere videntur. Quan-
 tum enim non una serie sed multis temporum inter-

vallis vaticinia exhibuerit, tamen aliquando se discessum e vita et munus propheticum in manus aliorum depositurum esse sensit. Itaque summam omnium dictorum repetiit, Dei benignitatem describens, malos mores pingens, impetu amoris suos compellens, ut servarent quae adhuc servari possent, antequam eorum res et imperium funditus deleberentur. Ne autem de solitudine desperarent, eorum spem ad egregiam sortis mutationem, quam Deo fideles experturi essent, direxit 14, 6 — 9. et sic cum fortuna eorum in ipsis eorum manibus deposita finem fecit v. 10. Ut autem huius vaticinia postrema Hoseae fuisse videntur, ita incidere in postrema tempora regni Israelitici, cf. introd. p. 97, cuius excidium num viderit Hoseas non liquet. Id autem certum est, eum post excidium nil amplius scripsisse.

1. Incipit vates orationem ab initio depravationis et miseriae, a cultu vitulorum per Ierobeamum instituto 1 Reg. 12, 28. כְּדָבָר : *quemadmodum locutus est*, וְהָיָה, quae unus e tribu Ephraimi fecit, Ierobeam illi stirpe ortus, ea transferre vates videtur ad omnem stirpem Ephraimiticam. Sermo est de fonte omnium malorum, idololatria, quae iam a Salomone non improbata, post Ierobeami decreto constitutionis politicae sine fundamentum certe pars integra facta est. Aptè appellat vates *horrenda verba*, quae Ierobeam 1 Reg. 12, 28, ad populum locutus est: *ecce deos vestros, qui vos ex Aegypto duxerunt*. Quae eadem est Schmidtii sententia: non enim, ait, *credi potest mentionem hic fieri Baal, nec quidquam praemitti de vitulis illis qui adeo prophetas nostro odiosi sunt* 8, 5. cet., *nec de alio tempore accipi potest; quam quo Ephraim et Iuda divisus est*. Sensus est: *cum primum instituit Ephraim tempore Ierobeami I., qui perpetuam ignominiae notam eo ipso meruit, illum horrendum Dei cultum per vitulos de* כְּדָבָר, propie דָּבָר (Ier. 49, 24. a Chald. rad. דָּבָר : *contremuit*, mutatis inter se cognatis consonantibus): *terror, horror, abstractum pro concreto: res horrenda*, ad utrumque membrum pertinet; *quae Ephraim res horrendas loqueretur, res horrendas in omnem partem* .i. e. in omnes reliquas tribus regni Israel.

1.
intulit. Duplex igitur sensus est vocis *וְהָיָה*.
 eam locutus est *verba horrenda* et in *Israelem*
enslam idololatriam intulit. Ut posterius mem-
 i cum priori cohaereat, desideratur copula *כִּן* disex-
 ldita v. 7. *כִּן-כִּן*, *quemadmodum* — *ita*, cf. in-
 p. 102. *וְהָיָה*: *tulit*, primaria et generalis signi-
 o huius verbi. *Tulit horrenda sua in Israelem*
effecit ut Israelitas horrenda illa suscipere.
 on: sic vertit: *Loquente Ephraim tantus horror*
sit Israelem, ut delinqueret et Deum offenderet in
l et moreretur, perdens eum qui dicit: ego sum
Ioh. 14, 6., anima enim quae peccaverit, ipsa mor-
r., et iterum: vidua quae in deliciis est, vivens
ua est 1 Tim. 5, 6. LXX.: *κατὰ τὸν λόγον Ἐφραϊμ*
ἔμαρται ἔλαβαν αὐτὸς ἐν τῇ Ἰσραὴλ καὶ ἐβίωτο αὐτὰ τῇ
, admodum obscure et sic variante lectione, ut ex-
erint דָּת (lex, edictum Esth. 1, 13, 3, 14.) pro דָּת,
וְהָיָה pro וְהָיָה. Chald.: *cum loqueretur unus es-*
raimitis, tremor apprehendit populos, quod principes
nt in Israel; nunc vero quia peccaverunt in eo,
idola coluerunt, neci traduntur. Alii: *cum Eph-*
ic cum timore et tremore nec contumaciter et su-
Deo obloqueretur, extulit se s: sustulit caput suum
l regni dignitatem evectus est. Alii verba *וְהָיָה* *וְהָיָה*
בִּינָה in parallelismo cum sequenti commata posita
 putant, ut sint: *portavit ipse horrendam suam cul-*
et poenam cum reliquo Israele. Verum nostra in-
 relatio simplicior et aptior tam verbis quam histo-
 a vate h. l. spectatae videtur. Eichhorn alio mo-
 significationem verbi *וְהָיָה* totiusque commatis acce-
 „Wenn Ephraim sonst redete, erhob er
 recken unter Israel.“ Ubi autem vates ant-
 lixerat: *Ephraim tulisse horrendas suas insti-*
nes in Israelem, nunc culpam addit ab Israele ipso
ractam. *וְהָיָה בְּיָדָיו*: *ipse Israel reus factus est.*
Baalem i. e. cum cultui d Ierobeamo instituto in-
r cultum Baalis adderet, quod primum ab Ahaso fac-
est 1 Reg. 16, 32. Copula 1 habet h. l. eandem vim
 divi quam v. 10, 14, 3, al. Signif. verbi *וְהָיָה* vid.

4, 15: *reum fieri, sotentem se facere.* מָוֹת: et mortuus est i. e. infelices obierunt qui ita idololatriâ se contaminaverunt. Verba enim מָוֹת et מָוֹת frequenter apud sacros scriptores involvunt notionem infelicitatis, cf. Am. 2, 2. — Prov. 15, 20, 11, 19. Ies. 25, 8. Vnde haec descriptio sigillatim de omnibus fere regibus idolorum cultoribus, quos propheta quasi horrendae superstitionis duces ad exemplum Ierobeam Ephraimitici in animo habuisse videtur. Michaelis ita exponit: *afflictus a Deo et pressus ab hostibus fuit Israel, ut quasi animam ageret, aut vix cadaver aliquod reipublicae relinqueretur.*

2. Quae de patribus dixerat idololatriam instituentibus, eadem nunc de posteris eorum profert. Illi enim institutis perversis nova addunt scelera. מַעֲשֵׂי יָדָם מֵעַתָּה: nunc addunt peccare i. e. (e ratione loquendi asyndeta): iterum peccant s. peccare pergunt. Eorum peccatum idem est quod Ierobeam, Ahasi et reliquorum. *Fecerunt sibi simulacra*, מַעֲשֵׂי יָדָם, singularis collectivus, ut saepius, a יָדָם: *fudit, fusile, fusa* imago, cf. Exod. 32, 4, 8. Deut. 9, 12. Iud. 17, 3, 4. מַעֲשֵׂי יָדָם, pro quo multi codd. ap. de Rossium et Kennan: מַעֲשֵׂי יָדָם, sensu eodem: *secundum a. iuxta intelligentiam suam*. LXX. Chald. et Hieron. in ista voce repperunt notionem imaginis s. similitudinis. LXX. et Hieron.: κατ' εἰκόνα εἰδώλων. Itaque legisse videntur: מַעֲשֵׂי יָדָם. Chald.: *ad similitudinem suam*. מַעֲשֵׂי יָדָם iterum simulacra, eaque lignea, a verbo מַעֲשֵׂי: *elaborare, formare*, inde יָדָם: *lignum*. Haec bene fusilibus opponuntur: nam etiam e ligno facta esse simulacra apparet 4, 12. Hab. 2, 9. Ies. 40, 20. מַעֲשֵׂי יָדָם: *opus artificum*, cf. 8, 6.; cum contra Iehova a nemine vitam fateat Ies. 44, 6., ab aeterno fuerit Ier. 10, 10, omnibus vitam det Ies. 45, 12. מַעֲשֵׂי יָדָם pro מַעֲשֵׂי יָדָם: *universitas eius i. e. omnes*. Codd. variant in lectionibus מַעֲשֵׂי יָדָם et מַעֲשֵׂי יָדָם v. de Rossi ad. h. l.

מַעֲשֵׂי יָדָם מֵעַתָּה: *his (sc. idolis) illi (sc. impii) pe-*

XIII, 2.

ba faciunt. מְבָרְכִים dicitur de verbis in honorem Dei faciendis 14, 3. Ps. 40, 11. 145, 6. 11. sicut Ies. 3, 10. מְבָרְכִים אֱלֹהֵינוּ: *laudate iustum.* Ergo h. l.: *iis verba faciunt* i. e. in eorum honorem laudes et vota edunt. Omnino Latinum verbum *adorare* sensum huius Hebraici optime exhibet, cuius propria significatio, *verba ad aliquem facere*, ad honoris significationem translata est. Subiectum agens huius versus sunt *Israelitae idololatrae*, ad quos pronomem לָהֶם pertineat necesse est. Hinc sequitur לָהֶם spectare obiectum orationis, scil. עֲצָבִים *idola*. Alio quidem modo omnes fere interpretes vertunt, vel: *de his idolis illi idololatrae dicunt*, vel: *istis idololatriis illi sacerdotes s. falsi prophetae dicunt*. Utroque autem modo sequentia verba putant esse vel imperativa vel consultativa, v. c. Hieron.: *his ipsi dicunt: immolate homines vitulos adorantes*. LXX.: αὐτοὶ λατρεύουσιν, ὅθεν καὶ θύματα. lidem praep. לָהֶם ad praecedens trahunt; habent enim antea ἔργα τεκτονῶν συντεταγμένα αὐτοῖς. וְיִבְרִיחוּ אֶת־הָאָדָם *homines immolant*, cf. 9, 10—12. 2 Reg. 17, 17. 31. Ez. 23, 37. 39. Ps. 106, 37. 38. Totus versus constat e brevibus enunciationibus, quarum tres posterioris membri varios superstitionis modos indicant. Cum enim verba וְיִבְרִיחוּ et וְיִשְׁקֹחוּ eadem orationis forma posita sint, in significatione quoque sibi non respondere non possunt. Alia est forma verborum וְיִשְׁקֹחוּ; est enim non participium, sed futurum; verum quoad sensum et verborum vim illis parallela sunt: *vitulos osculantur*. Cum impietate simul vesania cultus indicatur: *homines immolant et bestias amanter tractant, osculantur*, a quo sana mens abhorret. Dicitur *osculari* de cultu Baalis 1 Reg. 19, 18. fortasse etiam Iob. 31, 27. LXX.: μέχοι γὰρ δαίμονες, quae Hieron. ita intelligit: *daemones loquuntur ad populum: deficientibus hostiis homines immolate*. Plerique recentiorum interpretum his tribus posterioribus commatibus vim gnomicam abnegarunt, v. c. Eichhorn: „zu deren Ehren sie ermuntern und sprechen, wer opfern will, der küsse Kälber.“

3. Propterea יִדְדֵי בַעַן בֶּקֶד: *erunt quasi nubes matutina, i. e. sortem eius habebunt*, cf. 6, 4. ubi eorum pietas eadem imagine pingitur. Omnis oratio docet h. l. de Israelitarum rebus et politicis et domesticis sermonem esse. כְּמֵץ יִסְיֵר, deest relativum, ut saepe, pro: אֲשֶׁר יִסְיֵר: *ceu palea, quae a procella aufertur*. Imago scriptoribus sacris usitata, cf. Ps. 1, 4. 35, 5. Ies. 41, 15. 16. וּכְעָשָׂן מֵאַרְבֶּבֶת, iterum duplex ellipsis אֲשֶׁר יִסְיֵר: *quasi fumus qui aufertur in fumario*. Hieronymo אַרְבֶּבֶת est foramen in pariete fabricatum, per quod fumus egreditur; saepius obvium de foraminibus quae loco fenestrarum in aedibus erant, cf. Koh. 12, 1, 2 Reg. 7, 2. Mal. 3, 10. LXX. habent: ὡς κρυπὶς ἐκ τοῦ λαγύρου, pro quo Hieron. legendum esse contendit *angelus locustis*, Hebr. אַרְבֶּבֶת, ut sensus sit: *quasi vapor, aura et spiritus, qui tam tenuis de ore locustae egreditur, ut non sentiatur*. Secundum Drusium in quibusdam codd. legitur ἀπὸ καρυδοθήκης.

4. Vates tantum recensione imminentis intentus animos movere studet, verum multo magis commemoratione divinae benevolentiae inter Iacobitas tot tantisque exemplis illustratae. Huic commemorationi inhaeret ne omissis quidem poenis, identidem a Deo in populum refractarium illatis, ut tandem aliquando eum non tantum esse benignum, verum etiam strennum et iustum intelligat. וְאֵלֶיךָ, suppl.: אֵלֵּי, quod postea saepius occurrit. *Eram tibi Iehova tuus inde a temporibus Aegyptiacis*, cf. 12, 10. In Aegypto enim familia Iacobi in accrevit, ut populus fieret, isque peculiaris Deo Lev. 26, 12. al. וְלֹא יִדְעַתְּ אֶלֶּיָּהוּ: *nullum Iehovae praeter me cognosces*. Aliis verbis idem dicit Ies. 45, 18. 46, 9. al. *ego sum Iehova nec ullus praeter me*. Pristina quidem superstitio barbarorumque impietas plures em Elohim opinata erat; propterea vates dicere vult: *cogita tantum et contemplare, intelliges autem vana fuisse, quae de iis eorumque beneficiis somniarunt; nam vim et efficaciam e factis populi tui cognosces*. וְיִשְׁלֵחַ אֱלֹהֵינוּ בְּלֹא: *nec est salvator praeter me*.

III, 4 — 6.

f. les. 49, 26. 60, 16. al. Vates respexissē videtur d locum Deut. 32, 12 sqq. LXX. mirificam paraphrasin huius commatis exhibuerunt: ἐγὼ δὲ κύριος ὁ Θεός σου, ὁ στερεῶν τὴν οὐρανὸν καὶ κτίζων γῆν, ἡ. αἱ χεῖρες ἐκτίσαν ἄσαν τὴν στρατιὰν τοῦ οὐρανοῦ καὶ οὐ παρέδειξά σοι αὐτὰ τοῦ κρείσσειν ὀπίσω. αὐτῶν. καὶ ἐγὼ ἐνήγαγον σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ Ὁσὼν πλὴν ἐμοῦ οὐ γνώσῃ, καὶ εἰζῶν αὐκ ἔστι πάρεξ σοῦ. Hieron. verba illa inserta obelo notavit, et: a ullo, ait, vertuntur interprete, in antiqua quoque editione LXX. non leguntur.

5. אֲנִי יְדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר. Cap. 9, 10. fere eandem sententiam exhibet verbis: *inveni Israelem in deserto*. XX. legerunt יָדַעְתִּיךָ: ἐγὼ ἐποικισμένον es. Sed verbum יָד non solum sententiam cognoscendi denotat, verum etiam curandi, cf. Ps. 144, 3. Am. 3, 2. Nah. 1,

Quo vero modo יָד in illis locis de Deo: *curare homines*, eo etiam de hominibus: *curare Deum s. eum colere*, vid. 8, 2., et יָדָה non solum cognitionem sed etiam curam Dei, animum semper ad Deum directum significat, vid. 6, 6. Itaque h. l.: *curam tui habui*. Chald.: *necessaria suppeditavi*. בְּאֶרֶץ תְּלָאִיבוֹת: *in terra siccitatum* i. e. *in regionibus aridis s. siticulis*. Significationem huius vocis e cognata Arabica derivarunt interpretes, cf. Gesen. ad h. v. LXX.: ἐν γῇ ἐρημικῇ. Chald.: *in terra ubi omnia desideravistis*. Hieron.: *in terra solitudinis*. Schmidt sententiam vatis ita circumripit: *Misertus sum tui et per invia et horrida inserta te duxi, peccata et murmuraciones tibi condonavi, in angustiis te liberavi, in fame et siti te sustentavi, ab hostibus defendi, legem meam tibi dedi, via graciosus affectu te cognovi et respexi, donec te inde in opimam terram deduxi, in qua abundans escuum haberes*.

6. בְּמִדְבָּרָא, scil. יְרֵד: *pascuum opimum iis erat*, scil. me gubernante. Nam omnibus abundabant, quae vitam sustentandam faciunt, cf. 11, 4. Vox ista cum praecedentibus artissime coniungenda est, ita ut iterum omissum relativum subintelligatur: *terra arida, vae iis velut pascuum opimum erat. Saturati sunt*,

שָׂבֵעִי וְיָרֵם לִבִּי: *saturus erant et animus eorum se efferebat*, cf. Deut. 32, 15. ubi dicitur *populus saturatus et pinguefactus recalcitrasse velut equus effrenatus et deseruisse Iovam creatorem*, et Deut. 8, 12. 14, ubi Deus populum monuerat: *ne saturatus a se animo effrenato et superbo beneficiorum suorum oblivisceretur*. עַל־כֵּן: *propterea* scil. *quoniam animus eorum se extulerat*. Demisso enim animo se omnia Deo debere sentiunt. שְׂכַחְתִּי: *mei obliti sunt*, 2, 15. 4, 6. 8, 14.; Deut. 32, 15. legitur: וְיִשָּׁשׁ אֱלֹהֵי, quod idem est. Iterum enim iterumque contra Iehovam murmurantes cultum vituli Aegyptiaci aliorumque idolorum pio Iehovae cultui praetulerunt, vid. Num. 25, 3. Deut. 29, 25.

7. *Non autem benignum me semper viderunt Israelitae. Indignabundus enim, quod tantam meam benevolentiam neglexerunt, poenas meas iis immisi.* Adsueti sumus comparationi Iehovae cum bestia, maxime cum leone, v. c. 5, 13. 14. 11, 10. H. l. ad eandem imaginem vates redit. Cum Deo semper humanae affectiones tribuantur, non mirum est scriptores sacros etiam eas imagines requirere, quibus illae affectiones iusto solidiore modo pingantur. Imago autem ferarum bestiarum vehementissimam iram indicat. Ceterum et nexus orationis et verba ipsa docent, non de futuro sed de praeterito tempore sermonem esse. Eadem temporis forma, qua hucusque narraverat, vates narrare pergit, adhibito semper futuro historico. Hoc nostro loco utitur adhuc conversivo 7, postea quidem in fervore poetico saepius omisso, cf. Gesen. Lehrgeb. p. 773. 774. Certe eum aliquid inepti fecisse criminemur, si h. l. transitum in aliud tempus quaereremus. Nil autem simplicius, nil rationi argumentandi accommodatius, nil denique ad difficultatem sequentium vexatissimorum versuum solvendam aptius cogitari posse mihi videtur, quam ut in eo subsistamus, vatem via narrationis et fata gentis et beneficia Dei recensuisse. In quo praeuntem habeo Chaldaeam, qui item fere in omnibus versibus, exceptis suo loco notandis, futura Hebraica nostro modo vertit ut sint tempus historicum, v. c. h. l.: *fuit verbum meum iis quasi leaena.* וַיְהִי

XIII, 7.

לָרֶדֶת: *eram iis שָׂרִל כְּמִי-שָׂרִל: quasi leo*, cf. 5, 14., מְרַמֵּז: *quasi pardus*, aliud animal ferocitate illi non absimile. Quae Plinius in hist. nat. X, 73. de hoc animali adfert: *insidunt pardi condensa arborum occultatiquae earum ramis in praetereuntia desiliunt, e volucrum sede grassantur*, ea sententiam eorum reddunt probabilem, qui אֲשֹׁרִי verbum esse putant, אֲשֹׁרִי a שֹׁרֵר: *speculari*, nimirum ad insidiandum alicui, cf. Ier. 5, 26. Num. 23, 9. Itaque sic vertendum esset: *ceu pardus in viis speculari*. Sic plerique recentiorum. Verum ita interpretaturi offendimur defectu praepositionis in voce דָּרָדָה. Si enim vates dicere voluisset *Deum viis Israelitarum insidiatum esse*, sine dubio scripisset דָּרָדָה, quoniam in omni hac parte praepositiones largiter exhibuit. Sin contra significare voluisset *Deum in viis speculatum esse*, id contra naturam imaginis fuisset. Nam pardi non in viis, sed in arboribus ad insidiandum sedent, et in morem omnium ferarum vias vitant, remotissimas latebras quaerentes. LXX. et Hieron. legerunt אֲשֹׁרִי: κατὰ τὴν ὁδὸν *Assyriarum, in via Assyriorum*; idem habent complures codd. et editiones apud de Rossium. Praeterea, quam vim nostra punctatio in constituendo vero vatis sensu habeat, interpretibus satis notum est. Oratio autem multo commodius fluere videtur, si vertimus: *in viis Assyriae*. Omnes enim regiones Asiae meridionalis leonibus, pardis, tigridibus aliisque his similibus bestiis incoluntur. Terra Assyriaca, cuius topologia nunquam scriptoribus V. T. satis diligenter definita est, quae quidem in fertilissimis regionibus fluvio Tigride irrigatis olim usque ad Indum porrigebatur, postea a regno Medorum et Babyloniorum terminabatur, a propheta commodissime nominari potuit, ubi de periculis illarum bestiarum sermo est. Sic etiam imago optime ad itinera gentis Iacobiticae quadrat: *ut enim pardi et leones viatoribus in Assyria perniciosi sunt, ita perniciem tuli in viatores impios Israelitas*. Hieron. quidem rem ita cepit, ut indicaret vates quam sortem experturi essent Israelitae in Assyria, addidit enim: *ero iis sicut pardus, quando ducentur captivi ab Assyriis*.

Chald. habet: *sicut pardus qui insidiatur iuxta viam*. Eius auctoritas fortasse occasionem dedit nostrae punctuationi.

8. **וַיִּפְגְּעוּ**: *occurrebam iis*. Idem verbum significatione hostilis impetus legitur v. c. Gen. 33, 8. Exod. 4, 24. **כָּדֹב שְׂבִיבִל**, genus epicoennum, *ceu ursa catulis orbata*. Hieron.: *aiunt, qui de bestiarum scripserunt naturis, inter omnes feras nihil esse ursa saevius, cum perdiderit catulos et indiguerit cibis*. Eodem modo notantur in libris sacris, v. c. 2 Sam. 17, 8. Prov. 17, 12. Thren. 3, 10. LXX.: *ὡς ἄγριος ἢ ἀναγκύμων*, i. e. *cibis indigens*. Hieron.: *ursa raptis catulis*, et vere **שָׂכַל** de privatione sobolis frequens verbum est, cf. 9, 12. **וַיִּפְתְּרוּ כְּגֹרֵלָם**: *disrumpebam i. dilacerabam eorum praecordia*. Eodem modo verbum **קָרַע** ponitur Joel 2, 13. cf. Ps. 35, 15. Bochart, in Hieroz. monet, hoc non obiter esse praetereundum: *notant enim, addit, naturae consulti, leonem praecipue cor appetere* cf. Michael, ad h. l. *Clausuram cordis omnes fere interpretes explicant praecordia, pectus in quo inclusum est cor*. LXX.: *συγκλίσσεν καρδίαν αὐτῶν*. Hieron. quidem: *disrumpam interiora iecoris eorum*, Chald.: *confregi impietatem cordis eorum*. Mihi his verbis vehementia divinarum poenarum, quibus grassata est in refractarium populum, inesse videtur. **וַיִּאָכְלוּ**: *et devorabam eos* Exod. 32, 10. **שָׁם**: *ibi* scil. *in deserto*, cf. v. 5. *ubi antea eos bonis repleveram, antequam mei obliti essent*. **כַּלְבִּיָּה**: *sicut leaena*. LXX.: *καὶ καταφάγοι αὐτοὺς ὡς ἰσχυροὶ δεινῶν* i. e. *secundum Hieron.: catuli silvarum*, cf. Is. 5, 29. Ez. 19, 2.

Ut sequens comma intelligatur suppleri debet **וַיִּפְתְּרוּ**: *quasi bestia agri*, particulam enim similitudinis nunquam deesse monet Glass. Phil. S. p. 568. **וַיִּפְתְּרוּ**: *diffunderet eos s. discerneret*. Hieron.: *bestia agri scindet eos*. Non solum, inquit, *pardi, pantherae et ursae ferociam comminatur, sed leonis quoque et omnium ferarum, quae gignuntur in saltibus, et haec omnia dicit se esse versurum quando ierint ad Assyrios, ne, cum ibi*

XIII, 8. 9.

dura fuerint perpeSSI, non potentias et indignationi domini sed hostium fortitudini assignent miseras suas. Nos quidem hunc et 7. versum intelligere satius duximus de rebus diu praeteritis. Deus enim in deserto non tantum severissimis modis perniciem et interitum comminatus fuerat, si impietati et intemperantiae se dederent, Exod. 32, 9. 10. 33, 5. Lev. 26, 16—22. Num. 14, 28—30., verum etiam rebellantes et idolis sacra facientes e medio suatulerat. Vid. Nadab et Abihu Lev. 10, 2., castra igne absumta Num. 11, 1., caedes illorum qui terram Canaaniticam exploraverant Num. 14, 36. 37., strages per Amalekitas et Canaanitas populo illatae Num. 14, 45., turmae rebellantium ducibus Coraho, Dathane et Abiramo Num. 16, 31. 32., ab ignivomis serpentibus interfecti Num. 21, 6., Baal Peoris flagitia adoptantes Num. 25, 3. 9. Punctatio copulae et hoc nostre, decimo et undecimo versu, quae utique non est conversivae futuri, fortasse dubios facit interpretes. Fac autem pro וְאֵתְּךָ וְאֵתְּךָ et v. 10. וְיִשְׁעֶךָ le- gi וְאֵתְּךָ וְאֵתְּךָ et וְיִשְׁעֶךָ, et v. 10. וְאֵתְּךָ pro וְאֵתְּךָ, res eo ipso facto expedita est.

9. Nunc quasi in parenthesi locum communem de gentis infortunio addit, ad Deum excusandum, ne cogitetur consulto et delectabundus hisce terroribus ea omnia populo intulisse. *Causa perniciiei non in Deo erat, sed in populo, Deum auxilium abdicante.* שְׁחַתְּךָ; *perdidit te.* Haec explicatio verbi maxime grammaticae convenit, uti bene Michaelis ad h. l. observavit, Kimchio aliisque ante iam probantibus. *Perdidit te* autem est i. q. *haec causa fuit tuae perniciiei*; et sequentia כִּי-בִי בְּעִזְרָךָ ita accipienda sunt: *quod contra me, contra auxilium tuum* scil.: וְיִצְרָךְ *fuisti a. rebellasti*, cf. loca v. 8. citata. כִּי: *quod*, cf. 2, 10. 5, 1. 3. 6, 6. al. Praep. כִּי saepissime est: *contra*, ut 7, 14. 14, 1. cf. Glass. Philol. 6. p. 580. Alii quidem interpretes שְׁחַתְּךָ putarunt esse substantivum, v. c. Hieron.: *perditio tua Israel, tantummodo in me, auxilium tuum.* Alii, v. c. Lutherus, 2 praet. Piel esse existimant: *perdidisti te ipsum, o Israel.* cf. Ies. 5, 9. Idem alterum comma vertit: *nam auxilium tuum in me solo est.* Schmidt:

perdidisti te, quando contra me contra auxilium tuum te perdidisti. LXX.: τῇ διαφθορᾷ σου Ἰσραὴλ τίς βοηθήσει; quos seculi sunt recentissimi, Boeckel: „wenn ich dich Israel verderbe, wer kann dich retten?“ et Eichhorn fere eodem sensu, verbis maximam vim inferentes. Bene addit Michaelis: *verba versus concisa et difficilia sunt, in sensu tamen non magnus est dissensus. Nisi quod de industria novum hic fingit Gueset. p. 367.: destruxit te ustio in me existens, in eo, qui est tuum auxilium.*

10. Adnectit vates nunc sententiam in praecedentibus praeparatam. *Olim tuum auxilium fueram in deserto v. 5. cf. Deut. 33, 26. 29. Idem eram postea in terra Canaanitica a te occupata.* Ad hanc sententiam melius designandam aptissima oppositione verborum בְּמִדְבָּר v. 5. et h. l. בְּכָל-עֲרִיבָה utitur, quae profecto non negligenda est. Verba enim versus nostri commemorata admodum inutilia et frigida essent, nisi ad illud בְּמִדְבָּר respicerent, et sic, sermonem nunc esse de conditione gentis in terra culta et habitata, indicarent. אָרָב: *eram*, iam vates ad narrationem divinae providentiae, quae ubique nationem Iacobiticam circumdederat, rediens utitur eadem temporis forma qua v. 5—8. et postea v. 11. מֶלֶךְ: *rex tuus*. Quo enim tempore Iacobi posterius nondum a regibus ducebantur, Iehova ipse eorum rex fuit. Siquidem haec ipsa civitatis eorum institutio erat, ut unum Iehovam sibi verum regem praeesse existimarent, vid. 1 Sam. 8, 7. 12, 12. Iud. 8, 23. cf. Num. 23, 21. אֵינִי est particula expletiva, attentionem excitans vel (secundum Ewald. krit. Gram. d. Hebr. Spr. p. 659.) orationem modestiorem reddens quemadmodum nostrum wohl plerumque respondens Latino *quaeso*, apud interrogationes et imperativos usitatissima, verum etiam in aliis formulis obvia, v. c. Gen. 43, 11. Hoc loco Latinerum voce *scilicet* exhibendam duxi. Movit haec particula interpretes, ut in toto loco interrogationem inesse et אָרָב contra usum verbi pro אֵינִי: *ubi* positum esse putarent. Ita praeverunt LXX.: πῶς ὁ βασιλεὺς σου οὕτως; quos plurima pars

XIII, 10.

interpretum secuta est. Ipse Chaldaeus illorum auctoritate captus h. l. a consuetudine omnis huius capitula interpretatione sensui vatis maxime congrua recessit, vid. infra. Verum ut vim particulae **וְ**, quae admodum dubia est, servemus, non video cur missa significatione dubitationi non obnoxia et aptissima verbi **וְ** in plane incommodam transpositionem literarum **וְ** in **וְ** abeamus, quae, ut iam Tarnovius monuit, nullis documentis comprobari potest. Habemus bis praeterea v. 7. et 14. idem verbum, ubi optimi interpretes ei suam significationem vindicare non dubitarunt, ut nempe prima futuri sit. Hoc tantum loco contra eam coniuraverunt, simplicitatem orationis eo tollentes, quod tertio plane alium sensum eidem verbo subiecerunt. Quantopere in verbo nostro laboraverint, e codicibus apud de Rossium commemoratis videmus, quorum alii emendationis causa **וְ** in marginem, alii in textum receperunt. Oratio utique obscura est, ubi futuro verbi **וְ** oraculum aliquid contineri censemus. Nec enim intelligitur quo sensu dicatur, nec quo tempore, nec qua ratione eventu comprobatum sit. Omnis autem obscuritas aufugit, ubi, ut iam monuimus, in eo acquiescimus, vatem commemorationi historicae temporum praeteritorum inhaesisse.

וְשָׁרְיָהּ. Quocunque modo sensus praecedentium verborum constituatur, copula **וְ** h. l. vim relativi habet: *qui servavit te*, cf. Glass. Phil. S. p. 605. Transitus iste ad tertiam personam omnibus linguis usitatissimus est, maxime Hebraicae, ubi mutationem personarum habemus ubivis obviam. **בְּכָל - עָרֶיךָ**: *in omnibus urbibus tuis*. Eichhorn habet: „in deinen vielen Nöthen“. Quomodo haec interpretatio defendi potuerit non video. *Urbes deserto* v. 5. oppositae *pro terra culta et habitata Canaanis* intelligendae sunt. Praeterea historia docet, inde ab occupatione patriae promissae usque ad regis constitutionem urbes saepius fuisse obsessas, captas a barbaris et recuperatas a Iacobitico populo, ita tamen, ut tandem singulari divina cura adiutus secure in iis habitare posset. Iud. 2, 14, 15. 3, 13, 5, 8, 8, 16, 17. 28. 10, 7 — 9. 11, 32, 33. 1 Sam. 4, 10. 11.

7, 13. 14. **וְלִפְתִּיךָ**. Accusativus regitur a verbo **וְלִפְתִּיךָ**, ita: *eram rex tuus, qui servavit te iudicesque tuos*. Nam omnes illi duces, quorum gesta in locis laudatis et in toto libro Iudicum leguntur, non sua vi et arte, sed peculiari et miraculoso Dei auxilio populum e manu barbarorum vindicasse feruntur. **וְאַתָּה אָמַרְתָּ**: *quibus dixisti: da mihi regem et principes*. Respicit vates ad illa gentis Israeliticae desideria quae temporibus Samuelis tanta vehementia eruperunt, ut Samuel ipse eis resistere non posset, cf. 1 Sam. 8, 5. 10, 19. De quibus temporibus Hieronymus verba vatis nostri explicat ita: *ubi est rex tuus, de quo dicebas ad Samuel: constitui supra nos regem, qui iudicet nos, sicut et gentes habet ceterae cet.* Ita vates non modo semper vigilem auxilium Dei, sed etiam ingratum populi animum indicat. *Postquam Iehova luculentissima favoris signa ipsi exhibuerat, nihilominus regem postulavit, qui more ceterarum gentium gubernaret, quo facto Iehovam abdicans se parem barbaris praestitit. Non commemoratur quidem apud Samuelem populum expetiisse etiam שָׂרִירִים, qui h. l. expletive adduntur ad designandam eorum impietatem, qui omnem oeconomiam regiminis barbarorum loco theocratiae suae postulaverunt.*

Inter eos, qui hunc verum de praesenti tempore intelligunt, vehementissime in textum grassatus est S. V. Kuinoel hac interpretatione: *ubinam tandem rex vester est? ubinam? qui oppida cuncta servabat? et magistratus vestri? quos constituistis? Ostendite mihi regem et magistratus vestros*. Plerique antiquiorum et recentiorum interpretum Chaldaeorum secuti sunt ita verentem: *ubi est nunc rex tuus, ut salvet te in omnibus urbibus tuis, et iudices tui, de quibus dixisti, constitui super me regem et principem?* Alia est Kimchii aliorumque sententia: *sum s. ero scil. Deus immutabilis, qui vos olim rexi, idem semper maneo, non mutor. Sed rex vester, quem in meum locum constituistis, ubi nunc est? Tarnovius et Tremellius: sum s. ero rex tuus. Sed ubi est alter rex tuus, quem mihi ante praeposuit? servet te cet.* Varians est lectio quinque codd. ap. de Rossium **וְלִפְתִּיךָ** quam LXX. eosque secuti Syrus et

XXII, 21.

Arabs ita exhibuerunt: τοῦ δ βασιλέως σου οὗτος; καὶ δια-
μαρτυροῦναι σε ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι σου. κρινάτω σε ὁ ἐπίτας, δὲς
μοι βασιλεία καὶ ἄρχοντα.

11. Omnes fere interpretes in hoc versu rursus
tempus futurum pro praeterito historico capiunt, ut v.
5—8. Non intellige cur simplicitatem et nexum ora-
tionis eo turbent, quod in praecedente versu ad pro-
prios aliam interpretationem decurrunt. Procedit oratio
gradatim ab alio fato gentis Iacobiticae ad aliud. Com-
memoraverat v. 5. curam Dei in deserto illos docentem,
v. 6. effrenatum animum quo cura abusi fuissent, v. 7.
8. terrores propterea a Deo iis iniectos, v. 9. quasi in
parenthesi addiderat causam illorum terrorum, quod
nempe contra Deum, auxilium, rebellavissent. Iam v.
10. narratur, qua ratione Deus iis auxilio fuerit, post-
quam intravissent terram sacram, nimirum semet ip-
sum regem iis constituendo, eos incolumes servando,
recusatus tamen ab iis, qui imperium modo barbarorum
sibi expeterent. Denique hoc nostro versu modum, quo
satisfecerit eorum desiderio, recenset. Qui nexus oratio-
nis tanto certior mihi videtur, quanto accuratius cum
historia consentit. מִלְכָּךְ לְךָ — אֶתֵּן: *dabam tibi regem*
eumque Saulum 1 Sam. 10, 19—21. 11, 15. Non-
nulli interpretes vim futuri nimia subtilitate torquentes
ita vertunt: *dare soleo* i. e. *saepius tibi dedi regem*,
ut vates respiciat ad omnes reges, quos Deus inter cae-
des et seditiones imperio potiri siverit, cf. Grotius ad
h. l. אֶתֵּן: *in ira mea*. Bene Schmidt: *hoc*, addit,
non pugnat cum 1 Sam. 9, 16. *Nam Deus utique ira-*
tus fuit quod se repudiassent ne rex esset. Nihilomi-
nus tamen iis regem dabat, sed ita, ut, si in viis Dei
manerent, peccatum hoc ipsis condonaret, sin minus, id
vindicaret, cf. 1 Sam. 12, 14. 15. 24. 25.

אֶתֵּן בְּעֵצָה: *et auferebam eum in fervore meo*,
cf. 1 Sam. 15, 11. 16, 1. Ad Saulum enim h. l. re-
spicere vatem omnis nexus orationis docet. Qui qui-
dem prius comma non de Saulo intellexerunt, h. l. du-
bii haerent, quem vates in animo habuerit; vel putant
eum singulos reges, quos antea Deus dederit, vel fami-
liam Davidis, qua Israelitae carebant, vel Pekahum, cf.

Kuinoel ad h. l. Alii minus etiam eleganter, postquam in priori commate futurum pro praeterito historico sumserunt, in posteriori significationem propriam futuri quaerunt ita: *auferam regem tuum* s. adeo *regiam dignitatem Israelis per Assyrios*. Bonus Hieronymus regem auferendum putat esse Zedekiam ultimum regem stirpis Iudaicae. *Hebraei*, addit, *verba: dedi tibi regem et abstuli, ad futurum tempus referunt. Eo (inquit) tempore, quo dicebas, da mihi regem et principes, ego tibi respondebam per Samuelem, quod daturus tibi essem in furore meo, et ablaturus in indignatione mea. Chald.* hoc versu ad priorem exponendi rationem rediit: *constitui super te regem in furore meo, iamque abstuli in ira mea.*

12. Nunc demum vates orationem convertit ad aequales Ephraimitas. *Quoniam enim inter tot tantaeque documenta divinae benevolentiae divinorumque indiciorum ad meliorem frugem redire noluerunt, צִוּן אֶפְרַיִם: colligata est impietas Ephraimitarum.* dicitur de eo, quod in fasciculo colligitur, ne peratque dissipetur, cf. 1 Sam. 25, 29. les. 8, 16. Sic de peccatis dicitur Iob. 14, 17. הָיָה כְּצִוּן אֶפְרַיִם. Eadem significatio est verbo צִוּן: *clam asservata.* צִוּן occultare, dicitur de eo, quod curiose servatur Ps. 14. 31, 20. Prov. 13, 22. Sensus est: *iniquitates et peccata oblivioni minime tradita sunt, sed Iehova eorum meminit, ut suo tempore poenas tibi inferat.* Similis oratio est Deut. 32, 34. Non est quod cum Schmidtio de peccato ante aliquot saecula committimus cogitemus, ubi nempe Deo invito gens immorigera Samuelli regem extorserit. De peccatis Ephraimi i. e. tribuum Israeliticarum sermo est. Vocantur enim צִוּן אֶפְרַיִם et חֶסְדָּאִי. Idem peccato proavorum obnoxius est. Ut olim patres gubernium Dei recusaverunt ita nunc quoque Ephraimitae a Deo recedunt, sibi in et perversitatibus idololatriae cf. v. 2. Eichhorn: „die Acten sind nun geschlossen, es folgt die Strafurtheil.“ Sane magnus anachronismus! Melius Boeckel: „Zusammen sind gebunden“

II, 13.

Ephraims Missethaten und seine Sünden
abgewahrt.“

13. חֲבִלִי יוֹלְדָה יִבְאֵן לָהּ: *dolores puerperas su-*
peruenient ei. Haec imago elegantissime cum praece-
ntibus cohaeret. *Ut enim peccata eorum abscondita*
clam asservata sunt, ita dolores iis orientur, ubi illa
rsus in lucem ut puniantur prodibunt, quemadmo-
in infans in partu proditurus matri maximos dolo-
excitat. Verum vates semet ipsum emendat. *Im-*
ipse Ephraim est insipiens filius, qui non persistit
ore matricis usque ad tempus maturitatis. בִּי-
יָצָא

לֹא יָצָא: non enim iustum suum tempus stetit. s. per-
sensit. צֶר pr. substantivum, saepius adverbialiter po-
ur: usque ad tempus suum, v. c. Num. 23, 23. 1 Sam.

16. Iob. 22, 16. בְּמִשְׁכַּב בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל: *in matrice s. in*
ro filiorum 2 Reg. 19, 3. Ies. 37, 3. Non steterunt
matrice, i. e. non morati sed disrupto matris utero
essi sunt antequam maturi essent. Tropo remoto:
ferebant sortem pueritiae, quod nempe a Deo re-
gubernarentur; ipsi sui compotes esse volebant. Re-
sabant igitur Deo se subicere, sed viribus et sapien-
semet ipsos regendi carentes infirmitati et interitui
int obnoxii, ut infans qui nondum exoletus e matris
ero decidit. Haec imago non tantum de proavis Is-
raelitarum a Samuele regem flagitantibus, sed etiam de
aelitis vati aequalibus valebat. Idem enim, quam-
am tempore provectiones, nondum maturi erant. Ab
sipientia et impotentia sua in perniciem protrusi, ta-
en a lova eiusque interpretibus, prophetis, regi iterum
rumque recusabant. Rediit vates iterum ad signifi-
cationem futuri temporis, ut sit praeteritum historicum.

Hieronymus sensum verborum alio modo cepit, ita:
re filius non sapiens, nunc enim non stabit in contri-
ne filiorum. Ephraim, addit, columba est insipiens
n habens cor; in contritione filiorum et populi sui
n dies parturitionis advenerit, aut stare aut sufferre
n poterit. LXX.: οὗτος ὁ υἱὸς σου ὁ φάνητος, quod Hieron.
r ironiam dictum esse putat, διότι οὐ μὴ ἴσθης ὃν συντρέ-
τάντων. Pii interpretes Christiani tropum ita solvunt,
sermo sit de impietate Israelitarum, quod non ex-

spectavissent in verba poenitentia fide et spe tempus l Testamenti sub umbris Veteris Testamenti, in quibus *clesia usque ad Christum custodita fuerit, vid. Schn* *Chald. in favorem loci 2 Reg. 19, 3. coll. Is. 37, 3. ita ve* *nunc enim adducam super eum angustiam, qualis est* *minae sedentis in sella parius nec valentis parere. E* *nonnulli recentiorum secuti sunt, v. c. Dathe, Kuinoel* *Verum in illis locis de plane alia re sermo est.* *kias enim pingit tempus tristissimum imagine ma* *cuius tempus parturiendi adsit, quam vero vires ad* *tum edendum deficiant. Nostro contra loco sermo* *de filio stolido nimium mature e matris gremio exeu* *Eichhorn contrariam exhibet sententiam: „Es ist* *ungewandter Knabe, sonst würd' er nic* *so lang im Muttermund verweilen,“ cui qu* *quam non verba per se spectata tamen eorum sul* *lior significatio repugnat. Vox מִשְׁבֵּר, quam ipse v* *tit: Muttermund, sine maxima vi verbis illata h* *contumacia et sempiterna peccata, ut idem vir bea* *in adiecta versioni adnotatione voluit („die Har* *näckigkeit Ephraims, sein immerwährende* *Fortsündigen“), esse non potest. De Wette prorsu* *illum secutus: „ein unverständig Kind ist u* *sonst blieb es nicht so lang in der Mutters* *scheide“.*

14. Difficultas huius versus inest in eo, quod a initio signa divinae benignitatis recensentur, in fine mi nae adduntur, utrumque autem eodem tempore eque futuro. Quae difficultas iterum alio modo removeri posse videtur, nisi ut membra priora de re praeterita, posterius autem de futuro eventu intelligamus. Quam enim plerique interpretes contendunt, prioribus inest vaticinium et *לֹא יִשְׁבֵּר מִיְּמֵי* significare: *me huius promissi non poenitebit*; id luculentissime repugnat vati sui sequenti, ubi extra omnem dubitationem gravissimae calamitates nuntiantur, et particula *כִּי*, nisi bonae cautionis genium vati prorsus abnegare placet, transit facit ad uberius pingendas comminationes nostro potiori commate brevius indicatas. Idem sentiens praevit me S. V. Kuinoel in eadem quam comprobaturum explicatione.

XIII, 14.

מִיַּד שְׂאֵל אֶתְּחִיל: *e faucibus infernorum eos redimebam.* **שְׂאֵל** illud notissimum appellativum inferi loci mortuis assignati, ubi homines post obitum qualemunque vitam agere pergunt, quem profani scriptores **אֶרֶץ**, Orcum, Tartarum vocarunt²⁵), saepius ponitur pro morte ipsa Ies. 5, 14. 28, 15. Ps. 6, 6. Gen. 37, 35. **פָּדָה**: *redimere, liberare*, cf. 7, 13. 2 Sam. 4, 9. et simillima verba Ps. 49, 16. **מִמּוֹת אֲנָחֵם** idem significat: *a morte liberabam eos*, cf. Gen. 48, 16. Exod. 6, 6. Ps. 19, 15. Ies. 44, 22. **אֲדֹי דְּבִרְיָךְ מוֹת**: *eram pestis tua, mors!* Numerus pluralis in nomine דְּבִרְיָךְ ponitur sine dubio ut מוֹת Ies. 53, 9. Ez. 28, 10. ad augendam vim elocutionis, quamquam pii Christiani interpretes eum symbolice positum esse putant *de omnis generis pestibus, quia Christus pro omnibus satisfecerit et omnes aboleverit*, cf. Schmidt ad h. l. Pro eo habent nonnulli codd. ap. de Rossium דְּבִרְיָךְ, quae lectio facilius quidem sed e nostra vulgari orta esse videtur, praesertim postquam LXX. Chald. Syrus, Arabs, Hieronymus pluralem lectionis nostrae versione non exhibuerunt. **אֲדֹי קִטְבְּךָ שְׂאֵל**: *eram lues tua, inferne!* Sensus idem est qui membri praecedentis. **קִטְב** cum voce דְּבִי coniungitur Ps. 91, 6. et occurrit Deut. 32, 24. **א** ut cognoscamus significationem eius non multum a דְּבִי differre. Verba autem: *eram pestis tua mors, et es tua inferne*, nil aliud indicant quam emphaticam petitionem prioris sententiae: *a morte s. a periculo mortis populum meum liberavi.*

S. V. Kuinoel hanc mortem intelligit *de omni miseria et atrocibus calamitatibus*, e quibus olim Israeliti liberati fuissent per Dei providentiam. Hic ab eo cedere cogor. Quamquam enim **שְׂאֵל** et **מוֹת** in V. nonnunquam imagines sint atrocis perniciiei, tamen l. voluntas vatis fuisse videtur mortem vere sic dictam ante oculos lectorum ducendi. Certe inepte egis-

²⁵) Vid. Herder Geist d. Hebr. Poesie ed. Iusti I, p. 195 sqq.

set, si in utroque membro quater contingeret mortem et iterum mortem commemorasset, si voce *mortis* tantum imaginis instar uti voluisset. Lector a figura ad rem figuratam transiturus indiget certe aliquo nutu, ut de sententia poetae certior fiat. Qua deficiente sensum scriptoris in verbis ipse quaerat necesse est. Tali modo de oratione vatis nostri cogitans nil aliud h. l. invenire potui nisi commemorationem alius eventus historici, ubi Deus Iacobitis providentiae et favoris morte eos redimentis signa dederit. Cui autem non in promptu est caedes illa primogeniturae Exod. 12, 23—29. coll. Ps. 78, 51—53. 136, 10—12. qua Deus Aegyptios peccussit, Iacobitas autem in domibus ipsorum incolumes servavit? memorabile fatum quotannis diebus festis Paschalibus menti Israelitarum infixum. Profecto aliquid recensitioni divinorum beneficiorum desse videretur, si illud omitteretur quod ab universo populo illis religiosis celebrationibus maximum et memoratu dignissimum praedicabatur.

Caeterum notissimum est Paulum Apostolum 1 Cor. 15, 55. hunc locum citasse de Christo deque victoria eius super inferna et mortem, idque e versione LXX. adeoque memoriter, mutatis verbis LXX. Unde theologi Christiani ab ipso vate testimonium de Novo Testamento deque redemptione a morte et infernorum miseria per Christum facta exhiberi putarunt. Quod et tanto certius nostro loco elicerent, inhaeserunt verbis פָּדָה et גָּאָל²⁶), modum redemptionis designatum ex eruentes, ex illo λόγος, pretium redemptionis, sanguinem servatoris; ex hoc vim ipsius personae, qua quamquam Dei filius tamen frater pro fratre, cognatus pro cognato se ipsum morti dedit ad liberandos omnes, qui propter peccata commissa peccati et mortis servi fuerant. Verum alii interpretes bene monent: Apostolos non semper proferre locos e V. T. qui toto contextu institutum, quod tractent, pertineant, sed interdum aludere ad unum duntaxat verbum, interdum locum ad

26) Vid. significationem utriusque verbi apud Gesenium in Lex. ad v. פָּדָה n. 1. et ad v. גָּאָל n. 3.

XIII, 14.

suam sententiam ob rei similitudinem aptare, interdum adhibere testimonia. Ubi utantur scripturae testimoniis, illic quaerendam esse simplicem et genuinam veritatem, ubi autem verbum unum perstringant vel ubi per similitudinem designent alium locum SSae, non esse anxie laborandum, cf. Rosenmueller e Calvini praelectionibus in prophetas minores ad h. l. Pariter Eckermann theol. Beyträge B. II. St. 3. p. 32.: „Paulus ist es hier nicht um die Auslegung oder grammatische Erklärung der Stellen in dem Zusammenhange, worinne sie stehen, zu thun, sondern vielmehr darum, dass er das, was er sagen will, mit Worten des A. T. auf eine für seine Leser noch nachdrücklichere Weise sage.“ LXX. in prioribus membris a textu non recedunt, pergunt autem: ποῦ ἡ δίκη σου θάνετε; ποῦ τὸ κέντρον σου ἔσθῃ; pro quo Paulus l. l.: ποῦ σου θάνετε τὸ κέντρον; ποῦ σου ἔσθῃ τὸ νῆκος; LXX. pro מָוֶת legerunt מָוֶת ut v. 12. מָוֶת cum Chald. a מָוֶת verbum derivarunt, quod latissima significatione causam indicat, quam quis coram iudice agit, δίκη; κέντρον autem iis fuit i. q. *plaga, lues*. Apostolus verba transposuit, voce τὸ νῆκος ex ingenio addita. Hieron.: *ero mors tua o mors, ero morsus tuus inferne*, quibus addit in commentario: *dominus pollicetur, se eos de manu mortis liberaturum et de morte redempturum. Liberavit autem omnes dominus et redemit in passione crucis et effusione sanguinis sui, quando anima eius descendit ad infernum et caro eius non vidit corruptionem. Quod enim Apostolus in resurrectionem interpretatus est domini, nos aliter interpretari nec possumus nec audemus.* Commemoranda praeterea est Chaldaei paraphrasis, in priori commate nostro modo sensum vatis excipientis, in altero autem, necio cur, in alias partes abeuntis: *Domum Israelis a caede redemi, et ab exterminio delente eos erui. Mox erit verbum meum contra eos in necem et verbum ad disperdendum, eo autem quod transgressi sunt legem meam, tollam sedem maiestatis meae (שְׂכֵנִי) ab eis.* Sunt praeterea qui sensum huius versus ita constituant: *redemissem eos de manu infernorum, si fuissent sapientes. At nunc, cum non sis sapiens sed stul-*

tus et negans bonum meum, non satis est te a morte non redemisse, sed adducam super te mortem, peste, gladio, fame et fera noxia. Haec est sententia Kimchii, quam tantum non omnem Dathe et Eichhorn exhibuerunt.

Restat posterius comma, ubi vates commemoratis beneficiis novas minas addit, scil.: **נָחַם יְיָ אֶת־יִשְׂרָאֵל** quae verba ita intelligo: *at nunc misericordia a me aberit*, **נָחַם**, ἡπαξ λεγόμενον, derivatur a **נָחַם**, Niph.: *consolationem admisit, se consolatus est*, Piel: *consolatus est*, adiunct aepius significatione misericordiae Ier. 15, 6, Ps. 90, 13. Ies. 12, 1. 49, 13. al. cf. Gesenius ad h.v. Substantivum igitur indicat consolationem s. misericordiam. Sic LXX.: παράκλησις κρυπταὶ ἀπὸ ὀφθαλμῶν μου, et Hieron.: *consolatio abscondita est ab oculis meis*. Alii interpretes, ut sententia melius responderet vaticinio de Christi redemptione, in hoc commate emphaticam confirmationem illius quaesiverunt, alteram significationem radicis **נָחַם** praeferentes, ut sit **נָחַם**: *poenitentia; me non promissi mei poenitebit*. Ita autem nexum huius versus cum sequenti omnino tollunt. Dathe et alii, qui post Kimchium priora commata conditionaliter proposita esse putant, haec nostra verba ita vertunt: *sed nunc, quia non resipuistis, nihil est quod me ad decreti mei mutationem commovere possit*. Eichhorn frigidius etiam: „nur wie ich mich die Drohung reuen lassen könnte, seh' ich nicht.“

15. Copulā **וְ** arctissime hic versus praecedentibus annectitur, imaginibus autem a re rustica desumptis pingitur exitum rebus Israeliticis imminens. *Siquidem ille* scil.: **וְאֶת־אֶחָיו** v. 12. **בֵּין אֶחָיו**: *inter fratres i. e. inter reliquas tribus*. **וְיִשְׂרָאֵל**: *fructus fert*. Extra omnem dubitationem huic verbo allusio inest ad originem nominis Ephraim, de quo Gen. 41, 52. Inter omnes enim fratres eius nomen ominosum fuit de incrementis et fructibus, quos laturus esset, unde etiam avus Iacobus praedixit: *fore ut semen eius maxima gens evadat* Gen. 48, 19. Scriptum est **וְיִשְׂרָאֵל** alternis exhibitio **וְ** cognato **וְ**, 3 fut. Hiph., ac si ortum esset a **וְיִשְׂרָאֵל**. Fur-

[II, 15.

hic id ipsum secundum Gesenium ad h. v. in radicibus Hebraeorum fuit. In tali paronomasia non anxie, id vates voluerit, quaerendum est. Sufficit oraculum in eventu comprobatum: Ephraim posteris auctus, potiori dignitate regia coronati et quoniam Ephraim episcopus pro stirpibus Israeliticis ponitur, omnis gentis ultis victoriis v. c. sub Ieroboamo II. amplificata. Sensus est ita constituendus: *fac enim illum inter fratres assecutum fuisse, quod nomen eius indicat, eum victum et incrementis ornatum fuisse, nihilominus inritus eius instat.*

In significatione huius verbi admodum dissenserunt interpretes. Dathe in prioribus editionibus Proph. in. adhuc ipse secutus est eos, qui derivarunt a פֶּרֶא *perae*, quorum alios adfert Pococke in comment. c. Michaelis ad h. l., ut sensus sit: *Ephraim homo ferocitatis velut onager*. S. larchi ita disserit: *Ieroboam illi similis est qui דְּבִירָא avitam possessionem Israelis, et eum in duo regna dilacerati sunt.* Alii derivant a פָּרַד sive a פָּרַד: *divisit*, ut nempe a liberariis era depravata sit, quorum auctores sunt LXX.: *διότι τοις ἀναμέσων ἀδελφῶν διαστειλῖ*, ab Hieronymo et aliis recentioribus v. c. Liveleio, Grotio alii simili interpretatione probati. Hieronymo Hebraicum דְּבִירָא et caecum οὐτος spectat ad θάνατος, ita: *consolatio, ait istes, abscondita est ab oculis meis, non valeo consolari: nam quicquid mente concepero dolorem meum non mitigare potest, qui cernam carissima inter semina morte seungi, ipse enim, inquit, infernus inter fratres dividit. Quicquid igitur fratres separat, inferus est appellandus. In fratribus autem omnem caritatem intellige. Chald.: quia ipsi vocati sunt, et multiplicaverunt opera corrupta ce'.*

Sequentia verba illustrant illud יְפִירָא. *Ut enim uclut hucusque tulerunt, ita nunc ventus perniciosus metuet omnes fontes agrorum exsiccaturus, deliciosos fructus direpturus. יְפִירָא קָדִים: veniet Eurvs 12, 2., vehemens et fervens ventus, qui in regionibus Arabiae et Palaestinae ex Oriente natus arva ac frugos perdit, hominibus omnibusque animantibus letifer. In recentioribus*

itinerariis nomine Samiel s. Samum occurrit, perniciosissimus quidem iuxta sinum Persicum, in V. T. saepius notatus, cf. Ies. 27, 8. Ier. 18, 17. Vocatur רוח יבון, sicut Ies. 40, 7. *vehemens turbo a Iova missus*, quemadmodum Iob. 15, 13. ventus vocatur: *halitus oris Dei*, רוח פניו cf. v. 25. 26. Ille ventus est רוח עֵלֶה: *e deserto ascendens*. Nam e ferventi arena desertorum Asiae, inprimis Arabiae originem ducit. cf. Roehr Palaestina pag. 90. Itaque vel topologia opinioni eorum adversari videtur, qui vento illo Orientis e deserto veniente *Assyrios* indicari voluerunt, v. c. Schmidt. Hi enim e septentrionalibus, iidemque non e deserto sed e regionibus incolis repletis veniebant. Est omnino ventus ille saepius occurrens imago repentinae calamitatis, v. c. Ies. 27, 8. Ier. 4, 11. Hab. 1, 9., in qua significatione etiam h. l. subsistamus. Effectus venti describitur. יבֹושׁ מְקוֹרָיו: *exarescet scaturigo eius*. מְעִיכָה: *et exsiccabitur fons eius*, scil. *ut non amplius fructus ferre possit*. Imago ab agro desumpta est, cuius deficiente humore omnis ubertas tollitur. רוח סעֵר sc. *ventus* יִשְׁכַּח אֶרֶץ. Si imaginem plene pingere volumus, adiciendum fuisset שָׂדֶה, quod vates omittit, quoniam figuram in re figurata quasi resolvit, quodque per se intelligitur, cum de vi agatur, quam ventus in agrum exerceat. אוֹצָר: *thesaurus* et חֲמֻדָּה: *res desiderabiles*. Verba latissimae significationis, quae, si tropum spectamus, nil aliud indicare possunt nisi: *delicata et pretiosa dona arborum*, translata autem ad gentem Ephraimiticam tropo remoto *thesauri et desiderabilia sunt aedium* 9, 6., *liberorum* 9, 16. et *reliquarum divitiarum eius* 12, 9. 2, 5. 10. LXX. proximam imaginis sententiam proferunt, dum verba יִשְׁכַּח אֶרֶץ vertunt: αὐτὸς καταξηραίνει τὴν γῆν αὐτοῦ. Fortasse אֶרֶץ legerunt. Hieronymus plane alia cogitavit: *superest*, inquit, *ut ventum urentem, quem adducet dominus de deserto ascendentem, illum intelligamus, de quo in Habacuc legimus c. 3, 2. Deus ab Austro veniet, et sanctus de monte Pharan. Hunc ventum urentem, qui siccat ve-*

XIII, 15.

nas mortis, adducet dominus, s. de deserto generis humani, in quo et diabolus quaerens requiem invenire non potuit, s. desertum intelligimus S. Mariae uterum virginalem, qui absque semine humano pullulaverit et virga simplex et purissima unione foecunda ediderit florem praestantissimum Iesum Christum. Venae autem mortis et aculeus peccata nominantur, quibus arefactis mors quoque ipse siccabitur. Quodque sequitur, ipse deripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis, dupliciter accipitur, s. quae desiderabilia sunt his, qui in morte habitant, s. vasa desiderabilia, quae in thesauro retinebantur inferni, sanctos intelligimus quos alligatos forte dominus eripuit inferis et quasi vasa pretiosissima secum perduxit in paradysum. De bona re male laboravit Hieronymus. Similes sed vel subtiliores versus nostri explicationes eorum, qui קדש vel spiritum sanctum, vel ignem extremum mundum consumentem, vel Jeroboanum, vel regem Assyriae, vel iram Dei incredulos perdentem esse contenderunt, congessit Tarnovius ad h. l.

Sequentem versum multi interpretes huic capiti annectunt. Verum cum plerisque constet utrique capiti continuam orationem inesse, res fere eadem est.

XIX.

Cap. XIV, 1—10.

Magna in culpa est Samaria, quod rebellavit adversus Deum suum. Cadent incolae sub acie gladii, soboles collidetur, gravidæ eius discidentur. 2. Revertere Israel ad Iehovam Deum tuum, nam impegisti iam inter flagitia tua. 3. Recondite in animis verba vobis dicta, et revertimini ad Iehovam, supplicantes: omnem aufer culpam et benigne accipe quas solvimus oblationes labio-

rum nostrorum. 4. Assur non faciet nos salvos, equis illis superbis non insidebimus, nec ultra appellabimus Deum nostrum quod opus manuum nostrarum est, quippe in te solo imbecillorum refugium. 5. Ego vero medebor defectioni eorum, eosque redamare paratus sum. Ira enim mea iam ab Israele recessit. 6. Ceu ros immergam Israel, germina eius pullulabunt velut lilium, aget radices suas ut firmiter stet quemadmodum Libanon. 7. Procedent surculi eius et sicut oliva gloria eius virebit, odor eius sicut Libani extendetur. 8. Tum undique habitaturi sub umbra eius redibunt, reviviscent ut triticum, germinabunt ut vitis. Memoria autem eius erit ut vinum Libani. 9. Quod ad Ephraimum adinet, quid mihi cum idolis ille adhuc aget? Ipso solus eum exaudiam, eumque diligenter observabo. A me velut ex abiete semper virenti fructus tui capientur. 10. Quicumque sapiens ad haec attendet, attendens ea comprehendet. Nam rectae et planae sunt viae, quibus Iehova nos ducit, prohi tuto iis ingredientur, at iupii in iis labentur.

1. Nunc omnibus tropis remotis vates verba dirigit ad gentem Israeliticam ipsam, poetico modo pro ea regionem urbem Samariam nominans. 𐤇𐤍𐤏𐤍: *in culpa est*. Haec frequens est significatio verbi 𐤇𐤍𐤏𐤍, cf. 13, 1. ad quem versum vates sine dubio respicit: *illi mortui culpam sibi contraxerunt, sed nunc in eadem culpa est Samaria*, nimirum ob flagitiosum cultum Baalis, qui in ipsa metropoli maxime floruisse videtur cf. 10, 5. 7. 7, 1. Fata huius urbis refert Iosephus Antt. Iudd. 13, 18. Postquam enim ab Assyriis occupata, sed e ruinis restituta infeste contra Iudaeos se gesserat,

XIV, 1. 2.

iterum a Iohanne Hyrcano Pontifice et Ethnarcha Iudaeorum per integrum annum oppugnata, tandem capta soloque aequata est, ductis eo torrentibus, quorum eluvie cuncta ita foedata sunt, ut ne vestigium quidem urbis superesset. Postea ab Herode restituta et in honorem Augusti Graeco nomine Sebaste appellata, denique Turcorum devastationem passa est. Hodie eius loco vile oppidulum nomine Schemrin s. Schemrun remansit, ubi passim ruinae pristinae magnificentiae conspiciuntur, cf. Bellermann Handb. d. bibl. Litt. II, p. 502. Sic vaticinia de illa urbe regia iterum iterumque edita tristissimo eventu comprobata sunt. Non bene LXX. et Hieron. verbum תַּאֲמַרָה a rad. שָׁמַרָה derivarunt, illi: ἀφανισθήσεται Σαμάρεια, hic: *pereat Samaria*, et quamquam in-ficiari non possumus, שָׁמַרָה nonnunquam cum cognato שָׁמַר ad sensum promiscue adhiberi, cf. Ez. 6, 6. Ioel. 1, 18., tamen h. l. multo aptius ob 13, 1. significatio supra commendata retinetur. Notanda est iterum par-onomasia in verbis בִּי מִרְתָּה בְּאַלְהֵיהָ. תַּאֲמַרָה שָׁמַרָה נִמְרוֹן: *nam rebellavit contra Deum suum*, dum ad exemplum maiorum 13, 6. 9. 10. Dei oblita, spretis eius benevolentiae signis eiusdemque legibus et institutionibus, perversissimae idololatriae se subiecit, cf. 5, 11. ב: contra, ut 7, 14. 13, 9. Hieron. iterum male מִרְתָּה a מִרָּה derivat, significatione adeo transitiva: *ad amaritudinem concitavit Deum suum*. Rectius LXX.: οὗτοι ἀντίστη πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῆς, בְּחֶרֶב יִפְּלֶה scil. *incolae eius*. Sequentia verba respondent descriptioni vastationis Beth-arbeliticae 10, 14. cf. Amos. 1, 13. 2 Reg. 8, 12. Grammatici notarunt constructionem nominis foeminini cum verbo masculino, וְהָרִיחוּרֵי יִבְקָעוּ, quam ita defendit Schmidt ut *partus contendat cum matribus gravidis verbo includi*. Rectius verbum impersonaliter accipitur ut 10, 7. Omnino huic versui mira inest commixtio generum de qua vid. introd. p. 105.

2. Elucet benevolus vatis animus e sequentibus. Non enim suos monere desinit. Quamquam gens fere ad incitas redacta esset, tamen non deerat vati spes, fore ut restitueretur. Deus enim semper propitius est ho-

minibus, modo ad eum revertantur. שׁוּבוּ עַד יְהוָה: *revertere ad Iehovam.* עַד secundum Kimchium valet i. q. אֵל, cf. Joel, 2, 2. 12. Am. 4, 6., et, addit, *dixerunt nostri, magna est poenitentia, quae pertingit ad thronum gloriae, nam dictum est יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יָשֵׁב עַל כְּרִשְׁתּוֹ:* siquidem כָּשַׁלְתָּ: *impegisti, offendisti* בַּעֲוֹנוֹתָ: *propter a. per peccata tua.* Sens.: *iam mala tibi contraxisti, cave igitur et revertere a via tam periculosa perniciosaque, ne prorsus collabaris et contundaris.* Schmidt, qui evangelium N. T. in toto capite praedici vult, imperativum pro futuro accipit: *reverteris tamen aliquando sub Messia. Illo tempore enim futurum erat, ut etiam Israeli inter gentes disperso haec concio poenitentiae mittenda, et plurimi ad Christum Deum suum convertendi essent.* LXX. ultimum comma vertunt: *διότι ἡμετέρας ἐν ταῖς ἀδικίαις σου.*

3. קְחוּ עִמָּכֶם: *sumite vobiscum i. e. ne oblivione tradite, sed in animis vestris recondite.* De Wette verborum nimis tenax: „nehmt Worte mit Euch.“ דְּבָרִים, Chald. supplet' דְּאִתְּדָאָה i. e. *confessionis*, ut nempe semper prompti sitis ad precandum pio et contrito animo. Simplicius: *verba quae Iova ad vos per me locutus est.* Simili modo אֶמְרֵי בְלִבְבָּהּ Job. 22, 22. cf. Prov. 1, 3. 2, 1. 2. 3. 4, 10. *Revertimini ad Iehovam, vid. v. 2. Dicite ei כָּל-רֵשָׁע עֲוֹן: omnem aufer culpam.* Hieron. bene explicat: *nil languoris in nobis et pristinae ruinae derelinquas, ne rursum mali seminis pullulent rediviva plantaria.* LXX.: *οὐκ ἔστι μὴ ἀβύρτι ἀδικίαν καὶ ἀβύρτι ἀγαθὰ,* quod omnino verbis nostris non inest.

וְקַח-טִיב: *benigne accipe* scil. quae sequuntur פָּרִים מְשִׁימִים. Nam quae interposita sunt, וְהַשְׁמִימָה, ita sunt capienda ut וְ pro relativo positum sit, cf. 13, 1. 10. Res ipsa hanc significationem docet. Dictio in versione ad verba ita sonat: *accipe benigne, et nos solvimus oblationes labiorum nostrorum.* Non video cur quis ingenii linguae haud ignarus Hebraicam verborum constructionem ita solvere dubitet: *benigne accipe, quas*

XIV, 3.

solvimus, oblationes l. n. Grotius fere hanc nostram sententiam ita exhibuit: *acceptum habe id bonum, quod nunc facimus, plane quasi non peccavissemus, et offeremus tibi pro bobus pia verba, gratias suppliciter agentia.* Simplicius et disertius etiam Eichhorn: „nimm es gnädig an, wenn wir dir unsrer Lippen Opfer bringen.“ פָּרִים שְׁפָתֵינוּ. Boves et iuveni usitatissimae et Deo probatissimae victimae erant, et in sacrificiis pro salute, זֶבַח שְׁלָמִים Exod. 24, 5. Lev. 3, 1., et in sacrificiis expiatoriis, דְּחָטָא Lev. 4, 3. sqq. Ez. 43, 19—21. 45, 18—22. Quod quidem sacrificiorum genus a prophetis multo minoris pretii habebatur, quam significationes piorum animorum confessionibus, laudibus gratiarumque actione exhibitae Ps. 51, 17—19. 50, 8—15. 23. 69, 31. 32. 107, 22. cf. Hos. 6, 6. Ies. 1, 11. al. Si igitur cum nostro loco comparatur v. c. locus Exod. 24, 5., ubi est: יִזְבַּח זֶבַחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים נִשְׁלָמָה פָּרִים שְׁפָתֵינוּ nostrum לַיהוָה פָּרִים, ad id sacrificiorum genus spectare videtur, quod pro salute Deo offerebatur. שְׁלָמִים autem est: *tale sacrificium offerre*, et sensus vatis est: *benigne accipe Deus oblationes nostras pro salute nostra, quas non bobus et iuencis sed laudibus et precibus labiorum nostrarum ferimus.* פָּרִים metaphorice saepius sunt: *oblationes, sacrificia.* Substantivum שְׁפָתֵינוּ per appositionem adiectum est. Constructio in libris Hebraeorum obvia, ita ut appositio locum status constructi occupet. Grammatici tum omissum aliquod supplendum esse statuunt, sic h. l. פָּרִים שְׁפָתֵינוּ פָּרִים, cf. Michaelis ad h. l. vid. Gesen. Lehrgeb. p. 668. et Drusius ad h. l. Alii ita: *solvimus pro iuencis labia nostra i. e. eorum precatio- nes.* Alii suplent praep. ב: *solvimus oblationes labiis nostris.* LXX.: καὶ ἐνταπιδύσωμεν καρπὸν χαίλων ἡμῶν, quasi פָּרִים a פִּי fructus descenderet, ut פָּרִים כְּדֵשׁ 10, 13., פָּרִים בְּשִׁיחָה Prov. 31, 16. — Verba קָה-טוֹב alii vertunt: *sume de tuis bonum, quod in nos trans-feras*, v. c. Lutherus: „und thue uns wohl.“ Tarnovius et Schmidt adeo meritum Christi in medium pro-

ducunt ita: *accipe bonum nostras iniquitati oppositum, iustitiam, quam pro nobis in fide offerimus, non nostram quidem, sed Iesu Christi.* Hieron.: *accipe (inquit) bonum; nisi enim tuleris mala nostra, bonum tibi quod offeramus habere non possumus.* Chald.: *et suscipias nos utique quasi bonos, et sint eloquia labiorum nostrorum penes te accepta tanquam boves in beneplacitum super altari tuo.* Ceterum locum nostrum e vers. LXX. citasse videtur Apostolus Hebr. 13, 15.

4. Pergit vates in commemoratione precum a contritis animo Israelitis faciendarum, ita quidem ut non tantum Dei misericordiam implorent, sed etiam vota sincera spondeant, nimirum *se nec Assyriis, nec Aegyptiis, nec idolis manu factis fisuros sed in Deo solo miserorum refugium quaesituros esse.* אֲשֶׁר לֹא יִשְׁעֵנָה: *Assur non faciet nos salvos.* Reprehenduntur his verbis foedera, quae cum Assyriis iniire Israelitae nimium parati erant, cf. 5, 13. 7, 11. 8, 9. 12, 2. e quibus quidem semper nova calamitas in eos redundabat 2 Reg. 15, 19. 17, 3. עַל-כֵּן לֹא נִרְכָּב: *super equis non equitabimus.* Nonnulli antiquiorum interpretum (v. c. Hieronymus, Iarchi, Ebn Esra) Aegyptios equos intelligunt, quoniam Aegyptus equis abundavisset, Deut. 17, 16. 1 Reg. 10, 28. 2 Chron. 12, 3., et Aegyptii in bellis currus et equites adhibuissent, Exod. 14, 9. 15, 19. Certe historia non impedit, quo minus ad horum opem vatem respexisse statuamus, cf. 2 Reg. 17, 4. *Non Aegyptiorum equis equitabimus, ut fortunae belli in nostris calamitatibus fidamus.* Fortasse vates in mente habuit verba 1, 7. ubi Deum saluti Iudaeorum sine equis et curribus consulturum esse pollicitus erat. וְלֹא-אֲמַר: *לְמַעַן יֵדְיָנוּ אֱלֹהֵינוּ: nec dicemus ultra dii nostri ad opus manuum nostrarum, i. e. nec opera fictitia Deos nostros appellabimus* (cf. 8, 6. 12, 2. Exod. 32, 4.) s. *pro vero Deo colemus.* Quod quidem Israelitae se facere negabant, sub specie simulacrorum unum tantum Deum se colere contententes. Verum malam rem bono tantum nomine comprehendebant. Dum enim quaevis nova gentilium imago iis forma et species Dei non conspicui erat, ipsius Dei obliuiscabantur, signum, ut ru-

XIV, 4. 5.

dium hominum est, pro re signata habentes. Sic polytheismus, quem Moses cavere studuerat, e moribus barbarorum superstitiosis recipiebatur et (dictu tristissimum!) variis Deastrorum formis a barbaris adoptatis adoptabantur etiam ineptiae, flagitia et perversa consilia ad eorum cultum pertinentia. פִּאֲשֵׁר־בֶּקֶד i. q. אֲשֶׁר־בֶּקֶד. Nam אֲשֶׁר non modo pron. relativ. est, sed etiam coniunctio respondens Lat. *quod* et Graec. ὅτι, cf. Ps. 31, 8. 1 Reg. 8, 33. Dent. 3, 24. cf. Gesen. ad h. v. יְרֵחַ: *misericordiam consequetur*, activum יָרַח indicat: *miseri- cordem esse*. יָחִים: *pupillus, orphanus, qui ope paterna destitutus fautore et tutore indiget*. Hieron.: *pupillus, ait, vocatur, quia Deum perdidit patrem*. Chald.: *eo quod a te misertum sit patrum nostrorum, ubi erant in Aegypto pupillorum instar*. Nobis וְיָחִים indicatur: *qui alia ope destitutus nil habet, cui fidat, nisi Deum*.

5. Addit nunc vates promissionem feliciorum temporum, quae eventura sint, si gens Israelitica pia in supplicationibus et constans in fiducia erga Iehovam fuisset. Dei enim oraculum exhibent sequentia. מֵשִׁיבָה: *medebor defectioni eorum*. Defectio s. aversatio quasi morbus pingitur; cumque in lingua Hebraica id usitatissimum sit ut verba peccatum indicantia, v. c. חַטָּאת cet., etiam culpam et exitium eius designent, h. l. quoque, ubi vates de Deo dicit: *medebor defectioni eorum*, sine dubio ad detrimentum inde ortum et oriundum respicit. De nomine מֵשִׁיבָה vid. 11, 7. LXX.: *λάσσομαι τὰς κατοικίας αὐτῶν* i. e. *habitationes*, quae interpretatio inepta est sive linguam sive sensum spectes. Chald.: *acceptabo eos in conversione tua, ignoscam peccatis eorum et eorum miserebor, cum conversi fuerint*. Itaque מֵשִׁיבָה duplici sensu, et bono et malo, accepisse videtur. אֲרָבִים: *redamabo eos*, cf. 3, 1. יָדָבָה: *sponte* i. e. *animo benigno et gratuito, non captus eorum sacrificiis et oblationibus*. יָדָבָה pr. est substantivum, quod adverbialiter ponitur Dent. 23, 24. Esr. 3, 5. LXX.: *ὁμολῶντες*, fere eodem sensu quo alia lectio: *ὁμολογουμένως: manifeste, absque omni dubitatione vel contradictione*. Quod addit: *nam recessit ira mea* מִיָּמֵי: *ab eo, scil. sequente*

יְשׁוּרָאֵל, designat animum Dei semper promptum ad ignoscendum.

6. Non sufficit autem vati benevolum Dei animum populo in universum significasse, pingit per tres versus sequentes imaginibus suavibus feliciora tempora a Deo huic parata. Huc pertinet potissimum, ut tandem eventu comprobetur, quod Abrahamo promissum erat Gen. 18, 18. *evadet Abrahamus magna et valida gens, per quam omnes terrae nationes felices erunt*, cf. Gen. 22, 18. 26,

4. אֶדְרֵךְ כַּסֵּל לְיִשְׂרָאֵל: *ero velut ros Israeli*, cf. 6, 3. Imago his regionibus aptissima, ubi rariores imbres cadunt, ros autem vespertinus et matutinus fruges reficiens fertilitati terrae succurrit. Sens.: *flaccescentes et ab interitu proximas res Israelitarum ita restituam, ut novas vires novaeque incrementa capiant* Is. 26, 19. Ps. 133, 3. יְשׁוּרָאֵל autem, quem nunc vocat loco pronominum numeri pluralis v. 5., est: *natio in universum, civitas Israelitica* cum omnibus suis institutionibus et politicis et

religiosis, quod v. 8. docet. יִפְרֶה כְּשׁוֹשַׁנָּה: *florebis ut lilium*. Imagine lilii vates cum pulchritudinem, tam foecunditatem floris innuit, de qua Michaelis ad h. l. adfert locum Plin. H. N. 21, 5. *lilio nihil foecundius est, una radice saepe quinquagenos emittente bulbos*. Maximum enim numerum civium et posterorum in ardentissimis votis Israeliticae gentis fuisse vidimus 2, 1.

יְרֵךְ שָׁרְשֶׁיהָ: *percutiet radices suas i. e. defiget et infundet radices suas in terram*. Quam antea ob amoenitatem et foecunditatem cum lilio comparaverat gentem Israeliticam nunc ob firmitatem et late patentem gloriam cum arbore comparat, ita tamen ut nomen arboris non laudet, sed quid voluerit, tantum a contextu appareat. Pro arbore, quam h. l. manifeste nominatam exspectasemus, nominat montem Libanōn, ut firmitatem indicet, quae nulli arbori contingere possit. Ut autem elegantiam vatis ad modum nostrae pingendi rationis vindicarent Chaldaeus, Hieron. et alii, לְבָנוֹן h. l. metonymice putarunt esse i. q. *arbores Libani*. Verum luxuriosa phantasia orientalis poetae non ita anxie metaphorae inhaesit. Nec inepti aliquid inesse video huic sententiae: *radices eius firmiter infixae et nulla temporum vis*

XIV, 6. 7.

perturbatae stabunt sicut mons Libani. Montem autem Libanon illum clarissimum tractum altissimorum montium fuisse, qui inter Syriam et Palaestinam porrectus nominibus Libanon et Antilibanon occurrit, satis notum est, cf. Reland Palaestina I, 11. Roehr Palaestina p. 39. 40. Hieron.: *cumque creverimus in domino, mittemus radices nostras sicut arbores Libani, quae quantum in auras consurgunt vertice, tantum radices in ima demergunt ut nulla tempestate quatiantur, sed stabili mole consistent.*

7. יִלְכּוּ יְדֵי הַדֹּדֵי: *ibunt i. e. procedent eius surculi s. rami.* Quibus iterum ingens propagatio stirpis Israeliticae indicatur. Chald.: *accescent filiis et filiabus.* D. Kimchi: *propagines parabolice significant bona in dies iis innovanda. Aut si per radices intelligetur lex Mosis, quae stabilis erit in perpetuum, tum propagines sunt scientiae, quae innovabuntur illis in cognitione Dei pie celebrandi quotidie.* יְדֵי בֵית הַדֹּדֵי, idem Kimchi: *erit vis viroris eius stabilis sicut oleae, cuius folia virent toto anno.* Pari modo secundum Michaellem ad h. l. Cyrillus eam vocat *ἀειθαλής* καὶ ὑπερασπίζουσα: *semper viridem et fructibus refertam*, cf. Ier. 11, 16. Ps. 52, 10. 128, 3. LXX.: καὶ ἔσται ὡς ἐλαία κατὰ χρόνον. Chald. longe recedit a textu: *erit splendor eius sicut splendor candelabri sanctitatis*, nimirum, ut Michaelis notat, e Lev. 24, 2.

וְיָרִיחַ לוֹ בְּבִבְנוֹן. *Odorem quoque in praestantissimis partibus tabulae de speranda felicitate exhibitae ponit.* Commemorat autem odorem Libani, quoniam refertus erat arboribus thuriferis fragrantibusque floribus et herbis, unde saepius odorum Libani mentionem facit SSa, v. c. Cant. 4, 11. Sirac. 39, 14. Chald.: *odor eorum velut odor incensi aromatum.* Quid odoris imago indicet, bene exposuit Tarnovius ad h. l.: *indicatur potissimum nominis celebritas, quae est velut fragrantissimus quidam odor late diffusus, sicut in sacris foetere dicitur, qui passim male audit*, Gen. 34, 30. Exod. 5, 21. 1 Sam. 13, 4. 27, 12. 2 Sam. 10, 6. 1 Chron. 19, 6. Probat haec sententia parallelismo utriusque conuati, quam loquendi rationem prophetam admasse

saepius vidimus cf. introd. p. 129. Ut enim antea
הוֹדוּ: *gloria eius ceu oliva semper virebit*, ita nunc
לִי: *nominis celebritas ceu odor Libani extendetur*.

8. יָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּצֵלָו. Oratio asyndeta, ex qua
modo usitatissimo verbum שָׁב nil indicat nisi repeti-
tionem pristinae rei, Latinis ita exhibendam: *redibunt
habitaturi, rursus habitabunt*. Populus Israeliticus
tunc temporis erat dispersus et ita perturbatus publi-
cis calamitatibus, ut nusquam secure degendi ipsi copia
esset. Pars adeo iam abducta erat in exilium per ex-
peditionem Tiglath-Pileseris 2 Reg. 15, 29. His omni-
bus promittit segura domicilia sub umbra reipublicae
Dei cura et auxilio restitutae. Non igitur assentiri pos-
sum iis, qui יָשְׁבוּ de conversione animorum ad poeni-
tentiam et ad meliorem frugem intelligunt, v. c. Hie-
ronymo ita commentato: *qui autem conversi fuerint
ad Dominum, accipient conversionis praemium, ut se-
deant in umbra eius*; nec iis, qui vaticinium sero futura-
rum rerum in verbis nostris quaerunt, v. c. Kimchio,
Drusio cet. sic exponentibus: *redibunt in terram suam
scil. olim exules, et habitabunt in terra Dei*; nec Chal-
daeis latius progressis ita: *congregabuntur de medio capti-
vitatibus suae et habitabunt in umbra Christi sui*; nec
iis, qui ex analogia loci incertae interpretationis Is.
30, 15. יָשְׁבוּ explicant: *requiescent*, quos etiam Kimchi
iam commemorat; nec denique iis, qui (ut Schmidt)
de congregatione omnium gentium sub umbra evangelii
sermonem esse putant. S. V. Kuinoel lectionem יָשְׁבוּ
mutari vult in יִשְׁבּוּ innisus auctoritati LXX. (ἰσχυροὶ καὶ
καταδύοντες) Syri, Arab. et Chald. Verum quaeritur
annon isti omnes ex ingenio verba magis circumscripse-
rint, quam curiose verterint. — Dubitant quoque in-
terpretes de subiecto pronominis suffixi בְּצֵלָו quod alii
ad Deum, alii ad Libanon trahunt, Eichhorn omissa voce
יָשְׁבוּ: „in seinem (Libanons) erquickenden
Schatten werden sie wohnen.“ De Wette: „es
kehren wieder die Bewohner seines Schat-
tens.“ Verum nil simplicius esse potest quam ut refe-

XIV, 8.

ratur ad יִצְחָק v. 6. de quo hucusque omnia pronomen suffixa valent. Is enim erat a Deo erigenda arbor actura undique radices, emissura surculos, gloriam et famam extensura. *Sub istius igitur umbra, sic nostro versu pergit, etiam populum hucusque magnis calamitatibus turbatum, securum domicilium manebit.* Quid autem Israel h. l. significet, v. 6. monuimus, nimirum omnem oeconomiam imperti Israelitici emendatam et restitutam pietate et reditu ad regem suum Davidem 3, 5.

יִצְחָק יִצְחָק ad verbum quidem est: *vivificabunt frumentum* i. e. *producent frumentum cultura agrorum.* Verum cum S. V. Rosenmuellero non intelligo, quomodo tam prosaica sententia inter tot magnificas promissiones vati excidere potuerit. Melius igitur, parallelismo sequentis commatis יִצְחָק יִצְחָק iubente, יִצְחָק pro יִצְחָק sumitur, cum praefixum כּ saepius deesse constet cf. 13, 8. vid. Glass. Phil. S. p. 568. et introd. p. 102. Idem iam statuit Kimchi afferens exempla Prov. 17, 22. 1 Sam. 15, 23., qui quidem significationem coniugationis Piel h. l. intransitivam esse censet, ita: *vivificabunt se ipsos in mandatis Dei, quae roborabunt eos ut triticum quod vivificat hominem.* Alii aliquid suppleunt, v. c. Rosenmueller יִצְחָק ita: *vivificabunt semen instar frumenti.* Verum simplicius difficultas ita expeditur ut mutata accentuatione legatur יִצְחָק. Quod non magni negotii est, cum videamus vulgaris accentuationis auctores e prorsus aliena interpretatione LXX. Chaldaei et Hieronymi meliora edoceri non potuisse. LXX. enim habent: ζήσονται καὶ μεθύσονται σίτην, pro quo adeo Hieron. legisse videtur πόνται: *bibent et inebriabuntur frumento.* Hieronymus ipse vertit: *vivent tritico.* Chald.: *vivent mortui.* — Idem mecum sensisse videntur Ezechhorn ita vertens: „sie werden — aufleben wie das Samenkorn,“ et de Wette: „und wachsen wie Getraide.“ Nos intelligimus: *reviviscent sicut triticum magnam granorum copiam in messe exhibiturum.* יִצְחָק יִצְחָק, verba illis parallela: *pullulabunt s. surculos emittent longe lateque ut vitis.* Vitis, imago

foecunditatis et ubertatis occurrit Ps. 128, 3. Sensus est idem utriusque membri: *stirps eorum augebitur posterorum numero magis magisque crescente* — זָכַדוֹ בְּיָרֵךְ לְבָנָיו: *ipsius autem scil. reipublicae Israeliticae nomen memorabile et honorificum* (cf. 12, 6.) *erit ut vinum Libani.* De vino Libani audiendus est Kimchi ad h. l. *Vidi in libro Asaph "medici, vinum Libani, Hermonis, Carmeli montium Israelis et Hierosolymae, montium Samariae et vinum montium Caphthor et Aegypti, ista inquam vina esse suprema inter omnia vini genera, odore, gustu et medicina.* Quin et recentiores vinum montis Libani magnis laudibus celebrant, cf. Bellermann Handb. d. bibl. Litt. II, p. 357. 58. Chaldaeo *vinum Libani* est *vinum quod clangore tubae libari solet in templo Hierosolymae.* Pii nostrorum interpretum omnia ad tempora Christi referunt.

9. אֶפְרַיִם est nominativus absolutus, cf. 6, 8. 8, 13. 9, 6. 11. *quod ad Ephraimum attinet.* Cum nempe vates in poëmate vicissim Israelis et Ephraimi nomine usus sit, in pingendis magnis populi peccatis et in inculcandis grandibus eventibus ipsi futuris, utrumque oratione sua absolvere voluit. Israelem consolatus est v. 6. Nunc autem ad Ephraimum se convertit, ne ulla pars populi a Deo neglectam se existimet. Ab Ephraïmo orsus 13, 1. cum Ephraïmo finem facit. Dicere vult: *Fac eum antea horrendas institutiones idololatriae edidisse, abstinebit nunc ab iis nec amplius rem cum idolis habebit.* Verba מִדֶּ-לִּי לְעַבְדֵּי יְהוָה obscura sunt. Plerique interpretes commendarunt supplementum אָמַר: *dicens est*, s. אָמַר: *dic*, quasi e v. 3. repeteretur. Verum cum ibidem iam omnia membra civitatis Iudaicae dicere monita sint, cur nunc vates iterum se ad Ephraimum verterit, vix cogitari potest. Praeterea inde a v. 5. missis monitis versatus erat in descriptione felicioris conditionis Ephraimitas mansuræ. Quam si sub finem totius orationis novis monitis interrupisset, sane inepte et frigide a vate actum fuisset. Omnino verbis nimia vis infertur, ubi ad tale supplementum confugimus, ergo necessitate non urgente ab

XIV, 9.

ea abstinere satius est. Dathe, Kuinoel, Eichhorn, huius supplementi ineptiam bene sentientes, pronomen personale h, l., ut saepius, abundare contenderunt. Verum non ex ea loquendi ratione a Glassio allata Phil. S. p. 148. qua pronomen abundans ubique eadem persona qua subiectum legitur. Hoc loco pronomen primae et subiectum tertiae personae est. Est alia loquendi ratio ingenio antiquiorum et recentiorum linguarum accommodatissima, ut dativus pleonastice poni videatur, quae etiam exemplis V. T. probari potest, vid. Mich. 2, 4. 5, 1. (quamquam in loco a Dathio et Kuinoelio laudato 12, 9. pron. לְ dativus commodi est), inter Graecos et Latinos saepius occurrens, a Grammaticis nomine *dativi ethici* appellata. De Graeca lingua Hebraicae proxima vid. exempla ap. Buttmannum Schulgrammatik §. 120. Anm. 2., de Latina ap. Zumptium Gramm. §. 71, 1. not. 2. In nostra lingua exempla sunt frequentissima, v. c.: „thue mir deinem Bruder ja keinen Schaden,“ sive: „du wirst mir doch nicht zu Schaden kommen!“ Hinc Eichhornii versio: „Was für Gemeinschaft möchte mir noch Ephraim mit Göttern haben?“ et Dathii: *quid mihi Ephraim amplius cum idolis?* Nec inepte eodem modo verba nostra expediri posse videntur, ita: *quod ad Ephraimum attinet, quid mihi cum idolis ille adhucaget?* Hieron. ita vertit: *o Ephraim omnis qui agis poenitentiam et qui meus esse coepisti, dimitte idola, simulacra contemne!* ac si Deus dixisset: *cur me ultra illis idolis adiungis?* Verum ita maior etiam vis orationi infertur. Si LXX. fides haberi posset, optime restitueretur lectio לְ. Habent enim: *τί αὐτῷ ἐτι καὶ ἰδωλοῖς;* Ita, ut iam Drusius monuit, *sententia emergit ex hac lectione valde elegans. Deus enim: quid, inquit, Ephraimo ultra cum idolis rei est?* i. e. non amplius eget eorum ope. *Locutio est Anacreonti familiaris, v. c.: τί μοι καὶ μακροῖς χρόνοις;* Hanc lectionem certe faciliorem S. V. Boeckel necutus est.

אָנֹכִי אֶעֱנֶה: respondebo, scil. ei, pronomine e sequente verbo petito. Respondere alicui a. votis eius

est: *eum exaudire*, cf. 2, 23. 24. Chald.: *ego per verbum meum suscipiam orationem Israelis*. LXX.: *ἐγὼ ἀπακούσω αὐτόν*, pariter Syrus, e lectione *עֲנֵה*, quod quamquam nonnulli recentiorum v. c. Dathe, Krimmel et Eichhorn probaverunt, tamen vulgaris lectio sequenti parallelo commati magis convenit. *וְאֶשְׁרֵי*: *diligenter observabo eum*. Verba vivendi significationem curandi et custodiendi habent, v. c. *וְרָאָה, וְהִבִּיט*. *וְהָיָה עִלְיָהּ* Job. 28, 24. 34, 21. Ps. 13, 4. 84, 10. 2 Chron. 16, 9. LXX.: *καταρχήσω αὐτόν*, Hieron.: *dirigam eum*, sine dubio e lectione *וְאֶשְׁרֵי* a rad. *שָׁרַר*. Interpretationem nostram commendarunt E. Esra et D. Kimchi cum plerisque recentioribus, v. Gesen. ad h. v. Eichhorn ut parallelismum haberet prioris membri rem in malam partem sumsit, ita: „ich züchtigte, ich fiel es feindlich an.“ Verum ut de usu verbi *שָׁרַר* taceam, simplicitatis venustas orationi demeretur, si vatem aliud quid praeter significationem benevoli Dei animi in omnibus his commatibus spectavisse statuere-mus. *אֲנִי כְּבָרוֹשׁ קָדָן*: *quasi abies semper virens* ero. Nova imago semper recentem et semper paratam Dei benevolentiam erga Israelitas indicans. Alii intelligi putant *cupressum* s. *juniperum*. Fortasse plures eiusdem generis arbores uno nomine comprehendebantur, vid. Celsii Hierobotanicon l. p. 74. Verum omnes arbores huius generis fructum non ferunt de quo tamen subsequens comma loquitur. Vis igitur huius imaginis tantum in eo quaeri debet: *ut abies semper virescit, ita favor Dei semper felicitatem vobis parabit*. Inhaesit vates omnino notioni arboris, cuius abietem Dei imaginem esse voluit, sed e qua tantum aliquod momentum comparationis, scil. vigorem semper virentem, repetit. Chald. imaginem ad Ephraimum refert: *efficiam illum sicut abietem pulchram, quia a me remissio et poenitentia illorum invenietur*. Similiter Hieron.: *faciam eum quasi abietem virentem*. *וְאֶשְׁרֵי פְרִיָּךְ כְּפִיָּךְ*: *a me fructus tuus invenitur*, quod saepius aliis formulis pro-

XIV, 10.

tulit vates: *penes me solum tuum auxilium tuaque salus est*, v. 4. 13, 4. al.

10. Paucis verbis gravi conclusione poema propheticum absolvitur. מִי formula interrogantis, h. l. vi relativi, ut מִה 9, 14. et מִי-מִי 8, 5. *qui sapiens est*. Copula ו hanc significationem exigere videtur. Sententia enim inepta existeret, si verteremus: *quis sapiens est? etiam ad haec attendat!* Nec commodius alii: *quis sapiens est, ut intelligat?* Vates enim utique in animo habuit sapientes, quos tantarum orationum vis non lateret, quod sequentibus indicatur: *viae Dei planae sunt, non dubiae, nec insidiis obstructae nec ingressu difficiles*. Est praeterea in utroque membro parallelismus nostram interpretationem postulans: *qui sapiens est, etiam attendet ad haec; qui attendens est, ea etiam intelliget*. Inter antiquos Syrus et recentiorum plures, v. c. Eichhorn, idem nobiscum de significatione particulae מִי senserunt, cuius eadem ut h. l. vis est Exod. 24, 14. Iud. 7, 3. Ies. 50, 10. Ioel. 2, 14. Prov. 9, 4. וְיִבֶן אֵלֶּה: *etiam attendet ad haec*, cf. Dan. 10, 1. Iob. 23, 8. Esra 8, 15. נִבֹּן וַיֵּדַע: *attendens etiam ea intelliget*. Elegans repetitio eiusdem vocis. LXX. Chald. et Hieron. vim interrogativam in verbis huius commatis invenerunt.

כִּי-יִשְׁרִים הַדְּרָכִי יְהוָה: *nam rectae s. planae sunt viae Iehovae scil. quibus nos ducit*. כִּי causam indicat cur attendentes intelligant. De hominibus viae sunt *rationes se gerendi, vita et mores eorum* 10, 13., de Deo est *providentia et cura, qua homines ducit, modus agendi erga homines*. Eodem sensu dicuntur viae Iehovae דְּרָכֵי Ps. 18, 31. 2 Sam. 22, 31. *sine omni errore et culpa*. צַדִּיקִים: *probi* cf. 10, 12. יִלְכּוּ בָּם: *iis incedent*. Sens.: *tuto et secure dirigent gressus suos, utcunque a Deo ducuntur, nam iis non deerit felicitas, quae semper virtutem comitatur*. בָּם יִפְשְׁעוּ יְהוָה: *improbi in iis labentur*, i. e. *utcunque ducantur, vel commodis, opibus et amoenitatibus vitae instructi vel ad humilem sortem adacti, infelices erunt*. Quod egregie rebus Iarae-

liticis comprobabatur, quippe quae post brevem florem nunc ad interitum ruerent. Qui cum Chaldaeo h. l. vaticinium de vita aeternae piorum felicitate et de aeterna miseria impiorum quaerunt, certe verba et sententiam vatis non diligenter observant. Nusquam enim vates, sicut in omni operis expositione vidimus, ad hanc christianorum verae felicitatis spem et fiduciam ascendit,

Tabula chronologica rerum ad vitam et sermones Hoseae pro- phetæ pertinentium.

A n n i		
mundi (e com- putat. Petav.)	ante Christ. natum :	
3180.	824.	Ierobeam II. rex tribuum Israeliti- carum creatur.
90.	14.	
4.	10.	Mors Amaziae regis Iudaeorum. Ini- tium Usiae a. Asariae sub tutela regnantis.
200.	804.	
6.	798.	Usias sui iuris factus ipse imperii sceptrum tenet.
10.	94.	
15.	89.	
20.	4.	
1.	3.	Ierobeam II. moritur.
2.	2.	Israeliticum interregnum undecim annorum.

A. mdi.	a. a. Chr. n.	
3223.	781.	} Hos. 1 — 3. Annus uniuscuius particulae definiri nequit.
4.	80.	
5.	79.	
6.	8.	
7.	7.	
8.	6.	
9.	5.	
30.	4.	
1.	3.	
2.	2.	Sacharias rex Israelitarum co- tutus post 6 menses occiditur Hos. 4, 1. — 5. 9. Sallum cedit.
3.	1.	Menahem Sallumi parricida in- rio potitur. Annus Usiae 40.
4.	70.	
5.	69.	
6.	8.	
7.	7.	
8.	6.	
9.	5.	Initium leprae in quam Usias Iudaeorum incidit. — Hos. 10 — 6, 3.
40.	4.	
1.	3.	Hos. 8, 1 — 10.
2.	2.	
3.	1.	Menahem moritur. Successor I- kaiah. Annus Usiae 50.
4.	60.	
5.	59.	Pehaiah trucidatur. — Hos. 7, 1. Pekah rex Israelitarum.
6.	8.	Usias rex Iudaeorum diem sup- erum obit. Filius Iotham i- succedit in regno Iudaico.
7.	7.	Hos. 6, 4 — 11.
8.	6.	
9.	5.	
50.	4.	
1.	3.	
2.	2.	

l. mdf:	a. a. Chr. n.	
3253.	751.	
4.	50.	
5.	49.	
6.	8.	
7.	7.	
8.	6.	Hos. 8, 11 — 9, 7.
9.	5.	
60.	4.	Pacta Pekahi cum Rezino Syro contra Iudaeos.
1.	3.	Hos. 9, 10 — 17.
2.	2.	Iotham rex Iud. moritur, cui filius Ahas succedit.
3.	1.	Bellum Israelitarum contra Iudaeos.
4.	40.	
5.	39.	Irruptio Tiglath-Pileseris in regnum Israeliticum.
6.	8.	Pekah rex Israelitarum adnuentibus Assyriis ab Hosea trucidatur.
7.	7.	} Interregnum 8 annorum. Hoseas auxilio Assyriorum fretus regno Israelitico potiri conatur.
8.	6.	
9.	5.	
70.	4.	
1.	3.	} Hoseas tandem a Salmanassere Assyriaco rex Israelitarum constituitur, imposito annuo tributo Assyriis solvendo.
2.	2.	
3.	1.	
4.	30.	
5.	29.	Hoseam regem foederis Assyriorum piget. — Hos. 11.
6.	8.	Ahas rex Iudaeorum moritur. Hiskias filius et successor. Initia pactorum Israeliticorum cum rege Aegyptiaco. — Hos. 12.
7.	7.	Hos. 7, 7 — 16.
8.	6.	Hos. 10. (incl. 9, 7 — 9.).
9.	5.	Hos. 13. 14. Finis sermonum Hoseae prophetae.

A. mdi:	a. a. Chr. n.	
3280.	724.	Expediit Salmanasseris con seam regem Israelitarum.
1.	3.	Samaria obsessa.
2.	2.	
3283.	721.	Samaria capta. Stirpes Isra cum rege Hosea in exili ductae.

Errores absente auctore ortos lector benevole et excusabit et emendabit. Sunt, qui prae ceteris notentur, hi:

Pag. 7, lin. 19. not. legatur: praecesse — pag. 35, l. 30, leg. שְׁלֵמִי — p. 37, 26. comparantur — p. 45, 16. in se — p. 48, ult. idque — p. 65, 8. Itaque — p. 67, 7. not. annos — p. 70, 30. Israelitici — p. 75, 4. ad Aegyptios — p. 80, 28. vexandam — p. 82, 30. Ahabo — p. 85, 1. conspicuum — p. 88, 1. Ex — p. 91, 11. multifariae — p. 99, 4. Salmanasseris — p. 111, 20. praepositionis — ibid. 29. plus quam — p. 115, 15. existit — p. 131, 2. not. Syris — p. 144, 9. Makkeph — p. 145, 27. voluisset — p. 147, 32. ficulnea — p. 149, 16. solio — p. 151, 2. invehar — p. 156, 32. pendendo — p. 159, 17. restitueretur — p. 166, 36. intelligendae — p. 167, 7. amantium — ibid. 10. ubera — ibid. 23. ne colore — p. 168, 16. Israelitis — p. 170, 29. erga — p. 171, 5. conciuinitatis — p. 181, 2. עֲרֻסָּה — p. 182, 25. mulier movetur — ibid. ult. פְּרִמִּיָּה — p. 185, penult. adoptaverant — p. 190, 25. infantium — p. 211, 6. exsecrari — p. 213, 7. dissidentes — p. 214, 14. quemque — p. 216, 18. unam — p. 223, 8. observando — ibid. verba: cultum idolorum ab Israelitis adoptatum in l. 17. falso irrepserunt; legantur l. 24. post: Scimus enim — p. 228, 16. leg. dignos — p. 229, 7. laborarent — ibid. ult. easque — p. 230, 11. prosicias — p. 232, 15. Vociferamini Bethavene — ibid. 18. Israelis — p. 235, 11. Ephraimiticos — p. 243, 2. συρεῖν — ibid. 24. Hates der St. — p. 244, 1. earum — p. 246, 10. vocatur — p. 249, 21. perfide — p. 250, 29. commemoraverat — p. 251, 13. impunitus — ibid. 34. ad — p. 252, 5. erant — p. 257, 14. Revertamur — p. 258, 1. ponit — p. 261, 38. post Phulo desunt verba; tempore Menahemi et Usiae; in altero, de illis Iudaeorum cum Tiglath-Pilese — p. 262, 32. leg. Bethavenis — p. 268, 29. tendamus p. 269, 21. sacrificiis — p. 270, 8. Pekaiahi — ibid. 12. resipiscerent — p. 274, 37. paradisi — p. 277, 27. est — p. 286, 36. fermentari — p. 287, 14. ζυμωθῆναι — ibid. 19. frühen Morgen — p. 291, 19. fermentescentis — ibid. 37. Φέγγος — p. 302, 15. praepositione — p. 312, 5. pro signo? ponatur. — p. 320, penult. Utique — p. 322, 3. Aegypti — ibid. 8. erat — p. 325, 1. post abducuntur desunt verba: in Assyriam eodem modo, ac si revertantur — ibid. l. 35. addatur: Illae descriptiones de temporibus quoque Iothami regis valent, de quo 2 Chron. 27, 4. *oppida in montanis Iudaeae construxit, tum castella et turres in montibus.* Quibus

temporibus vatis sermonem assignare malim, quoniam tunc et Israelitis maior copia superbiendi, et utrique regno mores corruptiores fuisse videntur. — p. 353, 12. et 15. leg. ventris — p. 356, 23. qua — p. 362, 27. quod ad — p. 367, 9. idolis — p. 369, 20. omittenda — p. 379, 34. munitiones tuae deperduntur sicut deperditur — p. 391, 1. revertetur — p. 399, 5. commentatione — p. 401, 8. Deus tuus — p. 403, 8. arbitrio — p. 405, 28. occurrit — p. 409, 27. et 36. Iehova — p. 420, 28. sermo — p. 426, 6. proventus — ibid. 20. in Aegyptum — p. 427, 31. quem — p. 430, penult. horrendas — p. 431, 37. Ahabo — p. 432, 18. Ahabi — p. 433, 27. quod ad — p. 434, 19. non tantum — p. 437, 11. pronominis — ibid. 14. pronomina — p. 438, ult. quando — p. 448, 5. quo — ibid. 13. percussit — p. 452, 36. ascendentem — p. 457, 32. supplent. — Ceterum in toto libro legantur: imprimis, Gibeatitae, solennis, ceteri, cum suis dexivatis.

Praeterea errores locorum citatorum sunt emendandi hi:

Pag. 33, l. 6. leg. Deut. 34, 6. — p. 41, l. 8. 3, 5. — p. 134, 12. 2 Chron. 34, 14. — p. 146, 35. 2 Sam. 7, 8. — p. 153, 22. Num. 14, 19. — p. 159, 31. 3, 1. — p. 203, 36. Zach. 10, 2. — p. 212, 24. 4, 1. — p. 219, 14. Dan. 7. — p. 235, 32. 2 Chron. 17. — p. 241, 22. Ps. 115, 9. 11. 59, 12. — p. 249, 12. 7, 12. — p. 253, 12. Ier. 10, 25. — p. 263, 20. Prov. 17, 22. — p. 269, 2. Ier. 5. — p. 295, 7. Exod. 19, 5. — p. 334, 15. Gen. 19, 33. — p. 345, 23. Ier. 4. — p. 367, 11. 4, 15. — p. 370, 14. 1 Reg. 18. — p. 377, 20. Ps. 112. — p. 388, 21. Ier. 7, 26. — p. 400, 11. Ies. 1, 24. — p. 431, 5. 4, 7. — p. 439, 20. v. 11. — p. 452, 5. Iob. 15, 30.

